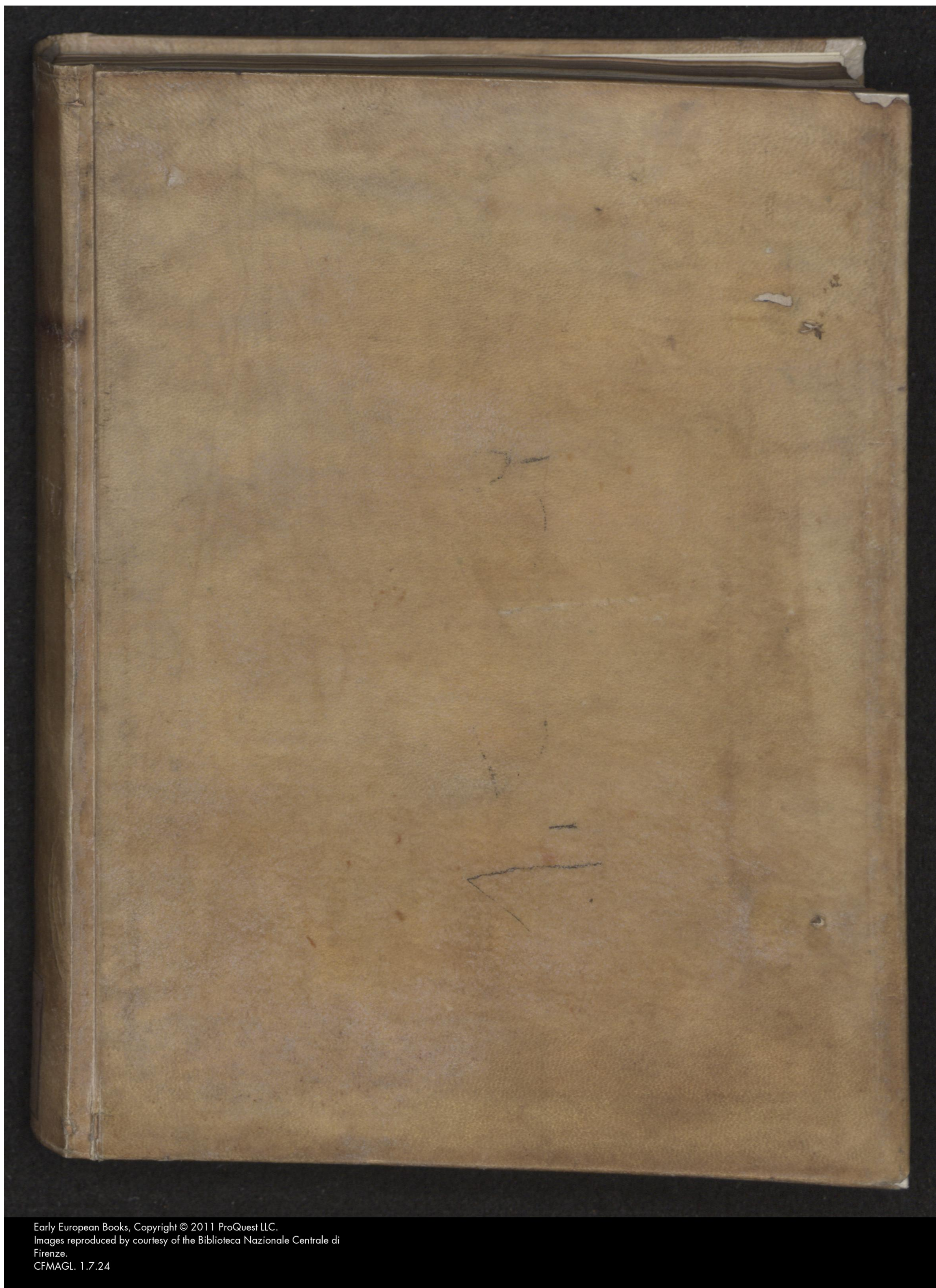
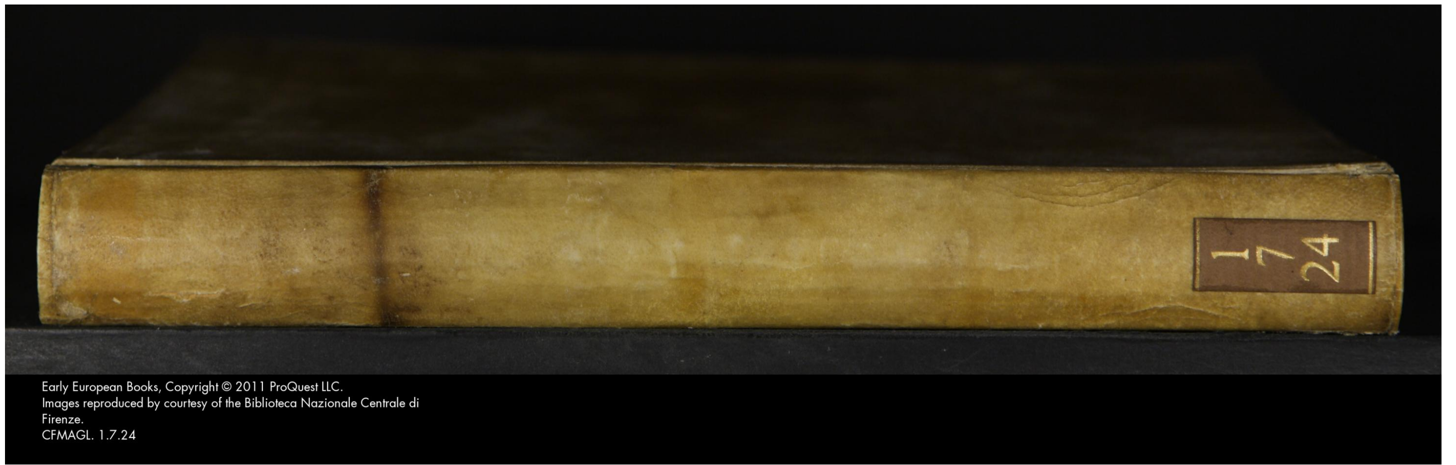
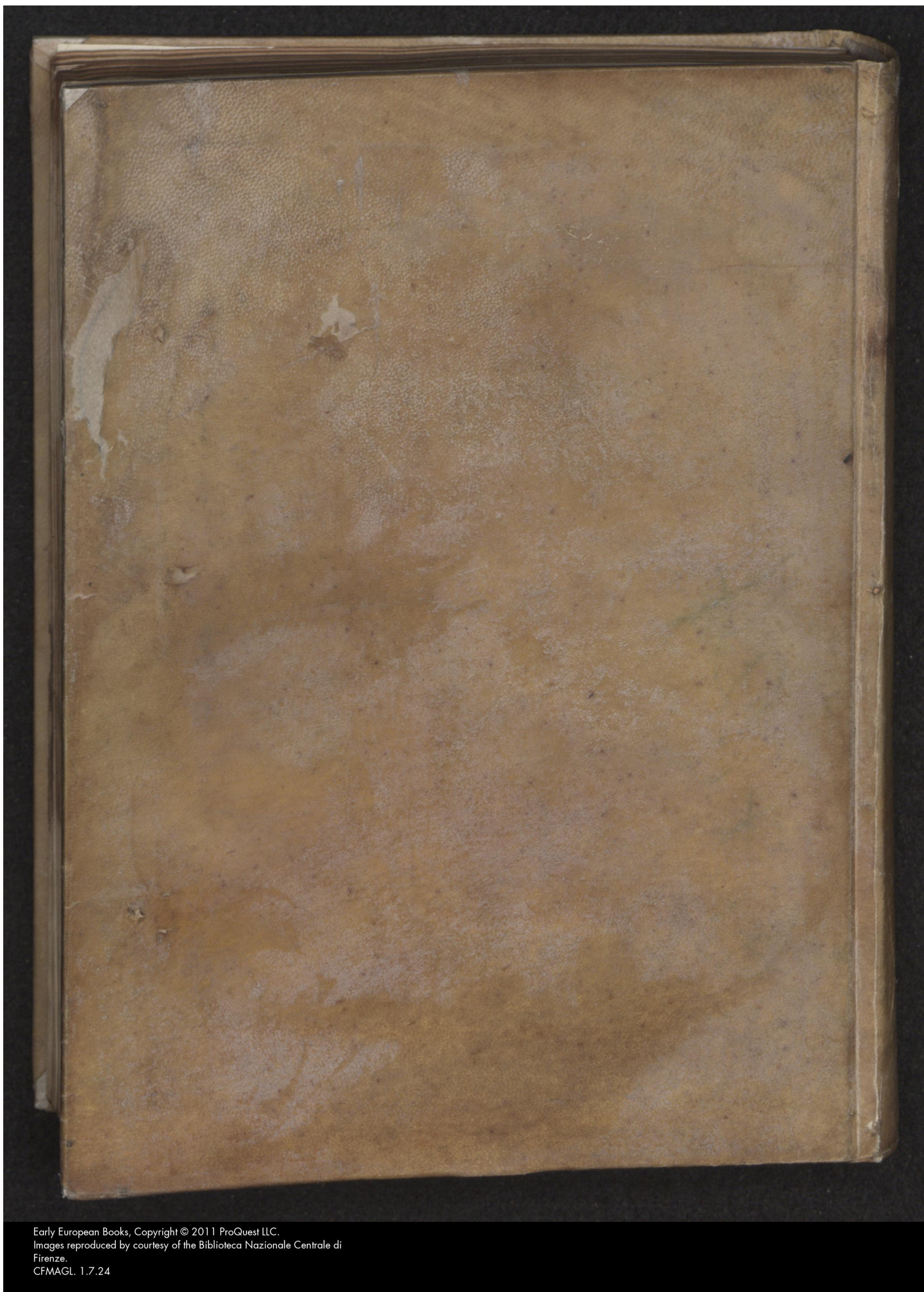

1
7
24

COMMENTARIA IN VNIVERSAM LOGICAM;

VNA CVM LVCIDISSIMIS QVAESTIONIBVS,

Quæ totam hanc facultatem luce meridiana clariorem reddunt, nunc denuò Typis demandata.

Auctore VINCENTIO IVSTINIANO Antistio, Valentino, Sacri Ordinis Prædicatorum.

Accesſit etiam eiuſdem Auctoris locupletiſsimus Theſaurus quæſtionum ijs, qui aut diſputaturi, aut aſſertiones defenſuri erunt, admodum neceſſarius.

CVM DVOBVS INDICIBVS LOCVPLETISSIMIS.

VENETIIS,

Apud Franciſcum Zilettum. M D LXXXII.

ILLVSTRISSIMO.
ET REVERENDISSIMO
MICHAELI BONELLO,
S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO,

Pro eximijs meritis instituti Prædicatorij protectori &c. D. suo colendissimo.

Franciscus Zilettus Bibliopola Venetus. S. D.

VM totius vniuersi varietatem, ordinem, & pulchritudinem intuemur Illustrissime, & Reuerendissime D. non tantùm ea, quæ naturam humanam concernunt, & quibus se quisque, vitam, corpusq; tuetur, ac seruat, (quod nobis cum cæteris animantibus commune est) verùm etiam quoniam Deus Opt. Max.

Os homini sublime dedit, cœlumque videre
Iussit & erectos ad sidera tollere vultus.

Curis, affectionibusque à longè præteritis, cùm supra mundanas actiones intellectum dirigimus, ipsum naturæ nostræ authorem propius, velut per speculum in ænigmate contemplamur, fideq; ipsum cognoscimus, intuemur & colimus, verumtamen ista ex summi Opificis operibus intelligentia, & intellectus ex timore profectus nondum verè Ecclesiam constituunt. Fuerunt sanè quàmplurimi qui res eiusmodi admirabiles mentis, atq; ingenij acumine peruestigarunt, quiq; splendidissimum cœli ornatum, & stellarum rationem complexi sunt. Qui naturæ varietatem, & rerum ordinem accuratè perspexerunt, animalium multitudinem, ortus, formas, victum, remedia considerantes, æternam & sapientissimam mentem Deum esse dixerunt. Hinc elogia illa vetustissima emanarunt, Deum esse infinitam mentem & maiestatem, qui omnia composuit, res in sua natura disposuit, nunc autem

Appositum simile.

Spiritu vegetat, & ratione moderatur, ineffabilis, inexcogitabilis, ac nulli notus, nisi sibi ipsi, cui originem, tutelam, & rerum denique conditarum moderationem attribuerunt. Quæ Mens omnia gerens & sustinens, ipsa immortalis, sempiterna, excellentissima, liberrima, summæque potentiæ & bonitatis, cultu & veneratione dignissima sit, necesse est. Et quamuis hi homines acres & peruigiles scrutatores fuerint, & ex quàmplurimis, ijsque mirificis operibus in quandam perobscuram Dei notitiam peruenerint, nihilominus eò quoniam protoparentum suorum placita cõtempserant, & obliuioni dederant, Dei Ecclesiam minimè ingressi sunt. Accedit, nam naturæ ductu, & mentis acumine, quæ Dei voluntas erga homines esset non assequebantur, nec de vero ipsius cultu ab vllo certiores facti, sibi quisque nouam pro arbitrio religionem, immo potius irrisionem conflabat, ita vt ineffabile Dei nomen ad bruta, & quod magè dolendum est ad insensibilia usque traduxerint, vt Tharsensis clamat Apostolus. Et mutauerunt imaginem incorruptibilis Dei in imaginem hominis corruptibilis, volucrum, serpentium, & quadrupedum. Ex quo varia, peneque innumera superstitionis prodigia, & cultus non modò Deo non grati, verùm nepharij prodiére. Sapientiores vt Chaldęi & Persæ ignem, Græci & Romani reliqua elementa pro numinibus habuerunt. Lumina verò cœlestia, Solem & Lunam adorauerunt Medi, Scythæ Stellas, cætera Sydera Phœnices, & Assyrij venerati sunt. Quàmplurimi verò mortales aut metu potentiæ territi, aut beneficiorum magnitudine allecti, latriæ honorem hominibus tribuerunt. Aras, Lucos, flamines, sacrificia, templa dicarunt, & hi ferè qui cùm animos extingui cũ corporibus crederent, Deum esse voluerunt id, quo nihil esse amplius ipsi sensibus comprehenderent. Aegyptij omnium leuissimi ab intelligente natura summum cultum ad belluas vsque transtulerunt, seq; coram Bobus, Ibe, Cocodrilo, Oxyrrincho supplices prostrarunt. Nec his contenta hominum desipientia, in Syluarum arbores, & saxorum congeriem, & montium molem, Dei nomen, cultumque deriuarunt. Nunquid enim Dryades & Oreades suas inde appellationes à Græcis non acceperunt? Nonne placarunt hostijs Erycem montem Siculi, Athlantem Mauritani, Amanum Cappadoces? Nonne vrbem in foro statuentes Romani eam cum Venere adorauerunt, & tandem in arce sua cum Minerua Athenienses? Quarè Numinum fictorum vanitatem cultus immanitas cõfestim

Rom. 1.

Pessimum malum est superstio.

secuta

secuta est, ita vt Deum hominum cæde & sanguine placari existimauerint. Hostes & peregrinos mactatos à Scythis, Thracibus, Italis, Gallis, & Britannis memoria proditum est. Liberos suos immolauerunt Pęnorum Reges, & Mohabitarum, nec ab his facinoribus abstinuerūt Manasses Iudæ & Achas Israelis Reges in Dei populo educati & præpotentes? Cultellis, gladijsque in sua ipsorum membra sæuierunt Cybeles & Bellonæ Sacerdotes, idemque Baalitici fecerunt, eorumque sectatores Maumethani Monaci imitantur in hunc vsque diem. Spartani pueros ad necem flagellis Dianæ cędebant, Archades puellas Dionysio. Tandem omni pudore sublato, ac honestate, libidinum fœditate Diuinitatem delectari crediderunt, idque sacrificuli tradere ausi, rerum etiam publicarum Rectores fieri passi sunt. Corinthij puellas virgines religione, Assyrij præconio, Locrenses uoto, Sicienses lege, Heliopotæ consuetudine, Cyprij mandato, Rycij mollitie prostituerunt. Quo habitu per dies quadraginta ante Memphin mulieres Aegyptiæ religionis gratia stetisse, dicere me pudet. Verùm quis aut meminerit, aut enumerabit omnia insaniæ humanæ & vanæ superstitionis prodigia? Cùm autem hæc non singulis hominibus, nec ab vna dumtaxat gente prodita, commissaque sint, nec à Barbaris solùm nationibus vsurpata, verùm in cultis, eruditisque vrbibus comprobata, cùmque negligentia & securitate mala hæc christianam religionem irrepserint: Conspicuum sanè est cunctos homines in maximis ignorantiæ tenebris versatos, & versaturos fore cum Dei Opt. Max. contemptu & odio, nisi noua luce, atque cœlesti, mens irradiata à tàm ridicula, tàm sanguinaria, tàm fęda ignorantia, & cæcitate auocata fuisset. Cupiens itaque Deus omnes homines saluos fieri, & ad veritatis agnitionem venire, 1. Tim. 2.
Prophetis quàmplurimis præmissis, qui veritatis viam adumbrarent, Messiamque venturum pronunciarent: Tandem generis humani misertus, vnigenitum coæternum & consubstantialem filium suum, quo demùm manifestius ac apertius longè latèque toto Orbe notum faceret, quòd ipse sit, qui ritè, digneque coli velit, qui cunctos homines de sua in ipsos voluntate instruxit: Cùm sit Ioan. 2.
lux vera: quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Qui venit vt mentem nostram excitaret, & ob id ipse homo factus, nephandissimam in ara Crucis mortem obijt, euacuatis principatibus, & potestatibus, destructoq; chirographo, quod nobis contrarium erat, vt homo hac via fidentius ambularet ad

veritatem, se pro nobis omnibus obtulit: vt sibi mundam, innocentem, sacram & perpetuam Ecclesiam veritatis basim, ac firmamentum stabiliret. Nam etsi aliquando contingat (quod fit plerunq;) vt hæreseon grauissimis perturbationibus impetiatur, euerti nulla ratione potest, fundata enim est supra firmam petram, aduersum quam nec inferi portæ præualere possunt. Quod longè ante diuinus vates prædixerat, dicens: Sæpe expugnauerunt me a iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi. Fides enim illius & doctrina, qua pascitur, alitur, & uegetatur, inuiolabilis ita stat, & immota, vt quantò grauioribus machinis ab hostibus eius sibi nomen, & authoritatē falsò arrogantibus oppugnatur, tantò & clarior fiat, illustrior, & vegetior, & magis magisque propagetur. Quod nedum Apostolorum tempore contigisse conspicuum est, verùm etiam hoc nostro infęlici sæculo, omniumque teterrimo, quando impunè à nōnullis in falsi huius quinti Euangelij disciplina, quod ferro propagaē, & armis perperā quàmplurimi instruuntur. Quam ob rem tot animæ à fide catholica deficientes periére, & continuè pereunt, vt eas enumerare immensum prope foret, tot item bellorum tragediæ, tot monasteria solo æquata, diuexata, crudeliter expugnata, & flammis etiam succensa, tot insontes monachi, & sacerdotes aut à pijssimo suo scopo auersi, & deprauati, aut excoriati, & trucidati sunt. Tot sacræ virgines stupro conspurcatæ, & à suis cœnobijs expulsæ milleque modis laniatæ, tot castæ, & honestæ mulieres raptæ, tot ædes sacræ profanatæ, pollutæ, direptæ & depopulatæ sunt. Horresco referens, toties sacrum eucharistiæ sacramentum pedibus conculcatum, equis & canibus oblatum: tot sacrilegia, furta, incendia, homicidia, flagitia, eaque innumera ex sectariorum officina pro miraculis fluxerunt, ut ea politiori quodam stylo non describere, sed solùm enumerare volentem, non epistolam proculdubio, uerùm opus eximium Iliadi Homericæ nulli cedens aggredi oporteret. Sed quoniam huius funestissimi tēporis, veluti vmbram quandam, & imaginem sub sectariorum omnium doctrina disertissimè delineatam, & quicquid historię Ecclesiasticæ authores de omnibus sectarijs ab Ecclesiæ nascentis initijs ad hæc vsque tempora, plenius, & cumulatius D. Thomas complectitur: Atque cunctas obiectiones, quibus Caluinistæ Arianizantes ad fidei nostræ integritatem lacerandam, & euertendam uti non uerentur, summa cum dexteritate retundit & soluit, passim etiam salutaria pharmaca, quibus aduersum

Matth. 18.
Psal. 118.
Impietas malorum omnium nutrix.

nostro-

nostrorũ tẽporum mala uti liceret, prębet, cùm eius doctrina relatore Innocentio Pontifice Maximo in sermone de cõmendatione D. THOMAE, cui titulus est: Ecce plusquàm Salomon hic, præ cęteris excepta canonica proprietatem habeat verborum, modum dicendorum, veritatem sententiarum, ita quòd qui eum tenuit, nunquam inueniatur à veritatis tramite deuiasse, & qui eum impugnauit, semper fuit de veritate suspectus. Quod sanè crucifixi vox clara eum alloquens fassa est, dicens; Benè scripsisti de me THOMA, quam ergo recipies pro labore tuo mercedem? Quam rem summa cum prudentia considerans PIVS QVINTVS Pontifex Maximus auunculus tuus, mandauit ad omnium emolumentum, cuncta tanti Doctoris opera integra imprimi, ut quisque ex D. THOMAE lectione sectariorum furori occurrere posset, vt ex decretis sanctissimæ Synodi Tridentinæ D. THOMAE doctrina in cunctis decisionibus euidentissima apparet. Quæ cùm non amplius integra inueniantur, verùm passim mutilata vendantur, ad omnium bonorum vtilitatem, & ad denuo retundendam sectariorum immanitatem in animum induxi meum, omnia ipsius opera in integrum cudere, apposita doctissimorum hominum, quorum Serenissima Venetiarum Ciuitas abundat cura, vt correctiora in manus hominum appareant, tibique tanquàm meo singulari patrono dicare, qui sanctissimi auunculi tui idolum es, atque exemplar, ut sicut ille curauit pontificatus sui tempore imprimi, tu instituti prędicatorij protector & pater optimus cures recudi, atque supremo nitori restitui, idque ea ratione curabis fieri, ut mihi modum in aliqua parte præstes, quò id, quod animo concepi, (cùm sit mihi curta supellex ad tàm præclarum opus exequendum) re ipsa præstare valeam. Nam sicut Aeneas ille (vnde populus Romanus originem traxisse fertur) Troianorum mens à Græcis Ilium obsidentibus dicebatur: Ita tu & mens, & oculus prædicatorij instituti meritò existimeris & appelleris. Neque enim Aeneas plus utilitatis suo cõsilio rebus Troianis perturbatis, & periclitantibus attulit, quàm tu noua hac editione omnium operum D. THOMAE toti orbi periclitanti ob sectariorum impietatem afferes. Quod vt tibi significarem, & vt perpetuum apud te esset testimonium propensi animi mei erga sanctissimam religionem Dominicanam, opus hoc aureum non tantùm ad dialecticam, verùm ad cunctas scientias utilissimum, nunquàm satis pro dignitate laudatũ eximij, & eruditissimi Theologi patris fratris Vincentij Hispani ex tuo prædicatorio

Summa doctrinę D. Thomæ laus.

Appositum simile.

rio

rio instituto dicare volui. Tibi itaque patrone colendissime has tanti patris vtilissimas vigilias nuncupauimus, & sub tuo nomine Typis mãdandas curauimus, cùm vt tuorum erga nos officiorum apud omnes gratissimum esset indicium, tùm ut sub tanti nominis uelamento, & quasi quodam amuleto ab omni liuore, atq; obtrectatione tutas posteritatis memoriæ commendarentur. Quod fieri certum est, si has (vti spero) hilari animo, serenaque fronte receperis. Id autem ut facere digneris, te omni officio & ueneratione precor & obtestor. Vale. Venetijs anno à generis humani reparatione. M D LXXXII.

TOTIVS OPERIS ARGVMENTVM

Ad Lectorem.

X omnibus Dialecticæ tradendæ rationibus ea mihi probatur maximè, quæ quamuis Aristotelicis libris intelligendis omninò insistat, non priùs tamen eos contingit, quàm summatim ea, quæ Aristoteles docet; & alia quædam ad ipsum penitùs intelligendum necessaria, percursa animo, & propè decantata discipuli habeant. Nam cùm data opera obscuritatem ille affectauerit, nec voluerit ea, quæ nouerat omnibus communicare; quin potiùs ita perplexè non Metaphysicam solùm, sed omnia ferè scripserit, ut perinde ac si minimè scripsisset habeantur. Optimum consilium est à magistro, cui Arist. & visus & reuisus est, ea quæ ille obscurè docet, plano quodam stylo auditoribus explicari: quo facilior eis sit, atque paratior ad ipsum aditus. Quare nunquam mihi eorum opinio probari potuit, qui tyronibus statim Aristotelem legendum tradunt; tametsi omnem in eo explicando adhibeant diligentiam. Solidus enim cibus, qui grandiores alit; infantes, quibus lac debebatur, perdit. Quis enim nesciat multa in Aristotele inueniri, quæ nulla ratione ab adolescentibus intelligi possunt, nisi millies eis, & interiectis quidem temporibus, planiori primùm stylo, deinde verò subtiliori proponatur? Alioqui non scientiam sibi iuuenes comparabunt, sed rudem quandam & indigestam veritatum, aut errorum potiùs, molem. Meritò igitur ea docendi ratio, de qua initio dixi, in hac Valentinorum inclyta Academia ab antiquis temporibus obseruatur. Hanc ego nonmodo aliorum consuetudine obstrictus seruaui, sed propria etiam experientia omnino seruandam cognoui. Bis enim de integro Dialecticæ operam dedi, & bis publicè legi; semel autem priuatim quibusdam amicis. Quare cùm toties hoc Dialecticum iter confecerim, iam videor posse & quid expediat intelligere, & de rebus ipsis iudicium ferre. Nec sanè hæc commemorassem, nisi viderem hanc antiquorum

cõſuetudinẽ à quibuſdam iunioribus reprehendi. Ego ab iniurijs, & contumelijs, à quibus illi non abſtinent, omnino abhorreo; ac Deum ipſum teſtor, me ita ſentire, vix poſſe quempiam egregios in Dialectica progreſſus facere, ſi ſtatim, & hoſpite (quod aiunt) inſalutato, Ariſtotelem in manibus ſumat. Volui autem id iuramento firmare (diuina enim lex ea tantùm iuramenta prohibet, quę aut veritate, aut iudicio, aut iuſtitia deſtituuntur) ut honori & exiſtimationi meæ conſulam. Audiui enim quoſdam publicè aſſeruiſſe, nos non ideò hanc docendi rationem ſequi, quòd ita fieri oportere credamus; ſed partim aſſentationis cauſa, ut maioribus noſtris gratificemur, partim auaritiæ, vt ſcilicet iuuenes opuſcula noſtra emant. Itaque non iam de genere rei tractant, ſed temerè etiam corda, quæ ſoli Deo ſunt peruia, iudicant. Quamobrem hanc docendi rationem, quam tot celeberrimis viris (quibus vtinam ego comparari poſſem) probari intelligo, in meis lectionibus ſum ſequutus. Et primùm Inſtitutiones quaſdam, minutiores tamen inſerendo quæſtiones, dictaui: deinde elapſis aliquot menſibus, ad Ariſtotelis commentationem acceſſi. Tum enim iam diuturnis diſputationibus, & tanquam velitationibus aſſueti diſcipuli, meliùs poterant grauiores controuerſias, quas Ariſtot. interpretans agitabam, comprehendere. Cumq; ſcripta noſtra à pleriſque etiam extraneis deſiderari intelligerem, videremq; ea iam per totam Aragoniæ prouinciam ferri, immo & Trinacriam deducta eſſe cognoſcerem, timui ne, vt in gymnaſio à me dictata fuerant, typis ab aliquo mandarentur. Quocirca decreui omnia cudere, Inſtitutiones primùm vnà cum facilioribus difficultatibus, & deinde (ſi Deus, qui omnia poteſt, id conceſſerit) longiores quæſtiones in Dialecticam Ariſtotelis. In octo autem libros opus diuiſi, quorum primus tanquam veſtibulum eſt, atque aditus ad omnes ſequentes: proponuntur enim in eo Dialecticæ elementa, ut ſtatim iuuenes artem diffiniendi teneant, diuiſiones intelligant, & argumentari poſſint; ac verba ea percipere, quibus paſſim vtemur. Reliqui ſeptem vniuerſas Dialecticæ partes expediunt, & quaſi ante oculos ponunt. In ſecundo enim de quinque vocibus Porphyrianis agitur: in tertio de Categorijs, ſeu Prædicamentis: in quarto de Enunciatione: in quinto de omni Argumentatione; pręſertimq; de Syllogiſmo: in ſexto de Demonſtratione: in ſeptimo de probabili Ratiocinatione: in octauo denique de reprehenſionibus Sophiſtarum. Hæc igitur ſumma eſt omnium, quæ in hoc opere explicantur:

cantur: Exceptis autem nonnullis capitibus, in omnibus alijs mitiora quædam argumenta ſubieci; hoc conſilio: vt capitum doctrina ingenia alerentur, argumentis autem legendis acuerentur;& haberent porrò iuuenes argumenta, quibus in quotidianis diſputationibus vterentur. Quòd autẽ ſeparatim,& alijs characteribus argumenta, ſeu dubia excludi voluerim,hæc cauſa fuit. Volui enim ea, quæ aut omnino, aut quaſi neceſſaria ſunt, ab his, quæ tantùm vtilia videntur,ſeiungere. Qui igitur ſolam doctrinam legere, obiectiones autem in aliud tempus reijcere volet, facilè poterit:Rurſus qui ſolis argumentis, eorumve ſolutionibus indigebit,in promptu habebit, quod requiret. Sed in omnibus diuum Thomam totius Eccleſiæ lumen ſequimur. Ipſe eſt enim, cuius doctrinam Romani Pontifices miris laudibus efferunt: eam nanque Ioannes XXII. diuinitus infuſam eſſe docet;Innocentius ſolidam;Vrbanus V.viridicam & Catholicam; & Pius V.certiſſimam Chriſtianæ doctrinæ regulam. Ipſe eſt, cuius miram eruditionem tota Eccleſia in oratione veneratur, eiuſque intelligentiam inſtantiſſimè à Deo poſtulat. Ipſe denique eſt, cuius ſcripta Crucifixi imago mirabiliter approbauit: & quidẽ hoc vltimum minimè aſſeruiſſem, niſi à tribus grauiſſimis & ſanctiſſimis Patrib. referretur:nimirum à diuo Vincentio Ferrario in Sermonibus,à diuo Antonino Archiepiſcopo Florentino 3.par. Hiſtor.tit. 23. cap. 7. & à beatiſſimo domino Pio 5.in Bulla quadam. Ex hoc igitur diui Thomæ quaſi quodam ſancto & auguſto fonte, noſtra omnis manabit oratio. Sed poſt diuum Thomam in ducem elegimus Cardinalem eruditiſsimum, & religioſiſſimum Caietanum, ex cuius profectò libris ſi aliquot dogmata etiam ad Theologiam & Canonicos libros pertinentia delerentur, nihil in eis, tanto viro indignum ſupereſſet. Finem ſcribendi faciam, ſi inſtituti mei cauſam circa vocabulorum vſum expoſuero. Tractandarum enim rerum duo ſunt apud autores modi:nam alij antiquioribus vtuntur vocabulis, diuq; apud omnes ſcholas receptis; alij hanc ſermonis ſimplicitatem, & intolerãdam barbariem contemnentes, ſe totos verborum nitori, & ſententiarum venuſtati dederunt. Nos autem, quibus muta potiùs antiquitas, quàm garrula nouitas placet, priorem ſcribendi rationem tenere decreueramus. Sed quoniam iuuenes ſumus, rem totam cum Reuerendo admodum Patre Ludouico Nadal ſacræ Theologiæ eruditiſſimo profeſſore, ac Prouinciæ Aragoniæ digniſſimo Præſule communicauimus.Volui enim eundem in hoc primo ope-

re styli magistrum habere, quem à pueritia Theologiæ Doctorem habueram. Ille autem in antiquitatis, nouitatisq; disceptatione cùm aliquandiu fuisset, rationibus vtrinque perpensis, mediam mihi viam ostendit. Si enim Scholasticis Doctoribus, quibus (sacræ tamen scripturæ, & nobiliores Ecclesiæ Doctores excipiantur) nihil est feratiùs, nihil fœcundiùs, nihil sapientius, prætermissis, iuniores sequerer, verborum sanè flosculis abundarem: sed doctrinæ ieiunitatem incurrerem. Sin antiquos solùm imitarer, multam sapientiam, ac penè diuinam paucis verbis liber contineret: sed fortasse multos offenderet. Sunt enim quidam ita Ciceronianis verbis addicti, ut eos, qui enucleandarum rerum gratia aut noua nomina faciunt, aut Scholasticorum vocibus iam receptis vtuntur, grauissimè insectantur: & rerum etiam vtilium ignorationem, tantæ verborum impuritati præferendam iudicent. Quare diui Thomæ, discipulorumq; eius scripta omnino contemnunt. Et quidem si hoc malum in ipsis resideret solis, ut desperatos iam eos relinqui oportebat: sed latè iam pestis grassatur: quoniam sui similes discipulos tanquam filios procreant: qui quoniam nullam omnino vocem ex ijs, quæ à Latinis interpretibus, Christianis præsertim, assumuntur, in adolescentia audiunt: si Theologiæ operam dare incipiunt, difficiliora eis diui Thomæ scripta videntur, quàm si Chaldaica essent. Quare vix dici potest, quàm insolens eos Theologiæ Scholasticæ fastidium sumat. Tanti igitur doctoris mei consilio fretus mixtum quoddam scribendi genus, filumq; orationis excogitaui: & in quauis re pertractāda Scholasticas, & Ciceronianas voces amplector. Vtroque enim verborum genere iuxta se posito, meliùs omnia intelligentur. Itaque & iuniores antiquorum libros percipient, & qui antiquos amant, si quando in iuniorum Commentaria incident, meliùs eorum errata cognoscent, ac refellent promptiùs. Quædam alia sunt, quæ hoc loco scribere voluissem, sed in tribus vltimis octaui libri capitibus inuenientur. Vtere igitur Lector laboribus nostris, & vale.

DIALECTICARVM QVAESTIONVM INGENS THESAVRVS,

VINCENTIO IVSTINIANO ANTISTIO Valentino, Sacri Ordinis Prædicatorum Auctore.

Studioso Lectori.

VM ea quæ in Dialectica aut ex professo, aut obiter disputamus, à Physicis sæpe, ac Metaphysicis, & Theologis clariùs, doctiusque tractetur; nec rarò accidat, alicuius Dialectici libri proprias controuersias in alijs eiusdem artis voluminibus inueniri, operæpretium me facturum existimaui, si omnia ferè diui Thomæ, aliorumque grauissimorum Patrum scripta percurrerem: & quæcunque in eis ad Dialecticam spectantia inuenirem, in hoc opusculum, tanquam limpidissimas aquas in meum hortulum, deriuarem. Nemo tamen existimet, omnes Dialecticas quæstiones, quæ ab his autoribus disputantur, in hūc indicem esse relatas; sed eas tantùm, quas non erat facilè inuenire. Quare quum Quinque vocum, Categoriarum, & Demonstrationis quęstiones adducam, nequaquam citabo Cardinalem Caietanum, aut Dominicum Soto, qui propria in huiusmodi res commentaria ediderunt, nisi fortè in alijs locis aliqua scripserint, quæ ad prædicta accōmodari queant: aut in quibusdam capitibus eorundem commentariorum aliquid habeant, quod ad alia capita referatur. Hæc autem sunt loca, ex quibus hunc libellum collegimus.

1 Ex diui Thom. summa Theologiæ, quatuor libris Contra gentes, Sententiarum Commentarijs, Quæstionibus disputatis, Quodlibetis & Opusculis.

2 Ex Durandi Meldensis Episcopi Commentarijs in 4. lib. Sentent.

3 Ex Fratris Ioannis Capreoli Commentarijs in eosdem libros.

4 Ex Dominici à Flandria quæstionibus in Posteriora, & in libellum Elenchorum diui Thomæ.

5 Ex Fratris Pauli Soncinatis quæstionibus Metaphysicis.

6 Ex Thomæ à Vio Cardinalis S. Sixti & Episcopi Caietani scriptis, in Partes diui Thomæ, & in Prædicabilia, & Prædicamenta, & Posteriora. Item ex Opusculis eiusdem.

7 Ex Francisci Ferrariensis totius Ordinis Generalis Commentarijs in quatuor libros Contra gentes diui Thomæ.

8 Ex Fratris Chrysostomi Iauelli Inquisitoris Placentini quæstionibus Physicorum, de Anima, & Metaphysicorum.

9 Ex Fratris Dominici Soto Quæstionibus Procemialibus, Prædicabilium Prædicamentorum, Posteriorum, & Physicorum, & Sententiarum.

Ex his

Ex his autē Capreolus per conclusiones citatur, reliqui frequentiùs per quæstiones aut capita, seu tractatus; quoniā quæstiones Capreoli longissimæ sunt. Illud præterea scito, quoties diui Thomæ Summa, quæ vulgò dicitur *Las Partes*, citatur toties intelligi etiam Caietani in eam Commentaria, quamuis non è diuerso: quod idem de libris diui Thomæ Contra gentes & Ferrariense intelligatur. Demum quum hunc Caracterem R. alicubi positum cernes, intellige eam quæstionem, quanquam non sit eiusdem loci propria, multa continere, quæ ad eiusdem loci pleniorem intelligentiam faciunt. Quem autem ordinem in collocandis & librorum, & capitum quæstionibus seruem, nunquam intelliges, nisi Institutionum nostrarum octo volumina legeris. Vale.

In sequenti indice, ar. designat articulum.|arg. argumentum.|c. caput.|con. conclusionem,|p. partem Summæ diui Thomæ.|q. quæstionem.| ¶ incipere caput.| .loca Institutionū, in quibus aliquid ad idem caput pertinens inuenietur.

QVAESTIONES LIBRI PRIMI, IN QVO de primis Dialecticæ elementis agitur.

Cap. 1. de Dialecticæ inuentore.*. In hoc nulla se offert quæstio à prædictis autoribus disputata: sed lege obiectionem secundam tertij capitis huius libri: item cap. vltim. lib. 8.

Cap. 2. de Dialecticæ definitione.*. Lege q. 1 cap. 4. lib. 6.

Circa hoc autem caput multas habent Dialectici quæstiones, quæ in prædictis autoribus legi poterunt.

1 Vtrum scientia differat ab alijs habitibus intellectus. D. Thom. 1. 2. q 57. ar. 1. & 2.|Fland. 1. q. 49. art. 2.

2 Vtrum habitus, quo prima principia cognoscuntur, sit naturalis, ac sine discursu. Ferrar. 2. Contra gent. cap. 78.

3 An scientia speculatiua propriè differat à practica fine & materia. Capr. in prol Sent. q. 2. concl. 1.|Iauell. 6. Metaph. q. 5.

4 Num aliqua scientia non actu & simpliciter Practica, possit actu & simpliciter practica reddi. Capr. in prolog. Sentent. q. 2. con. 3.

5 An habitus sit præcipuè ex obiecto practicus. Soncin. 6. Metaph. q. 4.|Iauel. 6. Meta. q. 5.

6 Agatne Metaphysica de his, quę sunt sine materia. D. Tho. in Boethium de Trinit. q. 5. art. 4.

7 Vtrum Physica de his quę sine materia & motu esse nequeunt, disputet. D. Thom. in Boeth. de Trinit. q. 5. ar. 2.

8 Num Mathematica res absque materia & motu cōsideret. D. Tho. in Boet. de Trinit. q. 5. ar. 3.

9 An Mathematica abstrabat à fine. Caiet. 1. p. q. 5. ar. 3.

10 Num Astrologia & Musica sint magis Physicæ, quàm Mathematicę. Iauel. 2. Phy. q. 8.

11 R. An Thologia sit practica, vel speculatiua. D. Tho. 1. p. q. 1. ar. 4.| Duran. in prolog. Sent. q. 6.

12 R. An scientia, quam Deus habet, de rebus sit speculatiua. D. Tho. 1. p. q. 14. ar. 16.

13 R. Vtrum

13 R. Vtrum scientia, quam Deus de se ipso habet, sit practica. Caiet. 1.p.q. 14.ar.16.
14 Num Dialectica scientia sit. Dominicus à Soto q.2.prooemiali Logicæ.R. vide eum 1.Pysi.q.1.con.2.
15 Num Dialectica sit speculatrix scientia. Soto q.4. prooemiali Logicæ.R. vide eum 1.Physic.q.1.concl.3.
16 Sitne Logica vna scientia. Soto q.3.prooemiali Logicæ.R. vide eum 1.Phy. q.1.concl.4.

Alias quæstiones quæ ad vnitatem scientiæ pertinent, vide infra post quæstiones cap.4.lib.de Demonstr.additamento 1.

17 An pars Demonstratoria Dialecticæ scientia sit. Fland.1.post q.3.art.1
18 An pars Demonstratoria sit practica, an potius Speculatiua. Fland.1.Poster. q.3.art.2.
19 An pars Sophistica Logicæ sit scientia. Fland.in opusc.diui Thomæ de Fallacijs quæst.1.
20 Num scientia speculatrix quæratur propter se, & practica propter aliud. Ferrar.3.Contra gent.cap.25.
21 An practicum & speculatiuum sufficienter diuidant habitus intellectus. Sonci.6.Metaph.q.5.
22 Sitne omnis scientia aut practica, aut speculatrix. Iauell.6.Metaph.q 6.
23 Num bene diuidatur ab Aristotele 6. Metaph. scientia speculatrix in Physicam, Metaphysicam, & Mathematicam. Diuus Thomas in Boeth. de Trin.q.5, art.1.|Sonci.& Iauel.6.Metaph.q.7.
24 Vtrum Dialectica sit ars artium. Fland.1.Poster.q.1.ar.4.
25 An actus intellectus verè dici possit Praxis. Capr.in prol.Sent.q.2.concl. 4.| Sonci.6.Metaph.q.2.|Ferrar.3. Cont.gent.cap.25.|Iauell.6,Metaph.q.4.
26 Num ex quauis relatione ad praxim habitus possit dici practicus. Capr.in prol.Sent.q.2.concl.5.

Quæstiones autem ad subalternationem scientiarum pertinentes, lege infra post.4.cap.lib.de Demonst.additamento.1.

Cap.3.de necessitate Dialecticæ.*.Lege lib.7.cap.2.

An Dialectica sit necessaria Soto q.1.prooem.Logicæ.R. Vide eum 1.Physi. q.1.con.1.

Cap.4.de Fine Dialecticæ.* Lege cap.1.lib.7.ad finem.

Cap.5.de Officio Dialectici. Cap.6.de Materia Dialecticæ.*. Lege cap.1. lib.2.

1 An subiectum scientiæ & eius obiectum idem omnino sint. Capr.in prol. Sent.quæst.4.con.2.
2 Quænam sit ratio obiecti formalis scientiæ. Capr.in prol.Senten.q.4.con.3
3 An distinctio formalis scientiarum sumatur ex distinctione formali obiectorum. Sonci.6.Metaph.q.8.
4 Num obiectum Dialecticæ sit ens rationis. Soto q.5.prooem.Logicæ.
5 Vtrum ens uerum, id est ens rationis sit obiectum Metaphysicæ. Iauell.6. Metaphysic.q.vlt.
6 An Logica sit circa actus rationis tanquam circa propriam materiam, Fland. 1.Poster.q.1.art.3.

7 Vtrum ad dirigendas mentis operationes peculiaris scientia requiratur. Fland.1.Poster.q.1.ar.2.

8 Quomodo Logica & Metaphysica circa omnes res diuersis rationibus uersentur. D.Thom.opusc.42.id est de Natura generis.cap.4.& 5.|Fland.1.Poste. quæst.25.ar.2.

9 R. Quod sit Theologiæ subiectum. D.Thom.1.p.q.1.ar.7. & omnes Doctores in prolo. Sententiarum.

10 R. Quod sit naturalis Philosophiæ subiectum. Caiet.in peculiari opusculo.|Iauell.1.Physi.q.1.

Cap.7.de Instrumentis Dialecticorum.* Lege cap.2.lib.7.

1 An tantùm sint quatuor quæstiones uerè scibiles. Fland.2.Post.q.1.ar.2.|Caiet.2.Poster.cap.1.multa de his quæstionibus scitu digna tradit.

2 Num cognitio. An res sit, præcedat cognitionem quid sit. Caiet.2.Poster. cap.7.q.4.|Ferrar.1.Cont.gent.cap.66.

3 Significetne definitio rem esse, aut non esse. Fland.1.Poster.q.24.ar.2.

Cap.8.de Definitione.* Lege lib.2.cap.6.controuersiam,& cap.10.ad 2.|lib.c.6.in q.2.|& c.11.obiect.1.|liq.6.c.4.arg.2.|lib.7.c.4.|lib.8.cap.11.

1 An Logicus definiat per materiam, & Physicus per formam. Iauel.1.de Anima q.11.

2 Quæ sit uia inuestigandi definitionem. Fland.2.Poster.q.14.| Caiet.2.Poster.cap.10.q.1.& 4.|Iauell.1.de Animo.q.6.

3 An faciliùs sit singularis, id est speciei, quàm vniuersalis, id est generis, definitionem inuestigare. Caiet.2.Poster.cap.10.q.3.

4 Quomodo partes definitionis cum definito comparentur. Ferrar.2.Contra gent.cap.58.

5 An definitio habeat partes respōdētes partibus definiti. Iauel.7.Met.q.15.

6 An si definitio habet partes secundùm rationem, definitum habeat secundùm rem. Iauel.1.Phy.q.13.

7 Vnde sumatur genus & differentia in omnibus rebus. Ferrar.2.Cont.gen. cap.65.

8 An materia sit pars quidditatis rei compositæ. Iauel.7.Metaph.q.9.

9 Vtrum per definitionem sola forma, an etiam materia significetur. D.Tho. in q.de Formis,q.4.ar.1.

10 Vtrum forma prædicetur de re, cuius est forma. D. Thom. in q. de Formis.q.4.artic.2.

11 Num potentiæ per actus, & actus per obiecta distinguantur. Iauell.2.de Animo q.11.

12 Sitne quodquid est proprium definitionis significatum. Fland.2.Poster.q. 8.arti.2.

13 Num sola prædicata essentialia ponantur in definitione substantiæ compositæ. Iauell.7.Metaph.q.6.

14 An sola accidentia per additamentum definiantur, Sonci.7.Metaph.q.6.

15 Liceatne in definitione trasponere nomina. Caiet.2.Post c 10.q.2.

16 Vtrum dicendo Nasus simus, committatur nngatio. Iauell.7. Metaph.q.7.

17 Definiaturne vnum relatorum per aliud. Sonci.5.Metaph.q.33.|Caieta.in Porphyr.cap.de Specie.

18 Num

18 Num in relatis & absolutis posit definitio esse circularis. Iauel. 1. Physico. quæst. 14.
19 An quodquid est id est definitio, posit demonstrari de re cuius est. Flan. 2. Poster. q. 3. art. 2. | q. 4. ar. 1. | q. 1. ar. 1. & 4. | q. 6. ar. 1. | q. 7. ar. 2. | Caiet. 2. Post. a cap. 3. vsque ad 6.

Cap. 9. de Diuisione. * Lege q. 3. cap. 7. huius libri.

1 Quomodo differentia diuidat genus. Caie. in Porphyr. cap. de Differentia. quæst. vlt.
2 An diuisio debeat esse bimembris. Caiet. 2. Poster. c. 4. ad finem.
3 Quomodo analogum in sua inferiora diuidatur. Caiet. opusc. de nominum analogia cap. 9.
4 R. An diuisio substantiæ, quam tradit Arist. 2. de Anima, sit analogi in analogata. Iauel. 2. de Animo. q. 2.

Cap. 10. de Argumentatione. * Vide 5. lib. & sequentes.

1 An ex antecedente posibili sequatur semper consequens posibile: & an consequens imposibile ex antecedente solum imposibili colligatur. Iauel. 9. Metaph. q. 11.
2 Vtrum conclusio necessaria posit inferri per medium non necessarium. Fland. 1. Poster. q. 18. ar. 2.

Cap. 11. de partibus Dialecticæ. * Lege cap. 2. lib. 2.

Vtrum tertia pars Logicæ optimè diuidatur in Inuentiuam, Iudicatiuam, & Sophisticam. Fland. 1. Poster. q. 2. ar. 2.

Quæstiones lib. 2. de Quinque vocibus.

Cap. 1. de subiecto Dialecticæ. * lib. 1. cap. 6. | & in hoc lib. cap. 8. ob. 5. | & lib. 3. cap. 10.

1 An prima & secunda intentio sint mentis conceptiones. Capr. 1. Sent. d. 23. q. 2. con. 1. | Iauel. 3. de Anima q. 2. de Conceptu.

Hic possunt multæ quæstiones proponi, tam de intellectu, alijsque animi nostri viribus, quàm de earum actibus. Sed lege D. Thom. 1. p. q. 77. 78. 79. item 85. 86. 87. | præterea Arist. interpretes. 2. & 3. de Anima. Has tamen accipe.

2 Num intellectu patiens sit ab omni organo corporeo separatus. Iauell. 3. de Anima q. 1. de Intellectu posibili.
3 Quæ sint munera intellectus agentis. Iauell. 3. de Anima q. 2. & 3. de Intellectu agente.
4 An sint species intellectiles. Dura. 2. d. 3. q. 6. | Iauell. 3. de Anima. q. 1. de Specie intelligibili.
5 A quo producantur species intellectiles. Iauell. 3. de Anima q. 2. de Specie intelligibili.
6 An in definitionibus eorum de quibus Logica disputat, definiantur naturæ, an notiones. Caie. in Porphyr. cap. de Genere, & in Categor. Arist. cap. de Substantia. q. 1.

Alia præterea loca habes in institutionibus in hoc cap. quæ (si placet) consule. Vide etiam quæstiones, quas habes in Thesauro quæstionum. c. 6. lib. 1.

7 An entia rationis causam habeant, quæ eis tribuat Esse. Sonc. 6. Meta. q. 18.

Cap. 2. de diuisione Dialecticæ. * cap. vlt. lib. 1.

1 Vtrum ad dirigendas mentis operationes, aliqua peculiaris scientia requiratur. Fland. 1. Poster. q. 1. ar. 2.

2 Vtrum idonea sit Logicæ diuisio per tres mentis operationes. Flan. 1. Post. q. 2. artic. 1.

3 An practicus intellectus differat re, an sola ratione ab speculatiuo. D. Thom. 1. p. q. 79. ar. 11. | Iauell. 3. de Animo q. 7. de Principio mouente.

Cap. 3. de ordine librorum Dialecticæ. * cap. 1. lib. 6.

1 An processus a causis ad effecta sit compositorius, an resolutorius. Caiet. 12. q. 14. artic. 5.

2 Vtrum genus implicitè contineat ea, quæ sub ipso continentur. D. Thom. opusc. 42 id est de natura generis cap. 9.

Cap. 4. de subiecto & necessitate libri Quinque vocum. * argumen. 2. cap. 4. lib. 6.

De Vniuersis habes duo integra opusc. D. Thom. scilicet 55. & 56. Item tractatum 1. opusc. 48. quod Logicæ Compendium dicitur.

1 Quo species intellectilis sit vniuersalis. Ferrar. 2. Contra gent. cap. 49.

2 Quomodo scientia sit vniuersalium. Caiet. 1. Poster. c. 9. q. penult.

Cap. 5. de Genere & Specie. * lib. 7. cap. 5.

1 Vtrum genus & species sint idem conuertibiliter. Sonc. 7. Metaph. q. 38.

2 Vtrum possit esse aliquod genus, sub quo tantùm sit vna species. Fland. 1. Post. q. 17. ar. 2.

3 Vtrum diuisio generis & speciei sit rationis. Sonc. 5. Metaph. q. 11.

4 An determinans sibi aliquod genus, determinet sibi aliquam speciem. Ferra. 3. Cont. gent. cap. 4.

5 An species, ut species est, de pluribus prædicetur. Ferrar. 4. Cont. gent. c. 35.

6 An omnia quæ habent eandem materiam, sint eadem numero. Sonc. 5. mota. q. 12. | Iauel. 5. Metaph. q. 14.

7 An omnis contrarietas diuersitatem speciei cõstituat. Iauel. 10. Meta. q. 20.

8 An genus, & species eius sint idem, aut diuersa genere: item an sint idem, aut diuersa specie. Iauel. 10. Metaph. q. 19.

9 An materia sit principium distinctionis genericæ. Sonc. 10. Metaph. q. 25. | Iauel. 10. Metaph. q. 22.

10 An genus per se de differentia prædicetur. Sonc. 4. Metaph. q. 20. | Iauell. 3. Metaph. q. 2.

Cap. 6. de Differentia. * cap. 10. huius lib. ad 2.

1 An illud a quo res sumit speciẽ, debeat esse indiuisibile. Caie. 1. 2. q. 52. ar. 1.

2 An differentia sit de essentia generis. Ferrar. 1. Cont. gent. cap. 24.

3 An genus & differentia tantùm ratione differant. Son. 7. Metaph. q. 36.

Cap. 7. de Proprio. * lib. 3. c. 2. dubit. 3. | lib. 7. c. 1. ad mediũ quæstionis.

1 Quomodo diuidatur accidens in proprium & commune. Ferra. 3. Contra gentes cap. 7.

2 An Ens habeat ueras & proprias passiones. Sonc. 4. Metaph. q. 17. | Iauell. 4. Metaph. q. 2.

3 An proprietates entis sint idem cum ente. Soncin. 4. Metaph. q. 21. | Iauell.

4.Metaph.q.3.
4 An proprietates entis cum ente conuertantur.Sonc.4.Metaph.q.18.|Iauel. 4.Metaph.q.4.
5 An propriæ passio diuina uirtute a subiecto separari possit.Ferrar.4. Contra gentes cap.65.
6 An quoduis accidens habeat aliquod proprium subiectum. Caiet.de Ente & Essentia cap.7.tex.7.
7 An quoduis accidens fluat a subiecto.Caiet.1.p.q.77.ar.6.|Ferr.3.Contra gentes cap.7.| & lib.4.cap.14.

Cap.8.de Accidente.* lib.3.cap.11.q.1.2.3.& 4.

1 Quæ sit natura accidentis.D.Thom.integro opusculo 41.
2 An Deus possit facere accidens sine subiecto. D.Thom.4.Sent.d.12.q.1. arti.1.| Durand.4.dist.12.q.1.
3 Vtrum inhærentia sit de essentia accidentis. Sonc.& Iauell.7.Metaph.q.1.| Caiet.de Ente & de Essent.cap.7.q.15.
4 R.Vtrum in Sacramento altaris accidentia sine subiecto existant.D.Thom. 3.p.q.77.ar.1.
5 An accidens inseparabile per se & necessariò insit indiuiduis.Caiet.1.Poste. cap.7.q.2.

Vide præterea q.6.& 7.capitis superioris.

Cap.9.de Indiuiduo.* Lege c.10.huius lib.ad 3.arg.|& arg.2.c.4.li.6.

1 Quid sit psona.D.Th.1.p.q.30.ar.1.|1.Sent.d.25.ar.1.|de Potẽ.q.9.ar.2.
2 An singulare possit definiri.Iauell.7.Metaph.q.16.
3 R. Vtrum hoc nomen Persona sit commune tribus personis Diuinis.D. Thom.1.p.q.30.art.4.

Cap.10.de numero Vniuersalium.

1 Vtrum genus implicitè contineat ea, quæ sub ipso collocantur. D.Thom. opusc.42.cap.9.
2 Vtrum genus & differentia sola ratione distinguantur.Sonc.7.Meta.q.36.
3 Vtrum Deus sit genus alicuius.D.Thom. in Compendio Theologiæ c.13.
4 Num Deus sit species pluribus indiuiduis communis.D. Thom. in Compendio Theologiæ.cap.14.
5 Vtrum in Deo sit totum vniuersale.D.Thom.1.Sent.d.19.q.4.ar.2.
6 Quomodo natura immaterialis possit apprehendi ut vniuersalis & particularis.Ferrar.2.Contra gent.cap.93.

De principio Indiuiduationis,uide q.sequentis capitis.

Cap.11.Quomodo natura fiat vniuersa.

1 An natura ex se sit vna, uel plures.Caiet.de Ente.c.4.q.6.
2 An natura vniuersalis habeat vnitatem realem, minorem vnitate numerali. Soncin.7.Metaph.q.40.
3 Quod sit principium indiuiduationis.D.Thom.integro opus.29. & opus. 32.cap.2.|Sonc.7.Metaph.q.31.32.33.34.35.& 10. Metaph.q.49.| Caiet.de Ente cap.2.q.5.| Ferrar.1.Contra gent.cap.21.| Iauell.5.Metaph.q.15.
4 Ana accidentium differentia diuersitatem numericam constituat.D.Thom. in Boeth.de Trinit.q.4.art.1.
5 An loci diuersitas quidpiam efficiat circa diuersitatem numericã. D.Tho.

in Boeth. de Trinit. q. 4. ar. 4.
6 Num formæ vnius speciei multiplicentur tantùm ratione materiæ. Caiet. 1. p. q. 41. art. 6.
7 Vtrum anima intellectiua per corpus indiuiduetur. Caiet. de Ente. c. 6. q. 13. Ferrar. 2. Contra gent. c. 75. & 81. | Iauel. 3. de Anima. q. 5.
8 Accidentia quomodo indiuiduentur. Caiet. 1. p. q. 29. ar. 1.
9 Vtrum plura accidentia eiusdem speciei possint esse in eodē subiecto. | Son. 7. Metaph. q. 4. & 9. | Caiet. 3. p. q. 35. ar. 5. | Ferrar. 4. Cont. gent. cap. 26. Iauel. 5. Metaph. q. 18.
10 R. Quomodo Deus indiuiduari intelligatur. Ferrar. 4. Cont. gent. c. 14.
11 An quoduis abstractum, & qua abstractione subsistens, vnum tantùm sit. Caiet. 1. p. q. 54. ar. 1.
12 R. Vtrum plures Angeli possint esse eiusdem speciei. D. Thom. 1. p. q. 50. art. 4. | Duran. 2. d. 3. q. 3. | Sonc. 12. Metaph. q. 51. | Caiet. de ente c. 5. q. 9. | Iauel. 12. Metaph. q. 24.
13 Vtrum res immateriales se ipsis sint indiuiduæ. Ferrar. 1. Cont. c. 21.
14 An natura absolutè sumpta sit, quæ prędicatur de indiuiduis. Caiet. de Ente cap. 4. q. 6. ad finem.

Cap. 12. de quibusdam axiomatibus.

1 An vniuersale nihil sit, aut posterius singularibus. Iauell. 1. de Anima. q. 7.
2 An vniuersale sit semper. Caiet. 1. Poster. cap. 9. q. 2.
3 Qua ratione se habeat sensus respectu singularium, & intellectus respectu vniuersalium. D. Thom. integro opusc. 49.
4 An primum cognitum ab intellectu sit singulare. Sonc. 7. Metaph. q. 12.
5 Vtrum intellectus noster priùs intelligat magis vniuersale. D. Tho. 1. p. q. 85. art. 3. | Caiet. in prol. de Ente. q. 1.
6 Quomodo intellectus noster cognoscat singularia. Ferrar. 1. Contra gentes cap. 65.
7 An sensus sit vniuersalium, & sentire singularium. Caiet. 1. Post cap. 23. | Iauel. 1. Metaph. q. 8.
8 An singulare possit per se intelligi. D. Thom. 1. p. q. 86. arti. 1. | Iauel. 7. Metaphysi. q. 16.
9 An vniuersalia actu sint extra animam. Caiet. de Ente. c. 4. q. 7.
10 An species intelligibiles remaneant post intellectionem. Iauell. 3. de Anima. quæst. 4. de specie intelligibili. Consule præterea D. Thom. 1. par. quæst 79. artic. 6. & 7.

Quæstiones Tertij libri de Categorijs.

Cap. 1. de subiecto, utilitate, ac diuisione lib.

An veritas & falsitas in prima intellectus operatione inueniri possint. Ferra. 1. Cont. gent. cap. 59. | Sed vide quæstiones cap. 5. lib. 4.

Cap. 2. de Aequiuocis. Cap. 3. de Vniuocis.

1 An quod ordine Prioris & Posterioris de suis inferioribus dicitur, vniuocū esse possit. Ferrar. 1. Cont. gent. c. 32.

Hic

Hic per multa de analogis disputari possunt, quæ tractat Caiet. opusc. integro de Nominum analogia, & in opusc. Responsionis ad magistrum Ferrariensem: & ipse Ferrar. 1. Cont. gen. c. 32. 33. & 34.

2 An primum analogatum in cæterorum definitione poni debeat. Caiet. 1. par. q. 13. art. 6. Ferrar. 1. cont. gent. cap. 34.

3 An analogum simpliciter prolatum pro suo præcipuo significato perpetuò accipiatur. Caiet. in Porphyr. cap. de differ. p. 2. q. 2.

4 An si æquiuoca reducantur ad vniuocum secundùm prædicationem, verùm etiam sit vniuoca reduci in non vniuocum. Caiet. 1. p. q. 13. art. 5. ad 1.

5 R. An nomina Deo, nobisque communia sint æquiuoca, vniuoca, an analoga. D. Tho. 1. p. q. 13. a. 5. | 1. Cont. gen. c. 32. 33. 34. | de Poten. q. 7. ar. 7. | de Veri. q. 2. art. 11. | opusc. 2. id est in Compendio Theologiæ. c. 27.

6 An corruptibile & incorruptibile differant genere. Iauell. 10. Metaph. q. 21.

7 Vtrum substantiæ separatæ ac materiales non conueniant, nisi genere Logico. D. Thom. opusc. 42. de Natura generis c. 6.

Cap. 4. de Paronymis.

R. An dictio exclusiua addita vni relatorum excludat reliquum. Durand. 1. d. 21. quæst. 1.

Cap. 5. responsionis pro Aristotele. ¶ Cap. 6. de prima diuisione ante prædicamentali. *. lib. 4. cap. 5. obiect. 2.

An ratio, quam significat nomen, sit conceptus intellectus de re intellecta. Caiet. 1. p. q. 13. art. 4.

Cap. 7. de 2. diuisione. ¶ Cap. 8. de prima regula antepraedicamentali.

An quando aliquid alicui tribuitur, necesse sit, omnia quæ sunt de eius ratione ei tribui. Caiet. 1. p. q. 28. ar. 3.

Cap. 9. de secunda regula antepraedicamentali.

Additamentum de Transcendentibus.

QVibus publica Dialecticæ interpretatio, aut assertionum huius libri defensio est imposita, maximè curare debent, ut ea quæ ad sex transcendentia pertinent, comprehensa animo habeant. Hos itaque autores, & in his quidem locis legere poterunt.

Principiò Iauellum in tractatu de Transcendentibus, qui habetur post Epitomen Metaphysicæ. Hunc tanquam fundamentum posui, quoniam summa perspicuitate, quæ ad præsentem disputationem attinent, explicat. Deinde diuũ Thom. opusc. 42. c. 2. denique has quæstiones.

1 Eas quas habes supra in Thesauro prædicabilium. c. 7. scilicet 2. 3. & 4. | Item omnes quæstiones positas in Thesauro c. 2. & 3. huius libri. Item eas quas habes in Thesauro c. 10. huius libri: scilicet 14. 15. 16. 17. 18. & 19.

2 Quæ sint entis diuisiones. D. Thom. opusc. 42. c. 1. & 3.

3 An ens, quatenus ens, habeat principia & causas. Son. 4. Meta. q. 8. | Iauel. 6. Metaph. q. 1.

4 De Vno vide in Thesauro c. 13. huius libri q. 27. 28. 29. 30. & 31. | Item an vnum sit prima passio entis. Sonc. 4. Meta. q. 24.

5 An multitudo sit prior vno. Iauell. 10. Metaph. q. 6.

6 An vnum & multa opponantur, & quo genere oppositionis. D.Thom. 1.p. q.11.art.2.| Son.10.Metaph.q.4.Iauell.10.Metaph.q.5.
7 De vero & falso vide D.Tho.q.1.de Verit.per totã quæstioné.|1.p.q.16.& 17.| Ité uide quæstiones, quas nos ponimus in Thesauro c.5.li.4.à q.1.vsq; ad 16.
8 De Bono vide D.Thom.1.p.q.5.& 6.
9 Vtrũ Bonum differat re ab ente. D.Tho.1.p.q.5.art.1.| de Verit.q.21.ar.1. An ens & bonum conuertantur.d.7.de Verit.q.21.art.3.
10 Vtrũ Bonũ sit prius secũdùm rõnem, quàm verũ. D.Th.de Verit.q.21. ar.3.
11 Vtrum omnia sint bona bonitate Diuina. D.Tho.de Verit.q.21. art.4.
12 Vtrum bonum creatũ sit bonũ per essentiá suã. D.Th.de Verit. q.21.art.5.
13 De Malo habes quæstiones proprias diui Thom. quæ cum disputatis circunferuntur.
14 De causa mali habes q.in D.Thom.1.p.q.49.
15 Vtrum malum sit aliqua natura positiua. Durand.2.d.34.q.2.| Caiet.1.2.q. 18.art.5. De his denique transcendentibus lege opusculum eius qui in morte noster fuit, id est Ioannis Pici Mirandulani, Victoriæ Comitis.

Redeat igitur vnde aberrauit oratio.

Cap.10. Quę sint ea, quæ in Categorijs ponuntur, & quot modis id contingat, de numeroq; ipsarum Categoriarum.

1 An Deus in aliquo genere contineatur. D.Thom.1.p.q.3.art.5.| 1.Sent.d. 8.q.4.art.2.| 1.Cont.gent.c.25.| in opusc.Compendij Theol.cap.12.| Capr.1. d.8.q.2.concl.4.& 5.
2 Vtrum infinito repugnet esse in prædicamento.Sonc.5.Metaph.q.15.
3 An omne quod habet genus & differentiam sit ad aliquod genus entis determinatum.Capr.1.d.8.q.2.con.1.
4 An in omni re, quæ propriè ponitur in prędicamento, differat essentia ab esse.Capr.1.d.8.q.2.con.2.
5 An omne, qđ propriè sub aliquo genere ponitur, habeat actum admixtũ potẽtiæ.Capr.1.dist.8.q.3.concl.3.| Sonc.12.Metaph.q.22.| Iauel.12.Meta.q.8.
6 Vtrum ex substantia & accidente fiat unum per se.Sonc.7.Metaph.q.5.
7 Num ex anima & corpore fiat unum per se.Iauell.2.de Anima.q.5.
8 n ex genere & differentia fiat vnum per se. Ianell.7.Metaph.q.18.
9 An ex materia & forma fiat vnum per se.Sonc.8.Metaphysi. q.28.| Iauell. 8. Metaph.q.7.
10 An accidentia ponantur in prædicamento, sumpta in abstracto, an potiùs in concreto.Caiet.de Ente.cap.7.tex.7.
11 An totum & partes sint eiusdem speciei.Ferrar.2.Cont.gent. cap.90.
12 An actus & potentia sint eiusdem generis.Caiet.1.p.q.77. artic.1.
13 Vtrum prædicamenta distinguantur per diuersos modos prædicandi.Sonc. 5.Metaph.q.13.| Iauell.5.Metaph.q.16.
14 An ens in 10.prædicamenta diuisum sit ens nominaliter sumptum. Ferrar. 1.Cont.gent.c.25.
15 Quæ sint entis diuisiones.Thom.opusc.42.de Natura generis c.1.& 3.
16 Vtrum ens habeat unum conceptum formalem.Sonc.4.Metaph.q.1.
17 Vtrum ens superius ente rei, & ente rationis sit æquiuocum, an analogum. Sonc.4.Metaph.q.5.

18 Vtrum

18 Vtrum ens, vt entia rei continet, sit vniuocum, æquiuocum, an analogum. Sonc.4 Metaphy.q.4|Caiet.de Ente.c.2.q.2.& 3.|Ferrar.1.Cont.gent.c.32.|Iauell.4.Metaph.q.1.

19 An bene sequatur, Ens est vniuocum, ergo ens est genus. Ferra.1. Cont. gent.c.32.

20 An priuatio sit nullo intellectu considerante. Sonc.10. Metaphysicorum.q.15.|Iauell.10.Metaphy.q.10.& ibi quomodo cognoscatur inuenies.

21 An detur potentia obiectiua. Sonc.9.Meta.q.2.|Iauel.etiam vide 9. Metaphy.q.2.

Cap.11.de Substantia.

1 An substantia vt genus summum, distinguatur à substantia, vt diuiditur cõtra accidens. D. Thom.opusc.42.idest, de Natura generis.cap.10.|Iauell.5.Metaphysi.q.17.

2 An ratio formalis substantiæ sit esse per se. Soncin.5.Metaphysico.q.14.|Iauell.5.Metaphysi.q.17.

3 An prima substantia possit prædicari. Caiet.in proph.c.de genere p.9.

4 An vniuersale magis existat quàm singulare. Caiet. 1.Poster.c.20.q.3.

5 An substantia sit prior accidente ratione, cognitione, ac tempore. Ferrar.2. Cont.gent.c.18.& 19.|Iauell.7.Metaph.q.3.

6 An in definitione accidentis inseparabilis ponatur subiectum. Iauel. 1.Phy. quæst.15.

7 An substantia sit prior accidente cognitione. Sonc.7.Metaph.q.10.& 13.

8 Num accidentia ad cognoscendam rei essentiam quicquam conferant. Iauel.1.de Anima.q. 8.

Cap.12.de effectionibus substantiæ.

1 An Dei virtute fieri possit vniuersale à singularibus separatum. Sonc.7. Metaphysic.q.41.

2 An in substantia sit contrarietas. Iauell.5.Physic.q.2

Additamentum de Accidente in communi.

ANtequam de singulis accidentium Categorijs disputatio instituatur, possunt quædam aut omnibus, aut plerisque accidentium Categorijs communia disputari, quæ ex his, quæ subijciemus locis, colligentur.

1 D.Thom.opusc.48.id est, Compendij Logicæ, per multos tractatus de singulis accidentium Categorijs disputat.|Item opusc.42.id est, de natura generis c.19.& sequentibus.

2 An accidentia in abstracto sint entia. Iauell. 7. Metaph.q.2.

3 Lege totum c.7.Caiet.de Ente & Essentia: multa enim lectione digna offendes.

Hùc referri possunt quæstiones cap.8.lib.superioris: item cap.11.huius libri, scilicet 1.5.6.7.& 8.

Reuertamur itaque ad Institutiones.

Cap.13.de Quantitate.

1 An quantitas sit subiectum accidentium corporalium & absolutorum inhærentium substantiæ. Capr.2.d.18.q.1.concl.2.

2 R. Vtrum in Sacramento altaris quantitas dimensiua sit subiectum accidentium. D. Tho. 3. p. q. 77. ar. 2. | Soto 4. d. 10. q. 2. ar. 2.

3 Num quantitas sequatur formam. Caiet. 1. p. q. 7. art. 3.

4 An quantitatis à substantia distinguatur. Capr. 2. d. 18. q. 1. concl. 1. | Sonc. 5. Metaphy. q. 19. | Soto 4. d. 10. q. 2. art. 2. Non cito eum in Commentarijs huius cap. ne mei instituti immemor videar.

5 Vtrũ in magnitudine sint punctus, linea, & superficies. Sonc. 5. Meta. q. 20.

6 Quid sit locus. Iauell. 5. Physi. q. 13. | Soto 4. Physi. q. 1

7 An omne corpus sit in loco. Soto 4. Physic. q. 2.

8 Quid sit tempus. D. Thom. in opusc. 36. c. 1. | Iauell. 4. Physi. q. 20. & 21. | Soto 4. Physic. q. 4.

9 An tantum sit vnum tempus. Iauell. 4. Physi. q. 23.

10 An præter tempus continuum, quod est passio primi motus, sit aliud tempus discretum nullo modo continuum. Capr. 2. d. 2. q. 2. conc. 3.

11 An tempus habeat esse completum extra animam. Capr. 2. d. 2. q. 2. concl. 4. | Iauell. 4. Physi. q. 24. | Lege præterea Caiet. 1. p. q. 28. art. 1.

12 An continuum componatur ex indiuisibilibus. Iauell. & Soto. 6. phy. q. 1.

13 An ratio mensuræ prius competat vni, quod est principium numeri. Soncin. & Iauell. 10. Metaph. q. 2.

14 An numerus sit vnum simpliciter, an potius ut aceruus. Capr. 1. dist. 24. q. 1. concl. 5. | Sonc. 10. Metaph. q. 7. | Iauell. 8. Metaph. q. 9.

15 An numerus sit ex apprehensione animæ. Sonc. 10. Metaphysic. q. 8. | Iauell. 8. Metaphysic. q. 9.

16 Vtrum vltima vnitas sit forma numeri. Sonc. 19. Metaphysic. q. 9. | Iauell. 8. Metaph. q. 10.

17 Vtrum forma numeri sit continuitas diuisi. Sonc. 10. Metaph. q. 10.

18 An numerus sit entitas distincta à rebus numeratis. Sonci. 10. Metaph. q. 11. | Iauell. 8. Metaphy. q. 9.

19 An quiuis numerus sit vnum numero. Sonc. 10. Metaphy. q. 12.

20 Num tempus & motus sint quantitates per se. Sonc. 5. Metaph. q. 24.

21 Vtrum substantia sit diuisibilis per quantitatem. Sonc. 5. Metaph. q. 22.

22 Vtrum diuisibilitas sit ratio formalis quantitatis. Sonc. 5. Metaphysi. q. 21. Iauell. 5. Metaph. q. 20.

23 Vtrum quantitas in ea quæ insunt, diuisibilis sit. Son. 5. Metaph. q. 23.

24 Vtrum finitum & infinitum, & diuisibilitas primò & per se conueniant quãtitati. Iauell. 1. Physic. q. 8.

25 Vtrum vnum & numerus significent essentiam. D. Tho. 1. Sent. d. 24. ar. 4. | Capr. 1. d. 24. q. 1. art. 1. conc. 1.

26 Vtrum numerus, qui est species quantitatis, & vnitas, quę est eius principium, solum in rebus materia constantibus inueniantur. Capr. 1. d. 24. q. 1. ar. 1. concl. 2. | Sonc. 10. Metaph. q. 13. | Iauell. 8. Metaphysi. q. 11.

27 An Vnum ad genus quantitatis pertinens, addat aliquid ad vnum, quod reciprocatur cum ente. Dur. 1. d. 24. q. 2. | Sonc. 4. Metaph. q. 25. Iauell. 4. Metaphy. q. 7.

28 An ratio vnius sit positiua, vel priuata. Sonc. 4. Metaphy. q. 23. | Iauell. 4. Metaph. q. 8. & lib. 10. q. 1.

Quomodo

29 Quomodo multitudo ex unitatibus componatur. Caiet. 1. p. q. 11. art. 2.
30 An species multitudinis sint iuxta species numeri accipiendæ. Caiet. 1. p. q. 7. 1. art. 4.
31 An multitudo sit genus numeri. Iauell. 10. Metaph. q. 15.

Cap. 14. de affectionibus quantitatis.

1 An quantitas posit intendi & remitti. Sonc. 8. Metaphy. q. 27. | Caiet. 1. 2 q. 52. artic. 1.
2 An eadem quantitas numero posit per essentiam esse maior & minor. Capr. 2. d. 18 q. 1. concl 4.
3 Num æqualitas sit aliquid reale in his quæ sunt æqualia. Capr. 1. d. 31. q. 1. concl. 2. | Sonc. 5 Metaph q. 34. | Cait. 1. p. q 42 art. 1.
4 An sursum & deorsum sint species loci, & an sint extrema longisime lineæ. Iauell. 4. Physi. q. 3.

Cap. 16. de Qualitate.

1 De Habitibus vide multas quæstiones in diuo Thom. 1. 2. à quæst. 49. vsque ad 54.
2 Vtrum aliquis habitus immediatè recipiatur in essentia animæ. Durand. 2. d. 26. q. 2.
3 Vtrum virtutes sint habitus. Durand. 2. d. 27. q. 1.
4 Qua ratione habitus ad actum se habeat. Caiet. 1. 2 q. 49. art. 3.
5 R. Vtrum Synderesis sit potentia, vel habitus. D. Tho. de Verit. q. 16. art. 1. | 2. Sent. d. 24 q. 2. art. 3.
6 R. Vtrum conscientia sit potentia, vel actus, aut habitus. D. Thom. de Verit. q. 17. artic. 1.
7 R. Vtrum character ad Qualitatis Categoriam pertineat, & ad quam eius speciem referatur. Caiet. 3. p. q. 63. art. 2. | Soto 4. Sent. d. 1 q. 4. art. 2.

Cap. 16. de affectionibus qualitatis.

1 Vtrum motus illi contrarij sint, qui ad terminos contrarios tendunt. Soto 5. Phy. q. 4.
2 Vtrum inter species, aut differentias cuiuscunque generis sit contrarietas. Iauell. 10. Metaph. q. 18.
3 An in figuris detur contrarietas. Iauell. 1. Physi. q. 22.
4 An in Quantitate, Qualitate, & vbi sit cõtrarietas. Iauell. 5. Physi. q. 5.
5 An omnis forma posit intendi & remitti. Cap. 1. d. 17. q. 2. art. 1. concl. 7. præsertim de forma substantiali id tractat Sonci. 8. Meta. q. 25.
6 An eadem forma numero posit esse intensa & remissa. Durand. 1. d. 17. quæst. 7.
7 Vtrum aliquæ formæ intendantur non solum ex maiori participatione subiecti, sed ex additione etiam alicuius. Capr. 1. d. 17. q. 2. art. 1. concl. 6. | Caieta. 1. 2. q. 52. art. 2.
8 An forma accidentalis habeat gradus, per quos magis, minusque recipiat. Durand. 1. d 17. q. 5.
9 An forma recipiat magis & minus ratione essentiæ. Duran. 1. d. 17. q. 6. | Caiet. 1. 2. q. 52. art. 2.
10 Vtrum aliqua forma recipiens magis & minus posit augeri in infinitum. Durand. 1. dist. 17. q. 9.

11 Num quæuis forma ſpecificans, nec indiuiſibilitatem habens, magis, minuſque recipiat. Caiet. 1.2.q.52.art.1

12 Num additio informis ſit tantum vel ex parte ſubiecti, vel ex parte formæ. Caiet. 1.2.q.52.art.2.

12 An ſimilitudo ſit relatio realis. Sonc. 5. Metaph. q.34.

Cap. 17. de Relatis.*. lib. 1.c.8.q.5.

1 An dentur aliquæ relationes nō reales. Capr. 1.d.13.q.1.art.2.concl.1.|Sed lege art.7.quæſt.13.1.p.D.Tho.

2 Num relatio rationis ſit ex ſolo opere intellectus. Caiet. 1.p.q.28.art.1.

3 Num in ſola relatorum Categoria inueniatur aliquid reale, & aliquid ſecundum rationem. Caiet. 1.p.q.28.art.1.

4 An relatio ſecūdum propriam relationem relationis dicat aliquid reale. Ferrar. 4 Cont.gent.c.14.

5 An dentur aliquæ relationes, quæ ſint vera entia rei. Capr. 1.d.30.q 1.ar.1. concl.1.|Son.5.Metaph.q.2.25.

6 An inter relata realiter diſtincta ſit relatio realis. Sonc. 5. Metaph.q.29.

7 An relatio habens fundamentum reale ſit realis. Sonc. 5. Metaphy.q.27.

8 Quomodo relatio quæ propriam rei operationem ſequitur, ſit realis. Ferrar.4.cont.gent.c.14.

9 R. Vtrum ſit aliqua relatio inter Deum & creaturas. D. Thom. de potent. q.7.art.8.|Sed lege etiam.1.p.q.13.art.7.

10 R. An relationes quæ ſunt inter Deum & creaturas ſint realiter in ipſis creaturis in Deo. D.Tho. de potentia.q.7.art.9.|2.Con..gent.c.13.

11 R. Vtrum Deus ad creaturas realiter referatur, ita vt ipſa relatio ſit aliqua res in Deo D.Thom. de potent.q.7.art.10.

12 R. Vtrum potentia generandi ſit ad aliquid. D.Tho.1.p.q.41.ar.5.|1. Sent.d.7.q.1.ar.2.| de potent.q.2.ar.2.

13 R. An creaturæ ad Deum relatione reali referantur, & Deus ad ipſas relationes rationis. Capr.1.d.30.q.1.art.1.cōc.3.|Ferra.2.Con.gen.c.11.12.& 13.

14 An relationes quę conueniunt Deo ex tempore, ſint reales. D.Thom.1.p. q.13.ar.7.|Durand.1.d.30.q 3.

15 Vtrum Relatio à fundamento diſtinguatur. Durand.1.d.30.q.2.|Capr.1. d.30.q.1.art.1.| Sonc. 5. Metaph.q.28.| Caiet.1.p.q.28.art.2.ad 1.|Ferrar.4 Cont.gent.c.14.|Iauell.5.Metaph.q. 22.

16 Vtrum relatio habeat ſuam realitatem ex fundamento. Son.5.Meta.q.26.

17 Vtrum relatio poſsit immediatè fundari in ſubſtantia. Sonc. 5. Metaphy. q 31.|Ferrar.4.Cont.gent.c.14.

18 Vtrum relationes diſtinguantur ex pluralitate fundamenti. Sonc. 5. Meta. quæſt.32.

19 An modi relatorum ſint bene ab Ariſt. aſsignati. Iauell. 5. Metaph.q.21.

20 R. Vtrum relatio creaturæ ad Creatorem ſit tranſcendens, diſtincta à ſuo fundamento. Caiet.1.p.q.45.art.3.

21 Vtrū terminus ſit de cōceptu quidditatiuo relationis. Sonc. 5. Meta.q.33.

22 Vtrum vni relationi ſecundum ſpeciem duæ relationes ſpecie diſtinctæ reſpondeant. Caiet.1.p.q 52.art.2.

23 Num relationes ſecundum terminos ſint numerādæ, id eſt, utrū pater vna

paternitate

paternitate ad plures filios referatur. Caiet. 3.p.q.35.art.5.| Ferrarien. 2. contra gent.cap.12.
24 Num quoduis aliud genus præter relationem significet aliquid inhærens, relatio verò solùm significet Ad. Caie. 1. p. q. 28.art.1. Ferrar. 4 Con gent c.14.
25 Num relatum terminetur ad absolutum, an ad relatum aliud. Sonc. 5. Meta. q.30. | Caiet.1.p.q13 art.7 | Ferrar. 2 Cont. gent. cap. 11.
26 An in illis solùm relatis inueniatur relatio realis mutua, in quibus ex vtraque parte est eadem ratio ordinis vnius ad alterum. Capr. 1.d.30.q.1.art.1. concl. 2.| Caiet. 1.p.q.13 art.7.
27 An materia & forma sint relata Iauell. 2. Physi. q 10.
28 An æqualitas & similitudo relationes reales sint Sonc. 5. Metaph q. 34.
29 Quomodo esse diuersum sit esse relatum Ferrar. j. Cont gent c.17.
30 Vtrum à relatione extrinseca aliquid denominetur. Ferrar. 2. cont. gent. c. 13.
31 Vtrum identitas sit relatio realis. Sonc. 5. Metaph q.35. | Caiet. 1. p.q 28.ar. 1.ad 1. | Denique circa hoc cap alia multa reperies in Caietan. 1. p. q. 13. art 7.| 3.p.q.35.artic.5.

Cap. 18. de affectionibus relatorum.* lib.1.c.8 q 5.

1 Vtrum vno relatorum intellecto, aliud necessariò intelligi debeat. Caieta. 1. p.q. 13.artic.7.
2 An vnum relatorum per aliud definiatur. Caiet in Porphyr. c. de specie. Vide etiam in Thesauro cap 8.lib.1.q 18.
3 Vtrum dictio exclusiua addita vni relatorum excludat reliquum. Durand. 1. distinct. 21.q.1.
4 An relatio posit aduenire alicui absque eius mutatione. Iauell. 5. Physic.q.3.

Cap. 10 de actione & passione.

1 Vtrum actio immanens, quæ per se est subiectiuè in agente, distinguatur à transeunte. Sonc. 9. Metaph. q 20.
2 An actio immanens ad hanc pertineat Categoriam Sonci. 9. Metaphy. q. 21.
3 Vtrum nomina significantia actus immanentes includant in significato suo respectum. Sonc. 9 Metaph q.22.
4 An actio transiens sit in agente subiectiuè Sonc. 5. Metaph. 37. | Ferrar, 2. Cont gent c.1.
5 An actio transiens præter relationem & motum significet aliud in agente. Caiet 1 p.q 25 art.1.
6 Vtrum actio sit forma producta. Sonc 5. Metaph. q. 36.
7 Vtrum actio dicat absolutum cum respectu. Sonc. 5. Metaph. q. 38.

Cap. 20. de quatuor ultimis Categorijs.

1 An vltimæ Categoriæ dicant absolutum quid, an relatum potiùs. Soncin. 5. Metaph. q. 39. | Iauell. 5 Metaph. q. 23.
2 Vtrum Locus & Vbi sint idem. Sonc. 5. Metaph q. 40.
3 Vtrum vbi realiter à loco distinguatur. Sonc. 5. Metaph q. 41. De sex vltimis Categorijs ædidit Gilbertus Porretanus Episcopus libellum obscurissimum, qui De sex principijs nominatur, quem suis Commentarijs Alb. Mag. satis illustrauit.

Cap. 21. de Oppositis.* lib. 7.c.8.

1 An vnum vni tantum contrarium sit. Sonc. 10. Metaph. q. 20. | Iauel. 10. Metaph q. 14.

2 Qua ratione differat relatiua oppositio ab alijs. Iauel. 10. Metaph. q. 9.
3 Vtrum formæ contrariæ sint eiusdem speciei. Sonc. 10. Metaph. q. 23.
4 An contrarietas sit maxima distantia, vel differentia. Iauell. 10. Meta. q. 12.
5 An aliquis actus secundùm suam speciem sit indifferens. D. Thom. 1. 2. q. 18. art. 8.
6 An aliquis actus sit indifferens secundùm indiuiduum. D. Thom. 1. 2. q. 18. art. 9.
7 Vtrum formæ contrariæ compatiantur se in eodem subiecto adæquatè secundùm gradus remissos. Sonc. 10. Metaph. q. 22. | Iauell. 10. Meta. q. 13.
8 An qualitates mediæ ex extremis componantur. Sonc. 10. Metaphysi. q. 21. | Iauell. 10. Metaph. q. 17.
9 Vtrum differentiæ specificæ opponantur contrariè. Sonc. 10. Metaph. q. 24.
10 An omnia media sint eiusdem generis cum extremis. Iauell. 10. Meta. q. 16.
11 Vtrum negatio & priuatio sint extra animam, id est, nullo intellectu considerante existant. Sonc. 10. Meta. q. 15.
12 Vtrum negatio & priuatio habeant propriam conceptibilitatem, id est, per se intelligi possint. Sonc. 10. Metaph. q. 16.
13 Distinguaturne priuatio à subiecto, in quo est. Sonc. 10. Metaph. q. 17.
14 Vtrum contradictio sit maxima oppositio. D. Thom. opusc. de 4. generibus oppositionum, præsertim c. 1. | Sonc. 10. Metaph. q. 18. Ferrar. 4. Cont. gen. cap. 14. | Iauell. 10. Metaph. q. 11.
15 An huic voci Ens alia possit opponi contradictoriè. Sonci. 4. Metaph. q. 7.
16 An oppositio contradictoria in relatiua oppositione claudatur. Ferrarien. 4. Cont. gen. c. 14.
17 Num vnum oppositorum excludat reliquum. Caiet. 1. p. q. 2. art. 3. ad 1.
18 An vnum & multa opponantur, & quo genere oppositionis. D. Tho. 1. p. q. 11. art. 2. | Sonc. 10. Metaph. q. 4. | Iauell. 10. Metaph. q. 5.
19 An à priuatione ad habitum sit regressus. Son. 10. Metaph. q. 19.

Cap. 22. de modis Prioris & Posterioris. Cap. 23. de modis simul.

An relata sint simul natura. Caiet. in Categorijs c. de relat. tex. 7.

Cap. 24. de speciebus motus.

An tantùm sint tres species motus. Soto. 5. Physi. q. 1.

Cap. 25. de modis habendi.

Quæstiones libri quarti de Enunciatione.

Cap. 1. de Instituto libri, eiusque diuisione.

An secundæ mentis operationi, quæ est compositio & diuisio, respondeat compositio & diuisio realis in rebus. Iauell. 9. Metaph. q 20.

Cap. 2. de Nomine.

1 An definitio vocis ab Arist. assignata sit idonea. Iauell. 2. de Anima q. 38.
2 An ratio quam significat nomen, sit conceptus intellectus de re intellecta. Caiet. 1. p. q. 13. ar. 4.
3 Num ex rerum identitate, aut diuersitate liceat nominum identitatem, aut diuersitatem colligere. Caiet. 1. p. q. 13. art. 5.

Cap. 3. de Verbo. Cap. 4 de Oratione. Cap. 5. de Enunciatione & eius diuisionibus.

Additamentum de Veritate & Falsitate.

DIVVS Thomas enũciationis tractatum à veritatis disputatione exorditur. Quare placuit, quæ de Veritate habentur questiones hoc loco disponere.

1 Quid sit veritas D.Th.de Verit.q.1.art.1. | Ferrar.1.Cont.gent.c. 59.
2 Vtrum veritas sit ens rationis.Durand.1.d.19.q.5. | Sonc.6. Metaph. q.16.
3 An veritas dicat tantùm respectum adæquationis.Sonc.6.Metaphy. q.17. | Ferrar.1.Cont gent c 60.
4 Vtrum veritas sit in rebus, an potiùs in intellectu.D.Thom. 1.p.q.16.art.1. | De Verit.q.1.art.2. | Durand.1.d.19.q 6. |,Capr.1.d.19 q 3.
5 Vtrum ueritas sit in sensu.D.Thom.1.d.Verit.q.1.ar.9.
6 Vtrum veritas sit in intellectu componente & diuidente. D. Thom. 1.p.q. 16.art.2.De Verit.q.1.artic.3.
7 Vtrum veritas sit de essentia rei.D.Thom.1.Senten.d.19.q.5.ar.1.
8 Vtrum omnia sint vera vna veritate, vel pluribus. D. Thom. 1.p.q.16.ar.6.
9 Vtrum omnia sint vera veritate increata.D.Thom.1.Sent.d.19.q.5.artic.2.
10 Num veritas multiplicetur iuxta multitudinem intellectuum, & in vno intellectu iuxta multitudinem obiectorum.Caiet.1.p.q.16.art.6.
11 An veritas intellectus practici pendeat à rebus.Caiet.1.2.q.64.art.3.
12 An negans veritatem esse, concedat subinde uerum esse, nullam veritatem esse.Caiet.1.p.q.2.art.1.ad 3.

Quoniam autem contraria iuxta se posita magis elucescunt, nonnullas etiam quas de Falsitate reperimus quæstiones, afferamus.

13 Num verum & falsum sint contraria.D.Thom.1.p.q.17.art.4.
14 An in reb. ipsis falsitas reperiatur.D.Th.1.p.q.17.ar.1.| de Verit.q.1.ar.10.
15 Num falsitas in sensu detur.D.Thom.1.p.q.17.ar.2. | de Verit. q.1.ar.11.
16 An falsitas sit in intellectu.D.Thom.1.p.q.17.art. 3. de Verit. q. j. art. 12.

Veniamus iam ad proprias huius libri quæstiones.

17 An propositio affirmatiua sit prior & notior negatiua. Fland. 1. Postcr. q. 44. | Ferrar.1.Cont.gen.cap.14.

Cap.16.de oppositione enunciationum.

1 Vtrum distinctio rationis sit sufficiens ad tollendam contradictionem.Sonc. 4.Metaph.q.30.
2 Quid sit aliquid inuoluere contradictionem.Ferrar.1.Cont.gent.c.22. Vide præterea Soto 3.Physic.q.4.
3 Quid sit primum principium complexum.Iauell.4. Metaph.q 9.

Cap.7.de enunciationum æquipollentia. Cap.8.de conuersione enunciationum. Cap.9.quid sit modalis enunciatio. Cap.10.de modis eam constituentibus. Cap.11.de æquipollentia modalium enunciationum.

De modalibus enunciationibus habes integrum opusc.40.D.Thom has tamen quæstiones accipe.

1 Vtrum iudicandum sit, aliquid possibile, aut impossibile, iuxta causas superiores, an iuxta inferiores D.Thom.de Potent.q.1.art.4.
2 Quot modis impossibile accipiatur, Ferrar 3.Cont.gent c.86.
3 Possibile quanã ratione se habeat ad esse, aut non esse.Ferra.1.Cõt.gẽ.c.15.
4 An definitio possibilis ut distinguitur contra impossibile, sit accommodata.

Iauell.

Iauell.9.Metaph.q.9.

5 An aliquid sit possibile, quod nec fuit, nec futurũ sit. Iauell.9.Metaph.q.10.

Cap.12.de modificatarum enunciationum oppositione. Cap.13.de conuersione earum. * lib.7.c.8.arg.2.

In hoc cap. circa quę nos de enunciationibus perpetuæ veritatis pertractauimus, has reperi quæstiones.

1 Vtrum sint plures veritates æternæ. D.Thom.1.Senten.d.19.q.5.art.3.|de Verit.q.1.art.5.& 6.

2 An enunciationes in materia necessaria veræ sint rebus non existentibus. Son.9.Metaph.q.5.|Caiet.1.Poster.c.9.q.3.& 5.| Ferrar.2. Cont.gent.c.52.

3 An hæc propositio, Socrates est homo, sit æternæ veritatis. Ferrar.2.Contra.gent.c.96.

Præterea in digressione, quæ ad finem habetur, duæ quæstiones occurrunt.

4 Vtrum in omni prædicatione per se debeat maius de minori, aut par de pari prædicari. Caiet.in Porphy.c.de Genere.

5 An omnis propositio per se conuertatur in propositionem per se. Caiet.1. Poster.c.4.ad finem.|Iauell.3.Metaph.q.3.Sonci.7.Metaph.q.5.

Cap.14.de enunciationibus modi contingentis, sumendo contingens pro eo quod potest esse & non esse.

Hùc pertinet tractatus enunciationũ futuri contingentis, satis apud Arist. tenebrosus: qui vt enucleatè discipulis proponatur, hæ quæstiones legantur.

1 Vtrum contingens sit contingens quando est aut quando non est. Sonc.6. Metaph.q.14.|Ferra.1.Con.gen.c.67.|Iauell.6.Metaph.q.12.

2 An ex causa necessaria effectus cõtingens possit oriri. Ferrar.1.Cõ.gẽ.c.67.

3 An effectus contingens habeat contingentiam à causa proxima. Iauell. 6. Metaph.q.11.

4 An in hoc mundo inferiori possit esse aliquis effectus contingens. Sonc.6. Metaph.q.12.|Iauel.6.Metaph.q.10.

5 Vtrum omne quod rarò euenit sit contingens, atq; fortuitum. Iauell. 2. Physi.q.21.

6 R. An Deus cognoscat futura cõtingentia. D.Thom.1.p.q.14.art.13.multa sanè ibi in D.Thom.& Caiet.reperies obseruatione digna. Præterea vide D. Thom.1.d.38.q.1.art.5.|1.Cont.gent.c.67.|de Verit.q.2.art.12.

Cap.15.de veritate modificatarũ enunciationum cognoscenda. Cap.16. de Hypotheticis enunciationibus. ⁂ lib.7.c.5.

Additamentum ex diuo Thoma.

Cæterùm præterire nolo, quod apprimè lectori vtile futurum arbitror. Equidem D.Thom.postquam rem aliquam arduam pertractauit, de more habet exponere, quonam pacto in illo genere deceat virum catholicum loqui: nimirũ quia summus non intelligendi solum, sed docendi quoque magister non ignorabat, ex uerbis inordinatè prolatis hæresim nasci. Hac itaque occasione multa de enunciationis natura docet, quæ si curiosus lector non indiligenter obseruet, breui eruditus fiet. Loca igitur indicabo.

1 De veritate enunciationum circa sanctissimę Trinitatis mysterium. D.Tho, 1.p.

1.p.q.39.|1.Sent.d.5.q.1.|d.21.q.1.art.2.

2 De veritate enuntiationum circa Domini incarnationẽ. D.Tho.3.p.q.16.| 3.Sent.d.7.q.1.& 2.|d.12.q.1.art.1.& 2.

3 De veritate enuntiationum circa sacramenta. D.Tho.3.p.q.75.artic.8.| 4. Sent.d.11.q.1.art.4.quæstiuncula 2.3.& 4.

Quæstiones libri quinti de Argumentatione.

Cap.1.de materia & ordine libri.

De Syllogismis habes à diuo Thom.opus.integrum 47.| & in opus.48.tractatum etiam integrum.

Cap.2.& 3.de maioribus,minoribusq; syllogismi partibus. Cap.4.de syllogismi diuisione,ac principijs.

Num omnium syllogismorum sint eadem principia.Fland.1. Poster. q.48. art.1. Cap.5.de tribus figuris generatim. Cap.6.de prima figura.

Vtrum demonstratio potissimùm fieri debeat in prima figura. Flan.1. Poster.q.31.art.1.

Cap.7.de 2.figura.

An ex vtraque affirmatiua possit rectè fieri syllogismus in 2. figura. Ferrar. 3.Cont.gent.c.3.

Cap.8.de 3.figura.✠ lib.3.cap.8.dub.1.

1 An conclusio particularis possit ex vtraque præmissa vniuersali colligi.Caie. 1.Poster.c.9.q.1.

2 An alicuius demonstrationis particularis cõclusio possit esse vniuersa.Flan. 1.Poster.q.42.art.2.

3 An detur quarta figura,lege in nostro Viguerio in suis Instit. Theologicis. c.2.§.4.versu 2.

Cap.9.de ostensiua reuocatione imperfectarum ratiocinationũ. Cap.10. de reductione ad incommodum. Cap.11.de ratione inuestigandi medium.

1 An cognitio medij respectu conclusionis habeat se ut medium motus.Caiet.1.p.q.79.art.9.

2 An medium & conclusio ad eandem pertineant potentiam. Caietan.1.p.q. 79.artic.9.

Cap.12.de syllogismo expositorio.

An quæ sint eadem vni tertio, sint eadem inter sese. Caiet.1.p.q.28.art.3. ad 1.|Sonc.4.Metaph.q.22.|Ferrar.2.Cont.gent.c.9.

Cap.13.de syllogismo Hypothetico. Cap.14.de syllogismi diuisionibus. Cap.14.de Inductione. Cap.16.de Enthymemate. Cap.17. de Exẽplo. Cap.18.de alijs formis argumentationis.

Quæstiones libri sexti de Demonstratione.

Alia ratione in hoc libro quàm in alijs mihi progrediendũ video.Nam cùm sit omniũ Dialecticæ librorũ princeps & caput,ita me gerere uolui,ut qui hoc Thesauro vtet̃, habeat tanquã cõmentaria in Aristotelis Posteriora.Igit̃ primũ circa nostras Institutiones versabimur, deinde alia nõ cõtẽnẽda adijciemus.

Cap.1.

Cap.1.de definitione demonstrationis.

De Demonstratione habens integrum opusculum D.Thom.estq; 38.| Item in compendio Logicæ tractatum quendam, qui in demonstrationis explicatione totus est positus.

Cap.2.quotuplex sit demonstratio.

An ab effectu ad causam, & è contrario argumentari possimus. Iauell. 1. Physicorum q.4.

Hic possent quæstiones ad scientiæ definitionem, distinctionem, vnitatemq; pertinentes recenseri, sed commodior erit locus post 4. cap. quæstiones, additamento primo.

Cap.3.de principijs demonstrationum.

1 Quod sit primum principium complexum. Iauell.4.Metaph.q.9.

2 Quomodo intellectus prima principia cognoscat. Sonc.4.Metaphysi.q.33. Ferrar.4.Cont gent.c.11.|Iauell.2.Metaph.q.1.

3 An tota scientia virtute in principijs contineatur. Caiet. 1.p.q.1.art.7.

3 Quæ propositio sit per se nota. Caiet. 1.p.q.2.art.1.|Ferrar.1. Con.gent.c. 11.|libr.4.cap.45.

5 An vt aliqua enunciatio sit per se sufficiat prædicatum esse de ratione subiecti. Capr.1.d.2.q.2.concl.j.

6 An omnis propositio per se nota, sit per se nota nobis. Capr.1.d.2.q.2.conclu.2.| Caiet.1.p.q.2.art.1.

7 An genus prædicetur per se de differentia. Sonc.4.Meta.q.20.| Iauell.3. Metaph.q.2.

8 R.An Deum esse sit per se notum menti humanæ. D.Thom.1.p.q.2.art.1. De Verit.q.10 art.12.

9 Quomodo se habeat secundum quod ipsum ad per se. Ferrar.2.Cont.gent. cap.15.

Hoc loco circa hanc orationem, Secundum quod ipsum, (quæ idem sonat ac Quatenus tale) sciendum est, aliquando accipi vt superiorem ad per se, aliquando ut æqualem. Aristoteles 1. Posteriorum cap.4. pro eodem accipit per se, & quatenus tale, aut eo ipso quod talis res est: at in communibus colloquijs & disputationibus secundum quod ipsum, ac quatenus tale idem est, quod ratione suæ propriæ & peculiaris essentiæ, aut primò & per se. Quare iuxta primum sensum hæc enuntiatio, Homo quatenus homo est animal, vera est, sed iuxta secundum est falsa. Nos autem in Institutionibus semper sumimus, Quatenus, aut Secundum quod ipsum in posteriori sensu, quoniam est manifestior, habeturq; apud diuum Thomam 2.Cont.gent.cap.15. immo apud Aristotelem ipsum 1. Post.c.5.

Alias quæstiones pertinētes ad enunciationes per se vide in Thesau.lib.4.c.13

10 Num quod accidit vniuersaliter conueniat. Caiet.1.p.q.51.art.1.

11 Vtrum primū cognitum sit magis vniuersale. D.Tho.1.p.q.85.ar.3.|Son. 7.Meta.q.11.|Caiet.in proœm.opusc.de Ente.q.1.|Soto.1.Phy.q.2.

12 An id de quo scientia haberi debet, actu esse oporteat. Iauel.9.Metap.q.19.

13 An eadem sint prius & magis nota naturæ, & nobis. Iauell.1.Physi.q.3.

14 An solus Metaphysicus consideret Quodquid est subiectorum scientiarū particularium. Iauell.6.Metaph.q.2.

15 An

15 An magis vniuerſalia ſint cognitu difficiliora.Iauell.1.Metaph.q.vltim.
16 R.Vtrum Deus ſit primum quod à mente noſtra cognoſcitur.D.Thom.in Boeth.de Trinit.q.1.art.2.& 3.
17 Num cognoſcens aliquid eſſe,cognoſcat Eſſe eius.Caiet.1.p.q.3.ar.4.ad 2.
18 Vtrum intellectus eodem actu intelligat concluſiones & principia. Sonc.6. Meta.q.10.|Ferrar.1.Cont.gent.c.57.
19 An intellectus plura ſimul cognoſcere poſsit.D.Tho.1.p.q.85.art.4.| quolibeto 7.q.1.art.2.|Ferrar.1.Cont.gent.c.55.
20 R.Vtrum Angeli ſimul multa cognoſcant.D.Thom.1.p.q.58.art.2.|de Verit.q.8.art.14.
21 Quid ſit effectum eſſe cauſæ adæquatum.Ferrar.1.Cont.gent.c.3.
22 Num cognitio medij reſpectu concluſionis habeat ſe vt medium motus. Caiet.1.p.q.79.art.9.
23 An medium & concluſio ad eandem pertineant potentiam.Caie.1.p.q.79. artic.9.
24 Vtrum quod quid eſt ſit idem cum eo cuius eſt.Capr.1.d.4.q.2.conc.3.|d. 8.q.1.conc.1.|Sonci.7.Metaph.q.20.
25 An primum cognitum ab intellectu ſit ſingulare. Sonci.7.Metaph.q.12.
26 R.Nũ veritati fidei Chriſtianæ repugnet humanæ rationis veritas.D.Tho. 1.Cont.gent.c.7.

Cap.4.quorum ſit demonſtratio.*.lib.1.c.2.

1 An fatum ſit ſcibile.D.Thom.opuſc.de Fato.c.4.
2 Vtrum omne quod rarò euenit, ſit contingens & fortuitum.Iauell.2.Phy. quæſt.21.
3 Num omne quod fit aut ſemper,aut frequenter,aut rarò fiat.Iauell.2.Phy. q.22.Reliquas huius capitis quæſtiones vide in additamento ſequenti.

Placet hoc loco duo inſerere,quibus intelligo valde iuuandum lectorem.Primum eſt Elenchus quæſtionum ſcientiæ,alterum conciliatio ſectionum Caietani & Perionij.De ſcientia autem eas quæſtiones adducam,quæ ad eius definitionem, diuiſionem, vnitatem,ſubalternationem,& diſtinctionem, ac denique obiectum pertinent.

Additamentum de Scientia.

1 Vtrum ſint tantum tres habitus intellectus,ſcilicet Sapientia,Scientia,& Intellectus.D.Thom.1.2.q.57.art 2.
2 An omnis ſcientia requirat euidentiam aliquorum principiorum. Capr.in prolog.q.1.concl.1.
3 Num ad habendam ſcientiam oporteat omnes rei cauſas cognoſcere.Iauel. 1.Phyſi.q.2.
4 R.Num Theologia ſit ſcientia.D.Tho.1.p.q.1.art.2.|Durand.in prol.Sẽt. q.2.Vide etiam Doctores Scholaſticos in prolog.Sentent.
5 An ſcientia ſit vna,& ſimplex qualitas.Capr.in prol.Sent.q.3.conc.1.|Sonc. 6.Metaphy.q.9.|Caiet.1.2.q.54.art.4.| Ferrar.1.Cont.gent.c.56.| Lege etiam Soto q.3.Proœmiali Logicæ.

6 An vnitas specifica scientiæ attendenda sit penes vnitatem obiecti formalẽ. Capr.in prol.Sent.q.3.concl.3.|Fland.1.Poster.q.46.art.2.
7 R. An Theologia sit vna scientia. D.Tho.1.p.q.1.art 3 |Durand.in prolog. Sent.q.4.& Capr.in prol q.3.
8 An distinctio specifica scientiarum sumi debeat ex distinctione generica scibilium; quatenus scibilia sunt. Capr.in prol.q.3.concl.2.|Vide Sonci.6.Metaph. quæst.8.
9 Vtrum ex diuersa ratione cognoscendi sequatur necessitas & diuersitas sciẽtiarum. Caiet.1.p.q 1.ar.1.
Multas alias quæstiones habes relatas in Thesauro c.2.lib.1.
10 Num certitudo secundum se & quo ad nos distinguãt habitus, an obiecta. Caiet.2.2.q.4 art.8.
11 An reliquæ scientiæ subalternentur Metaphysicæ. Soncin.4.Metaphysi.q.9. Iauell.1.Metaph.q.2.
12 R. Num Theologia sit scientia subalternata. Durand.in Prol. Sent.q.7.& 8.
13 An ratio formalis obiecti, vt obiectum est, & illius vnitas, & ratio formalis illius, ut res quædam est, reciprocentur, sicut subiectum & propria passio. Caiet. 1.p.q 1.art.3.
14 mn de Analogo scientia esse possit. Caiet.opusc.de Nominũ analogia.c.10.
15 An primum principium demonstratione cognoscatur, an potius cognitione sensitiua. Iauell.4.Metaph.q.vltima.
16 Num de ente per accidens possit esse scientia. Sonc.6.Metaphy.q.13.|Iauel. 6.Metaph.q.9.
17 R. An de his quæ de fidei subsunt scientia esse possit D.Tho.2.2.q.1.ar.5. In Boeth.de Trinit.q.2.ar.2.
18 R. Sitne prophetia de conclusionibus scibilibus. D.Tho.de Verit. q.12.ar. 2. Denique circa hunc de scientia tractatum multa & egregia quidem in Commentarijs prologi Sententiarum apud Scholasticos inuenientur, & in 1.p.D. Tho.q.1.& primis cap.lib.1. Cont.gent.

Additamentum de Caietani, Perioniiq; sectionibus.

Diligenter equidem varia in Aristotelis ad Posteriori Analysi libros commentaria legi, sed cùm omnia expendissem, vix reperi, quę cum Caietani commentarijs comparari possent. Nã quamuis in Aristotele explicando primas ego & secundas, ac tertias diuo Thomæ concedã; tamen Caietanus multas, easq; grauissimas quęstiones affert, quibus ignoratis mutus mihi Aristoteles ipse videtur. Cæterum quiddam est, quod à Caietano Dialecticorũ animos alienauit. Multò enim aliter capita diuidit, quàm pleriq; solẽt. Quo fit, vt qui aut lecturus, aut disputaturus decimum, aut vndecimum caput Posteriorum Aristotelis intelligere cupit, Caietani Commentaria inutilia iudicet: nimirum in quibus 10. aut 11. caput nil eorum præse ferunt, quibus ipse indiget. Nam quod apud alios in 10. cap inuenitur, Caiet.in 13. ponit. Quare in eorum gratiam, qui huius Patris scriptis afficiuntur, eius sectionem cum ea quam Perionius sequitur, diuisione conciliare decreui. Itaque in 1.2.& 3.cap. nulla est dissensio: sed

4.Perionij est 4.& pars 5. Caiet.
5.Perionij,est reliquum 5.Caiet.
6.Perionij,est 6.& pars.7.Caiet.
7.Peri.est reliquum 7.Caie.& 8.9.& 10
8.Peri.est 11.& pars.12.Caieta.
9.Peri.est reliquum 12.Caiet.
10.Perion est 13.Caiet.
11.Perion.est 14.Caietani.
12.13.& 14.Peri.efficiunt 15.Caiet.
15.& 16.Peri.efficiunt 16.Caietan.
In 17.18.19.& 20.non est discrimen.
21.& 22.Perio.efficiunt 21.Caiet.
23.Perion.est 22.Caiet.
24.Perionij,est 23.Caietani.
25.Perionij, est 24.Caietani.
26.& 27.Perion.efficiunt 25.Caietani.

EX 2. LIBRO.

1.& 2.Perionij efficiunt 1.Caietani.
3.Perion est 2.Caietani.
4.Perion. est 3.Caietani.
5.Peri.est 4.Caietani.
6.& initium 7.Perionij, efficiunt.5. Caietani.
Reliquum 7.Perio.est 6.Caieta.
8.9.& 10.Perionij efficiunt 7.Caiet.
11.Perion.est 8.& pars 9.Caiet.
12.& 13.Perionij efficiunt aliam partem 9.Caiet.
14.& 15.Perionij,efficiunt 10.Caie.
16.Peri.est 11.& 12.Caietani.
17.& 18.perionij, efficiunt 13.Caietani.

Hanc diligentiam sic vtilem scholasticis futuram speramus, ac si in his paucissimis lineis integra in Aristotelis posteriora vulgassemus Commentaria. Potissimum autem Valentinæ scholæ auditoribus, qui solum Perionium & Gruchiũ norunt,Caietanus restitutus videtur.Cæterum qui Argyropili sectionem sequi volueris,sciat eum & Perionium semper conuenire:nisi quod in 1.lib.in principio 15.cap.aliquantulum differunt,& in 2.lib.in tribus vltimis capitibus.

Quæstiones libri 7.de locis Dialecticis.

Cap.1.quid sit Dialecticus syllogismus.

Vtrum scientia differat ab opinione.Fland.1.poster.c.49.ar.1.Sed præterea consule Caiet.& Soto in vlt.cap.1.Posterior.

Cap.2.de libri vtilitate.

An primum principium demonstrari posit.Iauell.4. Metaph.q. vlt.

Aap.3.Quid sit locus, & quotuplex. Cap.4.de loco à definitione & similibus.✲.lib.1.c.8.

1 An quum aliquid alicui tribuitur,necesse sit omnia, quæ sunt de eius ratione,ei tribui.Caiet.1.p.q.28.art.3.

2 An sola pluralitas formæ sufficiat,ut nomen substantiuum posit plurificari. Ferrar.4.Cont.gent.c.12

Cap.5.de Loco à toto.✲.lib.1.cap.9.in principio,& obiect.1.

Cap.6.de Loco à causa.*.lib.1.c.8.obiect.1.& 2.

1 Vtrum sint tantum quatuor genera causarum.Soto 2.Physic.q.3.

2 Vtrum causa & effectus sint simul.Soncin.5.Metaphy.q.7.

3 An ex causa necessaria effectus contingens sequatur.Ferrar.1. Cõ.gẽt.c.67.

4 Vtrum vna scientia sit dignior altera.Fland.1.Poster.q.46.art.1.| Caieta.1. Poster.c.22.| Soto 1.Poster.cap.23.

Cap.7.de Locis ab Ortu & Interitu,Vsu,& Communiter accidentibus.

Vtrum si affirmatio est causa affirmationis, negatio debeat esse causa negationis.Flád.1.Poster.q.29.art.2.|Caie.1.Post.c.13.q.6.|Iauel.1.de Anima.q.10.

Cap.8.de Loco ab oppositis.* lib.3.c.21.
Cap.9.de Loco à comparatis. Cap.10.de Loco àp roportione,&com mutata proportione. Cap. 11. de Loco à coniugatis. Cap. 12. de loco ab auctoritate.

Quæstiones libri 8. de locis sophisticis.

Cap.1.de Instituto libri,& finibus sophistarum.
Totum hoc negotium integro opusculo de Fallacijs inscripto complexus est D.Thom. Extant præterea quæstiones Dominici à Flandria in illud.
Cap.2.quid sit locus sophisticus,& quotuplex sit. Cap. 3. de Fallacia Homonymiæ.* lib.3.c. 2.
Cap.4 de fallacia Amphibologiæ. Cap.5 de fallacia Compositionis,& diuisionis. Cap 6. de fallacia Accentus. Cap. 7 de fallacia figuræ dictionis
Cap.8. de fallacia Accidentis.
An quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, consequens sit exponendum secundùm esse, quod in se habet. Caietan. 1. par. q. 14. artic.13.ad 2.
Cap.9 de fallacia ab eo quod ex parte, ad id quod absolute dicitur.
Cap.10.de ignoratione Elenchi. Cap.11.de petitione principij.
1 An petatur principium in argumentatione, quæ aliquid de definito media definitione probat.Caiet. 1. Poster.c.3.q 1.ad medium.
2 An quando una definitio per aliam probatur, sit petitio principij. Caiet. 2. Poster.c.3.q.3.
Cap.12.de fallacia consequentis.
An si ex falsis uerum concludi non posset esset bona argumentatio ex affirmatione cōsequentis ad affirmationē antecedentis.Caie.1.Poster.c.12.q vltima.
Cap.13.de Fallacia ex non causa,ac si esset causa. Cap.14.de pluribus interrogationibus,ac si essent una. Cap.15.de uocabulis artis. Cap. 16. de textibus. Cap.17.de Aristotelis ac Græcorum moribus.

Has reperi quæstiones in prædictis autoribus,quæ ad Commentaria nostra pertinerent:sed præterea ex Alberto Magno & Fratre Heruęo Natali,quondam totius Religionis præfecto,qui tempore Durandi acerrimus diui Thomę defensor est habitus,multas quæstiones digesseram; postea uerò ob eam causam deleui,quia vix eorum opera inueniuntur. Deniquè ex Metaphysica Dominici Flādrensis infinitas ferè quæstiones paraueram: quas tamen superioribus ideo iungere nolui,ne in magnum volumen Thesaurus excresceret. Cæterùm in eisdem ferè locis in quibus Soncinas aut Iauell.citantur, poterit etiam Flandrensis legi. Accipe itaque Lector hoc nostrum opusculum, nec tamen existimes omnium autorum,qui in eo citantur,opiniones nobis probari: sed ob eam solùm causam adducuntur,ut eos consulas,ac de rebus istis pro tuo arbitrio sentias. Valentię in solennitate sanctissimi Rosarij, Dei genitricis Mariæ. 1572.

INDEX CAPITVM,

QVAE IN HISCE COMMENTARIIS CONTINENTVR.

IN LIBRVM PRIMVM,

In quo Prima Dialecticæ Elementa proponuntur.

IN LIBRVM SECVNDVM,

in quo de quinque uocibus agitur.

IN

IN LIBRVM TERTIVM, in quo de Categorijs agitur.

IN LIBRVM QVARTVM, qui est de Enunciatione.

Obie-

IN LIBRVM QVINTVM, in quo de Argumentatione, & eius formis disseritur.

IN LIBRVM SEXTVM IN quo Demonstratorij syllogismi vis, ac natura exponitur.

De

IN LIBRVM SEPTIMVM, in quo de syllogismo Probabili disputatur.

IN LIBRVM OCTAVVM, in quo sophistarum loca, fontesq; obruuntur.

ADDITAMENTA CIRCA omnes superiores libros.

FINIS.

INDEX
RERVM NOTABILIVM QVAE IN HIS DE DIALECTICA
Commentarijs continentur, primum numerum denotat paginam, secundum, versus.

A

f Argu-

de

Diui-

F

G

H

Habi-

Inuen-

L

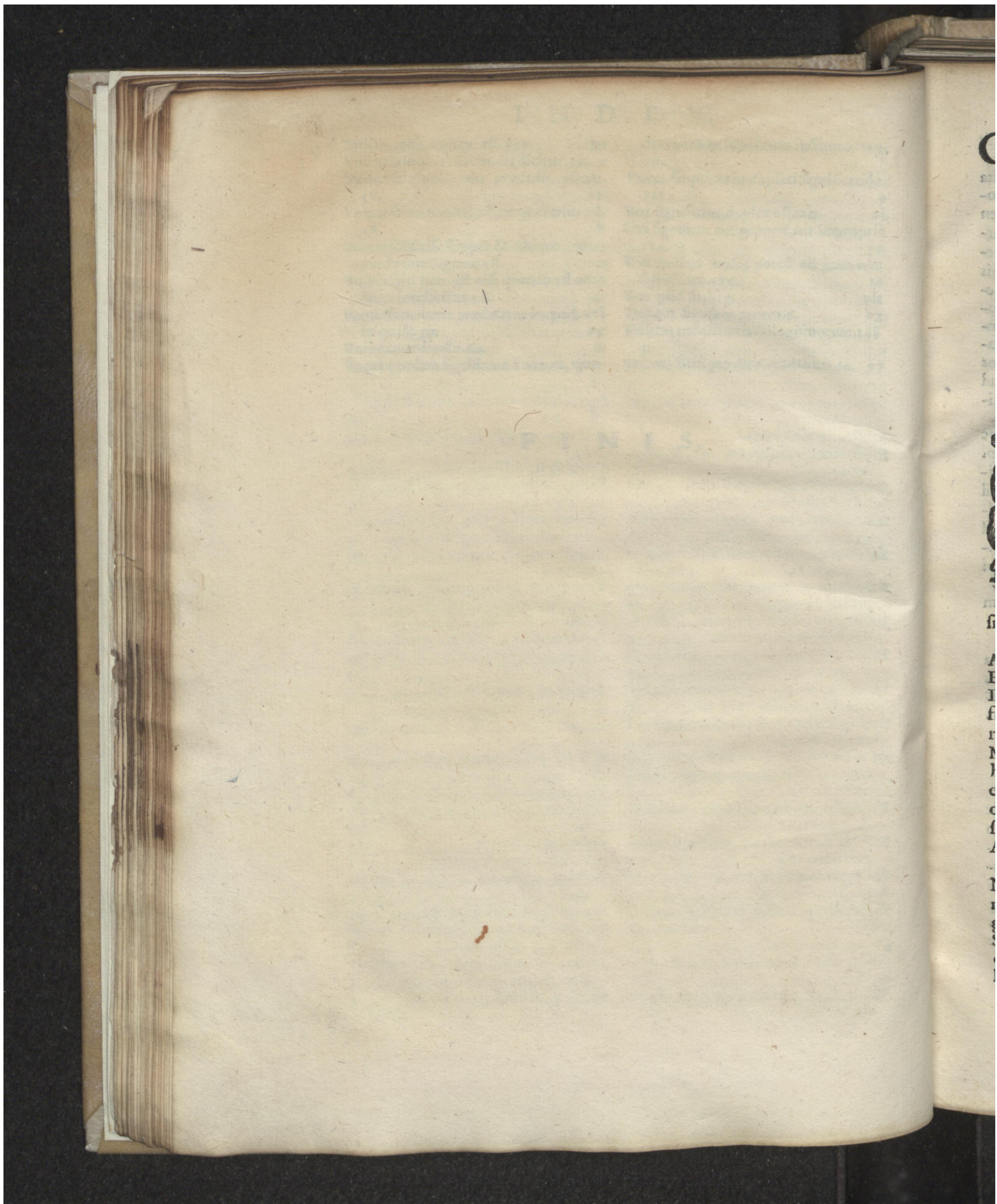
M

Q

R

Substan-

FINIS.

COMMENTARIORVM IN VNIVERSAM LOGICAM

LIBER PRIMVS.

IN QVO PRIMA DIALECTICAE elementa proponuntur.

Vincentio Iustiniano sacri Ordinis Prædicatorum auctore.

De Dialecticæ inuentore. Cap. I.

RISTOTELES 2.Posterio. cap. 1. quatuor esse quæstiones docet, quæ possunt de rebus tractari, An sint, Quid sint, Quales sint, & Quamobrem tales sint. Ex quibus quæstio An res sit, reliquas antecedat oportet; nisi fortè vsqueadeò sit manifestum rem illam esse, vt superuacaneum iudicetur id in quæstionem vocare. Sic enim docet Arist. 1. Poste. cap. 8. Cùm igitur perspicuum sit Dialecticam esse, & vim disputandi, tres aliæ quæstiones tractandæ illicò forent. At est controuersia de inuentore Dialecticæ, quæ ad quæstionem An res sit, quodammodo pertinere videtur. Si est Dialectica, quis eam inuenit?

De hac re variæ sunt, & inter se pugnantes sententiæ. Quidam enim censent Arist. fuisse eius inuentorem; idque ipsiusmet testimonio persuadent, vltimo capit. Elenchorum: alij censent hunc honorem nequaquam Arist. deferendum. Nam ex Diogene Laërtio, lib. 9. de Vitis Philosophorum constat, Zenonem inuentorem fuisse: & ex diuo Isydoro, lib. 2. Etymologiarum, Platonem. Sed ratione præterea hæc sententia corroboratur à suis auctoribus: nam ante Arist. erant perfectæ Mathematicæ. Quo posito ita argumentantur. Scientia haberi non potest, nisi habeatur demonstratio, & is qui eam habet, illam se habere cognoscat (nam scientia est effectus demonstrationis, ex 1. Post. c. 2. Et si quis habens demonstrationẽ, opinetur se tantùm habere argumentum probabile, opinionem quidem habebit, scientiam minimè) at demonstrationis cognitio pertinet ad Dialecticam: ergo ante Arist. erat cognitio Dialecticæ.

His tamen prætermisis, quid nos sentiamus, quatuor assertionibus aperiemus. Nam Dialectica plurimas habet partes, sed claritatis gratia, eas in duas coadunabimus, quarum prior agit de quinque Vocibus, & Categorijs, de Enuntiatione, Syllogismo, & Demonstratione: posterior verò de Syllogismo probabili, & Sophistico. Sit iam prima assertio. Prioris partis non fuit Arist. primus inuentor. Etenim de Generibus & Formis multa docuit Plato; multa de Quantitate, multa de Relatis & Numeris. Quin etiam Pythagoras uiginti Categorias posuit. De his tan-

dem quæ ad Diuisionem, Enuntiationem, & alia huiusmodi pertinent, multa docuit Plato in Politico, Cratylo, & Sophista. Hucusque nobiscum plerique sentiunt. Aiunt tamen, Demonstrationis nullam fuisse Ante Arist. cognitionem. Quare ita postrema pars assertionis probatur. Nam 1. Post. cap. 1. conuellit Arist. opinionem Platonis circa Demonstrationem (interprete diuo Thoma) suppresso tamen eius nomine. Iam verò 2. Poster. capit. 3. refutat Arist. opinionem illorum, qui arbitrabantur omnium rerum esse Demonstrationem, aut certè nullius. Item 4. Metaph. tex. 19. asserit, nonnullos Philosophos prima principia ore negasse, orationis gratia, id est, ex proteruia: quia videlicet, vt ait diuus Tho. in eodem lib. lect. 10. videbant illa non posse Demonstratione probari: Ergo iam apud antiquos Philosophos erat cognitio nonnulla Demonstrationis. Denique 1. Metaph. cap. 3. ait, Antiquos Philosophos inuenisse Metaphysicam, cùm haberent omnia quæ ad voluptatem & eruditionem pertinebant: vt Argyropilus vertit. Quem locum interpretans diuus Thom. lect. 3. ait, antiquos Philosophos habuisse omnia quæ pertinebant ad voluptatem, quia erant ditißimi, & omnia quæ ad eruditionem, quia habebant scientias Logicas. Et certè potißima pars Dialecticæ est scientia Demonstrationis.

Secunda assertio. Nec etiam partis Topicæ fuit Arist. primus inuentor. Hanc assertionem ideò seorsum posui, quia est contra ipsummet Arist. qui sibi vltimo cap. Elenchorum Dialecticæ arrogat inuentionem, non quidem totius (ut auctores primæ opinionis falsò arbitrantur) sed partis Topicæ: quam ita sibi uendicat, ut nihil ab antiquioribus traditum fuisse dicat. Probatur conclusio. Nam multa in Topicis de Genere, Definitione, Proprio, & Accidente traduntur, quæ reperientur apud antiquos Philosophos. Quod si quispiam dicat, ob eam solùm causam, Aristotelem sibi artis Topicæ inuentionem vendicare, quia omnes maximas, aut axiomata quæ ibi traduntur, excogitarit, cùm hoc ego non valdè contendam.

Tertia assertio. Quanquam hæc ita se habeant, tamen Arist. maximè auxit totam hanc scientiam, & in artem perfectam redegit, errores denique plurimos expulit. Hæc manifesta sunt, asseruntur q; à diuo Isydoro 2. Etymologiarum, ca. 22.

Quarta assertio. Hæc scientia ab Adam per manum ad nos perducta fuit, probatur auctoritate Berosi, Iosephi, & Eusebij: Berosus nanque agens de Cataclismo, ait; Noe post diluuium docuisse homines omnes scientias humanas, & ritum, ac cæremonias, quibus Deus erat colendus. Vide Patrem Soto 1. Physic. quæst. 1. conclus. 1. ad secundam confirmationem.

Quid sit Dialectica. Cap. 2.

PRima ex tribus quæstionibus pertractandis est, Quid res sit. Quid inquam sit Dialectica. Sed qm̃ quid ipsa sit, Definitione explicatur, & Definitio Genere constare dẽt: de Genere Dialecticæ nonnulla sunt prenotanda. Est autem Genus Dialecticę Scientia. Videamus igitur quidnam sit, & quotuplex Scientia. Est quidem Scientia certa & euidens cognitio Demonstratione acquisita: certa, ut distinguatur ab opinione & suspicione: euidens, ut distinguatur à Fide nostra catholica, quę non est euidens, quanquam sit omni re certißima certior: denique per Demonstrationem acquisita dicitur, vt ab habitu primorũ principiorum separetur, qui non Demonstratione acquiritur, sed ex lumine intellectus agentis proposito semel obiecto consurgit.

Quid sit Scientia.

Duo

Duo autem ſunt genera Scientiarum, quoddam in ſpeculatione, quoddam in praxi verſatur. Scientia ſpeculatrix, vel theorica eſt, cuius finis eſt cognitio ſui obiecti. Practica verò, aut operatrix eſt, cuius finis eſt opus. At practica duplex eſt, actionis alia, alia effectionis; agere enim & efficere diſtinguũtur apud Ariſt. 6. Ethic. cap. 4. Effectionis ſcientia eſt cuius finis eſt opus mechanicum, aut externum: & hæc ſuo ambitu illiberales ſcientias comprehendit, quamuis non eas ſolùm, ſed multas etiam liberales, vt artem militarem quæ maximè decet ingenuos. Quanquam ſi res accuratè ſit tractanda, huiuſmodi facultates merè ſint artes, non ſcientiæ: præſertim cùm nihil minùs earum artifices, quàm demonſtrationes curent. Vide tamen quæ lib. 6. cap. vltimo ſcripſimus. Actionis ſcientia eſt cuius finis eſt opus virtutis, & appellatur moralis, aut Ethica. Quæ profectò ſi doceat hominem opera virtutis erga ſeipſum, appellatur monaſtica; id eſt ſolitaria: ſi opera virtutis erga familiam, Oeconomica, & familiæ gubernatrix: ſi erga totam ciuitatem, Politica.

Quotuplex ſit.

Habet etiam ſpeculatrix ſcientia varias ſub ſe diſciplinas; nam ſpeculatrix, alia rei, alia notionum: ſpeculatrix rei eſt cuius finis eſt cognitio entis rei. Quod ſi penitùs à materia fuerit ſeparatum, ad Metaphyſicam (quæ Theologia naturalis dicitur) pertinet: ſi verò nec re, nec cogitatione à materia ſegregetur, ad Phyſicam ſpectat. Phyſica enim licet à materia ſingulari abſtrahat, non tamen à materia incommuni; ideſt, conſiderat hominē habere carnes, oſſa, & neruos: non autem has carnes ſingulares, aut hæc oſſa. Tandem ſi illud ens fuerit, non re, ſed cogitatione à materia ſeparatum, Mathematicæ relinquetur: quæ diuiditur in Aſtrologiam, de aſtris agentem; in Arithmeticam, de numeris; in Geometriam, de lineis, ſuperficiebus, & corporibus; & in Muſicam, de ſonis tractantem: Quamuis Muſica & Aſtrologia partim etiam materiam conſiderent, ac proinde non omninò ſint mathematicæ, ſed quadam etiam ex parte Phyſicæ. Speculatrix notionum eſt illa, cuius finis eſt cognitio entium rationis, id eſt, eorum entium quæ non ſunt prẹter mentis noſtrẹ operationem. Diuiditurq; in Dialecticam, Rhetoricam, & Grammaticam: nam Dialectica ſpeculatur ens rationes, quod deſtinatur ad diſcernendum verum à falſo: aut (ut alij volunt) ad diſſerendum. Grammatica uerò quod ad orationem congruam & conſentaneam accommodatur, Rhetorica denique, quòd ad ornatam.

Quare Dialectica ſic eſt definienda. Scientia ſpeculatrix entium rationis, methodum diſſerendi tradens. Ponitur in eius definitione ſcientia, vt diſtinguatur ab opinione & fide: ſpeculatrix, vt diſtinguatur à practicis: entium rationis, ut diſtinguatur ab illis, quæ entia rei ſpeculantur tradens methodum diſſerendi, vt ſeparetur à Grammatica, & Rhetorica. Ferè autem eadem eſt Ciceronis definitio, qui Dialecticam eſſe dixit diligentem diſſerendi rationem; quia ſine Dialectica diſſerere quidem poſſumus; diligenter certè non poſſumus. Verùm hìc obſeruandum eſt, hac definitione non definiri Dialecticam pro ſola arte iudicandi; ut accipiebatur ab Stoicis: neque pro ſola arte diuidendi, vt à Platone: nec pro ſola arte inueniẽdi, aut potiùs ex probabilibus argumentandi, ut ſæpiſimè ab Ariſt. ſed vt includit omnia iſta: quemadmodũ accipit eã Cicero in lib. de Finibus, ubi promiſcuè vtitur nomine Logicæ, & Dialecticæ. Quanquam (ut uerum fatear) ſi vis nominum expendatur, ſola hęc ſcientia ſit Dialectica nuncupanda, Logicæ verò nomen conueniat etiam Grãmaticæ, & Rhetoricæ. Dicitur enim Logica à nomine Logos. Logos autem ſignificat ſermonē, aut rationem: vnde omnes ſcientiæ, quę (quia de ſermone diſpu-

Quia Dialectica ſit.

Logicę nomen.

tant) sermocinales vocantur, possunt Logicæ appellari: tametsi per antonomasiam sola Dialectica appelletur Logica.

Dubia contra superiora.

HOc quidem pacto diuisa sunt à nobis, & definita varia Scientiarum genera, quia res nunc minimè potest accuratè disputari: nihilominus ea quæ sequuntur dubia visa sunt digna, quæ nouis Dialecticis possent proponi.

Primum est. Illa diuisio est mala, in qua prętermittitur aliqua pars diuisionis, at in superiori Scientiarum Diuisione, multę prætermissę sunt partes: Mala igitur est Diuisio. Etenim prætermissa est Nautica, vel Phænomena: prætermissa est Optica, Stereometria, & Fabrica, quarum meminit Arist. lib. 1. Post. cap. 10. Prętermissa est quoque Geodesia, de qua Arist. agit 3. Metaph. tex. 8. Item Iurisprudentia: prætermissa est quoque Irah, cuius meminit Commentator 7. Metaph. tex. 29. denique prætermissa est sacratissima Theologia, & Canonum sacrorũ peritia. Respondetur. non oportere omnia membra, etiam minima, in Diuisionę numerari: sat enim fuerit, si ad superiora referantur. Nautica refertur ad Astrologiam, Stereometria (quę de corporibus solidis agit) ad Geometriam, Fabrica ad Stereometriam, Optica, vel Perspectiua (quæ de lineis quæ uidentur tractat) ad Geometriam; ad quam etiam refertur Geodesia, quę est ars diuidendi terram: Irah, vel Saltandi scientia, ad Musicam, cuius regulis gubernatur, est referenda. Cæterùm Iurisprudentia Politicæ est colligata: De Theologia autem nostra dicimus, illam non fuisse numeratam, quia tantùm illas scientias numerauimus, quæ naturali lumine possunt acquiri: Theologia verò lumen supernaturale requirit; quam etiam sequitur Canonum sacro rum peritia.

Variæ sciẽtiæ præter missæ.

Dubium 2. Arist. 6. Metaph. tex. 2. tantùm agnoscit tres scientias Speculatrices, videlicet Metaphysicã, Mathematicã, & Physicã: malè ergo nos alias enumerauimus, scilicet Logicam, &c. Respondetur primùm, Arist. ibi tantùm loqui de Speculatricibus rei. Respondetur secundò, Speculatrices scientias duplices esse. aliæ enim sunt omninò & simpliciter Speculatrices, illę uidelicet, quarum finis pręcipuus est cognitio sui obiecti, tales sunt Metaphysica, Mathematica, & Physica: alię sunt Speculatrices Organicæ, id est, instrumentariæ; quarum finis præcipuus non est cognitio sui obiecti, sed digere alias scientias: tales sunt Dialectica, Rhetorica, & Grammatica. Quemadmodum enim inter scientias Practicas quædam sunt omninò, & simpliciter Practicæ, quarum finis præcipuus est, ipsarummet operatio, vt Politica: alię sunt Practicę Organicæ, quarum finis pręcipuus non est ipsarum operatio, sed operatio alterius artis (vt patet in arte fręnifactoria, quę ad artem destinatur bellandi) ita in scientijs Speculatricibus philosophandum est. Itaq; Arist. ibi de solis Speculatricibus simpliciter loquebatur: nam eo in loco statuit discrimen inter Metaphysicam & alias scientias. Et cùm iam in 1. lib. Metaph. ostendisset, Metaphysicam quęri propter se, & non propter alias scientias: & ex consequenti non esse Organicam (qualis est Logica, ex diuo Thom. 1. Metaphy. lect. 3.) Ideò solùm restabat Aris. in 6. Metaph. ostendere, quomodò Metaphysica à scientijs omnino Speculatricibus distingueretur. Quamobrem eas solùm enumerauit. Respondetur tertio, ex illa auctoritate colligi posse, Scientiam non statim esse diuidendam in Speculatricem, & Practicam;

Tres tãtũ Speculatrices.

Organicę scientiæ.

ctic am: sed in Speculatricem, Practicam, & Organicam, & tunc Speculatrix diuidatur in illas tres, quas Arist. adducit. Practica uerò diuidatur sicut diuisa est supra: Organica denique in Grammaticam, Dialecticam, & Rhetoricam. Hanc diuisionẽ Scientiæ, aut Philosophiæ in tres partes sequitur Cicero multis in locis, & præsertim lib. 1. de Finibus. Item & diuus Augustinus lib. 8. de ciuitate Dei, cap. 4. & 7. Immò eã innuit Arist 1. Top. c. 9. Sed profectò est apertissima diui Thomæ sententia in Boethium, de Trinitate, quæst. 5. artic. 1. Vbi ait, Logicam non tam esse Speculatiuam, quàm Instrumentariam ad Speculatrices. Itaque dicendum est, Speculatricem latè sumptam diuidi posse in eam quæ Res, & in eam quæ Notiones speculatur: verùm Speculatricem Propriam tantùm in illas tres scientias diuidendam, quæ 6. Metaphysicorum, texto 2. recensentur.

Tertium dubium. Vt Arist. 6. Ethic. docet, Ars, & Scientia maximè distinguuntur: at Dialectica Ars est, omnium consensu; ergo non est Scientia. Preterea ex Arist. 2. Metaph. Stultum est Scientiam simul & modum Sciendi quærere: at diuus Thom. eo in loco asserit; Dialecticam esse modum Sciendi; non igitur erit Scientia. Respondetur, proculdubiò Dialecticam esse Scientiam: nam Scientia est habitus Demonstratione acquisitus, hoc est, promptitudo, atque dexteritas quædam nata in nobis ex Demonstratione. Nam in omnibus libris Dialecticæ fiunt Demonstrationes, ex quibus nascitur in nobis ingens facilitas ad res Dialecticas pertractandas. Quæ (vt cętera) egregiè probat Frater Dominicus Soto, quæst. 2. Proœmij Logicæ. Et ad proposita argumenta respondetur facillimè. Ad primum quidem respondetur, Artes esse duplices, Mechanicas & Liberales: appello Mechanicas, quas solent exercere homines, vt corporis necessitatibus satisfaciant; Liberales autem, quas homines ingenui addiscere solent. At 6. Ethicorum Aristoteles de Artibus agit Illiberalibus, non de omnibus Ingenuis. Dialectica verò Ars est Liberalis, atque ingenuo viro digna. Quare propriè Scientia esse potest. Septem enim artes liberales recensentur, tres scilicet Sermocinales, Dialectica, Rhetorica, & Grammatica (sub qua Poesis continetur) & quatuor Matehmaticæ, nempè Arithmetica, & tres eius comites: Non quòd reliquæ omnes scientiæ, vt Medicina, Physiologia, & Metaphysica, illiberales sint, sed quoniam illæ septem erant quas iuuenes liberales, atque ingenui olim addiscebant; reliquæ verò iam grandioribus tradebantur. Ad 2. Respondetur, stultum esse in quauis scientia quęrere Scientiam, & modum sciendi; id est, quærere quæ sint probanda exactissimis Demonstrationibus, & quæ tantùm inductione, & quæ exemplis, & quæ coniecturis, &c. Tamen in vna aliqua Scientia (nempè in Dialectica) id quærere, non est stultum, sed necessarium. Arist. verò eo in loco agebat de his, qui in Metaphysica illa duo quærebant. Præterea diuus Tho. non dicit, Dialecticam esse modum sciendi, sed tradere modum sciendi. Aliam solutionem tradit Soto loco citato: ille erit tibi consulendus: ad alia enim nostra festinat oratio.

Ars & Scientia.

Ars liberalis.

Modus sciendi.

Praxis.

4. Dubium. Dialectica habet pro obiecto opus, id est disputare, & argumentari, ergo est scientia Practica. Respondetur: Practicã habere pro fine opus externum, aut uirtutis Moralis; at opus intellectus (quale est argumentari) non constituit scientiam Practicam, sed Speculatricem; quia tale opus Speculatio est, non Praxis. Nec me latet, opus intellectus pertinere nonnunquã ad habitum Practicum, sed id parùm ad nostrum pertinet institutum. Vide diuum Thom. & Caietanum 2. 2. quęst. 47. art. 2. ad. 3.

Qualis sit Dialectica, an sit necessaria, vel vtilis. Cap. 3.

TErtia quęstio est, Qualis sit Dialectica. Et licet sub hoc titulo multa tractari possent, nunc hoc erimus contenti vno, si explicauerimus, an sit necessaria. Duo autem prænotanda sunt, vnum est, duobus modis aliquid esse necessarium ad finem consequendum: vel enim ita est necessarium, vt sine eo finem consequi nulla ratione possimus, vt absque cibo vitam seruare non possumus, vel etsi absque eo finem consequi possimus; non tamen sic promptè, ac bene, vt Equus, dicitur necessarius eunti Romam. Alterum est, Dialecticam esse duplicem, Naturalem, & Artificiosam, sicut de Oratoria facultate innuit Arist. 1. Rhetoricorum ad Theodectē. Naturalis Dialectica est vis discurrendi, à natura indita menti nostræ: de qua proculdubio Dialectica Arist. in libro Elenchorum agebat, cùm diceret, nullum hominem esse, qui Dialectica non vtatur; etsi sit artis Dialecticæ imperitus. Habetur hoc testimonium 1. Elench. cap. 11. apud Boethium; nam apud alios liber Elenchorum vnus est, nec diuiditur in capita. Artificiosa est hæc scientia, quam tradimus, quæ docet præcepta definiendi, diuidendi, & argumentandi. Sit primum axioma. Dialectica naturalis est necessaria primo modo. Probatur, quia nulla scientia potest acquiri sine discursu, seu progressu, & demonstratione: sed Dialectica Naturalis est ipsamet vis discurrendi: ergo sine ipsa non possumus alias scientias adipisci. Secundum axioma. Dialectica Artificiosa non est necessaria priori modo: videmus enim multos absque Dialectica Mathematicos. Tertium axioma. Dialectica Artificialis est necessaria secundo modo: qui enim ea instructi veniunt, faciliùs arcana sciētiarum attingunt. Quare certum est, Dialecticam vtilem esse, nam cùm sit necessaria ad alias scientias, est bona ad illas acquirendas. Tum ita disputo: Quatenus bona ad omnes alias scientias, non est honesta, non est delectabilis (hæc enim bonorum genera finis potiùs, quàm medij rationem habent) ergo est vtilis. Nam diuus Ambrosius, libro de Officijs, bonum in hæc tria bonorum genere diuidit. Tamen est obseruandum, duo esse genera vtilium, quoddam est vtile, quod tantùm alterius gratia desideratur, vt medicina amara: aliud verò, quod etiam ratione sui expetitur, vt suauis potio. Dialectica autem est vtilis secundo modo, quia etiam in se habet vnde appetatur, & cognita, summam affert voluptatem.

Naturalis, Artificiosaque Dialectica

Dialectica quomodo necessaria.

Obiectiones aduersus superiora.

PRima dictum est, Dialecticam esse necessariam ad omnes alias scientias. Dubitabit ergo quispiam, an sit necessaria etiam ad seipsam. Respondetur, Dialecticam Naturalem simpliciter esse necessariam ad Dialecticam Artificialem: Dialecticā verò Artificiosam esse necessariā ad seipsam in hoc sensu, quia ipsa, ut tradit primam conclusionem, est necessaria ad se vt tradit secundam; & vt tradit secundam, est necessaria ad seipsam, ut est traditura tertiam. Ex liberis enim Perihermenias, gradum facimus ad libros Priorum, & ex libris Priorum, ad sequentes.

Secunda obiectio. Dictum est, Dialecticam Artificiosam non esse primo modo necessariam. Quod impugnatur argumento, quo vsi sunt autores secundæ opinionis, positæ

nis, positæ in primo capite. Etenim nullam scientiam habere possumus absque Demonstratione, & nisi cognoscamus nos habere Demonstrationem: at cognitio Demonstrationis spectat ad libros Posteriorum, ergo absque cognitione librorum posterioris Analysis, nullam scientiam obtinere possumus. Respondetur, absque Dialectica Artificiosa posse nos habere Demonstrationem, & cognoscere nos habere Demonstrationem: non quidem sub conceptu, & ratione Demonstrationis, & omnium eorum quæ de Demonstratione in libris Posteriorum tractantur, sed sub conceptu rationis includentis veram causam rei, quam cognoscimus. Et hoc sufficit ad habendam Scientiam. Quamuis enim Mathematicus nesciat se habere Demonstrationem, nec interrogatus quid sit Demonstratio, respondere sciat: tamen Mathematicus est, & Scientiam habet, dummodo cognoscat, se rei causam certò cognoscere.

Tertia obiectio. Dictum est, Dialecticam non tantùm quæri propter alias scientias, sed etiam propter se. Et tamen diuus Thom. 1. Metaph. lect. 3. docet, Dialecticam non quæri propter se, sed propter alias scientias. Respondetur, diuum Thom. intelligendum esse, quia non præcipuè quæritur propter se.

De Fine Dialecticæ. Cap. 4.

QValis sit Dialectica, dictum est superiori capite. Dictum est enim, vtilem eam esse, & necessariam. Nunc videndum est, quamobrem talis sit; id est, quare sit necessaria: quod manifestum fiet, si eius finem explicauerimus. Et fine enim rei necessitas intelligitur. Mox verò de officio Dialectici, de Materia, Instrumentis, & Partibus Dialecticæ disserendum erit; ut ex his omnibus quanta sit eius necessitas, atque vtilitas intelligatur. Finis autem Scientiæ ab autoribus dicitur ille, ad quem omnia artis præcepta diriguntur, & ipse in eadem Arte alio non refertur: duplicemq; Finem constituunt, Proximum, & Remotum: Proximus dicitur internus, aut intra Artem: Remotus verò dicitur externus, aut extra Artem. Sed cùm duplex sit Dialectica, Vtens, & Docens (Docens est quæ tradit præcepta definiendi, diuidendi, & argumentandi: Vtens, quæ præceptis vtitur) de vtriusque fine tractandum est. Dialectica Docēs, & Vtens.

Iam ergo sit prima assertio. Dialecticæ Docentis Finis Proximus, est, cognitio definitionis, diuisionis, & argumentationis. Probatur. Finis Scientiæ est, quo obtento, Scientia, quasi iam perfecta conquiescit; sed Dialectica Docens cessat docere, tradita iam cognitione definitionis, diuisionis, & argumentationis: Ergo iste est Finis eius, & non est Finis Remotus, ergo est Finis Proximus. Secundò. Ista tria quæ enumerata sunt, aliqua scientia sciri possunt, & non est inuenta alia scientia ad hæc scienda præter Dialecticam; ergo Dialectica inuenta est ut ista cognosceremus. Confirmantur hæc autoritate nostri Cardinalis Caietani cap. de Specie in Vocibus Porph. diuis. 9. Vbi ait, Finem Logicæ esse instrumenta ædere, quibus incognita innotescant: hoc est, aperire, qua ratione definire, diuidere, & argumentari debeamus. Ista enim sunt instrumenta, de quibus intelligendus est Caietanus. Secunda assertio. Finis Remotus Dialecticæ Docentis est, dirigere rationem nostram in omnibus suis operibus, & in omnibus scientijs. Hæc probatur auctoritate diui Thom. 1. Poster. cap. 1. Ibi enim docet, hunc esse Finem Dialecticæ; & cùm non sit Proximus, erit Remotus. Item hunc esse Finem Dialecticæ, ostenditur hac ratione: nam Finis Docentis.

Dialectica laudatur, quòd sit ars artium; idest, quod dirigat omnes artes, atqui scientiæ omnes sumunt nobilitatem ex Fine suo, & Obiecto: ergo iste est Finis Remotus Dialecticæ. Etenim Organicæ facultates, ex Fine Remoto præcipuè commendantur, quia instrumentum, seu organum nō tam rōne sui, quā alterius quæritur. Tertia assertio. Finis Dialecticæ Vtentis, est cognitio oīs rei, & explicatio oīs quæstionis in omni sciētia. Probatur: Quia ideò vtimur Dialectica in omni scientia, vt oīs quæstio explicata maneat. Sed obseruandum est hoc loco, Dialecticā Docentē, & Vtentem nō esse duas Dialecticas distinctas, sed vnammet diuersis rationibus. Illa enim ipsa quā docuit me magister meus, est qua ego postea vtor.

Finis Vtētis.

Dubia contra superiora.

PRimum est an verum sit, quòd nonnulli autumant, finem Dialecticæ esse probabiliter disserere. Respondetur, nec esse finem internum, nec externum Dialecticæ Docentis, vel Vtentis: nam Finis est id quod est nobilius: sed Dialectica non tantùm docet argumentari ex probabilibus, sed etiam ex necessarijs; & ignobiliùs est argumentari ex probabilibus: Ergo iste non erit eius finis. Sed respondent ipsi, argumentari ex necessarijs, esse etiam argumentari ex probabilibus; quia necessariū est probabile. Verùm hoc est contra Arist. 1. Top. cap. 1. vbi ex professo distinguit argumentari ex necessarijs, & ex probabilibus. Et licet, loco citato, Arist. videatur asserere, finem Dialecticæ esse probabiliter disserere: tamen ibi de sola parte Topica, quatenus Vtens est, loquitur. Vide etiam ipsum. 1. Elench. cap. 2. Ibi enim manifestè necessaria argumenta à probabilibus separat.

Probabiliter differe re, an sit finis.

Secundum est: An finis Docentis Dialecticæ sit, ex necessarijs argumentari, aut Demonstrationis cognitio. Finis enim est id quod nobilius est, Demonstratio autē dignior est omnibus quæ docentur in Dialectica. Et confirmatur: nam Ari. 1. Prior. cap. 1. ait, Scientiam Syllogismorū dirigi ad Demonstrationem. Respondetur, digniorem quidē esse Demonstrationem Syllogismo Topico, & meliùs esse ex necessarijs, quàm ex probabilibus disputare: tamen præstantiùs est posse tractare quæstionem ex necessarijs, & probabilibus, quàm ex solis necessarijs: tum quia multa sunt, quæ argumentis necessarijs tractari non possunt: tum quia argumenta probabilia necessarijs rationib. in una quæstione cōiuncta miro modo oblectant, & rē magis ante oculos ponunt, quàm si vna, aut altera Demonstratione tractata fuisset. Finis ergo Dialecticæ Vtentis erit, cognitio omnium rerum per argumenta necessaria, & probabilia, ut negotium postulabit. Finis verò Dialecticæ Docentis erit cognitio, Definitionis, Diuisionis, & Argumentationis: tum necessariæ, tum probabilis, denique etiam captiosæ, vt & illis vti sciamus, & hanc vitare. Arist. tamen cùm ait, scientiam Syllogismorum ad Demonstrationem referri, non id asserit, quasi non ob aliam causam disputatio de Syllogismo in vniuersum Dialectico sit suscipienda, nisi quia ad Demonstrationis cognitionem, comprehensionemq; est necessaria, sed ut ostendat hanc esse vnā ex maximis illius disputationis vtilitatibus, quæ eam ad libros de priori Analysi edendos impulerunt.

3 Dubium. Finis non est positus in actione (sicut finis artis frænifactoriæ non est frænum facere, sed frænum ipsum) at cognitio est actus mentis nostræ, ergo non potest esse finis alicuius scientiæ. Respondetur, propositionem esse falsam in omnibus

nibus ſcientijs ſpeculatricibus, quarum finis eſt cognitio, & in omnibus ſcientijs quæ de moribus diſputant: nam earum finis eſt aliquod opus uirtutis. Præterea in aliquibus mechanicis etiam eſt falſa; nam mechanicæ artes duplices ſunt, aliæ quæ poſt ſe relinquunt opus, vt ars frenifactoria; aliæ, quæ nullum opus relinquunt, ut ars Citharizandi: loquendo de prioribus, finis earum non eſt operatio, ſed res operatione effecta: loquendo autem de poſterioribus, finis earum conſiſtit in actione, & operatione.

4. Dubium. Quidnam intelligitur nomine finis proximi, & remoti? Reſpondetur, finem proximum eſſe ad quem proximè ars deſtinatur, ſicut in arte frænifactoria frænum: remotus verò, qui ſequitur comparato iam proximo, ut in eadem arte frænifactoria, bellum. Finis proximus appellatur internus, & remotus externus, quia internum illud eſt, quod dat ſpeciem actui, vel habitui: at finis proximus eſt, qui dat eis ſpeciem, ex diuo Thom. 1.2.q.1.art.3.ad.3. Ergo finis proximus eſt internus, & remotus externus. Veruntamen fuit quidam auctor, cui ita viſum eſt definire finē internum, & externum, vt internum appellaret illum quem artifex conſequi poteſt, & à nullo alio impediri ualet, quin illum conſequatur: finem uerò externum illum, quem ne conſequatur, ab alio impediri poteſt: Et illuſtrabat exemplo ſuas definitiones. Finis internus Medici eſt, apponere pharmaca, at uerò ſanitas infirmi eſt finis externus, quia ne illam conſequatur impediri poteſt, ab ipſius infirmi peſsima natura, aut quia infirmus non vult à noxijs abſtinere. Sed profectò exempla ipſa ſuum auctorem (quiuis ille ſit) reprehendunt. Nam etiam impediri poteſt Medicus, ne pharmaca apponat, ſi infirmus nolit ea recipere: & ſi terra non producat herbas neceſſarias, impedietur Medicus ab externo. His adde, apponere pharmaca, officium eſſe Medici, ſalutem uerò finem. Officium enim Medici eſt, ea omnia præſtare, quæ ad curationem pertinent. Ex Ari. 1. Topic. cap. 2. Finis internus, & externus quid ſit.

De Officio Dialectici. Cap. 5.

POſtquam egimus de fine Dialecticę, agamus nunc de officio Dialectici. Officiū, eſt, quòd artifex præſtare debet, vt finem ſuum cōſequatur: Medicus, ut ſanet, medicinas applicet: Nauta ut traijcere poſsit, clauum dirigat: Miles ut bello potiatur, ſtrenuè pugnet. Quare ſi vera ſunt, quæ ſuprà de fine Dialecticæ diximus, perſpicuū eſt officium Dialectici Docentis eſſe, adhibere leges, pręcepta, definitiones, diuiſiones, argumenta, & omnia alia quę neceſſaria ſunt, ut Definitio, Diuiſio, & Argumentatio nobis innoteſcant. Vtentis verò Dialectici officium erit, in omnibus ſcientijs definire, diuidere, & argumentari, immo uerò in colloquijs etiam, vt colligitur ex Ariſ. 1. Top. cap. 2.

Quæſtiuncula aduerſus ſuperiora.

DIalecticus ſemper inuenire debet, aut ſaltem inuctis vti, & de ipſis iudicare, Quare ergo inuenire, & iudicare non recenſentur inter officia Dialectici? Reſpondetur hæc eſſe officia communia, ideſt, quæ ſemper facere debet; nos autem ſola officia peculiaria recenſuimus, ideſt, quæ non ſemper agere debet artifex, ſed pro negotiorum uarietate. Quare (ſi ita libet) dicamus officia communia vtentis Dialectici eſſe, inuenire: & iudicare: peculiaria uerò definire, diuidere, & argumentari.

De materia Dialectica. Cap. 6.

EX his quæ dicta sunt, facilè colligi potest, quænam sit materies Dialecticæ: verum vt id planiùs fiat, res à principio tractanda est; in primisque explicandum, materia quid, & quotuplex sit. Speculatricis, aut Organicæ facultatis materia est, in cuius explicatione ipsa versatur: vt Arithmetica in numerorum tractatione. Quæ materia appellatur, Obiectum scientię, quia obijcitur scientiæ, vt color visui, & sonus auditui. Quia verò illi materiæ ostenduntur conuenire quædam proprietates, vt subiecto, idcircò ab alijs subiectum etiam scientiæ dicitur. Materia autem, vel obiectum duplex est, aliud est obiectum formale, aliud verò materiale. Quod alij dicere solent, materiam duobus modis sumi, aut pro re quæ tractatur, aut pro ratione formali tractandi. Obiectum formale, quod alio nomine dicitur adæquatum, vel attributionis, est illud, sub cuius ratione tractantur omnia de quibus scientia agit, & cuius causa illa scientia à cęteris distinguatur; vt Physica omnia tractat sub ratione entis mobilis: & ita distinguitur à Mathematicis, quæ nihil minùs quàm ens mobile curant. Obiectum autem materiale est, in quo reperitur ratio obiecti formalis scientiæ: sicut etiam obiectum materiale visus est lapis, aut lignum, quia in his inuenitur obiectum formale, visus, id est, color, aut lux. Inter partes autem obiecti materialis, illa in qua ratio obiecti formalis maximè cernitur, vocatur obiectum excellens: vt inter ea quę tractantur in Physica, obiectum excellens est aut cœlum, aut anima.

Materia Docentis. Nunc sit prima assertio. Obiectum adæquatum, formaleq; Dialecticæ est ens rationis, non tamen quoduis, sed illud quod ad definiendum, diuidendum, & argumentandum pertinet. Probatur, quia sub hac ratione tractantur omnia in Dialectica, testimonio etiam diui Tho. 4. Metap. lect. 4. id confirmatur. Vbi licet non vtatur his vocibus, formale, & adæquatum: tamen eum ibi de solo formali, & adæquato obiecto disputare, patet legenti. Ait enim eo in loco obiectum Dialecticæ esse ens rationis, sed eius verba de solis illis entibus rationis accipienda esse, quę ad Definitionem, aut Argumentationem attinent, manifestum est: quoniam, vt diximus cap. 2. de alijs entibus rationis, disputant & Gramaticus & Orator. Secunda assertio. Subiectum excellens Dialecticæ est Argumentatio nam inter hæc tria principatum obtinet. Tertia assertio. Subiectum Dialecticæ materiale sunt actus mentis nostræ, quia per hos fiunt definitiones, diuisiones, & argumentationes. Et de hoc obiecto materiali loquitur diuus Thom. 1. Post. cap. 1.

Materia Vtentis. Hucusq; locuti sumus de Dialectica docente, nunc de vtente dicamus. Eius verò obiectum est omnis res, cùm in omnibus rebus definiat, diuidat, & argumentetur: & hęc est expressa sententia Arist. 4. Meta. tex. 5. Quamuis possit intelligi de Docente Dialectica, quæ pro obiecto materiali proximo habet actus mentis nostræ; pro remoto autem omnem rem, cùm omnis res possit actibus mentis nostræ tractari.

Dubia aduersus superiora.

PRimum dubium. Arist. 4. Metaph. text. 5. docet, materiam Metaphysicæ esse omnem rem, ergo hæc non potest esse materia Dialecticæ, nam scientiæ per obiecta distinguuntur. Respondetur, de eisdem rebus posse diuersas scientias pertractare, diuersis tamen rationibus. Agit ergo Metaphysicus de omni re, quatenus ens est: at-

verò

verò Logicus agit de omni re, quatenus subit rationem generis, speciei, &c. & hoc est quod alij dicere solent, scientias posse conuenire in obiecto materiali, non tamen in formali.

Secundum dubium est, quomodò Argumentatio sit excellens obiectum Dialecticæ: nam inter omnia de quibus in Dialectica disputatur, potissimùm est demonstratio: ipsa ergo erit obiectum excellens. Ad hoc dubium respondetur, primum argumentum non esse contra conclusionem, quoniam Demonstratio, Argumentatio est, & quicquid boni inest Demonstrationi, subintelligebamus nos in Argumentatione. Iam verò si argumentum aliquid probaret, probaret subinde contra autores suos, Demonstrationem non esse subiectum excellens, sed Demonstrationem potissimã: id est illam, quę vocatur Demõstratio propter quid. Postremò si quis ita sentire voluerit, excellens Dialecticæ obiectum esse Demonstrationem, non repugnabo.

Tertium dubium. Nos diuisimus vniuersam Dialecticam in docentem & vtentem: quid ergo est quod ait diuus Tom. 4. Metaphy. lect. 4. Dialecticam demonstratoriam habere doctrinam, non tamen habere vsum circa omnes res: quoniam hoc (inquit) fit in alijs scientijs: at verò Dialecticam quæ agit de syllogismis probabilibus, habere doctrinam & vsum circa omnes res. Idem enim est ac si dixisset; Dialectica Demonstratoria, vel analytica, non diuiditur in docentem & vtentem: at probabiliũ Dialectica (id est Topica) diuiditur in docentem, & vtentem. Respondetur, proculdubiò omnem Dialecticam diuidi in docentem & vtentem. Quod si ita est, existimandum est planè, nunquam diuinum illud ingenium voluisse negare, Dialecticam idemonstratoriam diuidi in vtentem & docentem: sed asserere nos posse vti argumentis probabilibus in omnium rerum tractatione, etiam si aliæ scientiæ non intercedant, at non posse vti demonstrationibus in omnibus rebus, nisi medient aliæ artes. Abditissimas enim demonstrationes Arithmeticæ non poterit construere Dialecticus, si fuerit penitùs Arithmeticæ ignarus: poterit tamen de rebus Arithmeticis, absque Arithmeticæ scientia, probabiliter disputare. Demonstratoria utẽs & dõcens

De Instrumentis. Cap. 7.

VIdeamus nunc Instrumenta, quibus vtitur Dialecticus, postquam egimus de Fine. Instrumentum enim est, quo artifex vtitur, vt finem suum consequatur. Dico igitur primùm, Instrumenta Dialectici Docentis esse, præcepta, leges, definitiones, diuisiones, argumenta, & omnia alia necessaria ad explicationem Definitionis, Diuisionis & Argumentationis. Dico secundò, quoniam duplex est Instrumentum, aliud Commune aliud Peculiare (Commune, quo artifex semper vtitur; sicut manu faber: Peculiare, quo vtitur non semper, sed pro negotiorum varietate, vt malleus) Instrumentum Commune Dialectici Vtentis esse Orationem: non quidem effusam illam, qua vtuntur Rhetores, sed concisam & breuem hac enim vti debet Dialecticus in omni quæstione. Dico tertiò, Instrumenta Peculiaria Dialectici Docentis esse Definitionem, Diuisionem, & Argumentationem; nec his plura. Sunt quidem hæc Instrumenta, quia eis Dialecticus vtitur: sunt Peculiaria, quia non semper quolibet eorum vtitur: non sunt autem plura, quia finis Dialectici Vtentis est, omnem explicare quæstionem: & certè omnis quęstio aliquo horum instrumentorum explicatur. Etenim Quæstio aut anceps est & ambigua, aut certa: si anceps, Diuisione finitur: si certa & determinata, vel est simplex, vt quid est homo, & explicatur Definitione; vel Instrumẽta docẽtis. Instrumẽta Vtentis

est

est composita, vt est ne homo albus; & Argumentatione dissoluitur.

Quæsita.

PRimùm videtur hæc Instrumenta non sufficere ad omnem explicandam quæstionem, ac proinde danda esse plura. Quatuor enim sunt quæstiones, ex Arist.2.Poster. cap.1.videlicet An res sit, Quid sit, Qualis sit, & Quamobrem talis sit: ex quibus tertia & quarta Argumentatione explicantur: secunda Definitione. Prima verò quonam tandem Instrumento explicabitur; præsertim si fuerit certa, & non multiplex, & ambigua? Nam si ambigua fuerit, ipsa quidem, & aliæ tres Diuisione explicabuntur. Respondetur, quæstionem An res sit, sensu, & experientia frequentissimè explicari. Veruntamen si non possit explicari sensu, probabitur Argumentatione. Argumentatio quippe etsi potissimùm propter quæstiones compositas sit inuenta, etiam inseruit simplicibus quæstionibus, dummodo in Enuntiationes resoluantur. Demonstratione enim probant Theologi & Metaphysici Deum esse. Sed videtur hinc effici, Argumentationem priorem esse Definitione, contra quã sentiunt nostri Dialectici, qui primum locum Definitioni concedunt. Certè apud Aristot.2.Posterior.capit.2.questio. An res sit, præcedit quæstionem Quid sit: ergo si Argumentatio explicat rem esse, prior erit Definitioni, quæ quidnam res sit, exponit. Respondetur, non oportere, vt si numerus aliquarum rerum sumitur ab alijs, eũdem ordinem hæ inter sese habeant, quem illæ: vt apud Aristot.2.de Cœlo, cap.2. ex tribus dimensionibus (scilicet longitudine latitudine, & crassitie, aut profunditate) sumuntur tria genera differentiarum situs. Verbi gratia: Ex longitudine, sursum, & deorsum: ex latitudine, dextrum, sinistrum: & ex profunditate, ante, & ponè. Et tamen (ut ex Aristot.colligit diuus Thom.eodem loco, lect. 2.) Priores Differentiæ sunt antè & ponè, quàm dextrum & sinistrum: cùm alioquin nemo Geometrarum nesciat, priorem esse latitudinem profunditate. Idem in multis alijs rebus obseruari potuisset, sed esset in re facili testes quærere non necessarios. Quòd si his nou contentus, causam à nobis exigas, quare Argumentationis tractationem Definitionis disputatio antecedat, accipe tres. Quoniam enim non ita passim de rerum existentia quæstio in disciplinis agitari solet, sed frequentissimè tanquam sensu, aut experientia nota relinquitur: & primùm quod interrogatur, est rei Diffinitio, qua data, ad Disputationes & Demonstrationes descenditur: Optimo sanè consilio autores priùs de Diffinitione, quàm de Argumentatione disputant. Secunda causa est: quia licet quæstio An res sit prior, iudicetur quæstione Quid sit, ordine naturæ: tamen Arist.ipse cap.2. Secundi Poster.docet, quæstionem An res sit per Medium & Causam, aut Definitionem esse explicandam: quod latiùs etiam docet 9.cap.eiusdem lib. Quia igitur ad demonstrandum rem aliquam esse, sumenda est pro medio Definitio eiusdem rei, etiam si non sit Essentialis: idcircò in disciplinarum tractatione Definitio Argumentationi est anteponenda; vt pars oti. Iam verò tertiam accipe causam. Nunc de his Instrumentis acturi sumus, hoc pacto, vt de Definitione agentes rarò ad eius leges, aut methodum ostendendas argumentemur, sed tantùm veluti exiomata quædam omnia tradamus. At de Argumentatione agentes, omnia ferè definiendo explicabimus. Quare meritò de Definitione, priùs quàm de Definitione, priùs quàm de Argumentatione sermonem instituemus. Ac vt simus in præstando, quàm in promitten-

Quæstio An res sit quo Instrumẽto explicetur.

Ordo Instrumentorum.

tendo liberaliores, quartam etiam rationem adducamus. Definitiones ad primam mentis nostræ functionem, quæ simplicium intelligentia, aut apprehensio dicitur, pertinent: Argumentatio verò ad tertiam operationem, quæ appellatur discursus, est referenda: ac proinde non ab re priùs de Definitione agitur.

Secundùm. Hæc tria quæ enumerauimus sunt Obiectum, & Materia, vt dictum est cap. 6. Ergo non sunt Instrumenta. Respondetur, hęc tria esse Materiam Dialectici Docentis, & Instrumenta Vtentis: quin etiam hęc esse Instrumenta Dialectici Docentis, quatenus ipse Docens Dialectica vtitur. Præceptor enim, qui auditores docet Dialecticam, ea ipsa, qua præditus est, vtitur Dialectica. Immo quum aliquis autodidascalus per seipsum in Dialectica proficit, ad nouas conclusiones percipiendas, utitur præceptis iam antea ex ipsa arte cognitis.

Tertiùm. Apparet multò plura esse Dialecticę Instrumenta. Regulis enim sępæ Dialecticus vtitur & pręceptis: Methodo in tractandis quęstionibus indiget: Interrogationibus non rarò agendum esse ei, docet in Topicis Arist. Insuper Expositio (quę nihil aliud est, quàm mentis nostrę explicatio, quum aut alijs respondemus, ita se rē habere, aut secus, aut antequàm ab alijs interrogemur, animū nostrum eis aperimus) ab auctoribus commendatur: igitur Regula, Methodus, Interrogatio, Expositio denique, plura iam constituent Instrumenta. Respondetur primò, non esse in more apud graues auctores, vt cùm res diuidunt, in minutissimas partes illas cōcidant. Hoc enim potiùs contenti sunt vno, si maiores partes numerent, ad quas cæterę possunt referri. Nònne animal in hominem, & brutum diuiditur? At si Philosophi sumus concedamus oportet, Embryonem esse animal, nec tamen esse hominem (cùm nondum rationali animo pręditum sit) aut brutum: sed referri ad hominem. Pręterea, Nonne Porphyrius quinque tantùm voces simplices, vniuersas, atque Synonymas tradit? At Metaphysicorum placitum est, quodlibet Genus supremum constare modo quodam interno, quod eius essentiam complet. Qui modus, licet simplex sit, atque Synonymus, nec generis supremi est Genus, nec eius Species, aut verò Accidens. Differentia erit (inquies) aut affectio propria. Absit. Propria enim affectio à natura manat, non est interna naturæ, ille verò modus, internus est, & essentiam complet. Differentiam verò non esse, colligit Caietanus, cap. de Differentia, ex ipsomet Porphyrio, asserente, Differentiam esse, quę diuidit ea, quę sub eodem genere continentur. Genera autem suprema sub eodem genere minimè continentur: ergo saltem apud Porphyrium (nam de Aristot. dicam alio loco fusius) ille modus internus non est Differentia. Pręterea docet Porphyrius, omnem Differentiam constituere Speciem, aut diuidere Genus: at ille modus internus nec diuidit aliquod Genus (cùm Ens non sit Genus) nec constituit Speciē: quia Genus supremū Species esse non pōt: Ergo non est Differentia. Liquet igitur dari aliquod prędicatū Synonymū & simplex, quod minimè est Genus, aut Species, aut aliquod corū quę in Porphyrio reperiuntur. Sed vir doctus satis se suo muneri fecisse ratus est, enumerando ea prędicata Synonyma, ad quę alia quodammodo possent referri. Nam modus internus lata vocabuli significatione etiam Differentię potest nuncupari. Quanquam igitur Dialecticę pręceptores tantùm illa tria numerent Instrumenta, non sunt accusandi; quia hęc quę nuper subiecta sunt, ad illa possunt referri. Respondetur secundò, non numerari Expositionem, quoniam tantùm illa numerata sunt Instrumenta, quę peculiarem exigunt tractationem. Methodus etiam non tam Instrumentum est, quā

De Regula, Methodo, & Expositione

Modus Internus Generis Supremi an sit Differētia, uel proprietas.

Ordo

Ordo, quem in vsu Instrumentorum seruare debemus. Interrogare denique, sicut & regulis vti, facillimum est. Agamus igitur iam quod nostri est muneris, & de tribus Instrumentis ordine pertractemus.

De Diffinitione *Cap. 8.*

INter hæc autem instrumēta, primùm est de Diffinitione tractandum. Cur enim Argumentationem præcedat, diximus iam: & de Diuisione ratio est in promptu. Nam Diffinitio rei essentiam explicat, & priùs est, absque dubio, rem esse sua essentia constitutam, quàm diuidi. Ac licet, ad Definitionem alicuius rei excogitandam, necessarium sit, rem aliam superiorem diuidere vt ad definiendum hominem, diuidendum est priùs animal: tamen nos, qui definitiones iam ab alijs inuentas suscipimus, priùs de Definitione tractare, ratio ipsa compellit: præsertim cùm ad intelligendam Diuisionis naturam, necessaria sit Definitio.

Quid, & quotuplex sit Definitio.

Est autem Definitio oratio, quę id quod definitur explicat ambitu quàm breuissimo; vt animal rationale, est hominis definitio. Duplex verò est Definitio, alia Rei, alia Nominis: si enim rei explicet naturam, Definitio Rei est; vt animal rationis particeps: si verò potissimùm declaret alicuius nominis significationem, erit Definitio Nominis; vt Theologus est, de Deo loquens, Philosophus, amator sapientię. In huiusmodi quippe Definitionibus id modò agitur, vt alicuius nominis vis, aut Etymon explicetur. Definitio Rei est triplex, Essentialis, Causalis, & ea, quam Latiniores Descriptionem, alij Descriptiuam appellant. Essentialis est, quæ rei naturam declarat per genus & differentiam; vt animal rationis particeps, est Essentialis hominis Definitio; traditur enim per genus (nempe animal) & differentiam, nempe rationis particeps. Genus autem appello, quòd de pluribus specie differentibus dicitur, in quæstione qua quæritur, quid Res sit. Vt animal est Genus hominis & bruti. Differentia verò est, qua inter se differunt, quæ sub eodem genere cōtinentur, vt rationale distinguit hominem à bruto. Causalis Definitio est, quæ per rei genus, & causam traditur: vt homo est animal peculiari consilio à Deo creatum. Causa autem est, cuius vi aliquid fit; & est quadruplex, Materia, Forma, Agens, & Finis. Materia est, ex qua aliquid fit: vt ex ære statua. Forma est, quæ dat esse rei. Cui Definitioni (ne competat Causæ Agenti) addendum est, intrinsecè, vt animus rationalis dat esse homini. Agēs est, quod aliquid efficit, vt Sol Ranam. Finis denique est, cuius gratia aliquid fit, vt beatitudinis consequende gratia, scelera plangimus. Ex omnibus igitur his causarum Generibus desumi potest Causalis Definitio. Ex Materia, vt homo est animal, constans idoneo ad intelligendum corpore. Ex Fine, animal ad beatitudinem consequendam creatum. Ex Forma, animal rationali animo præditum. Denique ex Efficiente, animal peculiari consilio à Deo creatum.

Quatuor causarum genera.

Ad Definitionem ex causis reducitur Definitio ab effectis: nam sæpè Causæ per Effecta definiuntur, cùm non semel contingat, Effectus nobis esse Causis notiores. Notior quippe est nobis importunissimus Caniculæ Effectus, ipsomet astro. Descriptio autem illa Definitio appellatur, quæ Rem per Genus, & propriam affectionem, aut accidentia explicat; vt homo, est animal risus particeps. Nec tamen omnia Accidentia in Descriptione collocari debent, sed ea quæ sunt ad Rei naturam explicandam necessaria, aut saltem valde vtilia.

Hoc quidem pacto loquendum est nobis, quando cum tyronibus agimus. Nam quum profecerint, peruenerintq; ad libros Arist. de Posteriori Analysi, docebimus eos, solam Definitionem Essentialem esse Definitionem Rei; alias verò omnes appellandas esse Nominis Diffinitiones: id quod egregiè (vt multa) eruditissimus Cardinalis Caietanus 2 Poster. cap. 6. ex Arist. collegisse videtur; & in Prologo opusculi de Ente & Entia sub Finem apertissimè explicasse. Et confirmari etiam potest ex alio Arist. loco, cap. de Substantia in Categorijs: vbi docet, sola genera & species Categoriæ Substantiæ, ac ipsarum differentias dici Nomine & Ratione de primis Substantijs; reliqua verò omnia solo Nomine de ipsis posse efferri. Quod si ita est, profectò qui dixerit, Petrum, aut hominem esse risus compotem, aut coloratum, sola ea quæ ad Nomen pertinent proferet. Sed quemadmodum patres filijs in tenera ætate constitutis, eorum se verbis accõmodant, & inarticulatas quodammodo voces proferunt; sic decet præceptores, tantisper nimiam eruditionem dissimulare, & quandiu teneros habent discipulos, communem loquendi modum seruare; & etiam Descriptiones vocare Diffinitiones Rei. Quæ sit uerè Defi nitio Rei,

Leges Diffinitionis.

TRadita Definitione huius Instrumenti, expositisque eius diuisionibus, tradendæ sunt leges, quæ in Definitionibus seruari debent. Hunc nanque ordinem in explicãdis Instrumẽtis seruaturi sumus. Prima lex est: vt Definitio constet Genere & Differentia, aut his, quæ locum Generis & Differentiæ obtinent; ordine tamen seruato, vt Genus primò collocetur; de qua re latiùs in quęstionibus. Secunda lex. In Definitione nihil superuacaneum esse debet, nec quicquã deesse. Definitio enim, Metaphora sumpta ab agrorum finibus, nuncupatur (ob quam causam ab alijs Finitio, ab alijs Terminus appellatur) at fines agrorum sic agrum includunt, vt nihil eius extra relinquant, nihilvè admittant extraneum. Ergo Definitio totam, solamque rei definitę naturam debet explicare. Præterea si liceret in Diffinitione superuacanea addere, posset non competere omni definito; si necessaria detrahere, in alia à definito quadraret; vt hęc Definitio hominis, Animal rationis particeps candidum; non admittit Aethiopes. Hęc verò alia hominis Definitio, Substantia, corporea, animata, particeps sensus, bruta ad hominis consortium trahit. Tertia lex. Definitio debet trahi per notiora: alioquin Res per illam minimè innotescerent, qui tamen est finis Definitionis. Quo fit, malas esse Definitiones, quę per inusitata, incognita, aut antiquata verba traduntur. De qua re vide Arist. 2. Poster. cap. 15.

De Methodo inuestigandi Definitiones.

ADdamus vnicum verbum de Methodo Definitionis inquirendæ, quam tradit Aristot. 2. Poster. cap. 14. Principiò Genus eius rei, quam volumus definire, inquirendum est; tum in suas differentias est diuidendum; illa quę relicta,

quæ

quæ definito minimè competit,& assumpta alia,ac Generi copulata,si illa oratio,quę ex eis conficitur,reciprocatur cum Definito,iam habemus Definitionem:sin minùs, totum illud compositum diuidatur,donec ad eum numerum perueniamus differentiarum,qui adiunctus Generi cum re definita reciprocetur. Vt si definire volumus Animal,diuidenda est Substantia (quæ Animalis Genus est) in corpoream, & corporis expertem:& reiecta substantia corporis experte, quia nondum substantia corporea cum animali conuertitur,ipsa equidem in viuentem,& in inanimẽ est diuidenda. Tandem substantia corporea uiuens diuidenda est in sensus participem, & expertem. Quia verò sensus expers non est animal, definitio animalis erit substantia corporea, vitæ, sensusq; particeps.

Quæstiones.

An Definitio Causalis ab alijs distinguatur.

PRima. Dictum est,Definitionem Rei esse triplicem,aliam Essentialem, aliam Causalem, & aliam Descriptiuam. Quæ Diuisio superuacanea videtur, cùm Definitio Causalis contineatur sub alijs generibus finitionis. Quod ita probatur. Nam Definitio Causalis uel traditur per causas internas,ut per Materiam & Formã; uel per externas,ut per Efficientem,& Finem. Si primùm, Definitio est Essentialis: si secundùm,Descriptio. Nam quare hæc Definitio,Animal rationale, erit Essentialis:& non hæc alia quæ per Formam traditur, Animal constans animo rationali? Præterea quare hæc erit descriptio hominis, Animal risus particeps: & non ea quæ per Finem traditur,Animal ad beatitudinem consequendam creatum, cùm propinquiùs sit essentiæ humanæ, esse risus participem,quàm esse creatum ad supernaturalem beatitudinem consequendam. Illud enim à natura sua homo habet, hoc uerò ex peculiari Dei omnipotentis largitate. Respondetur,propter hæc argumenta me arbitrari,Definitionem Rei tantùm in illa duo membra esse diuidendam, licet antea diuiserimus in tria, tum ne aduersus tantum Dialecticorum consensum,soli stare videremur;tum etiam vt daretur latissimus campus ostendendi ex quot generibus causarum possent Definitiones depromi. Et certè Magister Soto Definitionem Causalem ex Materia & Forma,appellat Definitionem Essentialem Physicam: Definitionẽ autem aliam,quæ vulgò appellatur Essentialis,ut animal rationale, appellat Essentialem Metaphysicam.

Cæterùm contra hęc est argumentum. Nam sequeretur inde, hanc Definitionem,quę sumitur ab hominis materia, Animal constans corpore idoneo ad intelligendum, Essentialem esse. Hoc autem falsum est. Etenim si Essentialis esset, constaret differentia, sed non constat differentia,ergo non est Essentialis. Propositio nota est. Probatur assumptio. Differentia (vt aiunt Doctores) sumitur à Forma, sed id quod ponitur in illa Definitione loco Differentię, est Materia; ergo ab eo non potest sumi Differentia. Antequam huic dubio respondeamus, oportet aliqua animaduertere. Vnum est, Genus non esse Materiam, neque Differentiam esse Formam. Siquidem Genus prędicatur in recto de re cuius est Genus, & Differentia item: at Materia, uel Forma non prędicantur in recto de toto composito;non enim homo anima est,aut corpus. Secundum est, Genus non sumi à sola Materia: etenim si animal à sola hominis Materia sumeretur, lapis quoque esset animal;quia eadem materia,quę est hominis, potest esse lapidis. Itẽ

Quomodo Genus & Differẽtia à Materia,& Forma sumãtur.

si Genus

si Genus sumeretur à sola Materia, nullum actum diceret, quia Materia est ens tantùm in potentia; at animal, quod est Genus, aliquem actum & perfectionem dicit. Tertium est, Genus sumi à Materia, & Differentiam à Forma; quia Genus sumitur ab eo quod se habet, vt Materia; & Differentia ab eo quod gerit vicem Formę: uerbi gratia: Homo habet esse sensitiuum, & esse intellectuale: & quidem in esse sensitiuo non clauditur actu esse intellectuale, vel rationale; quia aliquid poterit esse actu particeps sensus, quod non erit actu rationale. At uerò in rationali clauditur actu sensitiuum, quippe cùm nihil possit esse actu rationale, quin sit actu particeps sensus. Et quia Materia se habet ut Potentia, Forma ut Actus; ideo sensitiuum, aut particeps sensus dicitur, habere modum Materię, & rationale, & discursiuum modum Formę. Iam uerò quoniam animal sumitur ab esse sensitino, & rationale ab esse discursiuo, ideò animal (quod est Genus) dicitur sumi à Materia; & rationale (quod est Differentia) dicitur sumi à Forma. His positis, respondeamus iam argumento: Dico enim, Differentiam sumi à Forma in sensu exposito. Quod ideò dixerim, ut intelligāt omnes, quo sensu concedenda sit propositio. Ad assumptionem uerò dico, illam Definitionem, de qua nunc disputamus, non sumi à sola Materia, sed à Materia, & Forma hominis. Nam eo ipso quòd dicitur, hominem constare corpore idoneo ad intelligendum, dicitur constare animo rationali: nunquam enim corpus idoneum est, ut deseruiat intellectioni, eiq; obiectum ministret, donec aduenit animus rationalis. Veruntamen adhùc ab aduersarijs ita potest instari. Sequeretur non esse discrimen inter Definitionem sumptam à Materia, & Definitionem sumptam à Forma; si utraque sumitur à Forma. Respondetur, esse discrimen, quod Definitio, quę uocatur à Forma, explicitè, & clarè Formam manifestat: at illa quę sumitur à Materia, apertè quidem Materiam ostendit; sed tamen occultè etiam Formam indicat.

Secunda quęstio est. An omnis Definitio quę sumitur ex materia, sit Essentialis. Respondetur, triplicem esse Materiam, Circa quam, In qua, & Ex qua. Materia Circa quam est obiectum alicuius scientię, uirtutis, potentię, aut uerò actus: nam circa obiecta sua uersantur hęc omnia. Definitio autem quę ab hac Materia sumitur, erit illa quidem Essentialis, cùm ab obiecto sumatur essentia horum omnium; uerùm nō erit Materialis Definitio: tale nanque obiectum habet se, ut Forma respectu istorum, cùm ab illo sumatur cuiuslibet eorū species. Erit itaq; Definitio Formalis. Sed materia In qua, est subiectū alicuius Formę, quā uolumus definire; ut homo est subiectū risibilitatis, nix uerò candoris. Quando itaque Forma quę definitur, habet necessariam, & per se cōnexionem cum tali subiecto, uel Materia; Definitio quę ab illa Materia sumitur, erit Essentialis. ut si quis, Potentiam ad ridendum per hominem definiat. Quod si non habeat talem connexionem, erit Descriptio, ut si candor per hominem definiretur. Tandem Materia. Ex qua, est illa, ex qua unâ cum Forma aliquod totum componitur. Si igitur id quod definitur, per talem Materiam definiatur, sine qua non possit constare (ut res viuens per corpus organicum) Definitio erit Essentialis: si uerò per eam, sine qua possit constare, Descriptio erit; ut si quis cathedram per lignum definiat.

An omnis Definitio à Materia sumpta sit Essentialis

Tertia quęstio. Quomodo Descriptio ponitur Definitio Rei, cùm nullius rei naturam declaret, sed tantùm accidentia exprimat? Respondetur, Descriptionem declarare etiam naturam, saltem confusè; licet pręcipuè explicet accidentia: quia accidentia ex Aristo. 1. de Animo, magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est. De hac tñ Definitione quid sentiendum sit uiris doctis, iam supra diximus.

An Definitio Essentialis solo Genere, & Differẽtia constet.

Quarta. Nunc impugnare libet leges Definitionis. Dictum est Definitionem Essentialem tantùm constare Genere & Differentia, & quidem ordine quodam seruato. Primùm ita impugnatur. Ex Aristot. 7. Metaph. tex. 16. Accidentia propria habent suum quod quid est, & suam quidditatem; ex quo intelligitur, ea habere suam Definitionem Essentialem: at in Definitione accidentium istorum necessariò debet poni aliquid externum, quod non est Genus, aut Differentia: Ergo Definitio essentialis non tantùm genere, & Differentia constabit. Probatur assumptio. Etenim in Definitione, risibilis, ponitur homo; alioquin hæc Enuntiatio, homo est risibilis; non essent in secundo modo dicendi Per se. Secundus nanque modus dicendi Per se est, quando Subiectum ponitur in Definitione Prædicati, ut patet ex. 1. Poster. ca. 4. Respondetur, eam legem tantùm intelligi de Essentiali Definitione substantiæ cõpletæ, vt docet Chrysostomus Iauellus 7. Metaph. quæst. 7. Vnde in Definitione accidentium Essentiali clauditur aliquid externum, vt argumentum probat. At nec in solis accidentibus id verum est, sed in quibusdam quoque substantijs non completis, aut integris. Vt si quis velit definire Animam, ponet in eius Definitione corpus; quia anima non est substantia perfecta, atque completa, sed pars substantiæ; nempe hominis. De hac re vide Cardinalem Caietanum, cap. de Specie. Immò Arist. ipse est eiusdem sententiæ: dicit enim Simum ita definiri: Simus est nasus concauus. Cęterùm offert se dubium. Sequeretur eum, qui diceret, nasus simus commitere nugationem. Probatur, nam loco alicuius nominis licet ponere eius Definitionem; vt docet Arist. 2. Topic. Ergo loco Simi licet ponere eius Definitionem, nempe nasus concauus. Atque ita dicere nasus simus, idem est ac dicere nasus concauus: quæ est manifesta nugatio; idest, eiusdem vocis inutilis repetitio. Respondetur: loco nominis non licere ponere eius Definitionem, qũ in illius Definitione Essentiali clauditur aliquid (vt aiunt) per additamentum: idest, quod neque Genus, nec Differentia est; sed quidpiam essentiæ additum. Et quia Simum definitur per additamentum, nõn licet ponere eius Definitionem totam; sed postquam semel dictum est Nasus, sufficit addere quod est de essentia Simi, nempe, concauitatem. Quare nasus simus idem est quod nasus concauus, & nihil aliud. Nemo tamen verba nostra suggillet, quia Definitionẽ accidentiũ Essentialem appellauerimus: est. n. reuerà Essentialis; quamuis non ita perfecta ut substantiæ Definitio. Quod si alicubi Arist. negat, accidentia habere Definitionem Essentialem, intelligendus est cum hac adiectione, si cum substantiarum Definitione conferatur. Quemadmodum alio in loco negat, accidentia esse entia, non quòd sint non entia; sed quia si cum substantia ea conferas, vix appareant entia. Vide ipsum 7. Metaph. tex. 17. 18. & 19. Denique leges quæ lib. 3. cap. 11. quæstiuncula prima scribemus.

An loco nominis eius Definitio possit perpetuò collocari.

De ordine partiũ Definitionis.

Secundò, dicitur in eadem lege, Definitionem debere constare Genere & Differentia ordine quodam: idest, vt Genus ante Differentiam collocetur. Quod ab Arist. quidem asseritur 2. Post. cap. 14. Sed uidetur nullius ponderis obseruatio. Etenim ex 2. Periher. cap. 1. verba transposita non mutant sensum, ergo idem est dicere, animal rationale, & rationale animal. Respondetur, transpositionem hãc Generis & Differentiæ posse fieri, aut sola uoce elegantiæ causa, vt familiare est Ciceroni; aut etiam mente: ita videlicet, ut primò mente concipiamus rationale, & deinceps animal. Si fiat priori modo, non admodum refert: si uerò posteriori, redditur Definitio vitiosa: quod primùm ita probatur. Cùm in rationali claudatur animal, dicendo rationale, iam dicimus animal. Ergo si iterum addimus animal, iam fiet inutilis repetitio, &

nugatio,

nugatio, ſaltem impropria. Nec poteſt argumentum infringi, dicendo, ita quoque probari, non poſſe dici, animal rationale; quia in rationali, clauditur animal: ergo qñ poſt animal ponitur rationale, iterum in rationali intelligitur animal. Nõ inquam infringit hæc ſolutio argumẽtum: quoniam is qui intelligit rationale, neceſſariò debet priùs intelligere animal, vt extrinſecum: quia Definitio rationalis eſt, animal habens rationẽ. Vnde qñ ponitur priùs rationale, priùs debet intelligi animal: ſi ergo poſteà addatur animal, bis animal intelligetur. Cæterùm quando animal priùs ponitur, poſteà adueniente rationali, cùm iam ipſum animal ſit extrinſecè intellectum, aut conceptum, non oportet iterum concipi. Stat igitur primum argumentum. Secũdò probatur idem Genus, & Differentia habent ſe quaſi potentia. & actus, vt antea diximus: ex actu aũt & potentia vt vnum per ſe conſtituatur, actus debet aduenire potentiæ, non potentia actui. Sed de his in Metaphyſica agendum eſt. Reſpondeamus iam argumento: Locum illum Ariſt. Verba tranſpoſita non mutant ſenſum, non eſſe intelligendum de Definitione, ſed de veritate Enuntiationum; de quibus tunc Ariſt. diſputabat. Neq; porrò de omnibus Enũtiationibus illud dici poteſt. Magnum enim diſcrimen agnoſcunt Dialectici inter has duas enuntiationes, Nullus homo non currit, & Nonnullus homo currit; ob eam ſolùm cauſam, quòd negatio illa varium obtineat ſitum: ut lib. 4. cap. 7. explicabitur. ¶ Quinta obiectio aduerſus tertium præceptum à nobis traditum. Dictum eſt, Diffinitionẽ debere tradi per notiora. Sic aũt diſputo. Vnum relatum definitur per aliud, & unum non eſt notius altero: ergo Definitio nõ debet tradi per notiora. Propoſitio eſt manifeſta. Probatur aſſumptio ex Ariſt. in Categorijs, vbi docet, relata eſſe ſimul natura, & eum qui definitè cognouerit vnum relatorum, definitè cognoſcere reliquum. Cardinalis Caietanus in Iſagogem Porphyrij, c. de Specie, tres aſsignat Solutiones. Principiò dicit, negãdam eſſe propoſitionem nã ex diuo Alberto (magno profectò viro, ac diui Thomæ magiſtro) conſtat, unum relatorum non definiri per aliud, ſed ad aliud; ideſt, vnum relatorum non poni in Diffinitione alterius ratione ſuimet, ſed ratione ordinis, quem aliud habet ad ipſum. Verbi gratia: filius nõ ponitur in Diffinitione patris ſecundũ ſe, ſed rõne ordinis, atq; habitudinis, & reſpectus, quem habet pater ad ipſum. Non. n. dicimus, patrem eſſe filiũ, ſed patrem referri, aut ordinem habere ad filium. Et talis ordo eſt notior patre, cùm ſit differentia patris, quà pater eſt. Secundò reſpondet, Relatum quod ponitur in Deffinitione alterius, duobus modis poſſe conſiderari; primum ut terminat relationem alterius ad ſe; ideſt, ut eſt Terminus, aut (vt ita dixerim) Scopus, in quem alterum refertur; & quodammodo tẽdit; & hac ratione eſt notius illo altero, in cuius Definitione ponitur; quia terminans habet ſe vt actus; id verò quod terminatur, ut potentia: Actus autem eſt notior Potentia: & ſub hac cõſideratione vnum Relatum ponitur in Diffinitione alterius. Quo fit, ut ſimpliciter concedendum ſit vnum relatum quando definitur per aliud, definiri per notius. Secundò, Illud Relatum poteſt conſiderari, non ut terminat relationem alterius ad ſe, ſed ut ipſum quoque refertur ad id quod definitur: & ſic non eſt notius, nec ponitur in Definitione ſui correlati. Hæc ſolutio eſt Auicennæ, nec reprehendit eam Caietanus, loco citato. Nihilominus ſi expendemus, quæ ipſe docet 1. part. quæſt. 13. articul. 7. agnoſcamus, hanc ſolutionem non poſſe defendi. Docet enim ibi Caietanus, vnum Relatorum non terminare relationem alterius ad ſe; niſi quatenus eſt correlatum. Vana ergo eſt hæc Auicennæ diſtinctio, aut conſideratur Relatum ut terminans, aut ut correlatum, ſi nõ alia ratione terminat niſi ut correlatum. Tertia ſolutio eſt, Argumentum non infringere no-

De Relatorum Definitionib.

ſtram regulam. Nos ſiquidem minimè diximus, omnia quæ ponuntur in Definitione, debere eſſe notiora definito; ſed diximus, Definitionem debere tradi per notiora. Diffinitiones autem Relatorum etſi quatenus includunt ſuum Correlatum, non tradantur per notiora, ſed per æquè nota: tamen quatenus includunt genus ipſius Relati, traduntur per notiora. Exemplum. Pater ita definitur, Pater eſt, Relatum ad filium, & licet filius non ſit notior patre, tamen eſſe Relatum notiùs eſt quàm eſſe patrem: uniuerſaliora enim ſunt notiora ex 1. Phyſicor. Cæterùm cui nulla harum ſolutionum placuerit, poterit reſpondere, Definitionem debere tradi per notiora, ſi res illa habeat notiora. Deniq; melior ſolutio, ac planior his oĩb. eſt, abhac regula, de qua nũc eſt diſputatio excepiſſe Ariſ. Relata 6. li. Top. loco 20. in Boetij verſione.

An oẽs Definitionis partes latius pateãt re definita.

Sextò. Quæritur, an leges traditæ, ſufficiant ad bonam Definitionem conſtituendam. Videtur enim non ſufficere. nam hæc Definitio, Animal rationale, ſeruat omnes leges à nobis traditas; & alioquin non eſt bona. Ergo leges traditæ ad bonã Definitionem non ſufficiunt. Propoſitio patet. Aſſumptio probatur. Ex Ariſt. 2. Poſterior. c. 14. oĩa membra Definitionis ſimul ſumpta reciprocantur cum re diffinita, at verò quodlibet eorum per ſe eſt eò latius, & ſuperius; ſed hoc nõ competit huic Definitioni, cùm Rationale conuertatur cum homine: Ergo non eſt bona. Et quidem huius ſecundi argumẽti aſſumptio eſt manifeſtiſsima. Propoſitio verò probatur exẽplo Ariſt. Ternarius ſic definitur: Numerus impar vtroque modo primus: & certè Numerus latiùs patet, quàm ternarius: impar alijs competit à ternario: deniq; vtroq; modo primus conuenit etiam binario. Duobus nanq; modis vocatur aliquis numerus primus; vno, quia non habet intra ſe numerum, quo aliquoties ſumpto menſuretur: & hoc quadrat in Binarium, Quinarium, Septenarium, &c. non tñ in Nouenariũ, quia nouenarius habet intra ſe ternarium, qui ter ſumptus conſtituit nouenarium. Altero, quia non componitur ex pluribus numeris: qua acceptione binarius, & ternarius tantùm ſunt numeri primi. Quanquam igitur ſingulæ Definitionis partes cõpetant alteri, quàm rei quæ ſub Definitionem cadit, tamen omnes ſimul ſumptæ æquantur ternario. Reſpondetur, illud non eſſe præceptum in vniuerſum ſeruãdum; ſed præceptum eſt, ut licet, aliquando accidat ſingula Definitionis membra latius patere, definito, omnia certè adunata cum ipſo reciprocentur.

Ariſt. ingenium.

Libet hoc loco adnotare, Ariſt. 2. Poſt. cap. 14. & 15. & lib. 6. Topic. infinitas propemodum Definitionis leges tradidiſſe. Qua in re (meo iudicio) Stoicis in Sapiente aſsignando, & Ciceroni in Oratore quærendo ſimilis fuit. Quemadmodum .n. Stoici ita omni perturbatione, aut paſsione liberum eſſe volebant hominẽ Sapientem, ut talem virum nunquam mundus habuerit. & Cicero Oratorem quæſiuit ita in omnibus Rhetoricæ partibus inſtitutum, vt vix eum cogitare, nedum inuenire potuerit: Sic Ariſtot. tot leges Definitionis tradit, ut vix ac ne vix quidem reperias Definitionem, quæ omnes ſeruet: nam quas ipſe in ſuis libris Definitiones aſsignat, ut poſsint defendere interpretes, valde laborant. Fuit enim ut in præcipiendo grauis, & acutus, ita in ſeruando præcepta remiſſus: & cùm onera grauia nobis impoſuiſſet, ne digito quidem ſuo ea tangere voluit. Videas ipſum in libris Poſteriorum, accuratiſsimè, & ſcrupuloſiſsimè de Demonſtratione tractantem, deinde verò quum nititur quidpiam demonſtrare, potiùs aliquando coniectari, quàm Demonſtrationes inueniſſe, videtur. Lege quæ de mundi æternitate docet, quæ de immenſitate primi Motoris, quæ de vnico Mũdo, quæ de numero Intelligentiarum, quæ de motu ad Categoriam Qualitatis: & vide, ſuſpicarine, an ſcire videatur. Scientia autem effectus

Amicus Plato, amicus Socrates, ſed quãuis odium pariat, magis amica ueritas.

Demon-

Demonstrationis est, suspicio coniecturæ, & quidem leuissimæ. Certè hæc non eo animo dixerim, ut Principi detraham Philosophorum; sed ut tacitè respondeam importunissimis argumentis, quæ ex 6. lib. Top. contra Diffinitiones; & ex libris Posteriorum contra Demonstrationes, & Diffinitiones solent adduci. Respondendum est enim, requiri omnia illa ad accuratissimas Definitiones, aut Demonstrationes; verùm pauciora ad bonas, & satis probatas Definitiones, Demõstrationesuè sufficere.

Septima obiectio contra artem inuestigandi Diffinitionem. Si illa Methodus bona esset, sequeretur hac ratione posse Definitionem probari: Homo est animal, & non est irrationale, ergo est animal rationale: sed Arist. 2. Post. c. 5. docet per syllogismum diuisorum non posse demonstrari Definitionem: Ergo methodus illa reijcienda est. Respondetur, Aristotelem loco citato tantùm velle ostendere, nõ posse fieri Demonstrationem potissimam, ad probandum Definitionem alicuius de ipso: non tamen negat, posse fieri Syllogismum, qui id ostendat.

De Diuisione altero disserendi Instrumento. Cap. 9.

DIuisio alterum est Dialecticorum Instrumentum. De qua tractaturi, primùm ea, quæ de ipsa populariter asseruntur dicemus; explicantes quid, & quotuplex sit, & quæ præcepta debeat obseruare: deinde verò inter dubitandum quædam reijciemus. Diuisio est communioris in minus communia distributio: ut animal aliud homo, aliud brutum. Diuisio autem est duplex, alia Nominis, alia Rei. Nominis est, quæ alicuius nominis significationes enumerat, vt Canis, alius cœlestis, alius terrestris, alius tandem marinus. Quod diuidendi genus ad manum habere oportet, ad ambigua, & Homonyma explicanda. Diuisio Rei est, rei communioris in minus communes diductio; ut animal, aliud homo, aliud brutum. Cæterùm Diuisio Rei duplex est. Nam Totum est duplex; aliud Integrum, aliud Vniuersum. Totum Integrum est, quod suis partibus neq; nomen tribuit, nec rõnem; vt domus, quæ in fundamẽto, parietibus, & tecto consistit; cùm fundamentum non sit domus, nec tectum domus appelletur. Totum Vniuersum est, quod tribuit suis partibus nomen, & rationem; vt homo, & brutum animalia sunt. Diuisio ergo Rei est gemina, quædam totius Integri in suas partes, vt domus, alia pars est tectum, alia fundamentum, alia parietes: quædam totius Vniuersi in partes sibi subiectas, ut animal, aliud homo, aliud brutum. Dimissa autem Diuisione totius Integri, quæ Partitio nuncupatur, agamus de Diuisione totius Vniuersi: hæc duplex est, quædam Per se, quædã per Accidens; aut (vt quidam loquuntur) alia est Essentialis, alia Accidentia. Diuisio Per se est, cuius partes necessariò connectuntur cum diuiso; vt animal, aliud homo, aliud brutum: & hæc aut est Generis in Species, cuius scilicet diuisum est Genus, & membra diuidentia sunt Species: ut in exemplo superiori liquet; aut Generis in Differentias cuius diuisum est Genus, & membra diuidentia sunt differentiæ; vt animal aliud rationis particeps, aliud expers. Præterea Diuisio per Accidens est, cuius membra diuidẽtia ex Accidenti, & non per se connectuntur cum diuiso; vt animalium aliud album, aliud nigrum, aliud medio colore affectum. Rursum Diuisio per Accidẽs triplex est, Subiecti in accidentia, vt superior: Accidentis in subiecta, vt album, aliud homo, aliud nix, aliud papyrus; ac denique Accidentis in accidentia, vt Musicus, alius albus, alius Aethiops, & alius medio colore affectus.

Totum integrum, & vniuersũ.

Præcepta bonæ Diuisionis.

HI autem sunt canones, quos diuidendo seruare debemus. Primus. Oportet partes Diuisionis exhaurire totum diuisum, eo pacto atque lege, vt nihil sub diuiso contineatur, quin etiam ponatur sub aliqua Diuisionis parte: sicut nihil poni debet sub partibus diuidentibus, quod sub diuiso minimè contineatur. Quare hæc est mala Diuisio, Animalium aliud piscis, aliud auis. Secundus canon. In Diuisione nihil contineri debet superuacaneum. Quo fit, vt hæc sit mala Diuisio, Animalium aliud homo, aliud brutum, aliud album. Hinc sequitur tertius canon, scilicet membra diuidentia debere esse opposita. Opposita, inquam, aut re, aut sola ratione. In hac enim Diuisione, quam diuus Ambrosius primo Officinorum tradit; Bonum, aliud honestum, aliud delectabile, aliud vtile, membra non semper re opponuntur, sed ratione sola. Medicina quippe dulcis, est delectabilis, & utilis, & honesta etiam erit, si alicuius uirtutis gratia sanari homo velit. Sed Plato quartum preceptum addere uoluit in Politico & Sophista, vt diuisio sit bimembris. Quod preceptum reprehenditur ab Arist. primo de Part. animalium, capit. 2. Quia cùm virtus Cardinalis possit vnica Diuisione in prudentiam, iustitiam, temperantiam, & fortitudinem diuidi; quare diuidetur in prudentiam, & non prudentiam; & deinde non prudentia in temperantiam, & non temperantiam: atque ita deinceps. Solent quidam hoc loco de methodo argumẽtandi ex Diuisione agere, sed id opportunè fiet cap. 5. lib. 7.

Platonis præceptũ.

Huius capitis difficultates.

PRima. Quomodo dictum est nomen totius Integri non competere eius partibus? Duplex nanque totum Integrum à Philosophis ponitur, aliud Homogeneum, aliud Heterogeneum: Homogeneũ est, cuius partes eiusdem rationis sunt cum ipso; vt quælibet pars aquæ, est aqua: diciturque à Latinis totum Similare. Heterogeneum est, cuius partes sunt diuersæ rationis à toto; vt domus: vocaturque totum Dissimilare. Ergo saltem sententia nostra erit falsa in toto Homogeneo. Respondetur, negando consequentiam. Nam totum Integrum, etiam Homogeneum, duobus modis potest considerari; primò, vt totum Integrum est: secundò, vt participat nomen totius Vniuersi. Verbi gratia; Aqua paludis potest considerari, vt totum Integrum est: scilicet, vt implet totum lacum: & tunc nomen eius est hoc, Aqua implens totum lacum: & breuitatis causa vocetur aqua B, vel aqua C. Secundò potest considerari, quatenus competit ei nomẽ aquæ, quæ est totum Vniuersum ad omnem aquam in orbe existentẽ: & hac ratione nomen eius est simpliciter Aqua. Licet ergo hæc enuntiatio vera sit hæc particula aquæ huius paludis est aqua: tamen hæc est falsa, hęc particula aquę huius paludis est aqua: B, uel C; quia significat, hanc particulam aquę esse illam aquam, quę implet totum lacum: quod quidem est falsum. Perspicuum est igitur, totum Integrum, quamuis sit Homogeneum, non prędicari de suis partibus, quà totum Integrum est. Non prędicari inquam in recto; nam in casu obliquo bene potest prędicari, sicut & totum Heterogeneum. Hęc enim enuntiatio vera est, Brachium est hominis. Respondetur secundò prędictum argumentum; si quid probat, probare etiam partem Integrantem prędicari de toto Integro. Sicut enim nomen totius aquę paludis competit eius parti, non tamen lo-

To ũ Homogeneũ, & Heterogeneum.

quendo

quēdo de aqua paludis, ut totum Integrum est; ita nomen partis integrantis conuenit toto Integro: nam tam hęc particula aquę, quàm tota aqua paludis, est aqua.

Secunda occurrit difficultas contra id quod diximus, diuisionem Rei esse duplicē, aliam totius Integri in suas partes, aliam verò totius Vniuersi in partes ei subiectas. Etenim hęc diuisio, Hominis alia pars est corpus, alia anima; nec est totius Vniuersi in suas partes, vt cōstat; nec totius Integri in suas: ergo sunt plura genera Diuisionis. Antecedens quoad secundā partem probatur; quia cùm anima & corpus nō distent situ & loco, non possunt partes integrantes vocari. Respondetur, argumentum concludere: & ita Diuisionem Rei hac ratione esse diuidendā. Diuisio Rei alia totius integri in suas partes, alia totius essentialis in suas partes essentiales Physicas; vt hęc modò adducta: alia verò totius vniuersi in suas partes. Qua aūt ratione partes essentiales Physicę ab integrantibus distinguantur, lege in Magistro Soto 1. Phy. quęst. 3. Diuisio totius in partes essentiales.

Tertia difficultas. Dictum est, Diuisionem Per se esse duplicem, aliam Generis in species, aliam Generis in differentias. Hęc Diuisio, Ens aliud substantia, aliud accidens, est Diuisio rei vniuersę; quoniam ens quod diuiditur in decem Categorias, est ens rei; & pręterea est vniuersum: vt libro sequenti, capite vndecimo ostendemus: & est Diuisio Per se, quia per se substantia est ens, & accidens quoque. Ac pręterea nō est Diuisio Generis in species, aut differentias: quoniam ens non est genus; teste Aristotele 4. Metaphys. text. 2. & Porphyrio in Isagoge, capite de Specie. Ergo datur alius modus Diuisionis Per se. Respondetur libentissimè concedendo, non tantùm esse duas species Diuisionis Per se totius vniuersi; sed addendam esse tertiam, scilicet Analogi in Analogata: qualis est Diuisio Entis. Analogi in eius inferiora Diuisio.

Quarta. Hęc diuisio, Animal aliud quod ridere potest, aliud quod mugire, &c. est Diuisio rei uniuersę; & est Per se: quoniam ex Arist. 1. Poster. cap. 4. genus per se cōnectitur proprietatibus suarum specierum, vt necessum est lineam aut rectā esse, aut curuā: & numerū, aut parē aut imparē: atqui illa diuisio nō est Generis in species, aut in differētias; vt cōstat: ergo datur aliud Diuisionis genus. Dices, Continetur sub Diuisione Generis in differentias, quia homo non modo differt à belua, quoniam est animal rationale, sed etiā quia potest ridere. Verùm hac solutione non euertitur argumentum. Nam quum supra numerata est Diuisio Generis in differētias inter Diuisiones Per se, aut differentia sumebatur pro differentia essentiali tantùm, aut vt cōprehendit etiam differentias accidentarias. Si priori modo, risibile non est differentia, sed proprietas: si posteriori, certè sub Diuisione generis in differentias claudetur Diuisio subiecti in accidentia: qualis est hæc, Animal aliud album, aliud nigrum, aliud medio colore affectum; nam hæ etiam sunt accidentariæ differentiæ: teste Porphyrio, cap. de differētia. Respōdetur, propter hoc argumentum esse defendendum, illis Diuisionibus, quæ enumeratæ sunt, posse addi quartum genus Diuisionis Per se, nempe generis in proprietates. Generis in pprias affectiones Diuisio.

Sunt tamen qui arbitrantur, huic, præcedentiq; difficultati posse aliter responderi, dicendo; Diuisionē Analogi in Analogata referri ad Diuisionem Generis in species, ac Diuisionem Generis in proprietates ad diuisionem Generis in differentias. Sed nō placet solutio. Etenim si Diuisio Analogi in analogata refertur ad Diuisionem generis in species; quare ergo Diuisio generis in differentias non refertur ad Diuisionem generis in species; presertim cùm magis differant Analogum & Analogatum à Genere & Specie, quàm Genus & Differentia à Genere & Specie? Item plùs differt proprietas à differentia, quàm differentia à specie: nam differentia & species ad

eandem semper attinent Categoriam; proprietas autem & differentia non item: Ergo multò magis referri debet Diuisio generis in differentias ad Diuisionem generis in species, quàm Diuisio generis in proprietates ad Diuisionē generis in differentias. At quoniam 2. Topicorum monet Aristoteles, sæpe loqui vt plures loquuntur, & ego nominum quæstiones suscipere nolo, appellentur hæ diuisiones vt libuerit, referantur vt placuerit: dummodo intelligatur, dari aliquas Diuisiones Per se, quæ sunt Analogi in Analogata, & alias generis in proprietates. Scio enim morem Doctorum in diuidendo, de quo dixi supra, cap. 7. obiectione vltima.

Quinta difficultas. Quare non est facta mentio Diuisionis speciei in indiuidua? Respondetur: Quia magister Plato (vt Porphyrius ait) iubebat, species in scientijs nō diuidi in singularia, quòd sint ferè infinita.

Sexta. Quomodo Diuisio accidentis in accidentia vocatur per accidens, cùm hæc diuisio, color alius candor, alius atror, alius medius, sit accidentis in accidentia, & nō sit accidentaria? Albedo enim per se colori est cōnexa. Respondetur, Diuisionem hāc esse accidentis in accidentia, sumendo accidens, ut significat quidquid con tinetur in nouem Categorijs; qua ratione non sumitur nunc: sed accipitur nunc, vt significat illud quod alteri accidentariò, contingenterque conuenit. Et quia diuisum huius Diuisionis non conuenit contingenter membris diuidentibus, ideò non est accidentis in accidētia, sed generis in species. Color enim respectu corporum, accidens est: respectu albedinis, genus.

Septima difficultas contra primum bonę Diuisionis præceptū. Hæc Diuisio est bona, Animal aliud album, aliud nigrum, aliud medio colore affectū, & nihilominus aliquid continetur sub membris diuidentibus: quod minimè continetur sub diuiso. Nix scilicet, quę alba est, & animal non est. Respondetur, album duobus modis posse considerari, aut secundùm se tantùm, & hac ratione continet sub se niuem, aut ut pertinet ad hanc Diuisionem, & hoc pacto non eam continet. Nam, vt pertinet ad hanc Diuisionē, debet unà cū eo subintelligi animal; ita vt sensus Diuisionis sit iste; Animal, aliud est animal album, aliud est animal nigrum, aliud est animal medio colore affectum: & ita nix nō continetur sub albo. Cæterùm contra hanc receptissimā solutionem est argumentum; Si Diuisio suprapósita ita esset explicanda, sequeretur eam non esse per Accidens, sed Per se. Probatur. Nam quodlibet membrorum diuidentium habet necessariam connexionem cum diuiso. Siquidem animal album necessariò est animal, & oppositum inuoluit repugnantiam: vt lib. 4. cap. 13. ostendemus. Respondetur. Ad hoc ut aliquod membrū dicatur habere necessariam connexionem cum diuiso, nō esse considerandum quatenus claudit in se diuisum: alioquin omnis Diuisio esset Per se; & omnia membra haberent necessariam connexionem cum diuiso: sed ratione eius quod includit præter ipsum diuisum: ita vt si illud additum diuiso habeat necessariam cōnexionem cum ipso, Diuisio sit Per se; sin minùs, Accidentaria. Et quia id quod addit animal album ad animal, est tantùm album, & album non habet necessariam cōnexionem cum animali; ideo hæc Diuisio, Animalium aliud album, aliud nigrum, &c. est per Accidens. Possunt tamen (vt videtur) duo hinc incommoda sequi alterum est, hanc Diuisionem, Hominum alij sunt Grāmatici, alij Rhetores, alij Physici, &c. alij nihil horum sunt, esse tamen possunt, esse per se; quòd profectò nemo concedet. Probatur complexio: Nam Grammaticus habet necessariam connexionem cum homine, cùm nemo possit habere scientiam Grammaticæ, id est, habitum rerum Grammaticarum demonstratione acquisitum,

situm,nisi fuerit homo;& idem dico de Rhetore. Alterum incommodum:Sequetur hanc diuisionem, Animalium aliud præditum est voluntate,aliud caret illa;vel aliud intellectu constat,aliud eo destituitur;non esse Per se. Patet,quia habens uoluntatem, non habet necessariam connexionem cum animali;cùm Angeli sint præditi voluntate, & non sint animalia. Quòd si dicas illud membrum, habens voluntatem,habere necessariam connexionem cum animali,quia debet ibi subintelligi diuisum, nempe animal; iam hæc solutio est explosa. Hæc argumenta petunt à nobis, quid intelligamus, quum dicimus, aliquod membrum habere necessariam connexionem cum diuiso. Respondetur in primis, ad hoc non sufficere, si ipsum membrum diuidens non possit vlla ratione intelligi sine diuiso;aliàs argumentum illud de Grammatico & Rhetore firmum permaneret. Sed tunc membrum diuidens iudicandum est,habere necessariam,& Per se connexionem cum diuiso,quando vel directè continetur sub diuiso,sicut homo sub animali,& substantia sub ente;uel quando ita connectitur inferioribus illius diuisi, vt talium inferiorum naturæ non possint sine ipso reperiri: sed quædam inferiora ipsius diuisi habeat necessariam connexionem cum altero membro diuidente, & quædam cum opposito. Quia ergo habens voluntatem,ita competit quibusdam inferioribus animalis,ut necessariò debeat esse coniunctum essentijs eorum animalium, ideò illud membrum dicitur necessariò & per se connecti cum animali. Verbi gratia, Intellectus necessariò coniunctus est cuidam animali,nempe homini; & ab alio animali necessariò separatur, idest, à bruto: ideò habens intellectum necessariam cõnexionem habet cum animali. Quò fit,vt ex duabus nunc propositis diuisionibus, prior sit accidentaria, posterior necessaria.

De Argumentatione, tertio Dialecticorum Instrumento. Cap. 10.

TErtium Instrumentum Dialecticum est Argumentatio, de qua non priùs dissereremus,quàm explicauerimus quid sit Enuntiatio: ex Enuntiationibus nanque ipsa Argumentatio coalescit. Enuntiatio est oratio verum, aut falsum significans, vt homo est animal. Et quidem Enuntiatio tribus partibus sæpissimè constat,Subiecto,Attributo,& nexu vtriusque. Subiectum est prior Enuntiationis pars,cui tribuitur altera; ut illa vox, homo, in superiori Enuntiatione. Attributum, vel Prædicatum est posterior Enuntiationis pars,quæ tribuitur alteri,uel illa vox animal. Nexus autem,siue Copula est verbum Sum, es,fui,quo Prædicatum Subiecto connectitur. Dixi,Enuntiationem sæpe his partibus constare: tùm propter Enuntiationes secundi Adiacentis,quæ non constant Prædicato,licet reduci possint ad Enuntiationes Prædicato constantes: vt patet in hac Enuntiatione, Homo est. Tum propter Hypotheticas, quæ non conflantur ex Subiecto, & Prædicato, sed ex duabus Enuntiationibus; vt hæc Enuntiatio, Si Sol lucet,dies est. Et quidem Enuntiatio (vt Cicero docet) Græcè dicitur Axioma, Latinè verò appellatur etiam Enuntiatum, Effatum,siue Pronuntiatum. Argumentatio autem est oratio ex antecedente,& consequente; veluti suis partibus constituta, quas coniunctio aliqua inferendi connectit: vt homo est animal,ergo homo est substantia. Antecedens est prior Argumentationis pars,ex qua altera sequitur, vt illa Enuntiatio,homo est animal, in superiori Argumentatione. Consequens autem est posterior pars,quæ ex alia infertur; vt illa enuntiatio,Homo est substantia,in superiori Argumẽtatione. At coniunctio inferendi est,Ergo,uel Igitur. Requiritur tamen coniunctio inferendi,quia hæc oratio, Si Sol lucet,

Enũtiatio

Argumentatio.

dies est, constat antecedente, & consequente; nec tamen est Argumentatio: quia illud antecedens non iungitur consequenti, media inferendi coniunctione. Antecedens insuper Argumentationis est geminum, simplex scilicet, & compositum. Simplex est, quod vnica enuntiatione constat, vt in Argumentatione superiori liquet: compositum verò, quod pluribus; vt in hoc syllogismo; Omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Antecedens est compositum ex duabus Enuntiationibus, quarum prior vocatur Maior, vel Propositio: Posterior autem Minor, vel Assumptio.

Quotuplex sit Argumentatio.

ARgumentatio est duplex, alia bona, alia mala; bona est, in qua ex antecedente sequitur consequens; vt homo est animal; ergo homo est substantia: mala autẽ in qua ex antecedẽte nõ sequitur consequens; vt Plato vixit, ergo Aristoteles vigilat. Sed mala argumentatio reuerà Argumentatio non est, non enim constat antecedente & consequente. Consequens siquidem est, quòd sequitur ex antecedente; at in mala Argumentatione id, quod appellatur Consequens non sequitur ex antecedente. Et quidem in statua non est verè caput, aut cor, sed Analogicè; quia tametsi aliqua pars statuæ locum eum occupet, quem in nobis caput iurè sibi vendicat, non est caput; sicut nec verè influit in membra. Idem omninò de priori & posteriori malę Argumentationis parte iudiciũ est. Quamobrẽ nõ est vocanda omninò Argumẽtatio, sed cum adiectione Argumẽtatio mala: quemadmodũ Aris. 1. Top. c. j. non vult oẽm captiosam rõcinationem appellari ratiocinationem, sed malam ratiocinationem. Bona Argumentatio est duplex, alia ratione formæ, alia ratione materiæ. Bona Argumentatio ratione formæ est, in qua ita consequens ex antecedente infertur, vt in quibuscunque vocabulis, seruata simili methodo argumentandi, nunquàm possit dari antecedens verum, & consequens falsum: vt patet in hoc Syllogismo, qui est in Barbara; Omne animal est substantia, omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia. Argumentatio bona ratione materiæ est; in qua ex antecedente sequitur consequens, in illis vocabulis, aut similibus, in alijs tamen poterit dari antecedẽs verum, & consequens falsum: vt omnis homo est risibilis, ergo omne risibile est homo. Nõ enim hęc argumentandi formula in omnibus vocabulis firma apparet, vt non sequitur, Omnis homo est animal, ergo omne animal est homo. Efficax tamen erit quotiescunque argumentabimur in terminis, qui vicissim commeent: vt homo, & risus particeps; animal, & sensus compos. Argumentatio autem bona siue ratione formæ, siue ratione materiæ, in quatuor species diuiditur; in Syllogismum, Inductionem, Enthymema, & Exemplum. Syllogismus, aut Ratiocinatio est oratio, in qua quibusdã positis, aliud quidpiam ab his quæ posita sunt necessariò colligitur: Id est, quædam Argumentatio, in qua positis duabus enuntiationibus, sequitur necessariò alia distincta à pręcedentibus; vt omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Hic obseruandum est consequens Syllogismi contingens esse nõnunquam, & aliquando etiam impossibile: tamen semper necessariò sequi ex concessis pręmissis, id est, duabus enuntiationibus antecedentis. Inductio est Argumentatio, in qua à singulis probè numeratis ad vniuersa progredimur; vt iste homo potest ridere, & ille, ac cęterorum eadem est ratio; ergo omnis homo potest ridere.

Mala Argumentatio an sit Argumentatio.

Quatuor præcipuè Argumentationis species, aut formæ.

Quòd

Quòd genus Argumentationis maximè est in vsu apud Arist.in Physica.Enthymema est Syllogismus truncatus,id est,cui vna enuntiationum deest; ut homo est animal;ergo homo est substantia.Exemplum est Argumentatio,in qua ex vno singulari aliud infertur,ob mutuam similitudinem, quæ inter ipsa reperitur:vt Hebræi contemnentes Prophetas,non euasere omnipotentis vindictam:ergo nec tu eris à supplicijs liber, si verbi Dei præcones irriseris;quia vt illi, ita & isti sunt Dei nuntij.Alia quæ de formis Argumentationis dici hoc loco poterant, in quintum librum reieci-

Præcepta bonæ Argumentationis.

PRima lex bonæ Argumentationis.Sicut ex Antecedente sequitur Consequens, ita sequi debet ex opposito Consequentis oppositum Antecedētis ;vt quia bene sequitur: Homo est animal,ergo homo est substantia: sequetur quoque , Homo non est substantia,ergo homo non est animal.Verùm non oportet ex opposito antecedentis sequi oppositum consequentis.Licet enim homo non esset animal, posset esse substantia,si esset lapis.Secunda lex. Quicquid sequitur ad consequens bonæ consequentiæ,sequitur etiam ad antecedens, vt homo est animal,ergo homo est substantia: sed ad esse substantiam,sequitur esse ens: ergo etiam ad esse animal sequetur esse ens.Tertia lex.Ex vero antecedente,perpetuò sequitur consequens verum : ex falso autem quandoque verum,quandoque falsum.Ex falso verum,vt homo est Leo, ergo homo est animal: ex falso falsum,vt homo est Leo,ergo homo est irrationalis.Ex hac vltima lege nonnulla consectaria colliguntur.Nam cùm Argumentatio posit confici ex enuntiationibus necessarijs,quæ semper debent esse veræ, vt homo est animal; & ex repugnantibus,vel imposibilibus, quę semper debent esse falsę, vt homo est lapis:& ex contingentibus,quę aliquando sunt verę,aliquando falsę,vt homo est albus : sequitur primò, antecedens.Necessarium nunquam posse inferre consequens, Contingens,aut Imposibile.Cùm enim Necessarium semper sit verum,& Imposibile semper sit falsum,& Contingens aliquando à veritate aberret, profectò ex vero aliquando sequeretur falsum.Secundò, antecedens Contingens nunquam posse inferre consequens imposibile, quia aliquando ex vero sequeretur falsum.Tertiò,antecedens Imposibile posse inferre consequens Necessarium, vt homo est Leo, ergo homo est animal:item,consequens Contingens,vt homo est Cygnus, ergo homo est albus:& deniq; Imposibile, vt homo est Leo,ergo homo non est rationis particeps.His affinia sunt tria alia consectaria; primum est,consequens Necessarium posse inferri ex antecedente necessario,vt homo est animal,ergo homo est substantia:insuper ex Contingenti;vt homo ambulat;ergo homo est animal: denique ex Imposibili,vt homo est lapis,ergo homo est substantia.Alterum est, consequens Contingens posse inferri ex antecedente Contingenti, Imposibilique , haud tamen ex Necessario, vt patet ex primo consectario.Tertium est,consequens Imposibile posse inferri ex antecedente Imposibili,non ex Contingenti, Necessariove; alioquin ex vero sequeretur falsum.

Vt autem finem his imponamus,duo adnotare libet.Vnum est,quomodo Argumentum & Argumentatio differant.Argumentatio est tota illa connexio antecedētis & consequentis,vt tota hæc oratio;Plato est animal rationale,ergo Plato est risus particeps:at Argumentum est illud,vnde tota Argumentatio robur habet,vt ista definitio,Animal rationale,in superiori Argumentatione.Secundum est, quænam sint

numera

numera eius qui disputat,& respondentis. Is qui disputat, Argumenta excogitare debet,ac illa recto ordine proponere. Respondentis autem munus his partibus constat: Primùm enim oportet,ut bis Argumentum summa fidelitate repetat, cùm vt faciliùs occurrat solutio: tum, vt prima repetitione conueniat inter ipsum & eum qui disputat,quænam sit proposita Argumentatio : in secunda autem, cuique parti Argumentationis respondeat;ita vt enuntiationes positas in antecedente, veras concedat,falsas neget,distinguat verò ambiguas. Quòd si aliqua ex propositis enuntiationibus parum ad rem pertineat,nec concedi debet,nec distingui, aut negari ; sed sufficit dicere, Sit ita,Esto,Transeat,&c. Iam consequentiam,si bona fuerit, concedat;si mala neget:non tamen distinguat, quia consequentia non est ambigua. Vltimo,si consequens fuerit anceps, vel ambiguum,apertè distinguat;nunquam tamen neget,vel concedat;quia concessis præmissis,& consequentia, iam intelligitur consequens concessum. Negata verò consequentia, non oportet negare consequens.

Argumenta in superiora.

PRimum contra diuisionem Argumentationis in bonam ex forma, & bonam ex materia,probat eam,quæ dicitur bona ratione materiæ, non esse bonam. In bonæ Argumentatione consequens debet necessariò sequi ex antecedente ; at in tali Argumentatione non necessariò sequitur,ergo non est bonæ. Probatur assumptio. Quod necessariò est, semper ita est;ergo si in Argumentatione,quæ dicitur bona ratione materiæ,consequens necessariò sequitur ex antecedente, semper ita sequetur. Semper igitur licebit ita argumentari; nec differet Argumentatio bona ex materia ab Argumentatione bona ex forma. Respondetur, discrimen esse,quòd in Argumentatione bona ex materia semper sequitur consequens ex antecedente, sed in talibus rebus, aut similibus : at in Argumentatione bona ex forma semper, & in omnibus rebus sequitur.

Secundum contra definitionem Syllogismi. Etenim etiam Inductio est oratio, in qua,quibusdam positis,aliud quiddam ab his quæ posita sunt,necessariò colligitur: nam alioquin Inductio non esset bona Argumentatio. Respondent quidam huic argumento,Inductionis conclusionem colligi necessariò ex præmissis:necessariò (inquiunt)secundùm se non, tamen respectu nostri;quia eius necessitas non apparet nobis,nisi ad Syllogismum reducatur:ideoque Inductioni minimè conuenit Syllogismi definitio. Verùm hæc solutio nullius est ponderis. Eadem enim ratione Syllogismi Secundæ & Tertiæ figuræ non essent Syllogismi,cùm non appareat nobis eorum necessaria consecutio:nisi reducantur ad Syllogismos Primæ figuræ. Quare respondemus,Inductionem excludi per illam particulam, positis;id est,dispositis certa methodo & forma;quam statim Arist. in libris Priorum erat explicaturus:nam 1. cap. 1. lib. hanc tradit diffinitionem. Premissæ autem Inductionis non disponuntur illa methodo,qua ipsius Syllogismi:quia in Inductione nihil refert,qua ratione collocentur enuntiationes,dummodo omnia inferiora numerentur:at in Syllogismo non parum refert,quæ enuntiatio cui præponatur,vt conclusio directa, aut indirecta, vniuersa,aut particularis colligi possit. Sed de his lege librum de Argumentatione ad finem,vbi de Inductione agitur.

Tertiò quæritur,an in diffinitione Syllogismi necessum sit addere illam particu-

lam,

ktm,& concessis,ut non solùm dicamus, quibusdam positis, sed etiam addamus, & concessis.Respondetur,illam particulã non esse Aristot.in lib.1.Topic.cap.1.Quod si 1.Prior.cap.1.habetur, Boethius eam textui inseruit. Quare non est ponenda necessariò.

Quartum argumentum.Hæc est bona Argumentatio, Omnis homo est animal, ergo aliquod animal est homo; nec ex opposito Consequentis sequitur oppositum Antecedentis:non enim valet, aliquod animal non est homo;ergo non omnis homo est animal.Ergo prima bonæ Argumentationis lex meritò est contemnenda.Respondetur,non bene sumptum esse oppositum Consequentis, nomine siquidem oppositi intelligimus contradictoriam enuntiationem,& non tantùm subcontrariam. Contradicens verò illius antecedentis vniuersa enuntiatio est, non particularis. Quid autem sit Enuntiatio Contradicens, & quid Subcontraria,aut Subaduersa, dicemus lib.4.cap.6.

Quintò contra illud præceptũ bonę Argumentationis,ex opposito consequentis debet sequi oppositũ antecedẽtis, ita quispiã disputabit.Hæc est bona argumẽtatio, animal est substantia:ergo homo est substãtia:at qui non sequitur ex opposito consequẽtis oppositũ antecedẽtis:Ergo regula nulla.Probatur assumptio. Quia nõ sequit; nullus homo est substantia, ergo nullũ animal est substantia:nec bene colligitur,homo non est substantia,ergo animal non est substantia:nam licet ex impossibili homo non esset substantia,posset animal esse substantia:quia remanerent Leones.Respondetur,distinguendam esse Maiorem. Quum ais,animal est substantia,ergo homo est substantia:vel sumis antecedens in sensu vniuersali, scilicet,omne animal est substantia;& tunc est bona argumentatio;rectéque sequitur ex opposito consequentis oppositum antecedentis:vt aliquis homo non est substantia, ergo aliquod animal non est substantia;vel accipis illud in sensu particulari, vt aliquod animal est substantia,ergo homo est substantia. Quòd si ita res se habeat, nego esse bonam argumentationem:quia in simili forma dabitur antecedens verum, & consequens falsum;vt quoddam animal est bos,ergo quidam homo est bos.

Vltimum argumentum.Petrus est homo, ergo Petrus est animal:est bona argumentatio.At non quicquid sequitur ad consequens, sequitur ad antecedens. Nam bene sequitur, Animal est,ergo genus est;cùm alioquin non ritè colligatur: homo est,ergo genus est.Respondetur,regulam esse intelligendam,quando illud quod sequitur,non est secunda notio;vel pertinens ad nomina secundæ impositionis.Genus autem notio est.Item dico, illud non sequi ad consequens,sed ad partem consequẽtis;nam esse animal,non est esse genus,licet animal sit genus.Denique assero, genus non sequi ad animal necessariò,sed accidentariò:ex mentis scilicet functione.Nos verò loquimur in regula de his,quæ necessariò ex consequente sequuntur.

De partibus Dialectica. Cap. 11.

Absoluta tractatione Instrumentorum, de partibus Dialecticæ disputemus.Sũt autem Inuentio,& Iudicium.Nam cùm præcipuum munus Dialectici sit argumentari in omni materia, & hoc fieri nequeat sine Inuentione & iudicio,non immeritò istæ ponuntur Dialecticæ partes.Nisi enim rationes inueniamus, & earum vim iudicemus,expendamusque an tractandæ quæstioni conueniant,& deinde eas recto ordine collocemus, quomodo poterimus disputare? Tamen alia ratione sunt

partes

partes Dialecticæ Docentis,& alia Vtentis. Docentis siquidem partes sunt, quatenus,partim de ista,partim de illa tractat:Vtentis verò,quia sunt partes muneris eius, atque officij:quia is qui vtitur Dialectica, oportet vt inueniat argumenta, ac iudicet. Quod autem de Argumentatione dictum est, de Definitione etiam dictum puta. Aliam Dialecticæ diuisionem capit. 2. libri sequentis proponemus.

Quæsita.

PRimùm interrogabit aliquis, Quomodo istæ ponantur partes Dialecticę,si sunt etiam partes Rhetoricæ;& Rhetorica est alia scientia à Dialectica. Respondetur,aliam esse Inuentionem Rhetoris,aliam Dialectici.Ille inuenit, & iudicat necessaria ad mouendum,& delectandum;iste,vt definiat,diuidat, & argumentetur: quæ certè non præstat Rhetor nisi Dialectico munere.

Secundò percontabitur quisquam, Quare inter libros Aristotelis, in quibus de Argumentatione agit,quidam vocentur Dispositionis,alij verò Iudicij,cùm in omnibus illis permixtim de istis agatur. Nam in libris Topicorum, quos Inuentionis appellant,etiam de Dispositione, & Iudicio disputatur; vt in lib.8.Topicorum. In Prioribus quoque Analyticis,quibus Iudicium (omnium consensu) tribuitur, agit Aristoteles de Medij Inuentione; sicut in Posterioribus Analyticis de Inuentione Definitionis disseritur.Respondetur. Quia in libris Topicorum potissimùm de Inuentione tractatur, in Analyticis verò præcipuè agitur de Iudicio. Est præterea alia eiusdem appellationis causa, quam diuus Tom. 1. Poster. lect. 1. assignat. Nam Iudicium videtur quandam certitudinem præ se ferre, ideoque libri Priorum,in quibus de certissima forma argumentandi,& libris Posteriorum,in quibus de certissimis ex parte materię syllogismis disseritur,appellantur libri Iudicij,atque Dispositionis. At Inuentio etiam rerum incertarum est.Equidem si inuenta omnia certa essent, nequaquam postea Iudicium exigeretur. Quare Libri qui de probabilibus disputant Inuentionis,titulum habent.

Deniq; postulas. Quare Arist. solam artem Inueniendi, quæ docetur in Topicis, appellauit Dialecticum? Respondetur. Quia ibi agitur de Syllogismis probabilibus; ad Dialecticum verò pertinet,proprio munere in omnibus scientijs probabiliter, & in vtranque partem disputare. Vnde in Metaphysica, & Physica si aliquando Aristoteles rationibus probabilibus agit,statim adnotat se Dialecticè agere. At non est Dialectici muneris,necessaria argumenta, de quibus agitur in libris Posterioris Analysi, in omnibus scientijs inuenire,sed de inuentis iudicare,an rectam formam obseruēt. Ideoque ars Demonstrandi non appellatur ab Aristotele Dialectica, quanquam reuerà Dialectica sit. Relege quæ diximus cap.6. dubio 3.

EN tibi humanissime lector prima Dialecticæ elementa,quibus,si mox ea iungamus, quæ Porphyrius & Aristoteles tradiderunt, negotium Dialecticum vndique absolutum erit. Vt enim optimus quisque Pictor,quauis sit Appelles, rudissima priùs gypso,aut carbone lineamenta ducit,ac postea viuos addit colores; ita nobis hæc priùs crassa Minerua tractanda fuerunt,vt statim accuratiùs explicentur.

D iale-

COMMENTARIORVM IN VNIVERSAM LOGICAM LIBER SECVNDVS.

IN QVO DE QVINQVE Vocibus agitur.

De Subiecto Dialecticæ. Cap. I.

VONIAM diuisio ſcientiæ ex diuiſione eius rei,quæ in ſcientia tractatur petenda eſt;antequam totius Dialecticæ diuiſionem aggrediamur,atque ad ſingularum eius partium tractationem veniamus,explicandum eſt,quodnam ſit Dialecticæ Subiectum; illudq; in partes diuidendum eſt. Et quidem hæc iam in ſuperioribus conati ſumus exponere; ſed nunc accuratiùs tractare oportet. Quidam Philoſophi cenſent, in Dialectica de ſolis Vocibus diſputari: quam ſententiam hoc probant argumento; Dialectica potiſsimùm inuenta eſt ad diſputationes,ſed in diſputationibus ſolæ voces reperiuntur: igitur Dialectica de ſolis vocibus tractat. Alij verò contra ſentiunt, tantùm de rebus agi, quà res quædam ſunt. Nam idem eſt Subiectum ſcientiæ,& partis ſcientiæ,ſaltem loquendo de obiecto pro formali ratione tractandi,vel(vt alij dicunt) de Subiecto formali;ſed in quadam Dialecticæ parte (nempe in libro Categoriarum) agitur de rebus vt res ſunt; id eſt,proprietates, quæ ipſis,vt res quædam ſunt competunt,explicantur: Ergo in Dialectica agitur de rebus vt res ſunt. Propoſitionem illi ut manifeſtã relinquũt. Aſſumptionem uerò probant; quia ſubſtantiæ, vt res quædam eſt,conuenit accidentia contraria vicißim recipere: quantitati ſimiliter, & qualitati, vt res quædam ſunt, conuenit; illi quidem vt res æquales,aut inæquales conſtituat;huic ſimiles,aut diſsimiles. Hæ autem ſunt propriæ affectiones, quæ de ipſis in Categoriarum libro traduntur.

Sed diui Thomæ diſcipuli mediam viam tenent. Dicunt enim primùm,in Dialectica non agi de ſolis Vocibus, quia ſi id in alicuius ſcientiæ munere ponendum eſſet,ad Grammaticam potiùs, in qua de ſolis illis entibus rationis diſputatur quæ ad voces pertinent,referri oporteret. Deinde,quoniã Ariſtoteles 1.Elenchorũ ait, quia in diſputationem res adducere non poſſumus,vtimur vocibus loco rerũ diſputatur igitur in Dialectica de vocibus,propter res quas ſignificant. Denique in Dialectica longiſsima eſt tractatio Enuntiationis neceſſariæ, vel contingentis: Enuntiatio tamen neceſſaria, aut contingens dicitur, quia res ſignificatæ;contingentem habent, vel neceſſariam connexionem : non ergo eſt præcipua. Vocum tractatio in hac arte. Dicunt ſecundò, in Dialectica non agi de rebus quatenus res ſunt;alioquin Dialectica eſſet ſcientia Rei, aut Realis, contra Ariſtotelis ſententiam;qui 6.

Subiectũ Dialecticę

Metaphysicorum, text. 2. solùm tres scientias speculatrices Rei agnoscit. Dicunt tertiò, in Dialectica potissimùm de secundis Notionibus disputari. Si enim agitur de vocibus, agitur de eis vt res significant: si de rebus disputatur in libro Categoriarum, earumq; proprietates assignantur, id certè fit; quatenus res illæ aut genera sunt, aut species, aut denique Enuntiationibus, aut Syllogismis inseruire possunt: quæ omnia ad secundas pertinent notiones; ut dicemus. Sed, teste Aristotele, libro 1. Posterior. cap. 2. propter quod vnumquodque est tale, illud est magis tale: Ergo magis, uel potissimùm in Dialectica agitur de secundis Notionibus. Explicandum est igitur quid sit Notio secunda, quæ à diuo Thoma Intentio secunda appellatur.

Prima, & secũda Notio, aut Intentio.

Intentio aliter accipitur à Philosopho Morali, aliter à Dialectico. Philosophus Moralis, teste diuo Thom. 1.2. q. 12. ar. 1. vocat Intentionem actum quendam voluntatis nostræ erga finem acquirendum per media; ut quum appetimus beatitudinem, & ob eam causam ieiunamus. Sed hæc significatio parum ad præsens institutum spectat. Dialecticus verò vocat Intentionem notionem, cognitionem, uel considerationem, qua intellectus quidpiam considerat. Vt illa consideratio, qua ego considero lapidem, vocatur intentio lapidis. Vnde prima Intentio apud Dialecticum, idem est quòd prima consideratio: & secunda intentio, secunda consideratio.

Cæterùm, vt intelligatur, quænam sit prima consideratio, quænam secunda, aliqua sunt Prænotanda. Primùm est, intellectum nostrum esse quandam vim, & facultatem animæ, non affixam alicui organo, & instrumento corporeo; non enim est in Pupilla, vt visus; neque in Meminge, aut membranula, ut auditus: & cùm oporteat obiectum potentiæ & facultatis animæ, ipsi facultati, & potentiæ proportionari (ideò si quidem visus non percipit sonos, quia sibi minimè proportionantur) necesse est, obiectum intellectus fieri, immateriale. Secundùm est, in imaginatione nostra remanere phantasmata rerum, quas sensu externo percipimus. Quæ phantasmata appellantur simulacra, idola, ideæ, atque imagines, vel similitudines rerum sensatarum. Sed per hæc phantasmata non potest intellectus adhùc res externas percipere, quia sunt materialia, & corporea: repræsentantq; res cum affectionibus, aut (vt alij dicunt) conditionibus suis corporeis, & materialibus. Verbi gratia: Phantasma Leonis repræsentat hunc leonem cum suo colore, magnitudine, macie, vel pinguedine: & aliud Phantasma repræsentabit alium Leonem cum alijs qualitatibus. Tunc aduenit quædam alia potentia animi nostri, quæ intellectus Agens appellatur, efficitq;, vt ex illis phantasmatibus corporeis eliciatur, & consurgat quædam species ac similitudo immaterialis, repræsentans Leonem sine conditionibus specialibus, & determinatis, quę similitudo simulatq; producta est, transmittitur in intellectum Patibilem. Id si minùs intelligitur, hoc exemplo forsitan percipietur. Cùm pomum est in tenebris, confusa sunt quodammodo eius color, sapor, odor, pondus, & alia accidentia: sed adueniente luce, producitur quædam imago pomi, quæ solùm illius colorem refert, non saporem, non odorem; illaq; specie in oculo posita videmus pomi colorem. Eodem pacto in phantasmatibus confusa sunt omnia; nam non modò huius, aut illius hominis, uel Leonis naturam repræsentant, sed etiam accidentia: at luce intellectus agentis postquam sunt illustrata, consurgit in intellectu patibili species, quæ solam naturam refert, aut repræsentat. Quum ergo ratione illius similitudinis Leo absque singularibus, & peculiaribus Materiæ conditionibus repræsentetur, iam censetur ita immaterialis, ut possit ab intellectu considerari. Et illius similitudinis productio appellatur à Philosophis Abstractio; & intellectus Agens, qui eam produxit, vocatur

Phãtasmata.

Species intellectilis beneficio Agẽtis intellectus producta.

vocatur Intellectus Abſtrahens. Inſuper Similitudo illa vocatur Abſtracta; denique res per talem ſimilitudinem repræſentata, vt Leo, vocatur quoque Abſtracta.

Poſtquam igitur producta eſt hæc Species, uel Similitudo, duas conſiderationes, uel cognitiones poteſt intellectus habere, reſpectu illius rei, cuius ſimilitudo abſtracta eſt. Primùm enim poteſt conſiderare, ea quæ competunt illi, quatenus eſt in rerum natura: Verbigratia: Simul ac intellectus Patiens recepit ſpeciem leonis, poteſt principiò conſiderare, Leonem eſſe animal, eſſe corpus, eſſe ſubſtantiam, eſſe ens. Et hæc conſideratio uocatur prima Intentio, prima Notio, prima Notitia, aut Conſideratio. Secundò poteſt cōſiderare, ea quæ competunt rei, aut (uerbigratia) leoni, quatenus habet ſpeciem, & ſimilitudinem ſuam in intellectu noſtro. Sed quæ tandem iſta ſunt? Quid leoni competit, eo quod eius ſimilitudo in intellectu reperitur? Conuenit ei eſſe rem intellectam, rem abſtractam, rem uniuerſam, ſpeciem deniq;. Quin ēt, ſi intellectus formet aliquam enuntiationem de leone, dicendo, leonem eſſe animal, competit leoni eſſe ſubiectum Enuntiationis. Hæc igitur ſecunda Conſideratio, uocatur ſecunda Notio, Intentio, uel Notitia. Præterea, qm̄ laboramus penuria uocabulorum, fit, ut obiecta actuum, & operationum noſtrarum nominibus ipſarum operationum appellemus; ut diuus Ignatius uocauit Chriſtum Amorē ſuum; quia ipſum ualde amabat: & Hiſpanè rem quā uidemus pulchram, appellamus *Buena v. ſta.* Quare id quod per primam intentionem cōſideratur, primam intentionem nominamus; & quod per ſecundam conſideramus, dicimus quoq; ſecundam Notionem. Vt Animal Corpus, Subſtantiam, & Ens, dicimus primas intentiones: at Abſtractum, Intellectum, Vniuerſale, & Subiectum enuntiationis, dicimus ſecūdas intentiones. Deniq; nomina, quæ ſignificant ea, quæ pertinent ad primam conſiderationem, uel intentionem: dicuntur nomina primæ Intentionis, primæ Impoſitionis, primæ Notionis: & nomina quæ ſignificant, ea quæ per ſecundam notionem intelliguntur, appellantur nomina ſecundæ Notionis, uel Impoſitionis. Quum ergo dicimus, ſubiectum Dialecticæ, uel materiam, de qua Dialectica agit, eſſe ſecundas intentiones, aut notiones, non loquimur de Intentione ut Philoſophus Moralis, nec de actu intellectus, ſed de ſecunda notione pro obiecto, uel pro re, quæ conſideratur per actum ſecundæ intentionis, uel notionis: qm̄ tractat Dialectica de Genere, Specie, Prædicato, Subiecto, Maiori extremitate, Minori, & alijs multis; quæ ſolùm pertinent ad ſecundam conſiderationem intellectus noſtri. Hæc aūt ſecunda Intentio, de qua Logica tractat, ut de materia uocatur ab alijs Ens rōnis; ab Ariſ. 6. Metaph. tex. 8. appellatur Ens uerū; & à nonnullis Ens in anima. Explicandum eſt tn̄ qūo ens rationis cum ſecunda notione reciprocetur; ne ambiguitate nominis confundamur. Ens rōnis quatuor modis dicitur, primo, quod eſt rōne, tanquam à cā efficiente; ut arca, quæ ab artifice fit medio intellectu, & ratione. Huiuſmodi autem ens rationis non pertinet ad ſecūdas notiones Logicas, cùm ſit merum ens rei in Categorijs collocatum. Secundo, ꝙ eſt in intellectu, & ratione tanquam in ſubiecto: quemadmodum ſcientia, & operatio mentis, ſpeciesq́; intellectilis, & conceptus, quem Theologi Verbum appellant. Verùm nec iſta ſunt ſecundæ notiones Logicæ, ſed uera entia rei; cùm in Categorijs quoque reponantur. Tertiò, quòd pertinet ad rationem, ut eius obiectum; quia videlicet eſt ens ab intellectu conſideratum. Tamen iſtud ens rationis ſæpiſsimè eſt ens rei, in Categorijs repoſitum, ut quando conſideramus hominem, Leonem, albedinem: licet interdum ſit ſecunda notio Logica, ut quando conſideramus definitionem generis, ſpeciei ſubiecti, prædicati, &c. Quartò, dicitur ens rationis, quia conſurgit

Gemina conſideratio mentis noſtræ.

Qua ratione ſecūda Notio ſit materies Dialecticæ.

Ens rationis quadripartitum.

Propria Rationis entia.

ſurgit

surgit ex opere rationis; idest, est modus quidam, uel conditio, ob eam causam consurgens, quòd intellectus aliquid operatus est. Vt quum intellectus meus considerat hominem, ex tali consideratione resultat in homine quædam conditio, uel denominatio, ratione cuius dicitur Consideratus: & quando intellectus definit lapidem, resultat in lapide quædam relatio, ob quam dicitur Res definita. Et hoc ens rationis vocatur secunda notio Logica; nec vllam causam efficientem habet, licet consurgat ex opere intellectus: neq; est in aliquo ente reali, tanquam in subiecto.

Entia rationis interdũ uocibus, non nunquam rebus applicantur.

Cæterùm, huiusmodi secundæ notiones aliquando consurgunt in rebus, aliquando in vocibus, ut esse Nomen aut Verbum est secunda notio; atq; ens rationis, & consurgit in vocibus, eo quòd variè ab intellectu sumuntur. Vt vox latro, quando sumitur ab intellectu nostro ad significandum cum tempore, est verbum significans latrare; quando sumitur ad significandum sine tempore, est nomen significans furem. At verò esse genus, uel speciem est relatio, aut denominatio consurgens aliquando in rebus, & nonnunquam in vocibus. Sed quiduis horum accidat; si Notiones pertineant ad orationem congruam, & consentaneam conficiendam, vt nomen, uerbum, & Syntaxis, de ipsis agit Grammatica: si ad ornatam & suasoriam, ut Tropus, Genus causæ, Exordium, & Epilogus: de ipsis agit Rhetorica: si denique pertineat ad uerum à falso discernendum in omni scientia, ut Definitio, Syllogismus, Inductio, & Diuisio, de ipsis agit Dialectica. Quare (vt vno uerbo dicam) Dialectica agit de Vocibus, quatenus significant res; de rebus, ut secundis subiacent notionibus, quæ ad verum à falso discernendum ordinantur.

Obseruatio.

Dubia huius capitis in aliud tempus reijciuntur. Interim legantur autor opusculi 48. (quod sub diui Thomæ nomine circumfertur) tractatu 1. c. 2. & trac. 2. cap. 1. & magister Heruæus quolibeto 1. quæst. 1. & 3. Cardinalis quoque Caietanus de Ente, & entia, cap. 4. & in Isagogem Porphyrij, cap. de Genere, in quæstione qua tractat, quid definiatur in Definitione Generis, natura ne, an notio ipsa? Insuper Iauellus tract. 2. Logicæ, diuisione 4. & in tract. de transcendentibus ante Metaphysicam, cap. 1. diuis. 1. & 6. libro Metaph. quæst. vltima, & 3. de Animo, quæst. 2. de Conceptu. Denique Pater, ac magister eruditissimus Soto in Logica sua, in vltima quæstione Proœmij. Nam quoniam in his locis multa ingeniosè, multa grauiter, omnia præclarè dicuntur, inde assumi poterunt, quæ ad hunc locum pertinebunt.

De Dialecticæ Diuisione. Cap. 2.

Tota Dialectica in tres partes diuiditur. In prima agitur de Vocibus simplicibus; quæ pars absoluitur in Isagoge Porphyrij, & libro Categoriarum: in secunda de Enuntiatione in libris Perihermenias: in tertia de Argumentatione; quæ pars reliquos Dialecticæ libros complectitur. Potest autem hæc Diuisio ex operibus mentis nostræ comprobari. Etenim Dialectica inuenta est ad dirigendas mentis functiones; Sed triplex est mentis functio, prima dicitur simplicium apprehensio, qua simplici intuitu alicuius rei natura consideratur; secunda Compositio, & Diuisio, qua enũtiationes aientes, uel negantes conficiuntur; nam affirmatio dicitur Compositio,

 quia

quia prædicatum subiecto coniungit: & negatio vocatur Diuisio; quia separat prædicatum à tali subiecto) tertia Discursus, idest, progressus quidam mentis ab una enuntiatione cognita ad aliam cognoscendam. Ergo tres debent esse partes? Dialecticæ, quæ illis respondeant. Item eadem sententia alia fatione ostenditur. Siquidem Dialectica agit de secundis Notionibus, sed ex secundis notionibus, quædam consurgunt ex prima operatione, ut Genus, & Definitũ; quædã ex secunda, ut Subiectum, Prædicatũ, Enũtiatio, Contradictio: & quædam ex tertia, ut Maior, & Minor extremitas, Propositio, Assumptio, Prima, Secunda figura, & Tertia: Ergo tres partes habeat Dialectica est necesse. Et quidem hæc tripartita Diuisio ex Arist. tractatione colligit: nã quæ libro superiore c. vltimo traditur, Ciceroniana potiùs est iudicanda.

Dubia huius capitis.

Primùm. Aristoteles 3. de Animo, text. 21. dicit, tantùm esse duas mentis operationes, videlicet Simplicium apprehensionem, & Compositionem, ac Diuisionem: malè ergo nos addimus Discursum. Respondetur ex diuo Thoma 1. Periher. cap. 1. mentem nostram posse considerari, ut intellectus est, & vt ratio est. Si consideretur vt intellectus est, habet duas operationes; vna intelligit simplicia, altera ea, quæ compositionem nominis, & verbi admittunt; scilicet Enuntiationes Si verò conside retur ut Ratio est, ex vna enuntiatione cognita ad aliam cognoscendam progreditur: quæ est tertia operatio. Argumentari enim opus est Rationis. Quot sint mentis operationes.

Alterum dubium. Videtur esse plures operationes his tribus: nam in primis datur abstractio, & deinde diuus Thom. 1.2. q. 17. ar. 1. dicit, imperium esse actum intellectus: at imperium non est simplex apprehensio, neque compositio, & diuisio; cum non sit enuntiatio, sed oratio imperantis modi: nec est discursus (vt liquet) Ergo dantur aliæ intellectus operationes ab his tribus distinctæ. Respondetur, in nobis esse duplicem intellectum, alium Agentem, cuius munus est, abstrahere speciem à phantasmatibus; alium verò Patientem, ad quem pertinet intelligere, & discurrere. Vnde quum dicimus nos, tria esse opera mentis, loquimur de intellectu Patiente; qui dicitur ab alijs Posibilis, uel Patibilis. Præterea intellectus Patiens diuiditur in Speculatiuum, ac Practicum. Quæ diuisio differt à superiori; nam illa erat in duos intellectus reipsa distinctos, hæc uerò tantum est in duo eiusdem intellectus munera. Quatenus enim intellectus Patiens tantum intelligit, ut cognoscat, vocatur Speculatiuus; quatenus verò intelligit, ut operetur, dicitur Practicus. Quum igitur dicimus tantum esse tria opera mentis, loquimur de intellectu, ut est Speculatiuus; nam quatenus Practicus, habet alia opera; scilicet imperium, respectu inferiorum; & orationem respectu superiorum. Abstractio, & imperium: cuius sint actiones. Intellectus Speculatiuus, & Practicus.

Dubium tertium. Cùm non solùm ex tribus operationibus intellectus Patientis, sed etiam ex abstractione Agentis consurgant secundæ notiones, uidetur præter illas Dialecticæ partes, quæ tribus respondent operationibus dandam esse aliam, quæ explicet secundas notiones ex abstractione consurgentes: scilicet, esse abstractum, & esse vniuersale. Respondetur, quia abstractio intellectus agentis semper est cõiuncta simplicium apprehensioni (nam simul atq; intellectus speciem abstractam in Patibili intellectu producit, patiens quoq; intellectus intelligit: sicut eodem momento, quo producitur in oculo species visibilis; visus potest uidere) ideo simul, & in eadem parte agi de secundis notionibus, quæ consurgunt ex abstractione; & de illis, quæ cõsurgunt ex simplicium apprehensione. Accedit hùc, abstractionem intellectus agentis

perfici per abstractionē intellectus patibilis; cùm species, uel similitudo expressa, quā producit intellectus patiens (quæ à Theologis dicitur Verbum) perfectior sit specie impressa quam intellectus agens producit in patibili intellectu: & ideo simul agitur de Simplicium apprehensione; & de abstractione intellectus Agentis.

Quomodo tres operationes, & duæ notiones cōueniant.

Quartum dubium. In primo capite dictum est, duplicem esse intentionem, uel cognitionem intellectus nostri, primam, & secundam: quo ergo nunc dicimus, tres esse operationes intellectus? Respondetur, has Diuisiones nō sibi inuicem aduersari, sed aliquantulum esse diuersas. Nam cognitio intellectus potest bifariam diuidi, primùm ex parte eorum, quæ cognoscimus, in primam intentionem, & secundam. Etenim si cognoscimus ea, quæ rebus, quatenus sunt in rerum natura, conueniunt, talis cognitio vocatur prima intentio: si verò quæ ex opere mentis secunda. Deinde potest diuidi ex parte modi cognoscendi in primam, & secundam, & tertiam operationem; quia vnam met rē possumus cognoscere, vel simpliciter apprehendendo, uel enūtiationes de illa formando, denique circa ipsam discurrendo. Vnde quælibet trium operationum potest diuidi in primam, & secundam intentionem. Enimuerò si hominem simpliciter apprehendam, menteq; concipiam, est simplex apprehensio primæ intentionis: si de ipso enuntiationes formem, est compositio primæ intentionis: si de eodē argumenter, est discursus primæ intentionis. Si tamen Genus, Speciem, Prædicatū, uel aliam secundam notionem simpliciter apprehendam, est simplex apprehensio secundæ intentionis: si de eis enuntiationes formem, est compositio secundæ intentionis. si de ipsis disputem erit discursus secundæ intentionis.

An præter ea quę Aristot. in libris suis docet, aliquid amplius desideretur.

Quintò dubium videtur, an per libros Dialecticæ ab Aristotele, & Porphyrio, ditos, hæ Operationes copiosè, abundeq; dirigantur. Respondet Caietanus initio Categoriarum, non satis id præstari; quoniam ad primam operationem dirigendam, necessarium erat, aliquem conscribi librum de Definitione; quia hæc ad primam mētis functionem, in qua rerum essentiæ considerantur, pertinet. Quòd si dicas, iam Aristotelem in libris Topicorum de Definitione tractasse, acutè (vt solet) hanc defensionem refellit. Siquidē liber Topicorū agit quidē de Definitione, non tñ ut ad primā operationem pertinet: sed ut refertur ad tertiā, quatenus. s. Definitio nobis argumentorum copiā suppeditare pōt. Si verò id in libris quinque Vocum, & Categoriarum fieri autumes, facilè solutio explodetur. Docetur. n. in Isagoge Porphyrij, quid sit Genus, quid species, & alia huiusmodi: in Categorijs præterea rerum suprema genera numerantur, & nonnullæ eorum species recensentur ab Aristotele; hinc autem haberi perfectam Definitionis comprehensionem, quam Græci Catalepsim dicunt, nemo in arte definiendi mediocriter exercitatus affirmabit. Sed alia multa restabant docenda; nempe quid Definitio esset, & quotuplex, quæ bonæ Definitionis præcepta quæ methodus inuestigandi Definitiones: de quibus in libro quinque Vocum, aut Categoriarum nec verbum vllum reperies. Quò fit, ut quinque Vocum tractatio (nam de Categorijs suo loco dicemus) ad primam operationem mentis necessaria sit non tamen sufficiat, nisi postea de Definitione agatur.

Argumentum autem eorum, qui quamprimum aliquid ab Aristotele prætermissum asseritur, commouentur; scilicet: Ergo Aristoteles diminutus fuit: ergo non omnia tradidit, quæ ad hanc artem erant necessaria: ergo non fuit supremus docendi magister: nihil nos terret. Primùm enim: si Aristoteles omnia accuratè, omnia, ut nihil supra addi posit, tractauit; quare diuus Thomas inter Latinos interpretes, omnium iudicio Princeps, tot in eū commētaria edidit? Cur legimus Theophrastum,

stum, Porphyrium, Alexandrum, & alios tum Græcos, tum etiam & Latinos? Mihi obsecro crede. Homines sumus, nec omnia possumus omnes, & quandoque bonus dormitat Homerus, oportetque veterum omissa recentiorum diligentia compẽsari. Quis enim dubitet, multa in Aristotelis Methaphysica, multa in Ethicis, atque Rhetoricis desiderari? Certè liber Categoriarum absque quinque Vocibus intelligi minimè poterat; & nihilominus de ipsis librum ante suas Categorias non edidit Aristoteles: sed (vt fertur) viua voce discipulos ista docebat: & ita multis seculis res vsque ad Porphyrium est tractata. Iam verò (vt probè Caietanus de Porphyrio dixit) si Aristoteles pollicitus esset, se omnes libros ad Dialecticam pertinentes scripturum, & id postea aut ignauia, aut alia de causa prætermisisset, diminutus fuisset; nunquam tamẽ id pollicitus est. Denique dicimus, fortè Aristotelem de his, ac de alijs multa scripsisse, quæ posteriorum incuria periere. Vt de multis Analyticorum voluminibus ab Aristotele vulgatis asseritur.

Vltimum dubium. Cùm Diuisio tantopere sit à nobis in superioribus commendata, cuinam inseruit operationi mentis? Respondetur. Omnibus. De prima enim constat, cùm Diuisio ad inuestigãdas Definitiones sit quàm idonea. De tertia quoq; manifestũ est: cùm ex Diuisio ne varia argumẽta petantur. De media tandem operatione probatur, quia si quis percũctetur, an omnis Canis latret: optimè respondebo, Canem cœlestem non latrare, neque marinum, terrestrem uerò passim. Et hinc factum est, vt Aristoteles multis in locis de Diuisione tractauerit. Diuisio cui operationi deseruiat.

De ordine librorum Dialecticæ. Cap. 3.

IN explicandis libris Dialecticę, quorum facta est mentio initio capitis superioris, hic ordo seruari debet. Primò exponendus est liber quinque Vocum, vel Prædicabilium: secundò Categoriarum, aut Prædicamentorum: tertiò Enuntiationis, vel Interpretationis tractatio sequitur: quartò Syllogismi in Vniuersum: quintò Syllogismi Demonstratorij: sexto Probabilis: septimò Captiosi, vel Sophistici. Et quidem optima ratione hi libri disponuntur; quoniam (vt docuit Porphyrius) sine quinque Vocibus Categoriæ intelligi nequeunt. Ex his verò quæ in Categorijs collocantur, componuntur Enuntiationes: ex Enuntiationibus Syllogismi conflantur. Porrò explicare oportet naturam Syllogismi in communi, antequam ad singulas Syllogismorum species descendamus: inter quas Demonstratio, quæ ex necessarijs constat Enuntiationibus, cùm sit nobilior, primũ locum obtinet: deinde sequitur Syllogismus ex probabilibus: Syllogismus denique fallax vltimo explicatur.

Sed videamus quæ methodus in his libris seruetur. Duplex etenim Methodus est, alia Diuisionis, qua progredimur à compositis, qua ad simplicia; Alia Compositionis, qua ex simplicibus tendimus ad composita. Quod tribus modis fieri consueuit: primus, quando explicatis singulis partibus integris, de toto integro disputatur; alter quando explicatis singulis partibus, quæ in definitione ponendæ sunt, tota ipsa Definitio traditur: vltimus, quum priùs explanantur omnes causæ quæ ad aliquem effectum producendum exiguntur, vt postremò totius effectus natura explicetur. Similiter methodus Diuisionis (quæ dicitur Resolutionis, Dissolutionis, & Analytica) tribus modis oppositis seruari potest. Explicandum est igitur, quis ordo inter hos libros retineatur, Compositionis ne, an Diuisionis. Certissima res est, inter quatuor libros priores seruari methodum Compositionis.

Enimuero ex his quæ tractantur in Isagoge,& Categorijs, componuntur Enuntiationes;ex Enuntiationibus Syllogismi fiunt.

Ordo inter librum de Syllogismo, & sequentes.

Cæterùm videtur nonnullis,inter librum de Syllogismo in Vniuersum & tres sequentes seruari methodum Diuisionis, cùm fiat progresio à toto vniuerso ad singulas partes ei subiectas. Syllogismus nanque habet se vt genus ad Demonstratorium,Probabilem, & Sophisticum;quamquam reuerà non sit genus. Nobis tamen videtur quodammodo,seruari methodum Diuisionis,potiùs tamen methodum Cõpositionis; quia progredimur à parte ad totum. Syllogismus enim est pars definitionis Syllogismi Demonstratorij. Et veriùs Syllogismus in Vniuersum est pars Syllogismi Demonstratorij, quam Demonstratio sit pars Syllogismi. Sit quidem genus totum ad suam speciem,tamen species est etiam totum ad genus. Genus est totum in potentia ad suas species:quia(vt ait Porphyrius cap.de Differentia)Genus non continet actu differentias, per quas species constituuntur: ac proinde nec ipsas species continet actu. Vnde ortum est illud Porphyrij; Differentia est,qua species superat genus. Tamen species est totum actu,respectu generis;cùm species habeat actu quicquid actu habet genus: insuperque suam vltimam differentiam, quam genus sola potestate continet. Lege Caietanum.cap.de Specie ad finem. Quare cùm actus præstet potentiæ,perfectiùs,& veriùs progredimur à parte ad totum, quando à genere ad speciem tendimus;quàm quum à specie ad genus.

Ex hoc autem loco quiuis deprehendere poterit,quàm bene à nobis libro superiore, quum numerum Instrumentorum,quibus Dialectici vtuntur, iuxta communem scholæ sententiam stabiliremus; dictum sit, Methodum non esse inter artificis instrumenta connumerandam. Habes enim,Methodum nihil esse aliud quàm ordinem instrumẽta ipsa tractãdi:vt quo ordine diffinire, quo diuidere, quo debeas argumentari: id est, quando tibi priùs superiora definienda,diuidenda, rationibus etiam colligenda sint,quàm inferiora:& quando secus agendum sit. Item quando tribus instrumentis primum circa totum integrum vti debeas:quando primum circa partes. Sed hæc hactenus. Nunc iam(more nostro)obiectiones dissoluamus.

Obiectiones.

Galeni sententia.

PRima. Galenus addidit methodũ Definitionis,quando à tota Definitione progredimur ad singulas eius partes: ergo malè nos ponimus duas tantùm methodos. Respondetur,methodum Definitionis contineri sub methodo Analytica; vt patet ex superioribus.

Tres vltimi libri quem ordinem seruent.

Secunda. Quænam methodus seruatur in tribus vltimis Dialecticæ libris,Compositionisne,an Diuisionis?Nec enim Demonstratio est pars Syllogismi probabilis, nec probabilis Syllogismus Demonstrationis. Respondetur, seruari methodum perfectionis. Nos enim quum supra duas tantùm methodos adduximus Compositionis & Diuisionis,loquebamur de ordine totius subiecti alicuius scientiæ ad eius partes, vel causas:tamen partes subiecti inter se non oportet,vt seruent methodum Compositionis, uel Diuisionis: sat enim fuerit, si inter eas seruetur methodus Perfectionis,quæ à perfectioribus ad imperfectiora descendit: vel methodus Generationis,quæ more naturalis generationis tendit ab imperfectoribus ad perfectiora. Immò aliquando nulla istarum methodorum seruatur, sed Doctor arbitraria methodo vsus de illis primò tractat, de quibus sibi auditorum ratione habita tractandum

vide-

videtur. Hinc colligendum est, methodum hac ratione esse diuidendam. Methodus, alia ex vi rationis, alia arbitraria. Ea quæ est ex vi rationis, si sit inter totum subiectum, & eius partes, vel causas, erit Compositionis, vel Diuisionis; si uerò sit inter partes subiecti inter se, uel est Perfectionis, vel Generationis: quamquam etiam inter Subiectum, & eius partes necessariò seruetur methodus Generationis, vel Perfectionis.

De subiecto & necessitate libri quinque Vocum. Cap. 4.

IN hoc libro quinque Vocum agitur de Vniuerso, aut Vniuersali. Vniuersale autem quatuor modis dicitur. Est vniuersum in existendo; vt Deus ipse, in quo rerum omnes perfectiones existunt: tota etiam hæc mundi machina vocatur Vniuersum in existẽdo; quia in ea sunt quęcunque existunt. Secundò, vniuersum in efficiendo, vt Deus, qui omnia condidit; & Sol qui generat omnia inferiora, dicente Aristotele: Sol & homo generant hominem. Tertiò, Vniuersum in repræsentando, vt species, vel imago Leonis; quam elicit intellectus agens ex phantasmatibus, vocatur Vniuersa; quia repręsentat non hunc leonem, vel illum, sed omnem leonem. Quarto dicitur, Vniuersum in prædicando, quod de multis prædicatur, vt animal, quod de multis verè dicitur: homo enim est animal, & brutum est Animal. Alij dicunt. Vniuersum quatuor modis dici; primum, existentia; deinde virtute agentis, mox repræsentatione, aut similitudine; denique attributione. Sed Vniuersum id prædicando; oportet de multis prædicari in recto: nam in obliquo etiam potest indiuiduum de multis efferri, & dici: vt si Plato habeat mille argenteos, de quolibet eorum verè dicitur, hic argenteus est Platonis; non tamen est Plato. *Vniuersale quatuor modis.*

Subiectũ huius libri est Vniuersum quarto modo, quod diuiditur in Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens. Si quidem omne Vniuersum vel prędicatur in quid, vel in quale. Illud Vniuersum prædicatur in quid, per quod aptè respondemus ad quęstionem, qua quæritur, Quid res sit: Vt quid est homo? Animal. Illud dicitur in Quale, per quod aptè respondemus ad quæstionem, qua inuestigatur, Qualis res sit; vt quale animal est homo? Respondetur: Rationale. Porrò si effertur in quid, vel dicitur de differentibus numero tantùm; & est Species, uel de differentibus specie, & est Genus; vt animal. Si verò prædicatur in Quale, vel est de rei essentia; & tunc Differentia est; vt rationale: vel non est de rei essentia & tũc aut fluit ab essentia, & est Proprium, vt risibile; aut est essentię adu entitium, & est Accidens. Prędicari in Quid, ab alijs dicitur, in quęstione naturæ efferri: & prædicari in Quale, dici, in quæstione qualitatis. Et quidem hęc tractatio est apprimè necessaria ad librum Categoriarum: cùm Categoria sit eorum quę prędicari possunt series quędam, & ordo. Iam ad definitiones, quę ex genere & differentia componentur, vix potest dici, quàm sit accommodata. Denique ad Demonstrationes, in quibus proprię passiones de subiectis, media definitione, probantur, magnas affert vtilitates. *Quot sint Vniuersalia.*

Obiectio aduersus superiora.

CVm in hoc libro de Indiuiduo disputetur, eiusque asignentur proprietates, quomodo Vniuersum eius Subiectum dicitur? Respondetur; Quia si agitur de Indiuiduo, id non fit ratione sui, sed quatenus eius tractatio ad vniuersi explicationem conducit. Posset hoc loco tractari quæstio de numero vniuersalium, sed meliùs explicabitur in hoc eodem tractatu post quinque Vocum disputationem. Solet pręterea agi de Indiuiduo ante voces communes; quem more secuti fuissemus, si possent omnia, quæ de illo dicturi sumus, ignorata vniuersorum natura, intelligi. Quamobrem finitis quinque Vocibus, Indiuidui tractatio subsequetur.

De Genere, & Specie. Cap. 5.

QVoniam Genus prædicatur in quid, eius tractatio præcedit tractationem differentiæ Proprij & Accidentis, quæ prædicantur in quale. Quia verò dicitur de pluribus differentibus specie, anteponendum est Speciei, quæ solùm dicitur de numero differentibus. Est autem Genus, quod dicitur de multis differentibus specie, in quęstione qua rei natura inuestigatur; vt animal. Quęrenti enim quid sit homo, aut brutum, aptè respondemus, Animal. Qua definitione Genus separatur à reliquis omnibus. Etenim si Genus de pluribus dicitur, non est indiuiduū si de specie differentibus non est species Atoma: si in quęstione, qua quęritur quid res sit, non est Differentia, Proprium, vel Accidens. Ita quidem accipitur Genus à Dialecticis. Nam Genus, vt sumitur pro generationis principio, aut pro collectione multorum qui ab vno originem ducunt; vt genus Romanorum ad populares pertinet.

Quid Genus.

Tractationi Generis coniuncta est Speciei disputatio, cùm sint correlata. Species autem accipitur pro rei pulchritudine, sicut dictum est, Species Priami, vel Prima digna est imperio. Sed à Logico illud Species vocatur, quod subijcitur generi, & de quo genus dicitur in quęstione, qua ipsius natura inuestigatur: vt homo sub animali continetur, & de eo interroganti quid sit, egregiè respondebimus, si dicamus esse animal. A Porphyrio autem ita Species definitur: Species est quę de pluribus numero differentibus dicitur, in quęstione qua quid res sit quęritur, vt homo de Socrate & Platone. Tribus enim modis aliqua differunt ex Arist. cap. 6. 1. Top. scilicet Numero, Specie, & Genere. Numero differunt diuersa indiuidua, vt Petrus & Paulus: Specie differunt, quę vel sunt diuersę species, vel sub diuersis speciebus (formis alij dicerent) continentur; vt homo & leo, Petrus & hic leo. Genere differunt, quę sunt diuersa genera, vt Substantia & Quantitas: vel sub diuersis generibus continentur, vt homo & candor. Totidem modis aliquid dicitur idem. Genere, idem sunt, quę sub eodem genere continentur, vt homo & leo: Specie, quę sub eadem specie collocantur, vt Socrates & Plato. Idem verò numero est, quodlibet indiuiduum sibi ipsi collatum, vt Marcus Tullius. Alia quę dici possent de modis eiusdem & diuersi scribemus (si vita suppetet) quum Porphyrium exponemus. Hęc enim sufficiunt ad Generis, & Speciei diffinitiones intelligendas.

Quid Species.

Tribus modis aliqua differunt.

Genus diuiditur in Supremum & Intermedium. Supremum est, quod cùm sit genus, species esse nequit, vt substantia, & alia nouem genera. Interiectum, vel Intermedium est, quod cùm sit genus, est etiam species; vt animal. Et tam genus supremum

Quotuplex sit Genus, itéq Species.

mum, quàm intermedium, pe tinent ad primum prędicabile, vel ad primá vocē. Species quoque duplex est, alia Infima, quæ cùm sit species, genus esse non potest; vt homo; qui sub se non habet plures species : quamobrem Atoma dicitur, id est, in diuisibilis in alias species. Alia autē dicitur Interiecta, quia cùm sit species, est genus quoque, si ad diuersa comparetur, vt animal genus est hominis; species verò substantiæ. Cæterùm ad secundum vniuersale, aut ad secūdá vocē, vel notionem sola species. Infima pertinent. Si enim Interiecta referatur ad inferiora, est genus; & spectat ad primum prædicabile: si ad superiora, nō se habet vt prædicabile, aut prædicatum, sed potiùs ut subiectū. Quæ Species ad secundā Vocem pertineat.

Argumenta aduersus superiora.

PRimum. Corpus dicitur de differentibus specie, nempe de cœlo & niue, in quæstione qua rei natura inuestigatur; at corpus non est genus ad cœlum & niuem: ergo definitio generis non est bona. Probatur assumptio. Nam omne Genus debet esse vniuocum, vel Synonymum; sed, teste Aristot. 10. Metaphysi. text. 26. rei corruptibili, & ei quæ non potest corrumpi (cęlum verò incorruptibile est, nix facilè perit) nihil potest esse commune vniuocum. Ergo Corpus non est genus. Infra in Categorijs capite de Homonymis, & Synonymis respondebimus.

Secundum argumentum. Phœnix est Species, & non habet sub se plura indiuidua, de quibus dicatur. Pretere apud diuum Thomam 1. par quęst. 50. art. 4. quilibet Angelus est suę speciei: ergo istę species non possunt prędicari de pluribus differentibus numero. Respondetur, in qualibet specie duo esse consideranda, alterum est natura, alterum verò talem naturam esse abstractam. Si natura solùm consideretur, dantur plures naturæ, quibus repugnat de pluribus indiuiduis dici: at verò si consideretur natura, vt abstracta est: non datur species, cui repugnet dici de pluribus; quia natura quatenus abstracta est, indifferens est ad hoc indiuiduū, aut illud. Quò fit, vt de multis dici posit.

Tertium argumentum. Animal est genus, atqui prædicatur de pluribus differentibus numero, scilicet de Petro, & Paulo; ergo Definitio Speciei vltimę in alia, quàm in rem definitam quadrat. Respondetur, non dici de eis animal immediatè, sed mediante homine. Species verò infima prædicatur de multis differentibus numero immediatè. Cardinali Caietano non placet hæc solutio capite de Specie: & iure displicet. Etenim animal dicitur de hoc animali, & illo (quæ differunt numero, quatenus animalia sunt) immediatè, cùm hæc propositio sit immediata, hoc animal est animal. Quare facillima respōsio est, in Definitione speciei subintelligendam esse particulam Tantùm; vt sit sensus. Species infima est, quæ tantùm prædicari potest de his, quę differunt numero. Licet enim Animal prędicetur de his, quę differunt numero tantùm: prędicatur namque de Petro & Paulo, qui differunt numero tantùm; non tamen prędicatur tantùm de his, quę differunt solo numero, sed de alijs etiam quę specie differunt.

De Differentia. Cap. 6.

DIfferentia cùm sit de rei essentia, ante Proprium & Accidens collocatur. Triplex autem est differentia, Communis, Propria, & Maximè propria. Communis Differentia est aliquod Accidens separabile, quo vna res differt ab alia

vt situ corporis, stantes ab his qui sedent distinguimur. Propria est Accidens inseparabile: vt cicatrix, quæ iã in callum obduruit. Maximè Propria est, quæ addita generi, constituit speciem, vt rationale additum animali, constituit hominem. Vt enim sigillum ceræ impressum constituit certam figuram, atque imaginem, ita rationale, additum animali, constituit hominem. Ex his differentijs sola Maximè propria ad tertium prædicabile spectat, Communis ad quintum, Propria verò partim ad quartum, vt risibilitas, partim ad quintum, vt cicatrix. Differentia Maximè propria sic à Porphyrio definitur: Quæ prædicatur de pluribus specie differentibus, in quale quid; id est, in quale secundùm essentiam vt sensibile, quod de homine & leone dicitur in quale essentiale.

Quid sit Differẽtia

Diuiditur autem hæc Differentia in Genericam, & Specificam; vel in Interiectã & Infimam. Generica est, quæ reciprocatur cũ aliqua specie interiecta, vt sensibile cũ animali. Specifica est, quæ vicissim cum aliqua specie infima commeat, vt rationale cum homine. Angeli siquidem, quos Platonici Deos vocant, nõ sunt rationales, sed intellectuales. Item alia diuisio Differentiæ assignatur in Constituentem & Diuidentem. Constituens est, quæ addita generi, speciem constituit: Diuidens est, quæ genus aliquod diuidit. Non tamen hæc diuisio secunda est in diuersas omninò differentias, sed in diuersa munera & officia eiusdemmet differentiæ. Rationale enim simul constituit hominem; & vnà cum irrationali diuidit animal.

Quotuplex sit differentia.

Controuersia circa diffinitionem Differentiæ.

QVæstio est, an definitio Differentiæ Maximè Propriæ sit bona. Non enim competit omni differentię. Nam differentia quæ cum specie infima reciprocatur, non potest de pluribus specie differentibus dici; vt in ipso rationali perspicuè constat. Cardinalis Caietanus capite de Differentia, duo dicit: primum est, omnem differentiam hac definitione à Porphyrio esse definitam; Alterum est, hanc definitionem competere etiam differentiæ vltimæ, per non repugnantiam: quia scilicet si differentia vltima consideretur, non quà vltima est, sed quà differentia tantùm est, non repugnat ei prædicari de pluribus differentibus specie. Si enim id repugnaret Differentiæ vltimæ quà differentia est, profectò omni differentiæ etiam Genericæ repugnaret: quia quod alicui repugnat quà tale est, repugnat omni tali. Sed primum eius dictum impugnatur. Si Porphyrius voluit, omnem Differentiam definire, superuacaneè posuit illam particulam, de differentibus specie; illa enim sublata, planior restabat omnis differentiæ diffinitio: dicendo; Differentiam esse, quæ de pluribus dicitur in quale quid. Secundùm quoque dictum sic impugnatur. Etenim modus hic exponendi diffinitiones per non repugnantiam, definiendi artem peruertit. Poterit namque quispiam sic definire Animal. Substantia corporea, animata, sensus rationisque particeps. Quòd si quispiam eum reprehendere velit, quia illa definitio non cõuenit omnibus animalibus, brutis videlicet; respondebit facilè, brutum esse rationis particeps per non repugnantiam: quoniam bruto, quatenus animal non repugnat esse rationale: alioquin omni animali, etiam homini id repugnaret. Item est aliud argumentum. Nam eodem pacto potuisset Porphyrius dicere, Differentiam esse quæ tãtum prædicari potest de numero differentibus in quale; & postea diceremus nos, illam definitionem competere etiam differentiæ interiectę per non repugnantiam; qua-

Quid sentiẽdum sit de modo diffiniendi per nõ repugnãtiã.

quatenus differentia est. Si enim differentiæ interiectæ, quatenus differentia est, repugnaret tantùm prædicari de multis differentibus numero, profectò id omni differentiæ, etiam vltimę, repugnaret. Exemplum verò, quo hunc definiendi modũ eruditissimus Caietanus nititur confirmare, quum grauiores in Porphyrij Isagogem quæstiones vulgabimus, refellemus: quia non poterunt modò solutionem intelligere omnes, quos nunc instituimus.

Alij dicunt, & quidem verè, Porphyrium noluisse, illa definitione omnem differentiam comprehendere. Quorum sententiam nos duobus Porphyrij testimonijs confirmamus. Primum: In Categorijs capite 38. postquam hanc eandem definitionẽ proposuisset, percũctatur ipse se. Nunquid ita semper se res habet? Et respondet. Non ita planè, sed vt in plurimum fieri consueuit. Porrò in Isagoge capite de Communitatibus Proprij & Differentiæ ait, sępe differentiam dici de pluribus differentibus specie. Dicunt tamen quidam auctores, Porphyrium solam differentiam interiectam definire voluisse, quoniam illam solam putabat esse cognitam. Horum licet opinio vera sit, ratio tamen displicet. Porphyrius nanque eodem capite 38. post recitata verba, sic ait; Dantur enim quædam differentiæ, quæ cum specie infima reciprocantur. Et subdit exempla; Vt grauitas terræ, & leuitas ignis. An autem exempla ab eo prolata idonea sint, aliorum esto iudicium. Nos id tãtùm agimus, vt quę eius fuerit mens, ostendamus. Itaque dicendum est ad propositam quęstionem, illa definitione non omnem differentiam explicari, sed interiectam; non quia eam solam dari Porphyrius existimauerit, sed quia illę, quas agnoscebat, vt plurimùm interiectę erant. Quòd si volueris, differentiam omnem explicare, dicito, Differentiam esse, quæ prędicatur de pluribus in quale essentiale.

De Proprio. Caput 7.

PRiùs est nobis agendum de Proprio, quòd à rei natura dimanat, quàm de Accidente. Sed quatuor modis aliquid dicitur Proprium; primo, quia conuenit soli; non tamen omni: vt esse Philosophum, est Proprium hominis. Secundo, quia conuenit omni, non tamen soli; vt habere cor, respectu hominis. Tertio, quia conuenit omni, & soli; non tamen semper: ut omnes homines, si ad senectutem perueniant, canescunt. Quarto, quia conuenit omni, soli, & semper; quę sola acceptio Proprij ad quartam vocem vniuersam pertinet: cùm reliquę ad quintam referantur.

Proprium quarto modo sic definitur. Quod conuenit omni soli, & semper, & à rei natura dimanat, vt omnis & solus homo semper ridere potest. In qua definitione additur, & à rei natura dimanat, ut Proprium distinguatur à Differentia. Differentia enim essentialis, vt rationale, competit omni, soli, & semper: non tamen est Proprium quarto modo: quia non fluit ab essentia, sed est pars essentię, & definitionis. Nec diximus (vt quidam) Proprium fluere à principijs internis, id est, à genere, & differentia, quoniam multa sunt quę habent proprietates, & tamen eorum natura, & essentia non componitur ex genere & differentia, vt Deus, qui non ponitur in Categoria. Ens etiam habet multas proprietates, & affectiones, de quibus disputat Metaphysica: cùm alioqui non habet genus, & differentiam, aut vlla interna principia: quoniam res simplicissima est. Denique decem suprema genera carent genere, & proprietates habẽt. Dicit enim Aristoteles, maximè proprium esse substantię, vt quũ vna, & eadem numero sit contraria, per sui mutationem suscipere posit. Hinc colligendum

Proprij definitio.

gendum est, Proprium aliud esse Infimum, quod cum specie infima reciprocatur; vt facultas ridendi cum homine: aliud Genericum, vt sensibile cum animali: aliud Supremum, quod à generis supremi natura fluit: aliud verò Transcendes, vt Entis affectiones; scilicet Verum, Bonum, Aliquid, Res, & Vnum.

Quæstiuncula aduersus superiora.

TActus conuenit omni animali, & soli, & semper; fluitque à natura animalis; vt constat: sed tactus non est proprietas, cùm sit accidens positum in secunda specie qualitatis: Ergo definitio Proprij conuenit alijs à definito. Respondetur sensum tactus esse proprietatem animalis, & accidens nihilominùs esse; non tamen ad quintum prędicabile pertinere: vt sequenti capite exponetur.

De Accidente. Cap. 8.

Accidētis Finitio.

ACcidens, quintum prædicabile, ita definitur à recentioribus Dialecticis. Accidens est, quod de multis dicitur contingenter; vt albedo dicitur de hominibus contingenter; potest enim illis minimè conuenire. Alia definitio. Accidens est, quod potest adesse & abesse; præter eius cui inest interitum: vt si albedo à me separetur, non continuò ergo peribo. Licet autem Accidens diuidatur in illud, quod re uera separari potest, vt candor à manu; & illud quod reuera separari non potest, vt nigredo à coruo: omne tamen accidens abesse, & adesse potest, saltem cogitatione & mentis opera, nam potest coruus intelligi absque nigredine. Tertia definitio. Accidentis per negationes traditur, tum quia descriptio est: & per negationes dari potest, tum quia ea quæ negantur, iam sunt explicata. Ipsa verò talis est. Accidens est, quod neque est Genus, nec Differentia, Species, aut Proprium, semper tamen subiecto inhæret. Albedo enim si cum homine conferatur, nec est genus eius, nec species, aut differentia, vel proprietas; tamen quandiu est, in homine esse debet. Si enim accidens, quod in aliquo subiecto existit, ab illo separetur, continuò esse desinet: quamuis superna virtute efficiatur, vt in sacrosancto Eucharistiæ sacramēto maneant accidentia panis & vini; cùm huiusmodi substantiæ ibi minimè reperiantur.

Duplex est Accidens.

Sed, vt plenè intelligantur ea, quæ ad hanc quintam vocem pertinent, expendenda sunt, quæ diuus Tom. 1. parte. quæst. 77. ar. 1. ad quintum, & in quæstio. de Spiritualibus creaturis. art. 2. docet. Ait nanque, Accidens duobus modis sumi; primo, vt dicit ens rei in aliquo subiecto existens, quo pacto diuiditur in nouem Categorias accidentium; & distinguitur contra substantiam; nec pertinet ad quintam vocē prędicabilem: quia quintum prædicabile est secunda notio; at tale accidens est ens rei. Immo sub accidente, hoc modo sumpto continentur multa genera, vt Quantitas & Qualitas; multæ species, vt candor & atror; multæ differentiæ, vt disgregare visum: continentur etiam proprietates entium rei, præsertim quæ ab illis entibus re uera distinguūtur, ac separantur; vt tactus & facultas ridendi sunt proprietates; illa quidem animalis, ista verò hominis, & vtraq; collocatur in secunda specie qualitatis. Secundo sumitur Accidens, vt significat aliquod prædicatum contingens. Differt autem hæc significatio à superiore, quòd accidens primo modo posit esse genus,

Accidētis significationes.

nus,& species, &c. Accidens tamen secundo modo nequaquam. Vnde albedo si referatur ad hanc, aut illam albedinem, est species & accidens primo modo; si verò referatur ad papyrum, non est species, sed accidens secundo modo. Et ita sumptum accidens, non tantùm multa eorum, quæ collocantur in nouem Categori s, si ad suum subiectum referantur, continet, sed etiam multas substantias. Nam hæc prædicatio: Triangulus est ligneus, est quinti prædicabilis, quia accidit triangulo fieri ex ligno. Et certè lignum substantia est. Insuper sub hoc quinto prædicabili continentur omnia, quotquot sunt entia rationis; si cum entibus rei conferantur. Accidit enim animali, esse subiectum, esse prædicatum, esse maiorem, aut minorem extremitatem. Denique sub hoc quinto prædicabili continentur ipsamet entia rationis; si cum alijs entibus rationis, quibus non necessariò competunt, conferantur. Vnde si fiat hæc enũtiatio, Demonstratio non est Syllogismus probabilis, Demonstratio est subiectum, & Syllogismus probabilis est prædicatum; & accidit demonstrationi esse subiectum, & Syllogismo probabili esse prædicatum. Quò fit, vt hæc enuntiatio, Demonstratio est subiectum, sit quinti prædicabilis. Dominicus à Soto 1. Poster. quæst. 3. Accidens primo modo sumptum appellat Accidens Nominaliter; accidens secundo modo sumptum vocat, Accidens Participialiter: quia accidens primo modo sumptum est res, quæ reuera est accidens: accidens verò secundo modo sumptum; licet reuera non semper sit res, quæ est accidens: tamen semper alteri est accidens, id est alteri accidit: quia hoc modo sumptum, accidens est participium verbi accido, accidis. Quæ non, vt ita loquamur, dixerim, sed vt intelligamus similes voces, quando in grauissimis autoribus reperientur.

Quæ in hoc capite dubia videntur.

PRimùm. In secunda diffinitione accidentis dictum est, accidens posse adesse, & abesse, non pereunte subiecto. Mors & Combustio sunt accidentia, at qui mors non potest adesse præter subiecti corruptionem: ergo definitio mala. Probatur Maior. Quia hęc prędicatio, Socrates est mortuus, non est primi, secundi, tertij, vel quarti prędicabilis, ergo est quinti: & ita mors est accidens. Respondetur, negando mortem esse accidens, negando etiam illam prędicationem esse quinti prædicabilis. Aut enim intelligitur de Socrate, qui olim fuit, & modò non est, & ita est prædicatio tertij, vel quarti prędicabilis; necessarium enim est, vt homo qui fuit, & nunc non est, mortuus sit. Si verò intelligatur de homine qui est, non modò est falsa, sed prędicatum repugnat subiecto; ac subinde est enuntiatio in materia repugnāt, aut impossibili. Omnes autem propositiones quinque prędicabilium aut sunt necessarię, aut contingentes alioquin nunquam essent verę. Mors, & Cõbustio.

Cęterum percũctabitur aliquis, Cùm hęc vox Mortuus possit accipi vt nomen & vt participium, an ea quę dicta sunt, sint vera, sumendo eam vt participium. Duobus siquidem modis potest accipi hęc vox Mortuus, primo vt nomen, & significat idem quod res mortua secundo vt participium verbi morior, moreris. Inter quas acceptiones est discrimen vel maximum. Nam si quis diceret, Christus est mortuus & acciperet Mortuus, vt nomen esset hæreticus, nunc enim Christus non est res mortua, sed res viua; dicente Paulo, Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur. Si verò acciperet Mortuus vt participium, catho-

licè loqueretur. Dicimus siquidē in Symbolo Apostolorum, Passus sub Pontio Pilato: crucifixus: mortuus; & sepultus est. Et significat tunc illa vox Mortuus, aliquando perdidisse hominis vitam: quod verum fuit in triduo, licet modò iam viuat etiā quatenus homo.

Dubium ergo est, si loquamur de homine, qui est modò, & sumamus Mortuum vt participium, cuius prædicabilis est illa enuntiatio. Verbigratia. Mortuus est aliquis homo, & postmodum per miraculū resurrexit. Si quis dicat, Iste homo est mortuus, verum dicit, sumendo Mortuum vt participium. Percūctor ergo, cuius prædicabilis sit illa enuntiatio? Respondetur, esse quinti prædicabilis: accidit enim homini qui nunc est, esse mortuum. Sed mors sumpta hoc pacto, id est, secundùm hunc modum prædicandi, ut participium, potest adesse absque subiecti corruptione. Nec quisquā miretur, quòd exemplis vtamur Theologicis; id enim facimus, quia Dialecticæ interest omnibus scientijs methodum explicandi enuntiationes, & tollendi Homonymiam indicare, Quid? quòd eis potisimùm Dialecticam tradimus, qui postmodum Theologiæ sunt initiandi.

Secundo potest obijci in superiora. Nam dictum est, accidens separabile, posse a subiecto reuera separari. Et deinde in tertia definitione accidentis dictum est, accidēs semper subiecto inhærere. Inhæret subiecto semper? ergo ab illo separari non potest. Respondetur, accidens separabile quandiu existit, semper subiecto inhęrere; ueruntamen potest à subiecto separari: sed tunc tale accidens iam non existet. Peribit enim albedo manus, si ab ea separetur. Quare vera est illa sententia vulgatisima, accidentis Esse est inesse. Quæ si de Esse existentiæ intelligatur, significat accidens non existere in rerum natura, nisi actu insit alicui subiecto. Quod de viribus naturæ accipiendum est. Nam Dei virtute potest accidens sine subiecto vllo existere, ut quantitas Eucharistiæ: quæ nō modò caret subiecto, sed ipsa est veluti subiectum aliorum accidentium. Si verò intelligenda sit illa sententia de esse Essentiæ, tunc Accidētis esse non est inesse actu, sed aptitudine: in cuiuslibet enim Accidentis definitione clauditur ordo ad subiectum: id est, propensio & inclinatio ad illud.

Accidētis esse est inesse

Tertiò obijcitur aduersus id quod diximus, accidens inseparabile, quamuis reuerà separari non posit, cogitatione tamen separari posse. Primùm nanque ita inpugnatur. Quum dicitur, nigredinem posse à coruo separari opere intellectus, vel intelligitur de vero iudicio intellectus, vel de falso. De vero intelligi non potest. Etenim si reuerà coruus est niger, quomodo intellectus verè iudicare poterit, coruum non esse nigrum? Si autem intelligatur de falso iudicio, nihil ad rem, quia falsè etiam potest intellectus iudicare, hominem non esse animal: at non proinde asseremus, animal posse ab homine separari. Respondetur, intelligi de verò iudicio. Verè siquidem intellectus dicere potest, coruum non esse nigrum, quod in sequenti obiectione explicabitur.

Secundò potest impugnari eadem sententia alio argumento, & sit quarta obiectio. Eodem enim pacto dicere possemus, proprietatem posse à subiecto separari; quoniā sicut verè intellectus intelligit coruum sine nigredine, ita verè potest intelligere hominem sine risibilitate. Nam quid obsecro vetat hominem intelligi, & nihil de resibilitate cogitari? Si ergo illa separatio accidentis per intellectum sufficit vt dicamus accidens inseparabile abesse à subiecto; sufficit quoque vt dicamus, proprietatem posse à subiecto separari. Quare nullum erit discrimen inter proprium & accidens inseparabile. Ad hoc dubium respondet diuus Thomas, aut quiuis ille fuerit, qui opusculum

An Propriū, & Accidens Inseparabile differant.

sculum quadragesimumoctauum, quod sub eius nomine circunfertur, edidit, tracta tu 1. cap. vltimo, præmissa distinctione. Duplex nanque esse potest separatio munere intellectus, alia per primam eius operationem; quando vnam rem sine a'ia intelligimus: vt quando mente apprehendimus naturam hominis, non intelligendo ea, quæ sunt extra eius essentiam. Alia per secundam operationem, quum vnam rem ab alia separamus enuntiatione negante, vt quum dicimus, homo non est albus. De separatione per tertiam operationem non oportet loqui; quia eodem modo res separantur per tertiam & secundam operationem.

His positis, sit primum pronuntiatum. Nec proprium, nec accidens inseparabile possunt reuerà à subiecto separari; saltem viribus naturæ. Secundum. Tam proprium, quàm accidens inseparabile possunt separari à subiecto per primam operationem, absque errore. Sicut enim possum intelligere coruum, nihil de eius nigredine curans; sic possum hominis naturam intelligere, non intellecta risibilitate. Respondendum est tamen cuidam argumento, quod aduersus hoc pronuntiatum fieri potest: estque huiusmodi. Quicunque intelligit rem aliter quam sit, fallitur; sed intellectus intelligens hominem sine resibilitate, intelligit eum aliter quàm sit: homo enim non est sine risibilitate, ergo fallitur. Sed respondetur, posita distinctione diui Thomæ 1. parte quæst. 13. art. vltimo ad vltimum. Illa nanque propositio intellectus intelligens rem aliter quàm sit, fallitur: duplicem habet sensum, prior est, vt dictio Aliter significet alium modum in obiecto, quod intelligimus: & tunc est vera: nam intellectus intelligens, & cogitãs rem aliter esse, quàm sit, fallitur: Vt si ego cogitarem, hominem in rerum natura sine facultate ridendi existere. Posterior sensus est, vt vocabulum Aliter significet alium modum ex parte nostri intellectus; & tunc illa propositio est falsa. Nos siquidem alio modo intelligimus res, quàm illæ sint, licet non intelligamus alium modum conuenire rebus, quàm illis conueniat. Modus quippe, quo nos intelligimus res externas, est modus immaterialis, & abstractus; licet non intelligamus, res esse immateriales. Quare intellectus intelligens hominem sine risibilitate, non fallitur: quia non intelligit, hominem sine risibilitate esse; sed intelligit eam, nihil de risibilitate curans.

An sit error intelligere rē aliter quam sit.

Tertium pronuntiatum. Proprium non potest separari à subiecto per secundam operationem. Probatur. Hæc propositio, homo est risus particeps, est necessaria, & semper vera: ergo hæc alia, homo non est risibilis, semper est falsa. Quartum. Accidens inseparabile potest separari à subiecto per secundam operationem mentis: non quidem simpliciter dicendo, coruum non esse nigrum; sed cum addito, coruus non est niger, salua natura speciei, id est, quamuis coruus non esset niger, natura specifica corui integra permaneret. Etenim discrimen est inter Proprium & Accidens; quia Proprium, vt risibile, consequitur naturam speciei, & primo ipsi competit, ac propter speciem indiuiduis. Ideo Socrates est risibilis, quia homo est risibilis. Risibilitas enim conuenit homini, quatenus homo: Socrati uerò, non quà Socrates, sed quà homo. Accidens verò primò competit alicui indiuiduo, & illius causa conuenit etiam Speciei. Ideo homo sedet, quia hic, aut ille sedet: vt docent Porphyrius & Arist. hic capite de Substantia in Categorijs, ille capite de communitatibus Generis & Accidentis in Isagoge. Quoniam igitur accidens inseparabile, vt nigredo corui, non conuenit coruo, ob speciei naturam; ideò verè dici potest, coruũ, salua natura specifica, non esse nigrũ, nõ tamẽ absq; errore dici potest, hũc coruũ nõ esse nigrũ, salua natura numerica & indiuiduali. Consequitur enim nigredo huius corui pecu

Proprium fluit à natura cõmuni, Accidens Inseparabile à singulari.

liarè

liaré eius cōplexionē necessariò. Hęc dicta sint ad huius obiectionis ve-ā solutionē.

Alij tamen faciliùs hæc putant explicari, si dicamus, inter proprium, & accidens inseparabile nullum esse discrimen quantùm ad separationem à subiecto, etiam per intellectum: sed esse aliud discrimen, quia videlicet proprium tantùm illi naturæ cō petit, cuius est proprium; vt risibilitas tantùm homini: Accidēs tamen inseparabile multis naturis, vt nigredo coruo, Aethiopi, & Ebeno. Quod discrimen assignatur à Porphyrio capite vltimo Communitatum & Differentiarum. Nihilominus (vt verum fatear) hæc solutio clarior, est, quàm verior. Primo enim Porphyrius in illo loco nihil dicit de separatione per intellectum. Quare nihil contra nos loquitur. Deinde hoc discrimen non sufficit inter Proprium, & Accidens Inseparabile, si quoad separationem nullū est inter ea discrimen. Definitio enim prima & secūda, quas tradit Porphyrius, Accidentis non satis quintum prædicabile à quarto distinguerēt; quia illæ per solam separationem definiunt accidens. Et Arist. præterea 1. Topicorum cap. 4. præfert definitionē, quam secundo Porphyrius tradit, illique tertio loco per negationes procedit.

Entia Rationis.

Quinta obiectio est contra illud quod dictū est, entia rationis contineri sub quinto prædicabili, quatenus dicuntur de entibus rei. Nā entibus rationis nō bene accōmodatur definitio quinti prædicabilis, quam Porphyrius tradit. Accidens (inquit) est, quod neq; est genus, nec species, nec differentia, vel propriū, semper tamen subiecto inhæret: nos autē supra cap. 1. docuimus, entia rationis in nullo rei ente esse tāquā in subiecto. Respōdetur primò, Porphyriū illa definitione ea sola accidētia definire voluisse: quæ sunt prædicata accidentalia, & præterea sunt entia rei: vt albedo respectu manus. Hinc tamen minimè sequitur, accidentia secundùm rationem, vel secundas notiones non pertinere ad quintum prædicabile, quia Porphyrius sola accidentia nobis notiora voluit definire: sicut in definitione differentia, quam supra tradidimus, solas interiectas definire voluit, cùm infimæ etiam pertineant ad tertium prædicabile. Respondetur secundò, entia rationis in nullo esse tanquam in subiecto reali, esse tamen in aliquo subiecto prædicationis, quia dicuntur accidentario de entibus rei, tanquam de subiecto.

De Indiuiduo. Cap. 9.

SAepe quum Voces vniuersas explicaremus, Indiuidui facta est mentio: quare dicendum est quid sit, & quotuplex sit, dummodo priùs quædam nomina interpretemur, quæ eadem rem diuersa ratione significant. Sunt autem hæc, prima Substantia Suppositum, Hypostasis, Res naturæ, atque persona. Omnis enim res mundi, quæ non est vniuersa, appellatur Indiuidua; quia inferiora diuidi nequit: appellatur Singularis, vt distinguatur ab vniuersali; & hoc, siue illa res sit accidens; vt hæc albedo: siue pars substātiæ, vt hæc manus, vel anima: siue substantia integra & completa vt Socrates. Si autem si res pertinens ad Categoriam substantiæ, & sit completa, vocatur prima Substantia; sicut Substantiæ vniuersales appellantur Secundæ. Dicitur etiam Suppositum; & apud Græcos Hypostasis, quia ponitur sub accidētibus, & substantijs Secundis; tametsi aliter, atque aliter. Nominatur quoque res Naturæ, vt Petrus est res naturæ humanæ; id est res habens naturam humanam, aut ad naturam humanam pertinens. Denique si non solùm fuerit substantia completa, sed præterea fuerit rationalis, vel intellectualis naturæ, dicetur Persona. Persona, inquit Seuerinus Boethius, est rationalis naturæ indiuidua substantia. Quare illa sola quæ

Indiuidui nomina.

quæ habent naturam humanam, Angelicam, vel Diuinam dicuntur personæ. Hæc omnia docet diuus Thomas 1. parte, quæst. 29. art. 2.

Iam ad Indiuidui Logicam tractationem ueniamus. Indiuiduum est, quod de vno solo prædicatur, ut Petrus de se ipso; uera enim est hæc enuntiatio, Petrus est Petrus. Porphyrius verò capite de Specie, definit Indiuiduum hac ratione; Indiuiduum est, quod quibusdam proprietatibus constat, quæ simul in alio inueniri non possunt; vt esse natum Valentiæ, hac die, hoc anno, his parentibus, hac facie præditum esse &c. Est autem quadruplex Indiuiduum, scilicet Certum, & Determinatum, ut Petrus: ex Demonstratione, vt hic homo: ex Hypothesi, ut Ferdinandi filius, tantùm dicitur de Principe Ioanne, si solùm illum habuit filium: & Vagum, quod habet rõnem indeterminatã; ut aliquis homo quia eius significatum per multa uagari põt.

De hoc autem indiuiduo existit controuersia inter auctores, an de uno tãtùm dicatur. Videtur enim dici de pluribus: nam Petrus est aliquis homo, & Paulus similiter. Dicunt ergo quidam; Indiuiduum Vagum dici de vno tantùm, secundùm rem, uel secundum rationem; dici tamen de multis secundum nomen, sicut etiam patet in Indiuiduo certo, & determinato. Petrus nanque de multis dicitur secundùm nomen. Est siquidem Petrus Apostolus, & Petrus Martyr; non tamen de eis dicitur secundùm eandem definitionem, & rationem. Definitionem inquam rei, nam definitio nominis Petri cuiuscunque, eadem est: scilicet Petrus est, qui uocatur hoc nomine Petrus. At definitio Rei diuersa est. Si enim definire velis Petrum Apostolum, non solùm quà homo, sed quà Petrus est, dices, Petrum esse quendam hominem Christi domini primum Vicarium, &c. Si autem uelis definire diuum Petrum Martyrem, quà Petrus est dices, esse hominem duodecim ferè annorum Centurijs post Christum, ex parentib. hæreticis natum; sed hæreticorum acerrimum expugnatorem; qui pro sanctæ Inquisitionis officio sanguinem dedit, &c. Non aliter sentiũt hi autores de Indiuiduo Vago, scilicet illud dici de multis solo nomine. Cæterùm diuus Thomas de Potentia quæst. 9. art. 2. ad primum asserit; Indiuiduum Vagum dici de multis eodem nomine, & eadem ratione, ac definitione. Quæ sententia ita ab eo exponitur. In quolibet Indiuiduo Determinato, & certo duo inueniuntur; est enim natura, & peculiaris modus existendi naturæ in illo: Verbi gratia: In Petro, & Paulo est natura humana & præterea naturæ humanæ in Petro cõnexæ sunt quędam affectiones indiuiduantes, diuersæ ab illis quæ sunt in Paulo. Quemadmodum ergo ex functione intellectus considerantis naturam humanam, non considerata hac natura Petri, uel Pauli, consurgit in natura humana notio speciei, aut saltem vniuersi: sic intellectu considerante naturam humanam existentem sub aliquo modo particulari non curando quis sit ille modus particularis, vtrùm ille qui est Petro, an ille qui in Paulo, aut in alio quouis homine; consurgit in natura humana notio Indiuidui Vagi, & dicitur tunc: Aliquis homo. Quæ sñia his argumentis probatur. Primum. Apud Aristotelem, qui (vt Ethnicus) dixit, mundum ab æterno fuisse, & in perpetuum duraturum; hæc propositio necessaria, Leo est. Hoc posito, ita argumentamur. Leo est ergo aliquis Leo est: nam si nullus Leo est, quõ aliquis leo est? Antecedens est necessarium apud Aristotelem; ergo & consequens debet esse necessarium. Quare hæc propositio erit necessaria, aliquis leo est. At aliquis leo non est indiuiduum certũ quia de nullo peculiari, & certo leone verè dicitur, hic leo necessariò est: ergo indiuiduum Vagum habet rationem incertã, & indeterminatam; & multis cõem apud Aristotelẽ. Secundùm argumentũ est Theologicum. Persona dicitur de trib. suppositis

vagũ Indiuiduum.

Sententia diui Tho. de Indiuiduo vago.

Diuinæ naturæ secundùm idem nomen; & secundùm eandem rationem; alioquin diceretur de ipsis Homonymos, idest, Equiuocè, quod est contra fidem: sed persona dicitur de tribus illis suppositis, vt indiuiduum Vagum: Ergo Indiuiduum Vagum de multis dicitur, eodem nomine & ratione. Probatur assumptio, & auctoritate sacrorum Theologorum 1. parte quæst. 30. art. 4. & ratione. Nam genus, & Species significant solam naturam; at persona non solùm significat naturam, sed præterea peculiarem modum existendi naturæ: non tamen determinando quis sit ille peculiaris modus. Vnde in definitione Personæ non modò dicitur, personam ad rationalem naturam pertinere, sed additur personam esse indiuiduam substantiam; id est, particularem. Tertium argumentum, quod est fortius omnibus, proponetur libro 4. cap. 6. difficultate 6.

Ad controuersiam ergo propositam dicendũ est, Indiuiduũ Vagum dici de multis eodem nomine, & eadem ratione: & non competere ei definitionem indiuidui, supra positam. Vnde Porphyrius capite de Specie, adducens exempla illius definitionis, tantùm illa adducit, quæ pertinent ad Indiuiduũ certum, ex Demonstratione, & ex Hypothesi. Quare Indiuiduum Vagum impropriè dicitur Indiuiduum, cùm reuerà sit Vniuersum, ut capite sequenti dicemus. Et obseruandum est hoc loco, Indiuiduum Vagum non solùm dici de pluribus differentibus numero, sed interdum de differentibus specie; & nonnunquam de differentibus genere supremo: nam homo est aliquod animal, & brutum est aliquod animal: ac præterea Accidens est aliquod ens, & Substantia quoque est aliquod ens: nam cùm sit ens, non potest nullum ens esse; sed oportet, ipsam esse aliquod ens.

Argumenta in hoc caput.

PRimùm. Indiuidui non est scientia, nec diffinitio, ut docet Porphyrius cap. de Specie, & Arist. lib. 7. Methaphy. tex. 53. Ergo malè nos docemus, quid sit Indiuiduum. Respondetur, Indiuiduum posse duobus modis considerari: primum, ut est in rerum natura, priuatis, ac proprijs notis, accidentibusq; affectum: & ita nec scitur, nec definitur. Secundo, sub ratione communi Indiuidui, quatenus scilicet, omni indiuiduo competit, esse Indiuiduum; & ita de eo scientia, & definitio haberi potest.

Secundum. Prima substantia est Indiuiduum (vt diximus) sed prima substantia de nullo penitus dicitur, ut docet Arist. cap. de Substantia in Categorijs: Ergo malè nos diximus, Indiuiduum de se ipso prædicari. Respondetur, ex Cardinali Caietano cap. de Specie, Prædicationem esse duplicem, aliam naturalem, id est, quæ naturaliter est uera, aliã artificiosam, qua aliquid nobis fit notũ. Prima substantia de nullo prædicatur prædicatione artificiosa. Quid. n. mihi innotescit, quũ audio, Petrum esse Petrũ? Prædicatur nihilominùs ṗdicatione naturali. Nihil siquidẽ est magis consentaneũ naturæ, quàm Petrũ esse Petrũ. Vocãtur aũt hæ naturales ṗdicationes Identicæ, ut homo est homo. De quibus vide diuum Augustinum Tom. 1. libro de Magistro, cap. octauo.

Tertium probat Indiuiduum Vagum, non prædicari de multis. Nulla prima substantia prædicatur de multis, ut docet Aristoteles: sed Indiuiduum Vagum est prima substantia, cùm Aristoteles dicat, capite de Substantia, primam Substantiam esse,

ut

ut aliquis homo: Ergo Indiuiduum Vagum non prædicatur de multis. Reſpondetur, ſæpe hanc vocem, aliquis homo, poni non quidem ut Indiuiduum Vagum, ſed loco alicuius Indiuidui Certi. Quare illa verba ita accipienda ſunt, ac ſi Ariſtoteles dixiſſet, Prima Subſtantia eſt, ut Socrates, uel Plato.

Quartum. Si Indiuiduum Vagum impropriè eſt Indiuiduum, quare à nobis ſupra diuiſum eſt Indiuiduum in Certum: Ex Demonſtratione, Ex Hypotheſi, atq; Vagum? Huiuſmodi ſunt argumenta nouorum hominum in diuum Thomam. Sed reſpondeant ipſi, quare cùm differentia communis impropriè ſit differentia, Porphyrius diuidat differentiam in communem, propriam, & maximè propriam. Item cùm Syllogiſmus Litigioſus, apud Ariſtotelem 1. Topicorum cap. 1. impropriè ſit Syllogiſmus, quare ab omnibus diuiditur Syllogiſmus in Demonſtratorium, Dialecticum & Litigioſum? Solent ergo viri graues, partes improprias aliquando in Diuiſionib. ponere.

De numero Vniuerſalium. Cap. 10.

HAnc queſtionem in hunc locum diſtulimus, quia ea quæ dicenda ſunt, vix intelligi poterant, niſi explicata priùs cuiuſque Vniuerſi natura. Sententia autem, quę dicit, tantùm eſſe quinque Vniuerſa, duobus modis impugnari poteſt; aut oſtendendo eſſe pauciora, aut demonſtrando eſſe plura. Primum ita probatur; Species non eſt uniuerſum, ergo non ſunt quinque vniuerſa. Probatur antecedens. Nam alioqui falſa eſſet Ariſtotelis ſententia, 1. Topic. cap. 3. dicentis, Omnem quæſtionem aut eſſe generis, ut eſt ne animal hominis genus? aut Proprij, ut facultas ridendi eſtne hominis propria affectio? aut accidentis, ut album eſtne accidens hominis? Quòd ſi Species eſſet Vniuerſum, profectò dari poſſet queſtio Speciei. Idem argumentũ fieri potuiſſet de Differentia; niſi Ariſt. eodem loco queſtionem differentiæ ad queſtionem generis retuliſſet. Secundò. Differentia Generica, & Specifica (ut diximus) vnum tm̃ Vniuerſum conſtituunt; id eſt, vnam vocem prędicabilem, Ergo genus & ſpecies tantùm vnum prędicabile conſtituent: Et ita erunt tantùm quatuor Vniuerſa. Conſequentia probatur. Nam tam differunt inter ſe differentia Generica & Specifica, quàm genus, & ſpecies. Etenim ſicut genus, & ſpecies conueniunt, quia vtrunque dicitur in quid de ſuis inferioribus; differunt autem, quia genus de plurib. ſpeciebus, aut formis; ſpecies verò minimè: ita differentia Generica & Specifica, licet ambę prędicentur in quale differunt, quia Generica de pluribus differentibus ſpecie dicitur, Specifica verò nequaquam. Idem argumentum probat dari plura vniuerſa, quàm quinque; ſi contraria methodo proponantur, dicendo; Genus & ſpecies conſtituunt diuerſa prędicabilia: Ergo differentia Generica, & Specifica conſtituent alia duo.

Iam oſtenditur, eſſe plura. Ens eſt vniuerſum, ſed ens non eſt genus, uel ſpecies, &c. ergo ſunt plura quàm quinque. Propoſitio probatur. Scientia eſt vniuerſalium, at Metaphyſica habet pro obiecto ens; dicente Ariſtotele 4 Metaphyſ. tex. 1. eſt quædã ſcientia quę ſpeculatur ens vt ens; ergo propoſitio eſt vera. Probatur aſſumptio. Ens non eſt genus, ex Ariſtotele 3. Metaphy. tex. 10. & 10. Metaph. text. 6. & ex Porphyrio capite de Specie, & ex diuo Thoma multis in locis. Porrò nõ eſt ſpecies: haberet nanq; ſupra ſe genus. Quo pacto licebit etiam, per reliquas voces communes progredi. Secũdũ argumentũ. Deus eſt uniuerſum, cùm de eo diſputent ſacratiſsima

Theologia, & Metaphysica, & tamen non est genus, qui non sunt Deorum species; nec species: ut probat diuus Thomas 1. parte quęst. 3. arti. 5. Demumq; non est Differentia Proprium, aut Accidens: Ergo sunt plura vniuersa. Tertium argumentum Indiuiduum Vagum est vniuersum, atqui non est genus, uel species, &c. ut constat ex capite superiori: ergo sunt plura vniuersa quàm quinque. Propositio probatur ex Aristotele 1. de partibus Animalium, cap. 4. Illud (inquit) est Vniuersum, quod multis conuenit; sed Indiuiduum Vagum dicitur de multis secundùm nomen, & rationem: vniuersum igitur erit. Quartum. Decem sunt Categoriæ, aut Prædicaméta, ergo decem sunt Prædicabilia: vel assignetur causa, quare sunt decem prædicamenta, & quinque prædicabilia. Vltimo dantur aliquæ prædicationes, quæ non pertinét ad aliquod ex quinque prædicabilibus: ergo erunt plura prædicabilia, uel vniuersa. Probatur Antecedens. Nam hæc enuntiatio indefinita est vera, album est animal, & animal non prædicatur in ea admodum generis; aliàs animal prędicaretur de accidente, ut genus. Multæ alię prędicationes adduci poterant, sed hę nunc sufficiant; reliquę infra adducentur. Consequutio uerò ostenditur, quia numerus prędicabilium ex varijs generibus prędicationum est colligendus.

Oppositum autem Porphyrij, & omnium eius interpretum testimonio suadetur. In huius quęstionis explicatione nonnulla iacienda sunt fundamenta. Primum est, numerum pdicabilium sumédum esse ex numero, & diuersitate modorum prędicandi; quia cùm prędicabile à prędicatione dicatur, quot modis aliquod vniuersum prędicari poterit, tot erunt vniuersa, & prædicabilia. Alterum fundamentum. Vniuersale pôt prędicari de quibus enuntiatione aiente, vt homo est animal, uel negante, vt homo non est leo. Et cùm modi enuntiationis negantis reducantur ad modos aientis, uel affirmantis; quéadmodum priuatio reducitur ad genus sui habitus, uel formę, & cęcitas ad visum; profectò ad numerum prędicabilium inuestigandum, tantùm erunt nobis numerandi modi, quibus aliqua vox vniuersa dicitur de aliquo, prędicatione aiéte. Tertium fundamentum. Triplex est prędicatio aiens, quędam Idemptica, in qua idem de se ipso dicitur ut animal est animal: alia Disparata, in qua prędicatum omnino diuersum est à subiecto; ut homo est lapis, alia verò Media, cuius prędicatum nec omninò idem est cum subiecto, nec omnino diuersum; vt homo est albus: Mox prędicatio Media est triplex, alia cuius prædicatum diuersa penitus ratione de suis inferioribus dicitur, ut Canis terrestris est canis; & vocatur Homonyma, uel Aequiuoca prędicatio: alia, cuius prędicatum eadem ratione de suis inferioribus dicitur, ut homo est animal; appellaturq; Synonyma, vel Vniuoca: est tertia, quę Analoga dicitur, cuius prędicatum, aut attributum nec omnino eadem, nec penitus diuersa rône de suis inferioribus dicitur; ut homo est ens. Numerus prędicabilium sumendus est ex numero prędicationum Mediarum; nõ quidem omnium, sed Synonymarum. Porrò prędicatio Synonyma est duplex vnius prędicatum est simplex, ut homo est animal; alterius verò cõpositum, ut homo est animal rationale. Ad nostrum autem negotium solę prędicationes simplices exponendę sunt. Prętereà prędicatio simplex aut est directa, ut homo est animal; aut indirecta, vt animal est homo: ex quibus solas directas considerare oportet. Cæterùm explicare quænam enuntiatio sit directa, opus, hic labor est. Sed nihil est tam difficile, quod dicendo non fiat perspicuum; nihil tam horridum, tam incultum, quod non splendescat oratione, & tanquam excolatur.

Igitur prædicatio simplex, de qua nunc agimus, interdum pertinet ad materiam necessa-

Varia Prædicationũ, seu Attributionũ genera.

Directa Attributio.

neceſſariam, ut hæc, homo eſt animal, interdum ad contingentem,& fortuitam,ut hæc, homo eſt candidus. Quare ad explicandum quænam enuntiatio ſit directa, ſit prima regula. In enuntiationibus neceſſarijs quotieſcunque prædicatum eſt ſuperius in recta linea ad ſubiectum, prædicatio eſt directa; vt homo eſt animal: ſicut quæ oppoſito modo ſe habet eſt indirecta: ut animal eſt homo. Secunda regula. In enuntiationibus neceſſarijs quotieſcunque prædicatum ſe habet, vt forma ad ſubiectum, prædicatio eſt directa: idque uerum eſt, ſiue talis prædicatio ſit paris de pari; vt hæc enuntiatio, homo eſt riſibilis, eſt directa, quia riſibilitas ſe habet vt forma hominis: hæc autem riſibile eſt homo, eſt indirecta, quia,homo non ſe habet ut forma riſibilitatis:ſiue ſuperioris de inferiori,ut homo eſt ſenſibilis; ſiue etiam inferioris de ſuperiori:ut expreſsè docet Caietanus 1. Poſter.c.4.de hac enuntiatione,animal aſt rationale;quia animal ſe habet ut materia, & rationale vt forma. Tertia regula. De enuntiationibus accidentarijs non poteſt certum quid definiri, cùm hæc prædicatio,album eſt muſicum, ſit directa; ac porrò hæc alia,muſicum eſt album,non ſit indirecta. Ergo omnis propoſitio accidentaria, ſiue ſit ſuperioris de inferiori,ſiue inferioris de ſuperiori,ſiue accidentis de ſubſtãtia, ut homo eſt albus;ſiue ſubſtantiæ de accidente,ut triangulus eſt ligneus, eſt directa. Omnis (inquam) aut ferè omnis,ſcio enim hanc eſſe indirectã album eſt homo, quia prædicatum non ſe habet ut forma ſubiecti.Fortè tñ dici poterit, omnes illas,in quibus accidens de accidente dicitur,eſſe directas;pariterq; eas in quibus accidẽs de ſubſtantia prædicatur:ſed illas eſſe indirectas, in quibus ſubſtantia de accidente dicitur; niſi ſubſtantia accipiatur admodum nominis adiectiui;vt triangulus eſt ligneus, hoc album eſt humanum:&c. Quum itaq; dicimus,tantùm eſſe quinque prædicabilia,loquimur de illis,quę dicuntur de aliquo pręducatione non Idemptica,ſed Media Synonyma, Simplici,& quidem Directa. Non ergo negamus dari plura Vniuerſa, ſed dicimus,non dari plura,quę habeant prędictas conditiones.Porphyrius nanq; de his tantùm agere inſtituit,qm̃ faciliora ſunt:quippe cùm in Prologo difficiliores quęſtiones ſe minimè tractaturum pollicearur.Et hęc quidem dicta ſunt, ad oſtendendum non eſſe plura vniuerſa his quinq; in ſenſu expoſito. Nam non eſſe pauciora,ſupra oſtendimus illo argumento,omne quod prędicatur (intellige ſi ſit prędicatum ſimplex,Synonymum,& directum)uel prędicatur in Quid,uel in Quale,&c.Vt ſupra habes cap.4.huius libri.

Sunt tamen nonnulli auctores, qui numerum quinque Vocum explicari putant Analogia ſumpta ex rebus Phyſicis, & naturalibus. Quemadmodum enim in reb. naturalibus datur compoſitum conſtans materia, & forma, ita datur ſpecies in iſtis prędicabilibus,quę ex genere, & differentia conſurgit. Genus habet ſe ut eius materia,differentia verò ut forma. Addunt præterea. Quemadmodum in compoſito Phyſico datur accidens conſequens materiam, ut quantitas; & conſequens formam, ut qualitas: ita in his quinque Vocibus dari Proprium,quod formam conſequitur, & Accidens quintum prędicabile,quod pertinet ad conditiones indiuiduantes, quę quidem ex materia oriuntur;ut eſſe album, eſſe Aethiopem. Hęc maiori conſenſu dicuntur, quàm oporteat. Etenim falſum eſt accidens commune,quod eſt quintum prędicabile ſemper materiam conſequi: nam actu intelligere hanc rẽ, uel illam, eſt accidens; quod poteſt adeſſe, & abeſſe: at non conſequitur materiam, cùm reperiatur etiam in Angelis, & animabus ſeparatis, quę omni carent materia. Inſuper quod dicunt, proprietatem conſequi formam, falſum eſt. Analogia ſatis recepta.

Quid enim? Nonne esse mortale, est proprietas omnis substantię corporeę, ac uiuentis? Nihilominus homo non est mortalis propter formam: id est, animum rationalem, sed propter materiam; nempe quia eius corpus ex quatuor elementis est compactum. Quare prior explicatio, ex varijs modis prędicandi sumpta, sanior multò est. Nec me latet, exempla non omnino debere esse similia. Quò circa hęc à me dicuntur, vt intelligatur, quo in pretio habenda sit illa Analogia; probabilem enim cō iecturam pręstat, non necessarium argumentum.

Vniuersalia Topica.

Respondeamus iam obiectionibus. Ad primam dico, Aristotelem solas illas quęstiones enumerasse, quæ à Dialectico in scientijs tractandę sunt; vel quæ in disputationem veniunt. at quæstio speciei non indiget tractatione, sed pœna, vel sensu. Qui enim negat, hoc quod habet ante oculos esse ignem, aut Petrum esse hominem, aut eget visu, aut dignus est, qui in ignem proijciatur. Quòd si oporteat aliquando, huiusmodi quæstiones tractari, Per loca generis id fieri poterit. Quare breuiter soluitur argumentum, dicendo, illas tantùm quęstiones esse numeratas, in quibus agitur de aliquo vniuersali, quod de alio etiam uniuersali dici potest: vt an hominis genus sit animal. Species autem solùm dicitur de indiuiduis. Ad se cundam respondetur, aliquod esse discrimen inter genus & speciem, quod minimè reperitur inter genericam differentiam & specificam: & ideo genus & speciem constituere duo prædicabilia; non autem differentiam genericam & specificam. Genus siquidem non dicit totam essentiam speciei: species dicit totam essentiam indiuidui non (inquam) dicit totam genus actu. Vt exempli gratia, Animal nō dicit actu rationalitatem, sed potentia; ideo que totam essentiam hominis non actu, sed potentia dicit. Homo verò dicit humanitatem: Petrus autem & Paulus nihil in essentia sua, pręter humanitatem, continent. Quamobrem homo dicit totam essentiam Petri. Porrò hoc discrimen non reperitur inter differentiam genericam & specificam; quarum vtramuis sumpseris, totam essentiam dicit eius, de quo primò & per se prædicatur: ut sensibile, totam essentiam animalis; rationale, hominis. Quod ut perspicuum fiat, illud solertè considerandum est, inter genus, differentiam, ac definitionem, respectu alicuius speciei, vt hominis, esse discrimen, quòd genus, vt animal, dicit totam essentiam hominis in potentia: differentia verò, ut rationale, dicit totam eius essentiam actu; & definitio quoque, vt animal rationale dicit etiam totam essentiam illius actu. Verùm definitio dicit actu totam essentiam explicitè; id est, clarè & apertè: differentia verò dicit totam actu, implicitè tamen & occultè; nam rationale includit in se animal (ut dicunt Philosophi) per additamentum. Ita enim definitur rationale, animal habens rationē. Dixi autem, inter differentiam Genericam, & Specificam nullum esse discrimen, si comparentur ad ea, de quibus primò & per se prędicantur, vt sensibile ad animal, rationale ad hominem. Enimuero si comparentur ad ea, de quibus primo & per se prædicantur, pro fectò idem discrimen reperietur: atq; inter genus & speciem. Siquidem rationale dicit totam essentiam hominis actu, sensibile in potentia; quia sensibile non primò, & per se de homine dicitur, sed de animali. Hęc solutio, quamuis multos defensores habeat, potest tamen magnas pati calumnias, de quibus alio loco dicemus. Quare facillima solutio est, inter genus & speciem esse discrimen, quod non est inter genericam & specificam differentiam; quod genus possit prędicari de aliquo vniuersali primò, & per se; species minimè, cùm si proxima singularibus. At verò tam differentia generica, quàm specifica primò & per se de aliquo vniuersali predicantur; illa quidem de genere, hęc verò de specie. Quòd si instes, etiam speciem posse prędicari

Differētia Generica & Specifica quare ad unam uocem giti neant.

Genus, differentia & diffinitio quomodo differant.

de aliquo vniuerſali;nempe de Indiuiduo Vago, quia hæc enuntiatio eſt uera,aliquis homo eſt homo; facilis eſt reſponſio,ſi dicamus, diſcrimen eſſe inter genus & ſpeciem, quia genus poteſt prædicari de aliquo vniuerſali ſimplici,ſpecies autem de nullo vniuerſali ſimplici prædicari poteſt prædicatione directa.Indiuiduum autem Vagum vniuerſale compoſitum eſt ex natura & modo particulari exiſtendi ; ut ſtatim dicemus.Item genus primò & per ſe prædicatur de aliquo vniuerſali ſibi inferiori, id eſt de ſpecie. At ſpecies id non habet:nam indiuiduum vagum tam latè patet, ſicut ſpecies:omnis enim homo eſt aliquis homo. Iam ad primam earum obiectionum, quę ſecundo loco propoſitę ſunt, reſpondemus cum noſtro Cardinali Caietano in opuſculo de Nominum analogia capite ſexto,ens eſſe uniuerſum ; ſed quia eſt Analogum,non pertinere ad noſtrum inſtitutum.Ad aliam reſpondetur. Deum, quoniā dicit naturam infinitam,quæ omnium rerum perfectiones complectitur, non computari inter iſta vniuerſa,de quibus nunc agitur, quanquam ſit vniuerſale; ſaltem quatenus à nobis in hac vita intelligitur.Equidem;vt aliquid ſit uniuerſale,non oportet actu eſſe multis commune; ſed ſufficit, ſi quatenus beneficio intellectus abſtrahitur,non repugnet,eſſe multis commune:vt diximus ſupra cap.5.Certè diuus Tho. 1.p.q.23.ar.9.ait, impoſsibile quidem eſſe,vt reuera ſint plures Dij,tamen hoc nomen Deus quantum eſt ex modo ſignificandi,poſſe eſſe multis commune; vt hoc nomen Sol.Ad tertiam dico,Indiuiduum Vagum eſſe vniuerſale compoſitum,cùm dicat naturam, & peculiarem modum exiſtendi. Quòd ſi mihi adducas diuum Thom. 1.p.q.30.ar.4.ad vltimum,ubi poſtquam conceſſerat, perſonam in diuinis eſſe indiuiduum vagum,negat perſonam eſſe vniuerſale:Reſpondetur primùm,diuum Tho. non negare,ſaltem perſonam humanam eſſe vniuerſale. Itaq; defendere, aliquod indiuiduum vagum eſſe vniuerſale, non repugnat doctrinæ eius. Reſpondetur ſecundò, ſanctum Thomam eo in loco tantùm negare,perſonā diuinā eſſe vniuerſale, eo modo,quo vniuerſalia apud nos reperiuntur;ſcilicet cum diuerſitate naturæ in quolibet indiuiduo.Similiter reſpondendum eſt ad argumentum, quod de Diffinitione fieri ſolet;quæ apud Ariſt.j.Top.ca.4.& 1.lib.Poſt.ca.11.eſt prædicatum vniuerſale. Dicendum eſt enim,nunc non agi de vniuerſalibus compoſitis, Definitio autem eſt quid compoſitum ex genere & differentia.Sed non ne ſpecies (nam & hoc dicet aliquis) ex genere quoq; & differentia eſt compoſita? Non eo inficias. Verum qui ita vrget,legat ca.6.libri ſequentis,quæſ.2.Ad quartam reſpondetur,prædicamenta, vel Categorias ſumi ex varijs modis exiſtendi ſubſtantiæ, & accidentis in ſubſtantia,qui cùm ſint decem,decem ſunt prædicamenta.At numerus prædicabilium ſumitur ex varijs modis prædicandi in quid,uel in quale; & hi tantùm ſunt quinque; & ideò quinque erunt prædicabilia. Ad vltimam dico, tales prædicationes eſſe indirectas.

De Indiuiduo Vago.

Quęret tamen fortaſſe aliquis huiuſmodi enuntiationes,hoc rationale,eſt rationale,hoc riſibile eſt riſibile, ad quod prædicabile ex his quinque pertineat,cùm ſint directæ. Reſpondemus, ad ſecundam vocem vniuerſam eas pertinere. Nam licet rationale, ſit reſpectu hominis, differentia; tamen reſpectu huius & illius, rationalis ſpecies eſt. Viſ'ne id probem? Certè hoc rationale,& illud ſolo numero differunt, ac porrò quærenti de hoc rationali, quid ſit,aptè reſpondebis; Rationale:non aliter quàm quærenti de hoc leone quid ſit aptè;reſpondebis,Leo: Ergo rationale prædicatur de pluribus numero differētibus,in quęſtione qua quęritur quid res ſit. Quòd ſi hoc non eſt,quid obſecro erit,ſpeciem eſſe? Eodem penitus modo facultas ride-

Alia genera attributionum.

di,hominis proprietas est,atque dicitur,sed respectu huius, ac illius risibilitatis verius species iudicabitur. Vide Caietanum capite de differentia,vbi apertè docet, rationale dici vt speciem de hoc & illo rationali. Demum illud explicandum superest,quænam sit hæc prędicatio, Auis est alata, homo est capitatus. Nec quenquam ex delicatioribus vocabula ista deterreant; nam in Categoria relatorum Aristoteles docet,fingenda esse interdum nomina, vt res possit commodè explicari :sed ad rē. Non est facilè explicare, ad quam ex quinque vocibus illæ pertineant prædicationes. Non sunt generis,non speciei,aut differentiæ; non etiam propri, quia non manat ca nat caput à rei natura. Denique non sunt accidentijs, quia caput & alia partes substantiæ sunt. Intelligendum est igitur ex diuo Thom.3.parte quæst.2.ar.6.inter essentiam & accidens (sumit autem accidentis nomen,vt sub eo quarta, ac quinta vox vniuersa continentur) dari medium,vt pote substantiam. Verbi gratia.Manus nō est de essentia,mea,alioquin sine manu nulla ratione possem existere:neque accidēs meū est,quia est pars suppositi,& substantię humanę,pertinesq; ad naturæ integritatem. Ex quo fit perspicuum,manum non esse de essentia suppositi humani, nec eius accidens;sed de eius substātia,id est Hypostasi. Quæ omnia vsq; adeo vera sunt, vt per ea diuus Tho.loco citato explicet,quomodo hæc enuntiatio,Verbum Dei est homo licet non concedatur essentialis;non proinde à Catholicis sit accipienda vt accidentaria, sed vt substantialis. Hæc inquies verè dicuntur;sed potiùs quæstionē ꝓpositā augent,quàm dirimāt. Respondeo igitur,illam enuntiationem.Homo est capitatus. quamuis non sit essentialis, sed substantialis,referri tamen ad essentialem, quia pars refertur ad totum. Quò circa illa enuntiatio refertur ad hanc,homo est animal, ac proinde pertinet ad generis prædicationem;tametsi nonnihil ab ea differat. Atque hæc de ista enuntiatione, eiusque similibus accipiantur. Nam de illa alia, Verbum Dei est homo,quid sentiandum sit,Theologi,quum eum,quem citauimus,diui Thomæ articulum interpretantur, cumulatissimè tractant. Ego id tantùm Dialecticos nunc admonere volo, ne suspicentur,illam esse accidentariam prædicationem;quoniam accidēs dicitur in Quale,homo autem non prædicatur de Verbo Dei in Quale: vt ex decreto Alexandri Pontificis maximi colligit diuus Thomas.De numero igitur Vniuersalium hactenus.

Quomodo natura fiat vniuersa. Cap. II.

CAeterùm explicandum est nobis,quomodo istę notiones generis & speciei,&c. de quibus tractatum est,conueniant naturis rerum. Quomodo scilicet animal genus sit, & homo species. Diuus Thomas de Ente & entia respondet huic dubio tribus assertionibus,quartum prior est. Natura ex se nec vniuersa est,nec particularis,vt animal ex se nec est genus,nec indiuiduum:si enim natura animalis ex se esset vniuersa, vbiq; vniuersa esset: Nam quod alicui ex se conuenit,semper ei conuenit. Inde igitur fieret, naturam animalis etiam in aliquo indiuiduo existentem esse vniuersam,multisq; communem, Porrò si natura ex se esset particularis, semper & vbique esset particularis;itaque intellectu esset particularis : quod est absurdum vel maximum: cùm intellectus vniuersalium sit, quemadmodum & sensus singularium. Secunda assertio. Naturæ ex se tantùm illa conueniunt, quæ per eius prædicata essentialia significantur. Verbi gratia. Homini ex se conuenit esse sub-

stantiam-

ſtantiam corporem, animatam, ſenſus rationisque compotem; quia hoc ſignificatur per eius prædicata eſſentialia, id eſt, per animal & rationale. Tertia aſſertio. Natura fit particularis, quia ſibi proprietates indiuidui effectrices iunguntur. Vt quia homo habet non modò carnes & oſſa, ſed has carnes & hæc oſſa; eſt non ſolùm homo, ſed hic homo. Fit autem vniuerſalis, quia intellectus à ſingularibus affectionibus eam abſtrahit. Quod qua ratione fiat, capite primo diximus.

Huius capitis dubia.

COntra primam aſſertionem eſt argumẽtum. Natura Angelica ex ſe eſt ſingularis, vt docet diuus Thom. 1. parte quęſt. 3. ar. 3. Ex quo (quãquam videbitur hoc fortaſſe cuiquam durius) colligit, non poſſe plures Angelos eiuſdem ſpeciei atomę inueniri. Perperàm igitur in opuſculo de Ente, & Eſſentia negat, naturam per ſe indiuiduam eſſe. Reſpondetur, Diuum Thomam in illo opuſculo agere de naturis tantùm corporeis. Verùm admiſſa hac ſolutione, offert ſe argumentum contra rationem diui Thomæ, etiam ſi ad res corporeas applicetur: nam in ſimili forma datur antecedens verum, & conſequens falſum. Enimuerò Angeli natura ex ſe eſt particularis, & in intellectu noſtro non eſt particularis: Ergo non ſemper ineſt, quod ex ſe ineſt. Reſpondetur, argumentum diui Thomæ firmum vtique eſſe, ſi res illa, quæ ex ſe eſt particularis, intelligatur, vt eius natura poſtulat; ſeu (quòd voce diuerſum eſt, re autem vera idem) ſecundùm ſuam eſſentiam: nam tunc, ſi ipſa ex ſua eſſentia eſt ſingularis, etiam in intellectu noſtro ſingularis erit. Quò circa diuus Thomas 1. parte quæſt. 13. art. 9. ait, Angelum non eſſe vniuerſalem, ſi intelligatur ſecundùm ſe, id eſt, ſecundùm ſuam eſſentiam. Cùm itaque poſſint res corporeę à nobis intelligi ſecundùm ſuam eſſentiã, aut ſaltem ratione ſuarum proprietatum, quæ ab ſpecierũ ſcientijs manant, & in noſtro intellectu non poſſint eſſe ſingulares, ſequitur, illas, ſecundùm ſuam rationem & eſſentiam non eſſe ſingulares.

Præterea in primam & ſecũdam aſſertionem obijci poteſt id, quod diuus Thomas de Ente & Eſſentia cap. 4. ait, naturam, ſcilicet, prædicari de ſuis inferioribus ſecundùm ſuam abſolutam conſiderationem, & non ſecundùm id quod ſibi accidentario conuenit. Reſpondetur, & quidem facilè. Quum ignis cõburit ligna, in tali combuſtione duo ſunt aduertẽda: vnum eſt, quod per eam ligno tribuitur, forma ſcilicet ignis: alterum eſt, conditio neceſſariò requiſita, vt ignis poſſit ligna comburere, id eſt, applicatio; niſi enim ignis applicetur ligno, nũquã illud comburet. Eadem igitur ratione, quum homo prædicatur de Petro, in ea prædicatione duo ſunt aduertenda; primum eſt illud, quod per eam tribuitur Petro, & hoc eſt id quod homini cõuenit, ratione ſuæ naturæ, & non ex opere intellectus. Quum enim dico, Petrum eſſe hominem, non dico, Petrum eſſe ſpeciem, aut vniuerſale (hæc nanque ſunt quæ cõueniunt homini, quatenus eſt in intellectu) ſed dico, eſſe ſubſtantiam corpoream, animatum, ſentientem, rationalem denique. Secundũ autem eſt cõditio; ſine qua homo de ſuis inferioribus prędicari nõ poſſet; & hoc eſt eſſe vniuerſale, aut eſſe ſpeciẽ. Homo ſiquidem niſi eſſet vniuerſale, non poſſet prędicari de ſuis inferioribus; quia non haberet inferiora de quibus diceretur. Diuus ergo Thomas in loco dudum citato loquitur de prędicatione, quãtùm attinet ad id, quod per eã ſubiecto tribuitur,

non

non quantùm ad conditionem necessariò requisitam, quæ non conuenit naturæ nisi ex munere intellectus,& accidentario.

Iam ita contra tertiam assertionem disputo. Obiectum potentiæ pręcedit potentiam,ac facultatem animæ,vt color visum:sed Vniuersale est obiectum intellectus,ergo præcedit intellectum, & non fit ab illo. Respondetur negando propositionē, si in vniuersum accipiatur. Dantur enim potentiæ, quarum obiecta nec temporis, nec naturæ ordine eas præcedunt, sed potiùs consequuntur, cùm ab eis producantur;vt vis generandi in patre existens,non sequitur filium,sed præcedit; tametsi filius sit eius obiectum. Quamobrem assero, intellectum agentem facere vniuersale; & ideò non esse priùs vniuersum, quàm sit operatio intellectus agentis. Cæterùm intellectus patiens percipit vniuersale, & ideò vniuersale præcedit actum eius.

De quibusdam Axiomatibus. Cap. 12.

ANtequam finem huic libro imponamus, quædam theoremata, atque sententias,quæ de vniuersis circunferuntur,explicare oportea. Primum theorema. Vniuersum aut nihil est, aut posterius est. Hæc sententia prolata est. 1. de Anima cap. 1. ab Aristotele contra Ideas Platonicas, quæ(ut Aristoteles narrat) ab eo ante singularia fingebantur: ideò ait Aristoteles, aut nihil esse uniuersale, aut si aliquod est,illud esse posterius singularibus;ab ipsisque educi,medio intellectu. Secundum theorema. Vniuersum est semper,& ubique. Equidem hoc axioma non est intelligendum in sensu aiente,quasi oporteat quodlibet vniuersale habere ubiq;, & omni tempore indiuidua;sed in sensu negante:quia profectò uniuersum ex vi suę abstractionis,non magis sibi postulat,atque præstituit hunc locum, quàm illum: hoc tempus quàm illud. Intelligendum est igitur,eadem ratione, qua solet explicari à Philosophis,& iurisprudentibus illud vulgatissimum dictum; Iure naturæ omnia sunt communia. Exponitur enim in sensu negante,id est, natura non statuit hunc agrum,seu hoc iumentum,aut pecus esse Platonis;illa autem Ciceronis, aut Cęsaris;sed iure gētium facta est rerum diuisio, ita vt illa sit priuata cuiusque possessio, quę ei aut prima occupatione(si in rem,quæ nullius esset propria,incidit)aut iusti belli præda, aut lege,pactione,conditione,sorte,aut recto alio titulo obtigit.

Tertium axioma. Sensus est singularium,intellectus vniuersalium;id est,sensus cognoscit singularia,intellectus autem vniuersalia. Cæterùm obseruandum est, in re vniuersali esse duo,naturam,& notionem. Verbi gratia. In homine, qui est species, duo inueniuntur,natura nempe humana,& notio speciei. Quum autem dicimus,intellectum non intelligere nisi vniuersalia,non est sensus de vniuersali pronotione:nō enim semper intellectus considerat has notiones, sed pro natura,vel notione:id est, quicquid intellectus intelligit,est aliquid,cui tribuitur notio vniuersitatis; aut est aliqua notio vniuersi. In scientijs quidem alijs naturę,considerantur:in hoc verò libro, notiones ipsæ, potiùs quàm naturę, notionibus subiectæ attenduntur. Nec proinde negamus,intellectum quadam ratione versari circa singularia;de qua re in libris de animo disputatur.

Quartum axioma. Vniuersale non est nisi quando est obiectum intellectus. Quæ sententia in primis non est intelligenda de naturis ipsis: miserrimę enim essent rerū naturæ,si ab intellectu nostro penderent; sed de notione vniuersitatis accipienda est. Verùm hoc loco est obseruandum,duobus modis aliquid esse obiectum intellectus,

altero

altero ut res cognita, altero ut repręsentata. Quando res aliqua ab intellectu cognoscitur, est eius obiectum, ut cognita; at quum actu non cognoscitur, sed tantùm apud se intellectus eius speciem & imaginem retinet, tunc solùm obijcitur intellectui, vt repręsentata. Vt autem alicui naturæ notio vniuersalitatis conueniat, haud oportet, actu eam ab intellectu cognosci, considerarique: quin potius illud erit satis, si repræsentetur absque conditionibus indiuiduantibus per aliquam speciem, vel imaginem in intellectu patibili existentem. Itaque omnibus dormientibus adhuc naturę sunt vniuersę, quia manent in mentibus hominum species repręsentantes naturas sine cõditionibus indiuiduantibus, quas quidem species vigilantes receperant.

Ac de notionibus quidem, de genere, specie, de differentia, proprio, & accidente, de uniuersis denique, ac indiuiduis satis hoc loco dictum sit. Et mihi ipsi profectò nimium ieiunè res graues tractasse viderer, nisi sperarem, aliquando fore, ut ad proprium hęc tractandi locum ueniamus. Nam cùm sit tam latè patens campus, in quo possit effundi calamus, cur ipsum in harum institutionum angustias compellamus? Etenim scio, quosdam ex diui Thomę recensioribus aduersarijs, iam ante pręliũ exultare, gloriarique vehementer, quòd eum penè è Philosophorum choro substulerint, & Caietanum Cardinalem virum literis, morumque honestate insignem, à scholis exterminarint; ob eam scilicet causam, quòd vniuersa beneficio intellectus fieri, perpetuò, constanterque defendant. Beatissimi igitur Aquinatis, multorumque eius discipulorum, qui iam in cœlis felicissimè regnant pręsidio nixi, peculiarem de vniuersis librum scripturi sumus; in quo satis omnibus aduersarijs faciemus, ac diui THOMAE celeberrimum nomen ab eorum calumnijs defendemus. Sub tanto enim patrono, nihil est quod timeamus, nihil quod pertimescamus diuinam nobis ad repugnandum gratiam defuturam.

COM-

COMMENTARIORVM IN VNIVERSAM LOGICAM LIBER TERTIVS, IN QVO DE CATEGORIIS AGITVR.

De Subiecto, & vtilitate, ac diuisione libri. Cap. 1.

N scribitur liber hic, quem in manibus habemus, de Categorijs, aut Prædicamentis. Et licet apud veteres, quodlibet prædicatum appellaretur Prædicamentum: vt in hac enuntiatione, Homo est animal, animal erat prædicamentum: tamen apud iuniores Dialecticos prædicamenti nomen, duobus modis accipitur, aut pro genere supremo, vt substantia, vel quantitate, &c. aut pro tota serie complectente, & ipsum genus supremum, & omnia genera ac species, & indiuidua quæ sub illo continentur. In qua significatione loquebatur Porphyrius de Prædicamento in Isagoge, quum iuxta Boëthij translationem dixit, in quolibet prædicamento esse vnum genus supremum. Iuxta vtranque autem significationem, decem sunt prædicamenta, aut (vt Philogręci loquuntur) Categorię; de quibus præsens liber instituitur. Potissimùm verò in ipso de Prędicamentis in secundo sensu disputatur.

Harum autem Categoriarum tractatio ad Logicum spectat, quamuis etiam Metaphysicus de eis in 5. libro disputet, sed Metaphysicus de illis, vt res quædam sunt, agit; scilicet de substantia, vt est ens per se subsistens: de Accidente, vt alteri inhæret: Logicus verò de ipsis, non ut res sunt, sed ut ad secundas pertinent notiones, disputat: nempè vt genera, & species, ac rerum omnium differentiæ in ipsis continentur; atquo, ut ex eis enuntiationum extrema, sumuntur.

Quò fit, ut magna sit libri huius vtilitas. Pręcipuè tamen ad definitiones componendas est accõmodatus, quippe cùm rerum omnium genera & differentias indicet. Quamobrem dicitur à Dialecticis, in eo primam mentis functionem, in qua definitiones constatur, dirigi.

In tres autem partes diuiditur, scilicet, in Prædicamenta, Anteprædicamenta, & Postprædicamenta. Et quidem Prædicamenta, seu Categorię, sunt illæ decem series & coordinationes, de quibus in hoc libro potissimùm disputatur. Anteprædicamenta sunt, quæ explicari oportet, priusquam ad Categorias veniamus. Adduntur tertio loco Postprædicamenta, vt explicentur nonnulla, quorum facta est mentio in Categoriarum tractatione.

Ad antepræedicamenta pertinent tres definitiones, duæ diuisiones, ac duæ regulæ; de quibus sigillatim tractandum est.

Argumenta in hoc caput.

PRimum contra illud quod dictum est, Logicum de Categorijs agere, non ut res sunt. In hoc libro asignantur proprietates; quæ generibus competunt, vt res sunt; scilicet, suscipere contraria, proprium dicitur substantiæ; quantitatis verò, vt secundum eam res æquales, aut inæquales dicantur: &c. Ergo de substantia & quantitate, vt res, quædam sunt, agitur. Respondetur, has proprietates non tradi in hoc libro, ut rerum naturæ, quà res sunt, cognoscantur, & ibi si stamus; sed ut, cognitis rebus, faciliùs secundas notiones intelligamus. Quemadmodum in Metaphysica agitur de rebus, ut res sunt, & nōnunquam etiam de secundis notionibus agitur; ut 5. Metaphy. de Genere. & 7. Metaph. text. 11. antequam de Quod quid est, id est, essentia disputetur, agitur de Diffinitione modo Logico: quia secundarum notionum tractatio confert nonnihil ad plenā earū rerū cognitionem, de quibus ibi disseritur.

Secundum contra illud quod dictum est, hunc librum inseruire, ad primam mentis functionem dirigendam. In prima operatione nullus potest esse error: ergo nullo eget dirigente. Antecedens est Aristotelis 3. libro de Animo cap. 6. vbi dicit, intellectum in prima operatione semper esse verū. Respondetur primùm ex diuo Thom. 1. p. q. 17. art. 3. in prima operatione intellectus posse esse errorem accidentariò, sicut accidentariò admiscetur in ea quædam compositio. Etenim si intellectus noster semper rerum essentias simplici intuitu, aut (vt dicitur) uno conceptu perciperet, nō egeret dirigente: sæpe tamen illas cognoscit duplici conceptu informatus; scilicet generis & differentiæ; ex quibus definitio componitur. Quò fit, ut duplex ibi admisceatur compositio: nam partes definitionis inter se componuntur, & præterea definito applicantur; licet hę compositiones fiant absque verbo Sum, es, est; quoniam verbi compositio ad secundam operationem pertinet. Quare duplici ex capitè potest admisceri error in prima operatione, nempe quia aut partes definitionis inter se repugnant, vt si te hominem nominante, ego mente concipiam animal insensibile; aut quia licet inter se non discrepent; repugnant tamen definito: ut si dum quis de Leone mecum loquitur, concipiam ego mente animal rationale. Ne igitur huiusmodi errores contingant, vtilis est hic liber, in quo rerum genera & differentię ostenduntur. Respondetur secundo: quamuis intellectus in prima operatione non posset errare, hunc librum esse vtilem, non certè ne erraret, sed ut citiùs ad definitionem perueniret. Passim nanque in hac nostra ciuitate offendimus cæcos, qui ita omnia eius itinera tenent, ut solo scipione freti totam perambulent; & hi nihilominus non ra ò puerum ductorem quęrunt: non quidem ne aberrent, sed ut citiùs quò tendunt perueniant. In hoc similiter opere via compendiaria ad rerum genera; & differentias inueniendas ostenditur; vt quauis re proposita facilè admodum sit eius genus supremum cognoscere; ac ad illius differentiam, seu affectiones proprias penetrare.

In secunda mētis operatione an posit esse error.

Nec deerit fortè aliquis, cui ista non placeant: Nam Arist. 6. Metaph. tex. 8. docet, in prima operatione nusquam inueniri veritatem: hic igitur liber non est utilis, ut in prima operatione citiùs intellectus ad veritatem perueniat. Respondetur, veritatem posse in aliquo inueniri, primum, ut in dicente; secundò, ut in repræsentante: ut si ego dicerem, Petrum esse albū, qui reipsa est albus, in me est veritas, ut in dicente; Si autē speculum repręsentet eundem Petrū cum albedine, in speculo est ueritas, ut in repręsentāte. sicut si repręsentet eum nigrum, erit in eo falsitas, ut in repręsentante. Dicit ita-

itaq; Aristoteles, in prima operatione nõ esse veritatẽ, vt in dicẽte; hoc enim pertinet ad secũdãoperationẽ nõ tamẽ negat, in illa veritatẽ sæpe, vt in repræsentãte, inueniri.

De Homonymis, seu Aequiuocis. Cap. 2.

EX tribus definitionibus ad Ante prędicamenta pertinentibus, prima est Homonymorum, altera Synonymorum, postrema tandem Paronymorum. Homonyma autem sunt, quorum nomen est commune, ratio verò substantiæ, nomini accommodata diuersa. Dicuntur autem Homonyma à Latinis Aequiuoca. Ac profectò Aequiuocum duplex est, aliud Aequiuocum æquiuocans, aliud Aequiuocum æquiuocatum. Aequiuocum æquiuocans est vox multis, quæ non habent vnam definitionem, communis: vt hæc vox Taurus est communis animali quadrupedi, & cuidã monti: quæ tamen habent diuersas definitiones. Alia siquidem est definitio Tauri montis, alia Tauri animalis. Aequiuoca æquiuocata sunt res, quibus nomen diuersis rationibus est commune, vt animal illud, & mons. Atq; de his (meó iudicio) intelligitur definitio Homonymorum, quam tradit Aristoteles. Nam animal illud & mons habent commnne nomen Tauri, cùm alioquin, quà tauri sunt, non habeant vnam definitionem. Verùm aduertendum est, Aequiuoca definiri in plurali, quia nulla res potest esse æquiuoca, nisi aliam eiusdem nominis cõsortem habeat. Nominis, inquã, non curando, an sit verbum, an nomen, dum tamen sit vox ad aliquid nominandum imposita. Quò fit, vt æquiuocatio etiam in verbis reperiatur, vt agricultura & honoratio significantur ęquiuocè hoc verbo colo. Ratio substantiæ idem est quod essentiæ ratio, aut definitio; si res illa definitionis sit compos; Aequiuoca enim diuersam difinitionem habent. Nec ab re quidem additur nomini accommodata. Etenim ea quæ reuera sunt æquiuoca sub aliquo nomine, quatenus in eo conueniunt, diuersas habent definitiones; possunt tamen eandem habere definitionem, si considerentur, quatenus sub alio nomine continentur. Equidem Canis terrestris, ac marinus, quẽ canes sunt, variè definiuntur; at quatenus animalia, eandem omninò definitionem habent.

Quotuplex sit Aequiuocũ.

Duplicia autem sunt Aequiuoca, alia quæ penitus diuersis definitionibus explicã tur, vt mons & animal Tauri dicuntur: alia quæ non omninò diuersam definitionem habent, vt Animal, Medicina, & Vrina, quatenus sana. Et illa quidem simpliciter nominantur, Aequiuoca, seu Homonyma; hęc autem mitiori nomine Analoga appellantur. Soletq; inter hæc duo genera latum discrimen à nostris obseruari, quòd nulla scientia inueniatur, cuius obiectum, vel materia sit aliquod ęquiuocum simpliciter; at facilè detur scientia, cuius obiectum adęquatum est Analogum. Vt obiectum Metaphysicę est Ens. Ens autem Analogum est, vt Arist. 4. Metaphysicorum tex. 2. ait.

Secunda diuisio ęquiuocorum est huiusmodi. Aequiuocum aliud casu, aliud consilio ęquiuocationem sortitur. Casu ęquiuocum est, quando casu & fortuitò accidit, vt vnum nomen diuersis rebus tribueretur; sicut fortè accidit in hoc nomine Taurus. A consilio ęquiuocum dicitur, quum data opera, imponimus alicui rei nomen alterius; vt factum est de sano respectu urinæ, medicinæ: & animalis. Verùm hæc secunda diuisio differt à priori, quia etsi omne analogum sit ęquiuocum à consilio, non tamen omne æquiuocum à consilio est analogũ: sed dantur quædam æquiuoca à consilio, quæ simpliciter sunt æquiuoca. Vt si quis in gratiam patris Caroli, filiũ etiã Carolum nominaret, hoc nomen Carolus de patre & filio diceretur ęquiuocè

uocè à consilio;& esset merum æquiuocum: quia haberet diuersas punitus definitiones. Nec arbitretur quispiam, illud esse analogum, quia diceretur de eis ordine quodam prioris & posterioris: nõ enim omnis ordo prioris & posterioris constituit Analogiam. Nanq; prius, secundùm tempus, non efficit nomen Analogum, alioquin homo Analogicè diceretur de me & patre meo. Solus autem hic ordo temporis reperiretur in nomine Caroli.

Quæ in hoc capite dubia videntur.

PRincipio incertum videtur quod asseruimus, Aequiuoca non constare vna definitione. Enimuero corpus est æquiuocum ad corpus cęleste, ac terrestre atqui eadem ratione dicitur de vtraque: ergo ęquiuoca non semper habent diuersam definitionem. Propositio probatur. Quia si corpus non esset ęquiuocum, esset genus ad hęc corpora, cùm de ipsis predicetur in Quid, & ipsa differant specie; at non est verisimile corpus esse genus: nam Aristotel. 10. Metaph. tex. 26. dicit, caduca & ęterna corpora non conuenire genere. Et certè constat cęlum corrumpi non posse, sicuti manifestum est, hęc inferiora ortui & interitui esse obnoxia. Respondetur ex diuo Thoma 10. Metaphysicorum lectio. 12. Aristotelem eo in loco sumere genus pro materia; & quia materia cęlestium & terrestrium est ista diuersa, vt ea quę est corporis terrestris, nõ possit esse cęlestium orbium. ideò scripsit Aristoteles, ea differre genere; id est materia. Nec mirum videatur, materiam appellatam esse genus, postquam genus omnium rerum sumitur ab eo, quod habet locum, vicemque materię. Denique Aristoteles ipse 5. Metaphysicorum tex. 33. id est, capite de Genere, nonnunquam generis nomen pro materia & subiecto formarum vsurpari, docet. Ac ibidem etiam tradit, illa esse diuersa genere, quę nec materia conueniunt, nec possunt inuicem transmutari. Respondetur secundò, duplicem esse Aequiuocationem, vnã Logicam, alteram Physicam. Ad ęquiuocationem Physicam sufficit aliqua differentia essentialis. Cumque omne genus dicatur de suis formis, aut speciebus, secundùm diuersas differentias essentiales, cuncta genera apud Physicum sunt ęquiuoca. Hęc porrò à plerisque solet assignari ratio, quare Aristoteles 7. Physic. cap. 4. dixit, sub genere latere ęquiuocationes. Et quamuis (vt probè annotauit sapientissimus Doctor Frater Dominicus Soto) Aristoteles eo in loco non dixerit, sub genere latere ęquiuocationes, sed latere multa; tamen si expendantur antecedentia & consequentia, in idem recidunt verba ista, ac superiora. Ad ęquiuocationem verò Logicam amplius aliquid exigitur. Quantumcunque enim duę species inter se essentialibus differentijs distinguãtur, dicit Logicus, eas non esse æquiuocas, respectu sui generis, postquã nomen & diffinitio generis ex æquo ipsis conuenit. Sed dices: Ergo Aristoteli in Metaphysica non erat confugiendum ad res corruptibiles & incorruptibiles, sed ad quasuis species. Potuisset itaque dicere, nullis speciebus esse commune quidpiam vniuocum, apud Physicum. Sciendum est tamen, etiam apud Physicũ maiorem æquiuocationem esse inter cęlum & leonem, seu aliud corpus mixtum, quàm inter leonem & hominem: nam inter leonem & hominẽ solùm reperitur ęquiuocatio Physica ratione formę. Materia siquidem ipsorum non differt essentialiter, cùm eademmet quę modò est in homine, postea in leone esse possit. At cęlum, & leo, præter essentia-

Genus pro Materia.

Logica, ac Physica Homonyma.

essentialem differentiiam, quam habet ratione formæ, differunt quoque essentialiter ratione materię; quia materia leonis nec potest, nec potuit vnquam esse sub forma cęli, aut contra. Hoc igitur consilio actum est, vt Aristoteles supremum gradum ęquiuocationis inter res Physicas inuentum expositurus, ad res omni corruptione vacuas, & eas quę interire, ac corrumpi possunt, confugerit.

De Synonymis, aut Vniuocis. Cap. 3.

SEcunda definitio est Synonymorum. Synonyma sunt; quorum nomen est com mune, & ratio substantię nomini accommodata est eadem. Vt homo & brutum quà animalia sunt, idem nomen, eandemq; definitionem habent. Enimuerò qua tenus animalia, nihil aliud sunt, quã substantię corporeę, animatę, sensus particeps. Synonyma à Latinis Vniuoca nominantur. Cùmq; Vniuocum diuidatur in vniuocum vniuocans, & vniuocatum, hac definitione vniuoca vniuocata definiuntur. Ex quo intelligitur, eam non aliter explicandam, quàm superior Homonymorum definitio exposita est. Nihilominus vt to ta quanta est fiat perspicua, tria libuit obseruare. Primum est, descrimen esse inter Homonymorũ & Synonymorum definitiones, quòd Homonyma dicantur si diuersam omnino, aut quadam ex parte definitio nem habeant; at Synonyma necesse sit eandem penitus definitionem habere. Huius discriminis hęc est ratio; Synonymum habetur in bonis, Homonymum autem in ma lis; Bonum verò (teste diuo Dionysio Areopagita) ex integra ca sa cõsurgit, Malum autem ex singulis defectibus: atq; vt Arist. ait: Bonum contingit vno modo, malum omnifariam. Quoduis ergo illud sit, quod definitionem aliqua ratione distinguat, ad æquiuocationem sufficiet. Ad Vniuocationẽ autem, plenè, ac integrè oportebit, eandem esse definitionem quod attinet ad illud, ratione cuius Vniuoca appellantur. Secundum est: Synonyma aliter accipi ab Arist. in Categorijs, aliter verò à Latinis. Latini enim (vt in primis grauis & doctus Pater ac Magister Ferrariensis 1. Contra gentes cap. 35. annotauit) Synonyma appellant plura nomina eandem rem penitus significantia, vt ensis & gladius, Marcus & Tullius. Quo pacto loquitur diuus Tho mas 1. parte quæstio. 13. artic. 4. & 1. lib. Contra gent. loco dudum citato. Aristo teles verò appellat Synonyma ea, quæ vnum nomen, vnamque definitionem nomini accommodatam sortiuntur. Nam quæ Latini appellant Synonyma, meliùs Polyo nima dicerent. Tertiũ est. Aequiuocum æquiuocans si omninò sit æquiuocum, & non solùm analogum, tantùm esse nomen; at vniuocum vniuocans non modò esse nomen, sed rem quandam, aut ens aliquod, tali nomine præditum, quod de vniuocis vniuocatis nomine & ratione dicitur.

Discrimen inter Vniuocorũ & Aequiuocorũ definitiones.

Obiectio in Synonymorum definitionem.

ALbum dicitur de papyro & niue eodem nomine, & eadem omnino definitione, quia vtraque est res colorata disgregãs visum; & non dicitur de eis Synonymos, cùm nullum accidens etiam in concreto sumptũ dicatur de substantia: Synony mòs, seu vniuocè apud Aristotelem in Categorijs capite de Substantia: ergo definitio

Duobus modis Vniuocũ dici.

tio Synonymorum data est nulla. Respondetur. Synonymum duobus modis dici; strictè,& latè. Vt aliquid sit Synonymum strictè, debet idem nomen,& eandem diffinitionem tribuere vniuocis vniuocatis; eo pacto, atq; lege,vt ipsis vniuocatis eius diffinitio essentialiter accommodetur. Qua ratione animal eo Synonymum ad hominem & brutum. Ad hunc modum intelligendus est Aristoteles,quando in Categorijs scribit,nullum accidens etiam in concreto prædicari Synonymòs de substantia. Vt autem aliquid dicatur latè Synonymum sufficit, si nomē & rationem tribuat vniuocatis;quamuis non illis conueniat eius diffinitio secundùm eorum essentiam. Qua significatione Album est Synonymum ad papyrum, & niuem. Et hac ratione nos loquebamur supra, quum diximus lib. 2. quinque prædicabilia esse prædicata vniuoca.

De Paronymis. Cap. 4.

SEquitur vt de vna reliqua definitione dicamus,qua exposita,ad diuisiones accedemus. Paronyma(quæ à nonnullis Denominatiua, à Cicerone Coniugata dicuntur) ita Aristoteles voluit definire. Paronyma sunt quæ ab aliquo appellantur,à quo secundùm nomen, solo casu & terminatione differunt. Iustus & Fortis Paronyma sunt à iustitia & fortitudine;quia à iustitia iustus appellatur, & iusti nomē à iustitiæ vocabulo solo casu differt. Vtque hæc definitio explicata maneat,sciendū est, ad Denominationem tria requiri, vnum est forma denominans,vt candor;alterum res denominata,ut Paulus;tertium est nomen ipsum Paronymum,vt hoc nomē albus. Hac itaque definitione res denominatæ, quatenus eis nomen denominatiuum competit, definiuntur. Paulus enim, vt nominatur albus, est res quæ appellationem, aut nominationem, seu nomenclaturam ab ipsa albedine sortitur:ac iuxta nomen albi sola terminatione differt ab albedine. Definiunturque hoc loco ea quæ sunt Paronyma & voce,& significatione simul,vt albus,& albedo: non illa quæ sola significatione Paronyma iudicantur,vt virtus, & studiosus(qualia Paronyma arbitratur esse Boethius mulierem Grammaticam,& Grammaticam scientiam, quia secundùm vocem non sunt Paronyma,cùm non differant casu, sed potius Homonyma & ambigua) neque illa quæ sunt Paronyma voce tantùm,vt virtus, & (vt ita dixerim) virtuosus. Non enim apud Latinos vox Virtuosus significat eum,qui virtutibus prȩditus est.

Impugnantur superiora.

DIsputationis gratia impugnemus quædam ex superioribus. Album & albedo sunt Paronyma,& non differunt solo casu quoad nomen,ergo definitio nulla. Huius syllogismi propositio receptissima est. Assumptio ita probatur. Nam quoad nomen,differunt etiam prædicatione & attributione, cùm teste Aristotele in Categoria Substantiæ, albor non prædicetur de substantia etiam nomine,album verò prædicetur nomine. Respondetur ex Caietano,hoc loco negando consequentiam. Nam dictio Solum non excludit concomitantia,vt qui dicit; solum hominem posse ridere,haud negat animal posse ridere. Quare quum Aristoteles dixit,denominatiua differre solo casu à forma denominante, non excludit differentiam secundùm modum prædicandi,quæ ex vario modo nominandi album,& albedinem sequitur.

An alio præterquā in nomine Denominatiuū, & eius forma differant.

Experiar,& dicam hæc(si potero) planiùs. Accidens duobus modis potest nominari, in Abstracto scilicet, & Concreto. Tunc nominatur in Abstracto, quum ita appellatur, ac si esset res per se existens; vt in his vocibus candor & iustitia liquet: tunc verò in Concreto, qñ significatur vt alteri cõueniens & inhærens; vt his vocibus albus ac iustus. Ná quãuis album solá albedinẽ significet apud Aris.c.de Substantia, tñ hoc intelligẽdũ est primariò,&(vt aiunt)formaliter: secundariò.n.&(vt dicũt)materialiter, etiam significat rem illam, cui albedo inhæret. Ex hoc discrimine sequitur aliud; nam accidens in abstracto non potest prædicari de re, quia non significatur vt alteri conueniens; sed vt forma quædam, ac res per se subsistens: quanquam reuerà non per se subsistat. Accidens verò in concreto potest prædicari de substantia, vt quum dicimus, Petrus est albus. Et ratio est, quia accidens in concreto significatur; vt alteri conueniens, & inhærens. Cęterùm aduertendum est, accidens in concreto quando ponitur in enuntiatione, nõ accipi pro suo primario, & formali significato, sed pro secundariò, etenim hæc propositio, Petrus: est albus, nõ significat Petrum esse albedinem inhærentem subiecto, sed esse rem, cui albedo inhæret.

Homo, & humanitas an sint denominatiua.

Postquam ita placet alio ariete, Paronymorum definitionem concutiamus. Homo non dicitur Paronymòs ab humanitate, at in hominem & humanitatem definitio Paronymorum facilè quadrat: non igitur bene tradita est. Probatur propositio. Si homo diceretur Paronymòs ab humanitate, homo diceretur denominatiuè; ac Paronymòs de illis, quibus humanitas conuenit; scilicet de Petro & Paulo: sicut albũ, quia est Paronymum ab albedine, dicitur denominatiuè de illis, quibus albedo tribuitur. Homo verò qui poterit de Petro & Paulo dici Paronimòs, si de ipsis efferetur Synonymos, atque vniuocè? Iam probatur assumptio: quia homo appellatur quis ab humanitate, à qua, secundùm nomen, solo casu differt. Respondetur, hominem non esse Paronymum ab humanitate. Sed quum plerique arbitrentur esse Paronymum, minuenda est hæc opinio. Etenim diuus Thomas 7. Metaph. lect. 2. asserit, formam quam nomen Paronymum significat, non posse illis essentialiter conuenire, de quibus nomen Paronymum dicitur: sed humanitas conuenit essentialiter illis de quibus homo dicitur: Ergo homo non est Paronymum ab humanitate. Tradit hęc eadem Cardinalis Caietanus in Categorijs, quum in hanc definitionem scribit. Nec porrò ab his alienus est Albertus Magnus Ratisbonensis quondàm Episcopus. Hanc verò sententiam non vanè, inaniterq; hi patres commenti sunt, sed cùm omnia ratione, animoq; lustrassent, ita senserũt. Nam causam eis prębuit Aristoteles 7. Metaphysicorum tex. 8. suffragante vniuerso bonorum Dialecticorum cœtu. Omnes enim enuntiationem essentialem à denominatiua distinguunt. Qua in re etiam ipsum Aristotelem in Categorijs capite de Substantia autorem habent, ubi distinguit, dici Paronymòs, & dici nomine & ratione essentiali. Sed rogas, quare Aristoteles hác particulam non apposuit in definitione? Respondeo, reliquisse eam vt manifestam; tum 27. Metaphysicorum loco citato, tum etiam quia denominatiua dicũtur, quòd nomen dent, non essentiam & naturam. Respondetur secundò, non admodum solicitos fuisse antiquos Philosophpos in tradendis accuratissimis definitionibus. Tantùm.n.ea tradebant, quæ apud homines erant in promptu; obscuriora autem suis interpretibus addenda relinquebant. Vnus Porphyrius in exemplum sufficiet, qui eam Proprij definitionem tradidit, quæ competeret etiã differentiæ vltimæ, nisi à nobis additum aliquid fuisset.

Verùm contra ea quæ dicta sunt in huius quæsiti explicatione, nonum se offert argu-

argumentum. Nam hoc nomen adiectiuum Quantus, quanta, quantum est denominatiuum, & prædicatur Paronymòs; vt quum dicimus, hominem esse quantum: dicitur autem de aliquo, cui ex sua essentia conuenit definitio Quantitatis: Ergo falsa sunt quæ ex diuo Thoma, & Caietano diximus. Propositio nota est. Probatur assumptio. Linea ex sua essentia est quantitatis, sicut corpus & numerus, atque oratio; sed Aristoteles capite de Quātitate in hoc libro dicit, lineam esse quantam, ergo assumptio vera. Diuus præterea Augustinus 5. de Trinitate cap. 10. ait; Magnitudinē esse magnam, cùm alioquin magnum sit Paronymum, & magnitudo sit de essentia cuiusq; magnitudinis. Respondetur, quædam nomina respectu vnius esse Synonyma, & respectu aliorum Paronyma. In Theologia conceditur hoc nomen Homo prædicari de nobis, & Christo Synonymos & essentialiter, at verò de filio Dei quasi Paronymos, & denominatiuè, effertur. Quanquam enim vnusmet sit Christus & filius Dei, tamen quatenus Christus, est homo essentialiter, & necessariò: quò fit, vt homo secundùm essentiam de ipso prædicetur. Contra vero si tantùm vt filius Dei consideretur, nō ei tribuitur necessariò essentia hominis; quare de ipso prædicabitur homo, quasi Paronymos. Dixi quasi Paronymos, ut integrum iudicium relinquatur Theologis. Hi enim iudicabunt, an omnino dicatur Paronymos homo de filio Dei. Sic etiam si Quantum referatur ad ea quę suapte essentia quanta sunt, vt linea, superficies, & corpus, non est Paronymum, aut denominatiuum: si verò ad ea quæ ex accidenti eorum essentię superaddito quanta dicuntur, vt homo & lapis, Paronymū erit. Nec aliud de hoc nomine Magnum sentiendum est. Quare quę nos diximus ex diuo Thoma & Caietano de nomine Paronymo, intelligenda sunt respectu corū ad quę est Paronymum. Data profectò opera, vt or nonnunquam exemplis Theologicis ad diui Thomę & Caietani Dialectica dogmata corroborāda, vt qui hos grauissimos patres inter discipulorum cateruas accusare solent, erubescant. Illud enim certum est, quo aliquid Theologię est proximiùs, eò veriùs esse; & quantò ampliùs ab ea recedit, atque dissentit, tantò maiores in errore progressus facere.

Quantus & magnus.

Ad extremùm impugnatur superior definitio alia ratione. Etenim Cęsaris & Cęsari non sunt Paronyma ad hac voce Cęsar, vt omnes concedunt; atqui eis competit definitio Paronymorum, ergo quadrat in alia à re definita. Probatur assumptio. Nam ab hac voce Cęsar deriuantur, & ab ea solo casu & terminatione differunt. Potissimumque eis conuenit definitio Paronymorum, quam Perionius ex Cicerone potiùs, quàm ex Aristotele tradit. Paronyma sunt, quę ab vno orta, variè cōmutā tur. Respondetur, non esse Paronyma, quia Paronyma sunt varia nomina; hęc uerò quę subiecta sunt, vnum nomen & diuersos casus appellare oportet.

Responsio pro Aristotele. Cap. 5.

SEd quoniam omnia persequimur, nec illa quidem à nostro instituto erunt aliena, principiò quidem docere, quęnam Aristotelem impulerint causę, vt de Homonymis, & Synonymis, & Paronymis disputaret: mox quare nō egerit de Polyonymis, & Hęteronymis, ac demum quàm inter se differant Homonyma, Synonyma, & Paronyma, vtrum re, an sola ratione. Egit Aristoteles de Homonymis, ut illa qua ex parte Homonyma sunt, à Categorijs excludi intelligamus. De Synonymis, quia tametsi non omnia Synonyma in Categorijs collocentur, quippe cùm multa entia rationis

ad sua inferiora Synonyma sint; nec proinde in Categorijs ponantur: tamen quicquid in Categorijs ponitur, Synonymum esse oportet. De Paronymis verò disputauit, vt sciamus Paronyma ad eandem Categoriam referenda esse, ad quam pertinent formę, quæ per ipsa significatur: vt album ad Categoriam Qualitatis; sicut albedo ipsa. Porrò autem alia solet eiusdem tractationis ratio assignari. Etenim suprema genera ad tria possunt referri, primũ ad Ens, tum ad sua quæque inferiora, denique inter se: vt qualitas cum substantia. Ratione primi ordinis genera suprema sunt æquiuoca, saltem analoga, seu veriùs analogata: ratione secundi, Synonyma: tandẽ ratione tertij, verè Paronyma. De his itaque Aristoteli erat disputãdũ.

Sed de Polyonymis & Heteronymis minimè egit, quia Polyonyma sunt diuersa nomina, eandem penitus rem significantia, vt Marcus Tullius Cicero. Heteronyma autem vt sunt diuersa nomina, ita quoq; res diuersas significant, vt Ensis, & India. Polyonyma igitur è diametro pugnant cum Homonymis, quæ sub vno nomine res omninò diuersas includunt: Heteronyma verò Synonymis opponuntur, quæ & vnum nomen, & vnam rationem habent. Quum itaque vnum contrariorum facilè intelligatur ex alio, agens Arist. de Homonymis & Synonymis, reliquis Polyonyma, & Heteronyma. Iam verò cùm hic liber ad Enuntiationis tractationem dirigatur, potest alia ratione Aristoteles excusari. Equidem ex Polyonymis non fiunt enuntiationes, quæ admodùm ad Disciplinas pertineant, vt an ensis sit gladius; esset enim quæstio de nomine; ex Heteronymis etiam non possunt fieri enuntiationes verę aientes, quarum potissima est cura, sed omnes erãt falsæ; ut ista, homo est Leo: at propositiones Synonymæ & Paronymæ, vt homo est animal, homo est albus, longam exigunt tractationem; immò etiam prædicationes Homonymæ, saltem Analogæ valde ad scientias pertinent. Ideò igitur actum est de his tribus.

Hinc perspicuum fit, Homonyma, Synonyma, & Paronyma ratione quidem semper distingui; re autem vera interdum in vnum conuenire. Nam (vt diximus) qualitas si conferatur cum ente, Homonymiam Analogię sortitur; si cum albedo, & nigro, Synonymum est; si cum homine colorato, fit Paronymum.

De prima diuisione. Cap. 6.

POst definitiones sequuntur duę diuisiones, quarum prior huiusmodi est. Eorum quę sunt, quędam sunt composita, vt homo albus; quędam simplicia, vt homo. Ex his composita à Categorijs excluduntur, simplicia ad Categorias pertinet. Sed tribus modis potest aliquid esse compsiotum. Aut enim voce tãtùm compositũ est, ut Marcus Tullius, aut significatione sola, vt omnia Homonyma: quemadmodum nomen Canis, & omnia verba, vt curro, quod significat ego curro; aut denique voce & significatione simul, vt homo albus. A Categorijs igitur excluduntur sola composita, quoad significationem, siue quòd ad uocem attinet simplicia sint, siue complexa. Quamobrem homo albus in nulla Categoria ponitur, sed homo deponitur in Categoria Substantiæ, albus in Categoria Qualitatis. Eodem pacto animal ratioale in nulla Categoria ponitur in recta linea; sed animal in recta linea, rationale ad latus. Illa verò quæ tantùm

voce

uoce composita sunt, nequaquam à Categorijs reijci debent: vocum enim compositio non raro ob vocabulorum penuriam accidit; ut patet in hac voce Corpus animatũ apud Porphyriũ capit de Specie; & in hac alia Intellectus agẽs; cũ alioquin intellectus agẽs sit quoddã simplex accidens, ad secundã speciẽ Qualitatis pertinens.

Huius capitis quæstiones.

Vellem hoc loco obseruari, de verborum significatione satis importunam quæstionem existere, an significatione simplici constẽt, an verò complexa. Nam qui putant, verba simplicem significationem præ se ferre, & Arist. testimonio nitun in hoc capite, in exemplum eorum quæ sine cõplexione dicũtur verba adducẽtis: & porrò experiẽtia ipsa eorũ opinatio roborat. Quia quũ audimus, pluit, tonat, nõ curamus mẽte concipere, naturam esse quæ pluit, aut tonat. Qui verò contra sentiunt, id probant, quia in omni ferè verbo subintelligitur aut persona certa, aut vero incerta. Quòd si in aliquibus persona minimè intelligatur, ut in his quæ nuper sunt prolata, dicendum est, nihilominus compositam ea habere significationem: vt apertissimè id libro sequenti cap. 5. obiectione 2. ostendetur. Et quidem ad Aristotelis testimonium sufficit respondere, eum exempli tantùm gratia uerba adduxisse; in exemplis verò sępè ipsum vulgares opiniones sequi, vt 2. Sent. dist. 13. artic. 3. ad 3. docet diuus Thomas; & in Topicis est manifestum. Et probatur solutio. Nam sub finem Antepraedicamentorum ait Arist. ea quę sine complexione dicuntur, verum aut falsum minimè significare: cùm tamen verba verum, aut falsum significare, etiam si sola proferantur libro sequenti, loco citato demonstretur. An simplex sit uerborũ significatio.

Alia etiam existit quęstio circa illud quod dictum est, animal rationale non poni in Categorijs. Homo ponitur in Categoria in recta linea, ergo & animal rationale; cum sint idem penitus. Respondetur, negandam esse consequentiam, nam adhòc vt aliquid collocetur in Categoria, considerandа est eius significatio: homo autẽ & animal rationale differunt significatione. Sed pergis adhùc. Eadem res penitus significatur per hanc vocem homo, & per hanc animal rationale: vana igitur est solutio. Respondetur, negandum esse antecedens, si loquamur de significatione immediata: Nam duplicem habent nomina significationem: significant enim res, quibus sunt imposita, ut hoc nomen lapis significat rem quæ est lapis; ac pręterea, vt expresse docet diuus Thomas 1. parte, quęst. 13. arti. 1. & in 2. 2. quęst. 110. articu. 3. significant conceptus in mente nostra existentes. Quò circa Aristoteles 1. lib. Periherm. capit. 1. dixit, voces esse signa earum quę sunt in anima passionum, id est, conceptuum, vel affectionum. Quum enim profero hanc vocem Lapis; significo me habere in mente conceptum, vel imaginem lapidis, & hęc vox lapis exprimit auditoribus conceptũ, quem ego in mẽte retinebã: ac proinde voces appellantur mentis interpretes. Deniq; ob eam causam in uoce ipsa duplex ueritas reperiri dicitur, una quidem respectu rerum, alia ratione conceptuum. Vt si hęreticus timore percitus diceret; Romanam Ecclesiam à fide aberrare non posse, diceremus continuò, illum verè profectò loqui, si eius oratio cũ re de qua tractat cõferatur; falso tamen si cum propria eius mẽte, ac de prauato animo. Ex his autẽ duobus significatis, proximũ est conceptus mẽtis, remotũ uerò res ipsa, ad quam significandam nomẽ fuit impositum. Vulgus enim Metaphy. dicit, uoces significare res medijs cõceptibus. Quare hoc nomẽ Antroposapud Latinos nullã rem significat, qm̃ is qui tm̃ Latinus est, illã uocẽ audiẽs, nullũ cõceptum

Quę cõposita à Categorijs exulent.

Duplex nominũ significatio.

mente format:contra verò apud Græcos aliquidsignificat,quia quum Græcus illam audit,aliquẽ conceptum mente effingit. Sed vt ab omnibus hæc percipi queant,libuit hocloco annotare, conceptus mentis à nobis vocari,quæ Cicero,ac Quintilianus animi sensa dixerunt. Ad argumentum igitur respondetur,Hominẽ significare quidem aliquid compositum, tanquam significatum remotum, cùm rem ex animo & corpore constantem significet: at eius significatum proximum esse conceptum simplicem quo homo repræsentatur. Hæc autem vera sunt,si expendatur vis impositionis huius nominis homo. Nam sæpè accidit, vt audita illa voce,formemus cõceptum hominis compositum,id est conceptum definitionis homini. Id tamen nõ habet vox Homo ex sua impositione,sed ex bonitate,aut defectu intellectus audientis. Hæc autem oratio, animal rationale,longè aliter se habet; nam significationem compositam,non modò secundariam & mediatam, si immediatam etiam recipit. Vt verò res aliqua in Categorijs collocetur, non tam ipsa consideranda est, quàm modus quo mente concipitur. Quamuis enim Angelus res simplicissima, ut non ponitur in recta linea Categoriæ,quum duplici conceptu apprehenditur. Et quamuis homo re ipsa cõpositus sit, absq; dubio in Categoria ponitur, quando apprehenditur non duplicato definitionis conceptu,sed simplici,qui ei,vt species quædam,respondet. Denique vt aliquod nomen excludatur,à Categorijs consideranda est eius significationis compositio,non quoad secundarium significatum,sed quoad primarium. Quò fit, vt homo possit in recta serie prædicamenti reponi; non autem animal rationale.

De secunda Diuisione. Cap. 7.

ALtera diuisio in hunc modum proponitur. Eorũ quæ sunt, quædam non sunt in subiecto & dicuntur de subiecto;nonnulla sunt in subiecto, & dicuntur de subiecto;alia nec sunt in subiecto, nec dicuntur de subiecto;tandem alia sunt quidẽ in subiecto,at de subiecto minimè dicuntur. Qua in re sciendum est primò,sola Synonymos simplicia,quæ in recta Categoriæ linea collocantur, hoc loco diuidi. Iam autem & illud intelligendum est, hanc diuisionem quatuor partes sortiri:quia ens potest diuidi in substantiam & accidens,substantia verò in vniuersam & particularẽ: sicut etiam accidens. Vnde quatuor sunt genera entium,substantia,nempe vniuersa,& singularis,accidens vniuersum,& singulare. Nec illud præterea ignorari debet, propriam notam accidentis esse,existere in subiecto. Esse autem in subiecto,illud dicitur,quod,est in aliquo,non tãquam pars;& impossibile est,esse sine eo in quo est: vt albedo manus, est in ea tanquam in subiecto, quia est in illa nõ quasi pars; & si à manu separetur,certè peribit. Propria verò nota substantię est,nõ esse in subiecto, quia substantia per se subsistit. Mox indicium vniuersalis est,dici de subiecto;id est: dici de aliquo nomine & ratione secundùm essentiam; vt homo dicitur de Petro & Paulo secundùm nomen & definitionem:ita vt definitio hominis tribuatur eis secũdùm essentiam. Quò fit,vt nullum Homonimum de suis inferioribus,tanquam de subiecto:dicatur Homonyma siquidem nõ habent vnam rationem. Verùm est tamẽ ea quæ non penitus,sed partim Homonyma sunt: id est,analoga dici nonnunquam de suis inferioribus, vt de subiecto. Quare in Categorijs cap.4.quæst.1. docet Pater Soto,hoc nomen Res,quod est vnum & transcendentibus, dici de substantia,& ac-

Dici de Subiecto.

Analogæ.

accidente secundùm essentiam. Et idem ego arbitror de Ente, vt significat habens essentiam, non vt significat habens existentiam. Sed hæc aliquando commodiùs exponentur. Fit etiam consequens ex eadem definitione nullum Paronymum dici tã quam de subiecto de illis, quibus Paronymòs attribuitur; quia etsi posit de eis nomine & ratione efferri, non tamen secundùm essentiam. Sequitur tertiò, inter ea quæ ponuntur in recta linea Categoriæ sola genera & species dici de subiecto, cùm ea sola habeant inferiora, de quibus secundùm essentiam efferantur. Tandem proprium Symbolum atq; nota singularium est, non dici de subiecto; singularia enim non habent inferiora, de quibus nomine & ratione dicantur.

Quæ cùm ita sint, liquet primã diuisionis partẽ significare substantiã vniuersam, quæ quia substantia est, nõ est in subiecto; quia vniuersa est, dicitur de subiecto: Secũdam, accidẽs vniuersale; quod quia accidens, in subiecto est; quia vniuersale, de subiecto dicitur: Tertiam, substantiam singularem: Quartam denique, accidens singulare; quæ partes vt superiores explicandæ sunt. Sed vt exemplis res fiat illustrior, substãtia vniuersalis est, vt homo, animal; accidens vniuersale, vt albedo, color; substantia singularis, vt Petrus, Paulus; accidens singulare, vt hic candor. Ac meritò quidem annotarunt viri docti, non vno modo accipi nomen subiecti in hac diuisione. Etenim in illa particula, Dici de subiecto, subiectum accipitur pro subiecto prędicationis essentialis; quale est homo respectu animalis. In particula verò esse in subiecto, sumitur pro subiecto inhærendi; cuiusmodi est homo respectu candoris.

Argumenta aduersus superiora.

Contra diffinitionem Esse in subiecto est argumentum, quia alteri, quàm re diffinitæ potest accommodari. Nã anima leonis est in materia, & non tanquam pars materiæ, ac impossibile est; ut sine illa materia in rerum natura perstet: at anima leonis cùm accidens non sit, non est in materia anquam in subiecto: ergo alicui definitio conuenit, quod sub re definita minimè continetur. Sed quatuor modis respondeti solet. Primùm dicitur, animam leonis non esse in eius materia quasi in subiecto; quia quod est in materia, non est in aliquo. Siquidem materia non est aliquid actu, dicente Aristotele 7. Metaphysicorum text. 8. materiã nec esse Quid, nec Quantum, nec Quale. Secundò respondetur, formam leonis esse in materia leonis tanquam partem; non quidem ipsius materiæ, sed totius leonis. Præterea dicitur à quibusdam, animam leonis posse esse sine materia leonis, non quatenus anima leonis est, sed quatenus est forma substantialis. Nam vt est forma substantialis, non repugnat ei existere absque materia: alioqui id omni formæ substantiali repugnaret; at non repughat animali rationali. Nulli igitur formæ substantiali, qua talis est, repugnat à materia auulsam permanere. Memini libro superiore cap. 6. exposuisse, quid de toto hoc genere interpretandi definitiones ex non repugnantia, sentiendum sit. Ad alia igitur veniamus. Quartò respondet alij, animam leonis non esse in materia tanquam in subiecto, quia materia non est Aliquid; non quidem ob causam à nobis ex Aristotele traditam in prima solutione, sed quia in definitione Esse in subiecto, illud vocatur Aliquid, quod est compositum ex materia & forma. Quo pacto haud dubium est, materiam non esse aliquid. Non placet. Quid ita? Quia actus intelligendi est in substantijs separatis tanquam in subiecto; cùm illæ minimè computan-

An anima sit in materia, vt in subiecto.

tur ex materia & forma. Itaq; prima & secunda solutio Arist. mentem asseruntur.

Esse in subiecto quomodo ab aliis modis essendi separetur.

Secundò offert se grauius argumentum. Aris. 4. Phy. ca. 3. enumerat octo modos, quibus aliquid est in aliquo; primum tanquam partem in toto, vt brachium in homine: secundum tanquam totum in partibus, vt totum ędificium in fundamento, parietibus, & tecto consistit: tertium quasi genus in specie; vt animal in homine: quartum tanquam speciem in genere, vt homo comprehenditur sub animali: quintum veluti formam in materia, vt albedo in manu, & anima in corpore: sextum quemadmodum Rex in regno esse dicitur: septimum vt rem in fine, vbi enim est thesaurus tuus, ibi est cor tuum: octauum deniq; sicut in vase, aut loco, vt homo in domo sua. Cùm igitur octo sint modi Existendi in aliquo, quomodo hac diffinitione distinguitur Esse in subiecto ab ipsis? Respondetur, illa particula, Non tanquam pars, excludi, repudiarique omnes hos modos, scilicet tanquam pars in toto, & ut genus est in specie; quia genus est veluti pars essentiæ speciei, & vt species in genere: quoniam species est pars generi subiecta. Denique reijcitur modus, quo totum integrum est in suis partibus. Si enim quod est in subiecto adeò imperfectum est, vt non possit esse pars subiecti: quomodo erit totum respectu subiecti? Illa verò particula; Et impossibile est esse sine eo in quo est, excluditur modus quos Rex est in regno. Nanque potest existere Rex, etsi regno priuetur. Quò fit vt modus etiam, quo aliquid est in loco alienus sit valde, atque diuersus à modo existendi in subiecto. Etenim res quum loco dimouetur, non continuo perit. Tandem modus quo res in fine esse dicitur etiam à modo quem nunc persequimur, eadem particula separatur; quippe cũ permaneat res, quamuis suo fine frustretur. Qui enim in inferno sunt optato fine priuantur, & certè existunt quamuis infelicissimè. Cæterùm modus quo forma est in materia, non debuit omninò ab hac diffinitione excludi, quia accidens habet se quoque, vt forma, ad subiectum. Reijcitur tamen quantùm attinet ad formam substantialem in materia existentem: vt patuit in prioris argumenti solutione.

Res creatæ sunt in Deo.

Tertium argumentum. Res creatæ sunt in Deo, in ipso enim uiuimus, mouemur, & sumus, & non sunt in eo tanquam pars eius, & impossibile est, vt sine eo existant: atqui non sunt in ipso vt in subiecto, alioqui essent accidentia; & in Deo esset accidens: Ergo definitio Esse in subiecto conuenit alijs à re definita. Respondetur (ac meo quidem iudicio facilè) res creatas non posse esse quin Deus efficienter, aut (vt aiunt) effectiuè eis tribuat esse; at illud esse conuenit eis sine ipso formaliter, quia habent propriam existentiam substantialem formaliter; & sunt supposita distincta à Deo: quod certè non conuenit accidentibus, nec his quæ sunt in subiecto. Quá quam autem cõcedant grauiores Theologi, dari quandam naturam creatam, quæ nõ habet aliam existentiam, præter existentiam Dei: non proinde concedunt talem naturam esse in Deo, vt in subiecto; quia sufficit illam naturam, quoad eius attinet posse formaliter propria existentia subsistere, nisi altioris naturæ existentiam substantialiter participaret.

Quartum argumentum contra diuisionem hoc capite explanatam. Non enim pertinere videtur ad aliquod genus diuisionũ, ex his quæ lib. 1. cap. 9. enumerauimus. Ad quod enim? Respondetur, non esse vnius generis diuisionem, cùm multas diuisiones contineat. Prima. Ens aliud substantia, aliud accidens. Hæc est diuisio per se Analogi in analogata. Secunda. Substantia alia vniuersa, alia particularis. Hæc est per accidens, & subiecti in accidentia, accidit enim substantiæ esse vniuersam: vt expositum est supra. Tertia superiori simillima. Accidens aliud vniuersum, aliud parti-

particulare. Quarta. Vniuersum aliud Categoriæ substantiæ, aliud Categoriȩ accidentis. Non autem desunt, qui huiusmodi diuisionem asserant, esse Generis in species, quia vniuersum essentialiter dicitur de vniuerso Categoriæ substantiæ, & vniuerso Categoriæ accidentis. Sed nobis potiùs videtur Accidentis in subiecta; sicuti hac, album aliud nix, aliud papyrus. Quinta. Singulare aliud est Categoriæ substantiæ, aliud Categoriæ accidentis. Hæc est Analogi in Analogata, quia in definitione singularis accidentis, quatenus singulare est, ponitur singulare Categoriæ substantiȩ. Ille enim candor dicitur singularis, qui est in substantia singulari. De qua re vide diuum Tho. 1. parte quæst. 29. ar. 1. Nec mihi obijcias, illam diuisionem esse accidentis in subiecta; hoc enim non tollit, quin poſsit esse Analogi in analogata; quemadmodum hȩc diuisio, Ridēs aliud homo, aliud pratum, est Analogi in analogata, cùm sit accidentis in subiecta: risus enim & analogum est, & homini, pratoq; accidit. Quare quod diximus lib. 1 cap. 9. diuisionem Analogi esse diuisionem. Per se, non ita accipiendum est, quasi arbitremur, omnem diuisionem analogi in analogata esse Per se; sed vt innuamus, dari aliquas diuisiones Per se, quæ non sunt generis in species, aut differentias, vel proprietates; sed analogi in analogata. Quando autem sint Per se, ex legibus diuisionis Per se cognoscetur.

Sed ut finis huic disputationi imponatur, dubitationem quandam leuiorem expediri oportet. Quæritur, ad quam partem propositæ diuisionis referri debeant Differentiæ? Respondetur primùm, differentias substantiarum inter substantias vniuersas numerari; sicut & differentiæ accidentium sub accidentibus vniuersis intelliguntur. Respondetur secundò, sub nulla illarum partium eas contineri. In illa enim diuisione tantùm diuiditur id, quod in recta serie Categoriarum collocatur: totum autem diuisum in membris diuidentibus intelligi debet. Cùm igitur Differentiæ (vt cap. 10. dicemus) minimè collocentur in recta serie, nequaquam hac diuisione eas comprehendi oportuit.

De prima regula Antepradicamentali. Cap. 8.

IGitur explosis à Categoriarum ambitu, & Homonymis, & Complexis, & in quatuor capita relatis omnibus; quȩ in his ordinibus collocantur, proponit Aristoteles duas regulas, ex quarum vna colligitur id, quod etiam 4. lib. Top. c. 1. habes, quamlibet speciem in ea Categoria reponi, in qua & suum genus: ex altera verò facilè deprehenditur, quàm differant inter se res diuersarum Categoriarum, & quonam pacto res eiusdem Categoriæ conuenire queant. Prior itaque regula est: Quum aliquid de aliquo dicitur ut de subiecto, quicquid dicitur de prædicato, dicitur etiam de subiecto. Vt animal dicitur de homine tanquam de subiecto, cùm dicatur de eo nomine & ratione secundùm essentiam, sed substantia dicitur de animalis: ergo dicetur etiam de homine.

Quæ ex superioribus dubia videri poſsunt.

NOn desunt, qui propositam regulam eo nomine impugnēt, quòd Animal dicatur de homine, vt de subiecto; & non quicquid dicitur de animali, poſsit de homine

mine dici; nam animal est genus, homo nequaquam. Respondetur, regulam esse verã prmùm in hoc sensu. Quicquid dicitur de prædicato in recta linea, ac serie Categoriæ, dicetur etiam de subiecto: ut substantia quæ dicitur de animali, tanquam superiùs, in recta linea prædicamenti, dicitur etiam de homine. Rursus alia solet afferri nõ mala interpretatio. Quum aliquid de alio dicitur, vt de subiecto, quicquid dicitur de prædicato secundùm essentiam, tametsi non dicatur de eo in recta linea, dicetur etiã de subiecto. Vt Petrus est homo, homo est rationalis, ergo Petrus est rationalis. Hos autem duos sensus potissimùm Aristoteles exigit, ut ex his, quæ capite de Substantia scribit, manifestè colligitur. Sed tertiam præterea habet hæc præceptio intelligentiam. Quum aliquid dicitur de quopiam vt de subiecto, quicquid dicitur de prædicato per se & necessariò, quamuis nec in recta linea, nec essentialiter de ipso efferatur, dicetur etiam de subiecto Occurritur autem nobis, & quidem à doctis & eruditis, quærentibus, satisne hic sensus in Aristotelis Philosophia posit defendi. Nam homo dicitur de Petro vt de subiecto, & certè aliquid apud ipsum dicitur de homine per se & necessariò, quod non dicitur de Petro. Etenim apud Aristotelem, qui in eo fuit errore, vt Mundum ab æterno fuisse existimarit, homo necessariò existit, Petrus autem non existit necessariò; vnde non sequitur. Petrus est homo, homo necessariò existit, ergo Petrus necessariò existit. Quare hic tertius sensus, falsus ab Aristotele iudicari debet. Sed respondetur, ipsum etiam esse verum, quando id quod necessariò tribuitur prædicato, potest de eo cum hac nota Omnis efferri. Et quia non potest dici; omnem hominem necessariò existere, ideo nihil mirum est, vt necessariò existere competat homini apud Arist. & non Petro. Denique posset aliquis arbitrari quartum huic regulæ adhiberi posse intellectum. Quum quidpiam de quopiam dicitur vt de subiecto, quicquid de superiori dicitur accidentariò, efferri quoque de subiecto debet. Verùm hęc interpretatio non modò falsa est, sed fundamentum etiã est, quo omnes captiones, atque fallaciæ accidentis nituntur. Argumentum igitur in huius disputationis exordio propositum nihil attinet soluere, quia in hanc regulam iuxta quartam expositionem acceptam procedit.

Quartæ figuræ fundamentũ.

Cæterùm quia multis ea placet opinio, quæ Syllogismorum quartam figuram recipit, & oportet in qualibet figura posse fieri syllogismos in materia tum necessaria, tum etiam contingenti operepretium erit, hanc regulam, quæ illius figurę basis est, ac firmamentum, sic adornare, vt ex ea firmissima argumenta sumantur in quauis materia. Igitur quoties vnum ens altero, vt de subiecto, prędicatur, quicquid in vniuersum prædicato dicitur, dicetur etiam de subiecto; vt Petrus est homo, omnis homo sedet, ergo Petrus sedet. Necverò nos ij sumus, quorum ita cæcutiat animus, ut dicamus, quartum hunc intellectum ad Arist. institutum pertinere: sed illud modò asserimus, si ita regula proposita exponatur, quę ea nitentur ratiocinationes non modò bonas, ac tolerabiles, sed optimas etiam quoad formam esse iudicandas; nec posse vnquam in simili collocatione dari antecedens verum, & consequens falsum.

Iam autem arbitrabitur quispiam, hunc canonem posse impugnari altero argumento. Arist. cap. de Qualitate in hoc libro concedit, Scientiam esse quid relatum, & negat Grammaticam, aut aliam quamuis peculiarem scientiam esse ex genere relatorum: ergo etiam aliquod prædicatum dicatur de aliquo vt de subiecto, non est necesse, ut quicquid dicitur de prædicato, dicatur etiam de subiecto. Respondetur ipsumet Arist. sub finem prædicti capitis soluere hoc argumentum. Etenim concedit etiam, Grãmaticam, ut scientia est, dicere relationem. Sed alio præterea modo, quem

in

in Cardinali Caietano eodem loco cernere licet, poteris nodum hunc soluere.

De altera regula Antepradicamentali. Cap. 9.

POsterior autem præceptio hęc est; Diuersorum generum, & non subalternatim positorum, diuersę sunt specie; differentię, at subalternatim positorum nihil prohibet esse easdem. Ad eam verò intelligendam, tria sunt obseruanda. Vnum, illa generi appellari subalternatim posita, quæ ita se habent, vt vnum sub altero contineatur, vel vtraq; sub tertio genere. Exempla prioris modi, Animal, & Corpus viuens; posterioris, animal & lapis. Contra autem illa dicuntur, necnon subalternatim posita, quorum vnum minimè sub reliquo ponitur, n ec ambo su vno tertio; vt animal color. Alterum præterea obseruatione dignum accipito: differentias esse duplices, quasdam accidentarias, de quibus nunc curandum non est, quasdam autem essentiales: rursusque essentialium alias esse constituente s genus, alias diuidentes illud vt corporeum, animatum & sentiens constituunt animal; rationale verò & irrationale diuidunt ipsum. Tertium est, illas differentias, quę essentialiter sunt diuersę, ut rationale & irrationale, appellari hoc loco Specie diuersas.

Sed iam ad instituta pergamus. Sit prima assertio in explicationem regulę. Genera non subalternatim posita diuersas habent differentias constituentes, pariter ac diuidentes. Quod certè in animali & colore perspicuum est. Secunda assertio. Quum duo genera ita subalternatim ponuntur, vt vnum sub altero contineatur, differentię constituentes superiùs, constituunt etiam inferiùs; & diuidentes inferiùs, superius quoq; diuidunt. Sume in exemplum Animal & Viuens. Omnes differentię quę constituunt Viuens, constituunt Animal, quanquam eius essentiam minimè compleant; ac diuidentes Animal, diuidunt quodammodo Viuens. Corpus enim viuens, aliud est rationale, aliud irrationale, aliud sensus expers. Tertia essertio. Quum duo genera ita solùm subalterna esse dicuntur, vt ambo sub tertio genere contineantur: differentiæ diuidentes vtriusq; diuersæ sunt; vt liquet: constituentes verò partim eædem, partim diuersæ erunt; vt in animali & planta videre licet. Differentia enim, quæ essentiam animalis complet, ut sensibile, non conuenit plantæ; attamen differentię superiores, quę ad animalis constitutionem exiguntur, quamuis non sufficiant, ut corporeum & viuens, etiam in plantam cadunt. Quare egregiè (ut eum decebat) docuit Arist. 1. Poste. cap. 11. prædicamenta esse impermista Oportet enim ea quæ ad diuersas pertinet Categorias essentialibus differentijs inter se discrepare. Nemo tamen hinc colligat, fieri non posse, ut vna res ad diuersas Categorias pertineat, si diuersis rationibus consideretur. Nam Arist. 3. Physic. cap. 3. docet, eundem motum ad Categoriam Actionis & Passionis esse referendum. Sed de his suum cuique iudicium esto; nos enim cùm nón ex professo hanc quæstionem tractemus, nil certò definire de actione & passione volumus.

Caietani sententia.

Vsque in hunc locum sequuti sumus Thomę à Vio Caietani sententiam. Sed nobilis profectò auctor Dominicus Sotto longè aliter sentit circa definitionem generum subalternatorum. Equidem apud ipsum ea tantùm genera sublaternatim ponuntur, quorum vnum subaltero continetur: illa verò non subalternatim posita, iudicari oportet, quorum vnum sub altero minimè continetur. Nec quicquam ad hanc regulam pertinere censet, vtrum sub alio genere contineantur, necne. Quò fit, ut (ipso auctore) animal & lapis genera sint haud subalternatim posita. Quare si Domini-

Magistri Soto opinio.

co

co Sotò fides est habenda, omnia genera subalternatim posita, habent easdem differentias constituentes & diuidentes. Easdem (inquam) iuxta sensum iam expositum in secunda assertione. Omnia verò genera non subalternatim posita, habent differentias diuidentes & constituentes sibi adæquatas omninò diuersas; tametsi constituentes inadæquatas possint interdum habere easdem, si illa genera ad eandem pertineant Categoriam. Est autē (ut summatim dicam) differentia Adæquata, ea quæ rei essentiam complet, ut sensus compos animalis; Inadæquata verò, quæ licet ad rei essentiam desideretur, non tamen vicissim cum re, cuius est differentia, commeat; ut corporeum cum animali. Ex his autem clarissimorum Patrum opinionibus neutram existimo repudiandam, sed utranque posse facillimo negotio, literæ Aristotelis accōmodari. Quanquam Dominici interpretatio certior videtur, si ad Perionij trāslationem confugiamus; sin autem res ipsa per se expendatur, Caietani sententia magnū ingenij acumen ostendit; præsertim si eius Commentaria attentissimè considerentur. Itaque de rebus ipsis eruditus lector pro suo arbitrio iudicabit: ego enim cùm nihil absurdi ex alterutra parte oriri videam, nihil impedio.

Impugnantur ex dictis nonnulla.

QVod dictum est, genera non subalternatim posita habere diuersas differentias constituentes, ita refellitur. Substantia & Quantitas sunt genera non subalternatim posita, & non habent diuersas differentias constituentes; cùm genera suprema non constituantur differentijs, sed modis internis, vt patet ex Metaphysica; ergo regula omninò euertitur. Sed communis responsio est, genera suprema propriè non habere differentias constituentes; nihilominus modos internos esse differentias; saltem impropriè. Ita soluitur à plerisque argumentum: nam quid nos sentiamus de his Modis internis, dabitur forsan commodior explicandi locus. Interim relege quæ li. 1. ca. 7. diximus, & vtere ea solutione, quam statim ad tertiam impugnationem scribemus.

Deinceps impugnatur id quod dictum est, genera non subalternatim posita habere diuersas differentias diuidentes. Animal & Scientia sunt genera non subalternatim posita, sed rationale est differentia animalis, & dantur etiam quædam scientiæ, quæ appellantur Rationales; ergo diuersa penitus genera, nec vllo modo subalternatim posita eisdem differentijs diuidi possunt. Respondetur, genera non subalternatim posita interdum habere differentiam eandem diuidentem, sed nomine, non significatione. Et ita in animali & scientia vsu venit. Nam rationale, vt est differentia animalis, significat naturam, quæ eo lumine prædita est; ut raciocinari, antecedentibus consequentia nectere, causasque rerum videre possit: ut verò dicitur de scientia, significat habitum, cuius obiectum est secunda notio, aut intentio.

Postremò illud refelli potest, quod scripsimus, ea genera quibus aliud superius genus imminet, conuenire inter se aliqua differentia constituente; communi tamen. Certè corporea substantia, & ea quæ, quia corporis expers est, Spiritus dicitur, sub genere substantiæ continentur; & proculdubio in nulla differentia constituente conueniunt. Non enim conueniunt differentijs adæquatis constituentibus, nec porrò aliqua differentia communi; quoniam solùm conueniunt in genere substantię. Substātia verò, cùm supremū sit genus, non habet aliquam differentiam constituentem;

ergo falsa uidentur quæ scripsimus. Respondetur, habere nihilominus substantiam modum quendam internum, qui impropriè Differentia appellatur. Caietani autem solutio alia est. Ait enim, Aristotelem non dicere, genera subalternatim posita habere semper easdem differentias; sed nihil impedire, quominus eisdem possit constare differentijs. Sicut nihil prohibet, hominem esse Regem, non tamen omnis homo est Rex. Quare etiam obiectioni primæ poterit responderi: quum Aristoteles ait, genera diuersa non subalternatim posita constare differentijs specie, id est, essentia diuersis; id sub Hypothesi accipiendum esse, si differentijs constent. Quid? Quod satis probabiliter à quibusdam dicitur, etiam genera suprema proprijs differentijs à seipsis separari. Nam diuus Thomas 5. Metaph. lect. 12. non obscurè docet, non modò ea inter se propriè differre, quæ genere conueniunt, sed ea etiam quæ Analogia, seu proportione, ut Substantia & Quantitas. Licet ibi dicat, proprissimè ea solùm differre, quæ genere conueniunt. Quò fit, ut quũ Porphyrius ait, differentiam esse qua species superat genus, aut quæ diuidit ea, quæ sub eodem genere continentur; non de quauis differentia etiam essentiali id accipi debeat, sed de perfectissimo differentiarum genere, quod ad solas species aut infimas, aut interiectas pertinet: vel certè quum Genus nominat, non propriè ipsum intelligit, sed quoduis superius eo nomine comprehendit. Itaque in differentijs essentialibus si quæ diximus vera sunt, multi, ijque admodùm varij gradus inueniuntur. Sed longiores hoc loco fuimus, quam institueramus. Igitur de Anteprædicamentis hæc dicta sint.

Modus Internus propriè dicitur Differentia.

SECVNDA PARS LIBRI.

Quæ sint ea quæ in Categoriis ponuntur, & quot modis id accidat, de numeroq; ipsarum Categoriarum. Cap. 10.

ANtequam ad singulas Categorias veniamus, inuestigandum est, quot sint Categoriæ; si primùm explicauerimus, quæ excludantur, & quæ ponantur in Categorijs. Principiò statuendum est, à Categorijs excludi omnia Homonyma, etiam illa quæ appellantur Analoga; vt Ens. Neque verò omnia Synonyma in ipsis ponuntur; nam Ens duplex est, aliud rei, ut homo; aliud rationis, ut notio speciei. Et quidẽ à Categorijs excluduntur omnia entia rationis, ut colligunt Metaphysici ex Aristo. lib. 5. Metaphy. tex. 14. Prǽterea ens rei, aliud per se, vt homo; aliud per accidens, quod componitur ex substantia & accidente, vt homo albus; vel ex duobus accidentibus, ut musicus albus. Sed ex his entia per accidens omnino à Categorijs exulant. Quin nec entia per se, quauis ratione sumpta, in recta serie Categoriæ ponuntur: nam ens per se potest intelligi & conceptu simplici, vt homo sub conceptu hominis; aut conceptu composito, ut ipsemet homo sub conceptu animalis rationalis. Et quidem hoc secundo modo non ponitur in Categoria, nisi fortè, vt expositum est supra in prima diuisione Antepræedicamentorum. Colligimus ergo, in Categoria solùm poni entia rei, Synonyma, & quidem per se, ac simplici conceptui subordinata. Nec tamen ista sufficiunt, sed oportet insuper, vt naturam finitam habeant. Quare Deus Categoriam minimè ingreditur, quia angusta est domus, quæ tantum hospitem capiat.

Habet enim infinitam naturam, quæ cùm rerum omnium perfectiones complectatur, non potest genere, aut differentia circunscribi. At verò Christus dominus in Categoria ponitur, quia quatenus homo naturam habet finitam & limitatam; estque vniuocè nobiscum homo.

Cæterùm non vna ratione ponuntur omnia in Categorijs, alia enim directè, alia in directè, seu reductiuè collocantur. Directè, ac per se ponuntur omnia & genera, & species, quæ dicunt naturam completam, vt homo & animal; insuper indiuidua quæ sub his generibus & speciebus continentur, ut hic homo. Dixi, species quæ dicunt naturam completam, id est, quæ non sunt partes Physicæ, alicuius naturæ; quoniam Anima etiam si sit species, vel genus ad hanc & illam animam, quia tamen dicit naturam incompletam, & partem alicuius naturæ, nempe viuentis, non ponitur in recta linea. Illa præterea quę ponuntur reductiuè, aut per aliud, multa sunt. Nam differentia essentialis ponitur reductiuè ad latus illius Categoriæ, in qua ponitur sua species; vt rõnale in Categoria hominis. Proximè, & secundũ hanc ponuntur reductiuè partes in Categoria sui totius; vt anima & corpus in Categoria, in qua & animal: & semicirculus in Categoria circuli. Tertiò, principia peculiaria cuiuslibet rei ponũtur in categoria illius, vt punctus in categoria lineæ, & unitas in categoria numeri, & instans in categoria temporis. Nec immeritò dixi peculiaria, quoniam principium vniuersale omnium rerum, nempe Deus, non ponitur in vlla Categoria etiam reductiuè, vt notat diuus Thomas 1. parte quæst. 3. art. 5. Deinceps etiam reductiuè ponuntur in categoria motus, ad res, vel à rebus illius categoriæ, vt Ortus & Interitus hominis reducuntur ad ipsius speciem; Augmentum ad genus Quantitatis: sicut loci mutatio ad categoriam Vbi. Quintò, priuationes & negationes reducuntur ad categoriam sui habitus, vt cæcitas ad categoriam visus. Denique omne ens in potentia refertur ad categoriam suimet actu existentis, vt lapis in potentia ad categoriam lapidis. Atq; hac præsertim ratione intelligitur Arist. 9. Metap. tex. 13. & lib. 12. tex. 26. quum ait, actum & potentiam ad eandem pertinere categoriam. Loquitur enim de potentia, quam nonnulli vocant Obiectiuam: quicquid alij sentiant. Diciturq; potentia Obiectiua, quia licet non sit potentia efficiendi actum; habet tamen actum vt obiectum suum. Quemadmodum lapis in potentia non efficit lapidem actu, sed obiectum quod respicit tanquam perfectionem suam lapis in potentia sumptus, est lapis actu. Hæc scio nõ placere omnibus, sed ita vsus habet, ut nos aliena reprobemus, alijs displiceant nostra.

Decem autem esse Categorias docet Aristoteles hoc loco, & 1. Topic. cap. 7. & diuus August. lib. 5. de Trinit. cap. 7. scilicet, Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, Relationem, Actionem, Pasionem, Vbi, Quando, Situm esse, & Habere. De quibus Ens dicitur non quidem vt genus, sed ut Analogum: docente id Arist. 5. Metaph. tex. 14. ac diuo Thoma ubique consentiente. Igitur de his Categorijs disputandum est modò.

Quæstio.

SEd cùm initio capitis dictum sit, entia rationis à Categorijs excludi, quomodo in progressu conceditur, Priuationes, ac negationes in illic poni? Nam diuus Thomas, quem nostra schola tanquam Principem sequitur, apertisimè docet quæst. 21. de

de Verit.ar.1.& lib.4.Metaph.lect.1. negationes ac priuationes esse entia rationis. Huius quæstionis hæc mihi se offert solutio. Fateor quidem, ens rationis comprehẽdere suo ambitu negationes & priuationes. Scio enim illud diuidi in Relationes, vt sunt genus & species, subiectum & prædicatum, maior & minor extremitas; in Priuationes, vt cæcitas, atque surditas; & in Negationes, vt non homo, non lapis, non album. Verùm in hac entium Rationis vastitate alia sunt, quæ in sua ratione ac definitione non includunt entia Rei; vt notio generis per notionem speciei definitur, non per hominem, non per leonem, aut aliud ens: rei alia quæ includunt entia rei necessariò. In diffinitione enim cęcitatis necessariò ponitur visus, & in definitione non hominis homo; & non albi, album ipsum. Igitur illius generis entia rationis nõ reducuntur ad Categorias, entium rei; huius autem posterioris omninò reducuntur ad eas Categorias, ad quas illa entia rei pertinent. Hinc igitur primùm constat, priuationes poni in Categoria formæ, quam tollunt, vt tenebras in Categoria lucis, id est, qualitatis; cæcitatem in Categoria visus, &c. Præterea illud etiam sequitur, negationes entium rei in eorundem entium prædicamento poni. Possem huius veritatis plures testes proferre, sed vnus nobis sufficiet beatus Pater, ac Doctor Aurelius Augustinus; ipse enim cùm sit unus, instar Regis Dauid, pro decem millibus computatur. Hic igilur lib.5.de Trinitate cap.7.docet, negationes ad eandem Categoriã esse referendas, ad quam pertinet illa quæ negant: ut non sedentem, ad Categoriam situs; non filium, ad prædicamentum relationis. Sic persequitur singula. At consultò dixi, negationes entium rei, quoniam negationes entium rationis, vt non genus, non species, &c. ad nullam pertinent Categoriam; sicut neque illa quæ negant. Denique ex superioribus colligi posse videtur, quasdam relationes rationis pertinere ad Categoriam entium rei. Quas tandem? Relationem scibilis ad scientiam, & alias quæ sunt extrema relationum Realium (sic enim à Doctoribus appellatur) tertij ordinis, de quibus agitur li.5.Metap.c.de Ad aliquid. Sed hoc vltimum consectarium non est ita receptum ut duo superiora, non tamen omninò est improbabile, quia etiam tales relationes rationis includunt quædam entia rei in sua definitione illa; scilicet entia, q̃ ad eas referuntur. Perspicuũ igitur est, nihil in superiori capite repugnans contineri.

Hæc videntur facillima, sed quid si facilè etiam impugnentur? Ecce argumentum. Analoga ita se habent, vt posteriora ad priora necessariò ordinem dicant, ac illa in sua definitione includant; sed ens quod suo ambitu ens rei & rationis continet, est analogum, cuius præcipua pars est ens rei: ergo ens rationis necessariò dicit ordinẽ ad ens rei. Maior quidem est diui Thomæ 1.parte quæst.13.ar.6.& exemplo declaratur in sano, quod cùm respectu animalis, vrinæ, ac medicinæ analogicè dicatur, necesse est animal poni in aliorum diffinitione, quatenus sana sunt. At de minore est controuersia; nam Chrysostomos Iauellus libro 1. Metaph. quæstio. prima, defendit, Ens ut dicitur de substantia & accidente, esse analogum: sed vt dicitur de ente rei & rationis; esse æquiuocum. Sed meo iudicio quum hæc asserit non modò cum Arist. ac diuo Thoma, verùm & secum ipse pugnat. Etenim Arist.4. Metaph. tex.2.tradit, ens analogum esse ad substantiam, & accidens, priuationes & negationes: quod etiam diuus Tho. eodẽ lib. lec.1.confirmat. Hos mitto, ad ipsummet Chrysostomum venio. Tertio lib.de Animo tractat.2.cap.2.apertissimè docet, obiectum adæquatum intellectus esse ens, vt suo ambitu entia rei, rationis que comprehendit. Quo semel constituto, nullius est negotij, eius opinionem euertere. Equidem obiectum adæquatum alicuius potentiæ, aut facultatis debet habere vnam rationem aut

vniuocam, seu Synonymam, aut certè analogicã: alioqui vna facultas non esset et vnius obiecti, sed vnius nominis; quia æquiuoca solum nomen habet commune: Ergo ens illud de quo disputamus, non est Aequiuocum: vt existimauit Iauellus. Quantò præclariùs Caietanus sensit, qui opusculo de Nominum analogia cap. 8. docuit, tale ens analogum esse non quidem proportionalitatis, sed attributionis. Quomodo autem entia rei in cuiusq; entis rationis definitione claudantur, altioris est profectò negotij, sed nouis Dialecticis eadem ratione poterit explicari, qua nos in sequenti cap. exponemus, substantiam in cuiusq; accidentis definitione claudi. Cùm igitur propositio & assumptio veræ sint, quid de conclusione sentiemus? Respondendum est certè, ut aliquod ens rationis reducatur ad Categoriam, non satis esse, si quauis ratione ordinem habeat ad entia rei. Etenim si nihil præterea desideretur, etiam negationes accidentium ad Categoriam substantiæ reducendę essent, cùm saltem remotè, aut potiùs remotissimè ad substantiam omnia entia rei & rationis ordinem habeant: & tamen diuus Augustinus loco paulò ante citato, negationes accidentium non ad aliam Categoriam vult referri, quàm ad eam, in qua ea accidentia collocantur. Quare vt aliquod ens rationis ad Categoriam referatur, oportet vt propriè & immediatè ad aliquod certum genus entis pertineat; ac illud in sua diffinitione claudat: ut non homo, hominem; non album, albedinem; non filius, filium. Cumque dentur multa entia rationis, quę non immediatè, ac propriè certam aliquam Categoriam respiciũt, ad nullam erunt reducenda. Exempli gratia, notio generis & speciei, notio subiecti & prędicati: nam & substantiæ genera sunt, & accidentia: immò & ipsa entia rationis, respectu aliorum entium, nonnunquam sunt genera. Porrò ita sunt subiecta & attributa enuntiationum substantiæ, vt accidentia; & vt ipsamet entia rationis: nam hæc oratio, Chimęra est chimęra, enuntiatio est. Quamobrem his prætermissis, ad singulas veniamus Categorias, in quibus omnia quę directè ponuntur, entia rei sunt; itemque ea quę primo, secundo, tertio, aut quarto modo indirectè ponuntur; non quæ quinto, & sexto.

De Substantia. Cap. 11.

SVbstantia, ut docet Aristoteles 7. Metaphy. tex. 4. est prior accidente definitione, cognitione, natura, & tempore. Itaque priùs de ipsa disputandum est. Sed Substantiæ nomen varias habet significantias: accipitur enim primò pro essentia. Qua ratione dici solet, etiam accidentia habere substantiam; id est, essentiam. Atque ita sumitur Substantię nomen in definitione Homonymorum & Synonymorum; non tamen accipitur ita quum dicimus, Substantiam esse primam Categoriam. Rursus significat ens per se existens; id est, non in alio tanquam in subiecto. Qua significatione partes quoque substantię sunt substantię: ut digitus est substantia. Sed neque ita sumitur hoc loco. Tertiò accipitur, ut significat ens per se subsistens, positum in recta linea huius Categorię; & ita nec partes Physicæ, nec differentię appellantur Substantię. Sed neque illud prętereũdum est, Substantiam etiam in hac tertia significatione posse accipi aut pro genere supremo huius Categorię, & ita diuiditur in substantiam corpoream & spiritualem, aut pro tota coordinatione omnium quę in recta serie huius Categorię ponuntur. Tumque diuiditur in hunc modum. Substantia alia Prima, ut Petrus; alia Secunda; ut homo: Secundarum, alia species; vt homo; alia

genus, vt animal: denique Generum aliud supremum, vt substãtia in communi; aliud interiectum, vt animal.

Prima Substantia sic ab Aristotele definitur. Prima Substantia est, quæ nec subiecto inest, nec dicitur de subiecto, vt Petrus qui quoniam substantia est, non est in subiecto; quoniam singularis est, non dicitur de subiecto. In qua definitione, ne quadret in partes substantiæ, vt hanc manũ, hoc caput; vel in differentias singulares, vt hoc rationale; subintelligendum est genus hoc modo: Prima substantia est substãtia posita in recta linea, quæ nec dicitur de subiecto, nec est in subiecto. At nemini mirum videatur, hanc definitionem per negationes tradi, qm̃ est descriptio. Aristoteles verò priusquam Primæ substantiæ definitionem tradat, hac periphrasi vtitur. Ait enim, Primam Substantiam eam esse, quæ propriè, præcipuè & maximè Substantia dicitur. Ait propriè, vt ostendat, Primam Substantiam non appellari Substantiam ea solùm causa, quia habet essentiam; hoc enim pacto etiam accidentia possunt nuncupari Substantiæ: sed quia substat accidentib. Vt Petrus est subiectum albedinis. Ait præcipuè, quia licet Secundæ Substantiæ accidentibus substent, id tñ habent ratione Primarum. Siquidẽ homo albus est, quia Petrus, vel Paulus est albus. Ad extremùm ait, maximè, quia Primæ Substantiæ non modò accidentibus substernũtur, sed etiam Secundis Substantijs, vt Petrus sub nomine collocatur. Secundæ verò Substantiæ sunt species, in quibus Primæ continentur; & hæ quidem, & harum specierum, uel formarum genera. Verbi gratia. Homo, & leo sunt Secundæ Substantiæ, quia in ipsis continentur Petrus & hic leo; Animal quoq; est Secunda Substantia, quoniam est genus ad hominem.

Primæ substantię epitheta.

Vt autem facilè possit Substantiarum ordo, & dignitas, ac inter eas habitudo percipi, adducit Aristoteles quatuor egregias ipsarum comparationes. Docet enim principiò, ex Substantijs Primam esse magis substantiam, quàm Secundam: nanque prima substantia substat immediatè accidentibus; secunda verò ratione primæ. Rursus prima substantia secundis subijcitur, secundæ verò nequaquam primis. Altera collatio. Inter secundas substantias magis substantiæ sunt species, quàm genera: nam species substant generibus, non contra. Tertia comparatio. Omnibus primis substantijs ex æquo nomen Substantię tribuitur. Quemadmodum enim Plato substat immediatè suis accidentibus, ita Socrates suis. Vltima collatio. Inter species infimas vna non est magis substantia, quàm alia. Nam sicut homo se habet ad sua indiuidua, & ad suum genus, ita quoque Leo se habet ad sua indiuidua, & ita substat suo generi; nempe animali. Quibus autem proprietatibus substantiæ sint affectę, dicemus, neq; ita multò post; sed obiectionibus quæ in ea, quæ diximus, adduci possent, antea est occurrendum. Quatuor enim priora genera, quò distinctiora appareant, ita libuit pertractare, vt cuilibet duo respondeant capita: quorum prius definitionem, & diuisionem eius contineat, posterius affectiones.

Substãtiarũ comparationes.

In superiora obiectiones.

Dixit Arist. Substantiam esse priorem accidente diffinitione, quia accidens definitur per substantiam. Aut ergo loquitur Arist. de diffinitione essentiali accidentis, aut de descriptiua. Si de descriptione, certè sicut accidens per substantiam describitur, ita ẽt substãtia per accidens: sin autem de definitione essentiali accidentis

Quomodo accidẽs ꝑ substantiam definiatur.

agat, omninò fallitur. Accidẽs nãque, vt color, aut iustitia, habet suum genus & suã differentiam, per quæ potest absq; substantia, essentiali definitione explicari. Inde autem obscurior, ac difficilior obiectio redditur, quòd Mathematicus definiat triangulum absque substantia. Dicit enim, triangulum esse figuram planam, tribus lineis contentam. Respondetur, substantiam esse priorem accidente, etiam definitione essentiali. Nam quamuis triangulus definiatur per figuram, necessariò in ipsa figura debet intelligi substantia; quoniam figura essentialiter est qualitas, qualitas verò essentialiter est accidẽs, accidẽtis autem esse essentiale, est saltem aptitudine, inesse substantiæ. Vnde quemadmodum in diffinitione hominis necessariò subintelligitur corpus animatũ, quod in animali includitur; sic in diffinitione figuræ necessariò clauditur substantia; saltem vt additum: quia in definitione figuræ ponitur qualitas. Sed duo sunt genera accidentium, aliud commune & aduentitium, vt candor & atror, respectu hominis; aliud proprium, vt facultas ridendi, respectu eiusdẽ. Itaq; in definitione accidentium communium poni debet implicitè, vel explicitè substantia in cõmuni: at in diffinitione accidentis proprij necessum est poni substantiam in particulari; eam nempe quæ est eius subiectum. Id ita probatur. Nam ex Arist. 1. Poster. cap. 4. hæc enuntiatio. Homo est risibilis, & omnes aliæ, in quibus proprietas de subiecto dicitur, sunt attributiones secundi modi Dicendi per se: sed enuntiationes illius modi ita se habent, vt subiectum ponatur in definitione prædicati; teste ibidem Aristotele: Ergo homo ponitur in definitione risibilis. Ponitur, inquam, tam si definiatur in concreto, quàm si in abstracto, Risibile enim est homo potens ridere; Risibilitas verò est potentia hominis ad ridendum. Reuoca obsecro in mentem quæ libro 1. capite 8. habes.

Quid primus cognoscatur accidens, an Substãtia.

Secunda obiectio. Ait Arist. substantiam esse priorem Cognitione accidente. Sic obijcio. Omnis nostra cognitio, ortum habet à sensu, sed sensus habet tãquam obiecta accidentia, vt visus colorem, seu lucem; auditus sonũ, ergo accidens prius est substantia cognitione. Rursus ex Arist. 1. de Animo cap. 1. Accidentia ad intelligendum rei naturã maximũ afferũt adiumentũ, ergo priùs est cognoscere accidentia hominis, quàm substantiam hominis. Respondetur, Arist. 7. Metaph. loqui de prioritate cognitionis quoad perfectionem, non quoad temporis antiquitatem. Id est, cognitio accidentis potest equidem esse prior tempore cognitione substantiæ: at perfectiùs leonem cognoscimus, quum eum secundùm substantiam & naturam intelligimus, quàm si solùm ratione accidentium cognoscamus. Nec nostrum est hoc scholium, quin potiùs ipsiusmet Aristotelis eodem loco. De quo lege diuum Thomam ibidem. Respondetur secundò, cognitionem nostram esse duplicem, vnam sensus, alteram intellectus. Cognitione sensus priùs cognoscimus accidentia, quã substantias; sed contrarius est ordo intellectus. Quod ut planiùs fiat, sciendum est, cognitionem aliam esse cõfusam, aliam verò distinctam: quarum prior est imperfecta, posterior autem perfectior: prior obscura, ac tenebrosa est; posterior perspicua, lucisq; plena. Intellectus igitur noster priùs cognoscit substantiam cognitione confusa, deinde accidens cognitione confusa; tum substantiã cognitione distincta, postremò accidens cognitione distincta. Quod exemplum & ratione ostenditur. Quam primum à longe aliquid vides, statim intellectu cognoscis, substantiam esse, aut corpus: deinde eam moueri, aut quiescere: tertiò, iam perspicuè esse animal; & denique esse atram, aut cãdidã, magnã, aut paruã. Ratio autẽ est huiusmodi. Apud omnes Interpretes Arist. 1. Poster. cap. 1. priùs cognoscitur diffinitio essentialis subiecti, quàm diffi-

diffinitio eſſentialis proprietatis;ergo clara cognitio accidentium ſequitur ſubſtantiæ perſpicuam cognitionem. Sed commodior hæc tractandi locus eſt in libris Poſterioris Analyſis.

Tertia obiectio. Cùm ab Ariſtotele ſæpe diſputatum ſit(malè, inaniterq; profectò,ſed vt ipſe putabat bene) Mundum perpetuò fuiſſe;quomodo ab eo poteſt defendi accidens,Tempore poſteriùs eſſe Subſtantia? Si enim ſemper fuit cœlũ,perpetuò fuit & motus & lux. Reſpondetur, Chriſtianos facillimo negotio expedire ſe ab hoc dubio. Etenim nos, qui nullis noſtris meritis, ſed Dei beneficio, Fidei Catholicæ lumen accipimus,dicimus, ante mundi conſtitutionem fuiſſe Dei ſubſtantiam,cùm alioquin nullum eſſet accidens. Et licet, tunc nullum re uera eſſet tẽpus; erat tamen æternitas, quæ cùm ſit diuturnitas quædam, ſolet nonnunquam dici tẽpus:quãuis impropriè. Cæterùm Ariſtoteles,qui poſuit Mundum ab æterno,difficilè emerget. Quare ſunt tres modi reſpõdẽdi pro Ariſtotele, quibus liberetur,nõ quidem ab errore,ſed à manifeſta contradictione & inconſtantia. Primus eſt Commentatoris 7.Metaphy.tex.4.Cenſet autem Ariſtotelem tãtùm loqui de accidentibus,quæ conueniunt ſubſtantijs conſtitutis. Nam accidẽtia quæ in rebus inueniũtur duplicia ſunt, alia quæ aduenerunt eis iam exiſtentibus, vt deambulatio; & his certùm eſt,priorem eſſe ſubſtantiam cui accidunt: alia quæ aduenerunt in ipſo momento conſtitutionis rerum,vt color. Et his accidentibus prior eſt ſubſtantia, nõ ſecundùm ſe totam,ſed ratione materiæ primæ, quam Ariſt.finxit æternam. Verũ eximit ab hac regula Commentator alio in loco quãtitatẽ; quia in eo fuit errore,vt quantitatem ipſi materiæ coęternam eſſe putaret. Secundus modus reſpondendi eſt diui Thomæ eodem in loco. Dicit enim,ſubſtantiam eſſe priorem tempore accidẽte,quia datur quædã ſubſtãtia, nempe Deus,quę eſt in æternitate,in qua propriè nullũ accidens inuenitur; quoniam in Deo etiam (ſecundùm Philoſophũ naturalẽ) nullũ eſt accidẽs. Quò ſi dicas,iuxta hunc modum reſpondendi non oſtendi ſubſtãtiam prædicamentalem,eſſe priorem tempore accidente, cùm Deus non ponatur in prædicamento: Reſpondetur ex Ferrarienſe Theologo magno & copioſo.2.cõtra Gent.cap.91.exemplo diui Thomæ probari etiam, ſubſtantiam prædicamentalem; quatenus ſub ſtantia eſt,eſſe priorẽ tempore accidente. Iam nec illud ab eruditis ignorarì poteſt, Deũ nõ pertinere ad Categoriam Subſtantiæ, ut in ea contentum; ſed ut eius peculiare continens. Non quòd aliarum Categoriarum res minimè cõplectatur,ſed quia ſubſtantiam priuata quadam ratione continet. Deniq; etſi Deus non pertineat ad Categoriam Subſtantiæ, quia tamen ſubſtantia prædicamentalis propriùs accedit ad Deum,quàm accidens,meritò ex perfectionibus Dei etiam ſubſtantia, quæ in prædicamẽtis ponitur, in eminentiorem gradum extolli videtur. De his lege Chryſoſtomum Iauel.7.Metaph.quæſt.3.Extãt enim iam omnia eius opera beatiſsimo Pontifici Pio quinto dicata.Ac duobus his ſcholijs tertiũ addi poteſt; nec alienum quidẽ ab Ariſ.mẽte.Subſtãtia eſt prior tẽpore accidẽte, quia nullum datur accidens,quod eam ſubſtantiam, in qua eſt,antecedat; cùm tamen vix poſsit dari ſubſtantia, quæ non ſit antiquior multis accidentibus,ipſi inhærentibus. Vt Socrates prior eſt ſua deambulatione,& Angelus etiã,pleroſq; ſuæ volũtatis actus pcedit.

Substantia quare dicatur prior natura accidente.

Quarta obiectio. Cur obſecro addidit Ariſtoteles,ſubſtantiam eſſe priorem natura accidente?Nam ſi eſt prior definitione eſſentiali & cognitione, certè eſt prior natura. Vanè igitur additur illa particula.Reſpondetur primò, Ariſtotelẽ nũquã eã poſuiſſe,vt diuus Thomas eodem loco teſtis eſt locupletiſsimus, ſed iuniores eã ad-

didisse. Quod ex eo etiam probatur, quia apud trãslationem ipsorum iuniorum Aristoteles exponit tres priores particulas; hanc verò sine explicatione relinquit: expositurus certè, si eam ipse in textu posuisset. Respondetur secundò, illam additam esse maioris explicationis gratia.

An genera, & species sint potiùs vocandæ Primæ substãtię.

Quinta obiectio. Docet Aristoteles, Indiuidua esse Primas substantias. Qua in re nec sibi quidem satis constare videtur. Nam ipsemet in Postprædicamentis ea tradit esse priora, à quibus haud reciprocatur existendi consecutio; sed ab homine ad Petrum non cõuertitur existendi consecutio: ergo homo debet vocari Prima substãtia, & nõ Petrus. Probatur Minor. Nã licet bene argumẽtemur, Petrus est, ergo homo est; nõ tamẽ sequitur, homo est, ergo Petrus est. Petrum, hominéq; in exẽplum sumpsi, cùm idem de quauis alia prima & secũda substantia facere potuissem. Respondetur, Secundam substantiam esse quidem priorem indiuiduis cõsecutione, non tamen efficientia; & (vt ita dixerim) causalitate, quoad existentiam, & receptionem accidentium. Causa enim ob quam homo existit, est, quia Petrus, vel Paulus existit: & causa quare homo est albus, est, quia Petrus, vel Paulus est albus. Nunc autem prioritatem causalitatis considerat Aristoteles. Respondetur secundò. Licet à secunda substantia ad indiuidua sumpta determinatè nõ vicissim commeet existendi consecutio; tamen ad indiuidua sumpta in communi haud dubiè licet reciprocè argumentari. Nam vt sequitur, indiuiduum hominis est, ergo homo est: ita quoque sequitur, homo existit, ergo aliquod indiuiduum hominis existit. Nunc autẽ Aristoteles non agit de prima substantia determinatè, id est, solùm pro Socrate, aut Platone, sed indeterminatè & communiter pro quauis prima substãtia,

An species & genera sint magis substantiæ quàm indiuidua.

Sexta obiectio in illud, quod asserit Aristoteles, indiuidua esse magis substantias, quàm genera, uel species. Nec vana est obiectio; tum quia in sequenti capite eius doctrinam sequentes, dicemus, substantiam non suscipere magis & minùs; tum quia 8. Metaph. tex. 2. ipsemet tradit genera & species esse magis substantias. Ad primam dubitationis causam cap. sequenti dicemus. Ad secundam respondetur, illud non dixisse Aristotelem ex propria sententia, sicut nec multa alia in eodem capite. Huic solutioni ansam præbet diui Thomæ interpretatio. Respondetur secundò, substantiam posse accipi duobus modis, primo, vt dicit essentiã; secundò, vt dicit existere & substare accidentibus. Si de essentia sit controuersia, magis substantia est species, quàm indiuiduum; cùm essentia competat indiuiduo, rõne speciei. Si aũt de existẽtia & receptione accidentiũ disputemus, magis substantiæ sunt indiuidua, quàm species, quia ratione indiuiduorum & existunt, & accidentibus substãt species, atq; genera.

Extrema obiectio in illud, quod dicit Aristoteles, vnã speciem infimam non esse magis substantiam alia. Substantia dicitur à substando, sed homo substat accidentibus corporeis, vt longitudini, candori, ponderique; & incorporeis, vt quibusdam vitijs & virtutibus: Leo autem substat solùm accidentibus corporeis: ergo magis substãt homo, quàm leo. Respondetur. Magis, id est, pluribus concedo; Magis, id est, immediatiùs nego; quoniam sicut homo substat mediatè suis accidentibus, ita & leo suis accidentibus per sua indiuidua substat. Nunc autem quum dicimus, vnam speciem non esse magis substantiam alia, solùm intelligimus, vnam non subijci accidẽtibus immediatiùs alia. Similis est adhibenda responsio illi argumento, quod fieri solet de duabus primis substantijs, quarum vna pluribus accidentibus substat, quàm alia. Igitur hæ se obtulerunt quæstiones circa ea, quæ de Substantia dixeramus. Iam reliqua persequamur.

De

De affectionibus substantiæ. Cap. 12.

BEne se habebit nunc, si quasdam substantiæ affectiones tradamus, quibus & ipsis natura meliùs intelligatur, & cognoscamus etiam quàm sit à Categorijs accidentium separata. Prima affectio est. Conuenit substantiæ non esse in subiecto. Constat ex anteprædicamentis. Secunda. Conuenit generibus & speciebus Categoriæ substantiæ, & eorum quoq; differentijs prædicari Synonymòs de primis substantijs. De Petro enim & Paulo dicuntur Synonymòs, & quidem strictè, homo, & animal, sensibile, & rationale. Sed de his vide quæ diximus supra cap. de Synonymis. Tertia. Substantia non habet contrariū; vt homo non repugnat plantæ. Quarta. Substantia non suscipit magis, & minùs. Nam Petrus non est magis homo, quàm Paulus. Hæc tamen affectio & superior conueniunt etiam quantitati, vt in Categoria Qualitatis meliùs explicabitur. Quinta, & maximè propria affectio est, vt cū vna & eadem substantia sit, contraria cum sui mutatione recipere posśit, vt tu vnus manens, nunc stas, nunc verò sedes. Dixi cum sui mutatione, quoniam etiam hæc oratio scripta, Petrus sedet, suscipit contraria, & modò est uera, modò falsa; non tamen ex seipsa, sed ex mutatione Petri, qui interdum sedet, & quandoque ambulat. Cæterū vt in solam substantiam hęc affectio quadret, Intelligenda est de receptione, quæ primò & per se rei conueniat. Etenim superficies manus recipit uicissim calorem & frigus, non quidem vi sua, sed ratione substantiæ; in qua superficies ipsa existit. Quænam autem sint, quæ in hac Categoria continentur, explicabimus in Tabulis, quas (Deo fauente) daturi sumus.

Dubitationes.

PRima. Homo est in loco, non tanquam pars loci; & imposśibile est vt sit sine loco (dico autem facultate naturæ, sicut nec eadem facultate potest accidens extra subiectum inueniri) Ergo est in loco tanquam in subiecto. Respondetur, hominem non posse esse sine loco, sumendo locum in communi; posse tamen esse sine loco in particulari. Potest siquidem ab vno in alium transmigrare. Nec velim, hinc colligas, hominem esse saltem in loco in communi, vt in subiecto. Etenim vt aliquid sit in aliquo tanquam in subiecto, non sufficit, illud non posse existere sine eo in cōmuni; sed etiam requiritur, vt non posśit esse sine eo, in quo est in particulari, vt albedo, quæ est in manu, non solùm nequit esse extra hominem totum, sed nec etiam à manu recedens, in aliam eius partem migrare potest. An homo sit in loco, vt in subiecto.

Altera dubitatio. Dictum est, substantiam non suscipere magis, aut minùs. Quòd proculdubiò falsum est, si vt superiori capite scripsimus, prima substantia est magis substantia, quàm secunda. Huic dubitationi ita à plerisque solet responderi. Aiūt substantiam aut dici à subsistendo & existendo per se: qua significatione, etiam Deus appellatur substantia: aut à substando accidentibus, vt quum albedinis subiectū substantiam dicimus. Quo vocabuli vsu, omnia quæ ponuntur in prima Categoria, substantiæ appellantur. Deus verò, qui nullum recipit in seipso accidens, non vocatur Substantia. Egregia hæc significationum substantiæ enumeratio quò serpat, videamus. Itaque asserunt, si substantia dicatur à subsistendo per se, non recipere eam illud magis, ac minùs; sin autem à substando accidentibus, omninò recipere; quia secundæ substantiæ substant accidentibus ratione primarum: atq; Qua ratione substantia nō recipiat magis aut minus

ideò magis substantiæ sunt primæ, quàm secundę. Tamen aut ego fallor, aut vana est solutio. Nam etiam considerando substantiam, vt dicitur ab existendo per se, suscipit magis & minùs. Nisi enim velimus Ideas Platonicas ab Orco suscitare, secundæ substantiæ non existunt, nisi quia primæ existunt. Ideò namque dixit Aristoteles, interemptis primis substantijs, reliqua interire. Quamobrem aliter respondetur, substantiam quidem sub ratione communi substantiæ recipere magis & minùs: at sub ratione particulari hominis, aut alterius speciei, seu generis, non recipere magis, aut minùs. Videlicet Petrus non est magis homo, quàm Paulus; nec vnus Leo, alio Leone. Omnino autem hanc solutionem recipi decet; quia ab ipsomet Aristotele hoc loco traditur; nec vllus eius mentem poterit meliùs explicare. Denique respondetur, substantiam non suscipere magis, aut minùs, si primæ substantiæ inter se conferantur, aut species infimæ inter se; aut genera, quæ ex æquo à speciebus infimis distant. Nam si aliter substantias conferas, proculdubio magis & minùs inter ipsas, inuenietur.

An vltima affectio sit substantiæ pprietas.

Tertia dubitatio. Dictum est, maximè proprium esse substantiæ, vt contraria suscipere posit. Equidem, vt libr. 2. capit. 8. dub. 4. pronun. 3. scripsimus, inter Proprium & Accidens quintum prædicabile maximum est discrimen: quòd Proprium priùs natura conueniat speciei, postea verò indiuiduis; at accidens priùs indiuiduis, quàm speciebus. Sed recipere contraria accidentia, priùs conuenit indiuiduis, quã speciei: nam priùs natura aliquis singularis homo ambulat, quàm homini ambulatio tribui posit. Ergo recipere contraria, non est maximè proprium substantiæ. Respondetur. Quemadmodum risibilitas, aut ridendi facultas priùs conuenit homini, quàm Petro, cùm de homine primò & per se enuntietur: at ridere actu priùs conuenit Petro, aut alteri indiuiduo, quàm homini; ita recipere quidem contraria accidentia, priùs indiuiduis, quàm homini, vel alijs vniuersalibus Categoriæ Substantię dicendum est conuenire: at posse recipere priùs vniuersis, quàm indiuiduis. Nisi enim natura humanæ esset indifferens ad ambulandum, aut sedendum, non possent Petrus, ac Paulus sine discrimine aut ambulare, aut sedere. Idque ex eo facilè comprobatur, quod si natura specifica certè, ac definitè sibi postulet aliquod accidens, ea quæ sub illa specie continentur indiuidua, non possunt recipere accidens contrariũ. Quia natura ignis necessariò exigit calorem, non potest dari aliquis particularis ignis frigidus; & quia natura aquæ necessariò exigit frigiditatem, ideò non potest dari aliqua pars aquæ sic calida, quin tanta frigiditate constet, vt si ab igne remoueatur, posit eum qui subintrauerat, calorem restinguere.

Num Oratio contraria recipiat.

Postrema dubitatio. Quomodo dictum est, orationem non recipere accidentia contraria cum sui mutatione? An sicuti homo recipit calorem & frigus, quia Sol in eum radios mittit, & postea contrahit, non eadem ratione hæc oratio, Petrus sedet, recipit veritatem & falsitatem, quia Petrus stat, & postea sedet? Respondetur, hominem recipere calorem & frigus cum sui mutatione reali. Rem enim quandam recipit Petrus, & quandam amittit, quum fit ex calido frigidus. At Oratio recipit veritatem & falsitatem absq; sui mutatione reali, quippe cùm esse veram, aut falsam, nihil reale dicat in Oratione, sed tantum relationem rationis; veluti dextrum & sinistrum in columna. Hactenus de Substantia.

De

De Quantitate. Cap. 13.

IAm de Quãtitate priùs quàm de reliquis accidẽtibus disputemus: nõ certè quòd ipsam illis omnibus perfectiorem iudicemus: nobilior enim est Qualitas: quæ non modò in rebus corporeis inuenitur, sed etiam in seiunctis à materia: neque porrò quòd nullum accidens posit inhærere substantiæ, nisi media Quantitate; cùm accidentia Animæ rationalis & Angelorum eis insint non media Quantitate: sed quia inter omnia accidentia notiora sunt ea, quæ sensibus percipi possunt; vt albedo, sonus, calor, & alia eiusdem generis: quorum prima radix & fundamentũ est Quãtitas. Iam verò cùm inter oẽs Categorias Quãtitas substãtiæ similior videatur; ita vt possit in locũ substantiæ aliquando subrogari, vt docent Theologi de sacrosanctę Eucharistię sacramento: iure post substantia Quantitatis sequitur disputatio. Quare priùs de Quãtitate disputetur

Quantitas est, qua dicimur esse quanti, vt à magnitudine magni, multique a multitudine. Si enim licuit Aristoteli, Qualitatem eam dicere, qua dicimur quales; quid impedit, ne Quantitas similiter definiri posit? Teneamus igitur hanc esse Quantitatis definitionem, aut certè descriptionem; nam mihi vtrumuis est satis. Duplex autem est Quantitas, alia Continua, alia Discreta; aut alia Coniuncta, alia Deiuncta. Coniuncta est, cuius partes termino communi iunguntur. Terminum communem appello quidpiam indiuisibile, quod est vnius partis finis, alterius verò principium; vt punctus, qui est in medio linee. Deiuncta est, cuius partes nullo communi termino iũguntur; vt denarius. De hoc genere Quantitatis, non multò post disseremus, sed priùs de Coniuncta agamus. Ea quidem in quinque species diuidi solet, in Lineam dico, ac Superficiem, Corpus, Locũ, & Tẽpus. Vulgus autem Philosophorum, lineam esse ait longitudinẽ sine latitudine: Superficiem (quę à nonnullis Extremitas: aut Planum dicitur) esse longitudinem & latitudinem, absque profunditate: Corpus verò longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Eodem omnino sensu licet alijs verbis definit hæc Aristot. 5. Metaph. tex. 18. dicens, lineam esse continuũ in vnũ, cùm solũ ratione longitudinis fit cõtinua, & ratione latitudinis indiuisibilis: superficiem verò esse quid cõtinuũ in duo: Corpus deniq; continuũ in tria. Locus autẽ ita definitur. Immobilis superficies corporis ambientis, vt superficies aeris cõtinentis me, est locus meus. Quare tamen superficies immobilis dicatur; cùm re verà moueatur, magnam, nec perspicuam certè habet Philosophiam. Atque hoc loco fortè non deerunt Philosophi minimè mali, sed non satis acuti, quibus videatur, hanc rem non fuisse tanquam difficilem ab hac disputatione remouendam; cùm facilè dici posit, superficiem aëris ambientis columnam: si, quatenus superficies quędam est, consideretur, proculdubio posse moueri; nec solũ posse, sed re ipsa moueri: at si expẽdatur ratione distantię à Solis & Centro mũdi nequaquã moueri, sicut nec pũcta ista fixa quę nominauimus. Quò circa tametsi superficies cõcaua aëris, quę mane ambiebat columnam, ad vesperum iam mutata sit; quia tamen alia ei succedit in eadem penitus distantia à Polis & Centro: ideò & columna in eodem loco, in quo erat, dicitur permanere, & locus ipse immobilis perseuerare. Hęc quum dicunt, totam, quanta est, arbitrantur se dissoluisse quęstionem. Quam acutè, nihil dico; certè non adeò perspicuè, vt existimant. Etenim cùm illa etiam distantia accidens sit in corpore ambiente existens, moto eo corpore, sicut necesse fuit, aliam superficiem succedere, ita & aliam re uera distantiam; alioquin accidens ab vno subiecto migraret in aliud. Non equidem vt falsam reprehẽdo solutionem, sed talem arbitror, vt si aliquis vrgere velit, vt nos fecimus, non pos-

Quid sit Quãtitas.

Species Quãtitatis

Nota de loci immobilitate.

sit absque summa Philosophiæ comprenhensione defendi. A Philosophis igitur ista erunt petenda, nos verò ad propositum reuertamur. Tempus est motus primi cœli, quatenus in illo motu apprehenditur priùs ac posteriùs, vt constat ex 4. Physicorum. Has quinque species esse quantitates continuas, probatur; nam partes lineę coniunguntur in quodam puncto, qui est in medio lineæ; qui cùm sit res penitus indiuisibilis, est finis vnius partis lineæ; alteriùs verò principium. Quare puncta quæ in linea sunt extrema, non sunt termini communes; nam cùm vnam partem finiant, alterã non inchoant. Partes autem superficiei habent tanquam terminum cõem lineam in medio superficiei, quæ etiam est quid indiuisibile secundùm latitudinem. Partes corporis habent terminum communem superficiem, quæ in medio corporis intelligitur, estque indiuisibilis quoad profundiiatem. Insuper temporis partes coniunguntur ad instans, vel momentum, aut Nunc, quod est in medio temporis. Denique partes loci coniunguntur aliqua linea, quæ respondet alteri lineæ existenti in superficie corporis locati.

Qualis sit terminus cõmunis.

Veruntamen circa has dimensiones, scilicet longitudinem, latitudinem, ac profunditatem, seu crassitiem, obseruandum est primò: omnem terminum communem esse vna dimensione minorem illa quantitate, cuius est terminus. Superficies est terminus corporis: corpus autem tribus dimensionibus constat, superficies tantùm duabus. Præterea linea cuius vna est dimensio terminus ponitur superficiei, quæ habet duas. Punctus denique cùm omni dimensione careat, est terminus communis lineæ: quia id quod minus vno est, nihil est.

Num quãtitas cõiũcta ex terminis cõmunibus componatur.

Obseruandum est secundò: Quantitates non componi ex suis terminis communibus. Linea non componitur ex punctis, nec superficies ex lineis, nec corpus ex superficiebus, aut tempus ex instantibus, vel momentis. Horum autem vna est ratio. Nam mille puncta non faciunt lineam, nec mille lineæ tantillam superficiem, nec mille superficies corpus etiam exiguum, vel denique infinita instantia breue tempus. Etenim si vno puncto velis addere alium, aut tanget priorem, aut secùs. Si non tangit, non faciet quantitatem continuam, uel attiguam; sit tangit, vel se toto tangit, uel aliqua sui parte attingit; & alia est extra priorem punctum. Si detur primum, ergo duo puncta non occupant maiorem locum, quàm vnum solum; ac proinde non faciunt lineam. Secundum verò dici non potest; ait enim Arist. 5. Metap. tex. 12. Punctum esse quid indiuisibile, ergo non habet partes. Nec aliter sentiendum est de linea respectu superficiei, cùm eadem sit ratio lineæ ad superficiem, & superficiei ad corpus, quæ puncti ad lineam.

De numero dimensionum.

Denique obseruandum est, non esse plures dimensiones tribus: quoniam numerus dimensionum debet sumi ex numero linearum, quæ possunt ita se interscecare, vt angulos rectos constituant (& vocamus angulum rectum, quem efficit linea recta, cadens super lineam rectam perpendiculariter, ut patet in illo schemate) sed tantùm possũt esse tres lineæ, quæ ita se inuicem diuidant: Ergo tres sunt dimensiones, nec plures dari possunt. Probatur propositio. Nam mensura, cùm nos de rerum quantitate certiores faciat, dẽt esse certa, ac definita; non uaria, & fluctiuaga: sed solus angulus rectus est certus, ita ut non posit unus rectus esse maior altero: contra autem anguli acuti, uel obtusi sunt incerti; danturque obtusus & obtusior, acutior & acutus: Ergo numerus dimensionum ex numero tantum earum linearum sumendus est; quæ modo iam exposito se interscecant. Probatur assumptio. Siquidem illis duabus lineis superiùs expresis ad crucis formam, põt alia superaddi,

quæ

quæ per medium illarum feratur, sed eam nequimus depingere. Posset tamen sumi acus, & in papyro transfigi, ac tum fierent omnes angeli recti. Porrò cæteræ lineæ, quæ his addi possunt, iam non efficient angulos rectos, sed acutos; ut experientia comprobare licet.

Quantitas verò Deiuncta, diuiditur in Numerum & Orationem. Numerus est multitudo consurgens ex vnitatibus, vt denarius. Numerus autem est quantitas Discreta, quia eius partes nullo termino communi vinciuntur. Et quidem de numero pari manifestum est. De impari sic ostenditur. Septenarius diuiditur in quatuor & tria, & quædam vnitas quaternarij poterit esse eiusdem quaternarij finis, at certè non erit ternarij sequentis principium. Quare non conueniet illi vnitati definitio termini communis: ergo nec impares numeri Quantitates Continuæ appellari debent. Oratio autem hoc loco non sumitur pro ea, quæ ore profertur; cũ hæc ut sonus quidam est ad tertiam qualitatis speciem pertineat: ut uerò est significans, ad Relationem. Nec quidem pro Oratione quæ scribitur est accipienda, illi enim characteres spectant ad quartam speciem qualitatis: nec deniq; pro ea quę mẽte retinetur; ut constat. Quidam igitur significat nunc Oratio? Vt existimo, mensuram uocum, sonorum, & motuum, quatenus inter se ordinem quendam habent. Vt quum profero hanc uocem Dominus, illa mensura qua dimetior quantùm spatij, aut (si placet) durationis consumptum fuerit in eius prolatione, est quæ hoc loco uocatur Oratio: ea loquendi formula qua mensuram pedis, nominamus pedem. Quocirca subiectum cuiuslibet scientiæ Musicæ pertinent ad hanc speciem, etiam loquendo de scientia Irah, cuius meminit Cõmentator 7. Metaph. tex. 29. agit enim illa scientia de Musica in saltu. Et illa mensura qua mensuramus uarios motus tripudiantium in choreis, sub nomine quoq; Orationis intelligitur. Sed enim quantùm intelligo, Oratio non differt re à tẽpore, sed idemmet cœli motus, qui quatenus est mensura rerum continuarũ, uocatur Tempus; quatenus ex ipso sumimus uarias partes ad mensurandas uoces sonos, & motus diuersos, appellatur Oratio.

De Quantitate Deiuncta.

Orationis nomen quid hoc loco significet.

Ac ne aliquid intactum relinquamus, illud oportet intelligi, à quantitate Discreta appellari res multas, aut paucas, ut mille Pomiliones dicimus multos, non magnos; duos autem Gigantes, paucos dicimus: sed absque controuersia magnos: quamuis nonnunquam huiusmodi nomina confundãtur. Sed tamen in Magni nomine quędam latet amphibolia. Magnitudo quippe alia Perfectionis est, alia Molis. Perfectionis magnitudo est, cuiusque rei in genere suo præstantia, & excellentia. Qua significatione, Deum etiam magnum uocamus. Tritum enim illud est, & omnium ore vulgatum, in his quæ mole magna non sunt, magnum idem esse, atque perfectũ. Molis verò magnitudo est, quæ ex rerum corporearum longitudine, latitudine, profunditate, aut diuturnitate sumitur. Quorsum hæc inquies? Vt intelligatur, magnitudinem Perfectionis in rebus etiam corporea Quantitate carentibus inueniri; nec pertinere ad hanc Categoriam, potiùs quàm ad alias: at magnitudinem molis tantùm in rebus corporeis cerni, & ex hac Categoria desumi.

Quæstiones.

PRima est de numero specierum Quantitatis. Nam Aristoteles 5. Metaph. tex. 18. enumerat Tempus inter Quãtitates per accidẽs, nos verò inter quãtitates per se. Respõdeõ, de Quãtitate duobus modis tractari posse, scilicet sub ratione diuisionis,

Tempus an sit quãtitas per se.

sionis,& sub ratione mensuræ. Nam Quantitas duo habet. Constituit enim rem diuisibilem, ac est mensura qua res metimur. In Metaphysica egit Arist. de Quantitate potissimùm sub ratione diuisionis, ac proinde ita definiuit Quantum. Quantū est, quod natum est diuidi in ea quæ insunt, quorum vnumquodq; natum est, hoc quiddam esse. Hic verò agit de Quantitate potiùs, ut est mensura. Vnde ortum est, vt quum assignant Doctores, causam numeri specierum Quantitatis, quæ ab Aristotele hoc loco adducuntur, confugiant ad varias formas mensuræ. Dicunt enim, res quas metimur aut esse coniunctas, aut deiunctas. Porrò si coniunctæ sint, aut esse positas in successione, tumque mensurari Tempore; aut permanere. Harum præterea mensionem aut fieri internè, aut externè; si externè, ad Locum pertinet; si internè, vel solùm ratione longitudinis, idque per Lineam exerceri, vel ratione longitudinis, & latitudinis, per superficiem; vel denique ratione profunditatis, per Corpus. Sin autem res disiunctas metiamur, & illæ res sint voces, soni, aut motus, pertinere ad Orationem; alia verò deiuncta, ac permanentia numero mensurari. Cùm itaque Tempus per se mensura sit, numeratur hoc loco inter species per se Quantitatis ab Aristotele. Cùm autem non competat ei diuisio per se (licet non conueniat ei penitùs accidentariò sed ratione motus, & magnitudinis, vt dicitur 6. Physicor. capit. 4.) ideò, in Metaphysica inter species per se Quantitatis nō computatur. Facillimùm est hinc colligere solutiones aliorum argumentorum; quæ contra numerum specierum Quātitatis fieri consueuerunt. Quare non numerasti Motum speciem quantitatis? Quia agitur hic de quantitate sub ratione mensuræ, motus autem non habet aliam rationem mensuræ, quàm Tempus. Cur Aristoteles in Metaphysico reliquit locum? Quia in ratione diuisionis non differt locus à superficie; quanquam differat in ratione mēsuræ. Quæ causa fuit ob quam in Metaphysica non meminit Aristoteles Orationis? Quia in ratione diuisionis non differt oratio à numero, & motu. Nihil enim aliud est Oratio, quàm motus quidam diuisi, & inter se compositi, sicut numerus nihil est aliud quàm rerum permanentium, ac diuersarum multitudo.

Altera quæstio. Corpus est species Categoriæ Substantiæ, ergò non potest esse species Categoriæ Quantitatis: diuersorum enim generum, & non subalternatim positorum, sicut diuersæ sunt differentiæ, ita & species. Respondetur, Corpus sumi aut pro ipsa trina dimensione, & esse speciem quantitatis Continuæ, aut pro natura substantiæ, ex qua fluit trina dimensio, ut proprietas à subiecto; quemadmodum ab homine risibilitas: & hoc pacto esse speciem substantię.

Tertia quæstio. Corpus non potest inueniri absque superficie, vel linea; nec linea absq; superficie, vel corpore: quomodo ergo sunt tres species distinctæ? Respondetur; id nihil ad rem pertinere, nam etiam actio non potest inueniri absque passione, nec passio absque actione; & nihilominus sunt non duæ species tantùm, sed duo suprema genera.

De numero Trāscēdēte, & ad Quantitatis Categoriam coarctato.

Vltima quęstio in hoc capite agitari solet, an omnis numerus ad hanc Categoriā pertineat. An sicut decem homines, quà decem sunt, ad genus Quantitatis disiunctę referuntur, ita & decem Angeli. Sed in hac quęstione apud probatos auctores duplex genus numeri solet annotari, aliud Transcendens, aliud Quantitatiuum. Numerus .n. conflatur ex vnitatibus: Vnitas autem alia est Transcendens, alia Prędicamentalis, vel Quantitatiua: Ergo duo erunt numerorū genera. Vnitas quidē transcendens vagatur per omnia genera, estque ex numero transcendentium, Hęc enim sunt pręcipua Transcendentia ens, Vnum, Verum, Bonum, Aliquid, & Res. Iam verò Vnum transcen-

transſcendens nihil eſt aliud, quàm quęuis res, ut eſſentiam & exiſtentiam indiuiſam ſortitur. Exempli gratia. Angelus Raphael dicitur vnus, quia eius eſſentia, aut exiſtẽtia non eſt diuiſa in plures eſſentias, vel exiſtentias. Quò fit, ut quæuis ſubſtantia, & quoduis accidens hac vnitate dicatur Vnum, cùm non detur aliqua res, quę non habeat vnam exiſtentiam, à qua Vna uocetur. Vnitas autem Quantitatiua, vel prędicamentalis, eſt illud eſſe continuum indiuiſum actu, quod in qualibet re, affecta quãtitate continua, inuenitur. Petrus enim pręter eſſe eſſentiæ, vel exiſtẽtię, habet quoddam eſſe accidentale, ratione cuius eſt vnum corpus continuum. Igitur ex vnitatibus tranſcendentibus, conſtituitur numerus tranſcendens, vt decem Angeli, quia habent decem eſſentias, uel exiſtentias, ſunt decem. Ex vnitatibus prędicamentalibus conſtituitur numerus Quantitatiuus, vt decem homines non ſolùm ſunt decem, quia decem eſſentijs, vel exiſtentijs conſtant; ſed etiam quia habent decem quantitates. Nec debet à nouis Philoſophis hæc diſtinctio vana & commentitia iudicari: innititur enim duobus teſtimonijs Ariſtotelis, quorum vnum habetur 10. Metaph. tex. 21. ubi ait Philoſophus, multitudinem eſſe, veluti genus numeri. Quòd ſi loqueretur de numero tranſcendente, falſa eſſet eius ſententia, cùm omnis multitudo ſit numerus tranſcendens, & omnis numerus tranſcendens, ſit multitudo. Quare ſententia Ariſtotelis eſt vera, non de numero tranſcendente, ſed de quantitatiuo. Alterum inuenietur 3. Phyſic. cap. 7. Tradit enim eo in loco, numerum conſurgere ex diuiſione continui: quod de numero tranſcendente falſum equidem eſt, cùm duo Angeli non ſint duo continua diuiſa. Contra autem de numero rerum corporearum eſt certiſsimum. Nam duo fragmenta ligni ex diuiſione ligni, quod in ea diuiſum eſt facta ſunt duo. Hic itaque numerus eſt numerus quantitatiuus, qui fit ex diuiſione continui. Sed inquies: Nònne in cœlis eſt numerus quantitatiuus & Phyſicus? at numerus illorum non producitur ex diuiſione vlla continui; quia nullum cœlum diuiſum eſt aliquando in plures cęlos: ſi ut philoſophia docet, cęlum diuidi nequit. Ergo numerus quantitatiuus non efficitur ex diuiſione continui. Verùm qui ita vrgent, nec probabilem, nec ſatis idoneam cauſam afferunt. Neque enim adeò ruſticè Ariſtoteles intelligendus eſt, quaſi doceat, omnem numerum rerum corporearum ita conſtitutum fuiſſe, vt oportuerit aliquod continuum corpus in duas, aut eo plures partes ſecari, ac tum numerum factum eſſe. Nam quis ita poterit exiſtimare? Quare Ariſtoteles id tantùm docere voluit, numerum Quantitatiuum ex eo effici, quòd duo corpora, quorum vnumquodque continuum eſt, à ſe inuicem diſtincta ſunt, atque diuiſa, vel ſeorſum, ac diuiſim exiſtunt. Id autem in cęlis manifeſtè reperitur. Hinc primò collige, numerum Angelorum non pertinere ad hoc prędicamentum; item nec numerum rerum corporearum, qui ſumitur ex varijs earum eſſentijs & exiſtentijs; ſed eum qui ſumitur ex varijs earum quantitatibus continuis. Nam res corporeę, ſicut habent eſſentiam & quantitatem, ita duplicem vnitatem habent; aliam tranſcedentem, aliam quantitatis: ac ſubinde duplicem numerum conſtituere poſſunt. Collige ſecundò, omnem numerum prędicamentalem eſſe tranſcendentalẽ; non tamen omnem numerum tranſcẽdentalem eſſe prędicamentalem, vel quantitatiuum: ſicut omne vnum quantitatiuum eſt vnum tranſcendens, non è diuerſo; & omnis quantitas eſt ens, non tamen omne ens eſt quantitas. Ex his liquet ſolutio quęſtionis. Numerus enim qui in Angelis inuenitur, eſt tranſcendens, & non pertinet ad hoc prędicamentum. Quamuis (vt verum fatear) numerus tranſcendens à pleriſque non appellatur numerus, ſed multitudo; & numerus prædicamentalis, aut quãtitatiuus

Quomodo numerus ex cõtinui diuiſione effici dicatur.

titatiuus

quantitatiuus simpliciter vocetur Numerus. De his cõsule diuum Thomam 1. parte quæst. 11. ar. 1. Lege præterea opusculum 48. tract. 3. de Quantitate cap. 1. & Chrysostomum Iauellum in tractatu de Transcendentibus capit. de Vno: & libro 4. Metaphysic. quæst. 7. & libro. 8. quæst. 11. & denique libro 10. quæst. 15.

De affectionibus Quantitatis. Cap. 14.

PRima affectio Quantitatis hęc est. Quantitati est contrarium: linea enim non repugnat lineæ, nec superficies superficiei. Secunda. Quantitas non suscipit magis aut minùs. Potest enim vna linea esse maior altera, sed non magis linea. De his copiosior erit disputatio, quum in qualitatis affectiones inciderimus. Tertia. Quantitas est, cuius causa æquales, aut inæquales dicimur. Est enim Quantitas mensura: ea autem dicuntur paria, aut æqualia, quæ eadem mensura possunt mensurari.

Dubitationes.

PRima. Locus est quantitas, sed locus sursum loco deorsum aduersatur, ergo quãtitas contrarium habet. Probatur assumptio. Motus contrarij sunt ad extrema contraria, ut ex 5. Physicorum capite 5. constat: sed motus sursum & motus deorsum inter se pugnant: ergo sursum & deorsum sunt contraria. Respondetur primò. Si sursum & deorsum considerentur solùm, ut loca quædam sunt, id est, ut superficies rem continentes, non sibi inuicem aduersari: si verò quatenus in loco superiori, qui est spæra ignis, est summus calor siccitati coniunctus, & in loco inferiori humiditas, atque frigus sursum & deorsum esse contraria; ratione harum qualitatum. Sicut Substantia non est per se aduersa substantiæ, ac nihilominus ratione caloris & frigoris, aqua & ignis inuicem aduersantur. Respondetur secundò, motum sursum non esse ad locum supernum, nec motum deorsum ad inferiorem; sed motum sursum esse ad ubi superiùs, motum deorsum ad ubi inferiùs. Quòcirca Aristoteles 5. Physicor. cap. 1. docet, motum secundùm locum esse ad Categoriam Vbi. Categoria autem Vbi recipit contrarium. Sed hæc à Physicis requirantur. Lege tamen obiectionem primam cap. 16.

Num pondus quantitas sit

Altera dubitatio. Pondus non est quantitas, sed ratione ponderis res dicuntur æquales, aut inæquales: ergo non est proprium quãtitati, vt secundùm eam res ęquales, aut inæquales vocentur. Propositio ita probatur. Quia alioquin mancam, & quasi inchoatam quantitatis notionem nobis Aristoteles tradidisset. Probatur assumptio. Quia plaustrum fœni & moles plumbea dicuntur æqualia ratione ponderis, nõ ratione magnitudinis, nec etiam ratione multitudinis; cùm in plastro sint infinitæ herbæ, & moles plumbea sit vna. Ad hoc argumentum quidam respondent negando propositionem. Sentiunt enim, pondus esse quantitatem. Cæterùm Aristoteles 5. Metaphysicorum tex. 19. docet, pondus & leuitatem esse qualitates: & tex. 18. non numerat pondus inter species quantitatis; sed cum affectionibus illud recenset. Iam m diuus Augus. 10. lib. Confes. capi. 8. grauitatem inter qualitates enumerat. Quod ét facit 5. Mtaph. lec. 16. D. Thom. eius in hac uita discipulus, ac interpres, & in cœlesti ꝓmio ęqualis, ac socius. Respondendum est igitur, æquale, aut inæquale duobus modis accipi, propriè, & impropriè. Aequalitas propriè attenditur ex quantitate, æqualitas

litas autem impropriè potest ex alijs rebus considerari. Vt quum volumus agnoscere, vtrum duæ imagines sint æqualiter, aut inæqualiter verę, comparamus eas cum exemplari, ac prototypo, & eam dicimus veriorem, quæ proximè accedit ad archetypon. Similiter vt de colorum æqualitate, aut inæqualitate tractemus, conferimus eos cum perfecto colore. Eadem est ratio æqualitatis, aut inæqualitatis in pondere. At Quantitati proprium est, vt secundùm eam res propriè æquales, aut inæquales dicantur.

Postrema dubitatio. Si in mundo non esset nisi vna res quanta, illa haberet quãtitatem, & non esset propriè æqualis, aut inæqualis. Cui enim esset æqualis? Ergo non est proprium quantitati, ut ex ipsa res propriè dicantur æquales, aut inæquales. Facilis est responsio. Proprium est quantitati, ut secundùm eam, es propriè dicantur æquales, aut inæquales; non actu, sed potentia. Vt ridere actu, non est proprietas hominis, sed ridere potestate. Alia profectò sunt verba, sed non est diuersa eorũ intelligentia; qui aiunt, proprium esse quantitati, ut ipsa media, res sint fundamentaliter æquales, non formaliter; quia scilicet id quod fundamentum, ac causa est, quare possint res propriè vocari æquales, est quantitas ipsa.

Quomodo æqualitas & inæqualitas sint quãtitatis proprietates.

De Qualitate. *Cap. 15.*

POst Quantitatem, agendum est de Qualitate, quę inter accidentia non relata cõputatur; licet Aristoteles arbitrariam methodum sequutus, post Quantitatem disputet de Relatione; cuius mentionem fecerat cap. de Quantitate. Est autem Qualitas, qua dicimur esse quales, vt ab albedine dicimur albi. Alij definiunt Qualitatem esse formam accidentariam, secundùm quam propriè dicimur esse quales. Formam accidentariam dicunt, ut excludant ab hac Categoria differentias essentiales substantiæ, quæ licet prædicentur in quale apud Aristotelem 5. Metaph. tex. 19. & Porphyriũ cap. de Differentia in Isagoge, non tamen pertinent ad hanc Categoriam nec directè, nec ad latus; cùm non sint formæ accidentarię. Addunt, secundum quam propriè dicimur, esse quales, quia licet omnia accidentia prędicentur in quale de substantia, vt ex libro quinque Vocum manifestum relinquitur: at propriè dicimur quales ab huius Categorię accidentibus. Habet autem hoc genus quatuor species, earum princeps est Habitus & Dispositio, altera Naturalis vis & Imbecillitas, tertia Passio & Patibilis qualitas, extrema deniq; Forma & Figura.

Habitus est qualitas disponens subiectum ad bene, vel malè operandum; ab eoque difficilè separabilis. Dispositio verò qualitas est disponens subiectum ad bene, vel malè operandum; quę tamen facilè à subiecto dimoueri potest: vt sanitas & ęgritudo. Quare in hac specie sunt omnes virtutes & vitia, omnes scientię, quin etiam omnes habitus supernaturales, Fides, Spes, Charitas; immò & gratia ipsa, quę licet per se non operetur; operatur tamen medijs illis tribus virtutibus. Denique (vt multi existimant) ad hanc speciem pertinet Lumen gloriæ, id est, quędam diuina; sed creata qualitas, existens in intellectu cuiuscunque beati. De qua diuus Thom. 1. parte quęst. 12. ar. 5. sine controuersia accuratissimè disputauit. Itaq; miror, quid in mentem venerit illis, qui Habitum esse definiunt qualitatem acquisitam, vel exercitio cõparatam. Quod non modò falsum est in habitibus supernaturalibus, sed etiam in quibusdam habitibus naturalibus; scilicet in Synderesi, & in habitu primorum principiorum ad speculationem pertinentium: de quibus lege diuum Thom. 1. parte

Habitus & Dispositio

quæst.

quæst. 79. ar. 12. hi enim habitus natura potius, quàm exercitio obtinentur. Reprehendenda est quoque eorum sententia, qui dicunt, omnem habitum ex frequentatis actibus gigni: nam præter habitus supernaturales etiam scientia vnica demonstratione gigniter: vt libro 6. cap. 2. dicemus.

Naturalis vis & Imbecillitas.

Naturalis vis & Imbecilitas constituunt secundam speciem. Est autem Naturalis vis facultas nobis data à natura aliquid agendum, vel ad alicui resistendum; vt corporis robur. Naturalis verò Imbecilitas est qualitas à natura insita, qua subiectum redditur impotens ad aliquid agendum, vel ad alicui resistendum; ut debilitas corporis. In hęc specie collocantur omnes potentiæ animæ intelligentis, omnes sensus externi, omnes interni, omnes potentiæ animæ vegetantis, multæque aliæ proprietates substantiarum; vt risibile. Denique apud Theologos grauiores Character Sacramentalis ad eam reducitur. Quò fit, hanc speciem non esse appellandam à Theologis, præsertim qui diui Thomæ doctrinam profitentur, Naturalem potentiam, aut impotentiam; sed potentiam, & impotentiam; aut (vt loquuntur alij) vim & imbecilitatem: vt comprehendantur sub hac specie vires naturales & supernaturales, vt Character. Logicis tamen retinenda est phrasis loquendi. Hæc autem species natura quidem prior est habitu & dispositione, sed dignitate posterior.

Patibilis qualitas & perturbatio.

Tertia est Patibilis qualitas & Perturbatio. Patibilis qualitas est qualitas, difficilè mobilis, inferens pasionem sensibus: ut rubor quem aliqui à natura habent, difficilè ab eis separari pōt: & illemet quum ab alijs uidetur, infert pasionem in oculos; non modò quia sentire est quoddam pati, sed quia ex quolibet obiecto sensus pōt nasci aut delectatio, aut tristitia: hæ aūt sunt pasiones, vel commotiones appetitus sensitiui. Lege Caietanum hoc loco. Perturbatio est qualitas facilè mobilis, inferens pasionem sensui; vt rubor, quem ex labore contrahimus. Fatendum est tamen cum Aristotele, aliquas huius speciei qualitates, ut sunt colores, alio etiam titulo appellari patibiles, quando scilicet ex aliqua pasione generantur; vt quum rubor ex uerecundia generatur. Verecundia autem ad pasiones (Cicero affectus vocat) appetitus sensitiui est referenda. Ad hanc speciem pertinent colores, sapores, odores, soni, & qualitates, quas tactu percipimus. Quinimo vndecim illæ pasiones animæ sensitiuæ, de quibus disputat diuus Thomas 1. 2. quando inhærent ferè semper, vt in cholericis, sunt patibiles qualitates; quum facilè transeunt, sunt perturbationes.

Forma, & Figura.

Quarta species est Forma, vel Figura. Vocatur autem Figura, quæ termino, vel terminis clauditur, uel circulus, tringulus, & aliæ omnes figuræ Mathemeticæ. Forma verò appellatut figura, iam applicata ad res naturales, vel artificiales. Quò fit, ut sella, clypeus, & huius generis alia, ad artis formam constructa, in hanc sint speciem referenda.

Hęc autem digna visa sunt obseruatione, ut superiora planiùs intelligerentur: primum est, antiquos Philosophos (teste Alberto Magno) has species simplici vocabulo appellasse. Primam dicebāt Applicationem, quia habitus & dispositiones inclinant & applicant nos ad operandum: Secundam Aptitudinem, quia sub ista specie continentur naturalis potentia: Tertiam vocabant Casum, quia qualitates tertiæ speciei frequenter adueniunt nobis casu, ac fortuitò: Vltimam Compositionem, eò quod Figuræ ex quantitatis compositione resultent. Sed Aristoteles meliori consilio, quālibet speciem duplicato nomine appellauit.

Ratio numeri quaternarij specierum

Secundum est, numerum harum specierum esse quaternarium, ut docet diuus Tho. 1. 2. quæst. 49. ar. 2. licet Aristoteles, modestiæ causa, dicat, fortasse non esse plures

res species his quatuor. Ratio autem diui Thomæ hæc est. Qualitas idem est, quod modus, vel modificatio substantiæ. Modus autem duplex est, alius accidentalis, alius essentialis. Modus essentialis substantiæ est eius differentia essentialis, vt animalis rationalis modus, est ipsum rationale. Atque ideò differentia prædicatur in Quale, vt diximus. Non tamen hic modus pertinet ad hanc Categoriam. Alius est modus accidentalis, vagaturq; per nouem Categorias accidentium, quę etiam in Quale prædicantur de substantia. Cæterùm quoniam hęc Categoria propriè est, & dicitur Qualitas (ab alijs enim accidentibus dicimur quales, sed quanti; quales, sed relati; quales, sed agentes: &c. ab accidentibus verò huius Categoriæ Quales sine addito appellamur) ideò peculiariter ipsa substantiam modificat. Propriè autem quatuor modis substantia modificari potest. Primo, quoad bonam, vel malam operationem in ordine ad propriam naturam; quod fit per habitum & dispositionem. Secundò, quoad principium operationis, vt visus est quidam modus hominis; quia est principium cuiusdam operationis; id est, actus videndi: & hoc per naturalem vim & imbecillitatem efficitur. Tertiò, quantùm ad terminum operationis substantiæ; exempli gratia. Actus videndi modificatur per colorem, qui est eius terminus, uel obiectum; id autem per tertiam speciem exercetur. Quarto, quantùm ad quantitatem. Figura enim nihil aliud est, quàm modus quantitatis substantiæ. Figura autem est quarta species. Quatuor igitur sunt Qualitatis species. Sententia diui Thomæ.

Tertium est, has species non semper re differre, una enim met res potest ad diuersas species pertinere. Calor & frigus si cōsiderentur vt variè afficiunt sensum tactus, pertinent ad tertiam speciem, si quatenus calor est uis naturalis ignis ad comburendum, & frigiditas aquę ad frigefaciendum ad secundam speciem referuntur. Immò, vt cap. de Qualitate in Categorijs Aristoteles innuit, etiam pertinent ad primam: si cōsiderentur vt eis adiuta natura, bene exercet suas actiones. Exempli gratia. Si brachia frigore rigeant, nō potest vis naturalis bene exercere opera sua: at si ad mediocritatem sint calida, præclarè suo munere fungetur.

Quæstiones.

Prima est. Num Habitus & Dispositio sint duæ species, an vna tantùm, habens diuersos gradus; sicut homo perfectus & puer sunt eiusdem speciei; licet vnus alterum perfectione superet. Si enim sunt vna solùm species interiecta, profectò omnis species habitus erit etiam dispositionis, rursumq; omnis species dispositionis sub habitu continebitur. Si uerò sunt duę species interiectę, alię erunt species habitus, & alię dispositionis. Diuus Albert. Mag. & Seuer. Boëth. uiri ad uirtutem, dignitatem, & gloriam nati, arbitrantur, habitum & dispositionem esse vnam speciem. Eorum autem sententia sic stabiliri posse videtur. Primùm Aristoteles in hoc capite ait, Habitus esse Dispositiones, ergo non differunt. Deinde 5. Metaph. tex. 25. ait, sanitatem & ęgritudinem esse habitus, hìc verò docet esse dispositiones, ergo pro eodem sumuntur habitus & dispositiones ab ipso. Iam verò accidentariæ differentiæ non constituunt discrimen specierum; at facilè & difficile mobile sunt accidentariæ differentiæ: ergo non possunt habitum & dispositionem diuersas species constituere. Probatur assumptio. Quia moueri, aut non moueri non pertinet per se ad qualitatem. Accedit huc, Patibilem qualitatem & Perturbationem esse vnam & An habitus & dispositio specie differant.

eandem

eandem speciem essentialiter, alioqui candor haberet duas species, vnam quæ esset Patibilis qualitas, aliam quæ foret Perturbatio: vnam permanentem, atque diuturnã; aliam subitam, & tanquam momentaneam: & tamen differunt penès facilè, & difficilè mobile: ergo eadem est ratio Habitus & Dispositionis. Quare videtur, habitũ & dispositionem esse vnam speciem interiecta. Videtur dico? Immo est clara Aristotelis sententia in hoc capite, nullis ambagibus, nullo verborum fuco; sed apertissimè asserentis, habitum & dispositionem esse vnicam speciem.

Sententia diui Thomæ.

Contrariam autem sententiam defendit Angelicus Doctor 1.2.quæst.49.art.2. ad 3. Itaque licet, per habitum & dispositionem circunloquatur Aristoteles vnam speciem immediatè contentam sub genere supremo qualitatis: tamen habitus & dispositio secundùm essentiam differunt, sicut etiam patet in secunda specie, quæ est Naturalis vis & Imbecillitas: & certè naturalis uis & Imbecillitas secundùm essentiam distinguũtur. Qua autem ratione habitus & dispositio essentia differant, sic explicat diuus Thomas. Facilè & difficilè à subiecto separari posse, bifariam accidit: primũ ex parte subiecti, uel ex alia causa externa, ut quum duæ tabulæ bitumine, aliave tenaciore materia coniunguntur: secundò ex propria natura, quia scilicet res illa ex sua natura vendicat sibi tales causas propter quas difficilè posit moueri. Mobile & immobile priore ratione non possunt distinguere duas species, posteriore omninò possunt. Nam si duæ res ita se habeant, ut ex sua natura postulent causas repugnantes, profectò illarum rerum essentias oportet esse diuersas. Et ita est in proposito. Nam habitus ex sua natura vendicat sibi causas difficilis auulsionis. Exemplis abũdare possemus, sed hoc erimus contenti, vno. Scientia habitus est, & quia ex sua natura generatur, media demonstratione conuincente, penitùs intellectum, ideò difficilè ab eo potest separari. At dispositio è diuerso se habet, ut constat in opinione. Etenim Opinio cùm ex probabilibus rationibus conficiatur, ex sua natura est facilè mobilis ab intellectu. Sed interdum accidit ex praua subiecti dispositione, vt id quod ex sua natura est habitus, facilè posit dimoueri: contra autem id quod ex sua essentia est tantùm dispositi o, hæreat plusquam habitus; ut in hæreticorum pertinacia cernimus. Videor mihi iecisse fundamenta defensionis diui Thomæ, nunc pergamus ad reliqua.

Sententia diui Thomæ ita probatur. Aristoteles in hoc capite ponens exempla habitus, nunquam profert nisi illa, quæ ex sua natura tales causas exigunt, ut difficilè à subiecto dimoueri posint: proponens verò exempla dispositionis, ea adducit, quæ ex sua natura causas exigunt facilis separationis. Præterea Aristoteles in hoc capite dicit, scientiam mediocriter acquisitam habitum esse; quod intelligendum est ex sua natura; nam ex parte subiecti tam hæbes, ac tardus poterit esse quispiam, ut scientia ab eo mediocriter acquisita, facilè euanescat. Tertiò Aristoteles etiam dicit, eos qui non multum disciplinas habent, non dici habere habitum, sed dispositionem. Haud dicit, eos non habere habitum, sed ait, non dici, habere habitum. Et ratio est in promptu. Disciplina mediocriter acquisita essentiam quidem tenet habitus, sed ex mala qualitate subiecti facilè ab eo dimoueri potest: ideoque non simpliciter appellari solet Habitus, sicut postquam infirmitas altas radices misit in homine, tametsi essentialiter dispositio sit; quia tamen habet statum, ac modum habitus, dicitur Habitus. Nolumus autem negare, dari aliquas peculiares ægritudines, q̃ ex sua natura habitus sint, cùm exigant causas difficilis mobilitatis. Sed hæc, quia Medicorum sunt, Medici tractent. Nos neque id negare volumus, neque docere;

sed tantùm dicimus, si vendicant sibi ex sua natura causas difficilis separationis, habitus esse; sin autem, non esse habitus. Hæ ferè pro diuo Thoma. Iam grauissimis illis auctoribus respondeamus.

Ad primum igitur, quod pro eis adductum est, argumentum dicimus, Dispositionem interdum accipi, ut dicit qualitatem, quæ ex sua natura exigit causas facilis mobilitatis; & disponit subiectum ad bene, uel malè operandum in ordine ad suam naturam. Et ita habitus non est dispositio. Interdum verò sumitur dispositio pro qualitate afficiente, aut disponente subiectum ad bene, uel malè operandum in ordine ad suam naturam; siue illa qualitas facilè à subiecto dimoueri posit, siue difficilè. Qua ratione si accipiatur, comprehendit suo ambitu & habitum & dispositionē priori modo dictam. Vide Arist. 5. Metaph. tex. 25. cap. de Habitu. Habemus autem exemplum in animali, quod nōnunquam sumitur pro solo bruto (præsertim in lingua Hispana) nōnunquam verò vt comprehendit hominem, atque brutum. Locus itaque in argumento citatus intelligitur de dispositione secundo modo sumpta; nos autem disputamus de dispositione primo modo accepta. Ad secundum respondetur, etiam nomen Habitus impropriè acceptum, comprehendere sub se dispositiones, sicut nuper de nomine Dispositionis dicebamus. Solent enim quidam auctores, omnes primæ speciei qualitates, habitus dicere. Ad tertium iam explicatum est, quomodo mobile & immobile posint constituere duas species. Ad quartum respondetur, Patibilem qualitatem & Perturbationem non differre specie: quia non differunt nisi penes facile & difficile mobile ex parte subiecti; non ex natura rei. Nā si pallor ex subito casu contrahatur, secundùm essentiam est Perturbatio. Quòd si idem numero color multo tempore perseueret, erit iam Patibilis qualias; sicut idem qui est puer, si in vita perseueret, fiet iuuenis. In habitibus verò & dispositionibus non ita se res habet; nam qualitas quæ secundùm essentiam est dispositio, etiam si per totam vitam perseueret, nunquam erit essentialiter habitus: quia ex sua natura est facile mobilis. Rursumq; illud accidens, quod ex sua essentia habitus est, quantūuis tantùm inchoatum sit, iam habitus est re uera. Ad extremum autem illud Arist. testimonium dicimus, habitum & dispositionem esse vnam speciem, per circunloquiū non secundùm essentiam. Sicut si careremus hoc nomine Animal, diceremus, corpus animatum habere duas species, quarum prima esset homo & brutum; secunda verò planta: & tamen homo & brutum essent duæ species secundùm essentiam. Ita fecit Atistoteles in prima specie Qualitatis; immo etiam in secunda.

Ad argumēta partis aduersæ.

Alia se offert quæstio circa secundam speciem, quomodo scilicet à prima distinguatur. Etenim intellectus est naturalis potentia, & nihilominus ei competit definitio habitus. Quod ita probatur. Nam intellectus est qualitas difficilè mobilis, disponens hominem ad bene operandum, & quidem in ordine ad suam naturam; nanq; intellectio bona operatio est; & nihil magis secundùm hominis naturam est, quam intelligere. Huic argumento quidam respondent, intellectum non esse difficilè mobilem, quia non est facilè, aut difficilè mobilis; saltem naturaliter. Sed profectò eadem ratione probaretur, synderesim non esse habitum, quia nulla ratione potest ab homine separari, vt Theologi docent. Alij respondent, intellectum non esse habitum, quia non datur ad bonam operationem, sumendo bonam operationem, vt accipit eam Moralis Philosophus. Intelligere enim ex suo genere nec officium est, nec peccatum. Cæterùm eodem pacto esset dicendum, scientiam Physicam nō esse habitum, quia res Physicas intelligere, non est suaptè natura aut prauum, aut studiosum,

De primæ ac secūdæ speciei discrimine.

diosum, sed indifferens: vt ex Morali Philosophia constat. Quæ cùm ita sint, respondendum videtur, secundam speciem distingui à prima; quia secunda species continet principia operationum, siue turpes illæ sint, siue honestæ; perfectæ, aut imperfectæ, &c. at prima species cõtinet principia honestatis, aut turpitudinis; perfectionis, aut defectus actionum. Exempli gratia. Ad intelligendum datus est intellectus, at, scientia ad bene intelligendum; id est, ad perfectè promptè, faciliter, certè, & perspicuè intelligendum. Insuper ignorantia prauæ dispositionis non est principium intellectionis, sed erroris, prauitatisq; intellectionem committentium. Similiter Voluntas datur ad amandum. Cæterùm ad bene, promptè, & faciliter amandum id qđ meritò à viris bonis amandum est, ponuntur virtutes in voluntate; sicut vitia ad malè amandum. Itaq; habitus est qualitas difficilè mobilis, disponens nos ad bene, aut malè operandum in ordine ad aliquam operationem alicuius potentiæ. Quia igitur intellectus non datur ad bene exercendam operationem, quam etiam sine ipso exercere potuissemus; sed datur omninò ad exercendam operationem, quam nullo modo sine ipso exercuissemus: ideò non pertinet ad primam speciem, sed ad secundam. De his lege, quæ à Theologis nostris disputantur. 1.2. in materia de Habitibus: & 3. parte q.63.art.2. atque à Dominico Soto 4. Sent. dist. 1. q.4. art.2.

Species Intellectiles ad quã ptineãt speciem.

Sed quum hæc scriberem, obtulit se mihi graue dubium, quod tamen paucis absoluam. Si illud sine quo nulla ratione potest à nobis aliqua actio bene, aut malè exerceri, in secunda qualitatis specie, & non in prima ponitur: consequens est, ut species intellectilis, sine quibus nihil penitus intelligere possumus, non in prima specie qualitatis, sed in secunda collocentur. Falsum autem hoc postremum est falsum igitur, & prius illud ex quo sequitur. Quid ita? Quo autore comprobabis falsum hoc vltimũ? Quia diuus Thomas species intellectiles nunquã Potentias, sed Habitus vocat. Respondeo igitur, species intellectiles in nulla qualitatis specie directè collocari; sed reduci ad primam, non ad secundam. Et ratio quæ me in hanc sententiam impulit, est facillima. Embryo quamuis animal sit, non numeratur inter animalis species; sed ad vnam reducitur non quidem ad brutum, quamuis solo sensu, non etiam intellectu, potiatur: quia Embryo via quædam est ad hominem. Tametsi ergo species intellectiles per se non sint operationis prauæ, aut studiosæ; perfectæ, aut imperfectæ principia; sed simpliciter operationis; quia tamen uiæ quædam sunt ad habitum scientiæ: ideò non ponuntur reductiuè in secunda specie, sed in prima. Quod alio manifestiori exemplo confirmari potest. Humanum corpus licet viuere tantùm, & sentire possit, non equidem intelligere, non ad bruti, sed ad hominis speciem est referendum; sic etiam, cùm species intellectiles (vt quidam viri excellentes loquuntur) sint partes quasi materiales habitus scientiæ, ad scientiarum numerum sunt referendæ. Cui hęc non placuerit, aliam accipiat solutionem. Concedo libentissimè, species intellectiles ad secundam speciem pertinere, quia sunt instrumenta ipsius mentis non solùm ad bene, vel malè intelligendum, sed omninò ad intelligendum. Itaq; non dico, pertinere ad secundam speciem, quia sunt instrumenta intellectus; quoniam eadem ratione diceret quispiam, scientias ad secundam speciem pertinere; cùm sint instrumenta, quibus intellectus vtitur ad intelligendum: sed quia sunt talia instrumenta, sine quibus nullo modo posset intellectus quicquam percipere. Quòd si diuus Thomas alicubi species intellectiles vocat Habitus, id facit, quia habent modum quendã habitus; cùm sint res permanentes, ac diuturnæ, ipsiq; potentiæ, & facultati intelligendi superadditæ, quemadmodum & scientiæ ipsæ. Aut certè innuere uoluit,

quadam

quadam etiam ratione ad primam speciem pertinere, quod ingenuè etiam nos fatemur. Longior fui, quàm institueram, sed prolixitas (si tamen quæ necessaria sunt, prolixiora iudicari possunt) vtilitate pensabitur. Hinc enim habes lumen accensum, quo multa diui Thomæ loca intueri, ac intelligere possis. Sæpe enim vocat Habitus, non quæ reuera habitus sunt, sed quæ habituum imaginem præ se ferunt. Cæterùm quæ in tota hac quæstione à me dicta sunt, de rebus tantùm naturalibus accipiantur; de alijs grauiores Theologi consulantur. Non enim omnia, in omnibus sunt dicenda.

Postrema quæstio. Perturbatio, uel passio non denominat nos quales, vt ait Aristoteles hoc loco: ergo non est Qualitas. Respondetur, immò denominare nos quales. A perturbatione enim dicimur perturbati. Aristoteles autem, qui contra docet, tribus modis exponitur. Vnus est, à perturbatione in communi appellari nos quales, id est, perturbatos: veruntamē à perturbationibus singularibus, ac determinatis, vt à subito pallore non appellari quales. Tamen quia etiam perturbationis species qualitates sunt, ac subinde denominant nos quales, respondendum est alio modo, scilicet Aristotelem loqui in Idiomate Græco, in quo non datur vox, quæ propriè significet hominem rubore affectum ex perturbatione. Sed enim apud Latinos aliter se res habet. Nam apud ipsos, homo qui perpetuò ruborem habet, rubicundus appellatur; qui verò ex perturbatione ruborem contrahit, rubeus dicitur. Hæc solutio est Auctoris Opusculi 48. quod nomine Diui Thomę circunfertur tract. de Qualitate, cap. 4. Respondetur tertiò, ideò Aristotelem dixisse à perturbationibus non appellari nos quales; quia si quis ad momentum ruborem contrahat, non solet à vulgo rubeus appellari. Aristoteles enim in hoc libro valde se ad popularem sensum accommodat.

Num à perturbatione quales dicamur.

De proprietatibus Qualitatis. Cap. 16.

Hæc autem est prima Qualitatis proprietas. Qualitas contrarium suscipit. Circa hanc affectionem obseruādum est, eam non competere omni qualitati. Licet enim calor, & frigus sint contraria, tamen triangulus, & pentagonus non sibi repugnant. Sed contrarietas triplex ab auctoribus assignatur. Vna est impropriè, aut communiter dicta, qualis reperitur inter quasuis species cuiuscunq; generis, siue proximi, siue remoti. Quo pacto docet Aristoteles, sub quouis genere esse vnam contrarietatem. Alia est propria, vtpote duarum formarum, quę ab eodem subiecto mutuò se expellunt; repugnantia. Ad quod genus contrarietatis exigitur, illas formas sub eodem genere contineri, aut proximo, vt candor, & atror; aut aliquantulùm remoto, ut iustitia, & iniustitia: quę ab Aristotele hoc loco contrarię formę dicuntur, quamuis sub eodem genere proximo minimè contineantur; sed illa sub virtute, hęc autem sub vitio. Tertium contrarietatis genus, quod maximè proprium, aut proprissimum dicitur, est, quod inter eas species infimas cernitur, quę sub eodem genere proximo maximè distant, & eidem subiecto vicissim inesse possunt, à quo mutuò se expellunt, nisi altera earum insit à natura. Ac quantum ego coniectura complecti possum in proposita definitione, quatuor in maxima contrarietate necessaria indicantur. Principiò quidem, ut formę inter quas acerbissimum hoc contrarietatis genus datur, sub eodem genere contineantur; & tali genere, quod in species infimas diuidatur. Nam si intelligēda esset definitio de genere eminentiori, remotioriq;,

Quæ recipiant contrarietatē.

Maxima contrarietas.

non ita facilè esset inuenire maximè contraria; sicut nec maximam distantiam. Mox necessum est, vt sub illo genere maximè distent, sicuti albedo & nigredo sub colore; & calor & frigus in genere qualitatum primarum agentium: & siccitas atq; humiditas in genere primarum qualitatum, quas Physici patientes vocant. Tertiò oportet, illas eidem subiecto vicissim inesse posse, queadmodom calor & frigus corpori. Ad extremùm, vt ab eodem subiecto se expellant, quia videlicet agunt, & patiuntur inuicem. Quod in calore & frigore passim videmus. Cęterùm additur in definitione, Nisi altera earum insit natura, quia ab igne non potest calor expelli, nec omninò extrudi ab aqua frigiditas.

Contrarietas ,ppria non est in substātijs, aut quātitatibus.

Quæ si vera sunt, sequitur primùm, in substantijs non dari propriam contrarietatem, ac multò minùs summam illam, & acerbiorem, quippe cùm non sint in subiecto, nec inuicem agant; nisi ratione qualitatum. Iam & illud consequens est, inter quantitates nō dari propriam, aut grauiorem contrarietatem: quia non datur maxima distantia sub eodem genere. Licet enim linea, quam imaginantur Mathematici, duci à polo Arctico vsq; in Antarcticum per centrum terræ, sit maxima linea, quæ naturaliter dari potest; tamen non datur minima linea: quia quacunque linea data, potest dari minor. Immò quòd ad naturam lineæ attinet, potest dari altera linea maior illa, quam maximam nominauimus. In numeris quoque datur minimus numerus, vt puta binarius; sed nunquam reperies maximum. Ergo in quantitate non est illa, de qua agimus, contrarietas. Accedit hùc alterum caput, ratione cuius quantitas non est quantitati contraria; quia quantitas maior non expellit minorem. Quāquam enim sint, qui asserant, in rarefactione, & condensatione maiorem quātitatem expellere minorem, & contra; tamen id (si verum est) non fit actione quantitatum in se inuicem, sed qualitatum; quæ sunt rarefactionis, & condensationis causæ: vt supra diximus de substantijs. Præterea quoque inferre licet ex semel constituta definitione, non in omnibus qualitatis speciebus dari propriam, aut maximam contrarietatem. Etenim in quarta specie Figura non repugnat figuræ. Nec quicquam efficies, si ita argumenteris: Duæ figuræ non possunt eidem corpori conuenire, ergo inter se repugnant. Nam etiam duæ formæ substantiales non possunt eidem materiæ conuenire, nec cæcitas, & visus eidem oculo, cùm alioquin hæc non sint propriè, aut maximè contraria. Rursum in secunda specie qualitatis vix maximè propria contraria reperientur: siquidem intellectui, aut uoluntati, aut sensui nihil contrarii est. Sensus quidem nostri aliquibus accidentibus destruuntur, sed illa accidentia non sunt maximè contraria sensibus, cùm non sint eiusdem generis. Visus enim est species sensus, & nimius calor destruens crystallinum humorem in oculo existētem, est sub genere primarum qualitatum. Reperitur tamen in hac specie summa contrarietas aliquando, ut patet in calore, & frigore, quæ non solùm ad secundam, sed etiam ad tertiam speciem qualitatis pertinent. Præterea in prima specie vix, aut ne vix quidem contrarietas reperitur proprissima. Nam etsi iustitia & iniustitia ab eodem subiecto se expellant, tamen quia iustitia est in genere virtutis, & iniustitia in genere uitij, non sunt maximè propriè contraria. Quòd si quis auaritiam, & prodigalitatem, tanquam duo monstra, producat in medium, quæ maximè à se inuicem distant, & sub eodem genere, id est vitio, continentur: respondebimus, non esse contraria; tum quia eidem subiecto inesse possunt, cùm multi sint prodigi ad parasitos, & auari ad pauperes: tum etiam quia prodigalitas est in genere vitij medium prætergredientis, auaritia autem in genere vitij medium minimè assequentis. Concedimus

An in omnibus qualitatib. sit ea, de qua agimus contrarietas.

tamen, in in hac ſpecie ſæpè inueniri propriam contrarietatem, ut inter iuſtitiam & iniuſtitiam; ſcientiam & ignorantiam prauæ diſpoſitionis. Itaque prima affectio qualitatis eſt, poſſe ſuſcipere contraria ſecundo & tertio modo: licet id non omnib. qualitatibus conuenire poſsit. Nam primo modo recipere contraria, omnibus Categorijs eſt commune.

Secunda affectio. Qualitas recipit magis & minùs, vt vna res eſt magis alba, quàm altera. Sed hæc affectio non ſolùm qualitatibus eſt tribuenda, cùm etiam actioni, & paſsioni conueniat. Vna enim res magis calefit alia. Neq; verò omnibus qualitatibus conuenit. Intellectus ſiquidem non recipit magis, & minùs. Sed res ipſa nos admonet, ut explicemus, quid ſufficiat ut aliquod ſuperius poſsit dici ſuſcipere magis & minùs; ſæpe enim eam diſputationem in hunc locum reiecimus. Initio autem tanquam poſtulatum, ac celebris ſententia concedendum eſt, non ſufficere, ſi inferiorum vni perfectiùs, quàm alteri tribuatur; quia omne genus hac ratione ſuſciperet magis & minus: cùm habeat ſpecies, ex quibus vna eſt perfectior reliqua. Deinde non ſufficit, ſi ex inferioribus vnum ſit maius, & alterum minus: nam albedo Gigantis eſt maior ea, quæ eſt in Pygmæo; at non proinde Gigas eſt Pygmæo candidior. Item nec ſatis illud eſt, ſi de ſuis illud eſt, ſi de ſuis inferioribus ordine prioris & poſterioris dicatur. Sanum enim priùs dicitur de animali, quàm de vrina; nec ſubinde oportet, animal dici magis ſanum, quàm vrinam: & priùs in orbe fuerunt homines albi, quàm Aethiopes; tamen non ſtatim homines albi ſunt magis colorati, quàm nigri. Quare (ut paucis finiam) ſi aliquid debet recipere magis ut minùs, oportet ipſum magis aut minùs inhærere ſubiecto: vt quia color poteſt homini magis & minùs inhærere, ideò homo poteſt magis & minus dici calidus. Quò fit, vt quamuis intellectus in vno homine poſsit perfectior eſſe, quàm in altero, non recipiat magis & minùs; quia non poteſt cuiquam magis inhærere, quàm antea inhærebat. Sequitur etiam hinc, in quarta ſpecie qualitatis non inueniri magis & minùs. Tandem colligendum eſt, quantitatem non ſuſcipere magis & minùs. Poteſt equidem vna quantitas eſſe maior altera, & vna res quanta maior altera; non tamen magis quanta: quia maiùs & minùs conſurgunt ex alicuius accidentis extenſione; magis autem & minùs ex maiori aut minori inhæſione. Sed vt extremũ aliquod habeat hæc diſputatio, obſeruanda ſunt duo. Primum eſt, qualitatem in abſtracto non recipere magis, & minùs, ut una albedo non eſt magis albedo, quàm altera; quamuis in concreto illa recipiat; ſiquidem vnus homo eſt magis albus alio. Huius diſcriminis hæc eſt cauſa. Accidentia in abſtracto ſignificet ſolam eſſentiam; eſſentia autem non recipit magis, aut minùs: at verò accidẽs in concreto ſignificat eſſentiam in ordine ad ſubiectum. Quò fit, ut ſi illud accidẽs magis & minùs poſsit inhęrere poſsit, quoq; in cõcreto magis & minùs dici. Placuit hac ratione vti, quia à Dialecticis facilè percipietur: nã quã Caietanus hoc loco affert, ut vera ſit, nõ eſt adeò perſpicua, & aperta. Secũdùm eſt has voces magis & minùs interdum æquipollere iſtis maiùs & minùs, quod oculatè conſiderandum eſt, ne decipiamur. Etenim quum dicimus magis aut minùs longum, non ſignificamus, longitudinem magis aut minùs rei inhærere, ſed eſſe maiorem, aut minorem.

Quid deſideretur, vt aliquid recipiet magis & minùs

Tertia affectio qualitatis eſt, ut ſecundùm eam ſimiles dicamur, aut uerò diſsimiles, ut duo homines albi dicuntur ſimiles propter albedinem. Quamobrem Ariſt. 5. Metaph. cap. de Relatis, id eſt, tex. 20. dixit, ſimilitudinem eſſe rerum diuerſarum eandem qualitatem.

In ea quæ dicta sunt obiectiones.

Dictum est in primæ affectionis explicatione, Quantitatem non recipere contrarium. Omnis motus est à contrario in contrarium, vt ait Aristoteles 5. Physic.cap.5.sed à quantitate in quantitatem, est motus augmenti & decrementi: ergo quantitas habet contrarium. Respondetur, distinguendam esse propositionem: non enim omnis motus est à contrario in contrarium propriè, aut maximè propriè; sed quidam motus sunt à contrario in contrarium communiter dictum, quum scilicet vnum se habet vt perfectum, alterum vt imperfectum. Quòd genus contrarietatis facilè in quantitate reperitur. Ideò autem hanc obiectionem in hunc locum distuli, quia cap.de Quantitate nundum hos repugnantiæ gradus explicaueram.

Quomodo ea, quę ppriè contraria sũt ab eodem subiecto se expellãt

Secunda obiectio contra id quod dictũ est, albedinẽ & nigredinem maximè propriè repugnare. Vt aliqua sint maximè contraria, debent se inuicem expellere; idq; ratione sui; sed albedo & nigredo non expellunt se inuicem ratione sui: ergo nõ sunt huius generis contraria. Ostenditur propositio. Inter formas substantiales ea de causa negauimus perfectum oppositionis genus, quia nõ se expellunt ab eadem materia rationis sui, sed caloris & frigoris interuẽtu; qua etiam ratione vsi sumus quum de quantitate disputaremus. Ergo ea quæ maximè contraria sunt se inuicem, & quidem ratione sui expellere debẽt. Probatur assumptio. Nam candor expellitur per nimium calorem, & tunc atror succedit. Respondetur, neganda esse assumptionem, & ad eius probationem dicendum est, non esse parem rationem. Cùm enim secundæ qualitates, vt albedo & nigredo, ex caloris & frigoris coaptatione cõsurgant, & componantur quod per calorem, ad expellandam albedinem, fit tribuitur ipsi nigredini, ac dicitur, ratione nigredinis fieri. Hæc autem minimè quadrant in substantiam, aut quantitatem, quæ non componuntur ex primis qualitatibus; sed potiùs qualitates earum naturas consequuntur.

An substãtia in communi magis, minusue recipiat.

Postrema obiectio. Supra cap.12.dictũ est, substantiam alicui generi applicatam non recipere magis aut minùs, sed sumptam in communi: at substantia nec in communi, nec applicata ad certam speciem magis aut minùs inhæret; cùm nulla substantia possit inhærere: ergo ut aliquid suscipiat magis aut minùs, non oportet magis aut minùs inhærere illis, de quibus dicitur. Respondetur, magis & minùs Analogicè sumi cap.de Substantia, & hoc loco. Ibi enim magis & minùs sumuntur, vt significant mediatiùs aut immediatiùs conuenire; hic autẽ alio modo. Nam apud omnes constat, nec doctos homines solùm, sed etiam indoctos, sermones intelligendos esse iuxta materiam, quam tractamus, ac in qua versamur. Cumque certum sit, accidentia inhærere, substantiam minimè, consequens est, vt illæ voces aliter; atque aliter in tanta rerum diuersitate sumantur. Quorsum hæc inquies? Perspicua enim sunt. Fateor, Sed in meã defensionem vti potero celebri illa Magni Patris Augustini, alior sum tamen prolata sententia: Meliùs supererunt ista eis, quibus nec obsunt, nec prosunt, quàm eis deerunt, quibus prodesse potuerunt.

De Relatis. *Cap.* *17.*

De Relatione agendũ est, postquam de tribus prædicamẽtis, quibus ipsa tanquam fundamentis innititur, & disseruimus. Meritò autẽ Relationis tractatus

sex

ſex aliarum Categoriarum diſputationem antecedit, cùm illæ non poſsint abſq; Relatione intelligi. Cæterùm Relata duplicia ſunt; alia Propria, alia Impropria. Propria ſunt, quorũ totũ eſſe eſt, ad aliud ſe habere, vt totũ eſſe patris, quà pater eſt, eſt habere filium, itemque filijs, habere patrem. Relata Impropria ſunt, quæ ſecundariò tantùm dicunt relationẽ, cùm præcipuè aliud ſint. Vt ſcientia, quæ qualitas eſt animo inhærens, tametſi ſecundariò dicat relationem ad id, quod ſub ſcientiam cadit. Nos ſcibile dicimus. Relata Propria vocantur. Secundùm eſſe, Impropria Secundùm dici. Et quidem uarius hic appellationis modus ſumptus eſt ex varia ratione definiendi. Nam Ariſtoteles definitionem propriè Relatorum aſsignans, ait, Relata eſſe, quæ id quod ſunt, aliorum ſunt. Definitionem autem Platonicam tradẽs, quæ Relatis etiam Improprijs conuenit: Relata, inquit ſunt, quæ id quod ſunt, aliorum eſſe dicuntur. Rurſum Relata Secundùm eſſe duplicia ſunt, alia rei, alia rationis. Rei, vt pater & filius; Rationis vt genus, ſpecies, ſubiectũ, attributum, maior & minor extremitas; quæ ideò rationis relata dicuntur, quia ex opera mentis conſurgunt. Ad hanc autem Categoriam pertinent ſola relata ſecundùm eſſe; nam ſi relata ſecundùm dici ad eam ſpectarent, omnes Categoriæ in hanc vnam confluerent. Neque porrò omnia relata ſecundùm eſſe in ipſa ponuntur, ſed illa quæ vocantur Realia. Docent enim omnes ferè Metaphyſici, in Categorijs non poni entia rationis. Nam quamuis notiones, generis & ſpeciei, neceſſariò requirantur, ut quædam entia rei in recta linea collocentur, tamen ipſæ notiones non ſunt res collocatæ in Categoria. Sicut applicatio ignis requiritur ad combuſtionem, applicatio tamen non cõburit, ſed ignis. Relege quæſtionem capitis 10. Igitur Relata huius Categoriæ ita ſunt definienda Entia rei, quorum totum eſſe eſt, ad aliud ſe habere.

Relatorũ prima diuiſio.

Secũda diuiſio.

Sed, v quot ſint horum Relatorum genera intelligamus, obſeruandum eſt diligẽter, quæ ad relationem rei exigantur. Hæc autem ferè ſunt Subiectum, Fundamentum, & Correlatum. Verbi gratia. Ad relationem ſimilitudinis inter Petrum & Paulum, in primis deſideratur Petrns tanquam ſubiectum; deinde cãdor, vel alia qualitas, ratione cuius ſimilis eſſe queat Paulo: quæ proinde fundamentum ſimilitudinis dicitur. Denique Correlatum, quia ſi Petrus ſolus eſſet in mundo, quamuis eſſet albus, nemini tamen aſsimilaretur. Et hoc Correlatum dicitur terminus, aut extremum relationis. Poſitis his tribus, neceſſariò conſurgit quartum; nempè ordo, habitudo, & reſpectus ſimilitudinis Petri, & Pauli: in qua habitudine & reſpectu conſiſtit tota eſſentia relatorum. Quãquã enim eſſe relationis, quà accidens eſt, ſit habitudo ad ſubiectum cui inhæret; tamen eius eſſe, quatenus relatio eſt, eſt habitudo ad terminũ, vel correlatũ. Quòd alij dicere ſolent, relationem, quatenus accidens, ſolùm dicere In, id eſt, inhærentiã; quatenus verò eſt relatio, ſolùm dicere, Ad; id eſt habitudinem, vel reſpectum ad correlatum. Cùmque ad conſtituendam relationem, tria illa conuenire oporteat, ſequitur, relationẽ diuidi poſſe aut ex ſubiecto, aut ex fundamento, aut deniq; ex parte correlati. Ex ſubiecto facilis eſt diuiſio. Cùm enim ſubiectum relationis ſit ſubſtantia, eo modo quo diuiditur ſubſtãtia, põt & relatio diuidi: ita vt dicamus, relationũ alias reperiri in ſubſtãtia corporea, alias incorporeã. Accidit tamẽ, dari relationem abſq; ſubſtantia; vt relatio æqualitatis inter duas hoſtias cõſecratas, quæ nullam habent ſubſtantiam tanquam ſubiectum, ſed quantitas ipſa ſimul eſt fundamẽtũ æqualitatis; & retinet locum ſubiecti. Sed hæc cùm miraculo fiant, aliena ſunt à noſtra diſputatione. Ex parte autem fundamenti colligitur hæc diuiſio, quam tradit Ariſto. 5. Metaph. cap. de Ad aliquid. Omnes enim re-

Tria quæ ad relationẽ deſiderantur.

Tertia diuiſio Relatorum.

Quarta diuiſio.

latio innititur vni ex tribus fundamentis. Primum est, Vnum & multa, vt relatio æqualitatis fundatur in vna quantitate. Illi siquidem sunt æquales, qui habēt vnam quantitatem; nō quidem numero; sed vnam magnitudine & extensione. Relatio verò inæqualitas, fundatur in multitudine quantitatum, vel diuersitate. Secundùm est Actio & Passio. Vt relatio patris ad filium in generatione. Tertium est Mensura, & id quod mensuratur. Vt relatio quæ est inter scientiam & eius obiectum, quòd scibile appellatur; sed meliùs dicitur scitum. Obiectum enim habet se vt mensura scientiæ, cùm veritas scientię ex veritate cuiusque rei, quæ scitur, petenda sit. Illud autē silentio prætereundum nō est, vix posse dari aliquam relationem, quæ habeat tertium fundamentum, & pertineat ad hāc Categoriam. Omnes siquidem istæ relationes sunt relationes Secundùm dici. Hinc collige, nullam relationem rationis, quæ tertij ordinis dicitur, vt scibile, sensibile, &c. poni in hac Categoria etiam reductiuè; quemadmodum nec in ipsa ponūtur relationes rei, quarum istæ sunt termini.

Quinta diuisio.

Ex parte denique termini ita possunt Relata diuidi. Alia sunt eiusdē rationis in vtroque termino, vt vicinus, amicus, consanguineus, &c. alia diuersæ rationis. Priora appellantur ab auctoribus Relata Aequiparantiæ; posteriora Disquiparantiæ. Rursum diuersæ rationis, alia superiora sunt, vt pater & magister; alia inferiora, vt filius, atque discipulus. Superiora dicuntur à nonnullis, Superpositionis inferiora Suppositionis.

Huius capitis difficultates.

Actio, & passio quo modo sint relationum fundamenta.

PRima est circa ordinem tractationis. Priùs enim tractatum est de Substantia, Quantitate, & Qualitate, quoniam sunt fundamenta Relationum; sed Actio & Passio sunt etiam fundamenta Relationum: ergo priùs agendum fuit de Actione & Passione. Respondetur, negari posse assumptionem. Licet enim Actio & Passio appellentur fundamenta: re uera tamen non sunt nisi conditiones fundamentorum. Paternitas siquidem fundatur non in actu generandi, sed in naturali potentia generandi, quam habet pater: hac tamen lege & cōditione, vt in actum generationis prodierit, & terminum habeat, ad quem referatur. Nec qui ita sentiunt, ab Arist. doctrina, superiùs adducta, recedunt: nam etiam relationem similitudinis dicit fundari in vno, nō quasi Vnum sit fundamentum, sed quia est conditio, atque lex fundamenti. Itaque quum supra diximus, tria præexigi ad relationem, non inficiabamur aliquid ampliùs interdum requiri, præter fundamentum, etiam in subiecto relationis; scilicet conditionem necessariò requisitam. Respondetur secundò negando consequentiam: non enim sunt cætera paria. Nam actio & Passio intelligi nequeunt ignorata natura relationis; quod profectò nemo asserit de Substantia, Quantitate, & Qualitate. Sed nimiùm multa de re minimè dubia loquor. Quamuis enim non ita debeamus esse Amethodi, vt in rebus pertractādis, nullam adhibeamus diligentiam, nullū delectum, nullū ordinem, veluti si antiquum illud chaos restitueremus; tamen non adeò Methodicos nos esse decet, vt importuna morositate veteres impugnemus, quare hoc priùs, illud posteriùs tractauerint; præsertim quum de minutissimis rebus agitur. Satis ergo sit, bonam aliquam ordinis rationem tradidisse, quamuis non ita sit accurata, vt nullo pacto impugnari queat.

Quomodo Quantitas primum fun

Alia difficultas. Similitudo est relatio, & non habet fundamentum, ergo non omnis relatio postulat fundamentum. Probatur assumptio. Quia si haberet fundamētum, esset qualitas, at qualitas non potest esse fundamentum, si vera sunt, quæ ex Aristotele

ſtotele paulò ante diximus. Nam ipſa non eſt menſura, aut mẽſurabile; non eſt actio, aut paſsio, non eſt vnum & multa, quia vnum & multa ad quantitatem pertinent. Reſpondetur, relationem ſimilitudinis fundari in vno, & relationem diſsimilitudinis fundari in multis. Similes enim dicuntur, qui habent vnam qualitatem ſecundũ rationem, vt albedinem, aut atrorem: diſsimiles verò, qui habent multas ſecũdùm rationem & definitionem qualitates; nempè vnus albedinem, & alter nigredinem. Albedo enim etiam in duobus hominibus eſt vna, & ipſa & nigredo ſunt multa. Vnũ inquam & multa, non vnitate quantitatis, ſed vnitate & multitudine definitionum eſſentialium, & quia ſemper vnum & multa videntur habere modum quantitatis, ideò relatio ſimilitudinis & diſsimilitudinis dicitur à quibuſdã auctoribus fundari in quãtitate; non quidem ſecundùm rem: ſed quoad modum. Effigiem enim quantitatis habent, non omninò naturam.

damentũ dicatur.

Altera difficultas. Dictum eſt, omnem Relationem exigere correlatum, quod falſum videtur. Nam mihi competit relatio identitatis numerica: ſed relatio identitatis numericæ non eſt ad alium hominem, ſed ad meipſum: Ergo datur relatio, quæ non eſt ad aliud correlatum. Reſpondetur, Relationem hanc eſſe relationem rationis, non rei; ideoq; inter eius extrema non eſſe diſtinctionem rei, ſed rationis. Correlatum ergo eſt aliud ſecundùm rationem, quia quum intellectus apprehendit me, vt mihi eundem, accipit me & vt ſubiectum, & ut correlatum. Lege diuum Thomam 1. parte quæſt. 13. ar. 7.

De affectionibus Relatorum. Cap. 18.

INter Relatorum affectiones hæc prima ponitur. Relatis aliquid eſt contrarium. Quæ nec ſolis relatis conuenit, ſed etiam qualitatibus: nec præterea relatis ſecundùm eſſe accommodatur, ſed relatis ſecundùm dici. Vt ſcientia repugnat ignorãtiæ prauæ diſpoſitionis, non quidẽ vt correlato, ſed vt qualitati contrariæ. Secunda. Relata ſuſcipiunt magis, ac minùs. Similis eſt huius, & præcedentis affectionis ratio, quamuis nonnihil differant. Hæc quoque nec ſolis relatis conuenit, vt ex cap. 16. conſtat, nec omnibus. Aequalitas enim propriè dicta cùm conſiſtat in indiuiſibili, non ſuſcipit magis, aut minùs. Conuenit tamen multis relatis ſecundùm eſſe, nam inæqualitas ſuſcipit magis & minùs; & diſsimilitudo etiam. Cæterùm relatio quæ ſuſcipit magis & minùs, ratione fundamenti id habet. Tertia affectio. Relata dicuntur ad conuertentiam, vel reciprocantur, vt pater eſt filij pater, & filius eſt patris filius. Fingenda ſunt tamen aliquando vocabula, ſi volumus bene explanare reciprocationem relatorum. Non enim eſt dicendum, ala eſt auis ala, ſed ala eſt rei alatæ ala. Quarta affectio. Relata ſunt ſimul natura, Nam pater non eſt priùs pater, quàm filius ſit filius. Quare hæc affectio non eſt intelligenda de relatis quoad eorum ſubſtantiam & naturam, ſed quoad relationem & habitudinem. Fuit ſanè pater homo, antequam eſſent ei filij; ſed non fuit priùs pater, quàm filios haberet. Sicut apud diuum Thomam 1. parte quæſt. 13. ar. 7. Deus ab æterno eſt, ſed non eſt ab æterno creator; quia non erant ab æterno creaturæ productæ. Quinta. Relata ita ſe habent, vt qui vnum definitè cognoſcit, definitè cognoſcat & alterum. Vt qui cognoſcit, te eſſe filium, cognoſcit te habere

pa-

patrem;& si cognoscit cuius sis filius, cognoscet patrem tuum. Sed hæc affectio non videtur omninò conuenire relatis secundùm dici. Etenim si quis manum per fenestram extrahat, cognoscetur quidem illa manus, etiam vt singularis manus est, & nō certò cognoscetur cuius sit manus.

Dubia huius capitis.

Quomodo relatio ratioue fundamēti mtgis, aut minus recipiat.

Contra ea quæ dicta sunt in secunda affectione est argumentum. Inæqualitas suscipit magis & minùs, sed non recipi t ea ratione fundamenti, quia fundamētum inæqualitatis est quantitas, quæ non suscipit magis, ac minùs: ergo Relatio suscipit magis & minùs, nulla habita ratione fundamenti. Respondetur negando assumptionem. Et ad eius probationem dico, Relatione suscipere magis ac minùs; ratione fundamenti recipientis magis, & minùs, vel certè maiùs, aut minùs. Quod mirum in modum quantitati conuenit. Itaque vt relatio dicatur, suscipere magis & minùs, sufficit; si fundamentum suscipere posit maiùs aut minùs. Sed obijcies. Ego sum inæqualis infanti, & si me in eadem quantitate permanente ille crescat, fiet mihi minus, quàm antea erat, inæqualis. Tum igitur relatio inæqualitatis illius pueri ad me erit minor, sed fundamentum illius, nempe quantitas, non factum erit minùs, vt fingimus: ergo relatio suscipit minùs, & fundamentum non suscipit minùs. Respondetur, nos haud quaquam dicere, quotiescunque relatio suscipit magis fundamentum eius, debere suscipere magis, aut fieri maiùs; & quum relatio suscipit minùs, fundamentum suscipere minùs, aut fieri minùs; hæc enim falsa sunt: sed tantùm dicimus, quum relatio suscipit magis, fundamentum suscipere magis, aut minùs, vel fieri maius, aut minùs: & quotiescunque relatio suscipit minùs, fundamentum suscipere magis, aut minùs; aut fieri maius aut minus. Hanc autem sententiam ita expositam, non impugnat argumentum propositum, quippe cùm relatio inæqualitatis illius pueri suscipiat minùs, quia fundamentum suscipit maius. Nihilominus potest in hanc explicationem aliud adduci argumentum. Nam in Hypothesi data in superiori argumento, ego sum minùs inæqualis, quàm antea eram respectu infantis; & planè mea quantitas nec est facta maior, nec minor: ergo relatio suscipit magis aut minùs fundamento penitus immutato. Respondetur, hac vltima obiectione illud extorqueri, posse relationē suscipere magis, aut minùs absq; vlla mutatione sui proprij fundamenti, non tamen absque mutatione alicuius fundamenti, nempè fundamenti, quod est in suo correlato. Omnis ergo relatio, vt suscipiat magis ac minùs, exigit, vt vel proprium fundameutum, vel saltem fundamentum sui correlati suscipiat magis aut minùs, aut fiat maius vel minus. Tantum de Relatis dictum sit. Nam alias maiores difficultates, quæ hoc loco adduci possent, vt an omnis relatio, quà relatio est, sit ens rationis, an omnes relationes sint mutuæ, an extremum relationis posit esse non relatum, an relatio à fundamento distinguatur, an relationes primæ causæ ad suos effectus sint reales, an entis rei ad ens rationis posit esse relatio Realis; consultò prætereo, quia si hoc scribendi genus lectoribus placere videro, in Aristotelis Categorias multarū vigiliarum disputationes propediem vulgare decreui.

Multæ quæstiones prætermissæ.

De

De actione, & passione. *Cap. 19.*

ACtionum quædam immanentes sunt, quædam porrò transeuntes. Immanentes sunt, quæ in ipso agente manent; vt intellectio in intelligente, amor in amãte, visio denique in uidente: transeuntes autem dicuntur, quæ in aliam rem transeũt. Ex his itaque, iuxta communem auctorum opinionem, solæ transeuntes ad hanc pertinent Categoriam; siue post se relinquant opus, vt ædificatio, quæ finita, domus remanet: siue non relinquant, vt citharizatio. Actio igitur, quæ hanc constituit Categoriam, sic definitur: Motio secundum quã in id, quod patitur, agere dicimur, vt per calefactionẽ ignis agit in aquã. Agere autẽ est, vim suã in id, quod eã recipere potest, inducere. Et quidẽ Actionis sex sunt præcipuæ species, Ortus, Interitus, Augmentũ, Decrementum, Loci mutatio, & Commutatio, quam Alternationem vocant. Actio immanens & transiens

Actionis autem hæ sunt affectiones. Actio habet contrarium, vt calefactio frigefactioni est contraria. Item suscipit magis & minùs. Magis enim vna res calefit, quam altera. Non tamen omnis Actio ea suscipit. Generatio nanque substantię, cùm vnico momento perficiatur, non suscipit magis, aut minùs. Denique propriũ est Actionis, passionem inferre. Si quis enim flagellat, aliquis flagellatur.

PAssio, quæ sextam constituit Categoriam, est secundum quam id quod patitur, dicitur pati. Pati autẽ est, recipere aliquid ab agente, ut aqua dum calefit ab igne, aliquid ab eo recipit. Habet hæc Categoria easdem species & affectiones, quas & præcedens; sed maximè proprium est Passioni, inferri ex actione.

Dubia circa superiora.

PRimum est circa diuersitatem harum Categoriarũ, quomodo scilicet distinguãtur. Rspondetur, non distingui re, sed definitione. Eadem enim calefactio, quæ ut procedit ab igne, vocatur Actio; vt recipitur in aqua, dicitur Passio; sicut eadem est via à Thebis ad Athenas, quæ est ab Athenis ad Thebas. At quum Athenis sumus, dicimus; hęc est via Thebarum; quum verò Thebis, hæc est via Athenarum.

Alterum circa definitionem Actionis. Ignis per calorem quem habet, dicitur agere in aquam; sed ille calor non est actio, ut constat: ergo definitio tribuitur alijs quàm oportet. Respondetur, proinde additam fuisse in definitione hanc vocẽ Motio. Calor autem existens in igne, non est motio. Respondetur secundò; etiam si non poneretur illa dictio Motio, definitionem non competere colori, qui est in igne. In definitione siquidem Actionis subintelligenda est illa particula Primò & Per se. Ignis autem non dicitur primò & per se agens, quia habet calorem; alioquin cùm semper habeat calorem, semper diceretur agẽs; sed quum immittit calorem in lignũ, aut aquam; tum demum dicitur calefaciens.

De Quatuor vltimis Categorijs. *Cap. 20.*

QVatuor vltimæ Categorię sunt Vbi, Quando, Situm esse, & Habere. Vbi est quod ex adiacentia loci in re locata relinquitur; vt quia hic locus circundat me, dicor esse in hoc loco. Vbi contrarium habet: non quidem supremo Vbi.

con-

contrarietatis genere, sed vulgari illo, atque improprio. Esse enim sursum & deorsum, quodammodo aduersantur; alioquin ad hanc Categoriam non posset esse motus. Non tamen suscipit magis & minùs, licet recipiat maiùs aut minùs. Nam vnus homo est in maiori loco, alius in minori: non tamen est magis loco.

Quando.

QVando est quod ex adiacentia temporis in re temporali consurgit. Vt quia mihi hodiernus dies coëxistit, dicor esse hodie. Quando nec contrarium habet, nec magis aut minùs, sed bene maiùs & minùs. Vt Coruus maiori tempore viuit, quàm Turtur; non tamen est magis in tempore.

Situs.

SItus est ordo partium in loco, vt sedere, & stare. Alium quippè ordinem retinent partes corporis nostri quum stamus, alium quum sedemus. Non dixi Situm esse ordinem partium tantùm, sed addidi in loco; quoniam duplex est ordo partium, alius in toto, ut scilicet caput hæreat collo, & pectori collum. Sed hic situs pertinet ad Categoriam Quantitatis, ut docet Aristoteles in eadem Categoria. Alius est ordo partium in loco. Nam etsi caput semper hæreat collo, & omnia alia membra inter se connectantur, alia tamen ratione affecta sunt in ordine ad locum sedentibus nobis, quàm stantibus. Et hic partium ordo ad hanc pertinet Categoriam. Diuiditur præterea huiusmodi Situs in naturalem, qui nobis quum stamus conuenit; & accidentarium, quo afficimur quum iacemus, aut incuruamur. Huius Categoriæ hæ asignari solent affectione. Situs habet contrarium, & non recipit magis & minùs; sicut de Categoria Vbi dictum est.

Habitus.

HAbitus est, quod in substantia, ex his quæ attingũt, aut circundant corpus, relinquitur. Nã eò quod vestis adiacet mihi, dicor vestitus. Habitus nec contrarium habet, nec propriè magis & minùs suscipit. Quamuis populari opinione illi magis vestiti dicantur, qui aut pluribus, aut longioribus indumentis utuntur. Talari enim ueste indutum, magis uestitum censent, quàm si solo thorace uteretur.

Obseruatio.

Quæstiones præter missæ.

DVbia in hoc capite minimè proponuntur, non quia nulla se offerant, sed quia ita sunt grauia, ut nullo modo ignaris Metaphysicæ explicare posśint. Vt quare Esse in loco aliam Categoriam constituat ab ea, in qua ponitur locus: & Esse in tempore, ab ipso tempore; cùm longè secus in alijs accidentibus videamus. Non enim ad aliam Categoriam pertinēt esse album, quàm ipsa albedo. Quale præterea accidens sit, quod Categoriam Habitus efficit. Ac vtrum hę Categoriæ dicãt respectum, necne: Nam si relationem significant, quare in Categoria Relationis minimè ponuntur? Si autem nullam rationem dicunt, quare communi omnium, & iam diu recepta opinione solæ quantitas & qualitas dicuntur absoluta accidentia? Existunt denique hoc loco plures aliæ & subdifficiles quidem omnium Metaphysicorum iudicio quæstiones, quæ si (vt oportet) tractandæ essent, tempus nos difficeret: si verò summatim & ob iter eas expedire conaremur, posśit in nos illud iactari, Dum breuis esse laboro, obscurus fio. Igitur si vita comes fuerit, adsitque gratia Christi domini, quum Aristotelis Categorias interpretabimur, quanta fieri poterit per-

perſpicuitate ac breuitate omnia iſta ſcribemus. Nam in hoc & præcedenti capite multa contra quam ſentiamus, ſcripſimus, quia inſtitutionum anguſtia minimè patitur omnia, ut oportet limari.

TERTIA PARS LIBRI.

De Oppoſitis. Cap. 21.

ANtequam Ariſtoteles de Categorijs ageret, docuit nonnulla, ſine quibus non poterant Categoriæ in ordinem redigi, ac diſtingui. Ea uocata ſunt Anteprędicamenta. Nunc finitis Categorijs, explicat alia, quæ ad accuratiorē, cumulatiorēq; ipſarum intelligentiam valde conducunt. Quamobrem Poſtprædicamenta dicuntur. Sunt autem quinque. Primum Oppoſitio, quia ſæpe facta eſt mentio contrariorum in Categorijs. Secundum Simul, qm̄ dictum eſt, relata eſſe ſimul natura. Tertiū eſt Priùs, & Poſteriùs, eò quod in Categoria Relationis diſputauit Ariſtoteles, quid nam Priùs eſſet, ſcientia, an quod ſciri poteſt. Quartum Motus, qui iuxta communem ſcholam ab actione & paſsione re vera non diſtinguitur; habetq́ue, ut terminum, aut ſcopum, Subſtantiam, Quantitatem, Qualitatem; & Vbi. Quintum Habere, cuius ſignificationes ideo explicantur, ut ultima Categoria intelligatur. Poterat Ariſ. alia multa hoc loco docere, ut modos ſuſcipiendi magis & minùs, acceptiones que Paſsionis, ſicut tractas modos habendi. Sed ea dimiſit, aut quia eius tempore notiſsima erant; aut quia ad eandem formam poſſumus nos (ſi tamē vacat) de iſtis agere; ſicut ipſe de illis diſſeruit. Aliam tradit cauſam grauis auctor Caietanus, ob quam de his quinque agat Ariſtoteles. Ait enim, Poſtprædicamenta eſſe illa, quæ omnia, aut quædam prædicamenta conſequuntur. Oppoſitio, Simul, Priùs & Poſteriùs conſequuntur omnes Categorias: nam omnes opponuntur inter ſe, ſaltem vt perfectum & imperfectum: & omnes ſunt ſimul tempore (licet detur aliqua ſubſtātia ſingularis, quæ tēpore præit aliquod accidens particulare) & ſubſtantia eſt prior natura omnibus accidentibus. Item quodlibet genus ſupremum diuiditur in oppoſitas differentias. Dixit enim Ariſtoteles, in quolibet genere dari vnam contrarietatem. Species verò generum quorūcunque ſunt ſimul diuiſione: & quodlibet genus eſt prius exiſtendi conſecutione ſuis formis diuiſim acceptis. Motus verò cōſequitur res quatuor Categoriarum. Denique Habere conſequitur ſubſtantiam reſpectu aliorum.

Oppoſitio eſt repugnantia duorum, quorum neutrum cum alio ſimili modo repugnat. Vt candor ita cum atrore pugnat, ut cum nullo alio ſimiliter pugnet. Sunt autem quatuor genera oppoſitorum, ſcilicet Relata, Contraria, quæ etiam dicuntur Aduerſa, Priuātia, & Cōtradicentia. Relata ſunt, quorum totum eſſe eſt, ad ſua oppoſita quodammodo ſe habere: id eſt, ut ſe mutuò inferant, & ſimul natura ſint. De quibus ſatis dictum eſt in Categoria Relatorum. *Quid ſit Oppoſitio* *Relata.*

Contraria ſunt, quę ſub eodem genere poſita, maximè diſtant, & ab eodem ſubiecto mutuò ſe expellunt; niſi alterum eorum inſit à natura. Quæ definitio explicata eſt ſupra in Categoria Qualitatis ca. 16. Sed Contraria alia mediata, alia immediata ſunt. Mediata dico, inter quę datur medium; vt inter album & nigrum datur viride. Immediata voco, inter quæ nullum eſt medium; ut ſanum & ægrum apud Ariſtotelem. *Cōtraria, ſeu aduerſa.*

telem. Non autem mediocre est discrimen inter hęc genera contrariorum. Nam ex Mediatis non necessariò alterum inest subiecto; non enim necessariò pannus est albus, aut ater: at Immediatorum necessariò alterum inest subiecto, quod ea recipere potest. Animal necessariò sanum est, aut ægrum; lapis verò nequaquam. Iam verò contraria mediata duplicia sunt, alia quorum medio nomen impositum est; vt quòd inter album & nigrum interiectum est, viride, aut pallidum, &c. dicitur: alia quorum medium nomine caret, vt medium inter actionē prauam & studiosam est Anonymum; id est, absque medio peculiari. Quæ fuit causa, vt huiusmodi medium, proprio nomine carens, à Grecis communi appellatione Adiaphoron diceretur, à Cicerone Indifferens. Diximus autem dari actionem, quæ nec praua est, nec studiosa. Quod profectò verum est, si actio in vniuersum & in communi, aut ex genere suo; non in particulari, & cum adiunctis circunstantijs, accipiatur. Vt leuare festucam, aut pectere caput, si in communi sumantur, nec peccata sunt, nec officia: in particulari tamen nullā actionem poterit sciens, ac prudens; id est, ex proposito, & data opera quisquam exercere, quæ non sit aut praua, aut studiosa. Quoties enim festucam quis eleuat, aut bono fine id agit, tumque est bona actio: dummodo vt par est aliæ temporis ac loci, ordinisque ac personæ, debitæ circunstantiæ non desiderentur: aut malo, quamobrem actio mala erit: aut deniq; nullo sibi proposito fine aut bono, aut malo. Quod profectò, si accidat, vitiosum opus erit, ut reliqua otiosa. Præclarè igitur diuus Thomas negat, actionem aliquam humanam esse indifferentem.

Priuantia.

Priuantia sunt opposita, quæ eidem subiecto vicissim inesse possunt tempore à natura constituto, absque regressu; vt cæcitas & visus. Nā priuantia ita se habent, ut unum sit forma quædam, aliud verò priuatio. Visus est forma quædam pertinens ad secundam speciem qualitatis: cæcitas uerò est illius formæ priuatio. Priuatio autem est carentia, uel defectus, & (ut ita dicam) penuria formæ in subiecto ad eam recipiendam idoneo. Quia enim homo aptus est ad uisum recipiendum, ideò si eo careat, dicetur cæcus. Ac propterea dicitur in definitione, opposita priuantia eidem subiecto inesse posse. Additur Tēpore à natura constituto: quoniam etsi ante nonū diem catulus visum non habeat, non dicitur cæcus; quia nondū potest habere uisum. Denique additur, Absq; regressu: quia à uisu ad cęcitatem, à uita ad mortem, homo progredi potest; non regredi non absque miraculo.

Contradicentia.

Contradicentia sunt affirmatio & negatio oppositæ, ut homo, & non homo. Affirmationem uocamus hoc loco quoduis simplex uocabulum, quod Aristoteles 1. Perier. cap. 1. nomen finitum appellat, ut homo & lapis, &c. Negationem uerò dicimus illudmet, præposita negatione, quod Aristoteles eodem loco uocat nomen infinitum, ut non homo, non lapis, &c. Contradicentium id peculiare est, ut omni penitus medio careant; ita uidelicet, ut nulla omninò res dari queat, quæ non sub contradicentium altero contineatur. Lapis nec uidens est, neque cæcus; nec sanus, aut æger; nec pater, aut filius: est tamen homo, aut non homo. Rursum chimæra nec creator nec creatura dicitur; nec substantia, aut accidens: est tamen creator, aut non creator; & est creatura, uel noncreatura; substantia, uel non substantia; accidens, aut non accidens.

Prima ratio inuestigādi numerum, ordinēque oppositionum.

Nunc ordinem, numerumque harum Oppositionum uideamus. Numerus quidem duobus modis colligi potest. Opposita nanque aut habent se ut ens & ens, aut tanquam ens & non ens. Si vt ens & ens, vel mutuò se expellunt ab

eodem

eodem ſubiecto, ſub eodemque genere continentur; & ſunt Contraria: vel non ſe expellunt neceſſariò ab eodem ſubiecto, ac ſe motuò inferũt; & ſunt Relata. Si autẽ inter ſe comparantur quaſi ens & non ens, alia partitione vtemur. Nam vel habent ſe vt ens & non ens ſimpliciter, ac ſubinde Contradicentia vocabuntur, vt lapis & nõ lapis. Dicitur autem non lapis, non ens ſimpliciter, quia id quod ſimpliciter eſt non ens, vt chimæra, poteſt appellari non lapis; vel habent ſe vt ens & non ens, haud equidem ſimpliciter non ens, ſed non ens in tali ſubiecto, & tunc ſunt Priuantia; vt videns & cæcus. Cæcitas enim quamuts dicat non ens, id eſt, negationem viſus, poſtulat tamen certum ac determinatum ſubiectum. Sanè cæcitas non eſt in lapide, ſed in oculo. Hinc porrò colligitur ordo formarum oppoſitionis. Si enim repugnantiam & diuerſitatem conſideremus, ſupremum locum obtinent Contradicentia, quæ in nullo conueniunt: deinde ſequuntur Priuantia, quę ſaltem in ſubiecto conueniunt: ſecundùm hæc ponuntur Contraria, quæ non ſolùm ad idem ſubiectum, ſed ad idem genus pertinent. Denique collocanda ſunt Relata, inter quæ tam minima eſt repugnantia, vt ſe inuicem neceſſariò complectantur; & ſi vnum ſit, alterum exiſtere debeat; ac vni ſubiecto, reſpectu diuerſorum, poſsint conuenire. Si autem eorum dignitatem quoad exiſtentiam expendamus, potior locus dandus eſt relatis, quæ neceſſariò ſimul exiſtere debent; ſecundus contrarijs, quæ ſimul exiſtere poſſunt in rerum natura: tertius priuantibus; quorum vnum dicit exiſtẽtiam, aliud verò quamuis non dicat exiſtentiam, requirit tamen ſubiectum exiſtens: vltimus contradicentibus, cùm vnum eorum ſignificet rem exiſtentem, alterum verò nullam penitus exiſtentiam aut dicat, aut requirat. Quanquam enim homo in rerum natura exiſtens dici poſsit nõ lapis, tamen exiſtentia conuenit ei quà homo eſt; nõ quà eſt non lapis: nam chimæra eſt non lapis, & tamen nec actu, nec poteſtate exiſtit. Etenim ſumimus hìc Chimæram non pro monte illo Lyciæ igniuomo, ſed pro quodam figmento Poëtarum ex pluribus, i; ſque valde inter ſe diſsidentibus animalium naturis concreto: quod profectò nunquam eſſe poterit. Vna enim ſubſtantia vnam habet formam ſpeciei, qua poſita, quæ ei ſuperaddetur, accidens erit, non ſubſtantia.

Prior collocatio.

Poſterior collocatio

Secundus præterea modus explicandi harum oppoſitionum numerum, hic eſt. Oppoſita vel inter ſe referuntur, vel ſecus. Si referuntur, ſunt relata: ſin minùs, aut continentur ſub eodẽ genere, aut non continentur: ſi priùs eis conueniat, ſunt contraria: ſi poſteriùs, vel omni tempore & loco, & circa omne ſubiectum diuidunt veritatem à mendacio, vel id minimè præſtant. Si primum, ſunt Contradicentia; ſi ſecũdum, Priuantia. De quauis enim re mundi, in quocunque loco ſit, & quocunq; exiſtat tempore, verè dici poteſt, illam eſſe hominem, aut nõ hominem; non tamen eſſe videntem, aut cæcam. Et ideo Priuantia non perpetuò diuidunt veritatem à mẽdacio; vt contradicentia. Sanè vtraque harum enuntiationum falſa eſt, lapis eſt cæcus, lapis eſt videns. At enuntiationibus, quæ attributis contradicentibus conſtat, vnam oportet veram eſſe, & alteram falſam: quia ſi non eſt lapis, eſt nõ lapis. Lege dubium ſecundum capit. 8. lib r. 7. Atque hę quidem ſunt cauſæ grauiſsimæ: quibus effectum eſt, vt quatuor oppoſitorum genera ab auctoribus ſtatuerẽtur. Poſſunt enim præter eas nonnullæ eſſe leuiores, quas, ne ſim prolixior, prętermitto.

Secũda ratio numeri inueſtigandi.

Obie-

Obiectiones.

PRima contra definitionem Oppositorum. Nam color viridis opponitur nigredini & candori, ergo quòd vni est oppositum, potest etiam cum alio simili modo pugnare. Idem argumentum fieri consueuit de Liberalitate, quæ & Prodigalitati opponitur, & pariter Auaritiæ. Respondetur negando id, quod antecedit. Color enim viridis opponitur atro, quatenus habet rationem albi: albedini verò alia ratione repugnat, quatenus scilicet viride, respectu candidi, atrum iudicatur. Liberalitas quoq; auaritiæ tanquã deficienti opponitur, quia liberalis plus dat, quàm auarus: prodigalitati autem repugnat tanquam dandi, largien iq; limites excedẽti. Minus enim dat liberalis, quã prodigus; licet meliùs det.

Altera obiectio in illud quod diximus, relationes oppositas non posse vni & eidem, respectu eiusdem, conuenire. Ego enim respectu eiusdem hominis possum esse magister & discipulus: si doceam illum Geometriam, ille verò me Primam Philosophiam. Respondetur, relationes oppositas non posse eidem conuenire respectu eiusdem correlati, nisi intercedant alia, atq; alia fundamenta. Et quia in Hypothesi obiectionis relatio magistri in me existens nascitur ex Geometria, relatio verò discipuli oritur in me ex Metaphysica, rectè possunt relationes oppositæ mihi conuenire. Sicuti possunt duo homines esse similes in colore, in moribusq; dissimiles.

De priuationis, formæq; vicissitudine.

Tertia obiectio in illud quod dictum est, Priuationem conuenire eidem absq; regressu. Etenim aër ex tenebroso fit quotidie lucidus; & plerunque homo per obliuionem ex scientia transit in ignorantiam: rursumq; post ignorantiam iterum adipiscitur scientiã, si rursum earum demonstrationum recordetur, quibus scientia comparatur. Respondetur, duplicem esse priuationem, aliam quæ tollit actum solũ, vt somnus, quo quum opprimimur, non exercemus actum videndi: aliam quæ tollit potentiam, vt cæcitas, quæ tollit facultatem videndi. A priuationibus secundi generis nõ datur regressus ad habitũ; & de his intelligenda est definitio. At verò à priuationibus primi generis, quales sunt tenebræ & ignorantia, dari potest regressus. Respõdetur secundò, duplicem esse habitum, alius est naturalis, qui fluit à natura, vt intellectus, sensus, &c. quę vocantur nunc habitus, licet non omnia pertineant ad primam speciem qualitatis: alius est aduẽtitius, vt scientia, lux in aëre, virtus moralis, &c. Igitur à Priuationibus quæ tollunt primum habitum, non datur regressus, viribus præsertim naturæ; à priuationibus verò quæ tollunt secundum habitum datur.

An dẽtur contraria immediata.

Quarta obiectio contra illud quod scripsimus; hoc esse proprium Contradicẽtiũ, vt omni medio careãt. Id enim falsum videtur, cùm certum sit, dari contraria quædam immediata. Respondetur, duplex esse medium, aliud participans, aliud negans. Plerisque dicunt, medium aliud esse participationis, aliud negationis. Medium participationis est, quod partim vnius extremi, partim alterius naturam recipit; vt tepidum partim est calidum, & partim frigidum. Medium negans est, quod ideo solum medium vocatur, quia nullum est extremorũ: quamuis nec eorum naturam participet. Exempli gratia; Lapis est medium negationis inter sanum & ægrum. His positis, respondemus, propriùm esse Contradicentium, carere medio, tam participante: quam negante, Siue enim res existat, siue non existat, necesse est, alterum contradicentium de illa dici posse: at Contrariorum nonnulla ideo solùm immediata dicuntur, quia medio carent participante, non verò negante. Cœlum enim nec sanum, nec ægrum est: & tamen sani, ægriq; naturam minimè participat.

Quinta

Quinta obiectio in id quod diximus, Contradicentia opponi; sicut ens & non ens simpliciter. Album & non album sunt contradicentia, & non opponuntur sicut ens & nō ens simpliciter: ergo falsa est nostra sententia. Probatur assumptio. Non album non se habet vt non ens simpliciter, alioqui quando aliquid fieret ex non albo ad album, moueretur ex non ente simpliciter ad ens, ac ille motus esset generatio substantialis, contra omnem Philosophiam. Respondetur distinguendo assumptionem. Nam apud Physicum, nō album minimè dicitur nō ens absolutè, quoniam Physicus considerat naturas rerum. Cumq; res non designat esse ens simpliciter, quia redditur non alba; ideò non album nequaquam est non ens simpliciter apud Physicum. At apud Logicum non album dicitur non ens absolutè, quia iste solùm considerat modum prędicandi, ac nominandi; & cùm non album posit prædicari de non ente, id est, de Chimæra, ideò dicitur non ens simpliciter. Hinc perspicuum fit, quid responderi oporteat ad argumentum, quod proponitur de his vocibus Cęcus & Non cęcus: quarum neutra significat non ens simpliciter; cùm alioquin sint contradicentes. Etenim non cæcus, Logicè agendo, est non ens simpliciter, & eius comparatione cæcus est omninò ens. Num contradicentia opponantur, ut ens & non ens simpliciter.

Sexta obiectio aduersus id quod dictum est, Relata inferre se mutuò, Contraria non item Aristoteles 2. de Cœlo cap. 3. ita argumentatur. Aqua est, ergo ignis est: quoniam, inquit, hæc inter se contrarietatem habent. Ergo si credimus Aristoteli, quamprimum vnum contrariorum ponitur in rerum natura, ponendum est etiam reliquum. Respondetur, Necessarium esse duplex, Physicum & Logicum. Necessarium Physicū est illud ꝙ supposito ordine Vniuersi, id est, Mūdi, aliter esse nequit; vt necessarium est, aërem esse in Mundo: quia eo sublato, ordo vniuersi periret. Quamuis interdum illud etiam Physicus vocet Necessarium, quod saltem plerunq; ita fieri oportet, ut hyeme circa brumam pluere, & hominem viginti digitos à natiuitate habere, Physico iudice necessarium est; quia licet aliter euenire nonnunquam posit; id tamen rarissimum est; ac proinde Monstrum dicitur. Necessarium autem Logicum est, quod siue posito, siue remoto vniuersi ordine aliter esse non potest; vt necessarium est, hominem rationali animo præditum esse. Item apud Logicum necessarium est, Petrum esse Petrum. Eodem sanè iure de Impossibili est dicendum. Aliud enim est Physicum, aliud Logicum. Impossibile Physicum est, quod constituto semel ordine vniuersi, aut fieri nequit omninò, vt dari vacuum in natura; quia hoc dato, vniuersi ordo destrueretur: aut vix fieri potest, sicut hominem nasci præditum quatuor oculis, aut tribus pedibus. At noster Logicus totus à Physico est diuersus, illudq; modò impossibile dicit, quod nulla omninò ratione fieri potest; vt dari album sine albedine, aut iustitiam esse iniustitiam. Est autem latum discrimen inter hæc necessaria & impossibilia. Nam necessarium Physicum potest virtute primæ causæ impediri: vi enim diuina potest vacuum & inane dari, & eiusdem virtute Sol à cursu retardari. At Necessarium Logicum nequit impediri, quia ab essentia cuiusque rei sumitur. Et certè fieri non potest, ut homo non sit rationalis. Atque ita Impossibile Logicum est illud, ex quo sequuntur duæ contradicentes, aut, si mauis quod implicat contradictionem. Dico igitur ad argumentū hoc, esse discrimē inter Relata & Contraria, quòd vnum relatum infert aliud necessariò necessitate Logica; vt si pater est, oportet omninò filium habeat: vnum verò contrariorum infert aliud necessariò necessitate Physica, quia supposito ordine vniuersi, si aqua est, ignis esse debet. An autem id de omni Contrariorum genere dici posit, Physici iudicabunt.

An cōtraria mutuò se inferant.

Duplex necessarij, impossibilisq; acceptio.

Sunt enim quædam, quæ parum conducunt perfectioni, saltem naturali ipsius Vniuersi.

An cōtraria mutuò se inferāt.

Septima obiectio. Quum secundum modum inuestigandi numerum oppositorum expediremus, docuimus, Contraria non inferre se mutuò. Communis quidem, & præ vetustate recepta opinio. Sed experiamur an saltem specie impugnari posſit. Nam verè qui poterit? Sicut pater est filij pater, & filius est patris filius, ita Contrarium est contrarij contrarium. Cuius enim erit contrarium, ſi non sui contrarij? Respōdetur, discrimen esse, quia Relata referūtur inter se, nō tātùm sub rōne communi Relatorum, sed sub rōne ēt particulari talium Relatorum. Nam sicut verè dicimus, Relatum est relati relatum, ita pater est filij pater. At contraria referuntur ea quidem inter se sub ratione communi contrariorum, non sub ratione paticulari taliū contrariorum. Licet enim iure optimo dici posſit, Contrarium esse contrarij contrarium: ineptè profectò diceretur, calorem esse frigoris calorem, aut frigus esse caloris frigus.

De modis Prioris & Posterioris. Cap. 22.

PRius dicitur aliquid quinq; modis. Primùm quidem Tempore, cuius generatio est prior; vt Petrus Apostolus diuo Hieronymo. Sed aliter sumitur prius tempore, si loquamur de tempore præterito, quàm si de futuro. Nam inter præterita, ille priora dicimus, quæ à nostro seculo sunt remotiora; ut prior est beata Maria Magdalene diua Catherina Senensi: illa enim Apostolorum Synchrona fuit, hæc verò duobus tantùm seculis; nec illis quidem exactis nos præcessit. Sed ex futuris illa priora dicuntur, quæ nostro tempori sunt propinquiora, ut pater Antichristi, prior dicitur Antichristo. Secundò aliquid est prius natura, à quo scilicet non conuertitur existendi consequutio: ut ternarius est prior quinario, quia licet quinq; existentibus, tria quoque existant; non tamen vicisſim consecutio recipietur. Tria existunt, ergo & quinque. Tertiò aliquid est prius cognitione, vel ordine. Vt priùs cognoscimus syllabas, quàm dictiones integras, & priùs literas, quàm syllabas. Quartò dignitate, vt prior est Rex Duce. Quintò priùs aliquid dicitur, quia tametsi ab eo ad alterum existendi consequutio cōmeet, tamen est causa alterius, ut homo est prior risibilitate, quia homo est causa risibilitatis: cùm ab eius essentia, tanquam è fonte, manet risibilitas: tametsi ab homine ad risibilitatem è diuerso optimè argumentemur. Ex his facillimum est etiam modos Posterioris colligere.

Dubia huius capitis.

An ens in communi sit prius natura prima causa.

COntra secundum modum Prioris est argumentum Metaphysicum. Illud est prius natura, à quo non cōuertitur existendi consecutio? Ergo aliquid est prius natura prima causa. Nam licet bene colligatur, hoc est prima causa, ergo hoc est ens; non tamen sequitur, hoc est ens, ergo hoc est prima causa; cùm lapis sit ens, & non sit prima causa. Huic dubitationi quid alij respondeant, ipsi viderint; nos breuiter eam expediemus. Illudq; in primis constitutum sit: Ens quamuis in uniuersum accipiatur, non esse prius natura prima causa. Sed præterea dicimus, conuerti existendi consequutionem inter ea: si tamen non sumantur respectu alicuius particularis, & determinati

minati subiecti, sed simpliciter. Experiar, & dicam id (si potero) planiùs. Licet superior consequutio nihil valeat, hæc tamen valet, prima causa existit in rerum natura, ergo ens existit: & contra, ens existit in rerum natura, ergo prima causa existit. Quid ita? Quia quoduis ens quod existat, aut est prima causa, aut quandiu est à prima causa, existentiam mutuatur, atque mendicat. Ergo si primæ causæ existentia sumatur simpliciter, & existentia entis in communi, etiam simpliciter inter ea existendi consecutio conuertetur. At verò si sumatur existentia istorum respectu alicuius entis in particulari, non est necesse, vt si mihi conueniat existentia entis, conueniat ẽt mihi ipsa primæ causæ existentia; sed sufficit meam existentiam non posse nec ad momentum persistere, nisi ab illius entis, quod dicitur prima causa, existentia pendeat.

Alterum se offert dubium in eundem modum. Sequeretur enim malè, Aristotelem appellasse Indiuiduum primam substantiam, & Speciem ac Genus secundas; si illud est prius à quo non conuertitur existendi consecutio. Hoc tamen explicatum est capite de Substantia.

Tertium dubium. Præterire aliquid maximum est vitium in enumeratione, at supra quũ modos Prioris enumeraremus, multos prætermisimus: ergo vitiosa fuit enumeratio. Probatur assumptio. Nam est alius modus, quo aliquid est prius altero secundùm locum, cuius meminit Aristoteles 1. Metaphysicorum text. 16. Vbi meminit quoque alterius modi quo aliquid, ideo prius dicitur, quia est potentius: vt ignis cùm inter omnia elementa maiorem vim habeat, prior omnibus dici potest. Item Angelus est prior homine generatione, vel productione, non tempore; quia ipse non mensuratur tempore, sed æuo: ergo non probè sunt modi Prioris expositi. Hæc, aliaq; eiusdem generis argumenta placent quibusdam, illud verò primùm omninò ab eis reprehenditur: nam cùm otiosè viuere cupiant, nihil difficile proponendum iudicant auditoribus, sed ea tantùm quæ ipsi per se modica adhibita diligentia, intelligere potuissent. Quasi verò Magistri officium sit, actum agere, & non potiùs in difficillimis quæstionibus explicandis, miseros discipulos adiuuare. Sed ut ipsis etiam in hac re morem geramus, facillimo argumento breuiter respondemus, hos modos reduci ad superiores. Nam prius secundùm locum refertur ad Prius tempore, quia tam locus, quàm tempus sunt mensuræ externæ: prioritas quoque æui refertur ad eundem modum, quia æuum est quædam duratio, & tempus accipitur hic pro quauis duratione. Prius autem potentia refertur ad Prius dignitate. Quædam alia quæ ad hunc locum pertinent. vide cap. sequent.

Modi Prioris supioribus addendi.

De modis Simul. Cap. 23.

TRes modos enumerat Aristot. quibus aliqua Simul esse dicũtur, cùm totidem recensere potuisset, quot & Prioris. Primus est quo ea dicuntur esse simul Tempore, quorum ortus fuit simul, ut duo didymi, aut gemelli. Ad hunc modum Philosophorum reducitur alius ex communi locutione (quam Arist. 2. Topi. minimè contemnendam iudicat) sumptus, quum scilicet eos simul tempore dicimus qui tametsi non eodem tempore è carceribus emissi, simul ad calcem (vt aiunt) peruenerint, id est, nec eodem die orti, nec eodem mortui sint; tamen bona temporis parte conuixerunt. Vt beatissimos Patriarchas Dominicum & Franciscum simul tempore fuisse asserunt, quia fuerunt Synchroni. Non deerunt, qui optent exempla Gentilium hoc loco posita fuisse, vt Philippum Macedonum Regem, ac Arist. contempo-

Vulgaris quidam modus Simul

raneos fuisse: itemq; Scipionem Africanum, & C. Lælium. Sed eorum potius meminisse volumus, quos magis diligimus, ac quos quum moriendum nobis erit, adiutores, aduocatosq; habere desideramus. Sed nescio, quo pacto ab Aris. explicatione ad illa duo sanctissima lumina extulit se oratio. Quamobrem ad secundum modum veniamus. Secundus ergo modus est, quo simul natura illa vocantur, quæ ita se habent, vt inter ea conuertatur existendi consequutio, & vnum non est alterius causa. Verbi gratia, pater & filius, & quæuis relata sunt simul natura. Nam si pater existit, filius quoque existit: & quanquam homo qui est pater, sit causa hominis filij, tamen relatio patris non est causa relationis filij, nec contra. Tertius est, quo aliqua dicuntur esse simul diuisione, vt homo & brutum simul diuidunt animal.

Dubia huius capitis.

Varij modi recensentur eorũ, quę simul natura dicuntur.

Aristoteles circa tertium modum dicit, ea quæ diuidunt idem genus, esse simul natura. Profectò si id verum est, ternarius & quinarius sunt simul natura: quod minimè consonat ijs, quæ cap. superiori ex Aristotele diximus. A ternario enim ad quinarium non conuertitur existendi consequutio; & tamen ternarius, & quinarius species eiusdem generis, id est numeri imparis. Respondetur, non dici vno modò aliquid prius natura, sed tribus: scilicet existendi consequentia, & causa, vel productione, ac diuisione. Quare tametsi quinarius & ternarius simul natura sint quoad diuisionem, ternarius tamen est prior natura quinario quoad existẽtiam. Ex Arist. confirmo quod dixi. In his enim capitibus ea quæ sunt simul diuisione, & quæ sunt simul secundùm causam, appellauit simul natura; ea verò quæ sunt priora secundum existendi consequentiam, omnes vocant priora natura. Quò fit, vt si accuratam horum diuisionem tradere cupimus, dicendum sit, Simul, Prius, & Posterius duobus modis dici. Et ne eadem sæpius repetamus, quod dicemus de Priori, idem de Simul & Posteriori intelligatur. Quædam sunt priora natura, quædam accidenre. Rursum priora natura, aut consequentia sunt priora, ut ternarius quaternario: aut productione & efficientia, ut Sol radio suo: aut diuisione, ut Angelus est prior Leone: quia si diuidas substantiam, paucioribus diuisionibus peruenies ad Angelum, quàm ad Leonem. Sed his tribus modis quartus addi posse videtur, de quo mox agemus. Præterea prius Accidente aut est prius loco, vt cœlum sphæra ignis; aut Tempore, ut diuus Paulus diuo Ambrosio; aut dignitate, vel potentia, ut Rex Duce; aut denique ordine cognitionis, vel tractationis, ut res creatæ iuxta ordinem cognitionis humanæ priores sunt prima causa; cum ad huius notitiam ex illarũ notione perueniamus.

De priori dignitate.

Hìc tamen obseruanda sunt duo. Vnum est, Prius dignitate vocari ab Aristotele hoc loco Prius natura. Cæterùm dicit, hunc modum esse alienissimum. Non negat tamen etiam Physicos eo vti posse: præsertim cùm 7. Metaph. tex. 4. ipse vtatur hoc modo, quum ait, cognitionem substantiæ, accidentis cognitione esse priorem; id est, perfectiorem. Sed parum per, obsecro, animum ab Aristotele auertamus, ac rem ipsam consideremus. Equidem sentio, prius dignitate posse dici nonnunquam prius natura. Duplicem enim dignitatem in rebus animaduerto, aliam quę sumitur ab ipsarum natura ut equus nobilior est formica, aliam quæ ab accidente, vt doctus præstat indocto. Ex quibus quidem generibus postremum pertinet ad prioritatem acciden-

accidentis, primum ad prioritatem naturæ. Efficitur itaque, prius natura quatuor modis dici, nempe consecutione, causa vel effectione, diuisione, ac naturæ dignitate. Præterea alterum obseruatione dignum occurrit, hos scilicet modos interdum vni, & eidem rei conuenire. Vt cœlum est prius hoc flore, Exis[illegible]ndi consecutione insuper Efficientia, mox diuisione, quia si diuidimus substantiam corpoream in suas species, prius perueniemus ad cœlum, quàm ad florem; qui ad herbam reducitur, ut pars ad totum. Præterea Loco, quia est superius terra, in qua flores gignuntur: porrò Tempore, quia cœlum à mundi exordio est creatum, hic autem flos hodie ortus est: deinde Nobilitate, quia æternum præstat rei perituræ: deniq; Ordine tractationis, quia in Physica prius de cœlo, quàm de corporibus mixtis disputatur. Tamen omnes modi ratione & definitione distinguuntur. Oēs modi prioris vni rei conueniūt aliquando.

De speciebus Motus. Cap. 24.

QVare de speciebus Motus hoc loco disputetur, iam diximus. Eas igitur persequamur. Et quidem sex species recensentur, Ortus, Interitus, Augmentum, Decrementum, Commutatio, & Loci mutatio. Quæ ab alijs ita nominantur, Generatio, Corruptio, Augmentatio, Diminutio, Alteratio, & Mutatio secundùm locum. Ortus est progressus à non esse ad esse. Interitus est progressus ab esse ad non esse. Augmentum est progressus à minori quantitate ad maiorem. Decrementum à maiori ad minorem. Commutatio est motus ad qualitatem. Loci verò mutatio est progressus ab vno loco in alium. Quorum accurata disputatio ad Physicum pertinet.

Quæstiuncula.

ARist. 5. Physi. cap. 1. & 2. Ortum & Interitum dicit non esse motus, non ergo erant hæ duæ species alijs annumerandæ. Respondetur, motum sumi interdum vt comprehendit etiam illas mutationes, quę momento perficiuntur. Qua significatione Ortus & Interitus sunt motus, & ita nunc sumimus motum: interdum pro illis tantum motibus accipi, qui tempore absoluuntur. Quo pacto loquitur Aristoteles 5. Physic. quum docet, quatuor esse tantum species motus, Augmentum, Decrementum, Loci mutationem, & Commutationem. Alia solutio est, generationem bifariam accipi, aut pro sola instantanea introductione formæ substantialis in materiam dispositam, qua ratione non est motus propriè dictus: aut pro instantanea introductione formæ, dispositionibusq; formam ipsam præcedentibus, qua significatione generatio est motus, etiam secundo modo. Generatio & Corruptio an sint motus

De modis Habendi. Cap. 25.

OCTO sunt modi, quibus aliquid habere dicimur. Nam primum habemus qualitatem, vt scientiam; secundò quantitatem, ut quatuor cubitos longitudinis; tertio circa totum, vt quum vestimur podere, aut talari tunica; quartò circa partem, vt torquem ad collum, aut cidarim in capite; quintò partem, vt digitos; sexto rem contentam, vt amphora vinum, & nos cibum in stomacho; septimò possessione, vt agrum, vltimo vxorem. Ex quibus modis habendi tertius, & quartus pertinent ad Categoriam vltimam.

Quæsitum.

SVnt alij modi habendi, vt habere amicum, vel inimicum, quos tamen non recensuit Aristoteles; ergo ineptam diuisionem tradidit. Respondetur, proinde ipsum addidisse, omnes ferè modos habendi numeratos esse. Quod est diligenter annotandum, vt intelligamus antiquos Philosophos non fuisse admodum scrupulosos in tradendis diuisionibus, ac diffinitionibus. Quod etiam annotauimus lib. 1. cap. 7. & in hoc lib. cap. 4. & 22. Atque hæc quidem hactenus. Patefactus est enim locus ipse, vt iam non sit difficile similibus argumentis respondere. Quid? quod etiam dici potest, hos modos ad octauum reduci, tanquam ei simillimos. Sicut enim vir vxorem habet, vicissimq; vxor virum; ita amicus amicũ habet, & ab illo similiter in amicorum numero habetur. In hoc autem volumine satis dictum sit.

Philosophorũ consuetudo.

SI vera sunt, quæ initio libri secundi c. 2. scripsimus, optimo iure de Diffinitione nunc esset tractandum. Ita enim prima mentis operatio perfectè, cumulateq; institueretur: sed quia iam lib. 1. de Definitione tractauimus, inde omnia desumenda erunt. Et quidem vera esse illa, quæ loco citato diximus, Porphyrius abũdè testatur. Nam in Proœmio sui libelli docet quinque Vocum disputationem ad Categoriarum, & definitionis notionem apprimè vtilem esse. Ergo Diffinitionis tractatio quinque Vocum & Categoriarum tractationem sequi debet. Sentiat igitur quisque vt voluerit, nobis sanè ita videtur.

COM-

COMMENTARIORVM IN VNIVERSAM LOGICAM LIBER QVARTVS,

ENVNTIATIONIS CONTINENS Tractationem.

De Instituto, ac libri diuisione. Cap. 1.

D secundam mentis nostræ operationem dirigendam editus est liber iste, qui de Enuntiatione tractat, id est, de Oratione, quæ verum, falsumve significat. Quam etiam ob causam Perihermenias de Interpretatione inquã inscribitur. Est enim Enuntiatio mentis nostræ interpres. Circa titulum autem dissensio est inter Boethium & diuum Thomam. Boethius omnem ferè vocem ex hominum instituto significantem, siue simplex ea sit, siue composita, existimat appellari Interpretationẽ: quod Aristotelis testimonio confirmari posse videtur. In hoc enim libro non de Enuntiatione solùm, sed de Nomine & Verbo, quæ simplices voces sunt, disputat. Cæterùm diuus Thomas solam Enuntiationem vult hoc loco Interpretationis nomine designari: nã hic liber ad secundam mentis operationem (ad quam sola Enuntiatio propriè pertinet) destinatur. Quòd si in ipso de Nomine & Verbo nonnulla proponuntur, id fit, quia ad Enuntiationes constituendas sunt necessaria. Potestque diui Thomæ sententia alia ratione probari. Nam quum aliquis dicit, Deus, nondum eius mentem percipimus. Si autem dicat, Deus est sapiens, aut Deus est iustus: iam quid de Deo sentiat, intelligimus: quia illa enuntiatio eius mentem interpretata est. Ex his colligendum est, meritò hoc volumen inter librum Categoriarum, qui de simplicibus rebus & vocibus disputat, & ante libros de Argumentatione, qui agunt de discursu & progressu rationis, poni.

Iterpretationis vocabulum quid hoc loco significet.

In tres autem partes tota hęc tractatio diuidetur; primùm enim de Nomine & Verbo, quæ partes sunt Enuntiationis, agemus; tum de Enuntiatione, & eius formis: postremò autem cuilibet speciei Enuntiationis eius affectiones accommodabimus; vt Oppositionem, Reciprocationem, & quam vocant Aequipollentiam.

Libri partitio.

De Nomine. Cap. 2.

NOmen est vox ex hominum instituto significans, cuius nulla pars quidpiam separatim significat, finita, & recta. Et licet Vocis tractatio ad Physiologum spectet, ad quem etiam de auditu & sono agere pertinet; nonnulla tamen de ea prælibanda sunt, ut Nominis definitio intelligatur. Vox est sonus ab ore animalis prolatus,

latus, quibusdam instrumentis à natura datis, cum imaginatione, id est; cum conatu ac studio quidpiam significandi. Soni enim alij, vt tonitrua & tubarum clangor, voces non sunt. Instrumenta verò animalibus data, & præsertim homini, ad voces proferendas, sunt lingua, palatum, dentes, & alia hujus generis. Dicitur autem cum imaginatione aliquid significandi, ut excludatur tussis à ratione vocis; eam enim & Aristoteles, & diuus Thomas vocem esse negant. Sed Vocum quædam nihil significãt, vt fal, & blitiri, &c. quædam aliquid significant, vt hęc vox homo. Dimissis que non significantibus, quoniam ad institutum nostrum minimè pertinet, agendum est de significantibus: quarum aliæ significant à natura, vt gemitus infirmorum & latratus Canum; aliæ ex hominum instituto, ut hæc vox lapis, quæ ideo significat lapidem, quia Latini ita instituerunt. Differunt autem voces quæ à natura, & quæ ex hominum instituto significant, quòd illæ in omnium ferè terrestrium, volatilium que animantium genere inueniantur. Vt in Lupis vlulatus, & Vulpibus gannitus; hæ verò solùm ad homines, & animantia quæ ab hominibus instrui possunt, qualia sunt Psittacus, & pica, pertinent. Præterea voces hominum quæ à natura significant, ab omnibus intelliguntur; aliæ non item. Gemat Latinus in Græcia, omnes intelligent, illum in dolore esse: dicat autem Latinè, se dolere, nemo Græcorum id percipiet. Demum voces quæ à natura significant, eandem retinent perpetuò significationẽ; aliæ passim eam mutant. Etenim gemitus semper & erit, & fuit signum doloris: hæc autem vox Homo non semper hominem significauit, sed postquam cœpit lingua Latina. Iam verò duo sunt uocum significantium genera, vnum simplicium, alterum compositarum. Eas simplices dicimus, quarum partes, ut in ipsis sunt, nullum peculiare significatum retinent. Verbi gratia, Hæc uox Dominus tametsi constituatur ex do, & minus, tamen syllaba Do, ut est in nomine dominus, non significat dare, nec dictio Minus, propriam retinet significationem. Quanquam autem nomina quædam composita à Grammaticis appellentur, apud Dialecticos voces simplices sunt; quia voces ex quibus componuntur, extra ipsa habent suas proprias & separatas significationes; at in ipsis non eas seruant. Id autem exemplo & signo probari potest. Hæ duæ voces Res, Publica, per se sumptæ significant rem quæ est publica, vt tamen constituunt hoc nomen Respublica, non significant propriè rem quæ est publica; alioquin si populus communi pecunia emeret equum, ille diceretur res publica, cùm tamen non esset dicendus Respublica, sed Reipublicæ equus. Quin potius hoc nomen Respublica hominum multitudinem quibusdam legibus adunatam significat. Manifestum præterea signum, quo hęc vera esse cognoscuntur, inde sumi potest, quòd licet dictiones, ex quibus componitur tale nomen, proprias significationes amittant; non proinde nomen illud significationem mutabit. Olim siqui dem omnes domini vocabantur Patres, ut constat ex illis verbis seruorum Naaman 4. Regum cap. 5. ubi ita loquuntur ad dominum, Pater etsi rem grandem dixisset tibi Propheta, &c. Hinc igitur domini familiarum Patresfamilias vocari cœperũt. Nunc verò hoc nomen Pater iam non est in vsu ad significandum dominum, & nihilominus hoc nomen Paterfamilias adhuc retinet integram significationem. Contra autẽ se habet voces compositæ apud Dialecticos. Solæ enim orationes apud ipsos hoc loco appellãtur cõpositæ, quia cõstat ex aliquibus partibus, quæ etiã, vt sunt in oratione, retinẽt proprias significationes. Imò necesse est, vt semper retineãt; alioquin tales voces desinerẽt esse orationes. Vt in hac oratione, Animal est substãtia, libet vox germanã significationem seruat. Reliqua ad vocis naturam pertinentia in locum alium

Quid sit vox, & quæ eius species.

Discrimina inter uoces naturales & artificiosas.

voces simplices & cõpositæ.

Partes nominis cõpositi nil in ipso significare.

refe-

referamus, ne in eo quod attinẽgdũ fuit, quàm in eo cuius causa id attigimus, longior ponatur disputatio. Igitur ad Nominis definitionem redeamus. Dicitur autem in ea Nomen esse vocem, quia non est sonus tantum, sed vox; & significantem, ut separetur à vocibus non significantibus: additur, Ex hominum instituto, vt ab illis quæ à natura significant, distinguatur. Subiungitur, cuius nulla pars significat separata, vt nomen ab oratione differat. Insuper additur, Et significat sine tempore, quia hoc est discrimen inter Nomen & Verbum, vt dicemus capite sequenti. Denique accedunt & illæ particulæ, Finita & Recta, quia nomina infinita, ut non homo, cùm incertam habeant significationem, indigna sunt, quæ nomina appellentur. Casus verò nominum, ut Ciceronis, & Ciceroni, non equidem nomina, sed casus nominis sunt dicendi; præsertim cùm nulla enunciatio possit confici ex casu obliquo, & verbo Sũ, es, fui, cuius est præcipuus vsus apud Dialecticos: quanquam possit ex ipsis & verbo Impersonali fieri, vt tędet me.

Obseruatio.

Dubia huius capitis in sequenti commodiùs exponentur.

De Verbo. Cap. 3.

VErbum est vox ex hominum instituto cum tempore significans, cuius nulla pars separata quicquam significat, finita, & recta, ac eorum quæ de altero dicuntur nota. Quæ definitio ex his quæ superiori cap. diximus, tota perspicua fieret, nisi tres illæ partes additæ fuissent, recta, cum tempore, & nota eorũ quæ de altero dicuntur. Exponendæ igitur sunt. Dicitur Recta, id est Indicantis modi, temporis pręsentis, quia uerba aliorum modorum non possunt constituere enunciationem, nisi fortè Hypotheticã, qualis, est hæc; Si lapis esset homo, lapis esset rationalis: sed cùm Aristoteles (cuius hęc definitio est) potissimùm de Enunciationibus Categoricis disputaret, ea tantùm exposuit, quæ ad Categoricam Enunciationem sunt necessaria. At uerba aliorum temporum Indicantis modi possunt quidem Categoricas enunciationes conficere; sed quia veritas, aut falsitas illarũ sumẽda est ex veritate, aut mẽdacio enũciationum tẽporis præsentis; ideò de uerbis aliorũ tẽporũ non curauit Aristoteles. Sanè (ut quod diximus pateat) hęc enũciatio, Petrus ambulauit ideò vera est, quia aliquãdo fuit hęc alia vera, Petrus ambulat. Dicitur præterea verbũ significare cũ tẽpore, id est, præter propriũ significatũ aliquod certũ tẽpus adsignificare: ut verbũ Curro præter propriũ significatũ, id est cursum, adsignificat tẽpus præsens. Nomẽ uero tẽpus significare potest, ut patet in his nominibus dies, mẽsis, &c. non tamẽ potest præter propriũ significatũ tẽpus adsignificare. Quòd si obijcias, hæc nomina prãdiũ & cœnã, præter propriũ significatũ, nẽpe comestionẽ, tẽpus aliquod significare, scilicet, prãdiũ diurnum, & cœnã nocturnũ: Respondetur, nunc per tẽpus intelligi aliquã differentiã tẽporis præsentis, præteriti, & futuri; quod minimè cõuenit illis vocibus prãdiũ & cœna. Deniq; dicitur, & semper est eorũ, quæ de altero dicũtur nota, quia verbũ in enunciatione significat, aliquod prædicatũ alicui subiecto cõuenire; in quo à Participio distinguitur. Participiũ enim, ut a[illegible]ans; quamuis cum tẽporę significet, non est uerbum, quia non est nota, vel signum eorum, quæ de altero dicuntur; id est, coniunctionis prædicati cum subiecto.

Quomodo uerbũ cũ tẽpore significet.

In hoc & præcedens caput quæstiones.

PRimò proponendæ sunt communes capit. 2. & 3. quæstiones, postea verò cuiusque peculiares. Quæritur ergo primò, Quomodo à nobis diuisa sit Vox in significantem & non significantem; si Aristoteles 2. de Animo cap. 8. docet, vocem esse sonum ab ore animalis prolatum, cum imaginatione quidpiam significandi? Nã si id verum est, profectò nulla datur vox nõ significans. Huic obiectioni post octauam respondebimus.

Secundò queritur, Quorsum Aristoteles hoc loco de Vocibus simplicibus agat, postquam de ipsis in libris præcedentibus est disputatum? Respondetur, voces simplices posse considerari, aut vt significant res, quæ substant secundis notionibus generis, speciei, &c. & ita spectant ad libros præcedentes: aut vt ingrediuntur enũtiationes, scilicet vt subiecta sunt, vel prædicata, & vt significant cum tempore, aut sine tẽpore; qua ratione pertinent ad hunc librum: ac tandem vt sunt maior, vel minor extremitas, aut certè mediũ alicuius syllogismi, quo titulo ad libros Priorũ referũtur.

De partibus Orationis.

Tertiò quæritur, Quamobrem sicut agitur de Nomine, non etiam de alijs partibus orationis agatur? Respondent quidam, quia apud Dialecticum nullus est aliarum partium vsus. Sed eorum sententia facilè refelletur. Nam Dialecticus Pronomine in indiuiduo ex demonstratione vtitur; Participium sæpe assumit; Coniunctione in quauis argumentatione necessariò vtitur; denique Aduerbia & Propositiones nonnunquam enuntiationem variant: sola Interiectione, qua Interiectio est, Dialecticus minimè indiget. Respondetur, igitur Pronomen & Participium apud Dialecticum sub nomine comprehendi, vt patet in his enuntiationibus, hic est, & amans est: in quibus pronomen & participium locum nominis supplent. At reliquę Orationis partes prætereuntur, quia sine ipsis enuntiatio cõstare potest; sine nomine autem (comprehẽdẽdo participium & pronomẽ sub nomine) verbo nulla penitus enuntiatio coalescit. Ideo igitur Dialecticus solius nominis & verbi rationem habet. Verum hinc sequeretur, inquies, de solo verbo tractandum fuisse, non etiam de nomine; nam potest dari enunciatio, quæ solùm constet verbis, vt hæc, currere est moueri; & præterea hæc alia, non homo est, non constat nomine; quia non homo (vt dictum est) non est nomen. Sed ad priorem enuntiationem respondeo, illa dua infinitiua esse nomina in illa enuntiatione. Instas significant cum tempore, ergo nõ sunt nomina. Dico, illa non significare cum tempore, sicut verba. Verbum enim apud Dialecticum debet significare cum tempore, ita vt possit enuntiationem sui tẽporis constituere. Verbi gratia. Quia hoc verbum Fuit, est temporis Præteriti, ideò hæc enuntiatio, currere fuit bonum, est temporis præteriti. Verbum autem Infinitiuum non significat cum tempore eo modo, quia tametsi, currere, sit temporis Pręsentis, illa enuntiatio, currere fuit bonum est, temporis Præteriti. Solùm ergo à nobis vi huius argumenti extorqueri posset, currere non esse propriè nomẽ, sed reducti ad nomen. Id tamen non extorquerítur, quia libentissimè dabimus. Ad posteriorem respondemus, nomen infinitum quamuis propriè non sit nomen, referri tamen ad nomẽ, eiusq; locum supplere, vt docet Aristo. 2. Perih. cap. 1. in Boethij trãslatione, & lib. 1. cap. 6. in Perionij diuisione.

An detur enũtiatio nullo nomine constans.

De Participio.

Quartò causam quæret aliquis, ob quam apud Logicum referatur Participium ad Nomen, & non ad Verbum. Respondetur, quia potest esse subiectum & prædicatum

catum enuntiationis,& nunquam est nexus prędicati cum subiecto,id est,nunquam potest esse nota eorum, quæ de altero dicuntur. Insuper quia licet significet cum tempore,non tamen ita vt possit enuntiationem sui temporis constituere. Sanè hæc enuntiatio, amans erat sapiens, Præteriti temporis est,licet Participium amans sit præsentis.

Mentis enuntiatio an constet nomine, & verbo.

Quintò rogas, quomodo dictum sit Nomen & Verbum esse voces,cùm dentur multa nomina atque verba, quæ non sunt voces. Nam cùm enunciationes quæ mente retinentur, aut in libro scribuntur sint enuntiationes, constant profectò nominibus & verbis; & non constant vocibus. Respondetur Aristotelem hoc loco solùm agere de Nomine & Verbo,vt pertinent ad Enunciationes,quæ ore proferũtur:quoniam ipsæ notiores sunt,eisq; in disputationibus frequentissimè vtimur. Quare nihil mirum est si definitiones propositæ accommodari nequeant Nominibus & Verbis in enunciatione mentis,& scripturæ positis.

Nomẽ & verbũ an rectè p vocem finiãtur.

Sextò quæritur, quare Nomen & Verbum per vocem tanquam per genus definiantur, cùm Nomen & Verbũ sint res artificio confectæ,& vox res naturalis.Speciem autem ad idem genus referendam esse ad quod suum genus proximum pertinet,nemo est qui ambigat. Respondetur,Vocem non esse genus ad Nomẽ & Verbum,tamen poni loco generis:quia in definitione rerum artificio confectarum,ponitur res naturalis, sicut in definitione accidentis ponitur substantia. Quòdnam igitur erit,inquies, Nominis ac verbi genus,si vox non est genus? Accipe.Signum. Nam de essentia nominis siue in voce sit, siue in scriptura, siue in mente,est esse signum,id est,significare.

Genus verbi ac nominis.

An nomina ex instituto significent.

Septimò quæritur, quomodo nomina & verba ex instituto significent,& non naturaliter. Siquidem essentia cuiusq; rei naturaliter ipsi conuenit,sed de essentia nominis & verbi est significare; ergo naturaliter eis conuenit.Propositio constat.Probatur,assumptio,de essentia nominis & verbi est significare ad placitum,sed manifestam inuoluit repugnantiam,vt significent ad placitum, & non significent:ergo de essentia nominis ac verbi est significare. Respondetur,de essentia nominis esse, vt quatenus nomen est,significet. Et ita naturale est nomini quatenus nomen,ut significet;non tamen quatenus vox est,quia non potest dari nomen, quod non significet;potest tamen dari vox,quæ haud quaquam significet. Quocirca in definitione Nominis etiam vt pertinet ad orationem ore prolatam,non dicitur, illud esse nomen ex instituto significans; sed dicitur esse vocem,ex instituto significantem. Respondetur secundò, quum dicitur, Nomen non significare naturaliter, minimè id esse intelligendum ex parte naturæ nominis,sed animalis;quia scilicet natura animalis non constituit nomen,sed arbitrium humanum. At voces naturaliter significantes,vt sunt eiulatus,natura animalis constituit,non hominum voluntas,aut consiliũ. Itaque non est naturale animali vti hac voce Lapis vt significante,licet huic voci Lapis,quatenus nomen est,nihil sit magis consentaneum,& secundùm naturam,quàm significare. Quod verò de Nomine dictum est,de Verbis etiam intelligatur.

De varia ratione significandi nõ inutilis disputatio

Adhùc quæ Nomini cum Verbo communia erant,prosequuti sumus, nunc accedamus ad propria. Sit itaque octaua quæstio circa Nominis definitionem. Aliqua vox non significans,nempe Blitiri est nomen,atqui ei non competit definitio nominis tradita, ergo ea est nulla. Probatur antecedens. Nam in hac enunciatione,Blitiri est vox,Blitiri est nomen,quia enunciatio componitur ex nomine & verbo. Vt celerrimè hæc quæstio elucidari possit, statuendum est,quid Signum sit, ac quot modis

Significatio accidat. Felicissimi patris nostri Dominici pater, Aurelius Augustinus libro 2. de Doctrina Christiana capite 1. Signum esse ait, quod præter speciem quã ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire. Eadem penitus intelligẽtia, in libro quem de Principijs Dialecticæ scripsit capite 5. Signum esse docet, quod & seipsum sensui, & præter se aliquid animo ostendit. Vt sonitus campanæ admonet nos, instare iam lectionem. Quò fit, vt illud propriè significet, quod præter se aliud repræsentat: illud verò impropriè, quod præter se nihil significat. Exemplum. In hac enunciatione, Homo est animal, illa vox Homo propriè significat, nam significat rem quæ est homo. Verùm in hac alia, Homo est nomen, vox Homo significat impropriè, quia non significat rem, quæ est homo: nam res quæ est homo, non est nomen, cùm sit substantia viuens; sed significat seipsam, & sui similes esse nomina. His positis, respondetur ad argumentum, illam vocẽ Blitiri esse nomen impropriè, ac significare se impropriè, quia in illa enunciatione accipitur vt nomen suimet. Quum autem supradiximus, illam vocem nihil significare, de propria significatione loquebamur. Nihilominùs est argumentum ad probandum, Blitiri significare propriè. Si quis in alio gymnasio existens, proferat altè Blitiri, illicò nos intelligimus, ibi esse aliquem, qui eam protulerit. Ergo illa vox significat aliud à se; & ita significat propriè.

Duo modi significãdi aliud a se.

Respondetur, duobus modis posse aliquam vocem rem aliam significare, primùm vt effectus causam: secundò vt vox imposita à natura, vel ex hominum instituto, ad eam rem significandam. Exemplis res fiet illustris. Si quis in deserto clamans, proferret hanc vocem Lapis, profectò ea vox præter seipsam, duo alia nobis iuxtà desertum iter agentibus, significaret. Principiò quidem ipsum prolatorem, quia audita voce, cognosceremus eam ab aliquo fuisse prolatam; significaret tamen illum vt causam suã, sicut significasset eum manuum plausus: deinde verò lapidem significaret non quidem vt causam efficientem, sed vt rem, ad quam significandam est imposita. Aliud exemplum. Si quispiam proferat hanc vocem Homo, illa uox significabit ipsum, & ut effectus causam, & ut uox illud, ad quod significandum est imposita. Liquet igitur significationem propriam esse duplicem, aliam effectus, aliã uocis, quatenus uox, ut fumus significat ignem, ut effectus causam suã; non ut uox. Nomẽ autem Ignis significat ignẽ, ut uox; non ut effectus causam. Nihilominùs uni, eidemq; uoci interdum uterque modus significandi etiam respectu eiusdem rei conuenit, ut diximus de hoc nomine Homo, quum ab aliquo homine pronunciatur. Possem alia Significationis & Signi officia persequi, sed ipsa quæ scripsi, sentio esse longiora. Ad argumentum igitur respondetur, vocem Blitiri, & alias quæ appellantur non significantes, significare propriè ut effectus causam; non autem propriè, ut uoces. Hinc studiosus quisque facilè colliget, quid respondendum sit ad primam huius capitis quæstionem. Dicendum est enim, omnem uocem significare aut propriè, aut impropriè, & omnem uocem proferri cum imaginatione aliquid significandi aut propriè, aut impropriè. Quum igitur ab auctoribus in significãtem & non significantẽ Vox ipsa diuiditur, de propria significatione loquuntur; quia s. Vocũ quædã propriè significant, ut hæc uox Animal, quædã propriè non significant, saltẽ sicut uoces, ut illæ de quibus in hac quæstione egimus. Scripsit de his (more suo) perspicuè celebris auctor Iauellus 2. lib de Animo q. 38. Hunc enim auctorem frequentissimè sequimur, à quo perspicuitatem, dicendique facilitatem (si quę in nobis fortè est) sumpsimus. Neque enim ueremur eos, quorum laboribus utimur, honoris causa nominare.

Responsio ad primã quæstionẽ

Nona quæstio circa eãdem definitionem. Per quam particulam excluduntur aduerbia, & alia huius generis à ratione nominis? Nam hȩc vox Attentè, est vox ex instituto significans, cuius nulla pars separata quicquam significat. Nec soluitur quæstio, si dicatur, Attentè non esse nomen, quia non est casus recti: primùm quia sequeretur inde, illam vocem non magis differrè à nomine, quàm casus nominis. Deinde sequeretur, nomẽ esse, eo saltem modo, quo verba Infinitiua nomina interdum vocãtur. Igitur respondetur, aduerbia excludi per illam particulam Significans. Aduerbia siquidem non significant, sed cõsignificant. Quare Attentè nihil significat, nisi addatur, attentè audire vel attentè loqui. Quamobrẽ vulgo dicitur, aduerbia non esse Categoremata, sed Syncategoremata, id est non esse significantia, sed consignificantia; vel non prædicari, sed comprædicari, aut simul prædicari. Hoc tamen loco intelligendum est, multa esse nomina, vel pronomina apud Grammaticum, quæ Logicus non concedit esse nomina, quia non significant, sed consignificant; ut omnis, aliquis, quidam, nonnullus, &c. Quinetiam apud Theologum prima parte quæstio. 31. ar. 3. & 4. hæc vox Solus interdum est Syncategorema; ac proinde non est nomen. Contra autem aliæ quædam voces apud Grammaticum nõ sunt nomina, quæ à Logico nomina censebuntur; vt Hodie, id est, hoc die; & Cras, id est, die sequenti: conuenit enim eis tota ferè Nominis definitio.

Quomodo nominis definitio alias orationis partes minimè comprehendat.

Tandem circa definitionem Verbi est dubitatio, quamobrem addatur illa particula: scilicet, temporis præsentis. Nec ratio à nobis tradita vera apparet; nam aliqua enuntiatio temporis Præteriti est vera, quȩ nunquam fuit vera vllo tempore prȩsenti. Nunc enim vera est hȩc enunciatio, Viginti aut quinquaginta Phȩnices fuerunt; & nunquã verè dici potuit, Nunc sunt viginti Phœnices, si uera est quæ vulgò fertur historia, tantũ esse unũ animal illius speciei: eoq; mortuo, aliud pro eo surgere. Falsa est inquies historia, vt viri quidã grauissimi annotarũt. quasi verò ipse dicam esse veram. Sed ne in eodem perstes, verũ exemplum adducam. Hoc anno ab ortu Domini centesimo septuagesimo secundo supra millesimum diui Petri nauiculam gubernante sanctissimo patre Pio Papa quinto, ex sacro Prȩdicatorum ordine assumpto, verè dicimus, 234. Põtifices Romanos fuisse; & nunquam uerè dictum est, Nũc sunt 234. Pontifices. Respondetur. Licet hȩc propositio, centum Phœnices, aut tot Pontifices fuerunt, nunquam habuerit aliquam enunciationem temporis præsentis ueram secundùm se totam; tamẽ fuisse ueram secundũm omnes suas partes: quia scilicet aliquando fuit uerum nunc est primus Pontifex; Max. & aliquando, nũc est secundus, & ita iam modò (sequendo uerisimiliorem computationem) uerũ est. 234. Pontifices Romanos fuisse. Sed est aliud argumentum. Hæc enũciatio; Iustus fuit nequam, est uera; sed nunquã fuit uerũ, iustum esse nequã: ergo veritas enuntiationũ Præteriti tẽporis non pendet à ueritate Prȩsentis. Respondetur, negandã esse consequentiam. Licet enim non pendeat ab illa enunciatione, Iustus est nequam; pendet tñ ab alia præsentis temporis. Nam quia de illo homine qui nunc est iustus, uerè olim dici potuit, Hic homo est nequam; ideò nunc hæc est uera, Iustus fuit nequam. Aliud argumentum. Hæc est uera, Tempus fuit, & tamen nunquam uerè dictum est, Tempus est: ergo ueritas præteriti haud nititur ueritate præsentis. Probatur assumptio. Nam præteritum iam non est, futurum nondum est: Prȩsens uerò (secundum Philosophiam) non est tempus, sed nexus temporis, ergo nunquam fuit uerum, tempus esse. Respondetur, immò fuisse uerum, & modò etiam uerȩ affirmari, nunȩ es-

An enuntiationes temporis prȩteriti & futuris per se veræ sint.

se

se tempus. Licet enim Temporis nihil pręter Instans existat, tamen quia hoc instans est terminus communis connectens Præteritum cum Futuro, sufficit hoc instans esse, ut tempus sit: hic enim modus existendi rebus in succesione positis, quarum vna est Tempus, conuenit.

De Oratione. Cap. 4.

Definitio ac diuisio orationis.

SEquitur vt de Enuntiatione, eiusque formis disputemus. Sed priùs de Oratione, quæ enunciationis est genus, disserendum videtur. Oratio est vox ex hominum instituto significans, eius partes separatæ significant vt dictiones; non vt affirmationes, aut negationes. Vt hoc compositum, Homo est albus, est oratio. Duplex autem orationis genus traditur, aliud perfectum, aliud imperfectum. Perfecta quidem oratio est, quæ (quod in ea est) perfectam intelligentiam imprimit in animo audientium; ut hæc, Homo est animal. Dixi, quod in ea est, quia si ex tarditate audientis perfectum sensum non generet, nihilominus ipsa erit perfecta oratio. Imperfecta est, quæ huiusmodi intelligentiam minimè imprimit, ut hęc oratio, Si ego currerem. Perfectæ orationes sunt indicantis & imperantis modi (ad quas reducitur deprecatio, & aliæ similes) & optantis. Imperfectæ autem sunt orationes subiungentis modi & infinitiui: insuper & illæ quæ uerbo carent. Quanquam ex duabus orationibus subiungentis modis posit fieri una perfecta oratio: ut si homo curreret, homo moueretur. Perfectarum verò orationum aliæ significant verum aut falsum, ut Homo est animal; & hæ appellantur enuntiationes: aliæ nec verum, nec falsum significant, ut orationes optantis & imperantis modi, quas Oratoribus, Grammaticis que relinquamus, & de enuntiatione tractemus.

Argumenta in superiora.

An oratiõnis partes aliquando significent ut orationes.

DIctum est, orationis partes significare ut dictiones, non ut affirmationes: quod ita impugnari potest. Nam hæc oratio, Et Sol lucet, & Dies est, continet partes quæ significant vt affirmationes: siquidem Sol licet, affirmatio est; dies est, affirmatio quoque est. Respondebis, forsan orationis definitionem ex Aristotele traditam, non omni orationi conuenire, sed duntaxat simplici orationi, quales sunt & illa quæ verbo caret, ut Homo doctus; & enuntiatio Categorica, ut homo est animal. Sanè toto erras cœlo. Nam etiam hæc oratio, Homo est animal, continet intra se hanc aliam Homo est, quæ reuera est affirmatio. Melius ergo responderi potest cũ diuo Thoma 1. Periherm. lect. 6. illam definitionem Orationi conuenire, etiam si lõgissima fuerit: sed interpretãdam esse hoc pacto: Oratio est vox, cuius partes necessariò saltem significant vt dictiones, non autem necessariò ut affirmationes. Quare si aliquando significant vt affirmationes, non tollitur definitio Orationis.

De Enuntiatione, & eius diuisionibus. Cap. 5.

EST autem Enuntiatio oratio uerum aut falsum significans, ut istæ orationes; Omnis homo est animal, Nullus homo est lapis. Sed quemadmodum animal diuidi potest aut ratione partium integrantium, ex quibus componitur, vt animalium

alia

alia spinis constāt, alia ossibus, alia cartilagine, &c. aut ratione quantitatis, ut Animalium quædam procerę staturæ sunt, quædam breuioris magnitudinis: aut ratione relationum, ut Animalia quædam sunt homini similia, ut Simia, & piscis Episcopi habitu; alia verò penitus dissimilia, vt vermes: aut ratione qualitatum, ut Animaliū quædam alba, quædam atra; & nōnulla medio colore sunt affecta: ita Enuntiatio multis modis diuidi potest. Nam & ratione partium integrantium, & ex relationibus, insuperque ex qualitate, & tandem ex quantitate diuidi potest. Ratione partium diuiditur in Categoriam & Hypotheticam. Categoria quæ prædicationis enuntiatio dici potest, ea est, quæ aliquid de aliquo enuntiat, ut Homo est animal: aut aliquid de aliquo negat, ut Homo non est lapis. Hypothetica verò quæ componitur ex pluribus Categoricis, vel saltem ex pluribus orationibus, quæ locum plurium Categoricarum subeunt: vt Vel homo est animal, vel homo non est animal: item, Si homo curreret, homo moueretur. Prætrrea enuntiatio Categorica, alia est simplex, alia modificata: simplex, quæ solùm significat aliquid alicui conuenire, vt Homo est animal, aut non conuenire, ut Homo non est albus: modificata, quæ præterea modum explicat, quo aliquid alicui conuenit, aut non conuenit, ut Homo necessariò est animal. Iam verò simplex enuntiatio duplex est: nam quædam uerbo adiectiuo constat, ut homo ambulat, quædam substantiuo. Hæc porrò diuiditur in eam, quæ secundi adiacentis dicitur, & eam quæ tertij. Secundi adiacentis ea vocatur, in qua post subiectum tantùm ponitur uerbum substantiuum, ut homo est: tertij autem illa dicitur, in qua tria ponuntur, nempè subiectum, & prædicatum, ac deniq; vtriusq; nexus & vniculum; ut in hac enuntiatione, homo est animal, illa vox Homo est subiectum, quia subijcitur alteri, nempè animali; illa uerò alia Animal est attributum, vel prędicatum, quia de altera dicitur: verbum Est dicitur copula, aut nexus, quia nectit attributum cum subiecto. Cęterùm enuntiationes uerbi adiectiui, & secundi adiacentis facillimo negotio reduci possunt ad enuntiationes tertij adiacentis, ut homo docet, ad hanc, homo est docens: & homo est, ad hanc, homo est ens; uel homo est existens.

Secundò potest diuidi Enuntiatio per relationes in ueram, & falsam. Omnis enim enuntiatio Categorica, seu Hypothetica est uera, aut falsa. Veram enuntiationem dicimus, quę ita enuntiat, sicut est; ut homo est animal: falsam autem, quę non ita enūtiat, sicut res se habet, ut homo non est animal. **Diuisio ratione relationum.**

Tertiò potest diuidi ratione qualitatis in aientem & negantem, aut in affirmatiuā & negatiuam. Enuntiatio aiens est, in qua uerbum affirmatur, ut in hac, homo est animal: contra uerò negans est, cuius uerbum negatur, ut homo non est animal. Quòd si illa enuntiatio pluribus uerbis constet, pręcipuum uerbum considerandum erit. Hęc enim enunciatio, homo qui nō est doctus, est indoctus, aiens est, quia præcipuum uerbum, nempè illud Est, quod secundo loco ponitur, affirmatur. Hęc verò alia, homo non est animal, quòd est irrationale, est negans, quia præcipuum uerbum, nempè primum Est, negatur. Alij sunt qui dicunt, illam enunciationem esse aientem, quę aliquid de aliquo enunciat; ut homo est animal: illam uerò negantem, quę aliquid ab aliquo remouet; ut homo non est lapis. Quę in hac diuisione diximus, tātùm in Categoricis intelligantur: nam quod ad Hypotheticas attinet, suo loco dicemus, quę sit aiens, & quę negans. Quòd si omninò uis, communē enunciationi omni aienti, atque neganti definitionem tradere, dicito, eam esse aientem, cuius partium pręcipuus nexus absque negatione ponitur, eam uerò negantem, cuius pręcipuus nexus negatur. Vt enim Categoricæ habent uerbum vt nexum, ita Hyphoteticæ **Diuisio ratione qualitatis.**

con-

coniunctionem aut aduerbium, ex quorum positione aut negatione tota enuntiatio Hypothetica aiens, aut negans dicitur. Vide vltimum caput huius libri.

Diuisio ratione quantitatis.

Quartò ratione quantitatis in Vniuersam, Particularem, Indefinitam, & Singularem distribui solet Enuntiatio. Vniuersa est, quæ ostendit prædicatum conuenire, aut remoueri ab omni cõtẽto sub subiecto, vt omnis homo est animal; nullus homo est lapis. Tales sunt omnes enuntiationes, quibus aliqua ex his notis præponitur Omnis, Quilibet, Nullus, &c. Particularis est, cuius subiectum est vniuersum, & ei vna ex his notis præponitur, Aliquis, Quidam, Nonnullus, Non omnis: ut aliquis homo sedet. Indefinita est, cuius subiectum est vniuersum, & nulla ei præponitur nota, vt homo est animal. Notas alij Signa vocant. Singularis autem est, cuius subiectum est singulare, vt Dominicus orat. Obseruandum est tamen hoc loco, enuntiationum triplicem esse materiam. Nam alia est enuntiatio, cuius extrema necessariò inter se cohærent, vt hæc, homo est animal diciturq; enuntiatio in materia necessaria. Alia cuius extrema omninò sibi repugnant, vt homo non est lapis: & dicitur esse in materia impossibili. Tertia est, cuius extrema accidentariò coniunguntur, vt homo est albus; accidit quippe homini esse album; appellaturq; hæc enuntiatio in materia contingente. His ita constitutis, dici consueuit, enuntiationem in materia necessaria, vel omninò repugnante, si sit indefinita, idem pollere ac si esset vniuersa. Vt hæc, homo est animal, idem valet atque hæc, omnis homo est animal: hæc verò alia, homo non est lapis, idem valet atq; hæc, nullus homo est lapis. Cumq; in disciplinis ferè semper versemur in materia necessaria, aut impossibili, quum loquimur indefinitè, existimandum est nos vniuersè loqui. At propositio indefinita in materia contingente idem valet atque particularis. Hæc enuntiatio, homo est albus, idem valet atq; hæc, aliquis homo est albus. Ita quidem dicitur à plerisque, sed quid nos sentiamus, in vltima obiectione aperiemus.

Alio diuisio ratione materiæ.

Obiectiones in superiora.

Contra definitionem Enuntiationis ita obijcio. Hæc oratio Infinitiui modi, Hominem esse animal, significat verum, atqui non est enuntiatio, ergo enuntiationis definitio alijs à definito conuenit. Assumptio est manifesta. Probatur propositio. Nam hæc oratio, Hominem esse animal, nihil aliud significat, quàm hominem esse animal, id autem verissimum est, ergo illa oratio significat verum. Respondetur, primò in definitione enuntiationis subintelligendam esse illam particulam, Indicantis modi; & quia hæc oratio, Hominem esse animal, non est Indicantis modi, nõ est enuntiatio licet verum, aut falsum significet. Sed impugnatur responsio. Nam hæc oratio, Si animal curreret, animal moueretur, proculdubio est enuntiatio, cùm tamen non sit Indicantis modi. Quare aliter respondetur, in definitione enuntiationis subintelligendum esse, ut sit oratio perfecta; & quia illa oratio Infinitiui modi nõ est perfecta, ideò licet significet verum, vel falsum, non est enuntiatio. Quod vsqueadeo verum est, ut aliquæ enuntiationes Indicantis modi non sint enuntiationes; quia ratione alicuius additi nõ sunt perfectæ orationes. Vt hæc oratio, Homo qui est animal, est illa quidem Indicãtis modi, & non est enuntiatio; quia ratione illius Pronominis, Qui redditur imperfecta. Tertiò potest responderi, Enuntiationem debere

bere significare verum, vel falsum, decernendo, ita esse, aut ita non esse: & quia illa oratio, hominem esse animal, nihil determinat, ideo non est enuntiatio: Quam etiam ob causam interrogationes, quamuis sint orationes Indicantis modi atq; perfectæ, non sunt propriè enuntiationes. Qui enim ait, Sunt ne Antipodæ? nec verè, nec falsæ loquitur: quia nec asserit, Antipodas esse, neque non esse.

Secundò contra eandem definitionem ita expositam obijcitur. Si ego ambulans dicam, Ambulo, etiam si nihil addam, aut detraham illi verbo, dico verum: & decernendo ita esse, atqui ambulo non est enuntiatio, cùm non sit oratio: Ergo definitio Enuntiationis in verba simplicia quadrat: Respondebis, ibi subintelligi Pronomen Ego, sicut etiam si tu percoteris à me, vtrum homo sit animal, & ego respondeam, etiam, verum dico; quia ibi subintelligitur tota præcedens interrogatio. Optima quidem solutio; sed adhuc aliter vrgeo. Quando rusticus ait filio, Pluit, verum dicit, aut falsum; & tamen rusticus non subintelligit naturam, aut Deum pluere. Respondetur. Quemadmodum si apud nos ex consuetudine D. significaret Philippum esse Regem Hispaniæ, quotiescunque ego dicerem D. verum dicerem. Ita quoque quia aquam de cælo cadere significatur per hoc verbũ Pluit, ideo qui dicit, Pluit, verum dicit; si re uerà pluit. Quare verbum Pluit est oratio, non quidem actu, sed virtute. Hinc liquet, verba non constare significatione simplici: etenim quæ huiusmodi sunt, verum, aut falsum minimè significant; vt Aristoteles in vltimis ferè Ante prædicamentorum verbis testatur. An verba significent verũ, aut falsum.

Tertia obiectio. Si quis scribat in papyro hanc orationem: Hæc oratio est falsa: Percontor, hæc scriptura est Enuntiatio, an non? Si dicas, non esse, est argumentum. Est oratio Indicantis modi, non interrogans, & constans solo subiecto, & prædicato, & nexu vtriusque: ergo est enuntiatio. Si dicas, esse Enuntiationem, sic disputo, Ergo aut est vera, aut falsa: nam Enuntiatio est oratio verum, aut falsum significans. Quid ergo illa enuntiatio quæ de nulla alia intelligitur, quàm de se ipsa, est ne vera, an falsa? Si dicas esse falsam, probatur esse veram. Illa enuntiatio est vera, quæ significat rem, sicut est; sed ipsa per te est falsa, & tamen significat, se esse falsam; ergo est vera. Si verò dicas, esse veram, probatur esse falsam. Illa enuntiatio est falsa, quæ significat rem aliter, quàm sit: sed per te enuntiatio proposita est vera, & tamen ipsa significat, se non esse veram; ergo est falsa. Datur ergo aliqua enuntiatio, quæ nec vera est, nec falsa. Decreui antequam argumentum soluam, pauca de instituto, ac iudicio meo dicere. Non eram nescius quum hæc scriberem, me in multorum reprehensionem incurrere, nempe eorum qui omnia argumenta, quæ vno verbo dissoluere nequeunt, captiones vocant: nec eo contenti, disputantem subsannant; & quę eruditione tractanda fuissent, risu absoluunt. Sed obsecro primùm lectores, ne huiusmodi hominibus, qui omnia quæ minùs probant, sophismata appellant, vllam fidẽ habeant. Facilè enim est dicere, hoc sophisma est, illud verò captiuncula. Etsi modum hunc soluendi argumenta in scholis feramus, non erunt nobis legendo occupatis, noctes ducendæ insomnes, sed in vtranque aurem dormire licebit. Itaq; peribunt literarum studia. Sapientia enim non inuenitur in terra suauiter viuentium, illisq; solùm domus eius patet, qui manè ad ipsius fores vigilant. Præterea, num Aristoteles quum aduersus Parmenidem, & Mellissum; & alia antiquitatis monstrua disputat, id tantùm agit, vt eos sophistas appellet? Num Patres & Ecclesiæ pastores quum aduersus hæreticos fidem tuentur Apostolicam, satis se muneri suo fecisse putant, si dicant eorum argumenta esse contorta, aculeataque? Minimè gentium. Di-

Hæc enunciatio est falsa.

Id à plerisque nunc agitur.

cere nanq; oportet, in quo posita sit fallacia, vbi lateat anguis. Quid? Quòd argumentum propositum non sophistarum, sed doctissimorum virorum esse, facilè demonstrabo. Lege Ciceronem, cuius se isti discipulos esse gloriantur, in eo Academicarum quæstionum libro, qui Lucullus inscribitur; & idem ferè argumentum reperies. Nam quod nos diximus de hac enuntiatione, hæc oratio est falsa, ipse dicit de oratione illius, qui diceret se mentiri. Ac quærit, an is qui tantùm dicit, se mentiri, si mentiatur, dicat verum. Non aliter quærimus nos, an oratio illa, quæ significat se esse falsam, concedenda sit vera, si conceditur esse falsa. Quare illis dimissis, imitemur eum, quem Sapiens valde commendat, quòd ad versutias parabolarum, & ænigmata sapientum conatus sit peruenire. Respondebant igitur quidam antiquiores Philosophi, concedendo, definitionem Enuntiationis traditam non competere omnibus enuntiationibus, præsertim istis, quas vocabant Inexplicabiles. Hanc solutionem refert Cicero loco paulò ante citato; sibi tamen probari negat: immo ipse hoc & alijs argumentis conuictus ibidem asserit, nihil esse, quòd certò sciri possit. Si enim inquit, quòd Dialectici certissimum arbitrantur, omnem enuntiationem aut veram esse, aut falsam, id incertum est; ut argumentum propositum indicat; qualia erunt cætera, quæ ipsis non adeò certa videntur? Alij verò respondent, orationem illam, de qua est controuersia, non esse enuntiationem; quia nulla enuntiatio potest de se ipsa intelligi: illa verò nō de alia quàm de se ipsa tractat. Quare nō est enūtiatio, licet sit oratio Indicatis modi. Verùm contra hāc solutionem iamdiu desitum est disputari, qm̄ est apertè falsa. Etenim si quis sumpto carbone, scribat in parietate sola hæc verba, Hæc scriptura est atra, absque dubio esset enuntiatio, & quidem vera: cùm alioquin non de alia, quàm de se ipsa tractaret. Quare respondendum est, illam orationem esse enuntiationem, & esse falsam. Et quum ais: Illa enuntiatio quæ rem sicut est, significat, est vera: Respondetur, negandum esse antecedens, quando illud quod significat, nihil aliud est, quàm se esse falsam. Tunc enim licet ita sit, vt per eam significatur, non proinde est uera, sed potiùs ob eam causam est falsa. Hanc ferè solutionem innuit D. Thom. opusc. Fallac. cap. de Dicto secundùm quid, agens de hac oratione, Ego mentior. Quòd si pergis adhùc, & D. Tho. sophistam dicis, te ipsum omnis Philosophiæ ignarum, & blasphemum etiam comprobabis. Nos uerò Deum orabimus, ut talium sophistarum copiam Ecclesiæ suæ concedat: non enim illi erunt sophistæ, sed absque fuco docti. Denique oratum velim lectorem, ut librum egregij patris diui Aurelij Augustini, quem de Magistro inscripsit, legat. Sanè iutelliget multa huius generis argumenta, quæ à nouis Dialecticis nullius ponderis existimantur, summa diligentia à summo Ecclesiæ Doctore tractari, & quidē eo animo, vt suū Adeodatum, quem doctissimum esse cupiebat, instrueret. Et postea nostri Dialectici inter credulos adolescentes clamabunt, has disputationes nihil aliud esse, quàm ingeniorum peste. sHæc satis. Admonebat enim me res, ut nostræ ætatis arrogantiā deplorarem; sed quiuis hoc apud se cogitet, num horum hominum opinio August. Tho. Ciceronis denique sententiæ sit anteponenda.

Solutio antiquorum. *Sententia Ciceronis.* *Alia solutio.* *Vera solutio.*

Quarta obiectio. Dictum est, omnem enuntiationem esse Vniuersam, aut Particularem, Indefinitam, aut Singularem. Sanè hæc enuntiatio, Tantùm animal est homo, non est Vniuersa, quia non omne animal est homo: non Particularis quia licet aliquod animal sit homo; haud tamen sequitur, solùm animal esse hominem, sicut licet aliquod animal sit album: non possumus dicere, tantùm animal est album, cùm nix sit alba, nec sit animal: non singularis, ut constat: non demum indefinita, quia ali-

Enuntiationes excludentes an sint vniuersæ.

quod signum subiecto præponitur: Ergo illa diuisio manca est. Respondetur, eam non esse propriè vniuersam, sed reduci & reciprocari cum vniuersa contrarij ordinis extremorum. Quo circa hoc axioma, tantùm animal est homo, reciprocatur cum isto, omnis homo est animal. Et semper enuntiatio Vniuersa æquipollet excludenti (voco autem enuntiationem excludentem, in qua ponitur hæc signa, Tantùm, Solùm, Duntaxat, &c. quia dicendo, tantùm animal est homo, excluduntur à ratione hominis ea, quæ non sunt animalia) dummodo inuertantur extrema: vt hæc, omne album est coloratum, reciprocatur cum hac, tantùm coloratum est album. Eodem pacto dicendum est hanc propositionem, homo quatenus homo est rationalis, esse vniuersam, quamuis aliquid amplius habeat, quàm habere solent vniuersæ, communes, & vulgares: quia prædicatum conuenit subiecto primò & per se, ac subinde ex ea colligi possunt duæ enuntiationes uniuersæ contrarij ordinis extremorum, hoc pacto, homo quatenus homo est rationalis: Ergo omnis homo est rationalis, & omne rationale est homo.

De alio genere enuntiationum, in quib. eadẽ vox geminatur.

Quinta obiectio. Hæc enuntiatio: Omnes sensus externi sunt quinq;, non est Vniuersa, Particularis, Indefinita, aut Singularis: ergo non omnia enuntiationum genera sunt numerata: Dices. Est vniuersa. Profectò sequeretur, eius contradicentem esse particularem, nempè aliquis sensus externus non est quinque, & ita duæ contradicentes simul essent veræ. Respondetur, esse singularem, quia licet quinque sensus sint multi sensus; sunt tamen vnus numero quinarius sensuum. Sicut in hoc collegio sumus nonaginta fratres, & vnum numero collegium constituimus.

Signũ Oĩs collectiuũ.

Sexta obiectio in id quod diximus, enuntiationem indefinitam æquiualere vniuersali, aut particulari. Hæc enuntiatio, homo est species, est indefinita, & in primis nõ æquiualet vniuersali, tum quia non quilibet homo est species, tum quia cùm accidat naturis rerum esse genera, aut species, non est in materia necessaria, sed contingenti; ac proinde non æquiualet vniuersæ. Deinde nec æquatur particulari: alioquin hæc esset vera, aliquis homo est species; quod tamen est falsum, quippe cùm vt diximus lib. 2. c. 9. Aliquis homo sit indiuiduum vagum, & non species: ergo datur propositio Indefinita, quæ nec vniuersali, nec etiam particulari est æqualis. Respondetur, illam propositionem non esse Indefinitam, sed Singularem; quia subiectum est singulare. Nanq; homo si conferatur ad sua inferiora, vniuersum est; at si cum speciei notione comparetur, indiuiduum quoddam est: quia vna species numero est. Sed aduersus hanc solutionem possunt duo argumenta proponi. Primum. Homo vt species, est vniuersale, ergo comparatus notioni speciei est vniuersale. Respondetur, esse vniuersale, non ipsius notionis, sed indiuiduorum quæ sub se continet. Alterum. Homo relatus ad notionem speciei, est abstractus à conditionibus indiuiduantibus: ergo respectu illius non est singularis. Respondetur, hominem esse abstractum à proprietatibus realibus, non à proprietatibus indiuiduantibus, quæ pertinet ad secũdas notiones. Quare homo nõ solùm est species, sed hæc numero species.

Quãta sit hæc enuntiatio, Homo est species.

Septima obiectio, qua eadem sententia confutatur. Hæc propositio, animal est homo, est indefinita. Quæritur ergo, cuinam sit par & æqualis. Vniuersali ne? ergo omne animal est homo. An potiùs particulari? ergo est in materia contingenti. Huic dubio qui defendunt, has enuntiationes esse in materia contingenti (quorum vnus est Caietanus 1. Posterio. cap. quarto, agens de secundo modo dicendi per se, & in Isagogem Porphyrij capite de specie, circa illa verba: Paria de paribus, uel maiora de minoribus prædicantur) responderent, illam propositionem esse in materia

Enũtiatio Indefinita cui æquipolleat.

contingenti; & ita argumentum non esse difficile. Sed ijs Doctoribus subinde concedendum est, ex antecedente necessario (contra omnem Dialecticam) consequens contingens inferi. Quod ita ostendo, Nam hæc argumentatio, omnis homo est animal, ergo aliquid animal est homo, est bona, & eius antecedens est necessarium; & tamen consequens est contingens. Nam consequens æquiualet illi indefinitæ, quam ipsi dicunt esse in materia contingenti. Quamobrem nec recepto hoc consectario, nec omninò exploso, aliter soluimus argumentum; dicentes, illam propositionem indefinitam esse in materia necessaria, nec protinus æquiualere vniuersali, sed particulari: nam in indirectis prædicationibus non oportet indefinitam æquiualere vniuersali; etiam in materia necessaria. Immo nec in omnibus directis id verum est apud Aristotelem. Hæc enim enuntiatio, homo existit necessariò, vera est apud ipsum, qui Mundum ab æterno genitum, & in perpetuum duraturum, somniauit: at nō statim concedit, omnem hominem necessariò existere. Fortè non deerunt viri docti, qui me reprehendant, quòd hanc appellauerim Indefinitam, cùm eius subiectum accipiatur, aut (vt ita dicam) supponat simpliciter. Sed sciant, me multa dissimulare, ob eorum dissensiones vitandas; qui immani quodam odio prosequuntur has voces, supponit, appellat, &c. quas tamē egregiū illud Philosophorū, Theologorumq; iubar beatus Aquinas non mediocriter intellexit; ac frequenter libris suis inseruit. Sed vt Quimus, aiunt, quando quod uolumus, non licet.

De Indefinitis directis, ac indirectis.

De Oppositione Enuntiationum. Cap. 6.

Agendum est de affectionibus enuntiationum simplicium, id est, de Oppositione, Conuersione, & Aequipollentia: postmodum de enuntiationibus modificatis, earumq; affectionibus; tandemq; de Hypotheticis, ac earum proprietatib. Oppositio est repugnantia duarum enuntiationum eiusdem subiecti, ac prædicati, quarum est aiens, & altera negans. Tales sunt hæ, Omnis homo est animal. Nullus homo est animal. Dixi, eiusdem subiecti & prædicati, quia si constent diuersis vocabulis, aut eisdem, diuerso tñ ordine positis, ita vt subiectum vnius sit prædicatū alterius, aut contra, non erit, inter eas illa, de qua nunc agimus, repugnantia. Præterea enuntiationum oppositarum tria sunt genera, vnum contrariarum, aut diuersarum, alterū subcontrariarum, aut subaduersarum: tertium contradicentium. Contrariæ sunt; duæ enuntiationes vniuersæ oppositæ, de Omnis homo est animal, Nullus homo est animal: subcontrariæ sunt, particulares oppositæ, vt Aliquis homo est animal, aliquis homo non est animal: contradicentes autem, siue contradictoriæ sunt, enuntiationes oppositæ, quarum vna generalis est, altera verò particularis; vt Omnis homo est animal, Aliquis homo non est animal. Sed Aristotele posteriores Dialectici quartū oppositionis genus addiderunt, earum enuntiationum proprium, quas subalternas vocant; verbi gratia, vniuersa aiens & particularis aiens subalternæ dicuntur: itemq; vniuersa negans, & particularis negans. Sed quia in quartum hoc oppositionis genus non quadrat definitio oppositionis tradita, alia ab ipsis affertur. Oppositio, inquiunt, est repugnantia duarum enuntiationum eiusdem subiecti & prædicati; siue in quantitate sola, siue in qualitate, siue in vtroque etiam distinguantur. Quantitatem enuntiationis appellant, ratione cuius vniuersa dicitur, aut particularis qualitatē verò, qua aiens, aūt negans vocatur. Igitur contrariæ sola qualitate dissident, quia vna est aiens, & altera negans; itemq; subcontrariæ; subalternæ verò duntaxat quantitate

Oppositionis definitio, ac diuisio.

Quid de quarto oppositionis genere noui Dialectici sentiant.

titate differunt, quippe cùm hæc sit vniuersa, & illa particularis: at contradicentes vtraque distinguuntur. Verùm si res probè consideretur, subalternæ non oppositæ, sed subordinatæ, vel consentientes appellari debent; vt meliores Dialectici faciũt. De his omnibus oppositionibus habes hanc tabulam.

Omnis homo est animal. — Contrariæ. — Nullus homo est animal.

Subalternæ. — Contra dicentes. — Contra dicentes. — Subalternæ.

Aliquis homo est animal. — Subcontrariæ. — Aliquis homo non est animal.

Leges oppositionis.

Asignantur autem à Dialecticis quatuor affectiones oppositionum. Prima. Contradicentes nec simul possunt esse veræ, nec simul falsæ; sed si vna est vera, alteram oportet esse falsam: vt Omnis homo est albus est falsa; Aliquis homo non est albus, est vera. Secunda affectio. Contrariæ enuntiationes nunquam possunt esse simul veræ, nonnunquam tamen poterunt vnà esse falsæ; ut Omnis homo est albus, Nullus homo est albus. Tertia. Subcontrariæ pariter falsæ esse nequeunt, dari tamen possunt ambæ veræ, ut Aliquis homo est albus, Aliquis homo non est albus. Quarta. Subalternarum si superior sit vera, inferior quoque; vt Omnis homo est animal: Aliquis homo est animal: Non contra si superior sit falsa, inferior erit necessariò falsa; vt Omnis homo est albus, Aliquis homo est albus. Item inferiore existente falsa, superiorem quoque falsam esse oportet; ut Aliquis homo est lapis; est falsa enuntiatio: ergo hæc etiam falsa erit, Omnis homo est lapis. At si inferior sit vera non statim superiorem ueram esse colligitur. Verum enim est, aliquem hominem esse doctum, & omnem hominem esse doctum, est falsum.

Legũ causæ redduntur.

Reddenda est autem harum affectionum causa scire enim est, rei causam agnoscere. Et prima quidem demonstrari non potest, cùm apud Logicum primum & supremum principium sit, de quauis re veram esse affirmationem, aut negationem. Itemq; de qnauis re proposita alteram contradicentium falsam esse debere. Quod alijs uerbis proponitur à Metaphysicis: nihil inquiunt simul est, & non est, & quæuis res est, aut non est. Vtcunque tamen probatur ab Arist. 4. Metaphys. tex. 10. 11. &c. contra proteruos. Secunda autem affectio ita probatur. Nam duobus contrarijs simul concesìsis, sequeretur duas contradicentes esse veras, contra primam affectionem. Si enim hæc est uera, Omnis homo est albus, & præterea hæc, Nullus homo est albus, est etiam vera; profectò vera quoque erit hæc alia, Aliquis homo non est albus; & ita veræ erũt pariter, Oĩs homo est albus, & Aliqs homo nõ est alb. Tertia affectio ꝓbaĩ q̃a qui duas subcõtrarias tãq̃ falsas negat, ꝓtinus cõcedit, duas cõtradicẽ

Lex aduersarũ probatur.

Lex subaduersarum demõstratur.

tes simul posse esse falsas. Si enim hæc est falsa, Aliquis homo nõ est albus, insuperq; hæc alia, Aliquis homo est albus, cum hac posteriori existẽte falsa, etiam enuntiatio quæ dicit omnem hominẽ esse albũ, sit falsa, profectò duæ contradictoriæ erunt simul falsę; scilicet, Omnis homo est albus, & Aliquis homo non est albus. Deniq; probatur quarta affectio. Equidẽ si ex subalternis superior potest esse vera, & inferior falsa, duæ contradicẽtes possunt esse simul veræ. Etenim si hæc est vera, Omnis homo est albus, & simul hęc est falsa, Aliquis homo est albus, cùm duę subcontrarię nequeant pariter esse falsæ, hæc erit vera; Aliquis homo non est albus; quæ est contradicens illius enuntiationis iam concessæ, Omnis homo est albus.

Lex subalternarum ostẽditur.

Legum ad diuersas materias applicatio.

Veruntamẽ circa tres posteriores affectiones notãdũ est, enũtiationes alias esse in materia necessaria, quarum prædicatũ necessariò de subiecto effertur, vt Homo est animal; alias in materia impossibili, quarum prædicatum omninò repugnat subiecto, vt homo est lapis; alias tandem in materia contingenti, quarum prædicatum potest alicui conuenire, & ab eodem etiam remoueri, vt Homo est albus. Igitur in materia contingente affectiones propositæ erunt intelligẽdæ. Nam in necessaria, aut impossibili contrariæ non possunt esse simul falsæ, nec subcontrariæ simul veræ: at subalternæ semper in veritate, aut mendacio inter se conuenire debent, maximè cùm sunt directæ. Quamuis discrimen sit, quòd in materia necessaria, affirmationes sunt veræ, & negationes falsæ: in materia verò impossibili, aut repugnãte negationes sunt veræ, & affirmationes falsæ. Istæ sunt veræ, Omnis homo est animal, Aliquis homo est animal; item, Nullus homo est lapis, Aliquis homo non est lapis: istę autem falsæ, Omnis homo est lapis, Aliquis homo est lapis; Nullus homo est animal, Aliquis homo non est animal. Hæc de illis enuntiationibus intelligantur, quæ vsitato, vulgarique loquendi more proponuntur; nam si constent voce excludente, vel aliquo signo ex parte prædicati, poterunt in materia necessaria falsæ esse aientes, & verę negantes: vt Tantùm homo est animal, & Omnis homo est omne animal. Idem patet in hac enuntiatione, Homo quatenus homo est sensibilis; quæ cùm sit aiens, & in materia necessaria, est falsa: nam esse sensibile, non tribuitur homini quatenus homo, sed quatenus animal; vt constat ex 1. Poster. Hinc colligẽdum est, ad cognoscendum, an aliqua enuntiatio sit in materia necessaria, contingente, vel impossibili, non esse considerandum, an id quod significat, sit necessarium, aut impossibile, sed an prædicatum illius enuntiationis necessariò competat subiecto, an potiùs ei repugnet. Quocirca hæc propositio est impossibilis, Nullus homo est animal, & est in materia necessaria: nam ob eam causam falsa est, quia est negans in materia necessaria. Quare dixit Aristoteles 2. Periher. quod necesse est esse, impossibile est non esse.

Exceptio.

Quæ retinẽdæ sint cautiones i varijs oppositionũ generibus ac primò in Contrarijs.

Sed ne vnquam accidat, superiores affectiones falsas deprehendi, stabiliendæ sunt regulæ, quibus omne erroris periculum depellamus. Principiò in enuntiationibus contrarijs cauendum est, ne vlla vox quæ in vna sumitur in particulari, in altera ad eundem modum accipiatur. Quanquam enim minimè oporteat, eam vocem, quę in vna ponitur in vniuersum, collocari in altera in particulari (alioquin nõ posset in ambabus cõtrarijs, subiectum accipi in vniuersum) tamẽ si in vna cõtrariarũ aliqua vox in particulari sumitur, necesse est, illam in altera accipi uniuersim. Quare hæ enuntiationes, Omnis homo est animal, Nullus homo est omne animal, non sunt cõtrariæ; postquam aliquod nomẽ, scilicet Animal, in ambabus speciatim ponitur. In aiente certum est, tum quia ut hæc sit uera, Omnis homo est animal, sufficit, quemuis hominem

minem esse aliquod animal: tum etiam quia hoc pronuntiatum, Omnis homo est animal, conuertitur in istud, Aliquod animal est homo. Cæterùm vt ostendamus, in hac enuntiatione, Nullus homo est omne animal, illud vocabulum Animal sumi specialiter, statuendum est discrimen inter signum negãs, & aiens. Signum quippè vniuersum aiens, vt omnis, solum afficit vniuersalitate illud nomen, cui immediatè iungitur; vt in hac propositione, Omnis homo est animal, sola vox homo sumitur vniuersim; vox autem animal speciatim: vt ostensum est. Signa autem negantia, ut nullus, nemo, & non, afficiunt non modò illa, quibus immediatè iunguntur, sed reliqua etiam consequentia. Et ratio est, quia negatio destruit quicquid post se inuenit, cùm sit cuiusdam pessimæ & malignæ naturæ; si inuenit affirmationem, constituit negationem; si aliquid reperit negatum, affirmat: quia duæ negationes uerbo prępositę affirmationem efficiunt. Itaque contra Terentiani Gnatonis pręceptum, si negat; ait; si aiunt, ipsa contra negat. Item si uoces sumuntur in particulari, facit eas accipi uniuersim; si uniuersim, in particulari, eas intelligi cogit. Verbi gratia. Quia in hac enuntiatione uerbum Est affirmatur, & subiectum & prædicatum sumuntur in particulari, ideò si toti illi pręponatur negatio, non aut nemo, seu etiam nullus, non modò fiet enuntiatio negans, sed subiectum præterea ac prædicatum sumentur in uniuersum. Id si minùs creditur, hoc signo percipi poterit: nam hęc enuntiatio, Nullus homo est animal, conuertitur in hanc, Nullum animal est homo; quod profectò minimè fieret, si animal in priori enuntiatione, sumptum in particulari, fuisset. Item probatur, quia ut hæc enuntiatio, Nullus homo est lapis, sit uera, oportet, omnem hominem nullum esse lapidem. Cùm itaque in hac enũtiatione; Homo est omne animal, ipsum animal sumatur in uniuersum, profectò si præponatur negatio toti enũtiationi, sumetur in particulari. Hinc colligitur, has enũtiationes, Omnis homo est animal. Nullus homo est animal, esse uerè cõtrarias; nec posse ambas esse ueras.

De vi, ac potẽtia nota, signive negantis.

Lex autem subcontrariarum est, ut si fortè aliquod uerbum in una earum sumatur uniuersim, in altera speciatim accipiatur. Ex quo efficitur, has enuntiationes, Aliquis homo est omne animal, Aliquis homo non est animal; non esse subcontrarias, & ambas posse simul esse falsas; quia uerbum animal in utraque earum sumitur vniuersè. Nam in aiente dicitur omne animal, in negante verò licet non dicatur nisi animal; tamen ratione negationis præcedentis sumitur in vniuersum. Lex pręterea contradicentiũ est, ut si in altera vox aliqua intelligitur speciatim, in altera accipiatur in vniuersum. Quamobrem istæ non sunt contradicentes, Nullus homo est omne animal, Aliquis homo est animal; & ambæ sunt veræ. Quare in hac lege conueniunt contradicentes, atque contrarię. Item est aliud præceptum in ipsis obseruandum, vt quum aliquod nomen in una ponitur vniuersè, in altera speciatim intelligatur. Itaq; istę non sunt contradicentes, Omnis homo est omne animal, Aliquis homo non est animal: nam animal in vtraque sumitur generaliter, & ambę sunt falsę. In hac igitur pręceptione conueniunt contradicentes & subcontrarię. Subalternatum denique regula est, ne quum in superiori aliqua uox non sumitur in uniuersum, in inferiori uniuersè accipiatur. Istę igitur minimè sunt subalternę, Omnis homo est animal, Aliquis homo est omne animal, & ita superior est uera, & inferior falsa.

Cautio in subcontrariis obseruanda.

Contradicentiũ obseruationes.

In subalternis cautio.

Et quidem, ut ante nos uiri doctissimi annotarunt, harum cautionum una ferè est ratio, quia si in utraque contrariarum, aliquod nomen in particulari collocetur, ex parte illius habebunt se ut subcontrarię; ac subinde ambę simul uerę esse poterunt. Pręterea si in utraque subcontrariorum aliquod nomen uniuersi intelligere-

tur, ex parte illius essent quasi contrariæ, & possent simul à veritate aberrare. Insuper si in ambabus contradicentibus aliqua vox vniuersè ponatur, erunt tanquam cõtrariæ, poteruntq; vnà esse falsæ. Si verò contradicentium vtraque aliquo vocabulo particulariter sumpto constet, erunt quasi subcontrariæ, ac nihil impediet, quò minus veritatem simul enuntient. Demum si in subalternarum superiore aliqua vox ponatur speciatim, & in inferiore vniuersim, certè quod ad eam vocem attinet inferior, est reuera superior; & superior fit inferior. Quare nihil mirum est, si ea quæ videtur superior, posit esse vera, & inferior falsa.

In ea quæ diximus argumenta.

Alterius. neutrisq; significatio.

EX his quæ diximus varia dubia aperiuntur. Primum est contra legem contrariarum, quomodo scilicet istę enũtiationes, Cuiusuis hominis alter oculus est dexter, Cuiusuis hominis alter oculus non est dexter, quæ videntur cõtrariæ, sint simul veræ, si omnes homines duos oculos habeant: & in enunciatione aiente nomine alterius oculi intelligatur dexter, & in negante sinister. Respondendum est enim, illas non esse contrarias ex defectu legis contrariarum, quia aliqua vox, nempe oculus, in vtraque sumitur in particulari; nam Alter est signum particulare, sicut Neuter vniuersale, respectu duorum. Itaque vt illæ essent contrariæ, sic erant proferendæ. Cuiusque hominis alter oculus est dexter, Cuiusque hominis neuter oculus est dexter: aut hac alia forma. Cuiuslibet hominis alter oculus est dexter, & Nullius hominis alter oculus est dexter; tunc enim in negante oculus sumeretur in vniuersum, ratione negationis præcedentis, quæ quicquid sumebatur in particulari, erigit in statum vniuersum, quare non fuissent ambæ veræ.

Alterum etiam dubium facilè soluitur: Quomodo scilicet istæ duæ enuntiationes, Aliquis homo est omne animal, Aliquis homo non est animal, sint falsę, cùm sint subcontrarię. Respondendum est nanq; haud esse subcontrarias, licet esse videantur, quoniam verbum animal in vtraq; sumitur vniuersè: Quò fit, ut huiusmodi enũtiationes ex parte prædicati sint, tanquam contrariæ, ac subinde simul falsæ esse queãt.

Bona certè obiectio.

Verùm si quispiam in nos argumẽtetur, cùm dicamus, enuntiationes propositas esse simul falsas, quia ex parte prædicati habent se ut contrariæ: eodem modo dicendum esse, eas posse esse simul ueras; quia ex parte subiecti subcontrarię sunt. Respondetur, non oportere istasmet esse simul ueras, sed sat esse, si in simili forma simul ueræ dentur. Ista enim pronuntiata, Aliquis homo est omne album, Aliquis homo non est albus, simul erunt uera; si ex Hypothesi tantùm sit in mundo una res alba, illaque sit homo; reliquæ uerò, etiam homines, atræ; tunc enim aliquis homo non esset albus, & præterea aliquis alius homo esset omne album: nullum enim album daretur præter ipsum. Nec mirum cuipiam, uideatur, si nos huius generis enunciationes per Hypothesim comprobemus, cùm etiam Porphyrius in Isagoge c. 7. Cõmunitatum probet suam sentẽtiam ex hac Hypothesi, Si nullum animal esset in rerum natura: quæ profectò multò est difficilior, atque durior ea, quam nos postulamus. Et planè si Hypothesis non inuoluit contradictionem, à uiro docto non est repellenda: nam (ut aiunt) posibili dato nullum sequi debet incommodum. Lege lib. 3. Ciceronis de officijs. Ibi enim probat sententiam suam quadam Hypothesi commentitia:

ac

ac eos qui non alia ratione argumenta soluunt, quàm negando Hypotheses, rusticè ait urgere.

Ex his colligitur primum, non omnes enuntiationes oppositas esse propriè subcontrarias, contrarias, contradicentes, aut subalternas, sed interdum ad aliquam istarum oppositionum referri; & aliquando etiam ex parte unius extremi ad contrarias pertinere; ex parteque alterius ad subcontrarias. Perspicuum fit secundo, quum in superioribus dictum est, illas enũtiationes esse cõtrarias, quæ cùm sint uniuersę, una est aiens, & altera negant, subintelligendum esse, si nulla uox in utraque sit particularis. Idem de subcontrarijs, subalternis, & cõtradicentibus intellige; oportere scilicet ut seruent leges sibi accommodatas: alioquin uideri poterunt contradicentes, subalter nę, aut subcontrarię; re quidem uera non erunt.

Nõ oẽs enuntiationes esse ꝓpriè sub aliquo genere oppositionis.

Tertiùm porrò soluitur argumentum circa contradicentes, si memoria retineantur superiora. Etenim istæ enuntiationes, Omne animal fuit in arca Noë, Aliquod animal non fuit in arca Noë, uidẽtur cõtradicentes; & tamẽ ambæ sunt ueræ. Enimuero de aientẽ vniuersa nulla est cõtrouersia: sed particularis negans probatur, quia animal quod submersum est, non fuit in arca Noë. Antequam huic argumento respondeamus, nõnulla sunt pręnotanda. Primũ est, enuntiationes duobus modis posse affici signo Omnis; vel enim sumitur vt colligens, vel distribuens; si placet, collectiuè, aut distributiuè. Sumitur vt colligens, quum multitudinem quandam colligit, eique prædicatũ aliquod tribuit, quod toti multitudini competit; non singulis eius partibus sigillatim. Verbi gratia. In hac enuntiatione, Omnes sensus externi sunt quinque numerus quinarius tribuitur toti multitudini sensuum, non cuique per se. Sumitur verò vt diuidens, quum prædicatum cuilibet parti illius multitudinis sigillatim conuenit. Verbi gratia. In hac enuntiatione, Omnis homo est coloratus, esse coloratum tribuitur cuique homini. Secundum est, signum Omnis, etiam sumptum ut distribuens, interdum diuidere illud extremum enuntiationis, cui additur in omnia eius indiuidua, vt in illo pronuntiato, Omnis homo est coloratus: interdũ in omnia eius genera, non in omnia indiuidua. Quo pacto explicat diuus Thomas 1. par. quæst. 19. ar. 2. ad 1. illam sententiam, Deus vult omnes homines saluas fieri. Si enim loquamur de uolũtate penitus determinata, quam ipse dicit consequentem, non vult Deus quenuis hominem in sceleribus usq; ad ipsam etiã animæ à corpore absolutionẽ permanẽtẽ, saluari. sed dicitur eadẽ volũtate penitus determinata (nam de ea, quã dicũt antecedentem, non est dubitatio) uelle omnem hominẽ saluum fieri, quia vult ex quauis hominum arte, ætate, ac genere quosdam saluari. Quamuis enim frequẽtiùs illi salutem æterna consequantur, qui iustiores viuendi semitas eligunt; tamen ex summa Dei misericordia; nonnunquam accidit, vt ex latronibus, meretricibus, atq; leonibus quidam etiam ad æternam beatitudinem admittãtur: modò ut par est, scelerum pœnitẽtiam agerint. Ita quoq; explicat diuus Augustinus locum illum psalmi 64. Ad te omnis caro ueniet. Sic itaq; intelligẽdum est quod diuus Thomas ait, hoc nomen Omnis aliquando distribuere pro singulis generum, aliquando pro generibus singulorũ. His positis sit prima assertio. Quando signum Omnis accipitur ut colligens, constituit enuntiationẽ potiùs singularem, quàm uniuersam. Relege quæ diximus cap. 5. Secũda assertio. Quando signum Omnis sumitur ut diuidens in omnia genera, & nõ in oĩa indiuidua, nõ cõstituit enũtiationẽ undiq; uniuersã, sed partim uniuersam & partim specialẽ: ut hęc enũtiatio, Omne animal fuit in arca Noë, ita explicatur. Cuiuslibet generis aĩaliũ aliquod animal fuit in arca Noë; in qua explicatio

De signo, aut nota Omnis.

ne

ne clauditur illa vox particularis Aliquod animal. Tertia assertio. Si vox Omnis distribuat in omnia indiuidua, enunciatio est(nisi aliud impediat)simpliciter vniuersa, ut Omnis homo est coloratus. Constat igitur, iam has enuntiationes, Omne animal fuit arca Noë,& Aliquod animal non fuit in arca Noë, nō esse contradicentes; quippè cum aliqua vox, nempe animal, in vtraq; particulariter accipiatur; quamuis in altera palàm, in altera verò obscuriùs.

De singulariū enūtiationū oppositione.

Nunc alia proponenda sunt argumenta, quæ proprias desiderant solutiones, nec ita facilè ex ante dictis soluuntur. Quartum itaque dubium est. Istæ enunciationes, Socrates est albus,& Socrates non est albus, sunt contradicentes apud Aristotelem 1. Periherm. cap. 5. sed non est vna earum vniuersa, & altera particularis: ergo malè definita est à nobis oppositio contradictoria. Respondetur, definitionem non esse intelligendam de oppositione enunciationum singularium. Quare circa enunciationes singulares notandum est, quasdam esse tamen ex parte subiecti, quàm ex parte prædicati singulares; in his sola contradictoria oppositio cernitur, vt Petrus est hic homo, Petrus non est hic homo: Quasdam verò esse, quæ solo vno extremo singulari constat; in quibus exponendum est, quot genera possint inueniri oppositorum. Igitur si constat terminis singularibus solùm ex parte prædicati, quatuor genera oppositionum in ipsis reperiuntur, ut hęc tabula indicat.

Omnis homo est Petrus. — Contrariæ — Nullus homo nō est Petrus.

Subalternæ. — Contra dicentes. — Contra dicentes. — Subalternæ.

Aliquis homo est Petrus. — Subcontrariæ. — Aliquis homo non est Petrus.

Ceterùm obseruandum est, ut demptis uocibus singularibus, aliæ seruent leges à nobis perscriptas, scilicet vt in contrarijs vtraque enunciatio sit vniuersa, etsi aliqua vox in vna sumitur speciatim, in alia vniuersè ponatur. Quòd etiam de reliquis oppositionum generibus dictum existimato. Si autem solo prædicato singulari constet, possunt in ipsis omnia genera oppositionum reperiri no propriè, sed impropriè; ut hęc tabula indicabit.

Petrus

Petrus est omnis homo. | Contrariæ. | Petrus nullus homo est.

Subalternæ. Contra dicentes. Contra dicentes. Subalternæ.

Petrus est aliquis homo. | Subcontrariæ. | Petrus aliquis homo non est.

Non enim eas verè contrarias, aut subcontrarias dico, quia earum nulla est vniuersa, nulla particularis, sed omnes singulares sunt; veruntamen ex ipsis, quæ superiorem locum occupant, sunt quasi contrariæ, quia sunt vniuersæ ex parte prædicati; & possunt simul esse falsæ: veræ nequaquam. Inferiores quoque habent se ut subcontrariæ, quia ambæ possunt esse veræ, non falsæ; & quia saltem ex parte prædicati sunt particulares. Quod dicimus in promptu, est de aiente, de negante verò probatur; quia quum dicitur, Petrus aliquis homo non est, illa vox aliquis homo, sumitur in particulari, cùm nulla ei præponatur negatio (secus autem esset, si ante collocaretur negatio, dicendo, Petrus non est aliquis homo) & ita est vera, quia Petrus non est Paulus, qui quidem Paulus est aliquis homo. Nec mireris, si prædicatum ante verbum posui, id enim etiam diuus Thom. 1. Periherm. lect. 10. facit. Quare autem id aliquãdo necessarium sit, aliàs exponetur.

Quintum dubium est, an istæ enunciationes Omnis homo est albus, Aliquis homo non est albus, sint contradicentes. Etenim Arist. 2. Elenchorum capit. 5. ita definit contradictionem; Contradictio est affirmatio eiusdem, de eodem, similiter, & in eodem tempore: at in istis homo non accipitur similiter, cùm in priori in vniuersum, in posteriori autem sumuntur ex parte: ergo non sunt contradicentes. Respondetur primò similitudinem, quam Aristoteles exigit in contradictorijs, non intelligi quantùm ad notas, & signa enuntiationum; nam quoad ista semper debent esse dissimiles; sed quantùm ad alia: ut uerbi gratia, non dicamus, Aethiopem esse album dẽtibus, & non esse album capillis. Secundò respondetur, hoc pronuntiatum, Aliquis homo non est albus; æquiualere huic, Non omnis homo est albus; ut postea dicemus. Quare hæc propositio; Aliquis homo nõ est albus, negat hominem in vniuersum esse album; licet non dicat, nullum hominem esse album. Itaque eundem modũ quem una affirmat, altera negat.

Contradictionis definitio explicatur.

Sextum dubium circa enunciationes subcontrarias, quas diximus, posse esse simul veras. In his enunciationibus, Aliquis homo est albus, Aliquis homo non est albus, ue loquimur de eodem homine, uel de diuersis: si de eodem, incredibile est, ambas esse veras, ut constat; si de diuersis, iam non erunt eiusdem subiecti & prædicati: nisi fortè quoad nomen & vocem. Id autem non sufficit, ut enunciationes dicãtur

An in subcontrariis idẽ sit subiectum.

tur oppositæ, alioquin istæ essent oppositæ, Omnis canis latrat, Aliquis canis nõ latrat, tametsi in vniuersa de Cane terrestri loqueremur, & in altera de Cælesti. Hoc argumento quidam Neotericorum conuincti, docuerunt, enunciationes subcontrarias non esse oppositas. Sed profectò Aristoteles. 1. Periher. cap. 5. totus est ab ipsis diuersus. Quare dicendum est, enunciationes esse oppositas: & licet intelligantur de diuersis hominibus, habere tamen idem subiectum, non voce duntaxat, sed ratione quoque, ac definitione. Nam aliquis homo non solum dicitur de Petro & Paulo eodem nomine, sed eadem etiam ratione, ut lib. 2. quum de indiuiduo vago disputaremus, conati sumus ostendere. Vt autem aliquæ enunciationes eiusdem subiecti esse dicantur, sat est, si idem subiectum quoad nomen & rationem habeant. Quæ diligẽtissimè annotanda sunt, ad probandum, indiuiduum vagũ esse commune multis nomine & ratione, ac proinde esse vniuersum; compositum tamen.

Quomodo vni affirmationi vnica opponatur negatio.

Septimum dubium. Ex his quæ dicta sunt uidetur sequi huic enunciationi, Omnis homo est albus, opponi duas negationes, unam contrariè, ut Nullus homo est albus alteram contradictoriè, ut Aliquis homo non est albus; cùm tamen Aristoteles 1. Periher. cap. 5. doceat, vni affirmationi vnicam negationem opponi. Respondetur, mentem Aristotelis esse, vni affirmationi vnicam negationem opponi contradictoriè. Dicens, Nònne illi enunciationi, Omnis homo est albus, opponitur contradictoriè duplex negatio, scilicet Aliquis homo non est albus, & Petrus non est albus? Nam de priore cõstat, de posteriore probatur. Etenim fieri nequit, ut istæ duæ enũciationes, Omnis homo est albus, & Petrus non est albus, una ueræ sint, aut falsæ: ergo opponuntur contradictoriè. Nec dici potest, illas duas negationes esse eandem enunciationem, nam si Petrus sit albus, secunda est falsa; & prior potest esse vera, si alter homo sit, qui non sit albus: ergo sunt diuersæ enũciationes. Respondetur igitur, secundi non poni contradictoriè illi enunciationi aienti, quia non est eiusdem subiecti & prædicati: & ita licet opponantur contradictoriè ratione materiæ; non sanè ex forma repugnant; sicut neque istæ, Omnis homo est animal, Aliquis homo est insensibilis, sunt contradictoriè secundùm formam; cùm alioquin nec posint esse simul veræ, nec vna falsę. Aristoteles autem quum negat, plures enunciationes opponi vni, loquitur de contradictoria oppositione; & quidem ex forma. Item assero, enunciationem vniuersam & singularem non esse contradicentes, quia interdum possunt esse simul falsę; ut istæ duę, Omnis homo est albus, & Socrates non est albus, erunt pariter falsę, si in orbe tantùm sint decem homines, ex eisq́; solus Socrates albus sit: tunc enim nec verum est, omnem hominem esse album; nec pręterea Socratem non esse album.

Ad duę cõtrariæ in materia necessaria posint simul esse falsæ.

Octauũ argumentum in illud quod dictum est, duas enunciationes contrarias nõ posse esse simul falsas in materia necessaria. Istę duę, Omne animal est rationale, Nullum animal est rationale, sunt contrarię in materia necessaria; & pręterea ambę sunt falsę: ergo sententia nostra est falsa. Huic argumento bifariam respondetur, Primùm dicitur, illas enunciationes non esse in materia necessaria, sed in materia impossibilis secundò asseritur eas non esse directas; & regulam superiorem de directis esse intelligendam. Sed prior solutio impugnabitur à nobis cap. 13. in vltima parte capitis. Item, quia si sunt in materia impossiblli, non possunt esse simul falsę; sicut nec istę, Omnis homo est lapis, Nullus homo est lapis. Secunda verò solutio manifestè refellitur ex his quę dicta sunt lib. 2. cap. 10. ubi docuimus, hãc enunciationem, Animal est rationale, esse directa; quãuis hęc sit indirecta, Animal est homo. Responde-

tur,

tur, igitur regulam esse intelligendam in enuntiationibus, quarum subiectum non latiùs patet prædicato, siue directę sint, siue indirectę. Et quia animal latiùs patet, quàm rationale, ideo possunt esse simul falsę. Latiùs inquam patet, cum sub se non modò hominem, sed brutas etiam animantes contineat.

De Enuntiationum Aequipollentia, aut Isodynamia. Cap. 7.

SEcunda affectio enunciationum est Isodinamia. Postquam enim de opposirione enunciationum egimus, explicare oportet, quo pacto disidentes enuntiationum egimus, explicare oportet, quo pacto disidentes enunciationes ad concordiã, consensionemque reuocentur. Isodynamia enim (uel si hoc uerbum minùs intelligitur, æquipollentiam appellemus licet) est duarum enunciationum eiusdem subiecti & prędicati tanta concordia, ut nec quantitate, nec qualitate differant; id est, si vna aiens fuerit, altera aiat; & vna si neget, neget & reliqua: ac præterea ita sint potestate pares, ut utraq; vniuersa sit, aut particularis vtraque. Quod sanè fieri debet alicuius negationis beneficio. Nanque negatio (ut diximus capite 6.) est pessimæ, intractabilisque naturæ, & si post se inuenit negationem, efficit affirmationem; si offendit quidpiam generale, constituit illud particulare; si autem particulare reperiat, constituit vniuersale. Et (ut summatim dicam) negatio quicquid post se inuenit, destruit; quod autem ante se positum est, intactum relinquit. Exemplum. Ih hac enunciatione, Omnis homo non est animal, illa negatio efficit ut verbum sit negatum, at verò subiectum remanet vniuersum, quia negatio postponitur illi, & non præponitur. In hac autem alia enunciatione, Non omnis homo est animal, homo sumitur in particulari, quia licet prænotetur hoc signo Omnis; tamen tota eius vis, atque potestas per negationem præcedentem euertitur.

Quid sit Aequipollentia.

Negationi, potestas.

Progrediamur igitur ab hoc principio ad ea quæ ex ipso sequuntur præcepta. Primum. Enunciationes contradicentes vt fiant concordes, alterutri earum præponatur negatio. Istæ duæ enunciationes, Omnis homo est albus, Aliquis homo non est albus, fiunt pares, si dicamus, Non omnis homo est albus, Aliquis homo non est albus; aut alio modo, Omnis homo est albus, Non aliquis homo non est albus. Huius præcepti statim se offert probatio. Nam hæc enunciatio, Omnis homo est albus, est vniuersa aientes; ergo si præponatur ei negatio, fiet particularis negans. Alterum præceptum. Si contrarias volueris ad consensionem reducere, alterutri earum est tibi postponenda negatio, ut istæ, Omnis homo est albus, Nullus homo est albus, æquipollent dicendo, Omnis homo non est albus, & Nullus homo est albus: uel dicendo, Omnis homo est albus, Nullus homo non est albus. Etenim hæc propositio, Omnis homo non est albus, quia est affecta signo vniuerso, nempe Omnis, est vniuersa; quia verò negatio ponitur ante verbum, est negans, & ita æquipollet vniuersæ neganti. In his autem exemplis vnicam tantùm partem probamus, quia eadem ratione potest reliqua demonstrari. Tertium. Enunciationes subalternę pręposita & postposita negatione debent ęquipollere. Exemplum. Istę enunciationes, Omnis homo est albus, Aliquis homo est albus, ęquiualent dicendo, Non Omnis homo non est albus, & aliquis homo est albus; seu aliter, Non aliquis homo non est albus; & Omnis homo est albus. Quartũ pręceptũ adhibetur ab omnibus Dialecticis. Subcontrarię

Præcepta Isodynamiæ.

Pertu'gata Dialecticorum opinio.

trariæ nullo modo possunt æquipollere, quia aut æquipollerent negatione alterutri earum præposita, aut postposita; aut & præposita & postposita; sed horum nihil dici potest: ergo non possunt æquipollere. Propositio manifesta est. Probatur assumptio. Primum si alterutri subcontrariarum præponatur negatio, equipollebit suę contradictorię uniuersali, iuxta primam regulam; non igitur ęquabitur subcontrarię particulari. Iam si postponatur aienti, non ęquipollebit neganti, sed erit eadem penitus; non significatione tantùm, sed etiam voce. Si enim huic orationi, Aliquis homo est albus postponans negationem, fiet hęc alia oratio, Aliquis homo non est albus; quę prorsus eadem est cum subcontraria negante. Quin etiam si relinquas intactam particularem aientem, & neganti postponans negationem, & dicas, Aliquis homo non est albus, committis nugationem, id est, eiusdem uocis inutilem repetitionem. Tertiò si vni ex subcontrarijs pręponas, & postponas negationem, ęquipollebit subalternę vniuersali: non ergo suę subcontrarię. Vt si huic axiomati, Aliquis homo est albus, pręponans & postponans negationem, dicendo, Non aliquis homo nō est albus, ęquipollebit huic alteri, Omnis homo est albus, quę est vniuersa aiens, & non suę subcontrarię particulari neganti: alioquin vna, eademque enuntiatio duabus contradicentibus ęquipolleret. Hoc illorum pręiudicium est, nunc sequitur nostra sententia. Enuntiationes subcontrarię postposita negatione æquipollebūt: principiò quidem ex parte aientis. Exemplum. Si huic pronuntiato, Aliquis homo est animal, postponatur hæc negatio, Nullum dicendo, Aliquis homo nullum est animal, fiet ęquale huic, Aliquis homo non est animal. Quòd si falsum videtur alicui, dicat, quare non sit ei ęquipollens. Deinde verò possunt ęquipollere neganti, postponendo negationem, idque bifariam. Primò absque eiusdem vocis repetitione; nam huic, Aliquis homo est animal, æquipollet hęc, Aliquis homo nonnullum est animal. Secundò repetendo eandem vocem. Huic enim pronuntiato, Aliquis homo est animal, hoc aliud, Aliquis homo non non est animal, omnino est æquale. Nec arbitreris cōmitti nugationem, quamuis eadem vox repetatur: nugatio enim est eiusdem vocis inutilis repetitio; hęc autem non est inutilis, sed vtilis ad Isodynamiam. Denique vt eorum sententiam, quibus ita est inuisa repetitio negationis, funditùs euertamus, est argumentum. Nam ipsimet in tertia regula docent, duas subalternas ęquipollere, si alterutri earum pręponatur, & postponatur negatio. Sumo ergo duas subalternas negantes, & particulari prępono, & postpono negationem, tum certè sic dicam, Non aliquis homo non est animal, quę ęquipollet huic, Nullus homo est animal. Quòd si dicas, id non esse magnopere necessarium, nam, potest dici, Aliquis homo nonnullum est animal, nec ipse etiam tibi valde resistam, dummodo hac negationum varietate, in subcontrarijs me vti posse, intelligas.

Peculiaris ac priuata sententia.

Ex his nonnulla cōsectaria inferamus. Primum est, has voces Non omnis, & Aliquis non; item Non aliquis non, & Omnis; insuper Nonnullus, & Aliquis; deniq; Nō aliquis, & Nullus, ex prima regula ęquipollere. Ex secunda uerò istas Nullus non, & Omnis; similiterq; Omnis non, & Nullus. Ex tertia tandem istas, Non omnis non, & Aliquis: sicut etiam Nonnullus non, & Aliquis non. Secundum est, facillimum esse quauis enuntiatione proposita, eius contradicentem assignare, si ei pręponamus negationem. Verbi gratia. Petit aliquis contradicentem huius enuntiationis, Omnis homo qui est pręditus virtute, est albus. Si ego dem ei hanc, Aliquis homo qui est pręditus virtute, non est albus, facilè poterit meam sententiam reprobare, dicens, illas non esse contradicentes, cùm posint esse simul falsę. Nam si omnes homines

Quę signa paria iudicentur.

De cōtradicēte enūtiatione tradenda.

sint

ſint Aethiopes & iniuſti, falſum erit omnem hominem, qui prædítus eſt virtute, eſſe album; cùm nullus homo ſit albus: falſum & illud erit, aliquem hominem qui prę ditus eſt uirtute, non eſſe album; cùm ſtatuamus, nullum eſſe virtute præditum hominem. At ſi pręponam negationem illimet enuntiationi, quæ mihi propoſita fuerat, & dicam, Non omnem hominem qui præditus eſt virtute, eſſe album, non poterit contra me argumentari; quia prępoſui negationem toti enuntiationi. Et ita nec aſſero, aliquem hominem virtute præditum dari, neque id nego; niſi reſpectu prędicati ſequentis. Cauſam autem huius conſectarij breuiter accipe. Duæ contradicentes ęquipollent prępoſita alterutri earum negatione: igitur quęuis enuntiatio contradicet ſibi, ſi ipſi præponatur negatio. Iam experientia idem oſtenditur. Nam ſi te quiduis narrante, aliquis diceret, non eſſe ita vt dicis, cumulatiſsimè tibi contradictum putares. Nec poſſet vlla ratio fieri, ut tua, illiuſque ſententia aut ſimul eſſent veræ, aut vnà falſæ. Qui autem alicui enuntiationi negationē, pręponit, nihil aliud) meo iudicio) agit, quàm ille tuus, de quo agimus, cōtradictor Vellem hęc diligentiſsimè annotari, quia nonnunquam proponuntur enuntiationes ita prolixæ, &(ut ſic dicam) ſuffarcinatæ, vt laborioſum ſit, alia ratione contradicere. Tertium conſectarium eſt, huic enuntiationi, Nullus homo nullum eſt animal, hanc ęquiualere, Omnis homo eſt animal, quia illa idem valet atque hęc, Nullus homo non eſt animal. Quòd ideò à me commemoratum eſt, ut intelligatur, quid in ſimilibus orationibus ſentire oporteat.

Obiectiones.

Prima in id quod dictum eſt, negationem deſtruere quicquid poſt ſe inuenit. Nam hęc enuntiatio, Homo qui non erat albus, eſt albus, proculdubio eſt aiēns; ſed ante omnia verba ponitur in ea negatio, ergo ſententia noſtra falſa. Reſpondetur, illud intelligendum eſſe, ſi negatio non ſit pars ſubiecti; cumque in enū tiatione propoſita negatio ſit pars ſubiecti, quippe cùm id totum, Homo qui non erat albus, ſit ſubiectum enuntiationis, nihil mirum eſt, ſi haud neget quicquid poſt ſe inuenit. Alij dicunt, eam doctrinam non eſſe intelligendam, quando negatio ponitur intra copulam implicationis. Verba diuerſa quidem ſunt, ſed idem omninò ſenſuś. Addo pręterea, quod de negatione ſcripſimus, non eſſe verum in enuntiationibus Hypotheticis. Quòcirca in hac enuntiatione, Petrus vel non eſt Leo, vel eſt Leo, negatio non negat quicquid poſt ſe inuenit. Num in omnia ſequētia uis negationis feratur.

Altera. Ex his quæ ſupra diximus ſequitur, has enūtiationes, Non homo eſt albus, & Nullus homo eſt albus, eſſe ęquipollentes: quod expreſsè negat Ariſt. 1. Periherm. cap. 5. in Boëthio, & 4. in Perionio. Reſpondetur, uerè eſſe ęquales, quia vtraque eſt vniuerſa negans; Ariſt. autem eo in loco non diſſerebat ex profeſſo de vi, ac poteſtate negationum, ac proinde hac oratione, Non homo eſt albus, vſus eſt pro hac alia, Homo non eſt albus; quę re uera ſpecialis eſt, non vniuerſa. Sed ex eius pręterea verbis in eodem capite noſtra confirmatur opinio: ait enim, has enuntiationes, Homo eſt albus, Nō homo eſt albus, eſſe contradicentes: ergo una eſt uniuerſa, & altera particularis.

De

De reciprocatione, vel conuersione Enuntiationum. Cap. 8.

Quid sit reciprocatio & quotuplex.

POstrema enũtiationũ affectio est reciprocatio,quę sic definitur. Mutatio vnius enuntiationis in aliam,inuerso ordine extremorum. Verbi gratia. Hæc enũtiatio, Aliquod animal est homo,cõuertitur in hãc,Aliquis homo est animal: in qua extremũ, quod erat subiectum,fit prædicatum. Est autem duplex conuersionis, vel reciprocationis genus ex Aristotele 1.Priorũ cap.2. vnum simplex alterum per accidens. Conuersio simplex est,mutatio vnius enuntiationis in aliam ex terminorũ inuersione, eadem tamen & quantitate & qualitate seruata. Quantitate in quam retenta,vt si prior vniuersa fuerit,ea quoq; in quã conuertitur,sit vniuersa; & si illa particularis,hæc quoque.Seruata qualitate,vt si vna sit aiens,altera affirmet;si vna sit negans,altera neget. Hoc autem genere conuersionis potest reciprocari particularis aiens, vt Aliquis homo est animal, Aliquod animal est homo insuperq; vniuersa negans,vt Nullus homo est lapis Nullus lapis:est homo:non tamen vniuersa aiens & particularis negans,sæpe enim daretur antecedens verum, & consequens falsum. Vt omnis homo est animal, ergo omne animal est homo; itemq;, Aliquod animal non est homo,ergo aliquis homo non est animal.Cõuersio autem per accidens,quã alij Ex parte vocant, est,in qua eadem qualitas,non tamen quantitas,retinetur. Sed hoc genere conuersionis reciprocatur primùm vniuersa aiens, vt Omnis homo est animal,ergo aliquod animal est homo: deinde vniuersa negans, vt nullus homo est lapis,ergo aliquis lapis non est homo. Enuntiationes autem particulares aiẽtes,aut negãtes hoc modo conuerti non debent,quoniam ex antecedente vero frequenter consequens falsum colligeretur: vt Aliquis homo est animal, ergo omne animal est homo:item aliquod animal non est homo,ergo nullus homo est animal.Tertiũ cõuersionis genus inuenerũt Dialectici Arist. posteriores,quod per contrapositionẽ, vel contradictionẽ vocarunt.Est autem cõuersio per cõtrapositionẽ,inuersio extremorum enuntiationis, eandem quantitatem & qualitatem seruans;sic tamen vt voces finitę in infinitas commutentur. Quo genere conuersionis reflectitur vniuersa aiens,vt Omnis homo est animal,ergo omne non animal est non homo, & particularis negans, vt Aliquod animal non est homo, ergo aliquod non homo non est nõ animal;quia videlicet Leo qui est non homo,non est nõ animal, cum sit animal.

Cõuersio simplex.

Cõuersio ꝑ accidẽs.

Cõuersio per cõtradictionẽ.

Hæc magna consensione à Dialecticis afferuntur,sed nobis dicẽdum videtur,cõuersionem esse duplicem, aliam extremorum eorũdem,aliam contradicentium, quæ per contrapositionem dicitur. Rursum quemadmodum conuersio eorũdem extremorum duplex ab omnibus ponitur, simplex & per accidens: ita nos dicimus,conuersionem per contrapositionem esse duplicem, aliã simplicẽ,in qua eadem quantitas & qualitas retinetur,vt in superioribus exemplis apparet;aliam per accidẽs,aut ex parte,quando seruatur eadẽ qualitas;sed nõ quantitas: vt Omnis homo est animal: Ergo aliquod nõ animal est non homo. Et his perspicuum fit,vniuersam aientẽ tribus modis conuerti,scilicet conuersione per accidens eorundẽ extremorum,& conuersione tum simplici,tum per accidẽs terminorum contradicentium;particularem uerò aientem reciprocari conuersione simplici, tam eorundem extremorum, quàm contradicentium;vniuersam autem negantem conuerti reciprocatione simplici, ac per accidens eorundem extremorum:denique enuntiationẽ particularem negantem so-

solùm reflecti conuersione simplici terminorum contradicentium. Perspicuum et est, ab enuntiatione conuersa ad conuertentem semper effici validum argumentum, vt Omnis homo est animal; ergo aliquod animal est homo: non tamen à conuertente ad conuersam vicissim commeare, atque reflecti consequentiam, nisi in illis enuntiationibus, quæ simplici conuersione reciprocantur. Cæterùm hæc intelligenda sunt ex forma conuersionis; nam ex materia cui applicatur conuersio, non semel cõtrarium accidet; præsertim cùm ea, ex quibus enuntiatio constat, se inuicem consequuntur. Bene enim sequitur, Omnis homo est risus particeps; ergo omne risus particeps est homo.

Quomodo se habent enuntiatio conuersa, & ea in quã conuertitur.

Sed quoniam nemo est, qui non suis vtilitatibus accendatur, tenetq; omnes semper commoditatis occulta quædam titillatio, non erit ab instituto nostro alienum, si breuiter, quas ad res harum affectionum comprehensio inseruire lectori possit, dicamus. Sanè horum cognitione nihil commodius esse potest, nec si tecum res tractes, nec si cum alio disputes. Inuenta enim obscura sententia, de cuius veritate ambigatur, facilè intelligi poterit, veràne sit, an falsa, si cum enuntiatione ei opposita, si cũ æquipollente, si denique cum ea, in quam conuertitur, conferatur. Nam si eius contradicens est falsa, ipsa est vera; si vera, ipsa est falsa. Itẽ si eius subcõtraria est falsa, illa necessariò est vera; & si cõtraria est vera, necessariò ipsa erit falsa eius. Præterea qualis est eius æquipollens, talis est & ipsa; nã se mutuò in uero & falso comitantur: vnaq; alteri perpetuò assentitur. Denique si enuntiatio in quam conuertitur, falsa est, nõ poterit ipsa esse vera, quamuis interdum possit esse falsa, conuertente existente vera; quum scilicet conuersio non est simplex. Hoc quidem veri, aut falsi iudicium ad cõmunem oppositionis, æquipollentiæ, & conuersionis vtilitatem pertinet; sed oppositionis, & conuersionis cognitio est præterea ad syllogismos imperfectos perficiẽdos, absoluendosque necessaria. Enimuero si secundæ aut tertiæ figuræ syllogismus ad primam sit referendus reductione ad incommodum, uel impossibile, ignorata vi contradicentium id fieri nequit: si autem reductione, quæ dicitur recta, aut directa, vtendum est omninò reciprocatione. Quæ ergo ita sunt vtilia, non sunt iudicãda prolixa.

Vtilitates huius tractationis.

Quæstiones.

PRima. Quare Aristoteles non meminit conuersionis per contrapositionem I. Prior cap. 2? Respondetur. Quia de ea conuersione disserebat, quæ inseruire posset reductioni syllogismorum imperfectorum ad perfectos. At conuersio per contrapositionem vix quicquam emolumenti ad huiusmodi negotium affert.

Secunda. Quomodo dictum est, particularem aientem non posse ex forma conuerti in vniuersam, cùm id fiat in reductione modi Baraliptõ ad Barbara? Sed huic dubio respondebimus libro seq. cap. 9.

Tertia. Hæc enuntiatio, Aliqua arbor est in agro, in quam conuertitur? An fortè in hanc, Aliquis ager est in arbore? Conuersa enim esset vera, & conuertens falsa, cõtra quàm diximus. Respondetur, enuntiationes, quarum prædicatum ponitur in obliquo, non priùs conuerti, quàm resoluãtur in enuntiationes prędicati recti, idest, casus nominandi. Itaq; illa priùs erat dissoluenda in istam, Aliqua arbor est existens in agro: tumq; posset conuerti in istam, Aliquid existens in agro, est arbor: Eodem mõ hæc oratio, Plato videt cæcum, non est conuertenda in hanc, Cæcus videt Platonem,

Aliqua arbor est in in agro quõ conuertatur.

sed in istam, Aliquis videns Cæcum, est Plato.

De enũtiationib. futuri, ac præteriti temporis.

Quarta quæstio. Hæc enuntiatio, Senex fuit puer, conuerti turne in hanc, Puer fuit senex? Nam si ita fiat, ex antecedente verò consequens falsum colligetur. Respondetur, non conuerti in illam, sed in hanc, Is qui fuit puer, est senex. Etenim hmõi enuntiationes, quæ constant tempore præterito, aut futuro, quæ ab alijs appellantur extrinseci, uel obliqui temporis, non priùs debent conuerti, quàm resoluãtur in alias, in quibus ponatur verbum præsentis. Exemplum. Hoc pronuntiatum, Senex fuit puer, primùm quidem resoluendum est in istud, Aliquis qui est senex, fuit puer; & tũc facilè reciprocabitur, dicẽdo, Aliquis qui fuit puer, est senex. Nõ aliter hoc axioma, Puer erit senex, si priùs dissoluatur in istud, Aliquis qui est puer, erit senex; facilè conuertetur, dicendo, Aliquis qui erit senex, est puer. Non tamen carent dubitatione ea, quæ diximus, cùm etiam seruata hac methodo, detur antecedens verum, & consequẽs falsum. Etenim si de Platone olim sene iam mortuo disputemus, hæc enũtiatio est vera, Aliquis senex fuit puer, & tamen de ipso hæc est falsa, Aliquis qui fuit puer, est senex. Si enim iam mortuus est, quomodo est senex? Proinde annotandum est, in enuntiationibus quæ constant temporis præteriti verbo, magnum esse discrimen inter ea, quæ præcedunt verbum, & quæ sequuntur; quòd eorum quæ præcedunt, significatio dilatetur ad ea, quæ sunt, vel fuerunt: eorum autem quæ sequuntur, coarctetur ad tempus præteritum. Exemplis fiet res insignis, atque perspicua. Vt hæc enuntiatio, senex fuit puer, vera sit, sufficit, aliquem, qui nũc est senex, fuisse puerum, vel etiam aliquem, qui etsi nunc iam non est, fuit tamen senex, fuisse puerum. Vnde patet, significationem illius vocis Senex, dilatari ad rem, quæ est, vel fuit: at verò significationem illius vocis Puer, quoniam sequitur præteritum verbum, necessariò comprimi in eum, qui fuit puer. Quamobrem hęc propositio, senex fuit puer, antequam conuertatur, resoluẽda est in hanc, Aliquis qui est, vel fuit senex, fuit puer: & tunc conuerti debet in hanc, Aliquis qui fuit puer, est, vel fuit senex. At hæc enuntiatio vera est etiam de Platone sene iam mortuo. Eadem analogia explicandæ sunt enuntiationes futuri temporis; nam voces quæ ponuntur ante verbum, dilatantur quodammodo ad tempus futurum, & præsens. Quocirca hoc pronuntiatum, Puer erit senex, æquiualet huic, Is qui est, uel erit puer, erit senex: conuerititurq; in istud, Is qui erit senex, est, uel erit puer. Hi qui discipulorum tantùm laudes & admirationem quærunt, quoniam hæc in aliquo Grammatico non reperient, iudicabunt esse figmenta. Hic est enim eorum mos. At quibus veritas sola scopus est, non inanes tantùm voces aliter sentire debebunt. Nam ista non esse figmenta, probatur. Tempore enim Apostolorum hæc erat uera, Antichristus erit malus, tametsi nondũ Antichristus existeret. Sed quia verè dici poterat, Is qui est, uel erit Antichristus erit malus, ideò verè etiam dicebatur, Antichristus erit malus. Præterea quum erit Antichristus infantulus, iure optimo dici poterit, Antichristus erit malus; quia is qui est Antichristus, erit malus. Ergo significatio nominis Antichristi, quoniam uerbũ futuri temporis antecedit, ita fertur in rem quæ erit, sicut in rem quæ existit. Deniq; Christiani quum loquimur de beato illo Symeone, qui CHRISTVM Redemptorem adhuc puerum est complexus, verè dicere possumus, senex puerum portauit: at ille iam non est senex, cùm obierit; nec quando resurget erit senex: Ergo illa vox senex, quoniam præponitur verbo præteriti temporis, ita accipitur pro eo qui olim fuit senex, sicut pro eo qui est actu senex. Nam etiam antequam Symeon moreretur, eratq; actu senex, poterat de eo dici, Hic senex puerum portauit.

Verba prę teriti tẽporis quid in enũtiatione efficiãt.

Quã vim habeant verba futuri temporis.

Quinta

Quinta quæstio. Hæc enuntiatio, Aliqua species est homo, quæ profectò de specie humana est vera, conuertiturne in hanc, Aliquis homo est species? Nam hæc falsa est, Quippe cùm aliquis homo indiuiduum sit vagum, non species. Non igitur particularis aiens in particularem aientem semper conuertitur. Respondetur, regulam superiorem intelligi, quando & subiectum & attributum sunt entia rei. Quum autem subiectum est ens rei, & prædicatum pertinet ad secundas notiones, non pôt certa regula adhiberi: nisi fortè dicamus, illam enuntiationem ita esse conuertendam, Aliquid quod est homo, est species. Maiora dubia poterant hoc loco proponi, sed quum de Modificatarum enuntiationum reciprocatione agemus, expedientur: illa enim quoniam obscura sunt, longiora esse debebunt: hæc contra cùm sint perspicua, longa esse non debent. Aliqua species est homo.

Quid sit Modificata, seu Modalis enuntiatio. Cap. 9.

ANtequam ad enuntiationes Hypotheticas accedamus, oportet de Modificatis agere, quoniam Categoricæ sunt, sicut & simplices, de quibus hucusq; tractauimus. Peculiarem autem exigunt disputationem, qm̃ ingentes habent difficultates, & in eis antiqui Philosophi grauiter errauerunt. Ac tria quidem explicanda sunt nobis: primum quid sit enuntiatio modificata; alterum, quotnam sint modi qui huius generis enuntiationes constituunt: postremò quomodo ipse inter se opponãtur, qui reciprocentur, & æquipolleant.

Modalis enuntiatio est, quæ non solùm aliquid de aliquo enuntiat, sed præterea modum quo illi conuenit, explicat. Hæc enuntiatio, Arist. ambulat, ostendit motum ambulationis Arist. conuenire: hæc tamen alia, Arist. ambulat contingenter, explicat etiam modum, quo ambulatio ei competit. Stomachum mihi profectò mouent, hoc loco quidam Dialectici, qui uel Philosophia repugnante, de verbis magis, quàm de rebus ipsis laborant. Nos enim miris modis lacerant, & quasi Barbaros rident, ꝙ huiusmodi enuntiationes Modales appellemus. Cicero libro de Fato, statim in principio, quia pertinet, inquit, ad Mores; nos eam partem Philosophiæ de moribus appellare solemus; sed decet, augentem linguam Latinam, nominare Moralem. Hæc quidem ille. Si quia de moribus tractat, eleganter Moralis dicitur, idq; à Cicerone; cur obsecro ea de quibus nunc agimus pronuntiata, quandoquidem modis constãt, ac distinguuntur, non dicentur Modalia? Audi præterea lector Ciceronem, de bonorum, malorumq; Finibus lib. 3. ita scribentem: Si Zenoni (ait) licuit quum rem aliquam inuenisset inusitatam, inauditum quoque ei rei nomen imponere, cur non liceat & Catoni? Adde. Cur non Boëthio, ac diuo Thomæ, & Cardinali etiam Caietano? An reuocandus est ab inferis Cicero, vt tanquam seruus aliquis nomenclator noua rerum nomina faciat? At neque istud hi cupiunt, sed huiusmodi causam ad suum, idest Grammaticorum, tribunal referri volunt. Modificatæ inquiunt appellentur. Quasi verò Cicero modificata vocet ea, quæ his modis constant, & non potiùs ea quæ suæ naturæ consentaneam mensuram ac modum retinent. Hos igitur nobis seueros, suis autem corruptisimos iudices relinquamus, & eas, de quibus nunc agimus, enuntiationes vocemus Modales, & interdum etiam, ne omninò sumus inexorabiles, Modificatas. Ignoscat lector, si in eos digredimur, quos Latinæ linguæ prætextu scimus, nobis hostes futuros. Ad rem igitur redeamus.

Responde stulto iuxta stultitiã suã, ne sapiẽs sibi videatur.

Notanda Ciceronis sententia.

Tria in uerbo latentia.

In verbis tria inueniuntur, res significata, tempus ad significatum, & coniunctio prædicati cum subiecto. Vt in hac enuntiatione, Petrus sedet, verbum sedet primò significat sessionem, idest, situm quendam corporis: secundò adsignificat tempus præsens; denique sessionē conuenire Petro, designat. Quare tribus etiam modis verbum poterit in enuntiatione modificari, primùm ex parte rei significatæ, vt quum dicimus, Petrus sedet inurbanè, significatur modus sedendi agrestis & incultus. Deinde ratione temporis, ut quum dico, Petrus sedebat heri, coarctatur tempus præteritum ad diem hesternum. Demum gratia connexionis prædicati cum subiecto, vt quum dico, Petrus sedet contingenter, explico modum, quo sessio conuenit Petro. Non enim significo modum sessionis, sed modum, quo sessio, qualiscunque ea sit, Petro connectitur. Primus & secundus modus enuntiationum modificatarum, quoniam priuatas difficultates non habent, à præsenti disputatione reijciuntur; solusq; tertius tractandus assumitur. Itaque modalis enuntiatio est, quæ non tantùm significat, prædicatum conuenire subiecto, sed modum etiam connexionis, prædicati cum subiecto, enuntiat.

Triplex Modificatarum enū tiationum genus.

De modis constituentibus Enuntiationes Modificatas. Cap. 10.

Octo modi in quatuor resol uuntur.

QVanquam autem octo sint modi, quibus ita reddi potest enuntiatio Modificata, scilicet, Necesse, Contingens, Impossibile, Possibile, Per se, Per accidens, Verum, & Falsum: vt quum dicimus, Petrum currere est necesse, aut contingens, aut possibile, aut impossibile, aut verum, aut falsum; aut dicimus, Petrus currit per se, aut per accidens: tamen solùm hi quatuor modi sunt tractandi Possibile, Impossibile, Necesse, & Contingens; nam Verum & Falsum nulla propria difficultate constant; & Per se reducitur ad Necessarium, Per Accidens uerò ad Contingens. Quòd si aliqua se offerunt peculiaria dubia circa Per se, & Per accidens, in libris Posteriorum Analyticorum, & in Metaphysica pertractantur. Denique dicere possumus, ad nostram tractationem solùm pertinere tres modos, scilicet Necesse, Impossibile, & Possibile, quoniam, vt postea demonstrabimus, possibile & contingens sola voce differunt.

Variæ rationes col locādi modos.

Cæterùm hic nonnulla sunt obseruanda. Primum est, modos posse collocari in enuntiatione quasi aduerbia, & quasi nomina. Quando ponuntur vt nomina, illa sñia, cui iunguntur, Infiniti modi esse debet; vt Contingens est Petrum sedere: quum autem vt aduerbia, erit Indicantis modi; vt Petrus necessariò sedet. Nos tamen, ut faciliùs procedamus, semper vtemur ipsis ut nomina sunt. Alterum est, enuntiationes in quibus ponitur Modus vt nomen, constare tribus partibus, dicto, modo, & copula. Vt in hac enūtiatione, Petrum currere est necesse, Dictū est, Petrum currere; Modus est necesse; Copula autem est ipsum verbum Est, quod modum nectit cum dicto. Tertium est, duobus in locis posse collocari modum in enuntiatione modificata: primùm extra dictum, idq; aut ante, aut post, ut Necesse est Petrum currere, & Petrum currere est necesse: secundò intra partes dicti, ut Petrum necesse est currere. Differunt autem hæ collocationes; nam quando modus ponitur extra dictum, appellatur modalis composita; quando intra dictum, uocatur diuisa. Quare hæc enuntiatio, Album esse nigrum, est contingens; reddit hunc sensum, res simul potest candorem & atrorem recipere; uel album manens, album potest esse nigrum.

Modalis composita & diuisa.

Hæc

Hæc uerò, Album poſsibile eſt eſſe nigrum, ita exponitur, res quæ eſt alba, poteſt eſſe nigra: at non eſt neceſſe, ut ſimul ſit alba & atra. Quamobrem modalis compoſita, ſi eius Dictum conſtet ex ſubiecto & prædicato repugnantibus, & ſit aiens modi poſsibilis, contingentis, aut neceſſarij, ſemper eſt falſa: ſi autem ſit diuiſa, nequaquam. Sanè hoc diſcrimen inter modificatas compoſitas, ac diuiſas memoriæ eſt commendandum; eo enim vtuntur Theologi ſcholaſtici, quum de prædeſtinatione diſputant. In alijs verò, quæ ad Iſodynamiam oppoſitionem, & reciprocationem harum enuntiationum pertinent, nullum eſt diſcrimen inter compoſitas & diuiſas. Ceterùm claritatis gratia ſemper agemus de ipſis in ſenſu compoſito, ne modus poſitus intra partes dicti rem obſcuram obſcuriorem efficiat.

De Iſodynamia, vel Aequipollentia harum enuntiationum. Cap. II.

NVlla propoſita ſunt dubia in ſuperioribus capitibus, quia genus hoc enuntiationum multis inuoluitur difficultatibus; ſaltemque eius initia debent eſſe perſpicua. Accedamus igitur ad id quod nobis extremum propoſuimus, & de oppoſitione, Iſodynamia, & reciprocatione modalium diſſeramus: ſed primùm de iſodynamia, quia ea expoſita, facilè erit oppoſitione agere. Optimè de omnibus Dialecticis meritus Doctor Frater Petrus Hiſpanus quædam vocabula reperit, quibus iſodynamia modificatarum enuntiationum & intelligi facilè, & intellecta diutius retineri poſſet: nempe Amabimus, Edentuli, Illiace, & Purpurea. Quodlibet autem vocabulum quatuor ſyllabis conſtat, quarum cuique ſua reſpondet enuntiatio; ea tamen lege, ut enuntiationum prima conſtet modo poſsibili, ſecunda contingenti, tertia impoſsibili, quarta neceſſario. Vnde conſurgunt ſexdecim enuntiationes modificat. Nec quidem innaniter quatuor vocales in illis nominibus collocãtur, A nimirum, E, I, & V. Nam A, deſignat enuntiationem ſibi coniungendam futuram eſſe aientem dicti & modi; E, verò poſtulat enuntiationem dicti negati, & modi affirmati: I, contrario modo ſe habentẽ: V, denique dicti, & modi negati. Exempli gratia ſumamus vocabulum Amabimus, cuius prima vocalis, quæ eſt A, denotat enuntiationem poſsibilis futuram eſſe aientem dicti & modi; ut Socratem currere eſt poſſibile. Secunda eſt etiam A, & deſignat enuntiationem modi contingentis huic ſimilem eſſe debere, vt Socratem currere eſt contingens. In quouis enim vocabulo duæ priores ſimiles ſunt, quia enuntiationes poſsibilis, & contingentis nulla re differunt. Tertia vocalis eſt I, indicat autem enuntiationem modi impoſſibilis eſſe negantem quoad modum, non quoad dictum, vt Socratem currere non eſt impoſsibile. Sed poſtrema vocalis eſt V, quę enuntiationem modi neceſſarij negantem dicti & modi requirit, vt Socratem non currere non eſt neceſſe.

Artis vocabula modalibus enuntiationibus explicandis vtilia.

Facilè eſt nunc pręſcribere regulas ęquipollentię. Prima. Cuicunq; dicto affirmato tribuitur poſsibile, eidem & contingens, ab eodem remouetur impoſsibile, & ab eius contradictorio remouetur neceſſe. Secunda. Cuicunque dicto negato tribuitur poſsibile, eidem & contingens, ab eodem remouetur impoſsibile, & ab eius contradictorio remouetur neceſſe. Et inſeruit huic regulę vocabulum Edentuli, non aliter quàm ſuperiori amabimus. Tertia. A quocunque dicto affirmato remouetur poſsibile, ab eodem contingens, eidem tri-

Leges æquipollentiæ.

buitur impoſsibile,& in eius contradictorium quadrat neceſſe. In vſum autem huius regulæ inuentum eſt nomen Illiace. Extrema. A quocunque dicto negato remouetur impoſsibile, ab eodem & contingens, eidem tribuitur impoſsibile, & eis contradictorio accommodatur neceſſe. Cui reguiæ vocabulum Purpurea eſt coniunctum.

Exemplum commune.

Amabimus.
- Petrum non loqui eſt poſsibile
- Petrum loqui eſt contingens.
- Petrũ nõ loqui nõ eſt impoſsibile.
- Petrũ non loqui non eſt neceſſe.

Edentuli.
- Petrum non loqui eſt poſsibile.
- Petrũ non loqui eſt contingens.
- Petrũ non loqui non eſt impoſsi.
- Petrum loqui non eſt neceſſe.

Illiace.
- Petrum loqui non eſt poſsibile.
- Petrũ loqui non eſt contingens.
- Petrum loqui eſt impoſsibile.
- Petrum non loqui eſt neceſſe.

Purpurea.
- Petrũ non loqui nõ eſt poſsibile.
- Petrũ non loqui nõ eſt cõtingẽs.
- Petrũ non loqui eſt impoſsibile.
- Petrum loqui eſt neceſſe.

In pauciora præcepta, ſupiores leges redigũtur. Sed ſuperiores leges poſſunt in duas redigi; prima, quæ ſua viduas priores continet, eſt huiuſmodi. Cuicunque dicto (ſiue aiens, ſiue negans ſit) poſsibile & contingens accomodantur, ab eodem negatur impoſsibile, & ab eius contradictorio remouetur neceſſe. Secunda regula, in qua duæ poſteriores colliguntur, ad hunc modũ proponitur. A quocunque dicto remouetur poſsibile & contingens, eidem tribuitur impoſsibile, & eius contradictorio applicatur neceſſe. Quamobrem omnes enũtiationes poſitæ in Amabimus, æquipollent inter ſe ipſas; & poſitæ in Edentuli, inter ſe; & poſitæ in Illiace, inter ſe; & deniq; omnes quatuor poſitæ in Purpurea æquipollent inter ſe ipſas. Ex his perſpicuum fit, tres priores enuntiationes cuiuſque vocabuli eſſe ita ſimiles quoad dictum, vt ſi dictum prioris ſit aiens, dictum ſecundæ & tertiæ ſit aiens; ſi negans, ſimiliter: at dictum quartæ ſemper eſſe diſsimile præcedentibus. Perſpicuum etiam fit, quòd attinet ad Modum, primam & ſecundam enuntiationem cuiuſque vocabuli eſſe ſimiles inter ſe, & tertiam & quartam etiam inter ſe: ſemper tamen Modum duarum ſuperiorum eſſe diſsimilem modo inferiorum, quòd attinet ad affirmationem & negationem.

Tres regulæ aliorũ. Alij has æquipollentias explicant tribus regulis. Prima eſt. Enuntiationes modi Poſsibilis & Impoſsibilis æquipollent, dicto ſimiliter ſe habente, modò autem diſsimiliter: id eſt, ſi vtriuſque Dictum ſit aiens, aut vtriuſque negans: Modus verò vnius affirmetur, & alterius negetur.

Ecce tabulam.

Petrum ſtare eſt poſsibile.	Petrum ſtare non eſt impoſsibile.
Petrum non ſtare eſt poſsibile.	Petrum non ſtare non eſt impoſsibil.
Petrum ſtare non eſt poſsibile.	Petrum ſtare eſt impoſsibile.
Petrum non ſtare non eſt poſsibile.	Petrum non ſtare eſt impoſsibile.

Se-

Secunda regula. Enuntiationes impoſsibilis, ac neceſſarij idem omninò valent, dicto diſsimiliter, & modo ſimiliter ſe habente.

Exemplar.

Petrum ſtare eſt impoſsibile.	Petrum non ſtare eſt neceſſe.
Petrum non ſtare eſt impoſsibile.	Petrum ſtare eſt neceſſe.
Petrum ſtare non eſt impoſsibile.	Petrum non ſtare non eſt neceſſe.
Petrum non ſtare non eſt impoſsibile.	Petrum ſtare non eſt neceſſe.

Tertia regula. Enuntiationes Poſsibilis & Neceſſarijs erunt pares, ſi tam dicto, quàm modo diſcrepent, hac ratione.

Petrum ſtare eſt poſsibile.	Petrum non ſtare non eſt neceſſe.
Petrum non ſtare eſt poſsibile.	Petrum non ſtare eſt neceſſe.
Petrum ſtare non eſt poſsibile.	Petrum non ſtare eſt neceſſe.
Petrum non ſtare non eſt poſsibile.	Petrum ſtare eſt neceſſe.

Quoniam autem in tradendis his regulis ſemper exempla dicti ſingularis poſuimus, accipienda eſt alia regula, quæ verius eſt conſectarium præcedentium, circa enuntiationes dicti non ſingularis. Quotieſcunque dictum in tribus prioribus fuerit, vniuerſale in quarta enuntiatione modi neceſſarij debet eſſe particulare; & ſi in tribus prioribus fuerit particulare, in quarta ſumendum eſt vniuerſale. Niſi enim id obſeruetur nonnunquam, fiet, vt vnius, eiuſdemque vocabuli enuntiationes non æquipolleant inter ſe. Verbi gratia. Iſtæ ennntiationes ſunt in *De enũtia tionibus dicti com munis.*

Purpurea:
- Nullum animal eſſe hominem non eſt poſsibile.
- Nullum animal eſſe hominem non eſt contingens.
- Nullum animal eſſe hominem eſt impoſsibile.
- Omne animal eſſe hominem eſt neceſſe.

& tamen quarta eſt falſa; quæ fuiſſet vera; ſicut tres priores, ſi dictũ fuiſſet particulare; ſcilicet, Aliquod animal eſſe hominem eſt neceſſe. Præterea in quauis regula earum, quæ poſitæ ſunt in hoc capite, aſſeruimus, dictum enuntiationis neceſſarij debere eſſe contradictorium dicti aliarum enuntiationum, ſed dictum vniuerſale eſt contradictorium dicti particularis; & è diuerſo: Ergo uerum eſt etiam, quod nunc cõſectarij, appendicisque loco diximus. Sed id quidem verum eſt ad ſeruandas æquipollentias; an autem ſufficiat ad explicandam contrarietatem, cap. 12. dubio 2. videbis.

Controuerſia.

HAe quatuor enuntiationes, Aliquem hominem eſſe animal eſt poſsibile, Aliquem hominem eſſe animal eſt contingens, Aliquem hominem eſſe animal non eſt impoſsibile, Nullum hominem eſſe animal non eſt neceſſe, ſunt in Amabimus; *Quomodo ſumatur poſsibile in his*

enũtiationibus. mus;sed non sunt æquipollentes,aut pares:ergo malè docuimus,omnes enuntiationes,quæ ad idem vocabulum pertinent, esse concordes. Propositio est apertissima. Probatur assumptio. Posteriores sunt veræ,& priores falsæ, cùm aliquem hominẽ esse animal,non sit contingens, sed necessarium & essentiale:ergo nõ sunt æquipollẽtes. Quì enim fieri potest,vt idem omninò polleant,& duæ sint veræ alijs existentibus falsis? Idem argumentum contra Edentuli potest adduci. Nam istæ enuntiationes,Aliquem hominem non esse Leonem est possibile, Aliquem hominem non esse Leonem est contingens, Aliquem hominem non esse Leonem non est impossibile, Omnem hominem esse Leonem non est necesse, sunt in Edentuli,& tamen posteriores sunt veræ, & priores falsæ;quia hominem non esse Leonem necessarium est,& non contingens.

Sed vt ea,quæ copiosissimè dici possunt,breuiter à me,strictimque dicantur,ob seruandum est primùm, contingens accipi in his enuntiationibus, vt significat idem quod possibile. Ob hanc enim causam enuntiationes possibilis,& contingentis semper eodem modo se habent, quoad dictum,& quoad modum. Obseruandum est secũdò,possibile interdum accipi pro eo quod potest esse,& non esse; vt Possibile est me ambulare,quia possum ambulare,& non ambulare. Diciturque à nonnullis possibile Physicum, ab alijs verò possibile strictum,vel propriũ. Interdum autem sumi pro eo,quod potest esse, id est,pro eo quod non repugnat esse; ut Possibile est me esse animal,& ambulare quoque;quia nihil horũ mihi repugnat:appellaturque à nõnullis possibile Logicum, ab alijs verò possibile altũ,vel latum. Discrimen autem est inter hæc duo possibilis genera, quod primũ inueniatur solùm in rebus fortuitis,secundum verò & in ijs,& in rebus etiã necessarijs. Quæ fuit causa,vt illud prius à Chrysostomo Iauello strictum,posterius autem latum,aut altum,& eminens in Metaphysicis quæstionibus diceretur. Iam ergo respondeamus argumento,omnes enuntiationes positas in Amabimus in superiori argumento esse veras;nec illas esse falsas, quę asserunt esse possibile, aut contingens,aliquem hominem esse animal:in eis enim cõtingens sumitur pro eo, quod vsu venire potest,& quod est possibile. Possibile autẽ secundo modo accipitur, & sanè constat, vnam & eadem enuntiationem posse esse possibilem & necessariam,sumendo ita ipsum possibile. Ex quibus constat quid de Edentuli sentiendum sit.

Possibilis ambiguitas.

De hac tamen re est controuersia inter Caietanum 2. Periher lect. 10.& Iauellum in Compẽdio Logicæ tractatu 3. capite 6. Iauellus enim vult sumi illo priori modo, sed Cardinalis Caietanus,cui ego uehementer assentior,docet,posteriori accipiendũ esse. Quare autem Caietani sententiam præferam,explicabo. Nam & superius argumentum me omninò comprimit, & quæ sequuntur,non uideo,qua ratione possint dissolui. Omnium enim consensu Purpurea & Amabimus sunt opposita subalterna,& Purpurea habet se ut superior,Amabimus ut inferior; quod sequenti capite exponemus:Ergo iuxta subalternarum legem ex qualibet enuntiatione, quæ est in Purpurea, inferri poterit quæuis earum quæ sunt in Amabimus. Cùm igitur hęc enuntiatio, Omnem hominem esse animal est necesse,sit in Purpurea, ex ea hęc alia colligetur,Aliquem hominem esse animal est possibile,quæ est in Amabimus. At si possibile accipiatur primo modo,non rectè sequetur,Hoc est necesse: ergo hoc est possibile,Itaq; possibile secundo modo sumitur. Sed quid in re manifesta probationes accumulo? Nonne Aristoteles ipsa de Modalibus enuntiationibus disputans,docet,ad necesse esse, sequi possibile esse? Nonne ipse sub finẽ capitis modificatarum

Caietani, Iauelliq; controuersia.

enun-

enuntiationum, postquam de earum isodynamia disseruisset, tractat, an possibile sumatur pro eo, quod potest esse; an vero pro eo quod potest esse & non esse: & docet accipi pro eo, quod potest esse? Explodenda est igitur Iauelli sententia. Non desunt tamen argumenta, quæ, virum alioqui eruditissimum, & Aristotelis fidelissimũ sectatorem, in eam opinationem inclinare potuerũt. Quare tametsi ille eis minimè vtatur, à nobis & proponentur, & dissoluentur, ne quispiam decipiatur. Potissima autẽ probatio sit, quia Aristoteles 1. Prior. docet, illud esse possibile, quod potest esse, & non esse. Respondetur Aristotelem eo in loco sumpsisse possibile primo modo; non enim agebat tunc de isodynamia & æquipollentia diuersorum modorum inter se. Altera est. Aristoteles lib. 2. Periherm. agens de modificatis enuntiationibus, asserit, bene sequi, Hoc est possibile esse; ergo hoc est possibile non esse: igitur etiam in hoc capite sumitur possibile primo modo. Respondetur. In prima parte capitis, vbi non disputatur de æquipollentia modi possibilis, & aliorum modorum; potuisse Aristotelem accipere possibile primo modo; at in secunda non sumpsisse primo, sed secundo modo. Nec quenquam moueat, illud, quod Aristoteles in secunda parte capitis tradit possibile in vtranque partem cadere posse; id est, posse esse, & non esse. Non enim vult docere, possibile vt pertinet ad isodynamiam, accipi primo modo, sed tantùm docet, id quod est possibile secundo modo, aliquando esse possibile primo. Sicut de ratione animalis non est esse particeps mentis, veruntamen animal aliquando est rationis compos. Vltima probatio. Si Aristoteles non disputauit de isodynamia possibilis sumpti primo modo, ergo fuit in hac re diminutus; cùm etiam possibile primo modo constituat enuntiationes modificatas. Nec idonea esset responsio, si diceretur, Aristotelem disputasse de possibili secundo modo, sub quo continetur possibile primo modo, vt inferius sub superiori; nam eadem ratione non debuisset agere de modo necessario, cùm etiam necessarium contineatur sub possibili secundo modo; vt ante diximus. Quæ cùm ita sint, dicimus, Aristotelem multa vtilia reliquisse; alioqui inutilia essent omnium interpretum commentaria, vaneque torquerentur in scholis magistri, in difficillimis quæstionibus explicandis, quarum Aristoteles nec meminit quidem. Item dicimus, Aristotelem reliquisse (quòd attinet ad isodynamiam) possibile sumptum primo modo, quia non potest explicari, quomodo æquipolleat alijs modis. Tertiò dicimus, Aristotelem agere de hoc possibili 1. Priorum, sed in studiosorum gratiam, antequam finem huic tractationi imponamus, de eo nos disputaturos.

Argumenta quę Iauelli opinionẽ nõ nihil adiuuant.

Etiã aliorum ingenia sunt.

De Modificatarum enuntiationum oppositione. Cap. 12.

IN tres partes hæc disputatio diuidetur. Prima oppositionem modorum inter se explicabit, secunda repugnantiam enuntiationum eiusdem modi aperiet, tertia demum illorum vocabulorum Amabimus, Edentuli, Illiace, & Pupurea, discrepantiam indicabit. Itaque ex his modis Necesse & Impossibile opponuntur contrariè; Possibile, & Possibile non; subcontrariè: Necesse & possibile non, contradictoriè: sicut Impossibile & Possibile, vt patet in hac tabula.

Necesse est Petrum currere.	Contrariæ.	Impossibile est Petrum currere.
Subalternæ.	Contra dicentes. Contra dicentes.	Subalternæ.
Possibile est Petrum currere.	Subcontrariæ.	Possibile est Petrũ non currere.

Ratio autem horum est, quia enuntiationes aientes, compositæ ex necesse & impossibili, possunt esse simul falsæ; simul autem veræ esse nequeunt. Quare meritò iudicantur contrariæ. Præterea enuntiationes modi possibilis, quarum vna constat dicto negato, alia verò aiente, possunt nonnunquam esse simul veræ; ideòque subcontrariæ appellantur. Qua probatione in reliquis etiam oppositionis generibus facilè vtemur. Quemadmodum igitur quum de enuntiationibus simplicibus ageremus, diximus, enuntiationes contrarias ęquipollere, si alterutri earum postponatur negatio: idem in duabus enuntiationibus prioribus est dicendum. Nam Necesse est esse, & Impossibile est non esse, ęquipollent. Et quod ibi scripsimus, contradicentes æquipollere præposita negatione, idem in istis comprobatur. Siquidem Nõ impossibile est esse, & Possibile est esse, æquipollent. Demũ quod asseruimus, subalternas æquipollere pposita & postposita negatione, idem in istis ẽt obseruari debet; quia Necesse est esse, & Non est impossibile non esse, ęquipollent. His consentiũt, quę superiori capite habes; nẽpe enuntiationes modi possibilis & impossibilis ęquipollere dicto, similiter & modo, dissimiliter se habentibus. Rursumque enuntiationes modi necessarij & impossibilis idem omninò pollere modo, similiter & dicto, dissimiliter se habentibus: quia scilicet huic enuntiationi, Necesse est esse, ęquipollet hæc, Non est possibile non esse.

Nota de Modaliũ æquipollẽtia.

Enuntiationes autem eiusdem modi qua ratione opponantur, his regulis explicatur. Prima. Inter enuntiationes modi necessarij illę in quibus modus est affirmatus, dictum verò dissimiliter se habet, id est, unius est aiens, alterius negans, sunt cõtrarię: illę verò in quibus modus est negatus, dictum verò se habet dissimiliter, sunt subcontrarię. Et si illa, quę habet dictum & modum affirmatum superponatur illi, quę habet dictum & modum negatum, fient subalternę: ex quo patet, quęnam sint contradicentes. Eadem autem regula seruanda est in enuntiationibus modi impossibilis, ut patet in his tabulis.

De oppositione enũtiationũ eiusdem modi.

Tabula

Tabula Necessarij.

Necesse est Petrũ esse album. Contrariæ. Necesse est Petrũ non esse album.

Subalternæ. Contra dicentes Contra dicentes. Subalternæ.

Nõ est necesse Petrũ nõ esse album. Subcontrariæ. Non necesse est Petrũ esse albũ.

Tabula Impoſsibilis.

Impoſsibile est Petrum esse album. Contrariæ. Impoſsibile est Petrũ non esse album.

Subalternæ. Contra dicentes. Contra dicentes. Subalternæ.

Nõ est impoſsibile Petrum non esse album. Subcontrariæ. Non est impoſsibile Petrum esse album.

Secunda regula, qua utendum est in enũtiationibus modi poſsibills, est huiusmodi. Illę in quibus modus affirmatur, dictum verò in una est aiens, & in altera negans, subcõtrariæ sunt; & poſſunt ambæ esse veræ, illæ verò in quibus modus in vtraque negatur, dictum verò in una affirmatur, in altera autem negatur, sunt contrariæ; & pariter falsę interdum inueniuntur. Denique si illa quæ est dicti & modi negati superponatur illi, quæ est dicti & modi affirmati, erunt subalternæ: ac subinde facilè erit contradicentes agnoſcere. Cuius regulæ, hoc est exemplar;

Non

Non est possibile Petrum esse album. — Contrariæ — Non est possibile Petrum non esse album.

Subalternæ. — Contra dicentes. — Contra dicentes. — Subalternæ.

Possibile est Petrũ non esse album. — Subcontrariæ. — Possibile est petrũ esse album.

De vocabulorũ repugnãtia. Sed ut ad extremum illud veniamus, dicimus, Purpurea & Illiace opponi contrariè, Amabimus & Edentuli subcontrariè, Purpurea & Amabimus subalternè, Purpurea, & Edentuli contradictoriè; itemque Illiace & Amabimus.

Purpurea { Non est possibile Petrum non loqui. Non est contingens Petrum non loqui. Impossibile est Petrum non loqui. Necesse est Petrum loqui.

Contrariæ.

Illiace { Non est possibile Petrum loqui. Non est contingens Petrum loqui. Impossibile est Petrum loqui. Necesse est Petrum non loqui.

Subalternæ. — Contra dicentes. — Contra dicentes. — Subalternæ.

Subcontrariæ.

Amabimus. { Possibile est Petrum loqui. Contingens est Petrum loqui. Nõ est impossibile Petrũ loqui Non est necesse Petrum nõ loqui;

Edentuli. { Possibile est Petrum non loqui. Cõtingens est Petrũ non loqui. Non est impos. Petrũ nõ loqui. Non est necesse Petrum loqui.

Quæstio-

Quæstiones.

PRima. Initio capitis diximus, has enuntiationes, Necesse est Petrum currere, Necesse est Petrum non currere, esse contrarias. Id quidem ita refellitur. Vtraque est aiens, cùm verbum præcipuũ sit affirmatum in ambabus, ergo non sunt contrariæ. Respondetur, non esse propriè contrarias: dici tamen contrarias, quia nunquam in simili forma poterunt ambæ esse veræ, licet possint esse vnà falsæ. Eodem modo respondetur ad argumentum, quod adduci poterat cõtra secundam partem capitis, in qua scripsimus, has enũtiationes, Possibile est Petrum currere, possibile est Petrum non currere, esse subcontrarias; cùm alioquin ambæ sint aientes. Sed respondetur, esse subcontrarias ob hanc solùm causam, quia in nullis terminis, aut extremis possunt esse simul falsæ, cùm tamen in aliquibus simul veræ possint reperiri: sicut etiam istæ enuntiationes, Non est possibile Petrum currere, Non est possibile Petrum non currere, sunt contrariç, licet ambæ sint negantes; quia in nulla materia possunt dari enuntiationes simul veræ eiusdem formæ; bene autem simul falsæ. Potest aliter huiusmodi obiectionibus responderi, illas enuntiationes esse verè, ac propriè contrarias, seu aduersas: quod autem dici solet, ex contrarijs vnam debere esse aientem, aliam verò negantem, nequaquam in modalibus esse verum. Quomodo duæ enũtiationes oppositæ possint esse autaiẽtes, aut negantes.

Altera quæstio aduersus tertiam partem capitis, in qua dictum est, Purpurea & Illiace opponi contrariè. Istæ enuntiationes sunt in Purpurea & Illiace,* & tamen omnes sunt simul veræ, ut constat: Non ergo sunt contrariæ. Respondendum est igitur, quamuis ad çquipollentiam enuntiationum cuiusq; vocabuli, cum alijs quæ ad idem vocabulum pertinent, sufficiat, enuntiationes necessarij aliter se habere, quàm alias tres; ita scilicet, ut si aliæ habeant dictum vniuersale, ipsæ habeant particulare; & è contrario: tamen ut inter quatuor uocabula seruentur oppositiones, quæ à Doctoribus explicantur, dictum enũtiationum modi necessarij, semper debere esse vniuersale, & aliarum particulare. Si aliter enim fiat, Purpurea & Illiace non opponentur contrariè, sed potiùs subcontrariè: itemq; Amabimus & Edentuli nõ non opponentur subcõtrariè, sed potiùs contrariè; & fieri poterit, vt omnes enũtiationes positæ in Amabimus & Edentuli sint falsç, cũtra legem subcontrariarum: Igitur si Purpurea & Illiace debent opponi contrariè, & Amabimus, atque Edentuli subcontrariè, vt communis habet schola, propositiones modi necessarij debent in omnibus illis esse vniuersales, & enuntiationes aliorum modorum particulares; vt fiet in sequentis paginæ schemate. An Purpurea & Illiace contrariè opponantur.

Illiace. { Non est possibile omne animal esse hominem. / Non est contingens omne animal esse hominem. / Impossibile est omne animal esse hominem. / Necesse est aliquod animal non esse hominem.

* Purpurea. { Non est possibile nullum animal esse hominem. / Nõ est contingens nullum animal esse hominem. / Impossibile est nullum animal esse hominem. / Necesse est aliquod animal esse hominem.

Si autem volumus afficere, vt Amabimus & Edentuli opponantur contrariè, & Purpurea & Illiace subconrariè, tunc in omnibus enuntiationibus modi necessarij constituamus dictũ particulare, & in reliquis vniuersale. Quiuis sibi poterit confingere tabulam sequenti cõtrariam, & intelliget, quàm sint ea, quæ dicimus, vera.

Pur-

Purpurea.
- Non est posib. aliquod animal nō esse hominem.
- Non est conting. aliquod animal non esse hominē.
- Impossibile est aliquod animal non esse hominem.
- Necesse est omne animal esse hominem.

Illiace.
- Non est posibile aliquod animal esse hominem.
- Non est contingens aliquod animal esse hominem.
- Impossibile est aliquod animal esse hominem.
- Necesse est nullum animal esse hominem.

Contrariæ.

Subalternæ. Contra dicentes. Contra dicentes. Subalternæ.

Subcontrariæ.

Amabimus
- Possibile est aliquod animal esse hominem.
- Contingens est aliquod animal esse hominem.
- Non est impos. aliquod animal esse hominem.
- Non est necesse nullum animal esse hominem.

Edentuli
- Posibile est aliquod animal non esse hominem.
- Contingens est aliquod animal nō esse hominem.
- Non est imposib. aliquod animal non esse hominē.
- Non est necesse omne animal esse hominem.

Duæ restant nobis quæstiones tractandæ. Vna est, quare dicamus, omnes enuntiationes positas in Purpurea & Illiace inter se opponi contrariè, si tres cuiusque vocabuli sunt particulares. Item quomodo asseramus, enuntiationes Amabimus & Edentuli subcontrarias esse, si cuiusque vocabuli vna saltem est vniuersa. Altera est, quare Doctores simpliciter dicant, Purpurea & Illiace opponi contrariè, & Amabimus & Edentuli subcontrariè; si (vt diximus) facillimum est efficere, vt Amabimus & Edentuli sint contraria vocabula: & Purpurea, atque Illiace subcontraria. Placet his respondere, quia non parum id conferet ad Modificatarum enuntiationum intelligentiam. Quemadmodum in enuntiationibus simplicibus se habent signa, ita in modalibus modi. Quare sicut in simplicibus enuntiationibus, si huic propositioni, Aliquis homo est animal, præponatur negatio, fit vniuersa, (nam hæc propositio, Nõ aliquis homo est animal, eadem est penitus atque hæc, Nullus homo est animal) ita si huic dicto particulari, Aliquem hominem esse lapidem, addatur modus negans, vt impossibile, aut non possibile; & dicatur, Impossibile est aliquem hominem esse lapidem, illud dictum reddetur vniuersum. Quod ex eo intelligitur: quoniam hæc enũtiatio, Impossibile est aliquem hominem esse lapidem, vt sit vera, oportet, nullum hominem posse esse lapidem. Igitur cùm in Purpurea & Illiace ponantur in tribus prioribus enuntiationibus modi illi negantes, enũtiationes sunt vniuersales. Contra autẽ si Dictum esset vniuersale; vt Impossibile est omne animal esse hominem, enuntiatio esset quasi particularis. Cuius signum irrefragabile est, quia vt hæc postrema enũtiatio vera sit, sufficit dari aliquod animal, quod non possit esse homo, nempè brutum. Ex his iam manifestum efficitur, quid dicendum sit de enuntiationibus subcontrarijs modi necessarij in Amabimus & Edentuli. Quamuis enim vniuersales videantur, sunt particulares; quia vniuersalitas & cõmunitas modi per negationem tollitur. Nam hęc enuntiatio, Non est necesse omne animal esse hominem, particularis est, & vt sit vera, satis est dari aliquod animal, quod non sit homo necessariò: vti ad veritatẽ huius pronuntiati, Non omne animal est homo, nihil aliud desideratur, quàm dari vnicum saltem animal, quod non sit homo. Constat igitur, nec eas, quas diximus esse in Purpurea & Illiace, esse particulares; nec alias, quas posuimus in Amabimus & Edentuli, censendas esse vniuersas. Obseruandum est tamen hoc loco, in his modificatis ex communi sensu idem esse iudicium, siue negatio præponatur, siue postponatur; dummodo illa admodum pertineat. Verbi gratia. Idem pollent hæc pronuntiata, Aliquem hominem esse animal non est impossibile, & non est impossibile, aliquem hominem esse animal. Quare in his enuntiationibus videtur, vim negationis etiam manere, ac fluere in antecedentia. Sed de priore quæstione hactenus, ad aliam progrediamur.

Quomodo duæ enuntiationes contrariæ cõstẽt dicto particulari.

Modorũ vis.

Sanè propositiones, quæ his vocabulis accommodantur, aliquando constat dicto singulari, aliquando secùs. Si non constent dicto singulari, tam facilè est constituere Purpurea & Illiace contraria, quàm Amabimus & Edentuli: at si constent dicto singulari, tunc necessariò omnes sexdecim enuntiationes constabunt eodem genere dicti: & tum semper enuntiationes, quæ sunt in Amabimus & Edentuli, erunt subcontrarię; quę verò in Purpurea & Illiace, contrarię. Cũ igitur omnibus cõsideratis, Amabimus & Edentuli frequentiùs sint subcontraria, & Purpurea & Illiace cõtraria, quã è diuerso: non immeritò Doctores eam collocandi rationem sequuntur. In scientijs enim ea, quæ frequentissimè fiunt, ita ac si perpetuò fierent, accipiuntur. Dicimus enim, omnem hominem bipedem nasci, tametsi aliquando aliter casus ferat.

Cõmunis Doctorũ opinio excusatur.

De

De reciprocatione modificatarum enuntiationum. Cap. 13.

TErtia affectio enuntiationum modalium est reciprocatio: de qua hi canones tradi possunt. Primus. Enuntiationes modi necessarij affirmati conuertuntur, vt illarum dictum postulat: verbi gratia. Quia dictum huius enuntiationis, Necesse est omnem hominem esse animal, est vniuersale aiens, quod conuertitur in particulare eiusdem qualitatis: ideo hæc enuntiatio conuertitur in hanc, Necesse est aliquod animal esse hominem. Itemq; si dictum exigit conuersionem simplicem, debet conuerti simpliciter, & si per contrapositionem similiter debet conuerti; vt patet manifestè in hac tabula.

Simplici conuersione.	Necesse est aliquod animal esse hominem.	Necesse est aliquem hominem esse animal.
	Necesse est nullum hominem esse lapidem.	Necesse est nullum lapidem esse hominem.
Per accidens.	Necesse est omnem hominem esse animal.	Necesse est aliquod animal esse hominem.
	Necesse est nullum hominem non esse lapidem.	Necesse est aliquem lapidem non esse hominem.
Per cōtrapositionem.	Necesse est aliquem hominem esse lapidem.	Necesse est aliquē non lapidē nō esse nō hominē.
	Necesse est omnem hominem esse animal.	Necesse est omnenon animal esse non hominem.

Secundus canon. Enuntiationes modi necessarij negati non aliter conuertuntur, quàm dictum earum requirit: illæ tamen excipiendæ sunt, quæ deberent conuerti per accidens. Verbi gratia. Bene sequitur, Non est necesse nullum animal esse hominem, ergo non est necesse nullum hominem esse animal. Non tamen sequitur: Non est necesse omne animal esse hominem, ergo nō est necesse aliquem hominem esse animal. Tertius. Enuntiationes modi imposibilis negati debēt conuerti iuxta dicti vim & naturam; illis demptis, quarum dicta essent per accidens conuertenda. Exemplum. Imposibile est nullum hominem esse animal, ergo imposibile est nullum animal esse hominem. At non ita colliges, Imposibile est omne animal esse hominem, ergo imposibile est aliquem hominem esse animal. Est tamen quidam peculiaris modus conuersionis per accidens, competens enuntiationibus modi imposibilis affirmati, quo scilicet particularis aiens conuertitur in vniuersam aientem, & particularis negans in vniuersam negantem. Vt Imposibile est aliquem Leonem esse hominem, ergo imposibile est omnem hominem esse Leonem. Item, imposibile est aliquem hominem non esse animal, ergo imposibile est nullum animal esse hominem. Quartus. Enuntiationes modi imposibilis negati ita reciprocantur, ac reflectuntur, vt & dictum earum extra ipsas reciprocaretur: sicut dictum est in prima regula de enuntiationibus modi necessarij affirmati. Idem omninò sentiendum est de enuntiationibus Modi posibilis affirmati. Loquimur autem de posibili, pro eo quod potest esse: nam si pro eo quod potest esse & non

Peculiaris quidā modus cōuersionis per accidens.

esse

esse accipiatur, ad caput sequens pertinet. Vltimus canon. Enuntiationes modi possibilis negati conuertuntur sicut enuntiationes modi impossibilis affirmati. Ex his constat, conuersionem harum enuntiationum modificatarum non esse mutationem subiecti in prædicatum, & prædicati in subiectum, cùm idem modus, qui in conuersa est, subiectum, vel prædicatum possit in conuertente eundem situm retinere: sed esse mutationem solius dicti.

Difficultates.

De cõuersione enũtiationũ modi necessarij.

Contra id quod dictum est, enuntiationes modi necessarij affirmati conuerti, ut dictum suapte natura postulat, sunt tria exempla: Primum. Hæc est vera, Necesse est omnem hominem album esse animal; & hęc est falsa, Necesse est aliquod animal esse hominem album, quia albedo accidentariò competit animali & homini. Secundum. Certissima est hæc propositio, Omnis creans, necessariò est Deus; hæc contra erronea, Aliquis Deus, necessariò creat: nam Deus non necessariò, sed liberrimè creat. Tertiùm. Omne ridens actu necessariò est homo, nec protinus sequitur, Aliquem hominem necessariò ridere actu. Potissimùm hæc argumenta dubitationem afferunt nobis diui Thomæ discipulis. Concedimus enim, dari quasdam enuntiationes æternæ veritatis, ut hæc, Omnis homo est animal; vera est apud diuũ Thom. etiam nullo homine existente. Illæ autem potissimùm æternæ sunt veritatis, quarum prædicatum est de essentia subiecti in enuntiationibus aientibus, ut Omnis homo est animal: in negantibus verò, quarum prædicatum repugnat subiecto, ut Nullus homo est irrationalis.

De enũtiationibu perpetuò veris.

Veruntamen quia hæc falsa aliquibus videntur, probãda sunt apertissimè, ac ostendendum est, etiam nullo homine existente, non solùm hanc esse veram, Omnis homo est animal; sed hanc etiam, Omnis homo albus est animal. Nam si hæc, Omnis homo albus est animal, esset falsa, vera esset eius contradicens; nempe Aliquis homo albus non est animal. Præterea cùm constet ex his, quæ docet Aristoteles in Postcategoris cap. de Oppositis, animal & non animal ita se habere, vt quicquid non est animal, sit non animal; & è diuerso, si hæc est vera, Aliquis homo albus non est animal, hæc erit vera, Aliquis homo albus est non animal. Quæ consequutio lib. 7. cap. de Loco ab oppositis explicabitur. Iam verò cùm hæc enuntiatio, Aliquis homo albus est non animal, sit particularis aiens & vera, debet cõuerti simpliciter in aliam particularem aientem veram; scilicet Aliquod non animal est homo albus. Vnde sequitur manifestè, aliquod non animal esse animal rationale, habens albedinem. Quare aliquid erit animal & non animal. Sed ne arbitretur aliquis, me hæc diuo Thomæ imposuisse, legat ipsum 3. senten. dist. 10. quæst. 1. art. 1. quæstiunc. 2. Ibi enim docet, ut aliqua prædicatio sit per se, non oportere prædicatum conuenire subiecto, secundùm omnia quæ in nomine subiecti inuoluuntur; sed sufficere, si secundùm aliquid eorum per se ei conueniat. Et ita ait ibi, hanc enuntiationem esse veram, CHRISTVS quatenus hic homo (non dicit quatenus homo) est Deus. Et art. 2. ad 3. quæst. confirmat nostram sententiam, apertissimè dicens, hãc enuntiationem, Homo est animal album, non esse per se: hanc verò, Homo albus est animal, esse per se. Quid clarius? An omnia oportet præmansa in os ingeri? Tamẽ de his vide Caietanum 1. Poster. cap. 9. dub. 3. Si igitur apud diuum Thomam hæc est vera, Necesse est omnem hominem album esse animal, quomodo potest cõuer-

Sententia diui Thomæ.

ti in hanc falsam, Necesse est aliquod animal esse hominem album?

Respondeamus igitur, & primùm dicimus, hæc argumenta non ampliùs infringere nostras regulas conuersionis modificatarum enuntiationum, quàm eas, quas Aristoteles 1. Prior. cap. 2. tradit. Dicimus præterea, nullam illarum conuersionum bonam esse. Et ratio est, quia in omni conuersione, sicut in omni oppositione & æquipollentia, seruanda est eadem vocabulorum significatio; quod profectò non fit in his exemplis. Etenim in illa enuntiatione, Omnis homo albus est animal, verbum Est, dicit essentiam, non existentiam: quia de essentia hominis albi, eo modo quo potest habere essentiam, est esse animal, & habere albedinem. At verò in illa alia, Aliquod animal est homo albus, verbum Est, non dicit essentiam, sed existentiam; quia de nullius animalis essentia est esse album: & ideò non est necessarium: immo verò in Hypothesi argumenti est falsum. Veruntamen licet hæc ita sint, nostra sententia est, hanc aliam enuntiationem, Omnis homo est animal, esse necessariam & ueram, etiam nullo homine existente; & conuerti in hanc, Aliquod animal est homo, quæ est vera, & necessaria, & æternæ veritatis: quia de essentia alicuius animalis, nempe rationalis est esse hominem. Potest alio modo responderi, enuntiationem modi necessarij conuertendam esse in enuntiationem modi possibilis: ut hæc enuntiatio, Necesse est omnem ridentem actu esse hominem, conuertitur in hanc, Possibile est aliquem hominem esse ridentem actu. Et ratio est, quia quemadmodum in enuntiationum simplicium conuersione signum vniuersale Omnis conuertitur in signũ particulare Aliquis: ita in modificatis modus vniuersalis Necesse debet mutari in particularem, scilicet possibile, aut contingens. Facillimus quidem est hic reciprocationis modus: sed qui voluerit regulas superiores defendere, non poterit aliquo vrgeri incommodo, si priorem modum respondendi obseruet.

Notanda ratio.

Alius conuersionis modus.

Iam res ipsa me admonet, ut lectori nostro quod bis in his institutionibus sum pollicitus, repræsentem. Dixi, me hoc loco probaturum hanc enuntiationem, Animal est homo, esse necessariam, ac per se, & veritatis æternæ. Varia enim sunt ista vocabula, sed eandem rem exprimunt. Sit igitur prima ratio. Hæc propositio, Animal est homo, est indefinita, ergo idem pollet aut cum vniuersali, Omne animal est homo, aut cum particulari, Aliquod animal est homo. Primum dici nequit, ergo postremum est asserendum. At in hoc capite sæpe ostensum est, colligiturque ex Arist. 1. Prior. cap. 2. illud pronuntiatum, Aliquod animal est homo, esse necessarium; igitur & istud etiam, Animal est homo. Præterea hæc enuntiatio indefinita, Homo est animal, est necessaria, ergo & eius conuertens, nempe Animal est homo, erit necessaria. Siquidem enuntiationes indefinitæ aientes simpliciter conuertuntur, sicut & particulares. Iam verò quæ est enuntiatio contradicens huius propositionis, Animal est homo? Certè hæc, Non animal est homo, uel Nullum animal est homo; si vera sunt quæ cap. 6. diximus; atqui hæc est impossibilis, ergo alia est necessaria: nam ex duabus contradicẽtibus, si impossibile est vnam esse ueram, necessum est, alteram nunquam posse esse falsam: alioqui duæ contradictoriæ simul falsæ dari possent. Porrò hæc enuntiatio, Animal rationale est homo, proculdubiò est æternæ veritatis. Percunctor igitur, an illud animal rationale, quod necessariò est homo, sit animal, an non animal? Certè non est non animal, ergo animal necessariò est homo. Deniq; quæ necessariò sunt coniuncta vni enti per se, necessariò sunt coniuncta inter sese; sed animal rationale est vnum per se, & in eo necesariò clauditur animal & natura humana: ergo animal & homo necesariò coniunguntur. Necesariò, inquam, non in vni-

An hæc enuntiatio, Animal est homo, sit necessaria.

in vniuersum,& (vt aiunt) distributiuè sumpto animali;sed indefinitè: idest, licet non necessariò omne animal sit homo; tamen necessariò animal indefinitè est homo, quia aliquod animal necessariò est homo. Quòd si aliquis ex antiquioribus, grauioribusq; reperiatur, qui huiusmodi enuntiationes doceat esse accidentarias, more Philosophorum ex comparatione existimandus est loqui. Vt enim si accidentia cum substantia conferantur,nec entia sunt,nec essentiam habent;si verò per se ea absque vlla ad substantiam comparatione consideres, entia iudicabis: ita si illam propositionem, Animal est homo,cum hac alia, Omnis homo est animal,composueris,hanc solam necessariam, illam verò tametsi necessaria sit, accidentariam arbitraberis. Sed vt extremum aliquod hæc digresio habeat,soluendum est argumentũ, quo posset quispiam in nostram sententiam vti. Etenim hæc enuntiatio, Animal est homo albus,sine cõtrouersia est contingens;licet hæc sit necessaria,Homo albus est animal:ergo quamuis hoc pronuntiatum,Homo est animal, necessarium sit,non proinde sit consequens necessarium esse hoc aliud,Animal est homo. At ego primùm respondeo, hoc argumentum solùm ostendere, non omnes quas adduximus rationes esse necessarias. Quare tametsi vna,aut altera è medio auferantur,aliæ nobis restabunt. Deinde nego similitudinem,quia cùm non detur aliquod animal qđ necessariò sit album,nihil mirum est, si hæc oratio, Animal est homo albus, non sit necessaria. At datur aliquod animal,nempe rationale,quod per se,ac necessariò est homo. Quare animal indefinitè sumptum,necessariò est homo, sicut etiam indefinitè sumptum,necessariò est brutum,propter easdem causas. Denique assero, exẽplum,aut instantiam non esse ad propositum,quia homo,vel animal rationale,est ens per se: quæ autẽ vni enti per se necessariò sunt connexa,necessariò inter se connexa sunt,saltem indefinitè. At homo albus est ens per accidens;vnde quæ in eo cõnectuntur, non est necesse vt inter se connectantur. Expendat lector vtriusque partis rationes,& quam probabilioribus argumentis niti iudicauerit, eam sibi deligat.

Mos Philosophorum.

Vide vltimã quæst. cap.8.li.5.

De enuntiationibus modi contingentis, sumendo contingens pro eo quod potest esse, & non esse. Cap. 14.

DIcamus nunc de enuntiationibus modi contingentis, aut possibilis, quatenus possibile significat id,quod potest esse,& non esse: & explicemus earum æquipollentiam,oppositionem,& reciprocationem. Enuntiatio modi contingentis, siue affirmatus sit modus,siue negatus,par est omninò,ac æqualis enuntiationi eiusdem modi, dicti tamen contrarij: vt Contingens est Petrum ambulare,ergo contingens est Petrum non ambulare. Id autem perspicuum est ex locis Aristotelis cap. 11.à nobis citatis.

Aequipollentia.

Circa oppositionem sciendum est,enuntiationem modi contingentis opponi contrariè tam enuntiationi modi impossibilis, quàm necessarij:subalternè verò enuntiationi modi possibilis,sumendo possibile pro eo quod potest esse: denique esse contradictoriam enuntiationis modi contingentis negati, & eiusdem dicti. Dixi, opponi contrariè enuntiationi modi necessarij, quia in aliqua materia potest vtraque esse falsa. Quæ etiam ratio impulit me, vt idem assererem de enuntiatione modi impossibilis.

Oppositio

ECCE TABVLAM.

Contingens est Leonem ridere. Necesse est Leonem ridere.
Cōtingēs est hominē esse risibilē. Cōtrariæ. Impossibile est hominē esse risib.

Subalternæ. Contra dicentes. Subalternæ.

Possibile est Leonem ridere. Subcōtrariæ. Non est cōtingens Leonē ridere.
Possibile est hominē esse risibilē. Nō est cōtingēs hominē esse risi.

Reciprocatio. Denique huius generis propositiones siue affirmetur in ipsis modus, siue negetur, debent reciprocari, sicut exigit dictum: vt hoc pronuntiatum, Contingens est omnem hominem esse album, ita conuertitur, Contingens est aliquod album esse hominem. Nam vniuersa, aiensq; enuntiatio in particularem aientem mutatur.

In superiora obiectiones.

PRima est contra isodynamiam. Hæc propositio, Contingens est hominem nasci absque digitis, omninò est vera, & tamen hæc est falsa, Contingens est hominem nasci cum digitis. Nam necessarium est, saltem apud Philosophum naturalem, hominem nasci cum digitis. Respondetur, aliquid dici necessarium apud Philosophum naturalem, quia ferè semper ita se habet, licet rarò contingat oppositum. Dico igitur ad argumentum: Licet sit necessarium ferè semper, hominem nasci cū digitis, nihilominus sicut rarissimè accipit, hominem nasci absque digitis, ita in illis euentibus rarissimis esset contingens, hominem cum digitis nasci.

Altera est contra reciprocationem. Hæc oratio est vera, Contingens est omnem hominem esse actu ridentem, atqui hæc est falsa, Contingens est aliquod ridens actu esse hominem, cùm necessarium sit omne, quod actu ridet esse hominem: Ergo falsum est quod scripsimus. Sed huic respondetur sicut tribus exemplis superioris capitis.

De

De veritate modificatarum enuntiationum cognoscenda. Cap. 15.

DIfficile est interdum cognoscere, an aliqua enuntiatio modificata sit vera an falsa. Non igitur erit superuacaneum id, antequam finem huic tractationi imponamus, exponere. Proposita nobis aliqua enuntiatione modali, eius dictum in simplicem enuntiationem est resoluendum: tumq; considerari debet, an noua illa enuntiatio necessaria sit, an impossibilis, uel possibilis; atq; ita erit manifestum, vtrum præcedens enuntiatio modificata vera sit, an falsa. Exemplum. Dictum huius enuntiationis, Non est possibile aliquod animal nō esse hominem, resoluitur in hoc pronuntiatum, Aliquod animal non est homo; quod cùm verum sit, ac possibile, falsa est illa modificata, Non est possibile aliquod animal non esse hominem.

De enuntiationibus Hypotheticis. Cap. 16.

POst Categoricam enuntiationem Hypothetica nobis occurrit: de qua, quid sit, & quotuplex primū dicemus; secundò quæ sit aiens, vel negans; vltimò quid ad eius veritatem desideretur. Hypothetica enuntiatio est, quæ ex duabus Categoricis constat, aut ex duabus orationibus, quæ vim Categoricarum obtinent; ut si Sol lucet, dies est: itemq; si Petrus curreret, Petrus moueretur. Diuiditur autem in cōditionatam, coniunctā, & disiunctam. Cōditionata est, quæ constat hac coniunctione Si, vt si Petrus curreret, Petrus moueretur. Coniuncta, quæ constat coniunctione. Et, aut similib. vt Homo est animal, & Lapis est substantia. Disiuncta, quæ cōstat coniunctione Vel, aut similibus, Vel homo sentit, Vel homo caret sensu. In his autem enuntiationibus non illa dicitur aiens, aut negans, cuius præcipuum verbum affirmatur, vel negatur, quemadmodum in Categoricis; sed illa est aiens, cuius cōiunctio affirmatur; illa negans, cuius coniunctio negatur. Vnde hæc est aiens, Si Petrus non moueretur, Petrus non curreret: hæc verò alia est negans, Non si Petrus est homo, Petrus est albus. Sicut enim se habet in simplicibus verbum, ita coniunctio, aut aduerbium in Hypotheticis.

Quid sit & quotuplex enuntiatio Hypothetica.

De aiente, & negante Hypothetica.

Cæterùm quòd ad veritatem, vel falsitatem huius generis enuntiationum attinet, has regulas accipe. Vt enuntiatio conditionata sit vera, oportet consequens sequi ex antecedente, vt si Sol lucet, dies est. Omnis enim conditionata duabus partibus constat, antecedente & consequente. Antecedens est, cui immediatè iungitur coniūctio Si, vt in hac oratione, Si Sol lucet, dies est; illa Categorica Sol lucet, est antecedens; illa verò, dies est, consequens. Qua in re nihil curandum est, quæ pars priùs ponatur; sed quæ sit illa, cui illa coniunctio Si applicatur. Nam etiam si ita dicam, Dies est, si Sol lucet, idem est consequens, idemq; antecedens, quæ in ista, si Sol lucet, dies est. Vt autem sit vera enuntiatio conditionata, non est necessum, veram esse aliquam ex Categoricis, quæ eam componunt. Noctu enim verum est hoc pronuntiatum. Si Sol lucet, dies est, quia consequens sequitur ex antecedente. Hinc ortum est illud axioma, omnium ferè Dialecticorum consensu receptum, omnis enuntiatio conditionata vera, est necessaria. Quamuis in hac etiam regula verum sit, qđ vulgò dicitur, non esse canonem adeo certum, quin vnam saltem exceptionem patiatur.

Quę cōditionata sit vera.

In prim is enim in enuntiationibus, quibus vtimur, quũ promittimus, id nõ requiritur. Nõ enim mẽtitur, qui ait filio: Si doctus euaseris, constituã te hæredẽ: ac profectò non est necessaria enuntiatio, quia re uera fieri poterit, vt filius doctus euadat, nec à patre hæres nominetur. Quin etiã quũ de præteritis loquimur, sepæ dicimus, Si venisses, hoc, aut illud fecissemus; & certè quamuis venisset, forsitan illud minimè egissemus. Dicendum est igitur per communem loquendi vsum, interdum Dialecticæ leges temperari, præsertim quum rem quasi certam habemus; tametsi contingentem. Secunda regula. Enuntiatio coniuncta vt si vera, oportet, vtranque eius partem esse veram; vt autem sit falsa, sufficit alterutram partem esse falsam. Hæc enim est falsa, Et lapis est homo, & tu es Leo: hæc autem est vera, Et tu es homo, & Leo est animal. Tertia regula. Disiuncta erit vera, si altera saltem eius pars fuerit vera vt Petrus est homo, vel Petrus est Leo: sed tum erit falsa, quum vtraq; eius pars falsa fuerit, vt Vel homo est Angelus, vel homo est Leo.

De conditionali negante.

Hinc colligendum est, enuntiationẽ conditionatam negantem solùm negare, cõsequens sequi ex antecedente; licet antecedens & cõsequẽs vera sint; vt Non si Petrus est homo, Petrus est albus. Porrò & illud ex superioribus sequitur, enũtiationẽ disiunctam negantem æquiualere coniunctæ aienti, compositæ ex duabus Categoricis oppositis: vt hæc enuntiatio, Non vel tu es Leo, vel tu es serpens, æquiualet huic, Et tu non es Leo, & tu non es serpens. Cũ enim enuntiatio disiuncta vt sit vera, sufficiat alterã partem esse veram, qui negat talẽ enũtiationem, subinde asserit, vtranque eius partem falsam esse, & vtriusque oppositum verum esse. Alio præterea argumento confirmari potest hoc consectariũ, nam enuntiatio coniuncta & disiuncta aientes, compositæ ex Categoricis oppositis, sunt contradictoriæ, cùm in nulla materia possint esse simul veræ, aut simul falsæ; vt hęc, Et tu es lapis, & tu es serpens: itemq; hæc alia, Vel tu non es lapis, uel tu non es serpens, nunquam in veritate, aut errore poterunt consentire; Ergo si alterutri earum præponatur negatio, æquipollebit suæ contradictoriæ.

De coniũctæ, ac disiunctæ enuntiationis æquipollentia.

Dubia, & argumenta in superiora.

Nonnullę Categoricę videntur Hypotheticæ.

Contra definitionem Hypotheticæ enuntiationis est argumentum, Hæc enuntiatio, Homo qui est rationale, est animal quod est sensibile, est Categorica; sed constat duabus Categoricis: ergo definitio Hypotheticæ enuntiationis competit alijs à definito. De assumptione nulla est controuersia. Probatur propositio. Quia illa enuntiatio est aiens, aut negans ex verbo, non ex coniunctione. Respondent quidam, non esse Hypotheticam, quia in definitione Hypotheticæ intelligitur, eius partes debere media coniunctione copulari; cumque superioris enuntiationis partes nõ coniunctione, sed verbo Est coniungãtur, dicunt non esse Hypotheticam. Sed non placet solutio. Multæ enim Hypotheticæ non constant aliqua coniunctione, vt postea dicemus. Quare aliter respondendum est, illam enuntiationem non esse Hypotheticam, quia in definitione Hypotheticæ enuntiationis subintelligendum est, eam constare duabus Categoricis; vt præcipuis suis partibus; at enuntiatio posita in argumento, constat vt præcipuis suis partibus subiecto & prædicato, quæ sunt homo & animal: alia uerò adduntur, vt explicationis subiecti, ac prædicati.

Secundum probat, enuntiationem coniunctam, & disiunctam non esse Hypotheticas.

ticas. Nam Hypothesis idem est quod suppositio, sed sola enuntiatio conditionata progreditur ex suppositione, aut conditione: ergo ea sola est Hypothetica. Respondetur, in nominibus non tam esse considerandum id à quo nomen sumitur, quàm id ad quod significandum imponitur. Hominis enim uocabulum fortè sumptum est ab humo, id est terra, quia homo primus ex terra conditus est; ac nihilominus impositum est etiam ad significandum illos, qui non ex terra gignuntur. Ita etiam hoc nomen Hypothetica sumptum quidem est ab Hypothesi, sed impositũ est ad significandum non eas tantùm quæ ex Hypothesi progrediũtur enuntiationes, sed omnes etiam non Categoricas. Quò fit, ut coniuncta & disiuncta sint Hypotheticæ, non quoad id à quo nomen sumptum est, sed quoad id, ad quod significandum impositum est.

An cōiũcta & disiuncta sint Hypotheticæ.

Tertium improbat definitionem enuntiationis coniunctæ. Hoc pronuntiatum, Homo & brutum sunt animalia, constat coniunctione Et, atqui non est enuntiatio coniuncta, cùm non sit Hypothetica; ergo diffinitio quadrat in alia à re definita. Propositio nota est. Probatur assumptio. Nam habet vt præcipuam partem sui verbum Sum, & ex illo sumitur affirmatio, aut negatio huius, similiumque pronuntiatorum. Respondetur, illud pronuntiatum non esse enuntiationem coniunctam, de qua nunc disserimus, nec ei conuenire definitionem enuntiationis coniunctæ; quia in ea subintelligendum est genus: nempe enuntiatio Hypothetica. Idem de hoc alio pronuntiato, Omne animal est rationale, aut irrationale, sentiendum est. Non enim est enuntiatio disiuncta, sed simplex, ac Categorica; prædicato tamen disiuncto constans. Itaq; sunt quædam enuntiationes Categoricæ, quæ parum ab Hypotheticis differunt, quo ad voces; sed nihil omninò sensu distinguuntur. Video multa hoc loco à Sophistis accumulari; sed propriè in eos illud Ciceronis iactabitur, Arcem ex cloaca facere. In rebus enim nullius ponderis tragœdias excitant.

Idẽ quod in primo dubio explicatur.

Quartum probat, disiunctam non esse Hypotheticam. Etenim (vt docet Aristoteles 1. Periher.) enuntiatio Hypothetica est coniunctione vna, at disiuncta enuntiatio non est coniuncta, ergo non est enuntiatio Hypothetica. Respondetur, coniunctionẽ Vel, sensum quidem disiungere; sed verba coniungere. Et hoc sufficit, vt talis enuntiatio coniunctione vna dicatur.

Quintò dubium est, an verum sit, quod dicunt auctores graues; enuntiationum disiunctã, cuius vtraq; pars est vera, esse falsam. Quę sentẽtia est diui Thomę opusc. 48. tract. 1. de Syllogismo simpliciter cap. 18. & in tractatu de Enuntiatione, quando agit de Hypothetica disiuncta. Immò docet, vt enuntiatio disiuncta sit, vera, non oportere alterã partem esse falsam; sed omninò primã esse debere falsam. Itaq; omnis enũtiatio disiuncta, quę habet primam partem verã, est falsa. Et confirmatur illorum opinio. Nam inepta uidetur hæc enuntiatio, Ego vel sum in hoc loco, uel sum in hac domo. Respondetur, absque dubio enuntiationem disiunctam, quæ habet vtranq; partem ueram, esse ueram. Vt hæc propositio Vel tu non es Leo, uel tu non es Bos, est uera, & eius utraque pars est uera. Quod sanè ita probatur. Istæ enuntiationes sunt contradicentes, Vel tu non es Leo, uel tu non es Bos; & ista alia, Et tu es Leo, & tu es Bos; & secunda est falsa, ergo prima est uera. Assumptio & consequutio patent. Sed probatur propositio. Tum quia in nulla materia possunt istæ enuntiationes esse simul falsæ, nec simul ueræ; tum etiam quia omnes concedunt, enuntiationem coniunctam & disiunctam ea oppositis enuntiationibus Categoricis constitutas esse contradicentes. Præterea illud quod additur, oportere scilicet, ut prima pars sit falsa,

An disiuncta vera vtranque partem veram habere possit.

incredibile est. Sequeretur enim inde, si mihi præponeretur aliqua enũtiatio disiuncta, cuius ignorarem, vtrum pars prior esset falsa, ignorare me etiam, an tota enuntiatio esset vera: quod est maximum incommodum. Nam si ego à longinquo viderem rem aliquam progredi, certò cognoscerem eam esse animal; ignorarem tamen, essetne homo, vel brutum. Tunc igitur si quis ita argumentaretur, Illud est animal, ergo vel est homo, vel brutum, iam ego scirem, consequentiam esse bonam, & antecedens esse verũ; & postea dubitarem, vtrum consequens esset verum, quia dubitarem, vtrũ prima pars esset vera, an secunda. Insani autem hominis est, scire antecedens esse verum, & consequentiam bonam, & dubitare, an consequens sit verum. In Topicis de his iterum disputabimus. Illud autem Opusculum non est diui Thomæ, vt doctiores Thomistæ concedunt. Ad confirmationem verò respõdetur, aliud esse loqui ineptè, & aliud verè. Vulgò enim dici solet, *Amentes & pueros verum dicere*. Quid? Quòd si illa inepta est, aliæ dabũtur nõ ita uanè; quæ apud graues autores passim reperiẽtur.

Multa genera Hypotheticarum enunciationũ recensetur.

Sextum argumentum probat, plures esse species enuntiationis Hypotheticæ. Siquidem enuntiatio causalis, ut Quia homo est rationalis; homo est risibilis; & enuntiatio quam vocant rationalem, vt Homo est animal, ergo homo est substantia, sunt enuntiationes Hypotheticæ; & ad nullam trium illarum specierum pertinent. Idem argumentum fieri posset de enuntiatione temporis, vt Quando ego legebam, tu ambulabas: & de enuntiatione locis, loci, vt Vbi ego legebam, tu ambulabas: insuper de enuntiatione comparationis, vt Paratior est Deus ad miserendum: quã nos ad scelera castiganda: & denique de enuntiatione similitudinis, vt Sicut Aristoteles Platonem correxit, ita diuus Thomas quædam Alberti Magni præceptoris sui dogmata emendauit. Et quidem has enuntiationes esse Hypotheticas, probatur, quia earum affirmatio, aut negatio non pendet ex affirmatione, aut negatione verbi, sed ex affirmatione, aut negatione coniunctionis; uel aduerbij. Cæterum non pertinere ad aliquam ex illis tribus formis, ita ostenditur. Nam in primis causalis non est disiuncta, ut patet; neque est coniuncta, quia ut coniuncta sit uera, sufficit utranque partem esse ueram: at ut causalis sit uera, non sat fuerit utranque partem esse ueram, sed præterea desideratur, ut una sit causa alterius. Neq; esse cõditionata, quia conditionata potest esse uera; licet utraq; pars sit falsa. Causalis autem nisi utranq; partem ueram habeat, falsa iudicabitur. Deinde rationalis utranq; partem ueram habeat est necesse, in quo distinguitur à conditionata; & unam sequi ex alia, in quo distinguitur à coniuncta: in utroque autem differt à disiuncta. Præterea enuntiatio temporis (superiùs allata) exigit non solùm utranque partem esse ueram, sed præterea esse simul ueram, in quo distinguitur à conditionata, & coniuncta, & etiam disiuncta. Enuntiatio autem loci exigit simultatem loci. Enuntiatio comparationis exigit excessum quẽdam, ac interdum æqualitatem. Deniq; ennntiatio similitudinis exigit similitudinem, & profectò enuntiatio conditionata, coniuncta, uel disiunctæ nihil tale postulant. Respondetur primò, plures esse species enuntiationis Hypotheticæ, sed illas tres solùm ab auctoribus numerari; quia sunt frequentissimæ. Respondetur secundò, has sex species deduci ad illas tres, sciicet duas priores ad conditionatam, quatuor posteriores ad coniunctam: tametsi plura ad istas sex, quàm ad tres priores exigãtur. Quemadmodum licet plura desiderentur, ut aliquid sit homo, quàm ut sit animal, nihilominus homo sub animali continetur: tanquam inferius sub superiori.

De rationali enuntiatione.

Verùm hoc loco inscitiam meam ingenuè fateri oportet. Nunquam enim mihi persuaderi poterit, quam uocant enuntiationem rationalem, esse enuntiationem. Etenim

enim enuntiatio ad ſecundam mentis operationem pertinet, at illa oratio, quam iſti rationalem dicunt, manifeſtè ad tertiam operationem attinet, quia eſt oratio ex antecedente, & conſequente veluti ſuis partibus conſtituta, quas coniunctio inferendi connectit. Enimuerò enuntiatio conditionalis (propriè loquendo) nec ex antecedēte & conſequente componitur, nec illa (qualicūque ſint) nota inferendi, id eſt, Ergo, vel Igitur, cōnectūtur: quæ omnia apertiſsima ſunt in rationali. Iá verò ſi oratio rationalis eſſet enuntiatio, eadem ratione dicendum eſſet, Syllogiſmum, Inductionem, Enthymema, & exemplum eſſe enuntiationes. Quare nulla reſtaret ratio, quare diuus Thomas ſolam ſecundam operationem huic libro Perihermenias dirigendam concederet. Pręterea omnis enuntiatio tam ſimplex, quàm Hypothetica, poteſt eſſe antecedēs, aut pars antecedentis alicuius argumentationis : hæc autem oratio, Homo eſt animal, ergo homo eſt ſubſtantia, non video quomodo poſsit in antecedente alicuius enuntiationis collocari: ergo non eſt enuntiatio. Propoſitio inductione cōſtat. Nam modales, & quæ de ineſſe dicuntur, proculdubiò poſſunt in argumentationis antecedente poni: inſuper & omnes Hypotheticæ conditionatæ, coniunctæ, diſiunctæ, temporis, loci, comparationis; immò & cauſales ponuntur in antecedente illius argumentationis, quæ Exemplum vocatur. Vt Niniuitis pepercit Deus, quia egerunt pœnitētiam, ergo & nobis ſimiliter parcet, ſi eorum mœrorem imitemur. Aſſumptio verò alia ratione probari non poteſt, quàm petendo talem argumentationem. Dices. Ecce illam. Bene ſequitur, Homo eſt animal, ergo homo eſt ſubſtantia: ergo bene etiā colligetur, Brutum eſt animal, ergo brutum eſt ſubſtantia. Sed profectò hoc non eſt vti illa oratione, quam rationalem vocant, niſi (vt aiunt) iuxta ſuppoſitionem materials; ſeu (vt Latiniùs loquar) pro vocibus ipſis. Hoc tamen pacto etiam integrum ſyllogiſmum ego conſtituam, non dico enuntiationem, ſed enuntiationis etiam ſubiectū, aut prædicatum; hac ratione: Omnis demonſtratio eſt ſyllogiſmus generans ſcientiā, ſed hæc oratio, Omne animal eſt ſubſtantia, omnis homo eſt animal, ergo omnis homo eſt ſubſtantia, eſt demonſtratio: ergo hæc oratio eſt Syllogiſmus generans ſcientiam. Item alia ratione ſuperior inſtantia, aut obiectio refelletur. Siquidem omnis enuntiatio poteſt eſſe integrum antecedens, aut integra pars (id eſt, integra propoſitio, vel aſſumptio) antecedentis argumentationis, quod profectò minimè fit in ſuperiori obiectione. Quare ſequamur id, quod uerum eſt, orationem rationalem non eſſe enuntiationem. Quòd ſi fortè in ullo ex auctoribus grauioribus (nam ſophiſtę contemnendi ſunt, potiùs quàm interpretandi) inueniamus, rationalem orationem eſſe enuntiationem, intelligendum eſt, impropriè eum enuntiationis vocabulum uſurpaſſe; aut ſui temporis vulgarem opinionem retuliſſe, ſcriptiſque mandaſſe. Igitur enuntiationis, eiuſque tum formis, tum etiam affectionibus explicatis, ad Syllogiſmorum tractationem procedamus.

BENEDICTVS DEVS.

COM-

COMMENTARIORVM IN VNIVERSAM LOGICAM LIBER QVINTVS:

IN QVO DE ARGVMENTATIONE, & eius formis disseritur.

De Materia, & ordine libri. Cap. 1.

Ertia mentis operatio est discursus, id est, progressus quidam rationis, ab vna enuntiatione cognita, ad aliam ex illatione cognoscendam: quod certè fit argumẽtando. Ad hanc itaq; instituendam, agitur in hoc libro de argumentatione. Quid autem sit argumentatio & quonam pacto in bonam & malam diuidatur, lib. 1. cap. 10. explicauimus: ubi ostendimus, malam argumẽtationem non esse appellandam argumentationem. Bona autẽ argumentatio in quatuor præcipuas formas diuiditur, in Syllogismum (qui & ratiocinatio dicitur) Inductionem, Enthymema, & Exemplum: de quibus hoc loco (quanta fieri poterit diligentia) disputabimus. Nam ea est propria Dialectici disputatio. Est autem Syllogismus argumentatio, in qua, quibusdam positis & concessis, aliquid aliud, ob eam causam quia hęc posita sunt, necessariò colligitur. Et quidem syllogismus alius Categoricus, alius Hypotheticus, quemadmodum & enuntiationes, ex quibus componuntur, aliæ sunt Categoricæ, alię Hypotheticæ. Primùm igitur de Categorico disseremus.

Argumentationis partitio.

Argumentum.

IN id quod dictum est, ad Dialecticum pertinere agere de quatuor formis argumentationis, est argumentum. Arist. enim 1. Poster. cap. 1. docet, syllogismũ & inductionem esse argumentationes Dialecticas, enthymema verò & exemplum, Oratorias. Quam sententiam 1. Topic. cap. 10. repetit. Nanque syllogismum & inductionem argumentationes esse Dialecticas, ait. Et 2. lib. artis Orator. cap. 21. docet, Oratorem vti debere enthymematibus & exemplis: inductionem verò inutilē ei esse, præterquam in paucis: Ergo non est Dialectici muneris, de enthymemate & exemplo disserere. Respondetur, quoad vsum enthymema & exemplum argumenta esse Oratoria, quia his frequentissimè vtitur; rarissimè autem syllogismo & inductione; at quoad doctrinam, omnia esse Dialectica, quia Dialectici interest, omnia ista docere; tametsi quia frequentiùs ratiocinatione & inductione vtitur, ista duo argumentorum genera Dialectica appellentur. Nam quamuis interdum Dialecticus enthymemate vtatur, paratus est illud ad syllogismũ reducere: quod nunquam

Quæ sint Dialecticæ argumẽtationes.

quam Rhetores faciunt. Nec sententia nostra eo nomine est explodenda, quòd quidam Oratorię artis scriptores; atque magistri enthymematis & exempli naturam doceant; nam id faciunt, quia Rhetoricam ignaris Dialecticæ tradunt, aut certè mittunt falcem in messem alienam.

Argumentatio est genus proximũ syllogismi.

Alia dubia potuissemus proponere, quæ consultò dimittimus; quia iam lib. 1. cap. 10. tractata fuere. Hoc autem loco adnotabimus, Arist. 1. Prior. cap. 1. diffiniuisse syllogismum per orationem, nos autem per argumentationem; quia oratio genus est remotum, argumentatio proximum. Itemq; illud obseruabimus, eam particulam, Et concessis positam, esse in diffinitione syllogismi à Boëthio: quia etsi ratiocinatio optimè inferat conclusionem, quamuis pręmissæ non concedantur, tamen quum syllogismus in vsum disputationis accipitur, necesse est, antecedentis sumptiones concedi ab aduersario, vt conclusio possit inferri.

De maioribus partibus syllogismi. *Cap. 2.*

Perspicuum igitur est, quot partibus constare oporteat syllogismum. Primùm enim in antecedente duas enuntiationes debet habere. In definitione quippe syllogismi dicitur, Quibusdam positis, at non intelligitur quibusdam positis, id est, quibusdam vocabulis positis; nam hoc pacto etiam enthymema procederet ex quibusdam positis; sed quibusdam enuntiationibus certa quadam methodo collocatis. Quò fit, ut antecedens syllogismi semper debeat esse compositum ex duabus propositionibus: quæ à nonnullis propositiones, ab alijs pręmissę; sed à Latinioribus sumptiones dicuntur. Verùm ex his ea, quę priori loco ponitur, dicitur maior, propositum, aut propositio; quæ verò posteriori; minor, assumptio, vel assumptũ. Aliam pręterea enuntiationem syllogismus desiderat; nam in diffinitione syllogismi dicitur, aliud quidpiam ab his, quæ posita, sunt necessariò colligi. Hęc autem pars cùm una sit, varijs nominibus appellatur, à nobis dicitur conclusio, ab alijs, pręsertim quibus summa est elegantiæ cura, cõnexio, & complexio: nec defuit, qui eam intentionem vocaret.

Propositio & assũptio.

Conclusio

Quæstiones.

Sitne conclusio pars syllogismi

Caeterum quęstio est, an conclusio sit pars syllogismi. Non enim desunt, qui arbitrentur, non esse eius partem, sed tantùm effectum. Quare apud ipsos solę pręmissæ constituunt syllogismum. Et quidem illorum sententia duobus argumentis potest corroborari. Primum. Conclusio debet esse aliud quidpiam, vt dicit Aristoteles in definitione, sed aliud apud Porphyrium ca. de Differentia vertente Bëthio discrimen essentiale denotat: Ergo conclusio essentialiter distinguitur à syllogismo, & non est pars eius. Alterum. Aristoteles 2. Priorum cap. 1. asserit, syllogismum posse inferre multas conclusiones, at conclusio infertur ex pręmissis, ergo sumptiones solę constituunt syllogismum. Tamen contraria sententia est probabilior: primùm quia syllogismus est argumentatio, sed argumentatio est oratio ex antecedente & consequente veluti suis partibus constituta; ergo conclusio est pars syllogismi: Pręterea id patet ex definitione syllogismi, in qua dicitur, syllogismum esse argumentationem, in qua aliud quidpiam, id est conclusio, &c. Obserua illud, In qua; ergo conclusio est in syllogismo, non extra ipsum. Vltimò id probatur quia si conclusio non esset pars syllogismi, Barbara & Baralipton non essent distin-

cti modi syllogismorum, cùm sola conclusione differant. Ad prius autem illud, quod superioris sententiæ auctores obijciebant, respondetur, conclusionẽ esse aliud à præmissis, &(ut dicit Aristoteles) ab his quæ posita sunt; non tamen omninò à syllogismo, cùm sit pars eius. Ad secundum respondetur, ibi Aristotelem vsum fuisse figura Synecdoche, qua pars nomine totius appellatur; ut quũ annus pro hyeme ponitur. Quare solas sumptiones tunc vocauit syllogismum.

Sitne conclusio aliud à præmissis

Alia porrò nobis se offert quæstio, ex Ciceronis auctoritate orta. Ipse enim in eo Academicarũ quæstionum libro, qui Lucullus inscribitur, hunc syllogismum(ut cæteros) approbandum censet: Si lucet, lucet, atqui lucet: ergo lucet: sed in hac argumẽtatione conclusio non est alia à sumptionibus, ergo diffinitio syllogismi non bene fuit tradita. Respondetur: quemadmodum lib. 3. cap. 17. quum de relatione ageremus, diximus, relatum habere aliud correlatum aut re, aut ratione distinctum; ita nunc quum dicimus, conclusionem esse aliam à præmissis, id intelligendum esse, aut re, aut ratione. Item alio simili, quod inferemus, id clarum fiet. Subiectum & prædicatum enuntiationis habent se ut forma & materia, & nihilominus in enuntiationibus, quas identitas vocant, ut Homo est homo, idem re uera est subiectum & prædicatum; quamuis diuersis rationibus: ut docet diuus Thomas 1. parte quæst. 13. art. vltimo. Non aliter de syllogismi conclusione dici potest. Quamuis meo iudicio, discrimen sit, quòd huius generis syllogismorum nullus sit vsus in disciplinis, aut colloquijs, at identicis enuntiationibus passim egeamus, & frequentissimè illis vtamur. Vnde Paulus ad Romanos cap. 11. tanquam ad grauissimum incommodum quosdam perducit, cùm eos vi argumẽti cogit negare, enuntiationem quãdam identicam. Alioqui(ait) gratia iam non est gratia.

De partibus minutioribus Syllogismi. Cap. 3.

Termini, extremiue definitio.

SIllogismus præterea Categoricus, de quo nunc potissimùm disputamus, quanquam tribus solùm enuntiationibus constet, & quælibet enuntiatio ex duobus terminis, extremisve componatur, non debet totus ipse ex pluribus terminis: quàm tribus confici. Vocamus autem extremũ, aut terminum, id, in quod dissoluitur propositio: ut in hac enuntiatione, Homo est animal, termini sunt homo & animal; quia si auferatur ex ipsa verbum Est, quod eius partes connectit, dissoluetur profectò, & solùm restabunt homo & animal. Verùm termini aliter appellantur in libro Perihermenias, & in libris Priorum. In illo siquidem, quoniam solùm consideratur enuntiatio, dicuntur subiectum & prædicatum: in his verò cùm non consideretur enuntiatio ratione sui tantum, sed quatenus est pars syllogismi, aliter appellantur. Dicimus enim, syllogismum constare ex tribus terminis, quorum vnus, maius extremum vocatur, alter minus extremum, tertius medium. Et cùm syllogismus in antecedente duas enuntiationes habeat, quæ ex tribus terminis componũtur, ille terminus qui ponitur in maiori & minori enuntiatione, medium nominatur: quia autem in maiori enuntiatione cum medio, maius extremum: Sicut ille qui in minori sumptione cum medio collocatur, minus extremum dicitur. In tertia de-

Nomina terminorum.

mum

mum enuntiatione, quæ est conclusio, maius ac minus extremum ponenda sunt, non tamen medium. Exemplum. *

Ratio autem est manifesta: nam (ut dictum est) conclusio in disciplinis debet esse alia à pręmisśis; & sanè si medium ingrederetur conclusionē, non differret conclusio ab altera pręmissarum. Verbi gratia. Si medium ingrederetur conclusionem cum maiori extremo, non differet à maiori enuntiatione, nec distingueretur etiam à minori, si ingrederetur conclusionem cum minori extremo.

Quare medium à conclusione exulare debeat.

* Antecedens. { Maior. / Minor.
Consequens { Conclusio.

{ Barbara. { Omne animal est substantia. / Omnis homo est animal. / Ergo omnis homo est substantia.

{ Animal Medium, substantia maius extremum. / Animal Medium; homo minus extremum. / Homo Minus extremum, substantia Maius.

Quæstiuncula.

VEruntamen potest fieri argumentum in hanc sententiam. Nam in hoc syllogismo, Omnis homo est animal, sed Petrus est homo, ergo aliquod animal est homo, medium nempe Homo ingreditur conclusionem cum maiori extremo. Et quidem conclusio à maiori enuntiatione distinguitur. Respondetur, argumentationem illam non esse syllogismum, sed enthemema; nam eius conclusio non infertur ex enuntiationibus positis, sed ex sola maiori enuntiatione, iuxta leges bonæ cōuersionis; libro de superiore stabilitas. Illa autem enuntiatio quæ ponitur loco minoris, non est minor; sed ita se habet ad conclusionem, ac si ibi posita non fuisset.

De Syllogismi diuisione. Cap. 4.

DIuiditur autem syllogismus imperfectum & in imperfectum. Syllogismum perfectum dicit Arist. 1. Prior. cap. 1. esse illum, qui nulla re externa indiget, ut intelligatur, eius conclusionem ex propositis in antecedente sumptionibus necessariò colligi. Huius generis sunt omnes ratiocinationes, quę in Barbara, alijsque tribus modis primæ figuræ conficiuntur: ita enim sunt necessariæ, & connexionem adeò perspicuam & manifestam habent, ut nec conuersionem alicuius enuntiationis, nec pręmissarum traiectionem, aut transmutationem desiderent. Imperfectus autem syllogismus est, qui externo aliquo præsidio indiget, ut appareat necessarius; id est, oportet aliquam enuntiationem reciprocari, aut commutari præmissas; aut denique deduci ad incōmodum respondentem. Tales sunt omnes syllogismi aliarum figurarum, & quinque posteriores primæ figuræ. Probatur autem diuisio ex syllogismi definitione. Nam syllogismus est oratio, in qua quibusdam positis, aliud quidpiam ab his quæ posita sunt, necessariò colligitur. Ille ergo perfectus erit syllogismus, cuius collectionis necessitas perspicua fuerit, & manifesta; si autem secùs se res habeat, erit imperfectus. Sed quęnam obsecro principia sunt atque initia, quibus syllogismus perfectus ab imperfecto poterit separari? Duo. Vnum appellatur, Dici de omni, aut In toto genere; alterum, Dici de nullo, aut in nulla generis parte. Dici de omni est, quādo nihil potest accipi inferiùs subiecto, de quo prædicatum nō efferatur.

Quis perfectus sit. & quis imperfectus syllogismus.

Quid sit, in toto genere, aut in nulla generis parte, dici.

Voco

Voco autem inferiùs subiecto illud, de quo subiectum potest prædicari cum signo vniuerso, uel particulari; siue directè, siue indirectè; ut Omnis homo est substantia: sed aliquod animal est homo, ergo aliquod animal est substantia. Inseruit autem hoc principium modo primo & tertio primæ figuræ. Dici de nullo est, quum ab omni eo, quod in subiecto comprehenditur, attributum remouetur; ut Nullus homo est lapis: sed aliquod animal est homo, ergo aliquod animal non est lapis. Quod quidem principium pertinet ad secundum & quartum modum primę figuræ Quū igitur in illis tantùm quatuor ratiocinationibus, quæ in quatuor prioribus modis primæ figuræ inueniuntur, ista principia obseruentur, ipsæ quidem perfectæ erunt, reliquæ imperfectæ.

Obiectiuncula.

Quodnā sit extremū præsidium.

SEd ostendo hos etiam quatuor modus esse imperfectos: nam aliquo externo præsidio egent; nempe regulis, Dici de omni & dici de nullo. Respondetur, hęc principia non esse externa, sed internè contineri in illis quatuor modis. Externum autem uocatur reciprocatio enuntiationum, aut earum trāspositio, aut deductio ad incommodum; quibus iuuantur reliqui modi, ut appareant necessarij.

De tribus figuris. Cap. 5.

Figuræ definitio.

DIximus hucusque, quid esset syllogismus, quibus constaret partibus, & quotuplex esset: dicamus nunc, quot sit figuræ syllogismorum. Est autem figura, certa quædam medij cum extremis collocatio. Ac certè si medium subijciatur in propositione, & prędicetur in assumptione, consurgit prima figura: si prædicetur in ambabus, fit secunda: denique si in utraque præmissarum subijciatur, tertia. Quinque autem regulæ in omnibus his figuris sunt obseruandæ. Prima, ne vtraque prę-missarum sit negans: secunda, ne utraq; sit particularis: tertia, ne conclusio sit aiens, si alterutra sumptionū fuerit negans: quarta, ne conclusio sit uniuersa, si alterutra prę-missarum particularis fuerit; quamuis possit cōclusio esse particularis, utraque sumptionum vniuersa existente, ut fit in Darapti & Felapton: quinta, ne medium ingrediatur conclusionem: quæ regula à nobis iam probata est, & infra etiam demonstrabitur. Diligentissimè autem hęc præcepta retineri debent; ne fortè eorum aliquo neglecto, possit ex uero antecedente falsum consequens nasci.

Generales figurarū regulæ.

Obseruatio.

DVbium est, sintne tres tantùm figurę, an etiam quatuor: deinde utrum omnes syllogismi in figuris contineantur. Sed hæc meliùs expedientur, tribus formis syllogismorum expositis.

De prima figura. Cap. 6.

QVemadmodnm in vna ciuitate multæ sunt domus, atque familiæ, ita in vna forma syllogismorum varij modi continentur. Dicitur autem modus certa quædam præmissarum, conclusionisq; compositio. Sed prima figura nouem habet modos, quorum priores quatuor directè concludunt, posteriores quinq; indirectè. Directa conclusio est, in qua maius extremum de minori prædicatur: indirecta autem, in qua minus dicitur de maiori. Leges verò huius figuræ duæ sunt, vna ne maior, aut propositio sit particularis; altera ne assumptio vnquam sit negans. Quamuis in duobus vltimis modis indirectis, hi canones peruertantur. Aristoteles quidem satis obscurè hos modos importunis characteribus explicat. Sed antiquus Doctor vocabula quædam inuenit, quibus facillimo negotio memoria possent retineri cuiusque figuræ modi; scilicet Barbara, Celarent, Darij, Ferio, Baraliptō, Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum. Et hæc quidem vocabula componuntur ex quatuor vocalibus, A, E, I, & O. Designat autem A, enunciationem sibi respondētem, debere esse aientem & vniuersam; E, vniuersam negantem; I, particularem aiētem; O, particularem negantem. Verbi causa. Vocabulum Barbara habet tres dictiones, sicut & reliqua sequentia, dempto Baraliptom, & Frisesomorum, in quibus causa carminis ples dictiones ponuntur: quæ omnes constant vocali A. Quare in Barbara oportet omnes enuntiationes esse aientes & vniuersas: in secundo autem vocabulo propositio debet esse vniuersa negans, & assumptio vniuersa, sed aiens: quia prior syllaba constat A, secunda E. Quæ sanè explicandi ratio in his vocabulis perpetuò est retinenda.

Quid sit modus.
Modi concludentes directim, aut indirectim.
Leges prime figurę

Vocabulorū artis explicatio

Modi directi.

Barbara. { Omne animal est substantia. / Omnis homo est animal. / Ergo omnis homo est substantia.

Darij. { Omnis scientia est habitus. / Aliqua Mathematica est scientia. / Ergo aliqua Mathematica est habitus.

Celarent. { Nulla virtus est mala. / Omnis temperantia est virtus. / Ergo nulla temperantia est mala.

Ferio. { Nullus Leo ridet. / Aliquod animal est Leo. / Ergo aliquod animal non ridet.

Modi indirecti.

Baralip. { Omne animal est substantia. / Omnis homo est animal. / Ergo aliqua substantia est homo.

Omnis

Celantes. { Nullum animal est lapis. Omnis Leo est animal. Ergo nullus lapis est Leo.

Dabitis. { Omnis substantia est ens. Aliqua Angelus est substantia. Ergo aliquid ens est angelus.

Fapesmo. { Omne studiosum est diligendum. Nullum vitium est studiosum. Ergo aliquod diligendum non est vitium.

Frisesom. { Aliquod animal est Leo. Nullus lapis est animal. Ergo aliquis Leo non est lapis.

Argumenta in superiora.

PRimùm ostendo dari plures modos directè concludentes. Nam hic syllogismus, Omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo aliquis homo est substantia, directam habet conclusionem, & sanè non est in aliquo illorum quatuor modorum. Respondetur, contineri sub Barbara (nam in omni syllogismo, in quo infertur vniuersa directa, potest etiam inferri particularis directa) & sub Celarent, alium quem nihil vetat dici Celaro; & sub Celantes alium, qui dicatur Celantop. Addo P, in fine, quia quum hic modus ad Celarent reducetur, oportebit eius conclusionem per accidens reciprocari. P, verò (vt suo loco dicemus) significat reciprocationem enuntiationis per accidens. Propositus itaq; syllogismus est in Barbari.

Legibus subalternarum hæc doctrina fulcitur.

Alterum. Quomodo dictum est, quatuor esse modos perfectos primæ figuræ, cùm ex Arist. 1. Prior. cap. 5. constet, eos modos, quos nunc appellamus Darij & Ferio, reducendos esse ad secundam figuram? Nam si ita se res habet, profectò Darij & Ferio sunt modi imperfectiores collectionibus secundæ figuræ. Respondetur, Darij & Ferio non reduci ad secundam figuram, ut in ea permaneant; sed vt inde reducantur ad Celarent in prima figura. Itaque Darij & Ferio sunt modi perfecti, licet Celarent sit perfectior. Itē dico Darij & Ferio non reduci ad secundam figuram, nisi reductione ad incommodum. Quo etiam pacto Barbara reducitur ad secundā & tertiam figuram, cùm alioqui sit modus perfectissimus. Reductio enim ad incommodum sæpe fit non ob syllogismi defectum, sed ad aduersarium conuincendum.

Quare Darij & Ferio in secundam figuram traijciantur.

Tertium est contra modum Baralipton, cuius conclusio est particularis, & vtraq; præmissa vniuersa. Aristoteles 1. Prior. docet, conclusionem debere esse similem alicui præmissarum. Respondetur, conclusionem in Baralipton similem esse præmissis, licet non sit eis æqualis; Nam (vt dictum est in Categorijs similitudo attenditur penes qualitatem, æqualitas verò penes quantitatem. Qualitas autem enuntiationum, ut ex libro superiore constat, in affirmatione & negatione est posita: quantitas in vniuersalitate & particularitate. At conclusio in Baralipton est aiens, sicut & præmissæ.

De Baralipton.

Quartum. Aristoteles 1. Prior. cap. 5. tantùm ponit in prima figura duos modos indirectos, nempe quos Fapesmo & Frisesomorum multo post Aristotelis secula Dialectici nominarunt; ergo nō sunt quinque. Respōdetur, tres alios modos indirectos

An duo tantùm modi indirecti reperiantur.

ctos cùm habeant eaſdem præmiſſas, quas & directi, facilè poſſe colligi ex modis directis ſola conuerſione concluſionis: at Fapeſmo & Friſeſomorum, quoniam alias ab omnibus modis directis primæ figuræ ſumptiones habent, peculiari tractatione indiguiſſe. Vel dicamus certè non omnia ab vno Ariſtotele eſſe poſtulanda, ipſumq; ſolùm eos recenſuiſſe modos, qui in omnibus figuris reperiuntur.

De ſecunda figura. Cap. 7.

Secundæ figuræ præceptiones.

SEcunda figura conſurgit, quum medium in vtraque ſumptione prædicatur. In ea autem duæ leges peculiares ſunt, in ſyllogiſmis præſertim directis ſeruandæ. Prima, ut maior ſit vniuerſa; ſecunda, vt nunquam vtraque præmiſſarum ſit aiens. Quò fit, vt in hac forma concluſio ſemper ſit futura negans. Hæ igitur cauſæ ſunt, quare hi duo ſyllogiſmi inutiles ſint, Aliquod animal eſt Leo, nullus homo eſt Leo, igitur aliquis homo non eſt animal. Item, Omnis Leo eſt ſubſtantia, omnis lapis eſt ſubſtantia, ergo omnis lapis eſt Leo. Habet autem hæc figura quatuor modos, Ceſare, Cameſtres, Feſtino, Baroco; ut patet in hac tabula.

Ceſare. { Nulla virtus eſt vitium.
Omnis iniuſtitia eſt vitium.
Ergo nulla iniuſtitia eſt virtus.

Cameſtres. { Omnis homo eſt animal.
Nullus lapis eſt animal.
Ergo nullus lapis eſt homo.

Feſtino. { Nullum rationale eſt color.
Aliqua albedo eſt color.
Ergo aliqua albedo non eſt rationalis.

Baroco. { Omne animal eſt ſentiens.
Aliquis lapis non eſt ſentiens.
Ergo aliquis lapis non eſt animal.

Quæſtiones.

HAbetne hæc figura modos indirectè concludentes? Reſpondetur, Ariſtotelē 1. Prior. cap. 5. apud Perionium, & 7. apud Boëthium, duos tantùm referre, quia nobis vocari ſolent Fapeſmo, & Friſeſomorum: ſed his addi poſſe duos alios, nempe Ceſares & Cameſtre. Quare autem addamus S, primo, & auferamus à ſecundo, quum agemus de conuerſione explicabimus.

Exempla ſunt hæc.

Fapeſmo. { Omnis homo eſt animal.
Nullus lapis eſt animal.
Ergo aliquis homo non eſt lapis.

Friſom. { Aliquod animal ſentit.
Nullus lapis ſentit.
Ergo aliquod animal non eſt lapis.

Cesares. { Nullum vitium est bonum.
Omnis virtus est bona.
Ergo nullum vitium est virtus.

Camestre. { Omnis iustitia est virtus.
Nulium vitium est virtus.
Ergo nulla iustitia est vitium.

De tertia figura.

Cautiones in tertia figuta seruandæ.

TVnc autem tertia collocationis forma seruatur, quum medium in vtraque enũtiatione subijcitur. Oportet autem in huius figuræ modis directis nunquam minorem esse negantem, contra quàm fit in hoc syllogismo, Omnis homo est animal, nullus homo est Leo, ergo aliquis Leo non est animal. Oportet in super, conclusionem esse vniuersam. Quod quia hic syllogismus, Omnis homo est animal, sed omnis homo est substantia, ergo omnis substantia est animal, minimè seruat, omninò est reijciendus. Et quidem in hac figura sex tantùm modi directim concludẽtes inueniuntur, Darapti, Felaptõ, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison: sed quinq; indirectim, Daraptis, Disami, Datisis, Fapesmo, & Frisesomorum; quorum exempla hic ponimus. An autem dentur plures modi indirecti in hac & præcedenti figura, cap. 9. diffic. 2. & in capitis 10. dubitatione dicemus.

Modi directi.

Darapti. { Omnis homo est animal.
Omnis homo est substantia.
Ergo aliqua substantia est animal.

Felaptõ. { Nullus lapis ambulat.
Omnis lapis est insensibilis.
Ergo aliquod insensibile non ambulat.

Disamis. { Aliqua virtus est bona.
Omnis virtus est habitus.
Ergo aliquis habitus est bonus.

Datisi. { Omne malum est fugiendum.
Aliquod malum est vitium.
Ergo aliquod vitium est fugiendum.

Bocardo. { Aliquis lapis non est albus.
Omnis lapis est durus.
Ergo aliquod durum non est album.

Ferison. { Nulla virtus est vitium.
Aliqua uirtus est bona.
Ergo aliquod bonum non est vitium.

Modi indirecti.

Daraptis. { Omnis homo est animal.
Omnis homo est substantia.
Ergo aliquod animal est substantia.

Disami. { Aliqua virtus eſt bona.
Omnia virtus eſt habitus.
Ergo aliquod bonum eſt habitus.

Datiſis. { Omne malum eſt fugiendum.
Aliquod malum eſt vitium.
Ergo aliquod fugiendum eſt vitium.

Fapeſmo. { Omnis homo eſt animal.
Nullus homo eſt lapis.
Ergo aliquod animal non eſt lapis.

Friſeſom. { Aliquis habitus eſt bonus.
Nullus habitus eſt diſpoſitio.
Ergo aliquod bonum non eſt diſpoſitio.

Quæſtiuncula.

QVare ex modis indirectis primæ figuræ ſoli Fapeſmo & Friſeſomorum vagantur per omnes figuras? Reſpondetur. Quia habent concluſionem particularem negantem, quæ in omni figura poteſt concludi; cum tamen vniuerſa aiens ſolùm poſsit inferri in prima figura, vniuerſa negans in prima & ſecunda, particularis aiens in prima & tertia. De Fapeſmo & Friſeſomorũ

Circa omnes figuras dubitationes.

NVnc oportet omnibus figuris communes quæſtiones tractare. Ac principiò quæritur, quæ ipſarum nobilior ſit. Reſpondetur, Primam eſſe præſtantiorẽ multis de cauſis. In ipſa etenim omne genus concluſionis poteſt inferri; ſcilicet vniuerſa & particularis, aiens & negans: at in ſecunda figura non poteſt concludi aiens, ſicut nec in tertia vniuerſa. Porrò in eius prioribus modis manifeſta ſunt, atque perſpicua illa duo principia, Dici de omni, & Dici de nullo. Quò fit, vt ad eam, tanquam ad præſtantiorem, aliarum figurarum modi referantur. Denique in prima figura Medium obtinet locum maximè conſentaneum ſuæ naturæ. Subijcitur enim maiori extremo, & minus ſuperat. Quòd ſi velimus comparare ſecundam figuram tertiæ, præſtantior eſt ſecunda; quia in tertia non poteſt concluſio vniuerſa colligi. Item quia licet in neutra medium obtineat locum naturæ ſuæ accommodatum, tamen præſtantior eſt eius ſitus in ſecunda, quàm in tertia: in illa enim de utroque extremo affertur, in hac verò vtrique ſubijcitur: quamuis tertia hoc nomine antecellat ſecundę, quòd in ipſa concluſio ſit interdum aiens; in ſecunda nequaquam. Quæ ſit præſtãtior figurarũ.

Secunda quæſtio eſt, an detur quarta figura. Et uidetur dari. Nam hic ſyllogiſmus, Omne animal eſt ſubſtantia, ſed omnis ſubſtantia eſt ens, ergo omne animal eſt ens, eſt bonus; at non eſt in aliquã figurarum (vt conſtat) ergo danda eſt quarta figura. Tametſi adhuc controuerſum ſit, detùrne quarta figura: hoc argumento poteſt ipſa defendi. Etenim figura conſurgit ex varia medij collocatione; ſed quatuor modis poteſt medium collocari, ergo totidem erunt figuræ. Propoſitio nota eſt. Probatur aſſumptio. Nam medium aliquando ſubijcitur in maiori, & prædicatur in minori, & fit prima figura; interdum prædicatur in vtraque, & fit ſecunda; nonnunquam De quarta figura.

in vtraque subijcitur, ac cõsurgit tertia: ergo si prædicetur in maiori, & in minori subijciatur, ut in superiori syllogismo factum est, proculdubio quarta consurget.

Agamus igitur de modis huius figuræ, tractemus de eius legibus, denique ab impugnantium telis eam defendamus. Habet quidem ipsa nouem modos, sed quatuor priores indirectè concludunt, quinque posteriores directè. Hoc enim est illi peculiare, vt præstantiores in ea sint modi indirecti, quàm directi. Possuntq; eisdem nominibus appellari eius modi, quibus & modi primæ figuræ: sed eo pacto, vt secunda vocalis priori loco ponatur. Quò fit, ut secundus modus huius figuræ non sit vocandus Celarent, sed Calerent. Huius præterea figuræ hæ leges tradi solent; ne scilicet propositio negãs sit, aut assumptio particularis; saltem in modis indirectis. Non enim sequitur, Nullum animal est lapis, sed aliquis lapis est substantia, ergo aliquod animal non est substantia. Colligitur hinc, particularem negantem non posse collocari in antecedente quartæ figuræ, quia uel poneretur loco maioris, quæ non potest esse negans; vel minoris, quæ non potest esse particularis. Quo ferè argumento probare potuissemus, particularem negantem non posse esse præmissam in prima figura. Exempla autem modorum huius figuræ facilè esset describere, sed faciliùs multò cuique erit ea excogitare.

Modi quartæ figuræ.

Eius leges

Qui autem hanc formam explodunt, his argumentis vtuntur. Primum, quia Aristoteles eius non meminit. O plumbeum pugionem. Responderi enim poterit, argumentum ab auctoritate negans infirmum esse, vt in Topicis explicabitur. Respondetur secundò, Arist. eas tantùm enumerasse figuras, quæ primò & per se inferunt conclusionem directam, secundariò indirectam: quod minimè conuenit quartæ. Alterum. Hæc figura nihil aliud est, quàm exemplum regulæ traditæ ab Arist. initio Categoriarum, quum alterum de altero dicitur vt de subiecto, &c. ergo non est ponenda: Respondetur primò, hoc argumentum potius confirmare sententiam hanc, quàm destruere. Probat enim huiusmodi syllogismos esse optimos, postquam Aristotelica regula, fulciuntur. Respondetur secundò, falsum esse quartam figuram perpetuò illa regula niti. Nam (vt ibi docuimus) illa solùm adducitur ab Aristotele, respectu eorum, quæ in recta linea Categoriæ prædicato subijciuntur, aut saltem secundùm essentiam: & tamen in quarta figura possunt fieri syllogismi etiam in materia contingente. Tertium argumentum. Quarta figura potest reduci ad primam, si ordo sumptionum mutetur, ergo non differt à prima. Respondetur, etiam secundam & tertiam posse reduci ad primam. Quartum est, quia nullus syllogismus datur in quarta figura. Nam si daretur, maximè ille, quem initio huius quæstionis posuimus: at ille est in prima figura, ergo non in quarta. Probatur assumptio. Nam illa enuntiatio, Omnis substantia est ens, quæ à nobis putatur minor, re uera est maior, cùm in ea sit maior vis syllogismi. Ergo in syllogismo proposito medium subijcitur in maiori, & prædicatur in minori: ac proinde est in prima figura. Respondetur, oĩa quæ in argumento proponuntur esse incerta. Nam veriùs dici posset, illam enuntiationem, Omnis substantia est ens, in prædicto syllogismo esse minorem; siue maiores vires habeat, siue minores. Nã eadẽ et propositio, quæ est maior in Disamis, est minor in Datisi; & illa quæ est maior in Datisi, est minor in Disamis. Ergo non est curandũ, q̃ enũtiatio habeat maiorẽ aut minorẽ vim, ut maior, vel minor propositio iudicetur. Sed dicẽdũ est, illã esse maiorẽ, quæ priori loco ponitur illã minorẽ, q̃ secũdo loco; cũ hac voce Sed; aut similib. Idẽ argumentũ, qđ factũ est de Disamis & Datisi, potest fieri de Cesare & Camestres. Hinc perspicuum fit, in illo syllogismo, de quo est con-

Argumenta in quartã figurã.

Achilles quartam figuram impugnãtium.

Nota de maiore & minore enũtiatione.

est controuersia, maius extremum esse animal, & minus substantiam; quia illud ponitur in propositione cum medio, hæc autem in assumptione. Igitur, qui voluerit, hoc pacto quartam figuram non absque probabilitate defendet. Sed quia parum à prima differt, non oportebit deinceps nisi tres syllogismorum figuras nominare. Sufficit enim hoc loco sensisse cum paucis, iam loquamur vt plures.

Tertiò quæritur, an omnes syllogismi Categorici non modificati reponendi sint in aliqua harum figurarum. Sanè pars negans ita probatur. Hic syllogismus optimus est, Petrus est homo, sed Petrus est animal, ergo aliquod animal est homo, atqui non est in aliqua figurarum, cùm nullam enuntiationem habeat in antecedente vniuersam; contra leges omnium figurarum: Ergo alia figura est excogitanda. Præterea hic syllogismus, Tantùm animal est homo, sed nullus lapis est animal, ergo nullus lapis est homo, est bonus, quia in nulla re potest dari antecedens verum, & consequens falsum, simili forma retenta; & tamen non est in aliqua figurarum: ergo idem quod in priori argumento efficitur. Dices. Est in prima figura. Sed ita disputo. Concludit directè, & habet minorem negantem, ergo non est in prima. Eadem quæstio est de illo syllogismo, quem Aristoteles proponit 1. Posteriorum capite 10. Stellæ non scintillantes sunt propè nos, sed Planetæ non scintillant, ergo sunt propè nos. Quoniam si esset in aliqua figura, maximè in prima, in qua non est, cùm habeat minorem negantem, & directè concludat. Sed respondemus, propter huius generis ratiocinationes non esse quærendam aliam figuram, licet dandi sint plures modi, præter eos, quos recensuimus. Sciendum est enim, ex syllogismis Categoricis quosdam esse modificatos, alios simplices. Modificati pertinent ad has figuras, ratione dicti, vt hic syllogismus, Necesse est omne animal esse substantiam, sed necesse est omnem hominem esse animal, ergo necesse est omnem hominem esse substantiam, ratione dicti collocatur in modo Barbara. Prꝫterea simplices syllogismi alij constant planis, simplicibusq; vocabulis, quæ peculiari tractatione & probatione non indigent; ut syllogismi de quibus hucusque egimus: alij verò constant vocabulis: quæ peculiares inuoluunt difficultates, scilicet dictionibus excludentibus, ut tantùm, solùm, & prꝫter, &c. Dicuntur autem huiusmodi dictiones, proprias difficultates inuoluere, quia peculiare genus probationis exigunt. Ham hæc propositio, Omnis homo est animal, facilè probatur: sed hæc alia, Solus homo est risibilis, debet probari hac ratione, homo est risibilis, & nihil aliud potest ridere, ergo solus homo est risibilis. Item huius generis sunt etiam syllogismi constantes dictionibus, quæ significant prædicatum conuenire subiecto adæquatè, ut primò & per se, quatenus & quà, &c. ut hæc ratiocinatio, Homo quà homo est rationalis; sed nullus lapis est homo, ergo nullus lapis est rationalis. Syllogismi qui constant his dictionibus, pertinent ad vnam figurarum, iuxta variam medij collocationem: non tamen necessariò pertinent ad aliquē modum ex numeratis. Verbi gratia. Syllogismus proximè adductus est in prima figura, & tametsi directè concludat, non est in Barbara, Celarent, Darij, aut Ferio, cùm habeat minorē negantē. Quinimo nec oēs syllogismi, qui carent istis dictionib. collocant in aliquo superiorū modorū; nisi quū seruant cōem loquēdi formā, Quod ideo dixerī, qm̄ hic syllogismus, Oīs homo est animal, nullus Leo est homo, ergo oīs Leo aliqđ animal nō est, caret oī vocabulo, qđ peculiare genus probationis exigat, & q̄a in cōsequēte nō seruat vsitatū loquēdi morē; quāuis sit in prima figura, & directim colligat, non est in vllo quatuor modorū; quippe cùm minorē negātem habeat. Denique assero, neq; omnes syllogismos, qui dictionibus peculiarem habentib. difficultatem

An detur plures modi præter superiores.

Syllogismi modificatis enuntiationib. constātes.

Syllogismi constātes vocib. quæ proprias exigunt probationes.

Syllogismi à communi loquutionis phrasi alieni.

tatem vacant,& vsitatam loquendi formam retinent,pertinere ad aliquem prædicto rum modorum;nisi medium fuerit vniuersum. Nam si fuerit singulare,dabitur syllogismus in aliqua figura, qui in nullo eorum collocabitur. Breuiter itaque dicendum est,non omnes syllogismos Categoricos & simplices,quamuis sint boni,ad modos assignatos pertinere,nisi careant dictionibus peculiarem probationem desiderātibus,& seruent vsitatum loquendi morem;nec constent medio singulari.

Syllogismi expositorij.

Iam igitur respondeamus ad argumenta. Et ad primum dico, illum syllogismum esse expositorium,ac pertinere ad tertiam figuram; non tamen ad aliquem modum superiorem. Quum autem supra dictum est, saltem alteram præmissarum vniuersam esse debere,non erat sermo de syllogismo expositorio, id est,qui medio constat singulari. Ad secundum respondetur,illum syllogismum esse in prima figura,& minorem in prima figura posse esse negantem,etiam in syllogismo directo,quando in maiori ponitur dictio excludens,aut significans prędicatum conuenire subiecto adęquatè;sicut in simili euentu potest esse in secunda figura vtraque præmissa aiens:vt fit in hoc syllogismo,Tantùm animal est homo,sed omne rationale est homo,ergo omne rationale est animal. Nec in huiusmodi forma vnquam poterit dari antecedens verum,& consequens falsum. Ad tertiū respondetur, eum syllogismum esse in prima figura,& minorem esse negantem vocæ tantùm: nam ibi accipitur pro aiente, quasi dicamus,Stellæ non scintillantes sunt propè nos,sed Planetæ sunt stellæ non scintillantes,ergo Planetæ sunt propè nos.

In prima figura minor potest esse negās, & in secū da vtraq; præmissa aiens.

Quartò quæritur, quonam pacto cognoscere posśimus,quot sint modi in quauis figura. Et respondetur, primò considerandas esse leges communes omnibus figuris,quas capite 5.assignauimus,& trademus dubio sequenti,scilicet ne vtraque enuntiatio sit particularis,uel negans,&c. Præterea retinendas esse leges peculiares illius figuræ,cuius vtiles modos inuestigamus. Verbi causa. Si quærimus modos vtiles primæ figuræ directè concludentes,reuocanda sunt in mentem illa pręcepta, quæ initio eiusdē figuræ tradidimus,ne maior sit particularis,nec minor negans. Postremò per diuisionem considerandæ sunt omnes,quæ fieri posśunt enuntiationum connexiones:& quot fuerint non repugnantes aut communibus, aut peculiaribus illius figuræ præceptionibus,tot erunt in ea modi directi. Exemplum. In prima figura vel ambæ enuntiationes sunt aientes, vel negantes ambæ;vel propositio aiens est, & assumptio negans;vel maior negans,& minor aiens:tum singulæ huius diuisionis partes ita sunt diuidendæ. Si duæ enuntiationes sunt aientes, vel ambæ sunt vniuersæ, & fit primus modus vtilis,scilicet Barbara;vel ambæ particulares,& fit inutilis quædā cōpositio;quia ex vtraque speciali in nulla figura quicquam infertur: Vel maior est vniuersa,& minor particularis,& nascitur tertius modus vtilis,quæ dicitur Darij,uel maior est particularis, & minor vniuersa;estque incollectilis combinatio,quia in prima figura ex maiori speciali nihil infertur. Si autem vtraque sit negans,consurgunt quatuor connexiones, quia vel vtraque est vniuersa, vel vtraque specialis; vel maior vniuersa,& minor particularis: vel è contrario. Sed omnis hæc structura inutilis est, cùm ex duabus negationibus,ex communi omnium formarum lege, nihil ex necessitate efficiatur. Iam autem si maior sit aiens,si minor negans,totidem combinationes oriuntur,vt patet: sed cunctæ vanæ sunt,cùm ex minori negante nihil posśit directè in prima figura colligi. Denique si maior sit negans,& minor aiens,aut vtraque est vniuersa,& fit secundus modus, & quidem egregius,qui vocatur Celarent, aut vtraque est particularis,ac subinde est inutilis modus,vt dictum est:vel maior est vniuer-

Ratio inuestigandi modos cuiusq; figuræ.

Primus modus primæ figuræ.
Tertius modus.

Secundus mudus.

ſa,& minor ſpecialis, quod accidit in quarto modo vtili; ſcilicet Ferio. Tandem vel maior eſt particularis, & minor vniuerſa; ſitq; inutilis modus, quia in hac figura ex maiori particulari nihil colligitur. Simili analogia poſſunt inueſtigari modi aliarum figurarum directi, & etiam indirecti: dummodo intelligamus, pauciores leges in modis indirectis, quàm in directis ſeruari debere; præſertim in tribus figuris. Quar us modus.

Quintò dubitari poteſt, An præter leges, quas cap. 5. in omnibus figuris ſeruãdas tradidimus, aliæ regulæ in omnibus ſint obſeruandæ. Reſpondetur, plures eſſe præceptiones annotandas: ſed ideò in hunc locum reiectas fuiſſe; quia aliqua earum vix poterant intelligi, niſi præcognitis figuris. Prima lex eſt, ne in ſyllogiſmo Categorico aliqua Hypotheſis, aut conditio collocetur. Quare nullius eſt momenti hęc ratiocinatio in prima figura, Omne animal ſi eſt rationale, eſt homo, ſed omnis Leo eſt animal, ſi eſt rationalis, ergo omnis Leo eſt homo. Non equidem nego, ad conſtituendos ſyllogiſmos poſſe Hypotheſes, ac (vt aiunt) caſus poſtulari; id enim ſapientiſsimi quique faciunt. Licet (ait Cicero lib. 4. de Finibus) aliquid fingere docendi cauſa. Sed dico, eas Hypotheſes, aut conditiones non eſſe intra ſyllogiſmi Categorici partes collocandas. Altera præceptio eſt, ne pars maioris extremi ponatur in aſſumptione. Quare hic ſyllogiſmus non caret vitio, Omne ſecundum proximè ſequitur primum, ſed omne tertium proximè ſequitur ſecundum, ergo omne tertium proximè ſequitur primum. Nam maius extremum per reſolutionem propoſitionis eſt hoc, Proximè ſequens primum; quod tamen in ſecunda enuntiatione ex parte collocatur. Tertius canon. Nulla vox debet latiùs patere in conſequente, quàm in antecedente. Quæ cauſa eſt, vt hic ſyllogiſmus reijciatur, Omne mortuum eſt non ens, nullus homo eſt non ens: ergo nullus homo eſt mortuus. Vox ſiquidem Homo in antecedente ſumitur pro homine qui eſt; in conſequente verò pro homine qui eſt, vel fuit; & ita eſt falſa, quia hãc habet intelligentiam, Nullus homo qui eſt, vel fuit, eſt mortuus. Quod autem in illo conſequenti accipiatur pro homine, qui eſt, vel fuit, probatur: nam hæc enuntiatio aiens, Homo eſt mortuus, ita dicitur de homine qui eſt, ſicut de homine qui fuit. Etenim de Chriſto domino, qui nunc in cælis viuit, verè dicitur eum eſſe mortuum. Mortuus & ſepultus eſt, dicitur in ſymbolo. Rurſumque de Adam; qui iam non eſt (niſi ratione animæ) ſed fuit, dicimus eum eſſe mortuum. Ergo in illa enuntiatione negante, Nullus homo eſt mortuus, Homo ſumetur pro eo qui eſt, vel fuit: alioquin negatio non negabit quicquid affirmatio affirmat. Quòd ſi hæc vera ſunt, profectò nulla vox in concluſione ſumẽda eſt cum nota vniuerſitatis; id eſt, omnis, aut nullus, quæ in antecedente ſumpta non fuerit. Quare bene ſe habent, qui negant, ex minore negante quicquam directè colligi poſſe in prima figura: quoniam ſi fiat hic ſyllogiſmus, Omnis homo eſt animal, nullus Leo eſt homo, ergo nullus Leo eſt animal, certè animal in cõcluſione ſumitur in vniuerſum, quia ſignum illud negãs omnes voces ſequentes in vniuerſum accipi cogit; cùm alioqui illa vox animal in propoſitione particulariter accipiatur: quia ſignum generale aiens, vt omnis & quilibet, ſi initio enuntiationis collocetur, non profert vim ſuam vltra ſubiectum: quare minimè pertingit ad attributum. Sed de his ſatis multa lib. ſuperiore cap. 6. & 7. ſcripſimus. Quartum præceptum. Pars medij non debet ingredi concluſionem. Itaque reijciẽda eſt hæc raciocinatio, Omnis homo eſt res diſtincta à Leone, ſed nullus Leo eſt res diſtincta à Leone, ergo nullus Leo eſt res diſtincta ab homine; quoniã pars medij, ſcilicet res diſtincta, ingreditur concluſionem. Vltima lex. In ſyllogiſmis nulla uox Homonyma collocetur: quia cùm Homonymum ſit multiplex ſecundùm definitio-

Aliæ præceptiones figurarum.

An Hypotheſes ſint admittẽdę.

Quare in prima figura ex minori negante, nihil directè colligatur

nem, æquiualebit illa uox saltem duobus terminis; & ita constabit syllogismus quatuor terminis. Sed hęc de his; quæ uerè Homonyma sunt, intelligātur. Analoga enim possunt ingredi demonstrationem, ut patet in Metaphysica, in qua fiunt demonstrationes de ipso ente; quamuis sit analogum. Lib. 8. cap. 3. meliùs hæc tractabimus.

De particularis, & indefinitę æqualitate.

Quæritur ultimò, quid agere possimus, quando in aliquo modo designatur enuntiatio particularis. Respondetur, loco eius posse enuntiationem indefinitam sumi. Quò fit, ut hi duo syllogismi sint in Datisi.

Omnis homo est substantia.	Omnis homo est substantia.
Sed aliquis homo est animal.	Sed homo est animal.
Ergo aliquod animal est substantia.	Ergo homo est substantia.

Aristoteles enim sic ait lib. 1. Prior. cap. 5. in Perionij translatione, & 7. in uersione Boëthij. Si indefinita propositio pro affirmante particulari sumatur, eundem atque illa efficiet syllogismum in quauis figura. Sed hoc loco stultissimum esset, oblatam occasionem probandæ nostrę opinionis contemnere. Diximus libro superiore cap. 13. hanc enuntiationem, Animal est homo, esse necessariam. Quæ profectò sententia hoc clarissimo testimonio sic comprobatur, ut iam eam negare nō debeat quisquam; si modò uelit esse Peripateticus. Si enim quotiescunque ego dico, Aliquod animal est homo, possum dicere, Animal est homo, cùm illam enuntiationē possim in syllogismo necessario collocare, profectò idem mihi licebit de hac secunda. At syllogismus necessarius ex necessarijs enuntiationibus constat, ergo illa enuntiatio, Animal est homo; est necessaria. Præterea sumo illum secundum syllogismum, quem supra ex indefinitis assumptione & conclusione in Datisi composui: & peto, ut reducatur ad Darij, profectò (ut cap. sequenti dicemus) assumptio erit simpliciter conuertēda. At in conuersione simplici ex conuertente ad conuersam, & è contrario, est optima consequutio. Ergo bona erit hæc argumentatio, Homo est animal, ergo animal est homo, sed in bona argumentatione ex necessario, non potest sequi contingens, ergo illa indefinita enuntiatio, Animal est homo, est necessaria. Hæc satis. Itaque (ut ad propositum reuertamur) loco particularis licet ponere indefinitam.

Confirmatur denuo quādā Antoris opinio.

De ostensiua reuocatione imperfectarum ratiocinationum ad perfectas. Cap. 9.

Duplex syllogismorum conuersio

Ostendamus iam, quonam pacto modi imperfecti ad perfectos debeant reuocari. Sunt autem duæ reuocationis formæ, una dicitur ostensiua, seu recta, aut per reciprocationem; altera ad incommodum, vel ad impossibile. In hoc autem capite de conuersione, aut reuocatione ostensiua agemus; in sequenti verò de ea quæ vrget incommodo. Conuersio ostensiua est mutatio syllogismi imperfecti in perfectiorem, media reciprocatione alicuius, aut omnium enuntiationum, aut transpositione sumptionum; ita vt maior fiat minor, & minor maior. Quam rem breuissimè explacabit antiquus quidam auctor illis vocabulis, quibus singulos modos omnium figurarum nominàuit, scilicet, Barbara, Celarēt, Darij, &c. Nam cùm priores quatuor modi primæ figuræ incipiant ab his consonantibus B, C, D, & F, reliqui etiam modi, qui ab eisdem incipiunt, debent conuerti ad eos modos primæ figuræ,

Priores cuiusque

qui-

quibus in primis characteribus assimilantur. Omnes incipientes à B, reducuntur ad Barbara, à C, ad Celarent, à D, ad Darij, ab F, ad Ferio, vt in hac tabula manifestè ostenditur. modi literæ quid ostendant.

Ad Barbara. Non autem ostensiuè. { Baralipton. Baroco. Bocardo.

Ad Celarent. { Celantes. Cesare. Camestres. Item. { Cesares. Camestre.

Ad Darij { Dabitis. Darapti. Disamis. Datisi. Item. { Daraptis. Disami. Datisis.

Ad Ferio. { Fapesmo. Frisesomorum. Festino. Felapton Ferison.

Præterea modi, qui post quatuor priores sequuntur, quatuor potissimùm consonantibus in medio constant (licet alias admittant, quæ parum ad conuersionem faciunt, sed tantùm causa carminis adiectæ sunt, vt l, n, r, t.) scilicet S, M, P, C, quæ peculiarem significationem habent. Quia S, significat, enuntiationem præcedentem debere conuerti simpliciter; P, per accidens, M, transponendas esse præmissas, denique C, positum in medio vocabuli, indicat, talem modum non posse conuerti conuersione ostensiua ad primam figuram, sed tantùm conuersione ad incommodum. Exempla sunt manifesta: quare nos duo tantùm adducemus, ne diutiùs in re perspicua lectorem detineamus. De vi quarandã consonantiũ.

Fapesmo. { Omnis homo est animal. Nullus lapis est homo. Ergo aliquod animal non est lapis.

Ferio. { Nullus homo est lapis. Aliquod animal est homo. Ergo aliquod animal non est lapis.

Maior fit minor, & conuertitur per accidens. Minor verò simpliciter.

Disamis. { Aliquis homo est animal. Omnis homo est substantia. Ergo aliqua substantia est animal.

Darij. { Omnis homo est substantia. Aliquod animal est homo. Ergo aliquod animal est substantia.

Minor fit minor, & conuertitur simpliciter sicut, conclusio.

Dis-

Difficultates ex superioribus ortæ.

De cōuersione Baralipton.

QVa ratione in modo Baralipton conclusio particularis aiens in vniuersam aiētem conuertitur, vt illud P, indicat, cùm sæpisimè ex simili conuersione antecedens verum, & consequens falsum posit dari: verbi: gratia, Aliquis homo est animal, ergo omne animal est homo. Respondetur. Quum in Baralipton particularis aiens in vniuersam conuertitur, id non fieri ex vi legum conuersionis, sed ex ui enuntiationum in antecedente præcedentium. Quia enim præmissæ modi Baralipton sunt eędem penitus atque illæ, quæ in Barbara proponuntur; ideò sicut in Barbara possunt inferre vniuersam aientem directam, ita in Baralipton. Quāmobrem potest specialis aiens indirecta in vniuersam directam mutari.

Quare duobus modis inutilis sit conuersio ostensiua.

Altera difficultas. Quænam est causa, ob quam Baroco & Bocardo non possunt reduci ad primam figuram conuersione ostensiua? Respondetur: Quia cōuersio ostensiua aut fit præmissarum trāspositione, aut earum conuersione; quod sanè in his modis fieri nequit. Si enim accipiamus modum Baroco, & eius præmissas transponamus, iam maior erit particularis negans; quod vetant leges primæ figuræ. Si autem præmissas in suis locis relinquamus, & earum reciprocatione vtamur, erimus in nihil agendo occupati. Si enim reciprocetur propositio, cùm sit vniuersa aiens, conuertetur in particularem aientem constabitq; syllogismus ex duabus particularibus, uel repugnante natura. At si assumptio conuertatur, ea per contrapositionem reciprocabitur, cùm sit specialis negans: fietq́ue syllogismus ex quatuor extremis, duobus finitis, & totidem infinitis. Eadem ferè est ratio de Bocardo, cuius si trāsponamus sumptiones, minor erit particularis negans contra leges primæ figuræ. Si verò aliquam præmissarum velimus conuertere, eadem incommoda sequētur, quæ de Baroco adduximus. Et quidem consultò asserimus, hos modos non posse conuerti ad primam figuram: nam ad aliam possunt profectò reduci, si omnes præmissæ & conclusiones conuertantur per contrapositionem. Sed tunc Baroco erit in tertia figura, & Bocardo in secunda, ut ostenditur his exemplis.

Propria conuersio ostensiua Baroco & Bocardo.

Baroco { Omnis homo est animal.
Aliquod ens non est animal.
Ergo aliquod ens non est homo.

Bocardo. { Aliquis homo non est Leo.
Omnis homo est animal.
Ergo aliquod animal non est Leo.

Baroco. { Omne non animal est non homo.
Aliquod non animal non est non ens.
Ergo aliquis non homo non est non ens.

Bocardo { Aliquis non leo non est non homo.
Omne non animal est non homo.
Ergo aliquis non leo non est non animal.

Dices ergo, iam dabuntur in secunda & tertia figura plures modi indirecti, quā supra (communem scholam sequentes) recensuimus. Respōdeo, uerum esse prorsus, quod intulisti: nam in secūda figùra datur Bocardo, & Baroco in tertia. Nec vlla ratione

tione in simili forma poterit dari antecedens verum,& cõsequens falsum; non modo quum vocabula sunt infinita,sed etiam quando sunt finita: ut ex sequentis capitis dubitatione patescet.Hos igitur duos modos, quamuis in nulla penitus auctore legerimus,ab omnibus tamen suscipiendos arbitramur:quia (ut dixi)ex sumptionibus ita compositis, necessariò fit conclusio. De hoc itaque conuersionis genere satis.

Tertia difficultas. Cùm (ut colligitur ex Aristotele 1. Prior. cap. 5.) illi modi, quos dicimus Fapesmo & Frisesomorum in tribus figuris reperiantur, quomodo sunt conuertendi quando sunt in secunda,vel tertia figura? Respondetur. Quando Fapesmo & Frisesomorum sunt modi indirecti primæ figuræ,facilem esse eorum in præstantiorem modum reuocationem;si ipsorum characteres considerentur. Quãdo aũt sunt modi secundæ figuræ, conuertuntur ad primam hoc pacto. Vtriusq;.n. præmissæ traijciendę sunt,& trãsponendæ. Deinde verò ea quæ antea erat minor,& postea fit maior,simpliciter est conuertenda:atq;ita fiet,ut Frisesomorum reducatur ad Ferio;Fapesmo autem ad Celarent,& habebit conclusionem vniuersam;quæ erit conuertens enuntiationis vniuersæ negantis:ex qua per leges oppositionis subalternæ colligetur conclusio,quæ erat in Fapesmo. Quare Fapesmo, quum est in secunda figura,nõ deberet incipere ab F,sed à C. Reductionem autem hæc tabula indicat. De Fapesmo & Frisesomorũ reductione.

Fapesmo.	Omnis homo est animal. Nonnullus lapis est animal. Ergo aliquis lapis non est homo.
Celarent.	Nullum animal est lapis. Omnis homo est animal. Ergo nullus homo est lapis.
Frisesom.	Aliquis homo est animal. Nullus lapis est animal. Ergo aliquis homo non est lapis
Ferio	Nullum animal est lapis. Aliquis homo est animal. Ergo aliquis homo non est lapis.

Denique Fapesmo & Frisesmorum, quum sunt in tertia, reducuntur ad Ferio, si præmissæ traijciantur:& præterea ea enuntiatio quæ erat maior in Frisesomorum, simpliciter conuertatur;quæ autem erat maior in Fapesmo,conuertatur per accidẽs, vt fiat in hac tabula.

Fapesmo.	Omnis homo est rationalis. Nullus homo est Leo. Ergo aliquod rationale non est leo.
Ferio.	Nullus homo est Leo. Aliquod rationale est homo. Ergo aliquod rationale non est Leo.
Frisesom.	Aliquis homo est rationalis. Nullus homo est Leo. Ergo aliquod rationale non est leo.

Nullus

Ferio. { Nullus homo est Leo.
Aliquod rationale est homo.
Ergo aliquod rationale non est Leo. }

Ratio cõuersionis directæ.

Quarta difficultas. Quid prodest hæc syllogismorum reductio ad probandum, priorem syllogismum necessariò inferre conclusionem? Respondetur. Cùm certum sit in bona argumentatione quicquid sequitur ad consequens, sequi etiam ad antecedens; & enuntiationes syllogismi perfecti, in quem fit conuersio, sint eædem atque illæ, quæ erant in syllogismo imperfecto, aut ex illis necessariò colligantur; sequitur, illud consequens, quod infertur ex præmisis syllogismi perfecti, inferri etiam es sumptionibus imperfecti.

De quartæ figuræ reductione.

Vltima difficultas. Si quis defendere velit quartam figuram, quomodo eius syllogismos ad primam reducet? Respondetur, hanc conuersionem esse omnium facillimam, si cuiuslibet syllogismi pręmissę traijciantur.

De reductione ad incommodum, seu ad impossibile. Cap. 10.

Quomodo hæc syllogismorum reuocatio à superiori differat.

Quid sit reductio ad incõmodum.

QVi alicuius imperfectę ratiocinationis complexionem negat, aut ignoratione ducitur, aut proteruia: si ignorans fuerit, sufficiet ei conuersio directa, de qua superiore capite diximus; sin proteruus sit, alio genere conuersionis vtendum erit, quod appellari solet ad incommodum. Est autem latum discrimen inter duo hæc reductionis genera, quòd primum tantùm syllogismis imperfectis cõueniat, secundum verò perfectissimis etiam accõmodari possit. Prius tamen dicemus, quonam pacto hoc genere conuersionis vti debeamus in syllogismis imperfectis; deinde aliqua subijciemus, quæ ad syllogismos perfectos attinent. Conuersio ad incommodum est, quum sumpto contradictorio conclusionis negatæ, & aliqua iam ab aduersario concessa propositione, aliam ab eo perinde concessam falsam esse probamus. Verbi gratia, si fiat syllogismus in

Datisi, { Omnis homo est substantia.
Aliquis homo est animal.
Ergo aliquod animal est substantia. }

Methodus seruãda in suis generis reuocatione.

& admisis sumptionibus, conclusionem aliquis neget, ita contra eum est disputandum. Hæc enuntiatio, aliquod animal est substantia, per te est falsa; ergo eius cõtradicens, Nullum animal est substantia, erit vera. Sed vt antea concessisti, Aliquis homo est animal, ergo aliquis homo non est substantia. Tum ita argumentabor: Hæc conclusio, Aliquis homo non est substantia, est falsa, cùm repugnet maiori antea concessæ in Datisi: ergo propter aliquam præmissarum est falsa. Non propter minorem huius posterioris syllogismi, quia est eadem, quam concesisti ante in Datisi; ergo propter maiorem, scilicet Nullum animal est substantia. Quòd si hæc est falsa, Nullum animal est substantia, ergo illa conclusio, quam antea negaueras, Aliquod animal est substantia, erat vera. Proindeque hæc conuersio ad incommodũ vocatur, quia pertrahit eum cum quo agimus, ut aut neget, quod prius concesserat;

aut

aut concedat, quod ante negauerat. Quare nulla potest incommodior iudicari. Vt autem genus hoc conuersionis explicetur, primùm dicendum est, ad quem modum perfectum reducatur quilibet imperfectus: deinde verò quonam pacto illud fieri debeat in omnibus figuris. Illud autem prius tribus vocabulis doctores huius facultatis exponunt; primum Nesclebatis, secundum Odiebam, tertium Letareromanis. Primum inseruit quinq; modis indirectis primæ figuræ, & ideo ex quinque syllabis est compositum; alterum modis secundæ; tertium modis tertiæ. Sic autem vocabula sunt disponenda, ut prima syllaba respondeat primo modo illius figuræ, secunda secundo, & ita deinceps: ut fit in hac tabula. *Artis vocabula.*

Nesciebatis.	Baralipton. Cellantes. Dabitis. Fapesmo. Fiscsomorum.	Odiebā.	Cesare. Camestres. Festino. Baroco.	Letareromanis	Darapti. Felapton. Disamis. Datisi. Bocardo. Ferison.

Porrò dictiones illæ ex quatuor vocalibus componūtur, A, E, I, & O. Syllaba quæ constat A, designat modum sibi respondentem reducendum esse ad eum modum primæ figuræ, cuius conclusio est A; id est, vniuersa aiens: scilicet Barbara. Similiter E, denotat modum sibi respondentem conuertendum esse ad eum modum primæ figuræ, cuius conclusio est E; id est, vniuersa negans: nempè ad Celarent. I, autem conuertendum esse ad modum, cuius conclusio est I; id est, particularis aiens: vt Darij: sicut etiam O, ad Ferio. Vt patet in hac tabula, *Vocabulorum exēplanatio.*

Nesciebatis.	Baralipton ad Celarent. Celantes ad Darij. Dabitis ad Celare nt. Fapesmo ad Barbara. Frisesomorum ad Darij.	Odiebam.	Cesare ad Ferio. Camestres ad Darij. Festino ad Celarent. Baroco ad Barbara.
Letareromanis.	Darapti ad Celarent. Felapton ad Barbara. Disamis ad Celarent. Datisi ad Ferio. Bocardo ad Barbara. Ferison ad Darij.		

Sed qua ratione huius generis reciprocatio fieri debeat quatuor regulis explicabitur. Prima in modis directis secundæ figuræ seruanda est eadem maior, & enūtiatio contradicens conclusioni negatæ sumenda est pro minori, atque ita contradictorium minoris iam concessæ colligetur; ad hunc modum. *Prima lex in reductione obseruāda.*

Cesare.	Nullus lapis est animal. Omnis homo est animal. Ergo nullus homo est lapis.	Ferio.	Nullus lapis est animal. Aliquis homo est lapis. Ergo aliquis homo nō est animal.

Secunda regula. Modi directi tertiæ figuræ probantur ad incommodum ex eadem minore, & contradicente conclusionis sumpta loco maioris. Nam absque dubio *Secundā lex.*

bio sequetur contradicens, aut contraria enuntiatio maioris concessæ. Hoc autem loco perinde est colligere contrarium, atque contradictorium alicuius enũtiationis; nam sicut duæ contradicentes simul veræ esse nequeunt, ita nec duæ contrariæ. Exemplum.

Darapti. { Omnis homo est animal.
Omnis homo est substantia.
Ergo aliqua substantia est animal.

Celarẽt. { Nulla substantia est animal.
Omnis homo est substantia.
Ergo nullus homo est animal.

Tertia lex

Tertia regula. Modi indirecti primæ figuræ (dempto Celantes), conuertuntur, sumendo contradictorium conclusionis negatæ pro maiori, & maiorem in minoris locum substituendo: nam sic fiet contradictorium, uel contrarium minoris iam cõcessæ; aut saltem contradictorium, vel contrarium enuntiationis, in quam conuertitur minor iam concessa. Exemplum.

Baralip. { Omnis homo est animal.
Omne ridens est homo.
Ergo aliquod animal est ridens.

Celarent. { Nullum animal est ridens.
Omnis homo est animal.
Ergo nullus homo est ridens.

Quarta lex.

Quarta regula. Celantes conuertitur, sumpto contradictorio, conclusionis negatæ loco assumptionis; & ex assumptione præcedentis syllogismi efficiendo propositionem: ac demum inferendo contradictorium propositionis concessæ; aut eius potiùs conuertentis. Hac ratione.

Celantes. { Nullus homo est lapis.
Omne ridens est homo.
Ergo nullus lapis est ridens.

Darij. { Omne ridens est homo.
Aliquis lapis est ridens.
Ergo aliquis lapis est homo.

De reductione modorum primæ figuræ.

Restat ut dicamus, quonam pacto modi directi primæ figuræ possint conuerti ad incommodum. Ac certè quiuis eorum potest hoc genere conuersionis tam ad secundam, quàm ad tertiam figuram reduci: ut hoc schema indicat.

Barbara ad { Baroco. Bocardo. }
Celarent ad { Festino. Disamis }
Darij ad { Camestres. Disamis. }
Ferio ad { Cesare. Datisi. }

Prima regula.

Sit igitur prima lex. Si hi modi debent conuerti ad modos secundæ figuræ, seruanda est eadem propositio: & contradictorium conclusionis negatæ sumendum tanquam assumptio; atque ita contradictorium assumptionis iam concessæ colligetur, ut hic fit.

Barbara. { Omnis homo est animal.
Omne rationale est homo.
Ergo omne rationale est animal.

Omnis

Baroco. { Omnis homo est animal.
Aliquod rationale non est animal.
Ergo aliquod rationale non est homo.

Altera lex. Si hi modi ad tertiam figuram sunt reducendi, sumendum est contradictorium conclusionis tanquam propositio, ac eadem assumptio est conseruanda; quibus constitutis, contradictorium propositionis concessæ efficietur. Exempli causa. Secũda regula.

Barbara. { Omne animal est substantia.
Omnis homo est animal.
Ergo omnis homo est substantia.

Bocardo. { Aliquis homo non est substantia.
Omnis homo est animal.
Ergo aliquod animal non est substantia.

Dubitatio.

Quæret fortassè quispiam, quonam pacto reducendæ sint ad primam figuram ratiocinationes indirectæ secundæ, tertiæque figuræ hoc genere conuersionis. Respondetur. Primò conuertendas esse ostensiuè ad aliquem modũ directum, & tum reduci posse per incommodum, sicut ille modus postulabit. Verbi gratia: Darapti conuertatur ad Darapti, & deinde ad Celarent. Tamen (vt antea dixi) preter modos indirectos, quos supra enumerauimus in secunda & tertia figura, dantur duo alij modi indirecti; quorum vnus in secunda figura appellari debet Bocardo (non dico Baroco) alter verò Baroco in tertia: vt hæc exempla demonstrant. Quomodo syllogismi indirecti secũdæ, & tertiæ figuræ in primã transferãtur.

Bocardo. { Aliquod animal non est homo.
Omne rationale est homo.
Ergo aliquod animal non est rationale.

Baroco. { Omnis homo est animal.
Aliquis homo non est iaspis.
Ergo aliquod animal non est iaspis.

Quare si de his modis loquamur, non possunt priùs conuerti ostensiuè, vt constat, quonam ergo pacto conuertentur ad incommodum? Respondetur, Baroco, qui est in tertia figura, conuerti debere ad Barbara, sumendo contradictorium conclusionis negatæ pro maiore: ipsaque maiore in minorem mutata, contradictorium minoris concessę colligetur, ut fit in hoc exemplo. De Bocardo secũdæ & Baroco tertiæ figuræ.

Baroco. { Omnis homo est animal.
Aliquis homo non est iaspis.
Ergo aliquod animal non est iaspis.

Barbara { Omne animal est iaspis.
Omnis homo est animal.
Ergo omnis homo est iaspis.

At Bocardo ex secunda figura conuertitur ad Barbara, sumpto contradictorio conclusionis negatæ pro minori, & minore in maioris locum euecta; & ita contradictorium maioris concessæ inferetur. Exemplum.

Bocardo. { Aliquod animal non est homo. Omne rationale est homo. Ergo aliquod animal non est rationale.

Barbara. { Omne rationale est homo. Omne animal est rationale. Ergo omne animal est homo.

De ratione inuestigandi Medium. *Cap.* *11.*

VT toti huic tractationi tanquam fastigium imponamus, dicendum est qua ratione excogitandum sit Medium ad ratiocinationes in his figuris constituendas. Cumque ea, quam syllogismo inferre debemus conclusio, aut vniuersa aiens sit, aut negans: itemque particularis aiens, aut negans varij canones erunt adhibendi. Primus. Vniuersam aientem concludemus sumpto medio, quod sit consequens ad subiectum conclusionis, & antecedens ad prædicatum. Sed quid appellas antecedens? Quid dicis consequens? Antecedens hoc loco id omne dicimus, quo posito, sequitur aliud. Ex quo etiam perspicuum est, quid vocemus consequens: vt homo est antecedens respectu animalis; animal autem respectu hominis consequens; quia bene sequitur, Homo est, ergo animal quoq; est. Itaque si probare oportet, omnem hominem esse substantiam, sumendum est animal, quod est ad hominum consequens, & comparatione substantiæ antecedens: nam si homo est, animal est; rursumque si animal est, substantia quoque erit. Sumpto igitur animali, in hunc modum fiet syllogismus, Omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Verùm ad hanc & sequentes regulas intelligendas, inuenit humanæ mentis solicitudo sex verba, nempè Fecana, Cageti, Gebali, Dafenes, Hebare, Gedaco. Ea autem tribus syllabis constant, quarum extrema componitur vna istarum quatuor uocalium A, E, I, & O. Et quidem A, positũ in vltima syllaba designat, tale vocabulum inuentum esse ad colligendam vniuersam aientem, vt Fecana. Similiter E, positum in vltima syllaba indicat, eam dictionem inseruire conclusioni vniuersæ neganti; vt Dafenes, Hebare: I, speciali aienti, vt Cageti, & Gebali. O, tandem particulari neganti, vt Gedaco. Duæ tamen syllabæ priores cuiusq; vocabuli duabus tantùm vocalibus constant A, & E. Nam A, designat prædicatum conclusionis inferendæ: E, subiectũ. Cæterùm tam A, quàm E, tres habens consonantes comites. Ipsum enim A, comitantur B, C, & D, E, verò habet socias F, G, H. Enimuero B, significat medium consequens prædicatum conclusionis; C, antecedens illud; sed D, repugnans eidem: vt lapis est repugnans animali, cùm possit in vniuersum de illo negari: dicendo, Nullum animal est lapis. Non aliter F, medium indicat consequens subiectum, G, antecedens illud, H, denique repugnans eidem. Iam facile est ipsa vocabula intelligere: nam Fecana inseruit primæ regulæ, & designat ad concludendam vniuersam aientem, sumendum esse medium, quod sit F, ad E, id est, consequens subiectum; & C, ad A, id est, antecedens prędicatum. Exemplum positum est iam superiùs in Barbara. Atque hoc

De vniuersali affirmatiua.

Mediũ antecedens, & consequens.

Vocabula artis.

Vocabulorum explicatio.

Applicatio vocabulorum.

præceptum, quod de vniuersali aiente datur, patet latiùs: eo enim vti possumus ad concludendam particularem aientem in Darij; dummodo medium, quod potest tribui subiecto vniuersè, tribuatur particulariter. Secunda regula, cui accommodatur vox Cageti. Particularis affirmans concluditur inuento medio, quod vtrunque extremum antecedat; idq; præsertim in tertia figura: vt si ad probandum aliquod animal esse substantiam, sumatur vt medium homo, fiatq; syllogismus in Darapti; Omnis homo est substantia, sed omnis homo est animal, ergo aliquod animal est substantia. Qua regula in omnibus modis tertiæ figuræ, tam directis, quàm indirectis, in quibus infertur particularis aiens vtemur. Sed dices. Etiam potest inferri particularis affirmans in tertia figura si medium accipiatur, quod vnum extremum antecedat, & aliud sequatur. Verbi gratia in Datisi, Omne animal est substantia, aliquod animal est homo, ergo aliquis homo est substantia: certè animal antecedit substantiã, & sequitur hominem. Attamen nos solùm dicimus, in quouis modo tertiæ figuræ posse colligi particularem aientem, si regula nostra seruetur: non autem negamus aliquando posse dari syllogismum, in quo ea minimè obseruetur; sed ille nunquam poterit esse in Darapti. Tertia regula, quæ in vocabulo Gebali continetur. Ad concludẽdam particularem aientem indirectim in prima figura, sumendum est medium, quod subiectum conclusionis antecedat, & prædicatum sequatur. Vt ad probandum aliquam substantiam esse hominem, sumendum est animal, ut Omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo aliqua substantia est homo. Quartum præceptum. Qui vniuersam negantem in Celarent, aut Cesare colligere volet, sumat medium repugnans attributo, & consequens ad subiectum: vt ad probandum nullum hominem esse lapidem, sumendum est animal. Includitur autem hæc regula in vocabulo Dafenes: quia scilicet medium est D, ad A, idest, repugnans prædicato; & F, ad E, id est, subiectum sequens. Quo etiam modo vocabula, quæ alijs regulis inseruiunt, explicanda sunt. Idem autem præceptum ad concludendam particularem negantem in Ferio & Festino debet seruari. Quinta lex. Ad inferendam vniuersam negantem in Celantes & Camestres, sumendum est medium repugnans subiecto cõclusionis, & prædicatum sequens; & in Celantes, Nullum animal est lapis, omnis homo est animal, ergo nullus lapis est homo. Hæc quoque præceptio pertinet ad modum Baroco, respondetq; ei vocabulum Hebare. Sexta regula. Ad inferendam particularem negantem in tertia figura, sumendum est medium, quod & prædicato repugnet, & antecedat subiectũ; vt in Felaptõ, Nullus homo est lapis, oĩs hõ est animal, ergo aliqđ animal nõ est lapis. Ad cuius regulæ vsũ excogitatũ est uerbum Gedaco. Pertinet aũt & ipsa ad Fapesmo, & Frisesomorũ in prima figura. Præter hæc vocabula excogitata sunt alia tria. s. Febas, Hedas, & Hecas, q̃ ideo tertia syllaba carent, q̀a significãt infrugiferas quasdã enuntiationũ cõnexiones, quæ nulli cõclusioni inferẽdæ inseruiũt. Febas. n. denotat mediũ vtrunq; extremũ cõsequens, quod de vtroque extremo in vniuersum prædicari posit. Hoc autem medio si vti liceret, daretur syllogismus in secunda figura ex duabus aientibus. Hedas significat medium, quòd sit H, ad E, id est, repugnans subiecto, & D, ad A, id est, repugnans etiam prædicato. Quò fit, vt nihil ex tali medio posit inferri, nisi concedamus, syllogismum ex duabus negãtibus vtilem esse, Hecas etiam medium inutile repręsentat, quod scilicet repugnat subiecto conclusionis; sed prædicatum antecedit. Dico autem inutile esse huiusmodi medium, quia cùm sit repugnans subiecto, in prima & tertia figura minor erit negãs, contra leges ipsarum: cumq̀ue sit inferius prædicato, subijcietur in maiori enuntiatione,

De speciali affirmatiua cõclusione.

Alia regula de speciali aiẽte.

De vniuersa negante.

Iterum de vniuersali negante.

De speciali negãte. vanæ quedã medij habitudines.

tiatione, ac proinde non poterit fieri syllogismus in secunda figura.

Huius capitis obiectiones.

De modis indirectis secundæ, tertiæq; figuræ.

PRima. Cùm dictum sit, quod medium quærendum sit ad modos directos primæ figuræ, & ad directos secundæ & tertiæ, quid de indirectis secundæ & tertiæ sentiemus? Respondetur, Cesares contineri sub quinta regula; at Camestre, & Fapesmo & Frisesomorum, quando sunt in secunda, intra quartam præceptionem poni: item Daraptis, Disami, & Datisis sub canone secundo intelligi: denique Fapesmo & Frisesomorum quum tertię figuræ subeunt collocationem, ad sextam regulam pertinere. Sed quæret aliquis. Nonne dictum est supra, dari alium modum indirectum in secunda figura, qui potest appellari Bocardo; & alium in tertia, quem licet Baroco nominare? Quæ igitur regula his accommodabitur? Respondetur. Si seruetur sexta regula, fiet syllogismus in Baroco tertiæ figuræ; si verò quinta, fiet in Bocardo secundæ. Omnia autem, quæ de ratione inueniendi medium hucusque dicta sunt, hac tabula fient perspicua. Nihil enim opus est exemplis hæc facere longiora.

De Baroco tertiæ, & Bocardo secundę figuræ.

Fecana. { Barbara.
Fecani. { Darij.
Cageti. { Darapti. Disamis. Datisi. * Daraptis. Disami. Datisis.
Gebali. { Baralipton. Dabitis.
Dafenes. / Dafeno. { Celarent. Cesare. Festino. Ferio. * Camestre. Fapesmo 2. figuræ. Frisesomorũ 2. figurę.

Qui in secunda, quarta, quinta, ac sexta regula infra asteriscum & omnes tertiæ ponuntur, sunt indirecti.

Hebare. / Hebaro. { Camestres. Baroco. * Celantes. Cesare. Baroco 2. figuræ.
Gedaco. { Felapton. Bocardo. Frisesomorum. * Fapesmo 1. figuræ. Frisesomorum 1. figuræ. Fapesmo 3. figuræ. Frisesom. 3. figuræ. Bocardo 3. figuræ.

De quartæ autem figuræ (si tamen ponenda est) modis nihil necesse est scribere, quia eandem subeunt rationem, quam modi primæ.

De Hecas

Altera obiectio in id quod dictum est, uocabulum Hecas non posse in vsum alicuius syllogismi assumi, quia haberet minorem negantem, ac subinde non esset in prima, aut tertia figura; & præterea medium contra leges secundæ figuræ subijceretur. Hæc ratio videtur manifestè refelli in Fapesmo & Frisesomorum primæ figuræ, in quibus minor est negans, & medium subijcitur in maiori. Sed respondetur, Hecas non posse inseruire Fapesmo & Frisesomorum primæ figuræ, quoniam medium deberet subijci prædicato conclusionis, cùm debeat esse c, ad A; & tamen prædicatum

conclusionis (cùm isti modi sint indirecti) nõ ponitur in maiori enũtiatione, sed in minore: in qua medium primæ figuræ non subijcitur, sed Prædicatur. Presiùs tamen vrges. Ergo saltem illa medij collocatione vti licebit in Baroco tertiæ figurę, in quo medium in minori subijcitur. Sed presiùs respondeo, eam medij rationem nec in Fapesino, aut Frisesomorum primæ figuræ, nec in Baroco tertiæ posse retineri. Quid ita? Quia Hecas medium nobis refert, quod subiecto conclusionis repugnet: medium autem horum modorum nõ repugnat subiecto conclusionis. Etenim cùm sint indirecti, subiectum conclusionis ponitur in maiori enuntiatione; at maior enuntiatio in his modis, cùm sit aiens, non potest ex repugnantibus terminis fieri.

Tertia obiectio. Non semper in vtilibus collectionibus illæ sex regulæ seruantur, ergo non sufficiunt ad omnes ratiocinationes. Respondetur, neque nos arbitrari illas sufficere. Tantùm enim docemus, quotiescunque istæ seruabuntur, fieri bonũ syllogismum; cùm alioquin & ex materia & ex forma bonas esse posit: quamuis nõ seruet regulas superiores: ut patet in hoc syllogismo in Disamis, Aliquod animal est homo, omne animal est sentiens, ergo aliquod sentiens est homo. *An sex illę regulę perpetuo obseruentur.*

De Syllogismo Expositorio. Cap. 12.

SEquitur vt de syllogismo constante medio singulari, qui Expositorius ob eã causam dicitur, quòd ipso scientiarum principia, & quasi elementa exponantur, dicamus. Potest autem huius generis ratiocinatio non modò in tertia figura colligi, ut quidam arbitrantur, sed in prima etiam, & secunda, tam existente aliqua præmissarum in directa, quàm omnibus directis, vt in his exemplis manifestò apparet. *Nominis explicatio.* *In qua figura fiant expositorij syllogismi.*

In tertia figura.	In secunda	In prima.
Petrus est homo.	Petrus est hoc album.	Petrus non est Leo.
Petrus est hoc album.	Paulus non est hoc album.	Hoc album est Petrus.
Ergo hoc albũ est homo.	Ergo Paulus nõ est Petrus.	Ergo hoc albũ non est Leo.

Et quidem expositorij syllogismi alij aientes sunt, alij uerò negantes. Aientes dicuntur quorum conclusio est aiens; negantes uerò quorum est negans. Et quemadmodum superiores syllogismi innitebantur duobus illis principijs dici de omni, & dici de nullo, ita expositorij aientes hac regula stabiliuntur, quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter sese, vt quia hoc album est idem cum Petro, & hoc ambulans quoque, ideò hoc album est hoc ambulans: sed negantes hac altera nituntur sententia, illa quorum vnum est idem cum aliquo tertio, alterum verò nequaquam, sunt inter se diuersa. Vt quia hoc album est idem cum rege, & hic leo non est idem cum ipso, ideo hoc album, & hic Leo non sunt idem inter se. Nolo in tradendis harum ratiocinationum præceptionibus immorari; eędem enim sunt ferè, quæ & superiorum: ne scilicet medium ingrediatur conclusionem, ne aliqua vox sit Homonyma, cuius significatio non explicetur, &c. *Huiusmodi syllogismorũ firmamenta.*

Dubitationes.

Quare fiat syllogismus ex singularib. & non ex specialib. pronuntiatis.

PRima. Quare non potest fieri syllogismus ex duabus enuntiationibus particularibus, & ex duabus singularibus poterit? Respondetur. Quia enuntiationes particulares sunt incertæ: vt quum dico, Aliquod animal est homo, & Aliquod animal est Leo, possum aliud & aliud animal designare, & ita pateret captionibus locus; si ex duabus specialibus sumptionibus syllogismus componeretur: ut fit in isto, Aliquod animal est Leo, sed aliquod animal est homo, ergo aliquis homo est Leo. Cæterùm quum ex singularibus progredimur, iam quasi digito id, de quo loquimur, demonstramus. Quare nulla est erroris occasio in expositorio syllogismo.

Quedã expositoriæ ratiocinationes ab scholis explodendę.

Altera dubitatio. Quomodo syllogismus expositorius bona argumentatio est, si docent Theologi, nullius ponderis esse hanc ratiocinationem, Hæc essentia est pater, sed hæc essentia est filius, ergo est pater? Insuper naturalis Philosophus hunc syllogismum non approbat, Hic motus est actio, & hic motus est passio; ergo passio est actio. Respondetur, priorem non esse expositorium, quia medium non accipitur plenè, & omnibus modis singulare, cùm in se contineat tria supposita; id est, tres personas. Etenim essentia quamuis omninò sit vna in tribus personis, est tamen reuera, & non (vt fit in rebus creatis) sola ratione eis communis. Ille verò alius est quidem expositorius, sed ideò reprehenditur, quia in eo ex sensu, quem vocant identicum, proceditur ad sensum formalem: aut alijs verbis, ex vnitate rei, vnitas rationis & diffinitionis colligitur. Esset tamen egregia ratiocinatio, si ita fieret, Hic motus est actio, & hic motus est passio, ergo actio est res quæ est passio. Iam ergo inquies, in syllogismo expositorio potest captio & fallacia inueniri. Fateor. Nam (vt Sapiens docuit) cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostrę: & vulgò dicitur, *Fatta la lege, trouata la fraude*. Quare non est adeo perfecta ratiocinationis forma, qua humanum ingenium abuti non possit. Quod ergò nos dicimus, hoc solùm est, intollerabiliores errores ex vtraque particulari, quàm ex vtraque singulari posse colligi. Nam cùm enuntiatio singularis in modo & figura rectè disponitur, solùm potest in rebus creatis (ut diuinas Theologis relinquamus) error in sensu formali colligi; at quum vtraque est particularis, non modò in sensu formali, sed in rebus ipsis error contingit. Antea enim ex duabus particularibus sumptionibus colligebamus, aliquem hominem esse Leonem: & certè homo atque Leo non ratione tantùm, sed re uera, ac realiter ut duæ res distinguuntur.

Ad primã dubitatio nẽ regredimur.

De causa effectrice expositoriæ ratiocinationis.

Postrema dubitatio. Cùm syllogismus sit opus mentis, & intellectus non cognoscat singularia (sensus enim est singularium, intellectus vniuersalium) quomodo datur syllogismus constans medio singulari? Responderi potest, syllogismum expositorum non fieri in intellectu, sed in quodam sensu interno, qui etiam appellatur ratio particularis. Et licet ille sensus per se non sufficiat ad constituendum syllogismum, sufficit tamen quatenus est coniunctus intellectui. Quemadmodum calor per se solùm potest calfacere, at vt in homine coniungitur potentiæ nutriendi, carnes humanas & ossa producit. Sed de his copiosiùs in libris de Animo disputatur.

De.

De ſyllogiſmo Hypothetico.

Quid ſit, & quotuplex ſyllogiſmus Hypotheticus. Cap. 13.

SVpereſt iam tandem Hypotheticæ ratiocinationis diſputatio, poſt abſolutam Categoricæ tractationem. Hypotheticus ſyllogiſmus eſt, qui ex Hypothetica enuntiatione conſtat. Et ſicut triplex eſt genus Hypotheticæ enuntiationis, ita quoque triplex eſt ſyllogiſmus Hypotheticus; nam alius eſt conditionatus, alius coniunctus, alius, poſtremo diſiunctus. Conditionatus bifariam ex conditionata aiente fieri poteſt. Primùm quum ſtatuimus enuntiationis antecedens, vt conſequens poſtea inferamus. Exemplum; Si Sol lucet, dies eſt; atqui Sol lucet, ergo dies eſt. Secundò quum tollimus conſequens, vt negemus etiam antecedens. Exemplum. Si Sol lucet, dies eſt, atqui dies non eſt; ergo Sol non lucet. Alij præterea modi excogitari poterunt, ſed, erunt inutiles. Primus eſt, quando progredimur ex conditionata aiente, & ſtatuimus conſequens, vt inferamus antecedens. Vanum profectò argumentum nimirum, in quo ex vero poterit ſequi falſum, vt Si Leo eſt homo, Leo eſt animal, atqui Leo eſt animal, ergo Leo eſt homo. Secundus eſt, quando poſita conditionata aiente, deſtruimus antecedens, & poſtea conſequens. Verbi gratia. Si Leo eſt homo, leo eſt animal: at leo non eſt homo, ergo leo non eſt animal. Tertius eſt, quando poſita conditionata negante, affirmamus alterutram partem, vt reliquam deſtruamus. Vt ſi ita argumentemur. Non ſi hoc eſt album, eſt animal, atqui hoc eſt album, non igitur erit animal: de Cygno enim verum eſt antecedens, & falſum conſequens. Quomodo inquies, antecedens verum eſt de Cygno? Facilè id oſtēdam. Aſſumptio enim vera eſt, quia Cygnus eſt albus: porrò etiam propoſitio. Qm̄ cùm ſit conditionata negans, hac ratione exponitur, Non continuò atq; res aliqua eſt alba debet eſſe animal; etenim Papyrus eſt alba, nec tamen eſt animal. Vltimus poſſet tradi modus, quum poſita conditionata negante, alterutram eius partem negamus, vt reliquam inficiemur, aut liberè colligamus: quod eſſet argumentari ex vtraque ſumptione negante, vt in hoc ſyllogiſmo, Non ſi hæc res eſt alba, eſt homo; ſed non eſt alba, ergo non eſt homo; verum eſſet antecedens, & falſum conſequens de Aethiope. Quòd ſi aliter inferre volumus, Ergo hæc res eſt homo, verum erit totum antecedens, & falſum conſequens, de coruo.

Duo modi vtiles ſyllogiſmi cōditionalis.

Inutiles combinationes.

Coniunctus ſyllogiſmus non poteſt ex aiente coniuncta fieri. Hæc enim argumentatio, Petrus eſt homo, & Petrus eſt animal, ergo Petrus eſt animal, bona eſt; ſed Enthymema potiuſquam ſyllogiſmus videtur: poteſt tamen ex coniuncta negante fieri, ſi affirmemus vnam partem, & aliam deſtruamus. Vt Non & Petrus eſt homo, & Petrus eſt lapis; ſed Petrus eſt homo, ergo Petrus non eſt lapis. Si uerò aliter argumentemur ex coniuncta negante, ſcilicet negando vnam partem, vt aliam ſtatuamus, mala erit ratiocinatio, ut patet in hoc exemplo Non & Petrus eſt lapis, & Petrus eſt arbor, ſed Petrus non eſt lapis, ergo Petrus eſt arbor.

De ſyllogiſmo cōiuncto.

Diſiūctus ſyllogiſmus pōt fieri trib. modis. Primo, ex diſiūcta aiēte negādo vnā partē, vt aliā colligamus, vt Hoc animal vel eſt hō, vel brutū; ſed nō eſt hō, ergo eſt brutū. Vrges. Embryo eſt animal, & nō eſt hō, & tñ nō ſequit̄, ergo eſt brutū. Sed leuiter vrges. Nā id nihil ad Dialecticū attinet. Tm̄.n. ipſe docet, ſi verū ſit antecedēs, verū ēt

De ſyllogiſmo diſiuncto.

esse consequens. Si autem arbitreris, Embryonem nec pertinere ad hominem, nec ad brutum: sicut negas consequutionem, ita syllogismi propositionē negare debuisses; qua semel concessa, non licet ampliùs consequutionem inficiari. Secundo, ex disiuncta aiente destruendo vtranque eius partem; ut si quis diceret, lapidem esse animal, & nos ita argumentaremur, Quodlibet animal aut est homo, aut est brutum, at lapis non est homo, neque verò est brutum; ergo lapis non est animal. Sed facillimū est hanc ratiocinationem redigere in Celarent, si tanquam medium sumatur illud disiunctum, homo, aut brutum. Tertio, ex disiuncta aiente, affirmando vnam partem, vt aliam destruamus. Exemplum. Omne animal, aut homo est, aut brutum esse debet: sed Petrus est homo, ergo Petrus non est brutum. Sed hoc vltimum genus argumenti potest equidem tolerari, quum disiunctio constat ex his, quæ eidem conuenire nequeunt; alioqui non erit vlla ratione approbandum. Vt si dicamus, Vel Petrus est homo, vel Petrus est animal; sed Petrus est homo, ergo Petrus non est animal.

Huius capitis quæstiuncula.

DVbium est, cur ex disiuncta negante, nullus syllogismus fieri posit. Respondetur. Quia disiuncta negans (vt lib. superiore cap. vltimo diximus) æquipollet coniunctæ aienti compositæ ex enuntiationibus Categoricis contradictorijs; sed ex coniuncta aiente (vt in hoc capite habes) non potest syllogismus effici: ergo neque ex negante.

De syllogismi diuisionibus. *Cap.* 14.

POtuissent alia multa de syllogismo tractari, sed quoniam non omnia simul dici debent, paucis ad hæc additis, finem faciamus aliquando. Igitur in præsentia colligamus appendicis loco varias syllogismi diuisiones. Sanè ratiocinationum alię Categoricæ sunt, aliæ Hypotheticæ. Hypotheticas nunc diximus, in conditionatas, coniunctas, & disiunctas diuidi. Sed Categoricæ aliæ simplicibus constant enuntiationibus, aliæ modificatis. Quæ simplicibus constant, alię medium habēt vniuersum, aliæ singulare; quæ (vt diximus) expositoriæ dici possunt. Prętereaquæ medium habēt vniuersum, iuxta figurarum ac modorum varietatem diuidi solent. Porrò alijs modis distribuuntur: nam syllogismi alij aientes sunt, alij verò negantes. Item alij dicuntur particulares, quorum conclusio est specialis; alij vniuersi, qui vniuersam conclusionē habent. Denique partim directim concludunt, partim indirectim. De syllogismo igitur hęc dicta sint. Iam ad alias argumentationis species veniamus: primumq; ad inductionem; quæ Dialectica est argumentatio.

De Inductione. *Cap.* 15.

Lex inductionis.

INductio, qua (teste Aristotele 6. Ethic. cap. 3.) vtimur ad scientiarum principia ostendenda, ita definitur. A singulis ad vniuersa progresio: vt Iste ignis est calidus, & ille, & ita de reliquis; ergo omnis ignis est calidus. Veruntamen vt exacta sit inductio, oportet probè numerari singula; vt si probandum est mihi, omnem hominē esse

esse album, non tantùm mille, aut decem millia recensebo; sed omnes ad vnum homines: alioqui nihil ea inductione efficiam. Sed quoniam arduum foret, omnia, quę quę sub eo genere continentur, persequi singularia; satis erit, quibusdam recensitis, addere, Et ita de reliquis; aut Et sic de singulis; vel Et eadem est cæterorum ratio.

Quoniam autem inter omnes argumentationis species longè, multumque præstat ratiocinatio, nō erit à nostro instituto alienum, exponere quonam pacto inductio ad syllogismum possit referri. Id verò fiet, si omnia singularia pro medio accipiamus. Quare inductio suprapoſita hoc pacto ad Barbara reuocabitur: Omne quod est iste ignis, aut iste, aut alius quiuis est calidum; sed omnis ignis est iste ignis, aut iste, aut certè alius: ergo oīs ignis est calidus. Iā igitur dubia proponamus. Inductionis in syllogismi formam mutatio.

Difficultates.

PRimùm difficilè ad intelligendum videtur, quonam pacto inductio differat à syllogismo; cùm perinde ac ille sit oratio, in qua quibusdam positis, aliud necessariò colligitur. Sed huic difficultati iam responsum est lib. 1. cap. 10. dub. 2. Quare ad alias properemus. Prima. Hæc inductio est bona, Aliquis homo fuit in arca Noē, & aliquis leo; itemque ex singulis animalis speciebus aliquod animal fuit in arca ipsius Noē: ergo omne animal fuit in arca Noē; & tamen (vt manifestissimum est) nec numerantur, nec numerari possunt omnia singularia, quæ sub animali continentur. Nec quidē dici potest, eandem esse cæterorum rationem; alioqui nullum animal suffocatum fuisset: ergo non oportet omnia singularia inductionibus percenseri. Respondetur, etiam in ista inductione satis numerari singula, quæ sub vniuerso continētur. Nam cùm accipiatur ibi illa vox, Omne non vniuersè pro omnibus animalibus, sed pro omnibus speciebus animalis; inde fit, ut sufficiat numerari singulas species, ratione saltem unius, aut plurium indiuiduorum. An oīa singularia in in ductione numerentur.

Alia difficultas. An inductio suapte natura ita est bona argumentatio, ut non possit in ea ex antecedente uerò consequens falsum colligi? Enimuero Aristoteles 1. Topic. cap. 10. ait, inductionem esse uerisimilem argumentationem, & popularibus colloquijs accommodatam. Sanè hoc argumento nobilis quidam auctor sibi persuasit, inductionem non esse necessariam argumentationem, sed tantùm probabilem & mediocrem coniecturam: quo etiam ductus, nō esse addendam existimauit illam clausulam, & ita de singulis; aut illam, & eadem est cæterorum ratio, &c. Respondemus tamen, inductionem esse duplicem, aliam accuratam & perfectam, aliam probabilem tantùm; & (vt aiunt) Topicam. Si accurata fuerit inductio, nunquam in ea antecedens verum & consequens falsum dari poterit; quia in antecedente vel omnia indiuidua percensentur, vel additur illa particula, & ita de singulis, teste Aristotele 2. Prior. cap. 14. & 15. Sed fortè obijcies. Sequeretur inde, antecedens inductionis esse æquè ignotum, ac consequens. Si enim quisquam probaturus, omnem coruum esse nigrum, ita disputet, Hic coruus est niger, & hic alius, & cæteri etiam, ergo omnis coruus est niger: certè qui negat consequens, negabit & antecedens. Quare id quod dubium est, nulla re certiore, sed æquè obscura, probari videbitur. Attamen hæc nihil nos commouēt. Dicimus enim antecedens esse notius, tum quia sensu notum est hunc coruum esse nigrum, & illud similiter; tum etiā quia satis probabile est, si omnes corui, quos in hanc vsque diem vidimus, nigri sint, reliquos non absimilis esse co- An inductio sit bona argumentatio. Vtrùm inductionis antecedēs notius sit consequēte.

loris. Antecedens ergo est notius consequente, quia est probabilius & clarius. Nec si antecedens inductionis sit probabile, continuò sequitur, inductionem esse argumentum probabile. In omni siquidem syllogismo necessariò infertur ex antecedente conclusio, tametsi plerarũque ratiocinationum antecedens sit contingens. Veruntamen si inductio fuerit Topica, seu Forensis, non est necessaria argumentatio; nec oportet addi semper illam particulam, Et ita de reliquis. De quo inductionis genere intelligendus est Arist. 1. Top. loco citato.

An detur inductio omnia scepta sciuans, quæ mala sit

Vltima difficultas. Videtur posse dari inductionem, quæ progrediatur ex singulis rectè enumeratis, ac nihilominus antecedens sit verum, & consequens falsum apud Aristot. Nam cùm arbitretur ipse, Mundum ab æterno fuisse, ac proinde perpetuò leones fuisse, ac futuros esse, profectò (ipso iudice) hæc inductio erit nullius põderis, Hic leo non existit in rerum natura necessariò, neque iste, aut ille, & ita de singulis: ergo nullus leo necessariò in rerum natura existit. Arist. enim concedet antecedens, & negabit consequens; quia cùm apud ipsum necesse sit, aliquem leonem existere, profectò falsum etiam apud ipsum erit, nullum leonem necessariò existere. Respondetur, hanc inductionem esse bonam, & consequens apud Arist. etiam esse verum: duplicem tamen posse habere sensum; primus est, nullus est certus, ac determinatus leo, qui necessariò existat. Hic autem uerus est: & ex antecedente sequitur. Secundus est, nullus leo etiã vagè & indefinitè sumptus existit necessariò; qui sensus est falsus apud Aristotelem: nec ex posito antecedente sequitur. Aristoteles enim in eo fuit errore, vt arbitraretur, necessariò aliquem leonem fuisse: quiuis ille esset.

Multa nos docet fides, quæ sũmi Philosophi ignorarũt.

De Enthymemate. Cap. 16.

INstat iã disputatio argumẽtationũ, quarum vsus Rhetori est accommodatus; Enthymematis inquam, si Exempli. Prius autem de Enthymemate, quod syllogismus quidam inperfectus uidetur, agemus: deinceps de Exemplo, quod quia frequenter ex vno singulari aliud colligit, uidetur imperfecta quædam inductio. Syllogismus autem prior est inductione. Explicabimus igitur in hoc capite, quid sit Enthymema, & qua via ad syllogismum possit reduci.

Quid sit Enthyme ma.

Enthymema est imperfecta ratiocinatio, in qua ex vna sumptione festinatò infertur conclusio, vt Omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Sex autem regulis explicabitur reductio Enthymematis ad syllogismum. Triplex enim est Enthymematis genus: primum quod tribus terminis constat; quorum vnus ponitur solùm in antecedente, & hic sumendus est pro medio syllogismi; alius semel ponitur in antecedente, & iterum in consequente: alius denique tantùm ponitur in consequente, ex quo vnà cum medio debet constari ea, quę deest enuntiatio. Alterum Enthymematis genus tantùm duobus terminis constat. Tertium denique pluribus quàm tribus. Igitur priores quatuor regulæ ad prius illud Enthymematis genus pertinebunt: quinta ad secundum, & sexta ad tertium. Quare prima regula est. Quum idem terminus est subiectum in antecedente & cõsequente, deest propositio, aut maior, & ea addita fiet syllogismus in prima, aut tertia figura. Vt Omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia, deest maior, nempe Omne animal est substantia, quæ si ponatur perfectus, erit syllogismus in Barbara. Secunda regula. Si idem est prædicatum antecedentis, & consequentis, deest assumptio, redigetur que in primam, aut secundam figuram, vt Omnis homo est animal,

Diuisio Enthymematis.

Prima regula.

Secunda.

mal, ergo omne rationale est animal; adhibeatur assumptio, sed omne rationale est homo. Tertia regula. Quando idem est subiectum antecedentis, & prædicatum consequentis, desideratur assumptio, qua posita, syllogismus in secunda figura constituetur: vt Nullum animal est lapis, ergo nullus Carbunculus est animal; addenda est assumptio, sed omnis Carbunculus est lapis. Quarta regula. Quando idem est prędicatum antecedentis, & subiectum cõsequentis, deest maior in tertia figura, vt Omnis homo est animal, ergo aliquod animal est substantia; addenda est propositio, scilicet, Omnis homo est substantia. Quinta regula. Quando Enthymema constat solùm duobus vocabulis, reducitur ad syllogismum Hypotheticum. Vt hoc Enthymema, Omnis homo est animal, ergo aliquod animal est homo, ita reducitur, Si omnis homo est animal, aliquod animal est homo; sed omnis homo est animal; ergo aliquod animal est homo. Sexta regula. Si Enthymema constet quatuor terminis, non potest reduci ad vnicum syllogismum Categoricum, sed ad duos. Verbi causa. Hoc Enthymema, Omne animal currit, ergo omnis homo mouetur, ita reducitur, Omne animal currit, sed omnis homo est animal, ergo omnis homo currit. Præterea, omne qđ currit, mouet̃, sed omnis homo currit, ergo omnis homo mouetur. Quòd si mauis, reducito ad Hypotheticam ratiocinationem, vt Si omne animal currit, omnis homo mouetur: sed omne animal currit, ergo omnis homo mouetur. Nullum siquidẽ Enthymema dabitur, quod ad syllogismum Hypotheticum reduci nequeat.

Tertia. Quarta. Quinta. Sexta.

Quæstiones.

QVo signo potest intelligi aliquod Enthymema esse bonum? Respondent quidam, tum esse bonum, quum reduci potest ad bonum syllogismum. Nam syllogismus habet se vt perfectum. Enthymema vt imperfectum. Quare illud Enthymema erit bonum, quod ad bonum syllogismum reduci potest. Sed hæc sententia aut intelligitur de syllogismo bono ratione formæ, aut de bono ratione materiæ. Si primum, perspicuè impugnabitur, quia hoc Enthymema, Omnis homo est animal, ergo omnis homo est albus, est pessimum, cùm ex opposito consequentis haud sequatur oppositum antecedentis; & tamen reducitur ad perfectum ratione formæ syllogismum: scilicet, Omne animal est album, sed omnis homo est animal, ergo omnis homo est albus. Si verò dicatur secundum, similiter refelletur; nam hoc Enthymema, Omnis homo est lapis, ergo omnis homo est insensibilis, est optimum Enthymema; & tamen non potest reduci ad bonum syllogismum ratione materiæ: Ergo non oportet, Enthymema bonum reduci ad bonum ratione materiæ syllogismum. Propositio probatur. Quia est bona argumentatio, cùm ex opposito consequentis sequatur oppositum antecedentis; & non est syllogismus, vel inductio; &c. ergo est bonum Enthymema. Assumptio autem est manifesta, quia semper talis syllogismus procedet ex falsis. Quare duo nobis dicenda sunt, primum, bonum Enthymema necessariò debere reduci ad bonum ratione formæ syllogismum, siue Hypotheticus ille fuerit, seu Categoricus. Alterum est, hoc non sufficere, sed præterea exigi, vt ipsum Enthymema per se sit bona argumentatio: ita scilicet, vt ex opposito consequentis sequatur oppositum antecedentis. Alij dicunt, illud esse bonũ Enthymema, quod addita enuntiatione vera reduci potest ad bonũ ratione formæ

Quo signo bonũ Enthymema digno scatur. Propria sententia. Tertia sententia.

syl-

syllogismnm. Itaq; quoduis Enthymema etiam ex falsis enuntiationibus constans, quod potest, adhibita vna enuntiatione, vera reduci ad syllogismum, ratione formæ bonum; est etiam bonum Enthymema ratione formæ. Sed mihi difficilè id persuadebunt hi auctores: nam argumentatio bona ratione formæ, perpetuò est bona; at modò hęc consequutio, Est homo, ergo est res alba, per se sumpta est mala; ergo etiã quando nondum erant Aethiopes, erat mala ratione formæ; quamuis tunc potuisset probari, addita hac enuntiatione vera, Omnis homo est albus.

Quędam Arist. verba exponuntur.

Præterea quęritur, quidnam sit quod Arist. 2. Prior. cap. penult. docet, illud Enthymema quod reducitur ad primam figuram esse bonum, quod ad secundam & tertiã esse malum. Videmur enim cum illo pugnare. Respondetur Arist. eo in capite tria Enthymemata proposuisse, ex quibus vnum reducitur ad bonum syllogismũ primę figurę, alterum ad syllogismum secundę figurę ex duabus aientibus, tertium ad syllogismum tertiæ figurę ex duabus particularibus; quod quidem vetant leges syllogismorum. Arist. igitur non de omni Enthymemate, quod ad secundam & tertiam figuram reducitur, loquebatur; sed de ijs quę ipse proposuerat, eorumque similibus.

An Enthymemata ad modos indirectos reduci possint.

Tertia quęstio. Quare non assignantur regulę reducendi Entymemata ad modos indirectos figurarum? Quia cùm quoduis Enthymema iuxta quatuor priores regulas possit ad modos directos reuocari, non curarunt auctores regulas tradere, quibus vti possemus, si collibuisset ad indirectos syllogismos ea trãsferre. Ego quidem iam eas paraueram, sed lectoris patientia abuti nolui; longum enim esset omnia persequi.

De quarta figura.

Quarta quęstio. Quid defendunt quartam figuram, quomodo poterunt Enthymemata ad illam reducere? Respondetur. Id fiet facilè, si duæ priores regulę obseruentur, & in primę euentu addatur assumptio, in secundę autem propositio. Sed illud memoria retinendum est, cõclusionem debere in quatuor prioribus modis colligi indirectim.

De Exemplo. Cap. 17.

Quid sit exemplũ.

EXemplum est argumentatio, in qua ex vno singulari aliud infertur, ratione similitudinis, quę inter ipsa reperitur. Verbi gratia. Antiochus cognomento Nobilis, aut Illustris in maximis cruciatibus obijt, quia populum Dei malè tractauit: ergo & Turca, qui, quoad eius potest, Christianos perdit, mala etiam morte peribit. Quòd si interdum ab vniuerso ad vniuersum comprobandum exemplis vtimur, vt cùm ex Phocensibus ad Thebanos, aut contra argumentamur, id sanè facimus quatenus illa communia, tanquam singularia quædam accipiuntur. Sed curandum est, vt similitudo sit vera causa effectus, qui in antecedẽte ponitur. Vnde hoc exemplum nullius est ponderis, Salomon vir sapientissimus, fuit tandem idolatra, ergo qui sapientes esse cupiunt in idẽ scelus prorumpent. Sapientia enim non fuit idolatria causa. Hoc tamen exemplum est accommodatum, Herodes Ascalonita amore regni voluit CHRISTVM, quem regem appellari audierat, interficere; ergo hic tyrãnus, ne regnum amittat, omne semen Regium delere conabitur.

Exemplorum lex.

Expli in syllogismum trãsformatio.

Facillimum autem est, exemplum reducere ad syllogismum, si accipiatur illa similitudo in vniuersum pro maiori; & ex eadem similitudine, atque subiecto, conclusionis fiat minor. Verbi gratia. Hoc exemplum, Malum fuit Thebanis bellum gerere

rere in Athenienſes, quia erant vicini; ergo malum erit Phocenſibus Thebanos adoriri; ita in ſyllogiſmum redigetur: Malè ceſsit Thebanis bellum, quod Athenienſibus intulerunt, eo quòd erant vicini; ergo bellum in vicinos gerere, omnibus eſt damnoſum. Tum ſic: Malè cedit omnibus bellum gerere in vicinos; ſed Phocēſes vicini ſunt Thebanorum; ergo malè cedet eis contra Thebanos præliari. Vbi principiò exemplum reductum eſt ad imperfectam quādam inductionem, in qua ex vno ſingulari (non quatenus ſingulare eſt, ſed quatenus habet vniuerſalem cauſam coniunctam) collegimus vniuerſum; deinde autem reductum eſt in ſyllogiſmum. Hæc itaque eſt exempli metamorphoſis.

Dubitatio huius capitis.

Dialectici nullam Exempli ſpeciem tradunt. Quæritur ergo, an ſint variæ eius formæ? Reſpondetur. Ita planè. Ariſtoteles enim 2. artis Rhetoricæ cap. 21. adducit tres: vnam quum ex rebus præteritis ad ea, quæ in pręſenti agi, aut omitti oportet, argum entamur. Quod ſanè faciunt concionatores, quum res olim geſtas, & in ſacro eloquio traditas, ad noſtra ſecula accommodant; aut quum ex ſanctorum hiſtorijs paradigmata eruunt. Altera quum ex his quæ in orbe fiunt, ad ea quæ nos agere debemus exempla deriuamus, Vt ſi quis probet non eſſe magiſtratus ſorte eligendos, ſed conſilio & prudētia; quia nautæ non eligunt ſorte nauclerum, ſed magno conſilio. Vt enim ſe habet nauclerus ad nauim, ita magiſtratus ad Rempub. ſed illæ non eligitur ſorte, ergo nec iſte. Hanc ſpeciem vocat Ariſtoteles ſimilitudinem. Tertia eſt Apologus, quando ſcilicet aliquid ex noſtro capite componimus, ut inſtitutum probemus. Cuius exempla facetiſsima ſunt apud Ariſtotelem in eodem loco. Ad quam ſpeciem reducūtur parabolæ ſacræ ſcripturæ, ut quum dicitur, hominem quendam deſcendiſſe in Hierico, ac in latronum manus incidiſſe. Nec arbitrandum eſt eum, qui parabolam profert, mentiri, quia iam ex forma locutionis indicat, ſe aliquid, exempli cauſa, dicere. Exempla autem non quaſi ita ſe habeant proferuntur, ſed ut addiſcentes intelligant. Porrò ad Exemplum reducuntur argumenta à pari: de quibus libro. cap. 7. cap. 9. agemus.

De uarijs exēplorū generibus

Paragigma. Similitudo.

Apologus

Parabolicus ſermo nō eſt mēdax.

De alijs formis argumentationis. Cap. 18.

PRæter has ſpecies argumentationis, de quibus in hoc libro egimus, aliæ tradūtur, quibus non ita ſępe vtimur. Prima eſt Gradatio, quæ ab alijs dicitur Sorites, uel Coaceruatio, à Græcis autem Climax; quando ſcilicet multa ſibi cohærentia gradatim coaceruamus, ut ultimum de primo colligere poſsimus. Verbi gratia, Oīs homo eſt animal, animal eſt viuēs, viuēs eſt corpus, corpus eſt ſubſtantia ergo omnis homo eſt ſubſtantia. Sed re uera hoc genus argumenti nihil eſt aliud, quàm ſyllogiſmus in quarta figura, omnibus ſuis probationibus corroboratus. Idē enim eſt ac ſi diceretur, Omnis homo eſt animal, ſed omne animal eſt ſubſtantia; ergo omnis homo eſt ſubſtantia. Et ne quis minorem poſsit negare, ſtatim probatur; quoniam animal eſt viuens, & cùm omne viuens ſit corpus, ſequitur etiam eſſe ſubſtantiam. Alia ſpecies eſt Dilemma, quando poſitis duobus membris alicuius vniuerſi, utrunque reprobatur. Vt ſi quis ita probet, non eſſe ducendam vxorem, quia aut erit pauper, aut diues; ſi pauper, erit alenda; ſi diues, volet dominari; Ergo non eſt

Gradatio.

Dilemma aut ſyllogiſmum cornutus, ſe complexio.

est ducenda. Sed hoc genus argumenti idem est ac syllogismus disiunctus, vel diuisorius, in quo reprobatis patribus, etiam diuisum reprobamus. Porrò illud intelligendum est, facilè esse nonnunquam Dilemmata in aduersarium retorquere. Vt nihil incommodi est vxorem ducere: nam si diues fuerit, non erit alenda, si pauper non poterit dominari. Alia species est Enumeratio, in qua propositis multis partibus, ut unam statuamus, reliquas destruimus: ut Hoc aurum tuum est, vel igitur dono datum est, aut inuentum est, aut hæreditario iure relictum; vel certè non tuum est, sed furtim sublatum: at qui nec datum, nec inuentum, nec relictum est: ergo furtim sublatum est. Verum hoc genus argumenti re uera est syllogismus disiunctus. Plures argumentationis formas Rhetores tradunt, scilicet violationem, subiectioné, & oppositionem, de quibus magna verborum copia disputant. Nobis tamen hæc dixisse sufficiat.

Enumeratio.

Quæsitum.

De deductione.

DEductio, quæ species argumentationis est? Vocatur autem deducti, quæ è diametro pugnat cum inductione; est enim progresio quædam ab vniuersis ad singularia. Vt Omnis homo est albus, ergo hic homo est albus, & istæ quoque, & ita etiam reliqui. Respõdetur, esse Enthymema multas habens conclusiones. Dices; Ergo etiam inductio erit Enthymema, multa habens antecedentia? Respondetur, negandam esse consequentiam, nam hoc Entymema optimum est, Omnis homo est albus, ergo hic albus est; insuper & hoc aliud, Omnis homo est albus, ergo hic etiam homo albus est. Hæc verò quæ sequuntur nullius sunt põderis, Hic homo est albus, ergo omnis homo est albus; & etiam, Hic alius, homo albus est, ergo omnis homo albus est. Quò fit, ut omnes enuntiationes quæ ponuntur in antecedente inductionis, vnum compleant antecedens: at quæ ponuntur in consequente deductionis ita se habent, ut quæuis earum per se posit constituere perfectissimum consequens.

De inductionis deductionisque comparatione.

COM-

COMMENTARIORVM IN VNIVERSAM LOGICAM

LIBER SEXTVS:

IN QVO DEMONSTRATORII syllogiſmi vis, ac natura exponitur.

Quid ſit Demonſtratio. Cap. I.

ETHODICAE facultatis, quam Pædiam vocant, Princeps, magiſterque Ariſtoteles animalium naturam, partes, affectiones, ortum, vitæ progreſſum, interitumq; explicaturus, initio quidem ea, quæ omnibus generatim animalibus communia erant, tradidit; poſtea ad priuatã cuiuſque diſputationem deſcendit. Optimus ſanè ordo, ac tanto Philoſopho dignus. Cùm enim eorum quę Leoni conueniunt non pauca, ab vrſi natura non abhorreant, ſæpiùs eadem repetenda forent in diuerſorũ animalium propria tractatione. At expoſitis primùm his, quæ per omnes, aut pleraſq; animalium ſpecies vagari ſolent, deinceps in priuata huius, illiuſve ſpeciei diſputatione, tantùm quæ illi ſunt peculiaria tractare oportuit. Eandem omnino methodũ, ſeriemque doctrinæ in Dialectica docenda retinere voluit. In libris enim Priorum (quibus noſter quintus ſubijcitur) de ſyllogiſmo in vniuerſum diſſeruit, nullã eius ſpeciem vel leuiter quidem attingens; in libris autem Poſteriorum, Topicorum, & Elenchorum ea, quæ ſingulis ratiocinationum generibus priuatim competunt, explanauit. Quocirca 1. Priorum capit. 2. ob eam cauſam ait, ſe ante de ſyllogiſmo, quã de demonſtratione diſputaturum, quòd demonſtratio pars quædam ſit ſyllogiſmi. Quamuis enim (ut lib. 2. cap. 3. diximus) facilis ſit ac prompta illius opinionis defenſio, quæ demonſtrationem vt totum, ſyllogiſmum quaſi partem accipit: tamen Ariſtoteles id quod ab ignaris etiam Metaphyſicæ intelligi poterat, ſumpſit; nimirum demonſtrationem partem eſſe, ſyllogiſmum verò totum. Nos igitur Ariſtotelem auctorem, ac ducem ſequamur; iamque in iſto, duobusque ſequentibus voluminibus ad tres ratiocinationis ſpecies aggrediamur. Triplex nãque eſt ſyllogiſmus, Demõſtratorius, Dialecticus, & Sophiſticus. Demõſtratorius (vt ſummatim dicamus) eſt, qui neceſſarijs enuntiationibus conſtat; vt Omne animal rationis particeps, eſt riſus compos; omnis homo eſt animal rationis particeps, ergo omnis homo eſt riſus cõpos. Dialecticus, qui efficitur ex probabilibus, ut Omnis mater diligit filium, ſuũ, at hæc mulier eſt mater, ergo diligit filium ſuum. Sophiſticus autem eſt, qui cùm id minimè præſtet, neceſſariò tamen videtur con cluſionem inferre; ut Quod heri emiſti, hodie comediſti; carnes crudas heri emiſti, ergo carnes crudas hodie comediſti.

Methodus reſolutionis.

Tria ſyllogiſmorum genera.

disti. Sed cùm nobilior sit Demonstratorius, ab eo etiam ordiemur, mox de probabili disseremus, denique de Sophistico. Dicemus autem quid sit demonstratio, & quotuplex, & quibus principijs constare debeat; ad extremum verò, quænam illa sint, quæ demonstratione probari posint, edocebimus.

Libri partitio.

Demonstratio (ut Arist. docet) est syllogismus generãs scientiã. Est autem, scire causam propter quam res est, ita ipsius esse causam cognoscere, ut non posse eam aliter se habere intelligamus. Vt qui nouit Solis defectum ex interiecta Luna, inter ipsum & aspectum nostrum, accidere; & præterea cognoscit interposita Luna necessariò sequi defectum, is demum Solis eclipsim scire dicetur. Cumq; demonstratio rei causam contineat, profectò qui demonstrationem & habet, & se habere intelligit, iã rei scientiam adeptus iudicabitur. Alia præterea demonstrationis definitio ab eodẽ Arist. traditur, ex eius materia sumpta, & ex præcedenti definitione collecta. Nam in artium instrumentis primùm considerandus est finis, quo cognito, facilè ex qua materia instrumentum confici debeat, intelligitur: ut qui serrã ad scindenda ligna destinatam considerat, facilè intelliget, eam ex ferro, aut ex aliqua duriore materia cõstituendam. Cùm ergo demonstratio syllogismus sit, quo nobis scientiam comparamus, necesse est demonstrationem esse syllogismum constantem ex veris & primis, causis prioribus & notioribus conclusione. Multa ab auctoribus circa hanc definitionem annotantur, quæ nos consultò in aliud tempus differimus; & crassa tantum Minerua eius partes explicabimus. Demonstrationem veris cõstare oportet, quia licet ex falsis posit verum inferri; tamen non probatur verum ex falsis. Item primis, id est, enuntiationibus, quæ per alias demonstrari non posint; alioquin non habebitur scientia, donec ad tales enuntiationes veniatur. Præterea ex causis, quia medium quod in demonstratione assumitur, oportet causam esse conclusionis: nam demonstratio est syllogismum generans scientiam, scientia verò est cognitio ex causæ cognitione promanans. Quocirca etiam necessum est, demonstrationem constare prioribus & notioribus, quia causa ordine, saltem naturæ, est prior & notior suo effectu.

Finitio demõstrationis.

Alia definitio.

Exponitur definitio.

Argumenta in superiora.

Decreueram sanè in hoc libro, oratione, styloque communi demõstrationis naturam exponere, non quòd indigna sit in quam doctisimus quisque (nedum ego) operam suam ponat, sed ut res difficilis facilè intelligeretur. Ne tamen à meipso alienus viderer, eandem scribendi formam denique retinere statui. At ne maioribus difficultatibus noui Dialectici obruantur, planiora dubia; & quæ breui negotio expediri posint, elegi. Sit igitur primum circa id quod dictum est, tres esse syllogismorum species, Demonstratorium, Dialecticum, & Litigiosum. Arist. enim 1. Elench. cap. 2. quatuor genera syllogismorum agnoscit, demonstratorium, Dialecticum; & quod ad examinandum alium adhibetur, ac tandem Sophisticum: Non ergo tantùm sunt tria. Respondetur, tertium genus syllogismi interdum ad primum, interdum ad secundum referri. Nam (ut ibi Arist. docet) quum aliquem pertentamus, aut progredimur, ex enuntiationibus quæ ei probabiles videntur, aut ex eis quas necessarium est eum scire, qui sibi alicuius rei scientiam arrogat. Si ex primo genere, sumptionum constet tentatorius syllogismus, pertinet, aut refertur ad Dialecticum; si verò ex secundo genere, non est re uera à demonstratione alienus, nisi fine accidẽtario

Quot sint species syllogismi.

tario disputantis. Demonstrator enim id maximè optat, ut doceat; tentator, ut alterius eruditionem exploret.

Secundum argumentum. Dictum est, syllogismum demonstratorium esse eum, qui ex necessarijs enuntiationibus infert conclusionem. Certè hic syllogismus, Omnis oratio explicans quid res sit, est definitio; sed animal rationale est oratio explicans quid res sit, ergo est definitio: constat ex necessarijs, sed non est demonstratio ergo demonstrationis definitio alijs præter ipsam competit. Propositio ita probatur. Nam illius syllogismi prima enuntiatio componitur ex definitione & definito, ac proinde est necessaria: secunda verò est superioris de inferiori prædicatio; ac subinde necessaria. Quemadmodum enim quia Socrates est quidam homo, ideo necessariò est homo; ita cùm animal rationale quædam sit diffinitio, necessariò erit definitio. Iã probatur assumptio: quia Aristoteles 2. Poster. à cap. 4. usque ad 8. multis argumentis docet, quod quid est, aut definitionem non posse demonstratione ostendi. Quod præsertim cap. 6. docet de hoc syllogismo, quem modò adduximus. Respondetur primò, Arist. in omnibus ferè illis capitibus loqui disputando, & vix quicquam ex propria sentẽtia asserendo: ut ipsemet cap. 8. testatur. Respondetur secundo, Aristotelem solùm velle docere, quod quid est, aut definitionem non posse de re definita demonstratione potissima comprobari. Nos verò minimè diximus, omnem syllogismum constantem ex necessarijs esse potissimam, accuratissimamque demonstrationem. Respondetur tertiò, illum syllogismum non esse demonstrationem, nec constare necessarijs propositionibus. Quæ solutio expeditissima est. Patet enim, assumptionem illius syllogismi non esse necessariam, sed accidentariam, & contingentem. Nam cùm nomina sint voces ex hominum instituto, & non a natura significantes, & profectò illæ duæ uoces, animal rõnale, nõ significãt, aut explicant hominis essentiam necessariò, sed contingenter. Simile autem quod in argumento adducitur, est vehementer dissimile. Nam Socrates essentialiter est quidam homo; atq; ita necessariò est homo. At hæc oratio, Animal rationale, accidentariò est quædam definitio.

An omnis syllogismus necessarijs.

Enuntiationibus constans, sit demonstratio.

Mos Aristotelis.

Quotuplex sit demonstratio. Cap. 2.

DVo genera demõstrationum ab auctoribus assignantur, Quia, & Propter quid. Demonstratio Quia est, quæ demonstrat aliquod prædicatum alicui subiecto necessariò conuenire; non tamen causam, quare ei tribuitur, explicat; sed ab effectu, vel signo id probat: ut si quis demonstraret, ignem accensum esse, quia fumus egreditur; aut instare pluuiam, quia certæ quædam aues garriunt. Est etiam aliud genus demonstrationis Quia, illud nempe, quod rem per causam remotam ostendit; ut quũ demonstramus virgulta nõ respirare, quia non sunt animalia. Non enim causa proxima, quare aliquid respirat, est, quia est animal; quare nec causa proxima non respirandi erit, non esse animal. Vnde huiusmodi demonstrationes vocantur Quia, quoniam solùm demonstrant, quia ita sit; aut quod ita sit. Vocabula enim antiqua adhuc retinemus. Demonstratio Propter quid est, quæ demonstrat aliquid alicui necessariò cõuenire; & causam præterea propriam & adæquatam explicat, ob quã ei conueniat: ut si probemus, hominem esse risus compotem, quia est animal rationis particeps. A quibusdam autem demonstratio Propter quid dicitur Analogismus, & demonstratio Quia Epilogismus.

Demõstratio Quia.

Demõstratio Propter quid.

Græca uocabula.

Hinc perspicuum fit, vltimam diffinitionem demonstrationis superiùs traditam, tan-

tantùm demonstrationi Propter quid conuenire. De qua etiam demonstratione intelligitur alia definitio, in qua dicitur, demonstrationem esse syllogismum generantem scientiam. Etenim scientia nihil aliud est, quàm cognitio certa & euidens demonstratione comparata. Scientiæ autem vocabulo vtimur nunc non pro habitu, sed pro actu scientiæ. Nam habitus non est cognitio, sed propensio quædam & habilitas mentis: qua ex vna demonstratione inclinatur, ac fit habilis animus ad huiusmodi scientiæ actus. Actus ergo scientiæ est certus, in quo ab opinione, & suspitione, & fide quoque humana distinguitur. Hæc enim omnia incerta sunt. Est etiam euidens, in quo à Fide nostra catholica, & à Christiana etiam Theologia (quæ longè aliter scientiæ nomen est adepta) habitibus quidem certissimis, sed minimè euidentibus separatur. Tandem demonstratione acquiritur, in quo à primorum principiorum cognitione discriminatur. Absque vlla enim ratione in medium adducta solo intellectus agentis lumine assentitur puer huic principio, Omne totum est maius sua parte, dummodo vocabula ipsa intelligat, ex quibus illud principium coalescit. Et quidem si hoc pacto accipiatur scientia, non est demonstratio, quæ non generet sciẽtiam. Nihilominus tres gradus scientiæ assignantur, qui tria demonstrationum genera consequuntur. Primus gradus est, cognitio certa & euidens ab effectu vel signo collecta; hic consurgit ex demonstrasione Quia primi generis: secundus ex causis remotis, quem efficit demonstratio Quia secundi generis. Ad tertium verò gradum scientiæ pertinet cognitio certa & euidens ex proprijs & adæquatis causis; quæ demonstratione Propter quid comparatur. Et Aristoteles quidem quum dixit, demonstrationem esse syllogismum generantem scientiam, potuisset omnem demonstrationem definire. Tamen ita exposuit naturam scientiæ, vt manifestè ostenderit se noluisse, omnem demonstrationem comprehendere: sed eam tantùm quæ postremum scientiæ gradum generat; eam scilicet, quæ Propter quid dicitur. Verùm definitio, quæ initio libri à nobis posita est, omni syllogismo demonstratorio conuenit.

Quidnam sit scientia

Tres scientiæ gradus.

Quæ sit latè patẽs demõstrãtionis diffinitio.

Hæc autem demonstrationis diuisio ad ipsam, vt demonstratio est, pertinet; sed quæ sequuntur, quà syllogismus est quidam, ei accommodantur. Enimuero demonstrationum aliæ aientes sunt, aliæ negantes. Nam quæ conclusionem negantem habet, est negans; quæ aientem, est aiens. Porrò demonstrationum aliæ vniuersæ, aliæ particulares. Particulares vocantur non solùm illæ, quarum conclusio est particularis; sed illæ etiam quarum conclusio tametsi vniuersa sit, non constat prędicato, quod possit cum subiecto reciprocari. Vnde fit, vt quę probat, omnem hominem esse sentientem, particularis sit (auctore Aristotele) iudicanda. At illa cuius conclusionis attributum omni, solique subiecto, de quo demonstratur, conuenit, ac per propriam causam ei conuenire ostenditur, vniuersa dicetur. Denique diuiditur demonstratio in directam, seu ostensiuam, & eam quæ vrget incommodo: illa progreditur ex ueris, hæc autem ex his quæ respondens concedere debet.

Aliæ demonstrationis diuisiones proponũtur.

Quæstiones.

Num vnica demonstratione scientia habeatur.

QVæstio prima. Dictum est omnem demonstrationẽ generare scientiã. Dubiũ igitur est, an is qui habet vnam demonstrationem, iam habeat scientiam. Posita enim causa, effectus continuò sequitur. Quare si homini ignaro Philosophiæ naturalis proponatur demonstratio ad res Phisicas pertinens, & ille per-

percipiat vim demonstrationis; iam habebit scientiam. Percunctor igitur, Habebitne Physicá, an aliam scientiam? Physicam ne? Ergo vna demonstratione cognita erit Physicus. An aliam scientiam? Quam igitur? Respondetur, illum habere iam Physicam: sed in rebus distinguendam esse essentiam à perfectione. Pomilio enim essentiam hominis habet, cùm non perueniat ad iustam hominis magnitudinem. Nō aliter homo ille iam scientiam Physicam secundum eius essentiam habet: nondum tamen ad Physiologiæ perfectam, absolutamq; cognitionem peruenit.

Secunda quæstio. Omnis demonstratio generat scientiam? ergo quot erunt demonstrationes, tot erunt scientiæ. Et cùm in Geometria infinitæ sint demonstrationes, infinitæ quoque scientiæ erunt, quæ appellentur Geometriæ. Respondetur negando consequentiam. Nam calefactio est motus quidam generans calorem, nec proinde sequitur, quot fuerint calefactiones, tot esse calores. Nam si aqua posita in aheno, & mediocriter calefacta ignis remoueatur, & paruo tempore interiecto, alius ignis admoueatur, quo semoto tertius modico etiam interuallo facto supponatur; tres equidē calefactiones fuerunt, quia ter aqua calefacta est. & nihilominus in aqua non sunt producti tres calores, sed prima calefactio produxit calorem; reliquæ verò sequentes, etsi quod in ipsis erat, poterant calorem nouum producere, non produxerunt tamen, quia iam inuenerunt productum; sed tantùm auxerunt calorem. Non aliter quæuis demonstratio Geometrica suapte natura potest habitum Geometriæ generare: sed si iam gentium eum inuenerit, auget illum profectò, non generat. Hęc quidem dicta sunt de scientia, ut est habitus demonstratione acquisitus; id est, facultas, aut vis, seu aptitudo, ad promptè, faciliter, & cum oblectatione intelligenda ea, ad obiectum, ad quod pertinet illa demonstratio, attinent. Nam si sumatur scientia pro actu, & assensu, aut cognitione certa & euidenti ex ratione & discursu comparata, dicendum est, quamlibet demōstrationem Geometricam scientiam peculiarem generare. Verùm qui hoc asserit, non concedit plures Geometrias, sed plures Geometriæ actus, atque assensus.

An singulis demonstrationibus, singulæ scientię generētur

Duo sensus quæstionis.

De principijs demonstrationis, ac primo in communi. Ca. 3.

Videamus nunc qualia esse debeant demonstrationis principia: & initio quidē de principijs demonstrationis in vniuersum disseramus: postea de principijs demonstrationi Quia, & Propter quid accommodatis. Principia demonstrationis alia simplicia sunt, alia composita. Appellamus simplicia, quæ non significant verū, aut falsum; vt homo, animal rationale, &c. composita dicimus, quæ verum, aut falsum significant, vt enuntiationes. Simplicia autem tria sunt, subiectum nimirum, & prædicatum conclusionis demonstrandæ, & medium quo demonstratur. Ab alijs appellantur genus subiectum, quæsitum, & medium. Subiectum semper est aliquod vniuersum. Nam (vt dicemus capite vltimo) demonstrationes non sunt rerum singularium. Prædicatum autem conclusionis aut est propria subiecti affectio, aut aliquid ei necessariò coniunctum. Denique medium demonstrationis debet esse aut effectus, aut causa. Causa, ut siquis demonstraret, hominem posse respirare, quia est animal habens pulmonem: effectus, vt si quis demonstraret, Orientem esse partem dexteram cœli, quia inde incipit motus. Non enim inde incipere motum, est causa, vt illa sit pars dextera, sed è diuerso. Nomine autem effectus intelligimus etiam coëffectum, vt si quis demonstraret, aquas puteales calidas esse, quia aquæ paludum

Duo genera principiorum.

Qualia sint principia simplicia.

Quid nomine effectus intelligēdū sit.

in glaciem sunt conuersæ. Eadem enim causa quæ vertit in gelu aquas sub dio existentes, efficit calidas ea, quæ in cauernis & puteis concluduntur.

Qualia sint principia cōposita.

Principia autem composita primùm vera esse oportet, quia ex falsis non procedit demonstratio: deinde etiam necessaria, quoniam si enuntiationes ex quibus demonstratio componitur contingentes forent, non posset ex eis cognitio certa & euidens generari. Cæterùm illud obseruandum est, duobus modis aliquam enuntiationē veram & necessariam appellari, primùm quia ita se res habet perpetuò, nec potest vnquam aliter se habere, vt omnem figuram planam tribus lineis contentam habere tres angulos pares duobus rectis. Secundò quia ferè semper ita se res habet, nec potest aliter se res habere, nisi fortè raro; & summa cum difficultate: vt omne animal rationis particeps cum viginti digitis nasci. Vt igitur demonstratio ex principijs veris & necessarijs constare dicatur, satis fuerit, si primo, aut secundo modo sint necessaria. Demonstrationes Mathematicæ, quales fiunt in Geometria & Arithmetica, constant ex principijs priori modo necessarijs: pleræq; autem Physicæ constāt ex principijs necessarijs posteriori modo. Quemadmodum enim ex Ethicis constat, alia ratione Deum esse beatum, alia hominem, quippe cùm Deus beatus non sit, nisi omnia penitus & posit, & norit; homo verò beatus sit, tametsi minima quædā nesciat: sic etiam ad necessarium Mathematicum exigitur veritas sempiterna, ad Physicum autem sufficit veritas; non sempiterna illa quidem, sed ferè perpetua. Quam ob causam dixit Aristoteles, stulti & indisciplinati hominis esse, in omnibus quærere exactum Mathematicum: aut (vt alij vertunt) acribologiam Mathematicam.

Duplex necessarij ratio.

Accōmoda Analogia.

Vidimus qualia futura sint principia demonstrationis ratione sui, dicamus iam qualia esse oporteat respectu nostri. Sanè oportet illa ante conclusionem esse cognita. Duo aūt sunt genera prænotionum, aliud quo rem esse cognoscimus, aliud quo quid sit intelligimus. Bifariam quoque intelligi potest quidpiam esse, primùm quia illud existere nouimus, idq; vel in sua causa, vt quum brumali tempore dicimus rosas esse, non quòd existant ipsæ, sed quia extant plantæ, ex quibus certè orientur. Certè inquam Physico more. Secundò quia illud verum esse deprehendimus, de quo prænotionis genere non multò post disseremus. Porrò totidem modis pōt cognosci quid res sit, nempe cognoscendo aut eius definitionem essentialem, & dicitur prę notio quid rei; aut descriptionem, vel nominis tantùm expositionem, & hæc vocatur prænotio quid nominis. Quamuis enim apud tyrones descriptio appelletur definitio: tamen in libris Posteriorum sola definitio essentialis definitio rei dicitur.

De prænotionibus.

De præmisis quid sit ante demonstrationē cognoscendum.

Igitur ex principijs ea quæ composita sunt, debent prænosci an sint; id est, an sint vera. Priusquam enim ad conclusionem perueniamus, cognoscere oportet præmissas esse veras. Enuntiationem autem, quatenus enuntiatio est, idem est esse, quod veram esse. De subiecto verò conclusionis oportet nosce, illud aut ratione sui, aut suæ causæ esse in rerum natura. Eorum enim quæ non sunt, scientia esse non potest. Præterea oportet prænosse, quid sit. Quid inquam, vel rei, vel nominis iuxta demō strationum varietatem. De prædicato autem conclusionis docent autores non oportere prænosci, an sit; quia accidentis esse est inesse. Cùm ergo nondum peruentum sit ad conclusionem, in qua prædicatum subiecto conuenire, aut inesse probatur, non oportet priùs intelligere, illud prædicatum esse. Docent etiam, de pasione non oportere prænosci quid sit; saltem quoad deffinitionem quid rei. Cùm enim in essentiali pasionis diffinitione debeat subiectum collocari, & nondum probatum sit, quodnam sit illius pasionis subiectum, nō potest cognosci eius definitio rei; diffinitio tamen

Quid de subiecto.

Quid de prædicato

tio tamen nominis debet prænosci. Sed hæc vera sunt quando prædicatum quod de subiecto concludimus in demonstratione, est propria eius passio; vt fit in perfectissimis demonstrationibus: aliàs enim hæc falsa comprobantur. Nam si velimus, hominem esse animal, aut cœlum esse rotundum, demonstrare, possumus ante demonstrationem cognoscere & quid essentialiter sint animal & rotunditas, & præterea in rerum natura animal ac sphæricam figuram existere.

De principijs cuiusque demonstrationis in particulari. Cap. 4.

SED age, ab vniuersis, & quæ omnium demonstrationum principijs communiter accidunt, ad specialia cuiusque demonstrationis principia descendamus. Qualia esse debent principia cuiusque demonstrationis in particulari? Respondetur. Si demonstratio sit Quia primi generis, principia uera esse debent: si autem sit Quia secũdi generis, oportet nõ solùm esse vera & necessaria, sed causam præterea remotã conclusionis continere. Deniq; demonstrationis Propter quid sumptiones, aut pmissas, necessum est nec falsas esse, nec cõtingentes: quin potiùs tales esse, quales secunda demonstrationis Aristoteles diffinitio postulat: seu (quod idem est) debent esse tales, vt earum prædicatum omni subiecto per se & primò conueniat. Quare explicandum est, quid sit omni, & per se, & primò aut vniuersè competere. Et quidem aliter in hoc libro dicimur, attributum conuenire omni subiecto, quàm in superiore. Nam in superiore illud prædicatum omni subiecto dicitur conuenire, quod omni contento sub subiecto tribuitur; vt si omnes homines nunc essent albi, album competeret omni homini, quod attinet ad librum superiorem, & ad libros Priorum Aristotelis. At in tractatione demonstrationis illud solùm dicitur omni subiecto conuenire, quod & omni contento sub subiecto, & semper conuenit; vt animal homini. Vt verò intelligamus, quod prædicatum conueniat subiecto per se sciendum est triplex esse enuntiationis per se genus; primum in quo prædicatum est definitio, aut pars definitionis subiecti; vt Omnis homo est animal. Secundum quando subiectũ est definitio, aut pars definitionis prædicati; vt Homo est risibilis; quia in diffinitione risibilis ponitur homo. Tertium quando subiectum est causa prædicati, ut iugulatus interijt; Quamuis hoc tertium genus ad superiora quodammodo referatur. Denique illarum enuntiationum prædicatum dicitur subiecto conuenire primò, aut vniuersè, quod conuenit ei, quà tale est, vt in hac enuntiatione, Homo est animal rationis particeps. At verò prædicatum huius, Homo est particeps sensus, non conuenit subiecto primò, licet omni homini semper, ac per se conueniat. Dicimus igitur demonstrationis Propter quid enuntiationes constare debere attributo, quod omni subiecto per se, ac primò conueniat; ut omne animal rationis compos est risus particeps; at omnis homo est animal rationis compos, ergo omnis homo est risus particeps. Quibus positis, perspicuum est, principia demonstrationis Propter quid ex illis attributis, ac subiectis constare, quæ inter se vicissim commeant. Quod autem paulò ante dictum est, principia demonstrationum debere esse vera, non est de illis intelligendum, quæ vrgent incommodo. Denique sciendum est, inter demonstrationes

Demõstrationis Quia qualia debeant esse principia.

De demõstrationi, Propter quid principijs.

Omni cõuenire qd sit.

Cõuenire per se.

Conueni re primo.

tiones Propter quid proprias esse maximam latitudinem, quædam enim potissimæ ac perfectissimæ sunt, quarum principia qualia esse debeant, explicatur apud Aristotelem: aliæ verò non ita perfectæ. Quemadmodum enim non omne necessarium ex æquo necessarium est, ita non omne attributum, quod per se conuenire dicitur, æqualem (vt ita dixerim) perseitatis gradum tenet.

Huius capitis difficultates.

An principia vera esse oporteat.

PRobatur principia demonstrationis non debere esse vera, & necessaria. Nam apud Physicum, hoc est principium multarum demonstrationum, ex nihilo nihil fit, at hoc principium falsum est, ergo principia possunt esse falsa. Propositio nota est. Probatur assumptio. Nam omnia ex nihilo facta sunt, & creata. Idem argumentum fieri posset de illo principio, accidentis esse est inesse. Nã quantitas panis est accidens, & est in eo tanquam in subiecto, & tamen in supremo Eucharistiæ sacramento quantitas panis existit, pane nõ existente. Respondetur, illa principia esse vera, vt sumuntur in Physica; nam Physicæ non interest miracula considerare. Quare tantùm docet, ex nihilo vi naturæ nihil fieri; & accidens vi, causarumq; naturalium potestate non posse sine subiecto permanere: quæ omnia verissima sunt, quia nec naturæ viribus fit, vt accidentia sine subiecto subsistant; nec rerum productio fuit actio, aut operatio Physica. Hinc collige, nec Physicam vti principijs falsis, nec fidei nostræ mysteria Philosophiæ naturali aduersari: quanquam eam sua nobilitate transcendant. Quò fit, vt imprudenter, ne dicam impiè, loquantur, qui dicunt, Deum (secundùm veram Philosophiam) non posse hoc, aut illud agere; quia Philosophia non potest Deo leges præscribere. Quòd si interdum in aliquo graui auctore talis modus loquendi reperiatur, exponendus est sana aliqua explanatione; nẽpe in sensu negante: quia videlicet Philosophia non asserit, Deum posse; sed inde non sequitur eam asserere, Deum id non posse. Quicquid enim Deus non potest, nihil est.

Fides non cõtra, sed supra naturam est.

Nota difficultatẽ.

Aliam præterea difficultatem, quam in nullo tractatam reperi, hoc loco explicare volo: an scilicet quamprimùm conceditur, aliquod attributum conuenire omni cõtento sub subiecto, & per se, & non ratione alterius; sit dicendum conuenire ei primò, aut vniuersè. Videbitur enim fortasè alicui huius quæstionis partem aiẽtem esse suscipiendam. Nam si (vt docet Aristoteles 1. Poster. cap. 4. & 5.) illud prædicatum conuenit subiecto vniuersè, aut primò, quod omni & per se inest, & hoc ipso quod talis res est; certè quodcunque prædicatum conuenit omni subiecto & per se, & non ratione alterius conueniet ei primò. Sed pars negans propriùs ad veritatem uidetur accedere. Et vt meam sententiam probem, sic ordiar. Animal conuenit'ne homini vniuersè? Si ais; profectò contra Aristotelem & omnes Philosophos sentis. Si negas, iam ita disputo, Animal conuenit omni homini, & per se, & nõ ratione alterius prædicati; ergo (si uera est superior sententia) animal conuenit homini vniuersè, aut primo. Negabis sat scio antecedens, quia posterior pars falsa est: nam animal dicitur de homine quatenus est sentiens (sumamus enim sentiens tanquam internam animalis differentiam; aut si id non placet,

vltimam & propriam eius differentiam nominemus Peripatetico more B, aut C.) ac subinde medio aliquo prædicato. Ita'ne quæso argumentum euadis? Sumo igitur hanc aliã enuntiationem, Homo est sentiens, & rogo, an sentiens dicatur vniuersè de homine. Dicitur enim per se de omni homine (vt constat) & præterea non ratione alterius; alioqui dabitur progressus in infinitum in medijs demonstrationũ contra Arist. Nam etiam illud quod dabis, de homine enuntiabo, & quæram an dicatur immediatè, &c. Meo igitur iudicio dantur multa prædicata, quæ conueniunt omni contento sub subiecto, & quidem per se, & non ratione alterius prædicati: & non cõueniunt ei primò, aut uniuersè; aut quatenus talis res determinatè est. Hisce enim ego pluribus nominibus vnam rem declarari volo, sed vt quam maximè significem pluribus. Quocirca vt aliquod attributum subiecto conueniat vniuersè, oportet illud omni contento sub subiecto per se conuenire: ac præterea non modo exigitur, vt non ei conueniat ratione alterius prædicati; sed etiam non illi, alteriq; subiecto accommodetur. Quare sentiens, aut animalis differentia interna, non dicitur de homine, nec de animali rationali vniuersè, quia licet non conueniat homini ratione alterius; conuenit tamen ei, & alteri: nempe ipsi & bruto. Quid sit uniuersè cõuenire.

Quorum sit demonstratio. Cap. 4.

INuestigemus tandem, quæ sint illa, quæ demonstratione probari queunt. Principiò quidem conclusio demonstranda debet esse vera, quoniam demonstratio (non ago de ea, quæ vrget incommodo) constat antecedente vero: ex vero autem minimè sequitur falsum. Deinde necessariam eam esse oportet, quia præmissæ demonstrationis sunt necessariæ: ergo conclusio non potest esse contingens, aut impossibilis. Præterea si demonstratio est Propter quid, conclusio non potest esse immediata, id est, carens omni causa, qua possit probari. Demonstrationis enim Propter quid antecedens conclusionis causam continet. Denique conclusio nunquam erit singularis, quippe cùm singularium non sit scientia, aut definitio: proindeq́, nec demonstratio, quæ scientiam gignit. Nam singularia sunt propemodum infinita, vt Porphyrius in sua Isagoge tradit; infinita autem mente percurri nequeunt: quomodo ergo sciri poterunt? Præsertim autem hæc vera sunt de singularibus istis caducis, atque incertis, quæ & ortui, & interitui obnoxia sunt. Nõ debet esse falsa conclusio. Nõ cõtingens. Nõ singularis.

Argumenta in superiora.

COntra id quod dictum est, scientiam omnem versari circa necessaria, est argumentum. Nam diuus Thomas 6. Ethicorum lect. 3. ait, scientias practicas versari circa contingentia. Quòd si dicas, scientiam posse versari circa contingentia, non tñ quatenus contingentia sunt perspicua profectò solutio erit; sed parum textui accõmodata. Subdit enim diuus Thomas, eas versari circa contingentia, quatenus contingentia sunt, quia sunt artes. Respondent quidam falsum esse quod diuus Thomas sentit artes esse scientias. Sed qui ita iudicant, potiùs ipsi falluntur. Nam Aristoteles 1. Posterior. c. 10. artem nauigandi, artem construendi domum & Musicam, non modo eã quæ vna Mathematicarum est, sed illam præterea quæ modos auribus demulcendis accommodat, scientias vocat. Non ergo adeò scrupulosi esse debemus in nomine scientiæ artibus concedendo, si Aristotelem imitari cupimus. Denique in sacro eloquio Nũ scientia sit contingentiũ. An artes debeãt dici scientiæ

quio Exodi 31.& 35. peritia argentarij fabri, scientia nominatur. Hinc coniecturam quiuis mediocriter literatus faciat, quàm sit eorum timor inanis, quia Dialecticæ, nomen scientiæ verentur tribuere; quoniam ars quædam est, quasi nulla ars possit sciētia nominari. Cùm tamen diuus Hieronymus in epistola ad Paulinum multas artes, & Dialecticam ipsam scientias nuncuparit. Colligat etiam quàm timidior sit eorum opinio, qui nec artis quidem nomen Dialecticæ accōmodandum iudicant, eiusque appellationis causa in diui Thomæ discipulos fremunt. Quos si roges, quonā sit nomine appellanda, respondent: Facultatis. Nam (inquiunt) sicut illa animi vires, quę liberæ sunt, mens scilicet atque voluntas facultates dicuntur, sic Dialectica, quæ pro suo arbitratu ac liberè in vtranque partem de quauis re proposita disserit; non alio quàm facultatis nomine debet gaudere. Solidam quidem demonstrationem more suo hi auctores afferunt. Primùm enim ita sentire hominum est, quid Dialectica Docens ab Vtente differat, parum intelligentium. Nam docens nihil magis in vtranque partem disputat, quàm Physiologia, aut Metaphysica: vtens verò nunquam à diui Thomæ discipulis (qui tamen eo nomine digni sint) dicta est scientia. Mox cùm Vtens Dialectica, sicut & Docens, in Demonstratoriam & Topicam diuidatur, quo iure quaque iniuria, quod Topicæ vtentis proprium est in vniuersam Dialecticā transferunt? Postremò quis eos docuit facultatis nomen ita perenne bellum cum artis nomine gerere, vt in nullam rem utrunque cadere possit, cùm Thomisticæ scholæ Princeps Aristoteles in Elenchorum epilogo (Perionio, Boëthioque consentientibus) Topicam Dialecticam, & facultatem simul, & artem nominet? Teneamus igitur id, quod verum est, scientię vocabulum, & Dialecticæ omnino, & mechanicis artibus quadam ex parte conuenire. Sed ut hoc extremum intelligatur obseruandū est ex diuo Thoma 10. Ethicorum lectione 16. artes appellari scientias, quia non temerè & fortuitò operantur, sed ex certa & euidenti cognitione eorum, quæ agere volunt. Quod etiam 2 Ethicorum lect. 4. innuit. Et exemplis fiet manifestum. Nam domus construendę architectus nonmodo curat polire lapides; & fornices perfectè circulares constituere, aut quodammodo complanatos, aut ita in altum surgentes, vt angulum constituant; sed (si sapiens sit) conatur etiam causas reddere, quare ita parari debeant. Scire autem est, rei causam agnoscere; & quia non contingit, saltem frequenter aliter se habere. Non aliter in arte frænifactoria artifex (si peritus est) intelliget certè in fræno collocari circulum, & clauiculos hamatos, ac vncinatos, hoc fine, vt equus ad sessoris nutum aut voluatur, aut in medio cursu, quum oportuerit, conquiescat. Artifices igitur causas eorum, quæ agunt, considerant. Ad scientiam autē id sufficit, quoniam virtute iam habetur demonstratio: Eatenus ergo etiam mechanicæ artes ab Aristotele, & diuo Thoma scientiæ nominantur, quatenus cognitionem eorum, quæ agunt, certam habent; licet ex ea parte, qua hoc loco, hac die, circa hoc ferrum, aut aurum operantur, non sint scientiæ; sed uersentur circa contingentia, vt contingentia sunt. Nos verò quum diximus, sola necessaria ad scientias pertinere, agebamus scientijs, quà scentiæ sunt, non quatenus quædam ipsarum circa hác, aut illam singularem materiam operantur. Quare patet quid sit ad diui Thomæ testimonium respondendum, ac similiter constat, quid sibi apud Ciceronem lib. 2. de Oratore M. Antonius velit, quum artem earum rerum esse ait, quæ sciuntur: demum illud perspicuum fit, quàm bene Cicero in Partitionibus artem disputandi scientiam vocet.

Sitne Dialectica sciētia.

Qua ratione artes, scientię appelationē recipiant.

Alterum argumentum aduersus id, quod dictum est, scientiam non posse esse singula-

gularium. Nam eorum poteſt eſſe ſcientia, quorum & definitio, cùm diffinitio ſit medium demonſtrationis; at ſingularium poteſt eſſe diffinitio, ergo & ſcientia. Probatur aſſumptio. Nam Ariſtoteles 2. Poſter. cap. 15. ait, faciliùs ſingulare, quàm vniuerſale definiri: ergo ſingulare definiri poteſt. Reſpondetur, eo in loco ab Ariſtotele nomine ſingularis non intelligi indiuiduum, ſed ſpeciem; vt ſcilicet nomine ſingularis accipiatur homo, aut alia ſpecies; nomine vniuerſalis, animal, a ut aliud quouis genus. Nihilomnius eſt argumentum contra ſolutionem, nam ſic intelligendo ſingularis nomen, falſum eſt quod Ariſtotele docet, facilius eſſe ſingulare, quàm vninerſale definire. Quod ita probatur. Definitio eſt oratio explicans quid res ſit, ſed non poteſt faciliùs explicari quid ſit homo, quàm quid ſit animal, ergo ſentẽtia Ariſtotelis ita explanata oſtenditur falſa. Propoſitio eſt manifeſta. Probatur aſſumptio. Quia partes definitionis priùs inteliguntur, quàm tota definitio; animal autem pars quædam eſt definitionis hominis. Optimum ſanè argumentum, ſed quod à Caietano diſſoluitur apertiſsimè 2. Poſter. cap. 10. ait enim, quum aliqua duo inter ſe comparantur, non tam conſi erandum eſſe illud, in quo conueniunt, quàm id quo differunt. Quò fit, vt cùm d riſtoteles loco citato comparet genus ſpeciei, aut (exempli gratia) hominem animali, non ſit homo conſiderandus quoad id quod ei cum animali conuenit; ut eſſe ſentiens: ſed quoad id quod illi, quatenus ab animali diſtinguitur, eſt tribuendum; ſcilicet eſſe rationale. Et quia facilius eſt inueſtigare quid ſit id, in quo omnia indiuidua eiuſdem ſpeciei conueniunt, quàm illud quod omnibus indiuiduis omnium ſpecierum, aut formarum ſub vno genere contentarum, eſt commune (ſicut faciliùs cognoſcuntur omnia indiuidua ſpeciei, quàm generis) ideò dixit Ariſt. facilius eſſe definire ſpeciem, quàm genus; cõſiderando illa tantùm quoad ſuas vltimas differentias.

An ſingularia definiri poſſint.

Faciliuſ ne ſit ſpeciẽ an genus definire.

Sed ne aliquid offerat ſe lectori, quod dubitationem moueat, currentemque detineat, alia quæſtiuncula breuiter explicanda eſt. An inquies demonſtrator locos habet, vnde rationes ſuas colligat? Habet planè; ſed qui non ita latè patent, vt illi de quibus in ſequenti libro diſputabimus. Nam demonſtratoriæ rationes ſolùm poſſunt colligi ex loco à diffinitione, à cauſa, ab effectu, & ſi quis fortè alius eſt huiuſmodi. Nec tamen ab omni definitione, ab omni cauſa, ab omnique effectu deſumuntur. Si quidem nec à nominis definitione petuntur, nec à cauſa, aut effectu contingenti: alioqui non generarent ſcientiam. Ideo enim libris Poſter. adeo curioſè Ariſt. de definitione, de cauſa, de effectis denique egit: quia & ex his, tanquam promptuarijs, demonſtrationes ſumendas eſſe intelligebat: & minimè ignorabat, iſta non debere eſſe incerta, atque vulgaria, quum in demonſtrationis vſum veniunt.

De locis demõſtratorijs.

Dictum igitur eſt, quid ſit demonſtratio; oſtenſum eſt, quot ſint eius ſpecies, atq; formæ; præceptum eſt, qualia debeant eſſe eius principia, ac traditum eſt, quænam ea ſint, quæ demonſtratione colligi poſsint. Hęc autem omnia quamuis (ut quiuimus) ſtudioſè tractauimus, nobis ipſis minimè ſatisfecimus. Nam etſi in quatuor his capitibus inuitamenta inſint, quibus ad grauiora cognoſcenda iuuenes accedãtur, multæ ſunt tamen præteritæ quæſtiones, quas vtinam (Dei ope adiuti) aliquando vulgare poſsimus. Sed dum illas occuratè, diligenterq; perpurgamus, ſatis in præſentia demonſtratione dictum uidetur: deincepsque probabilis argumentationis vis & natura ſcientia conſideranda eſt.

Epilogus

COMMENTARIORVM IN VNIVERSAM LOGICAM

LIBER SEPTIMVS:

IN QVO DE SYLLOGISMO Probabili disputatur.

Quid sit Dialecticus syllogismus. Cap. 1.

PORTET sanè in Dialectica non tantùm de syllogismo demonstratorio agi, sed etiam de probabili. Quemadmodum enim in sacris, aut prophanis potiùs Gentiliũ certaminibus hi qui primam obtinere palmam non poterant, secundam assequi contendebant; ita qui certam rerum scientiam adipisci nequit, saltem cõiecturas quærat oportet; dummodo illæ à probabilibus non discrepent rationibus. Et quidem syllogismus probabilis, aut Dialecticus, est, qui ex enuntiationibus probabilibus constat. Sed explicat Aristoteles 1. Topic. cap. 1. quæ enuntiatio sit probabilis. Probabile, inquit, est, quod probatur omnibus, aut pluribus, aut certè sapientibus: atque his, aut omnibus, aut plurimis, aut ijs quorum maximè spectata est, & perspecta sapientia. Probabile est, quod probatur: id est, quod ita videtur, quod ita apparet, cum formidine tamen nonnulla, vtrumne verum sit id quod creditur. Siue enim propositio vera sit, siue falsa; necessaria, siue contingens, aut impossibilis, potest probabilis appellari; si ita appareat omnibus, aut plurimis, &c. Nam sæpe accidit duas opiniones inuicem contradicere, & nihilominus vtranque esse probabilem: & quidem quod ad veritatẽ attinet, vna earum debet esse falsa; nam duæ contradicentes enuntiationes simul veræ aut falsæ nequeunt inueniri: ergo tam verum, quàm falsum potest esse probabile. Quamuis enim Cicero in oratione pro Cluentio falsitatem dicat parum habere roboris: tamen ut Aristoteles ait, sæpe falsa sunt probabiliora veris. Sed in hac re diligentissimè annotandum est, quod Aristoteles ait, probabile esse, quod probatur omnibus, &c. Non enim est probabile, quod vni, aut alteri indocto videtur; sed quod videtur omnibus, aut plurimis, aut certè sapientibus; atq; ex his vel omnibus, vel saltẽ ijs quorum egregia est sapientia. Hæc quidem omnibus vtile erit cognoscere, sed Philosophis Moralibus necessarium. Ipsi enim docent, cuique liberum esse amplecti quamuis opinionem probabilem; saltem quæ practicè probabilis iudicetur. Esset aũt hominis temerarij amplecti sententiam vnius, aut alterius scioli: at quum aut omnes, aut maior pars hominum vnà cum doctis, aut soli quidam eruditione præstantes viri aliquam sñiam mordicùs tenent; illa demum põt probabilis appellari. Sed intelligẽda sunt hæc quãdiu nõ subest euidens, aut quasi euidens ratio, quæ aduersam sententiam per-

Marginal notes: Quid sit probabile. — Nõ idem sunt verũ, aqt; probabile. — De probabilib. opinionib. dignoscẽdis.

tiam persuadet: aut certè experientia ipsa compertum sit eorum existimationem falsam fuisse. Vt si duo, aut tres, immo verò centum, aut mille Cosmographi peritissimi, vltra columnas Herculis nullam esse aut insulam, aut continentem, asseruerunt, ea sententia olim probabilis fuit: postquam verò nouus ille orbis inuentus est, iam desijt esse probabilis: & qui eam nunc assereret, non diceretur opinari, sed errare, ac insanire; quia iam oppositum experti sumus. Eodem pacto, tametsi mille auctores cœlum nequaquam moueri autumarent, sed terram impetu volui circa illud, nunquam apud nos illa sententia posset esse probabilis; quoniam euidenti (quam nunc non est tractandi locus) repugnat experientiæ. Quod autem de perspicua ratione, experientiaq; dictum est, apud omnes, idem apud nos Christianos de auctoritate sacræ scripturæ, aut traditionum sacrarum, summìve Pontificis, aut Concilij generalis intelligatur. Nam qui assereret, mundum ab æterno fuisse, quamuis proferret, Aristotelem & antiquiores Philosophos, non probabilem opinionem sequi diceretur, sed errorem & hæresim. Quum autem nec euidens ratio, nec experientia, vel fides impediunt, illud probabile est, quod aut videtur omnibus, vt omnem matrem diligere filium suum; aut plurimis, vt voluptatem dolori esse anteponendam (ita enim plerique sentiunt) aut sapientibus: ijsq;, aut omnibus, vt bona animi bonis fortunæ esse anteponenda; aut plurimis, vt virtutem per se dignam esse amore, tametsi ex ea nulla oblectatio sequeretur; aut tandem ijs, quorum celebrata est, & vulgata sapientia, vt cœlum non componi ex materia elementorum: quod Aristoteles, nostriq; Peripatetici docent.

Probabilis definitio explicatur.

Ex his colligitur primò, syllogismum Dialecticum valde à demonstratorio separari: nam demonstratio ex necessarijs enuntiationibus constat, Dialectica autem ratiocinatio aut ex contingentibus coalescit, aut, si ex necessarijs componitur, oportet earum necessitatem esse incertam ei, qui tali vtitur syllogismo: quod quum accidit id, quod ratione sui necessarium est, respectu illius est tantùm probabile. Colligitur secundò falsam esse eorum sententiam, qui totius Dialecticæ finem esse dicunt, ex probabilibus argumentari, aut fidem, quæ probabilibus argumentis colligitur. Nam in Dialectica non modò vtimur argumentis probabilibus, sed necessarijs quoque; etiãsi comperta sit nobis illorum necessitas. Respondent tamen ipsi, syllogismum demonstratorium sub probabili cõprehendi, quia omne necessarium est probabile. Verùm hic nominum vsus manifestè pugnat cum Aristotele 1. Topic. cap. 1. & diuo Thom. 1. Poster. lect. 1. & in opusc. de Fallacijs cap. 3. vterque enim probabiles enuntiationes distinguit ab illis, quæ in demonstratione ponuntur; scilicet à necessarijs, & perspicuè veris. Quam etiam sententiam ex Cicerone lib. 1. Rhetoricorum confirmare possumus. Ait enim argumentationem esse quæ rem aliquam aut probabiliter ostendit, aut necessariò demonstrat.

Quid differat demõstratio à Dialectico syllogismo.

De fine Dialecticæ.

Quæstio.

QVVM distinguitur syllogismus in Dialecticum & demonstratorium, èstne diuisio generis in species? Dixi quum distinguitur in Dialecticum & demonstratorium, quia si diuidatur in Dialecticum, Demonstratorium, & Sophisticum, manifesta res est, non esse diuisionem generis in species, sed analogi in analogata: genus enim simpliciter, & absque adiectione de omnibus suis formis dicitur; at syllogismus non dicitur simpliciter de syllogismo Sophistico: quippe cùm 1. Topi. cap. 1. syllogismum Sophisticum non esse syllogismum, sed malum syllogismum, doceat Ari-

De syllogismo Sophistico.

ceat Ariſtoteles. Et quamuis eo in loco quaſdam ſophiſticas ratiocinationes concedat eſſe ratiocinationes; meo tamen iudicio illæ nō ſunt ſophiſticæ, ſed potiùs ad Dialecticas ſunt referendæ; cùm cōſtent ex probabilibus ſaltem reſpondenti. Relicto igitur ſyllogiſmo Sophiſtico, quærimus, an ſyllogiſmus genus ſit demonſtratorij, ac probabilis. Et ſi quidē pars aiens quæſtionis placet, eſt argumentum, quo probabitur negans. Species rerum à forma accipiuntur, non à materia ſola; ſed ſyllogiſmus Dialecticus & demonſtratorius ſola materia differunt: ergo non differunt ſpecie. Propoſitio eſt manifeſta: quia ſpecies ſumuntur ab eo, quod ſe habet vt actus, non à potentia. Probatur aſſumptio. Nam duo ſyllogiſmi fieri poſſunt in eadem figura & modo, eorumq́ue hic erit demonſtratorius, ille Dialecticus; ob id ſcilicet, quòd materia huius eſt neceſſaria, illius probabilis. Si autem propoſitæ quæſtionis potiùs pars negans eligatur, non deerit argumentum, quo eam refellamus. Proprietates enim conſequuntur ipſas ſpecies, ſed ſyllogiſmus Dialecticus & demonſtratorius habent diſtinctas proprietates; ergo differunt ſpecie: aut (ſi mauis) genere. De propoſitione conſtat. Aſſumptio verò probatur. Quia affectio propria demonſtratorij ſyllogiſmi eſt, generare ſcientiam; contra Dialectici opinionem.

An ſyllogiſmus in demōſtratorium, & Dialecticū tanquam in duas ſpecies diuidatur.

Reſpondetur ſyllogiſmum Dialecticum & demonſtratorium poſſe bifariam conſiderari, primùm ratione ſolùm propoſitionum ex quibus componuntur, deinde ratione omnium quæ eis ſuperaddi oportet, vt vnus generet opinionem, alter verò ſciētiam. Conditiones verò neceſſariò requiſitæ hæ ſunt: vt ſcilicet qui habet ſyllogiſmum demonſtratorium, cognoſcat ſe habere demōſtrationē; eo ſaltē modo, quē 1. lib. cap. 3. expoſuimus. Etenim ſiquis habeat demonſtrationē, & putet ſe habere tātū rationē probabilem, is nō ſcientiā, ſed opinionē habebit. Non aliter ſi alicui ſyllogiſmus probabilis proponatur, ipſe verò exiſtimet demonſtrationem ſibi eſſe propoſitam, non proinde eſt adeptus ſcientiam, nec propriè etiā opinionē; ſed in prauæ diſpoſitionis ignorantiā incidet. Præterea ſi habet ſyllogiſmū probabilē, & putet ſe nō habere probabilem rationem, ſed leuiſsimam coniecturam, propriè non dicitur opinari, ſed ſuſpicari. Denique ſi occurrat ei aut demōſtratio, aut probabilis ratio, & exiſtimet eſſe argumentum ſophiſticum, nec opinio in ipſo generabitur, neque ſuſpicio: Ergo ut ſyllogiſmus probabilis generet opinionem, non ſufficit illum conſtare enuntiationibus probabilibus; ſed illud præterea neceſsū eſt, ut qui eū habet, cognoſcat ſe habere ſyllogiſmum probabilem; vel ſi habeat demonſtratoriū, exiſtimet ſe probabilē habere ratiocinationē. His ita cōſtitutis, reſpōdetur, ſyllogiſmū demōſtratorium & probabilē ſi cōſiderētur primo modo, non differre ſpecie, nec vnum generare ſciētiam, & alium opinionem; vt oſtenſum eſt: ſi verò ſecundo modo, differre quidē ſpecie, & habere diſtinctas proprietates; ſed iā nō diſtingui ſola materia, cū etiā forma diſcriminentur. Forma inquam, non ſyllogiſtica ſemper, ſed cognitione eius qui habet demonſtrationem, quæ profectò cognitio habet ſe tanquā forma reſpectu ſyllogiſmi; vt generare poſsit aut ſcientiam, aut opinionem. Alia ratione poteſt quæſtio ſolui, dicendo Dialecticum, demonſtratoriumq́ue ſyllogiſmum non differre ſpecie. Non enim ſemel accidit, aliqua habere diuerſas proprietates, & nō differre forma, nec propriè ſpecie. Exēpla rem ante oculos ponent. Fixæ ſtellæ non differūt ſpecie, nec à ſe inuicem, nec à cælo Sidereo, alioqui ex illis & cœlo vnum corpus continuum minimè efficeretur: attamen alios effectus ex ſua natura producunt ſtellæ Vergiliæ, alios Canicula, aut Arcturus. Præterea in homine nō eſt niſi vna forma ſubſtantialis, nēpe animus rationis particeps, & ab ipſo, ob variā materiæ qualitatem, ac diſpoſitionē, in vna

Quid exigatur, vt demōſtratio generet ſciētiā.

Nō perpetuò ſyllogiſmus probabilis opinionē efficit.

Quomodo ſyllogiſmus probabilis & demōſtratorius ſpecie differat.

An omnia quæ proprietatibus diſtinguntur, differat itidē ſpecie.

vna corporis parte manat facultas vidẽdi, in alia audiẽdi, in alia vegetãdi. Itẽ cũ vna ſecũdũ eſſentiã ſpecificã ſit anima humana in viro & fœmina, ex varia corporis diſpoſitione efficitur, ut vir actiuè generare poſsit, fœmina verò concipere: quare variæ ſunt proprietates viri ac fœminæ. Sed hoc loco proprietates voco etiam accidentia quædam inſeparabilia, quæ certã in rebus cauſam habent, ut nigredo corui, &c. ac proinde quoniam frequentiſsima in talibus ſubiectis ſunt, & cauſas (Phyſico ſaltem more) certas habẽt, in eorum ſpeculatione ſcientiæ verſari poſſunt: Vt docet Ariſt. 1. Prior. cap. 10. in Perionio, & 12. in Boëthio. Nam in Philoſophia naturali demonſtratur, quare animalia quædam ſexum habeant fœmineum, & tamen concipere nunquam poſsint, ut mulæ quæ ſuaptenatura ſteriles ſunt; & ſi pariunt aliquando (præterquam quòd id rariſsimum eſt) tanquam monſtruum ab omnibus exiſtimatur. Quæ omnia ideò à me dicta ſint, ut lectori perſuadeã, multa non differre ſpecie, aut forma, quæ tamen diuerſas habent proprietates, aut quaſi proprietates ex illa forma diuerſæ materiæ applicata manantes. Quare nihil improbabile mea ſententia diceret, qui doceret demonſtratorium & probabilem ſyllogiſmum propriè ſpecie non differre; quamuis habeant diuerſas proprietates. Procedunt enim illæ ex eadem forma ſyllogiſtica, diuerſis materijs applicata. Nam ſyllogiſmi forma ex ſua natura habet, ut applicata materiæ contingenti opinionem, & iuncta materiæ neceſſariæ ſcientiam generare poſsit; quamuis actu non generet, niſi alia concurrant. Sicut homo ex ſua natura eſt riſibilis, quamuis ſi prudens ſit, actu non rideat, niſi alię cauſę accedant. Eligat ex his duabus ſolutionibus lector eam, quæ potiùs ei probabitur; ego tamen poſteriorem præfero.

Proprietatis nomen quæ ratione interdum accipiatur.

Probabilis ſanè opinio.

De vtilitate libri. Cap. 2.

CVm doceat hic liber, quonam pacto argumentis probabilibus abundare poſſimus, magna erit eius vtilitas ad diſputationes & colloquia familiaria. Si enim huius generis argumentis inſtructi, veniamus, nihil improbabile aſſeremus. Vtilis eſt quoque ad veritatem in omni ſcientia inquirendam. Propoſitis nanque in vtrãque partem quæſtionis probabilibus argumentis, facilè erit veritatem coniectari. Nam prouerbium eſt, *Eum qui dubitat, proximum eſſe veritati*: Item *Eum qui non dubitat, aut omnia ſcire, aut omnia penitus ignorare*. Poſtremò vtilis erit ad principia ſcientiarum explicanda. Cùm enim illa non poſsint demonſtratione Propter quid comprobari, & demonſtratio Quia aliquando ſit inutilis (tum ſcilicet quum effectus non ſunt cauſis notiores) optimum erit argumenta probabilia ſumere, ad ea diſcipulis exponenda. Quemadmodum enim ſeta filum introducit, & illa non cõſuit, ſed filum potiùs eſt, quod corium corio firmiſsimè nectit; ſic (abſq; dubio) certiſsima quarundam ſcientiarum principia probabilibus rationibus in tyronum animis infingenda ſunt; poſtea enim & conſuetudine audiendi, & ſenſu, atque experiẽtia ipſa ita ille aſſenſus quaſi altera natura efficietur, ut iam principia ipſa per ſe cõprehendant; tametſi intelligant, priores rationes, quibus olim magiſter vtebatur, parum firmitatis habuiſſe. Nam hoc vſus habet, vt lapidei fornices, quibus tota domus ſtructura incumbere debet, minimè erigantur; niſi ſuppoſitis quibuſdam infirmioribus tabulis. At poſtquam ſemel arcus conſtituti ſunt, ligneæ machinæ auferuntur; nec tamen domus fornicibus nixa corruit. Multæ igitur ſunt, & latè manãt huius libri commoditates, ſed cunctæ eò referuntur, ut omnis quæſtio propoſita

Modus tractãdi principia ſciẽtiarum.

Notanda ſimilitudo.

ex-

explicari queat. Dicamus igitur quid sit Quæstio, ac quotuplex sit.

Quid sit quæstio.

Qęstio est dubia enuntiatio, vt Homo est'ne animal? Diuidunt præterea Rhetores quæstionem in Thesim & Hypothesim. Thesis est quęstio in vniuersum prolata, vt Est'ne ieiunandum? Hypothesis est certis limitibus circunscripta, ut Est ne hodie nobis nimio æstu afflictis ieiunandum? At Dialectici alio modo quæstionē diuidunt, sequuti Aristotelem 2. Poster. cap. 1. Dicunt enim quatuor esse quæstionum genera, id est, An res sit, ut Sunt ne Antropophagi? Quid sit, ut Quid est Elephas? Qualis sit (quæ ab alijs appellatur quęstio Quia est) Num homo est albus? & Quamobrem talis sit, ut quare Germani sunt albi? Hæ autem omnes argumentis probabilibus tractari possunt.

Dubia huius capitis.

De quæstionibus An res sit & Quid sit.

DVbitabit aliquis, an omnes hæ quęstiones argumentatione explicentur. Nam duæ priores, nempe An res sit, & Quid sit, cùm simplices sint, argumentatione explicari non possunt. Rspondetur, eas etiam argumentis probabilibus explicari posse. Probabilibus enim rationibus explicari potest Antropophagos esse; & hominem esse animal rationale: insuper & Germanos esse albos: ac denique quam ob causam Germani sint al bi. Et licet quęstio Quid res sit, definitione terminari queat, nihilominus (si ita libet) argumentatione quoq; explicabitur; dummodo ad quęstionē compositam referatur.

Num omnis Topica quęstio sit Qualis res sit.

Aliud dubium. Diuus Thomas 2. Poster. lect. 1. docet, omnem quęstionem Topicam esse Qualis res sit, & (ut ipse loquitur) Quia est: ergo in Topicorum libris, quibus hic noster septimus ex ęquo respondet, solum docetur methodus tractandi quęstionem Qualis res sit. Respōdetur. Quum ait diuus Thomas, omnem quæstionem Topicam esse quęstionem Qualis res sit, eius sententiam de frequentiori vsu esse interpretandam; quia omnes ferè disputationes Topicę, sunt quęstiones Qualis res sit. Non tamen vult negare, in Topicis explicari interdum quęstionē An res sit. Sed dices, Falsa videtur sententia diui Thomę ita exposita, quia bona pars Topicorū versatur in docenda arte, tractandi quęstiones definitionis, generis, &c. Ergo non ferè omnes quęstiones Topicę pertinent ad quęstionem Qualis res sit. Hoc argumentum postulat, ut explicemus an hęc quęstio, Num homo est animal? sit quęstio Qualis res sit, vel potiùs Quid res sit. Caietanus 2. Poster. cap. 1. dub. 5. defendit eam esse Qualis res sit. Verùm certissimè arbitror esse quęstionem Quid sit, si secundùm rem consideretur: quamuis si secundum modum quo proponitur, aut secundum vocem expendatur, pertineat ad quęstionem Qualis res sit. Quod probatur quia ipsamet Caietanus asserit hanc quęstionem, An homo est animal rationale? esse quęstionem Quid res sit; quamuis secūdùm vocem cùm pertineat ad enūtiationes tertij adiacentis, videatur esse quęstio composita, & Qualis res sit: Ergo idem iure censeri potest de hac quęstione in qua versamur. Pręterea quęstio Qualis res sit, non debet anteire Questionem Quid sit: sed hęc quęstio. Vtrum homo sit animal, cùm sit simplicior pręcedit illa, Vtrum homo sit animal rationale: ergo si illa est simplex, hęc non erit secundùm rem composita: ac subinde aut pertinebit ad quęstionem An res sit, aut Quid res sit. Non primum, ergo secundùm. Quod si quispiam non consentiat Caietano, ac subinde neget illam quęstionem, An homo

De quæstionem Quid res sit, & Qualis res sit. Caietani sententia. Auctoris opinio.

est

est animal rationale? esse quæstionem Quid res sit, cùm potiùs sit quæstio Qualis res sit: hunc facilè refellemus, tum quia secundùm rem quid aliud quærit, qui interrogat, quid sit homo, quàm si roget, utrum homo sit animal rationale? tum etiam quia ut docet Aristoteles 2. Poster. quæstionem Qualis res sit, è vestigio sequitur apud demonstratorem quæstio Quamobrem talis sit; sed post illam quæstionem, Vtrum homo sit animal rationale, expeditam, stultus iudicaretur à demonstratore, qui percũctaretur, quare homo sit animal rationale: Ergo ea quæstio non est Qualis res sit. Sed his constitutis, ampliùs vrget argumentum initio huius disputationis positum. Si hæc quæstio, Vtrum homo sit animal rationale, & hæc alia, Vtrum homo sit animal, sunt quæstiones Quid res sit, & præterea passim huiusmodi quæstiones in Topicis pertractantur: quomodo ait diuus Thomas, plerasque Topicas quæstiones esse quæstiones Qualis res sit? Respondetur, diuum Thomam interpretandum esse quoad modum, non secundùm rem ipsam; quia scilicet vniuersæ propemodum quæstiones proponuntur in Topicis, quasi per enuntiationes tertij adiacentis, ut an homo sit animal; aut potiùs, an animal sit hominis genus. Est quoque alia huius argumenti solutio, quam in sequenti capite adducemus. *Respondetur ad præcipuũ dubium.*

Quid sit Locus, & quotuplex sit. Cap. 3.

Dicitur aũt præsens disputatio vtilis ad omnem explicandam quæstionem, quia indicat locos Dialecticos, ex quibus erui possunt argumenta ad omnem quæstionem absoluendam. Exponendum est igitur, quid sit locus Dialecticus, & quotuplex sit. Cumq; locus res continere soleat, viri scientiarum periti loca argumentorũ ea vocauere, in quibus tanquam in receptaculis omnia probandi instrumenta sunt posita; ut videlicet Locus, communis quædam nota sit, cuius admonitu quid in quaque re verum, aut probabile sit, possit idoneis rationibus inueniri. Dixi verum, aut probabile, id est, id quod aut certissimè verum est, aut saltem probabile: ne à me ipso dissentiam, qui supra necessarium sub probabili contineri negaui: & tamen habẽt demonstratores locos, ex quibus demonstrationes colligunt: demonstratio verò necessarijs constare debet. Sanè disertissimus Pater & magister noster Melchior Cano Canariensis Episc. librum de Locis Theologicis scripsit, in quo notauit vnde necessariò, undeq; probabiliter argumentetur Theologi. Et Cicero lib. 1. Rhetor. seu de Inuent. circa medium ait, omnem argumentationem, quæ ex locis colligitur, aut necessariam esse, aut probabilem. In Dialectica igitur, quæ ars est artium, & omniũ scientiarum ductrix, notari oportet locos, ex quibus in omnibus scientijs argumentari possimus tum demonstratoriè, tum etiam probabiliter, & (ut aiunt) Dialecticè. Et quidem de locis vnde petuntur demonstrationes, diximus libro superiore ad finem: nunc de locis tantùm Dialecticis disseramus. Est autem locus Dialecticus sedes argumenti Dialectici. Vt definitio Totum, Contrarium, &c. loci sunt Dialectici, quia ex his colligit Dialecticus argumenta ad res dubias explicandas. Est enim argumentum ratio rei dubiæ faciens fidem; vt si quis ita argumentetur, Omne animal rationale gaudet virtute, quia est rationi consentanea; sed omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo gaudet virtute. Loci aut ad res pertinent, aut ad auctoritatem & testimonia. Qui pertinent ad res, alij interni sunt, alij externi, alij medi. Loci interni sunt, qui ad rei essentiam, aut substantiam attinent; nẽpe loci à definitione, *De loco vniuersũ.* *Quid sit locus Dialecticus.* *Locorũ diuisio.*

genere,

genere, differentia, toto, partibus, à concomitantibus substantiam, &c. Loci externi sunt omnino extra res, vt ab oppositis, à comparatis, à simili, & à proportione. Medij verò illi dicuntur, qui partim attingunt rei substantiam, partim extra ipsam vagãtur, vt à coniugatis, & à casibus.

Alia diuisio. Sed quemuis horum in duos diuidunt, scilicet in locum Maximam, & locum Differentiam maximæ. Locus Maxima est rceeptissimum axioma atque principium, quo multa argumenta nituntur; vt hoc theorema, Cui competit definitio, competit definitum: item & hoc aliud, Posita causa ponitur effectus, Locus Differentia maximè est illud, quo vna maxima differt ab alia. Vt duæ superiores Maximæ distinguntur, quia una tractat de definitione, alia de causa. Ac proinde causa & definitio appellantur Loci differentiæ maximæ. Nec miretur lector, quod hanc locorum diuisionem sequar. Non enim me præterit, quàm aliter Cicero in Topicis ad Trebatium locos diuiserit. Sed cùm in hac re videã quot sunt capita, tot esse sensus, nec deesse verisimiles rationes, quibus sententiam quisque suam tenere possit, non multùm fui in tradenda locorum diuisione solicitus: præterquam quod sentio totam hanc, quæ inter auctores vertitur, controuersiam, ad nominis quæstionem deuolui. Eam igitur, quã adduxi, sectionem elegi, quoniam faciliùs poterit memoriæ commendari. Præterea quoniam dantur quidam loci, qui tametsi diuersi admodum sint, à Doctoribus coniungi solent. In hoc eos duces sequemur.

Occupatio.

Quæstiones.

An locus à definitione sit Dialecticus.

QVare inter locos de quibus argumenta probabilia eruuntur numeratus est locus à definitione & genere, cũ ex his argumenta necessaria & firmissima sæpe colligantur? Respondetur. Quia tametsi ita se res habeat, non tamen agitur de eis in hoc libro, nisi vt suppeditant nobis argumenta probabilia, ita videlicet, vt quod probabiliter definitioni tribuitur, definito etiam tribuatur: vt Animal rationale gaudet virtute, ergo homo gaudet uirtute. Respondetur secundò, quęstiones generis, & definitionis, atque proprietatis posse tractari per voces primæ & secundæ notionis. Quæ autem sint primæ notionis vocabula, & quæ secundæ, diximus lib. 2. cap. 1. Tractantur per voces primæ notionis, vt quũ quærimus, Vtrum homo sit animal. Tractantur per uoces notionis secundę, vt quum percontamur, utrũ animal sit genus hominis. Ex his autem modis secundus est, qui petissimè pertinet ad libros Topicorum. Quod ex eo patet, quia omnia ferè loca, quę ab Aristotele traduntur in libris Topicorum, constant aliqua uoce secundæ notionis. Si autem istę quęstiones proponantur per uoces secundę notionis, certè cùm sint in materia contingenti (nam secundæ notiones competunt rebus ex opere intellectus) non possunt nisi argumentis probabilibus pertractari. Quia igitur in hoc libro agitur de his vocibus potissimùm, quatenus ex eis eruuntur argumenta ad tractandas quæstiones, quatenus proponuntur per voces secundæ notionis, meritò dictum est, huiusmodi locos sedes esse argumentorum probabilium. Atque hęc solutio potest dubio capitis superioris accommodari; ita scilicet, vt dicamus illam quęstionem esse Quid res sit, sed ut pertinet ad libros Topicorum, esse Qualis res sit; quia proponitur per voces secundæ notionis.

Duo modi proponendi quæstiones definitionis, ac generis.

Ad argumentum supioris capitis quidnam sit respondendum.

De

De locis à Definitione, Deſcriptione, Etymologia, Differentia, Proprietate, & Polionymis. Cap. 4.

LOci interni alij ſunt, qui totam rei eſſentiam explicant, vt locus à definitione; ali qui licet eam non omnino explicent, ad eam tamen pertinent, vt locus à toto à cauſis, ab ortu & interitu, ab vſu, & ab his quæ communiter accidunt. Locus à definitione eſt connexio definitionis, & rei, quæ ſub definitionem cadit. Locus enim eſt ſedes argumenti: & ex connexione, quam habet definitio ad rem definitam petuntur varia argumenta. Hoc etiam in omnibus ſequentibus locis intelligatur; ita videlicet, vt locus à cauſa ſit connexio cauſæ & effectus; & locus a toto ſit connexio totius ad partes ſua: ne eadem ſint ſæpiùs repetenda. Diuiſio internorum locorum.

Iam autem locus a definitione quatuor habet maximas, duas aientes, & duas negantes, quibus omnia argumenta definitionis ad definitum ſunt innixa. Prior aiens Cui tribuitur definitio, eidem & definitum, vt Plato eſt animal rationale, ergo Plato eſt homo. Poſterior. Quod definitioni conuenit, competit etiam & definitio, vt Animal rationale ambulat, ergo homo ambulat. Ex negantibus autem vna in hunc modum ſe habet. Cui repugnat definitio, repugnat & definitum, ut Leo non eſt animal rationale, ergo leo non eſt homo. Altera eſt huiuſmodi. Quod repugnat definitioni, repugnat & definito, vt Animal rationale non indiget alijs, ergo homo non indiget alijs. Quanquam autem liber hic de Syllogiſmo Probabili nuncupetur, nemini mirum videatur, ſi præceptiones, quas tradimus, exemplis interdum neceſſarijs illuſtremus: id enim facimus, quia & apertiora ſunt, & vſui accommodatiora. Maximæ huius loci

Locus à deſcriptione eadem norma definiendus eſt, & eaſdem maximas habet. Nam cui competit deſcripto, competit & deſcriptum, vt Plato eſt animal riſus particeps, ergo Plato eſt homo, &c. Locus ab Ethymologia, id eſt à definitione nominis eodem modo definiendus eſt, & eaſdem maximas habet, quando nominis ethymologia valde cũ re ipſa conuenit. Vt de natura diſputat, ergo eſt Phyſicus. Phyſis enim naturam ſignificat. Quando verò ethymologia eſt remotiſsima, argumentum ab ea ſumptum parum firmitudinis habet. Non enim ſequitur. Lædit pedem, ergo eſt lapis Tametſi hoc exemplum durius fortaſsè videbitur; ſed teneamus, & luſiſſe putemur, ſi nil ſit. Ad hos locos reducuntnr alij tres, qui eodẽ modo definiendi ſunt, & eaſdem maximas habent: ſcilicet locus à differentia eſſentiali, vt Petrus eſt rationalis, ergo Petrus eſt homo. Et hic ad locum à definitione eſſentiali refertur. Item a proprietate, qui reducitur ad locum a deſcriptione, a Polyonymis, quæ ab alijs Synonyma appellantur: reducitur que ad locum a diffinitione nominis: ut ſi quis ita argumẽ tetur Tullius docet, ergo Cicero docet. Locus à deſcriptione. Nota de Ethymologia, quas uires habent.

Sub iſtis ſex locis latent alij ſex. Primus eſt a definitio ad definitionem, vt lapis non eſt homo; ergo lapis non eſt animal rationale. Secũdus a re deſcripta ad deſcriptonẽ. Tertius, a re cuius eſt etymologia ad etymologiam ipſam; & ita de reliquis. Habentq; hi loci tot maximas, quot præcedentes. Alia loca ſub ſupioribus comprehenſa.

Dif-

Difficultates.

An quicquid definitioni tribuitur, definitio sit etiam tribuendum.

QVamuis pleræque huius capitis dubitationes tractatæ sint, iam lib. 1.cap.8.& li. 2.cap.6.& 7.placuit tamen has supperaddere. Prima est. Aliquid competit animali rationali, quod non quadrat in hominem; ergo prior maxima nõ est vera. Probatur antecedens. Nam animal rationale est definitio,& homo nõ est definitio. Respondetur, maximam non esse intelligendam in his quæ ad secundas pertinent notiones. Sicut enim non sequitur, Homo est prædicatum simplex, ergo animal rationale est prædicatum simplex; quia esse prædicatum simplex pertinet ad secundas notiones, ita non bene infertur, Animal rationale est definitio, ergo homo est definitio; quia esse definitionem in secundis notionibus est ponendum.

An semp. definitio cõueniat, cui definitum cõueniat.

Alia difficultas. Hæc argumentatio nihil probat, Essentia Diuina est pater, ergo essentia Diuina est generans filium: ergo a definito ad definitionem non valet argumentum. Consecutio est manifesta. Quia definitio patris (eo modo, quo definiri à nobis potest) est esse generans, aut habens filium. Probatur antecedens. Quia essentia Diuina non generat; ut docent Theologi 1.part.quæst.39.ar.5.hoc argumentum ideò proponere libuit, ne arbitrentur Dialectici fidem nostram Logicæ repugnare. Respondendum est ergo, à definitione ad definitum,& è contrario semper valere argumentum, nisi quum definitio proponitur ad modum adiectiui nominis;& definitum substantiui. Equidem hanc causam Theologi reddunt, cùm etiã Dialectici eam reddere debuissent. Sed iam nostra ætate quicquid Dialectici non intelligunt, appellant Sophisma: tametsi Dialecticæ sit fundamentum.

De numeris.

Verùm his prætermissis, vt ea quæ diximus, planiora fiant, propono tertiam difficultatem. Nam verè dici potest, tres esse personas habentes deitatem, cùm omninò falsum sit, esse tres Deos: Ergo aliquo dicitur definitio, de quo non dicitur definitum. Et quidem propositio & assumptio ex diuo Thoma 1.parte quæst. 39.artic.3.ad 1.desumuntur. Consequentia verò ita probatur. Nam definitio Dei (saltem nominis) est habens deitatem. Respondetur, negandam esse consequentiam. Nos enim minimè diximus, de quocunque definitio cum alicuius numeri adectione prædicatur, posse etiam definitum sub eodem numero ei tribui: sed de quocunque dicitur definitio, posse definitum efferri, atque enuntiari. Argumentum autem ostendit prius esse falsum, non posterius. Nam in diuinis de quocunque dicitur res habens deitatem, dicitur Deus, licet non in eodem numero. Nam habens deitatem, potest dici in plurali,& Deus non: cuius hæc est ratio. Est latum discrimen inter nomina adiectiua & substantiua, quòd nomen adiectiuum vt prædicari queat in plurali numero, sat sit supposita, seu indiuidua, de quibus prædicatur, esse plura. Vt si in duobus hominibus esset unica albedo, nihilominus dicerentur duo albi. At nomina substantiua, vt dicantur in numero plurali, requiritur supposita esse plura;& præterea esse plures formas, quæ per talia nomina significantur. Vt Aristoteles & Plato sunt duo homines, non solùm quia sunt duo indiuidua, sed quia duplex est in ipsis humanitas. Nam si vnicã tantùm naturam humanam haberent, essent vnus homo. Ex quibus perspicuum fit, quare habens diuinitatem possit prædicari in numero plurali,& hoc nomen Deus tantùm in numero singulari efferatur de tribus personis, in quibus una tantũ est deitas; quia illud prædicatum est adiectiuum, hoc substãtiuũ. Cõsule, obsecro, diuũ Thomã 1.par.quæs.36.artic.4.& quæs.39.artic.3.& 3.parte quæs.3.

Adiectiui, substantiuiq; discrimẽ Theologicum.

art.6.& 7.Caietanumq; in eisdem locis,insuper & Ferrariensem 4.Contra gent.cap. 31.ab his enim Patribus omnia sum mutuatus. Nihilominus præterea id à me accipe; quum dixi,nomina substantiua non prædicari in numero plurali,nisi supposita sint plura,& formæ etiam significatæ plures, id intelligendum esse, quando nomina substantiua sunt concreta,ut Deus,homo,& leo:nam abstracta, vt scientia & virtus, possunt dici in numero plurali, etiamsi supposita non sint plura: dummodo formæ sint plures. Vt si in me essent tres scientiæ, illis designatis, iure dici posset. Ecce tres scientias.

Aliorum responsio. De nominibus adiectiuis.

Quarta difficultas. Aristoteles 1.Topic.cap.3. reducit locum differentiæ ad locũ generis, quomodo ergo nos reducimus illud ad locum definitionis? Respondetur. Quia nos loquimur de differentia vltima, quæ ita est rei propria, vt nullam in aliam rem transferri posit; vt rationale respectu hominis. Aristoteles verò agebat de differentia communiore,ut si sensibile cum homine conferatur. Aut dic aliter:differentiam aliquando comparari cum eo,de quo primò ac per se effertur,vt sensibile respectu animalis. Qua ratione pertinet ad locum definitionis, quia eisdem maximis constat. Aliquando verò conferri cum inferioribus eius,de quo primò & per se dicitur,vt sensibile cum homine & bruto. Sub qua consideratione pertinet ad locum generis,seu totius vniuersi,de qno statim disseremus. Sit igitur iam huius loci finis. Sed lege præterea cap.11.libri sequentis.

Locus à differentia an fuerit in loco definitionis tractadus.

De loco à toto vniuerso & integro. Cap. 5.

A Toto etiam ad partes argumenta colligi solent,potisimùm verò ex toto vniuerso. Et licet ex varijs vniuersis solùm genus,species, ac differentia ad loca interna pertinere videantur: nos tamen breuitatis gratia accipimus vniuersum nũc ut libro secundo:postquam easdem leges in argumentando seruare debemus in omni genere vniuersi,quatenus vniuersum est. Sed hoc totum vniuersum aut absque nota vniuersitatis accipitur,ùt quum dico, Animal sentit; aut cum nota vniuersitatis, ut Omne Animal sentit. Dicamus primùm de toto vniuerso absque nota vniuersitatis.

Qua ratione vniuersum accipiatur.

Locus à toto vniuerso ita accepto, nihil valet ad quidpiam de aliqua certa parte probandum,aut refellendum: id est, ab eo non possumus argumentari affirmatiuè, aut negatiuè. Non enim sequitur,Animal currit, ergo homo currit:nam quiescentibus cunctis hominibus,si currat Leo, verè dicetur, Animal currit: non autem Homo currit. Item non sequitur, Animal non currit, ergo homo non currit. Currentibus enim omnibus hominibus, si vnus Leo non currat, est vera enuntiatio, Animal non currit, quia est indefinita; & idem ualet atque particularis: scilicet Aliquod animal non currit: & falsa est hæc, Homo non currit. Ad omnes tamen partes disiunctim argumentari possumus,probando & refellendo;ut Animal mouetur,ergo homo aut brutum mouetur.Similiter Nigrum est,ergo vel est coruus,vel ebenum,&c. si omnia nigri inferiora numerari possent. Item Animal non currit,ergo homo aut brutum non currit; quicquid alij sentiant.Itaq; qñ procedimus à toto vniuerso absque nota vniuersitatis ad eius partes,nullũ est discrimẽ inter argumentũ aiẽs & negãt.Huic loco cõiũctus est alius,à partib. ad totũ vniuersũ absque nota vniuersitatis.Enimuero à qualibet parte per se,vel ab oĩb. simul efficax ducit argumẽtũ, ad asserẽdũ aut negãdũ aliq.d de toto,vt Hõ nõ currit,ergo animal nõ currit:itéq; Hõ

De loco à toto uniuerso indefinitè sumpto.

A partib. ad totũ indefinitè.

P currit,

currit,ergo animal currit;quia hmõi enũtiationes sũt indefinitæ,particularibusq; ex æquo respondent. Sed quòd attinet ad negatiuam argumentationem,intelligendũ est id quod diximus; si pars illa existat: alioqui mala erit argumentatio. Nam si omnia quæ sunt animalia,alba sint,sed nullus existat in rerum natura leo,est vera hęc enuntiatio, Leo non est albus; & falsa hæc,Animal non est album,quia eius contradicens est vera, Omne animal est album.

A toto vniuerso vniuersim sumpto. A toto vniuerso cum nota vniuersitatis licet argumentari ad eius partes affirmatiuè,aut negatiuè;siue singulæ partes accipiantur,siue oẽs:vt Omne animal currit:ergo oĩs homo currit: itemq; Nullum animal currit,ergo nullus homo currit. Nunquam enim antecedens verum & consequens falsum in huiusmodi argumentis reperietur. A partib. ad totũ in vniuersũ acceptum. At verò à partibus ad totum vniuersum cum nota vniuersitatis inutile est argumẽtum aiens,aut negans,nisi omnes partes numerentur, in aiente quidem coniunctim, in negante disiunctim: vt Omnis homo est rationalis, ergo omne animal est rationale. Itemq; Nullus homo est quadrupes,ergo nullum animal est quadrupes. Hæc autẽ optima sunt,Nullus homo,aut brutum e[illegible],quod omnibus sensibus careat; ergo nullum animal est insensibile.Similiter Omnis homo,omneq; brutum tactu præditum est,ergo omne animal habet tactum.

A toto integro ad eius partes. Sequitur ut de toto integro disseramus, ut intelligatur quomodo ex ipso argumenta depromi queant. Igitur ab illo ad eius partes aut simul, aut diuisim acceptas,optimum est argumentum aiens;vt Domus est,ergo parietes sunt &fundamẽtum, ac tectum est. Negatiuè autem non bene argumentabimur ab ipso ad aliquam partem certam ac definitam. Non sequitur,Domus non est, ergo parietes nõ sunt. Valebit tamen argumentum ad omnes partes diuisim, vt Domus non est; ergo vel De enũtiatione disiũcta. parietes non sunt,aut tectum non est, uel fundamentum non extat. Ex quo intelligitur enuntiationem disiunctam, cuius omnes partes sunt veræ, esse veram: ut docuimus quum de syllogismo Hypothetico ageremus. Ac nunc denuò ita probatur: In medio mari verum est domum non esse,ergo verum etiam erit,vel ibi tectum nõ esse; vel deesse parietes,aut fundamentum: cuius profectò argumentationis consequens est enuntiatio disiuncta,cuius omnes partes sunt veræ. Qui igitur sentiunt, enuntiationem disiunctam,cuius omnes partes veræ comprobantur,falsam esse,hũc locum,in quo versamur, è veterum monumentis sibi delendum intelligant.

Sed quum à partibus ad totum integrum ratiocinari cupimus, has leges seruemus. A partib. ad totũ integrũ quo modo sit progrediẽdum. Prima,ne argumentemur ab vna parte ad totum affirmatiuè: vt Fundamentum est,ergo domus est; sed coniungamus priùs omnes partes. Nam optimè sequitur,Fundamentum,parietes,& tectum bene sibi coaptata sunt,ergo domus est. Secunda,ab omnium,aut vnius etiam partis negatione totum ipsum infirmare, ac destruere debemus; vt Parietes non sunt ergo domus non est. Intelligitur autem hæc præceptio, si pars illa ad totius constitutionem necessaria sit: alioqui non probè argumentaremur, Hoc ædificium non constat trabibus, ergo non est domus.

Non desunt auctores,qui his locis nectant alios quatuor, à toto in quantitate, à toto in loco à, toto in tempore, & à toto in modo. Sed totum in quantitate nihil differt à toto vniuerso cum nota vniuersitatis,de quo iam egimus. Præterea totum in tempore est ipsum tempus,cum nota vniuersitatis. Perinde enim est dicere, Semper sunt leones,ergo modò sunt leones: ac dicere, Omni tempore sunt leones, igitur hoc tempore sunt leones. Porrò totum in loco, est locus cum nota vniuersitatis. Nullum enim discrimen est inter has argumentationes, Vbique est Deus, ergo

hic

hic est Deus. Item, In omni loco est Deus, ergo hic etiam est. Quare nihil amplius circa huiusmodi loca dicendum occurrit, præterea quæ de toto vniuerso cum nota vniuersitatis antea scripsimus. At verò totum in modo est, totum vniuersum respectu suarum partium, quæ quibusdam accidentibus coarctantur, ac (vt ita dixerim) modificantur; vt homo respectu hominis albi. Hoc verò totum duob. modis accipi solet, aut cum nota vniuersitatis, aut absque illa: id est, aut vniuersim, aut indefinitè. Et quidem qua ratione posśimus ab hoc loco argumenta depromere, his præceptionibus explicatur. Prima, à toto ad aliquam partem determinatè non licet argumentari probando, aut refellendo: vt non sequitur, Homo ambulat, ergo homo albus ambulat. Item mala est argumentatio, Homo nō ambulat, ergo homo albus non ambulat; quia antecedens æquipollet particulari. Altera præceptio. A toto vniuerso ad omnes partes disiunctim sumptas poßumus affirmatiuè, aut negatiuè ratiocinari, vt Homo ambulat: ergo homo albus, aut ater, aut medio colore affectus ambulat. Idem patet in negante argumentatione. Tertia, à parte ad totum efficax ducitur argumentum affirmatiuè; vt Homo albus ambulat, ergo homo ambulat: negatiuè nequaquam: ut non sequitur, Homo ater non ambulat, ergo homo non ambulat. Si enim in mundo tantùm sint homines albi, & omnes ambulent, verum est antecedens, & falsum consequens. Si tamen illa pars existat in rerum natura, tolerari poterit argumentum: vt Aliquis homo est albus, & ille non ambulat, ergo homo non ambulat. Quarta præceptio. Ab omnibus partibus disiunctim acceptis ad totum in modo valet argumentum negatiuè: ut Aliquis homo albus, vel niger, aut medio colore affectus non ambulat, ergo homo non ambulat. De his igitur hactenus.

De toto in modo.

Quum autem adhibita vniuersitatis nota disputamus, hæc erunt assertiones memorię commendandæ. Prima. Non satis constat argumentum à toto ad aliquam partem certam affirmatiuè, ut Omnis homo ambulat, ergo homo albus ambulat. Quia si omnes homines sint nigri, antecedens poterit esse verum, & consequens falsum. Cæterùm si ea pars in rerum natura existat, optimum erit argumentum. Altera. Ad omnes partes disiunctim argumentum rectè ex hoc loco procedit affirmatiuè, siue cunctæ existant, siue aliquę earum perierint: vt mortuis omnibus Aethiopibus, est bona argumentatio. Omnis homo ambulat, ergo candidus homo, uel niger, &c. ambulat. Tertia. Negatiuè bene argumentamur à toto ad quamuis partem, etiam certam, tametsi illa non existat. Quarta. A partibus uerò ad totum nec affirmatiuè, nec negatiuè bene argumentamur; nisi omnes partes ritè numerentur: ut Nullus homo currit, ergo nullus homo albus currit. Sed prorsus cauendum est ne in fallaciam, quæ à dicto secūdùm quid ad dictum simpliciter nominatur incidamus: idq; maximè quum à partibus ad totum procedimus. Vt si dicamus, Omnis homo albus currit, ergo omnis homo albus secundùm dentes currit. Itemq; Nullus homo albus dentibus currit, ergo nullus homo currit. Hæc itaque præscripta seruanti, licebit grauiter & absque errore à toto ad partes, & à partibus ad totum argumentari.

De eodem toto vniuersim posito.

Huius capitis quæstiones.

An omne uniuersale ad hunc locum pertineat.

PRima. Nunc agimus de locis internis, quomodo ergo diximus, accipi totum uniuersum ut comprehendit suo ambitu quinque uoces Porphyrij? Nam locus ab ac-

ab accidente non potest esse locus internus. Respondet quidam, duobus modis aliquid dici internum: primùm quia pertinet ad rei essentiam, ut anima ad essentiam hominis; vel saltem ad eius substantiam, ut auris, quæ pars est humanæ substantiæ: secundò quia licet ad neutrum horum pertineat, est tamen accidens in re ipsa existēs. Quomodo in Categoria Quantitatis dicitur ab auctoribus lineam, superficiem, ac corpus mensurare internè; locum uerò & tempus externè. Respondent igitur, locū à toto uniuerso (quod est quintum prædicabile) uocari internum, aliqñ primo, interdum verò secundo modo. Facilè tamen hæc solutio refelletur, quia saltem locus à toto in tempore, & à toto in loco non debuerunt inter locos internos enumerari, quippe cum locus & tempus non sint interna nec primo, nec secundo modo: mensurant enim externè. Quare aliter respondendum est, non omnes hos locos esse internos reuera, sed vnà cum internis de ipsis disputari; quia eodem modo petuntur argumenta ex eis, atque à toto vniuerso, quòd ad rei substantiam pertinet. Quemadmodum etiam in capite sequenti de causa efficiēte agemus, & fine; non quod loci interni sint, sed ut omnes causas sub vno loco comprehendamus. Similiterq; in Categoria relatorum agitur de relatis secundùm dici, cùm alioquin in ea Categoria minimè collocentur: & in hoc libro cap. 4. sequuti morem grauissimorum virorum, egimus de loco à proprietate, cùm tamen proprietas non explicet rei essentiam.

Solutio ꝓpria.

An à toto indefinitè sumpto argumētum negans valeat ad quamuis partem destruēdam.

Altera difficultas. Quomodo dictum est, à toto vniuerso absque nota vniuersitatis non duci efficax argumentum negans ad aliquam certam partem eius, cùm hoc sit optimum argumentum, Hæc res non est animal, ergo nō est homo; & in eo animal sumatur absque nota vniuersitatis? Respondetur, optimum sanè esse argumentum, sed in antecedente sumi animal cum nota vniuersitatis, quia ante animal ponitur negatio, & æquiualet huic propositioni, Hæc res nullum animal est. De his lege cap. 6. lib. 4.

De toto & parte in modo.

Tertia. Dictum est hanc consequentiam non valere, Omne animal currit, ergo omnis homo albus currit; quia etiam si antecedens esset uerum, nullo tamen homine albo existente, consequens esset falsum: quod à ueritate alienum uidetur. Nam hic syllogismus est optimus, Omne animal currit, omnis homo albus est animal, ergo omnis homo albus currit. Sed etiam nullo homine existente albo, maior est uera, & (ut docuimus lib. 4. cap. 13.) minor quoque est uera in eodem euentu: ergo etiā conclusio est uera. Quare si concludamus omne animal currere, protinus concedere oportet omnem hominem album currere; tametsi nullus homo albedine præditus inueniatur. Respondemus, illum syllogismum non esse bonum, quamuis in Barbara esse videatur, quia aliqua uox in eo continetur Homonyma. Nam in maiori (scilicet Omne animal currit, quæ resoluitur in hanc, Omne animal est currens) verbum Est necessariò dicit existentiam, quia non potest animal currere, nisi existat: at in minori dicit solam essentiam, ut constat: ergo ea Hypothesi data ille syllogismus, non est bonus. Alia dubia poterunt ex cap. 9. 1. lib. in hunc locum transferri.

De loco à causa. Cap. 4.

Locus à materia.

TErtiò sequitur locus à cā. Quid aūt sit cā, & qua rōne diuidatur, diximus li. j. c. 8. Cumq; quatuor sint causarū genera, nēpe Materia, Forma, Efficiēs, & Finis, singula persequēda sunt. Initio igit̄ cōsentaneū est explicare, quonā pacto ex materia probatio-

bationes colligantur. Rt quidē triplex eſt materia. ſ. ex qua aliq̃d fit, ut ex farina panis; & circa quam aliqua potentia ſeu habitus verſatur, ut circa colores viſus, & numerum Arithmetica; deniq; materia in qua, id eſt ſubiectum, in quo forma recipitur, vt corpus animæ, & homo cādoris, Rurſum materia ex qua alia eſt, quæ permanet in effectu, ut ferrū in enſe; alia quæ non permanet, ut farina in pane. Sit igitur prima aſſertio. A materia q̃ pmanet in effectu ad effectū ipſum bene argumētamur refelēdo, nō tamen probādo; ut ferrū nō eſt, ergo enſis nō eſt. Nō tamē ſequitur, Ferrum eſt, ergo enſis eſt. Ab effectu verò ad ipſam ducitur efficax argumētū aiēs, nō itē negās: vt Enſis eſt, ergo ferrum eſt. Non tamen ſequitur, Enſis non eſt, ergo ferrum non eſt. Secunda aſſertio. A materia quæ non permanet haud bene argumentamur ad effectum, neque ab effectu ad ipſam. Omnia enim hęc argumenta nulla ſunt, Farina eſt, ergo panis eſt: Farina nō eſt, ergo panis non eſt. Item Panis eſt, ergo farina eſt; Panis non eſt, ergo farina non eſt. Cæterum ab effectu præſenti, aut præterito ad materiam pręteritam bene argumentamur: ut Panis fuit, ergo farina fuit: item panis eſt, ergo farina fuit.

Locus à materia, quæ permanet in effectu.

Locus à materia, quæ non permanet.

Ex materia inſuper circa quam multa argumenta deſumuntur, à Moralibus præſertim Piloſophis, qui tamen has ſolent præceptiones amplecti. Prima. Cuius obiectum bonum eſt, ipſum bonum eſt: cuius verò obiectum eſt malum, ipſum eſt malū: vt Temperantię obiectum bonum eſt, ergo bona eſt temperantia. Item, Inurbanitatis obiectum malem eſt, ergo ipſa non eſt bona. Et quidem in Moralibus habitibus certus eſt canon, in actibus nequaquam. Datur enim actus, cuius obiectum bonum eſt, & ipſe eſt malus ex circunſtantia, ut pauperibus in Xenodochio ob inanem gloriam miniſtrare. Secunda pręceptio. Inter virtutes illa eſt præſtantior, cuius obiectū eſt præſtantius, vt Virtutes Theologicæ præſtantius obiectum habent, quā Cardinales; ergo ſunt præſtantiores. Inter vitia quoque illa peiora ſunt, quæ peius obiectū reſpiciunt, ut Deteſtabilior eſt hæreſis gula. Similiter in ſcientijs illa eſt præſtātior, q̃ habet nobilius obiectum; illa accuratior, cuius materia eſt ſimplicior: vt habes 1. Poſterior. capit. 23. Denique hic locus inſeruit Theologis in voti, iuramentique tractatione. Votum enim, aut iuramentum, cuius obiectum malum eſt, aut indifferens, neminem tenet deuinctum: vt quum Rex Iſraelis (4. Regum capite 6.) iurauit ſe caput Eliſæi amputaturum.

Locus à m ateria, circa quā aliquid uerſatur.

Materia demum in qua; vel ſubiectum, duplex eſt, alia cui ſemper conuenit illa forma, uec poteſt extra ipſam inueniri, vt in homine ſemper eſt riſibilitas. Et ab hac materia petuntur argumenta, ſicut à ſubiecto proprietatis ad proprietatem ipſam. De quo argumenti genere iam 4. capite diximus. Alia eſt, cui forma conuenire poteſt, & non conuenire; ut homo reſpectu albedinis. Et ab hac materia quonam pacto argumenta petantur, non occurrit certa aliqua regula.

Locus à materia in qua.

Secundo de forma eſt diſſerendum. A forma autem ad effectum, & ab effectu ad formam rectè probamus quæ volumus, & refellimus alia: ut Albedo eſt, ergo album eſt; Albedo non eſt, ergo album non eſt. Sola anima rationalis eſt, quæ hanc regulam ſuæ naturæ viribus efficit falſum. Ex ea enim ad effectum non ducitur efficax argumentum aiens, ſed tantùm negans: vt non ſequitur, Anima rationalis eſt, ergo homo eſt. Anima enim Ariſtotelis eſt, & nunc Ariſtoteles non eſt, neque porrò erit, vſq; ad extremum iudicij diem. Rurſum ab effectu ad animam rationalem firmū ſumitur argumentum aiens, nō equidē negās. Bene enim ſequitur, Homo eſt, ergo anima rationalis

Locus à forma.

tionalis eſt. Non autem ualet, Homo non eſt, ergo anima rationalis non eſt. Licet enim animus rationalis minimè exiſtat, priuſquam humano corpori infundatur (niſi uelimus Pythagoræorum Metempſychoſim: id eſt, ex uno corpore in aliud tranſmigrationem ab inferis ſuſcitare) permanet tamen vi ſuæ naturæ, etiam pereunte corpore.

Triplex cauſæ efficientis genus.

At cauſa efficiens triplex eſt, prima, qua poſita, continuò ponitur effectus; & qua ſublata, aufertur; vt efficax Dei uoluntas, cui reſiſti non poteſt. Si enim Deus vult efficaciter nunc eſſe roſas, certè nunc roſæ exiſtent: & ſi efficaciter vult nunc non eſſe, non erunt proculdubio. De rebus naturalibus ago: nam ea quæ hominum libero arbitrio fiunt, quo pacto ex Diuina pendeant aut uoluntate, aut permiſſione, Theologorum eſt explicare. Altera, qua poſita, effectus ponitur, ſed ea non exiſtente poteſt etiam effectus eſſe; vt iugulatione peracta, neceſſariò ſequitur mors; at etiam abſque iugulatione accidit frequenter interitus. Tertia eſt, qua non exiſtente effectus nõ erit, ſed ea poſita non neceſſum eſt effectum conſequi: ut uirtus Solis reſpectu murium in naui. Sine uirtute enim Solis, nunquam erunt mures: poſita nihilominus urtute Solis non ſtatim erũt mures, ſi deſit materia ex qua generentur Prior poteſt uocari certa cauſa affirmationis & negationis; ſecunda ſoliùs affirmationis certa; tertia denique negationis tantùm certa. Quibus ſemel comprehenſis, hic aſſertionibus argumentandi ratio expedietur. Prima. A cauſa primi generis ad effectum ſumitur ualidum argumentum aiens, aut negãs; & ab effectu ad cauſam ſimiliter: ut Deus vult roſas eſſe, ergo ſunt roſæ: nõ vult eſſe, ergo nõ ſunt. Itẽ ſunt, ergo Deus vult eſſe; nõ ſunt, ergo Deus non vult eſſe. Secunda aſſertio. A cauſa ſecundi generis ad effectum eſt efficax argumentum aiens, non tamen negans, ut patet. Tertia. Ab effectu ad cauſam ſecundi generis licet argumentari negatiuè, non affirmatiuè: ut Non interijt, ergo non eſt iugulatus. Non tamen ſi interijt, illico ſequitur illum iugulatum fuiſſe. Quarta. A negatione cauſæ efficientis tertij generis optimè colligitur negatio effectus; non tamen ex affirmatione illius ſequitur huius etiam affirmatio: verùm ex parte effectus contra ſe res habet. Nam qui effectũ cõcedit, cauſam affirmat; quamuis poſſit effectus negari, nec ſubinde negari cauſa. Hæc apertiora ſunt, quam ut exempla deſiderent.

Quomodo ab efficienti cauſa argumẽtari poſſimus.

Locus à Fine.

A fine denique ſæpe argumentamur ad media comprobanda in omnibus artibus. Talia enim debẽt eſſe media, qualia poſtulat finis, in quem deſtinãtur. Vt quia dentes anteriores dati ſunt ad ſcindẽdum cibum, acuti eſſe debent, tametſi molares ſint obtuſi: & aliter domus ædificanda eſt ad voluptatem, aliter ad reſiſtendum inimicis: quia aliud eſt otium atque uoluptas, aliud negotium & conflictus. Sed profectò in Morali Philoſophia, non modica eſt de fine ſpeculatio. Quare in ea hæ regulę poterunt obſeruari. Prima. Omnis actus cuius finis eſt uitioſus, ipſe quoq; eſt malus; ſaltem quatenus ab agente procedit: ut ieiunat propter cenodoxiam, ergo malè agit. Secunda regula. Non omnis actus qui in bonum finem dirigitur, eſt bonus; quia præter finẽ multæ aliæ circunſtantię deſiderantur, ut actus aliquis bonus iudicetur, nempe ut fiat vbi oportet, quando oportet, ac qua ratione oportet. Siquidem bonum ex integra cauſa conſurgit, malum ex ſingulis defectibus; & ad collineandum una tantùm eſt uia, ad aberrandum à ſcopo multæ.

Obseruatio.

CIrca genera causarum,& earum cum effectis connexionem,varia dubia proponũtur ab auctoribus 2. Physic.Igitur eo in loco requirantur. Præterea de materia circa quam, id est,de scientiarum obiecto, multas,ac graues admodum quæstiones proponit ingeniosissimus Caietanus 1.Posterior.cap.22.

De loco ab Ortu & Interitu, ab Vsu,atque ab his quæ communiter accidunt. Cap. 7.

PRoximus est locus ab Ortu & Interitu,deinde à communiter accidentibus. Ab ortu quidem & interitu, his obseruatis sententijs, argumēta sumuntur. Res enim quam bonum est oriri, bona est; quam malum,mala. Vt Mercatori malum est mures in domo nasci,ergo mures ei mali sunt. Præterea rem quam interire bonũ est, malum erat permanere;sicut eam quam malum est perire, bonum erat permanere:vt Bonum est perire latrones, ergo malum est eos viuere: Malum est pios homines interficere,ergo bonum est eos seruare. Ab usu quoque argumentamur, & id cuius vsus bonus est,colligimus esse bonum;cuius verò usus malus est; colligimus esse malum. Vt Mala est ars Magica, quia eius vsus malus est. Prouidendum est tamē ne abusus pro usu accipiatur. Praui enim homines malè utuntur sacris literis,quæ tamen optimę sunt. Vltimus locus est à communiter accidentibus, id est, ab his quæ ferè semper inter se coniunguntur,vt in quibusdã arboribus florere, & fructus emittere. In quibus si argumentemur à priori ad posterius non ita est certum argumentum aiens,bene autem negans.Non sequitur,Floruit,ergo fructus producet:tametsi in huiusmodi arboribus optimè colligatur, Non floruit,ergo non producet fructus. A posteriori autem ad prius,si argumenum est aiens,recipi debet; si negans,repudiari. Optimè sequitur,Producit fructus,ergo floruit:non tamen sequitur,Non producit fructus,ergo non floruit.Locos,de quibus in hoc capite egi,libentiùs ego medios, quàm internos,dicerem. Sed nolo in re parui momenti lectorem detinere.Vnum tamen verbum subijciam,nempe locum,quē Rhetores ab adiunctis vocant,sub isto cōprehendi: quamuis ex illo rarò admodum necessariò argumentemur; nisi ea quæ a nobis in hoc loco dicta sunt, obseruentur. Alioqui tantùm vulgarem & forensem coniecturam præstabit.

Ortus, & Interitus.

Vsus.

Communiter accidentia.

Adiuncta

Dubia huius capitis.

PRimum.Mors iustorum bona est,cùm ab ipsimet,tãquam res optimã, sæpe desideretur;sed vita eorũ nõ est mala:ergo nõ omne id,cuius interitus bonus est, debet quasi malũ haberi.Respōdetur,in morte hominis iusti duo inueniri, alterũ cōuenit morti,quatenus mors est,nēpe vita priuare,destruereq; suppositũ;& hoc quidē malum est:alterum est,è maximis eum periculis,angustijsq;eripere;ac(si omni debito

A perpetuò cuius interitus bonus est, vita sit mala.

liber egrediatur) statim summæ Beatitudinis compotem reddere. Itaque mors iustorum est mala quoad primum, ac subinde illorum vita erat bona; quoad secūdum autem mors est bona. Dices. Ergo vita erat mala, saltem quoad secundum. Respondetur, malū nihil aliud esse, quàm boni priuationem. Quare non videtur absurdum concedere, vitam esse malam; non tamen malam, id est uitiosam, ac prauam. Item dico, aliquando appellari malum id, quod re uera bonum est, comparatione melioris boni. Hac enim significatione loquebatur Deus, quū se dedisse Hebræis præcepta non bona (Ezech. 20.) aiebat. Conferebat enim ea, cum legibus noui testamenti, quæ multò sunt præstantiores. In quo sensu uita iustorum non est bona, si conferatur cum statu perfectæ Charitatis, ad quam in cœlesti patria euehuntur.

An cū affirmatio est affirmationis causa, etiā negatio negationē efficiat.

Alterum dubium. Ex Aristotele 1. Posteriorum cap. 10. si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit etiam causa negationis: ergo si ex hac affirmatione, Hæc arbor fructus emisit, sequitur hæc affirmatio, ergo floruit: etiam hæc negatio, Non emisit fructus, erit causa huius negationis, ergo non floruit. Respondetur, illā Arist. sententiā veram esse, si affirmatio est propria & adæquata, causa affirmationis: at fructus producere non est causa adæquata floritionis arboris. De locis itaq; internis hactenus.

De locis externis. Et primum de Oppositis. Cap. 8.

QVomodo Opposita definiātur, & quot sint oppositorū genera, diximus in Post prædicamentis: nunc (quoniam locus ab oppositis primus est inter externos) dicamus, quo pacto ex quouis oppositorum genere argumentari debemus. Ex contradicentibus optimè colligitur vnum, si negemus aliud; & contra etiam rectè alterum negatur, si affirmemus aliud. Verbi gratia; Lapis non est homo, ergo est nō homo: & Lapis est non homo, ergo non est homo. Præterea Plato est homo, ergo non est non homo: & Plato non est non homo, ergo est homo. In priuantibus autem ex affirmatione vnius ad negationem alterius respectu cuiuscunque rei, non inaniter disputabimus: vt Hæc res est uidens, ergo non est cæca. Tamen non licet ex negatione vnius ad affirmationem alteriùs, respectu cuiuscunque rei progredi. Non enim sequitur, Lapis non est uidens, ergo est cæcus. At respectu sui proprij subiecti, & temporis à natura constituti certissimè colligitur ex negatione vnius alterius affirmatio: vt Hic adolescens nunquam habuit dentes, ergo est edentulus. Iam verò ex contrarijs argumentari possumus, his legibus obseruatis. Prima. Ex affirmatione vnius contrarij ad negationem alterius efficax argumentū ducitur respectu cuiuscunq; rei: siue contraria mediata sint, siue immediata. Vt Hoc est album, ergo non est atrum. Secunda regula. Ex contrarijs mediatis non semper licet ex negatione vnius ad alterius affirmationem respectu cuiusque rei progredi. Itemque in contrarijs immediatis ex negatione vnius sequitur alterius affirmatio in subiecto, quod neutrius est capax. Non sequitur, Homo non est albus, ergo est niger. Nec quicquā valet hæc consecutio, Lapis non est sanus, ergo est ęger, quanquam sanum & ægrum sint contraria immediata. Vltima regula. In contrarijs immediatis, respectu subiecti, quod eorum est capax, affirmatio vnius ex negatione alterius sequitur. Vt Hoc animal non est sanum, ergo est ægrum. Coniunctus est huic contrariorum loco, locus à repugnantibus, seu disparatis. Homo enim & brutum (vt ex Categorijs constat) non sunt contraria, sunt tamen disparata: quia nulli simul rei humana:

Locus à contradicētibus.

Locus à priuantibus.

Locus à contrarijs

Locus à repugnantibus.

&

& belluina natura conuenire potest. Omnium autem repugnãtium alia immediata, alia mediata sunt. Immediata voco vt corporeum & spirituale, quia nulla res est in mundo, quæ non sit aut corporea, aut spiritualis. Mediata appello vt animal & lapis, quia planta nec animal dici potest, neu lapis. ¶In his igitur repugnantibus easdem ferè leges, ac in contrarijs obseruabimus. In relatis deniq; hi canones teneantur. Primus. Respectu vnius & eiusdem subiecti non licet colligere ex negatione vnius affirmationem alterius, vt Hic non est filius, ergo est pater: quia potest nõ esse pater, aut filius. Secundus. Vno relatorum posito, alterum negandum est in eodem subiecto; respectu vnius & eiusdem termini: vt Plato est filius Petri, ergo non est pater Petri. Tertius. Respectu diuersorum subiectorum ex affirmatione vnius relati alterius efficitur necessariò affirmatio: Itemq; ex negatione negatio: vt Pater est in rerum natura, ergo filius quoq; existit. Rursum Pater nõ existit, ergo filius non existit: Filius inquã non existit, quamuis ille viuat, qui filius antea dicebatur.

Locus à relatis.

Argumenta in superiora.

EX his quæ in Postcategorijs cap. 21. scripsimus, possunt colligi nonnulla argumẽta: sed præterea quædam alia sunt tractanda maximè circa contradicentia. Primùm igitur impugnatur ex negatione vnius contradicentis sequi affirmationem alterius, hoc argumento. Istud enthymema, Homo secundùm suam essentiam non est albus, ergo homo secũdùm suam essentia est non albus, procedit ex negatione vnius contradictorij ad affirmationem alterius, atqui eius antecedens est verum, & consequens falsum: ergo inania sunt quæ scripsimus de contradicentium consequentijs. Propositio manifesta est. Probatur assumptio. Etenim si homo esset ex sua essentia albus, omnis homo esset albus: & si ex sua essentia esset non albus, omnis quoq; homo esset non albus: quæ ipsis rerum experimentis, quamuis nulla esset Philosophia, falsa deprehenduntur. Ad hoc argumentum respondetur, vocabula contradictoria posse duobus modis cùm aliqua re comparari: primùm ita ut ea res simpliciter accipiatur, quemadmodum si quæramus, Vtrum homo sit albus, vel nonalbus, Qua profectò ratione necesse est, aliquem ex terminis contradictorijs de ea efferri. Quiuis enim homo aut est albus, aut nõalbus. Secundò possunt comparari cum ipsa, sub aliqua peculiari consideratione, vt quum dicimus, Vtrum homo, quatenus homo, sit albus, aut non albus. Hoc enim non est percũctari, Vtrum homo sit albus, aut non albus, sed vtrum homo præcisè, ac restrictè consideratus, ratione suæ essentiæ, sit albus, aut non albus. Et hoc pacto non oportet alterum ex terminis contradictorijs de qualibet re necessariò prædicari, vt docet Caietanus de Ente & Essentia cap. 4. Ex hac solutione patet quid respondendum sit ad plurima, quæ in alijs disputationibus proponi solent argumenta. Etenim contra diuisionem animalis in hominem & brutum ita quidam argumentãtur, Animal in communi est animal, sed ita sumptum non est homo, neque brutum; ergo aliquod animal nec est homo, nec brutum. Assumptio probatur (propositio enim liquidò uera est.) Quia animal in communi est abstractum à rationalitate, & irrationalitate; ergo nec est homo, nec brutum. Respondendum est tamen, hoc argumentum nihil efficere; nam illa diuisio, qua dicitur, omne animal esse hominem, aut brutum, tantùm significat non dari animal in rerũ natura, quin sit homo, aut brutum: non tamẽ est necesse, ut quid animal sub qua uis cõsideratione sit homo, uel brutũ. Nam ego quatenus albus, nec sum homo, nec

An ex negatione unius cõtra dicentis alterius affirmatio confestim sequatur.

Duplex cõtradicẽtiũ applicatio

Nũ bene animal in suas spe. cies diuida tur.

bru-

brutum; alioqui omne album vel esset homo, vel brutum. Ita etiam animal in communi, idest quatenus abstrahens ab homine, vel bruto, nec est homo, nec brutum. Similiter intelligendus est Aristoteles in Metaphysica, quum ait, idem & diuersum diuidere omne ens, id est omne ens mundi aut idem esse cum alia re, aut diuersum ab illa. Sanè vera sententia, si idem & diuersum accipiantur sine aliqua adiectione. Nam si cum adiectione sumantur, falsa deprehendetur. Si enim ego percũcter à te, Vtrum sis idem, an alius equus ab illo, qui in Hippodromo currit, si sapis, respondebis, te nec esse eundẽ equum, nec alium equum, quamuis sis ab illo alius: Hæc reputent isti, qui vt probent contra diuum Thomam ante opus mentis non modò (vt aiunt) fundamentaliter, sed formaliter etiam vniuersa dari, simili cauillo iuuenes circumueniunt. Omni mentis opera circunscripta, homo & bos non sunt eiusdem speciei formaliter, ergo sunt diuersorum specierum formaliter: atque ita fiet, vt ante opus mentis homo sit vnius speciei, & bos alterius; idque formaliter: quoniam (inquiunt) idem & diuersum diuidunt omne ens. Rudissimum profectò argumentum. Responderi siquidem potest, nulla intellectus operatione præcedente hominem & brutum nec esse eiusdem, nec diuersæ speciei formaliter; sicut nec Deus est eiusdem speciei cum materia prima, neque diuersæ: quia cùm Deus incircumscriptam essentiam habeat, à nulla speciei contineri potest: & materia quam diuus Augustinus ferè nihil appellat, indigna est, quæ in Categoria ponatur, licet ad eam reduci possit. Latiùs hæc, quàm decreueram, pertractaui; sed non erunt (vt existimo) inutilia.

Num idẽ & diuersum diuidant omne ens.

Sententia diui Thomę de Vniuersis defenditur.

Secundum præterea in eandem sententiam potest proferri argumentum. Loquẽdo enim de re quæ non est, verbi gratia de chimæra, nullius ponderis est hæc argumentatio, Chimæra non est homo, ergo chimæra est non homo. Quomodo ergo dictum est, ex negatione vnius vocabuli contradictorij posse alterius affirmationẽ colligi? Vt autem appareat illam argumentationem esse malam, solùm mihi probandum est, consequens esse falsum, cùm tamen antecedens sit verum apud omnes. Id autem ita efficiam. Nam ex Dialecticorum communi, vulgataque sententia constat, ab enuntiatione tertij adiacentis ad enuntiationem secundi, esse validum argumentũ. Quare bene sequetur, Chimæra est non homo; ergo chimæra est; sed chimæra non est, (ut constat) ergo chimæra non est non homo. Præterea alia subest causa, quare illud consequens falsum videatur. Aristoteles enim 1. Priorum capite vltimo docet, hãc consequutionem esse nullam, Lignum non est album, ergo lignum est: hanc verò aliam esse bonam: Lignum est non album, ergo lignum est. Quare si Aristoteli credimus, hæc consequutio erit bona, Chimæra est non homo, ergo chimæra est. Igitur his rationibus conuincti quidam, asserunt posse vtrunque enuntiationem aiẽtem ex contradicentibus prædicatis constitutam, falsam esse; si non existat, aut extet potiùs subiectum. Quorum profectò sententia Aristoteli aduersatur; & quum Aristotelici videri velint, Principi contradicunt. Etenim 1. Perihermen. cap. de Nomine docet, nomen infinitum ita dici de re quæ non est, sicut de ea quæ est: sed hæ voces non homo, non animal sunt nomina infinita, ergo possunt etiam dici de re, quę non est. Præterea in Postcategorijs tradens Aristoteles discrimẽ inter opposita cõtradicentia, priuantia, contraria, & relata, hoc præcipuum profert, quòd priuantium, aut contrariorum alterutrum non sit necessum dici de re quauis, siue sit, siue non sit; contradicentium verò oporteat alterum de quauis re, etiam non extante, efferri. Accedunt etiam hùc diui Thomæ (cui tantùm ego tribuo, ut quamuis nihil de ea re Aristoteles docuisset, sola eius auctoritate frãgerer) apertissima testimonia. Nã. 10. Meta-

An de re minimè existẽte alterum cõtradicẽtiũ perpetuò efferatur.

Quorũdã iuniorum opinio. Auctoris opinio.

Metaphysicorum lect.6.asserit,quoduis tam existens, quàm non existens,aut æquale,aut non æquale esse:non tamen quiduis esse æquale aut inæquale. Denique 1.Perihermen.lec.4. non modò hanc sententiam approbat,sed Boëthij præterea & Ammonij auctoritate confirmat. Quare satisfaciendum est aduersariorum rationibus. Et ad primam quidem respondeo, falsum esse, ex enuntiationibus tertij adiacentis semper colligi posse enuntiationes secundi adiacentis. Etenim Aristoteles 4.Topicorum cap.1.docet,opinabili ita efferri de eo quod est, sicut de eo quod non est; ergo apud Aristotelem hæc consecutio esset ridicula, Talis res est opinabilis,id est, sub opinionem cadere potest,ergo talis res est.Iam verò apud diuum Thom.dantur quædam attributiones,quæ æternæ veritatis esse dicuntur,ut Homo est animal,quę rebus etiam non existentibus,nec adhuc creatis veræ erant.Ergo apud hunc grauissimum iudicem non bene sequetur,Homo est animal,ergo homo est. De enũtiationibus perpetuò veris.

Intelligo sanè,quid possint iuniorum quidam huic argumento respondere. Negabunt vllam propositionem dari,quæ æternam veritatem enuntiet;nisi quæ ad Deũ pertineat. Quamobrem hanc enuntiationem, Homo est animal,ea solùm causa ab antiquioribus Dialecticis necessariam appellatam esse dicent, quia homo quum existit,necessariò animalis natura ei debet conuenire.Sed horum quàm sit vana opinio, non diui Thomæ(quem contra eius aduersarios citare nolumus)sed Porphiryj,denique Augustini, atque Alberti Magni testimonijs demonstrabo. Ac de alijs quidem non ita multò post,Augustinum priùs audiamus. Secundo libro Soliloquiorũ capite 2.probat dari quasdam enuntiationes,quæ veræ essent,tametsi totum vniuersum in nihilum redigeretur:vt hoc pronuntiatum,Veritas est. Quoniam inquit,aut, ea Hypothesi data,veritas erit,aut non erit:si erit,mea sententia vera est:si non erit, ergo tum verum saltem erit,veritatem non esse. Fiet igitur, vt aliquid verum sit. Præterea libr. 2.de Libero arbitrio capite 8. Euodij orationem laudat, quòd quandiu res hæ corporeæ permansuræ essent,ingenuè se ignorare fateretur: contra autẽ certissimum sibi esse diceret, tria & septem esse decem; nec vnquam futurum,ut tria & septem non essent decem,nullumque fuisse tempus,quum tria & septem non fuerint decem.Iam libro 4.in Genes.ad literam capite 7.docet,senarium perfectum numerum fore,etiamsi mundus non esset futurus.Ibidemque asserit,facilius multò effici posse, ut cœlum ac terra pereant, quàm senarium non esse numerum suis partibus constitutum.Ita sanè disertissimus Pater Augustinus sentit. Porphyrius quoque in Isagoge, de communitatibus & differentijs generis & differentię tradit, pereuntibus omnibus rationis compotibus & expertibus animalibus,posse intelligi, animal esse substantiam corpoream,animatam,sensusque participem.Loquitur autẽ de vera,rebusque ipsis consentanea intellectione; nam si de inani, commentitiaque loqueretur,ridiculus planè Philosophus esset, nec id probaret,quod probare eo in loco instituit. Sed intimiùs,quęso,hanc Porphirij sententiam discutiamus. Si omnia animalia rationalia,irrationaliaque deficerent, quis esset,qui verè posset concipere,illud pronuntiatum,Animal est substãtia,maximè cùm Porphyrius etiam Deos (ita enim ipse Gentili more separatas substãtias nominat)animalia esse putet? Quare(nisi me me fallit opinio)tantùm Porphyrius sensit,etiamsi nullum superesset animal,quod illam enuntiationem exprimeret,eam nihilominus veram esse censendam, quia eius significatum esset verum.Hoc denique Albertus ille Magnus,homo ex ipsius scientiæ stirpe generatus, docuit in Postprædicamentis cap.9. Existimat enim, nullo homine,nulloque animali superstite,hanc enuntiationem esse verissimã, Homo

mo est animal. Perspicuum itaque fit, non immeritò eam regulam à nobis repudiari, nullaque probabilitate à nostræ ætatis Dialecticis has perpetuæ veritatis enuntiationes reprehendi. Ceterùm explicatio, quam isti probatis auctoribus adhibent, multam præ se fert bonarum artiū ieiunitatem. Nam si ob eam causam dixerunt veteres, hanc enuntiationem, Homo est animal, esse cùm necessariam, tum perennis etiam veritatis, quia homo esse nequit, nisi sit animal: eadem profectò ratione dicere debuissent, pronuntiatum, Homo existit: itemq; hoc aliud, Mundus est creatus actu à Deo, fuisse ꝑpetuò vera, quia si homo existit, necessum est vt existat, & si Mundus est, necesse est ut actu sit creatus à Deo. Hæc autem concedere impudentis est hominis, auditorumque patientia abutentis. De his itaque hactenus, nunc alia ratione superiorem illam regulam impugnemus.

De enuntiationibus quarū prædicata rationem subiecti destruunt.

In enuntiationibus etiam, quarum prędicata destruunt subiectorum rationem, non est vera illa regula. Non enim qui concedit hanc enuntiationem, Leo est mortuus, protinus & hanc concedere debet, Leo est. Cùm igitur toties illorum regula falsa comprobetur, quid incōmodi erit, si nos eas quoq; enuntiationes excipiamus, quarum prędicatum est nomen infinitum? Denique ad secundam causam possem aliter respondere, pręsertim cum non omnium interpretum versiones consentiant: sed respondeo aliter, in illo capite multa Aristotelem disputando dixisse. At quum Aristoteles argumentatur, multa falsa dicere solet, ut patet ex toto lib. 3. Metaphysicę. Insuper ex 2. Poster. vbi cùm à cap. 3. vsque ad 7. multa de definitionis demonstratione disputando docuisset, deniq; octauum caput sic orditur, Videamus ex his omnibus quid verum, quid non verum sit. Item cap. dę Quantitate probat, in quantitate esse contrarietatem, sed quia disputando id dixit, quamuis argumentum non soluat, nemo illud recipit. Tempus me deficiet, si omnia loca commemorare voluero, in quibus Aristoteles ex propria sententia loqui videtur: nec loquitur tamen.

Arist. frequenter quasi disputans loquitur.

De loco à Comparatis. Cap. 9.

Alter locus externus dicitur à Comparatis, quo tum vtimur, quum ex vna re ad aliam argumentamur, quia inter se comparantur. Et quoniam maius potest comparari minori, ac minus maiori, & par pari, consurgit triplex locus à comparatis, à maiori nempe ad minus, à minori ad maius, & à pari. A maiori ad minus argumentamur, quando procedimus ab eo, quod probabilius est ad id, quod minùs est probabile. Nunc enim non appellamus maius id quod est latius, aut longius, aut numerosius; sed quod probabilitate aliud superat. Oportet autem argumenta à maiori ad minus esse negantia, si firma esse debent: vt Rex non potuit debellare oppidulū, ergo nec poterit munitissimam ciuitatem. Credibilius enim erat à Rege oppidum fuisse debellandum, quàm ciuitatem munitam. Et est optimum argumentum, quia aufert verisimilius, ut id quod non vsqueadeo verisimile est, tollere posit. Quare si fuisset aiens, nihil collegisset. Vt si diceretur, Rex potuit expugnare vicum, ergo etiam ciuitatem muratam. Innititurq; hoc genus argumentationis huic maximæ: Si id quod magis videtur inesse non inest, id quod minùs videtur inesse non inerit. Hoc genere argumenti vsus est Ieremias Propheta quum 12. cap. dixit, Si cum peditibus currens laborasti, quomodo poteris contendere cum equis?

Locus à maiori.

Pössunt autem proponi argumenta à maiori ad minus tribus modis. Primus quū maior probabilitas sumitur ex parte subiecti; ut Exercitus non potuit debellare hāc ciuita-

Trifariam hoc loco vti possumus.

ciuitatem, ergo neque vna legio poterit. Secundus quum oritur ex parte prædicati, hoc pacto. Rex oppidum nequiuit debellare, ergo nec poterit ciuitatem munitam. Tertius quum ex parte ſubiecti & prædicati, vt Rex magno exercitu fultus non potuit capere oppidum, ergo nec Phylarchus minori exercitu, imbecillioriq́ue ſtipatus ciuitatem munitiſsimam capiet. In promptu erat variare exempla: ſed vt res tota meliùs perciperetur, idem retinere malui. A minori autem ad maius oportet argumentari affirmatiuè. Nam ſi procedamus ex negatione minùs probabilis ad negationem probabilioris, nihil efficiemus. Hoc argumētum bonum eſt. Licet proculdubio pertinacem hæreticum viuentem adhuc ignibus tradere, ergo licet cum flagellis cædere. Et fulcitur hoc argumentum contrario axiomate præcedenti, Si id quod minùs videtur ineſſe ineſt, inerit quoq; id quod magis videtur ineſſe. Poſſumuſq; hoc loco vt (ſuperiori) tripliciter vti. Deniq; à pari argumētamur, quum ex re probabili æquè probabilem, aut quæ ferè eandem probabilitatem habet, colligimus. Poteſtq́ue a pari argumentum aiens & negans ſumi. Vt Fratrem occidere turpiſsimum eſt, ergo & ſororem. Item non eſt peccatum mortale furari obolum, ergo nec etiam erit lethale crimen leuiſsimum verbum in amicum prolatum. Item Phyſica non eſt malą, ergo nec Aſtrologia.

Locus à minore ad maius.

Locus à pari.

Obiectiones.

Dictum eſt, hoc argumentum, Rex non potuit debellare oppidum, ergo nec ciuitatem munitam, eſſe à maiori ad minus. In quam ſententiam illud mihi in mentem contra venit, quòd probabilius ſit conſequens, quàm antecedens: probabilius enim eſt, Regem non poſſe debellare ciuitatem, quàm non poſſe oppidum capere. Reſpondetur, argumentum eſſe à maiori ad minus. Sed vt intelligamus quæ enuntiatio ſit altera probabilior, in hoc loco non ſunt conſiderandæ negationes, ſed affirmationes. Et quia hæc affirmatio, Rex poteſt expugnare oppidum, eſt probabilior illa altera, Rex poteſt ciuitatem capere, ideo argumentum dicitur procedere à probabiliori ad minùs probabile negatiuè.

Quid notandũ ſit ut maior, minorve probabilitas agnoſcatur.

Altera obiectio. Videtur hanc diſputandi formam explodendam eſſe, quia ſæpe antecedens verum in falſum conſequens procedit. Primùm, quia ſi oppidum ſit bellicis machinis Inſtructum, frumento, cibiſq́ue abundans, & optimis militibus plenũ; ciuitas autem his præſidijs deſtituatur, poterit Rex ciuitate potiri, non oppido. Itē quia non ſequitur, Hic eſt optimus Theologus, ergo eſt optimus Arithmeticus; quãuis facilius ſit multò Arithmeticam, quàm Theologiam comprehendere. Reſpondetur, in his locis ſubintelligendum eſſe, ſi cætera ſint paria: nam ſi imparia fuerint reliqua, non ducitur efficax argumētum: ut in priori exemplo obiectionis patet. Præterea illud ſciendum eſt, in his quæ ex hominum libero arbitrio pendent, potiùs cõſiderandam eſſe poteſtatem, quàm actum. Nam cùm actus ſit liber, poteſt homo agere id, quod minùs probabile erat eum acturum; quod verò probabilius erat, dimittere. Vt quum beatus Dauid peccauit, profectò id egit, quòd vix credi poterat, hominem adeò ſanctum, ac Dei amicum acturum. Denique aſſero, etiam ſi argumēta huiuſmodi ad poteſtatem referantur, captioſa reddi; ſi ad ea quæ diuerſi generis ſunt referantur. Vt Hic poteſt eſſe ſumus Philoſophus, ergo poterit eſſe præclarus citharœdus, non ſequitur: nam quidam ſuapte natura ſunt ad artem citharizandi habiles

Primo lex huius loci.

Secunda.

Tertia.

biles,& inepti ad Philosophicas speculationes,ac contra. Quod optimè explicat Iauel. 1. Meta. c. 1. cùm igitur esse citharœdum & Philosophum diuersæ admodum rationis sint, non potest ex vnius affirmatione alterius affirmatio colligi; nec ex negatione negatio. Quare secundum argumentum malum est, tum quia ad actū pertinet, tum quia de rebus diuersæ rationis tractat.

De loco à Proportione, vel à commutata proportione. Cap. 10.

Locus a simili.

LOcus à proportione, qui ab alijs à simili dicitur, est habitudo vnius rei ad alteram, eandem proportionem habentem. Ex quo efficitur, ut quod vni competit, alteri etiam accōmodetur; & quod negatur vni, ab altera quoq; remoueatur; ut sicut se habet nauta ad nauim, ita Prætor ad ciuitatem: sed nauta non eligitur sorte, ergo nec Prætoris electio fortunæ debet committi. Patet hinc quonam pacto ex loco à dissimilitudine argumentemur. Nam si cùm duæ res eandem proportionem habent, & similes esse dicuntur, quod in vna inuenimus, de altera quoque colligere possumus; cur non licebit, quum aliqua inter se dissimilia sunt, opposita eis tribuere, hac ratione, Beluæ in diem viuunt, nec futura cogitant; ergo hominis est prouidere futuris? Sed cauendum est prorsus, ne ea quæ ad dissimilitudinem nihil pertinent, assumantur. Quare reijcitur hic syllogismus: Belua & homo valde inter se distingũtur, at beluæ quotidie comedunt; ergo homines, nisi interiectis aliquot diebus, cibũ non debent sumere. Quod nunc de dissimilibus dico, idē de similibus intelligatur. Non enim id sumendum est, quod à similitudine longè abest, cùm aut à simili, aut à proportione argumentamur. Huic loco finitimus est alius, qui dicitur à commutata proportione: quando scilicet, quia duæ res inter se eandem proportionem habēt, quam duæ aliæ, colligimus eandem proportionem esse inter secundam & quartam, quæ inter primam & tertiam. Vt sicut se habet duodenarius ad senarium, ita quoq; octonarius ad quaternarium; vtraque enim habent proportionem duplam; sed duodenarius ad octonarium habet proportionem sequalteram: ergo etiam senarius ad quaternarium habebit proportionem sesquialteram. Est autem proportio dupla; quæ inuenitur inter, duo, quorum vnum bis tantùm continet alterum, ut duodenarius ex senarij duplicatione consurgit. Item proportio sesquialtera tunc inter duos numeros reperitur, quum maior continet minorem semel, & alteram eius partem, vt senarius continet semel quaternarium, & medium quaternarij. Sicut etiam proportio sesquitertia est, quum numerus maior continet minorem, & tertiam eius partem: qualis est inter octonarium & senarium. Continet enim octonarius senarium, & præterea binarium, qui est tertia pars senarij. De his proportionibus nisi ad manum habeas auctores Arithmeticæ, lege diuũ Thomam 5. Metaph. lect. 17. & Dominicum à Soto 7. Phys. quæst. 2 in digressione: & nostrum Patrem Fratrem Isydorum de Isolanis in opusculis, quæ habentur ad finem Capreoli in epitomen redacti. Sed interim illud intellige, locum à proportione meliùs appellandum esse à proportionalitate; quia proportio est habitudo inter duo, proportionalitas uerò duorum ad duo. vel (vt alij dicunt) est proportio proportionis ad proportionem, quod fit in hoc loco. Non enim sumitur argumentum à proportione nautæ ad nauim, sed à proportione quæ est inter proportionem nautæ ad nauim, & proportionem Prætoris ad ciuitatem.

Marginal notes: Locus a dissimili. — Cautio in his locis retinēda. — Locus à commutata proportione. — Proportionū quędā per trāsennā explicātur. — Proportionalitas

Ob-

Obseruatio.

OBiectiones quædam in hos locos adduci potuissent, & quidem perdifficiles, ex motuum proportione sumptæ, quibus manifestè ostenderetur, argumẽtum à cõmutata proportione interdum nihil inferre: sed vide eas in Soto, & Isydoro.

De loco à Paronymis, vel Coniugatis. Cap. 11.

EXternis locis explicatis, occurrit locus medius, qui dicitur à coniugatis, aut à Paronymis, sed, denominatiuis. Et nihil aliud est, quàm connexio inter formam denominantem & Paronymum, ab ea denominatum. Verbi gratia, inter iustitiam & iustum. Argumentamur ex hoc loco ita; ut quod formæ denominanti conuenit, in ipsum paronymum transferamus, aut contra: vt Iustitia bona est, ergo iustus bonus est. Locus denominatiuis.

Reliquus est locus à casibus, qui est habitudo inter duo paronyma, quę ab aliqua forma denominante descendunt; vt iustus, & iustè à iustitia. Itaque præcedens locus erat habitudo paronymi ad formam denominantem: hic verò est habitudo vnius paronymi ad alterum; ex quo argumentamur hac lege, ut quod vni paronymo competit, vel repugnat, alteri etiam paronymo intelligatur conuenire, aut repugnare; proportione tamen seruata. Vt iustus est bonus, ergo iustè operari etiam bonum erit. Dixi autem proportione seruata, quia non sequitur, Iustitia est virtus, ergo homo iustus est virtus; sed est virtute præditus. Locus a casibus.

Dubitatiuncula.

QVid de loco à diuisione, quem nonnulli inter medios numerant? Respondetur, illum non esse medium, sicut nec locus à toto vniuerso, aut à toto integro, ad quos reducitur. Dico igitur, ob eam rem multos me dimisisse locos ab alijs enumeratos, quia ad superiores referuntur; vt locus ab antecedentibus & consequentibus (voco autem antecedentia & consequentia illa eadem, quæ lib. 5. quũ de medij inuentione dissererem.) ad locum totius ad partes, & partis ad totum: Sed in hac re dissimulare nolo quod sentio: nempe si accipiantur antecedentia & consequentia, ut Cicero ad Trebatium, & ferè omnes Rhetores sumunt, referenda esse antecedentia & consequentia, ut modò nos retulimus ad loca totius vniuersi, & partes ei subiectas, aut necessariò coniunctas. Tamen est noua quædam horum vocabulorum acceptio, à quibusdam nostræ ætatis Philosophis vsurpata, quæ non statim, quia noua contemni debet. Aliquando enim Pythagoricorum præceptum, à Philone Alexandrino relatum, seruandum est; ne scilicet vias publicas ingrediamur. Dicunt enim illud esse alicuius antecedens, quod aliud præcedit, & sine ipso posterius nulla ratione esse possit: & tamen non est eius genus, species, differentia, proprium, aut accidens, neque verò causa: vt spoliationem necessariò præcedit vestitio; nihil enim potest spoliari, nisi vestitum antea fuerit. Item Locus a diuisione sub quo ponendus sit. Noua quędã opinio.

excæcatione prior est facultas videndi: nullus nanque excæcabitur, nisi fuerit priùs videns. Denique reconciliationem debent inimicitiæ antecedere. Quare nemo in alicuius gratiam redire potest, nisi qui priùs ei inuisus fuerit. Si ergo ita accipiamus antecedentia & consequentia, peculiarem locum constituunt; & ex posterioris affirmatione sequitur prioris affirmatio; non tamen è contrario: vt Spoliatus est, ergo vestitus fuit. Item ex prioris negatione sequitur posterioris negatio, non autem cõtra. Vt nunquam habuit facultatem videndi, ergo non potest excæcari. Non tamen valet, Habet facultatem videndi, igitur excæcabitur.

Proprius locus ab antecedẽtibus, & consequẽtibus.

De loco ab auctoritate. Cap. vltimum.

QVum non suppetit ratio ad sententiam nostram probandam, solemus interdũ confugere ad grauissimorum hominum testimonia. Ideoque hic locus ab Auctoritate dicitur, valetq; plurimùm, si auctor, cuius testimonio vtimur, grauis sit; quales profectò multi sunt: sed præcipui existimantur in rebus quidem naturalibus Aristoteles, in Theologicis verò Augustinus, Hieronymus, Gregorius, Ambrosius, ac diuus Thomas Aquinas, qui nuper sanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritate quatuor prioribus Ecclesiæ Doctoribus meritò est adiunctus: vt patet in Bulla beatissimi & sanctissimi Patris & domini Pij Papæ quinti, cuius nunc egregia facta miramur, memoriam autem summa veneratione excipient omnes anni consequentes. In rebus tamen moralibus hic locus multum firmitudinis habet, quia virtus moralis in mediocritate posita est, ac tali, quam uir sapiens & prudens constituerit. Præterea res morales in probabili opinione plerunque consistunt. Probabile autem est, quod probatur omnibus, aut plurimis, aut certè sapientibus; atq; his præcipuè, quorum spectata, & perspecta est sapientia. Sed non modò ad hunc locum pertinent virorum doctissimorum testimonia, sed plebis etiam aliquando, & fabularum, &c. præsertim apud Rhetores.

Qualis sit loci ab auctoritate firmitudo

Denique sciendum est, ex hoc loco firma sumi argumenta aientia passim, negantia autem rarissimè: vt hæc argumenta, Scriptura sacra hoc non dicit, ergo non est verum; Aristoteles non numerat nisi tot locos Dialecticos, ergo non sunt plures, nihil probant.

Dubitatio.

QVæritur, an ex diuinis testimonijs argumenta probabilia desumantur? Respondetur, per se quidem non sumi probabilia, sed necessaria omnino, atque certissima: accidentariò tamen fieri posse, vt probabile tãtùm argumentum ex eis seruatur, quandiu non constat de germano sensu scripturarum. Quæstio enim est inter Caietanum & alios, vtrum terra sit mari superior, an è diuerso. Et profert equidem Caietanus testimonia sacræ scripturæ, vt propriam opinionem corroboret: sed quia nondum manifestum est, an in eo sensu scriptura sit accipienda, nondum Caietani opinio certa fide tenetur. Hic igitur finis sit locorum disputationi, in qua nõ sum nescius multa desiderari: potissimumque vsum locorum explicandum fuisse, vt mediocriter res tractata videretur. Sed non omnia possumus omnes. Ego quidem quotidianis lectionibus, alijsque studijs præpeditus, tantumque horis successiuis has

An ex sano eloq͂o ꝓbabilia interdum argumenta petantur.

has institutiones colligens, non potui absolutam eorum, quæ disputo, notionem tradere. Sed nemo desperet ante multos dies omnia hæc accuratiùs, doctiusq;, ita ut nihil supra addi posſit, vulganda: non sanè à me (quì enim possem?) sed (ut spero) à Reuerendo admodum Patre, atque Magistro Fratre Francisco Garcia, qui de locis tum Dialecticis, tum Oratoribus necessarijs integrum iam volumen absoluit: in quo quãta fieri potuit eruditione, ac sermonis elegantia, omnia pertractauit. Nos interim accingamur, vt contra sophistarum spicula, nostros Dialecticos muniamus. Superioribus enim libris multis eos armis instruximus, quibus alijs possent obesse, & veritatis aduersarios vi argumentorum confodere: nunc prouidendum est, ne ipsi vllis posſint vulneribus sauciari.

BENEDICTVS DEVS.

Q COM-

COMMENTARIORVM IN VNIVERSAM LOGICAM LIBER OCTAVVS:

IN QVO SOPHISTARVM LOCA, fontesq; obruuntur.

De instituto libri, & Sophistarum finibus. Cap. 1.

Quãobrẽ de locis sophisticis disputemus.

POSTQVAM à definitione à totò, à causis, ab euentibus, à cõiugatis, & ab omni Dialectico loco, quemadmodum probabilia argumenta ducerentur, satis explicauimus libro superiore; sequitur, vt locos, fontes, officinasq; vnde Sophistæ aculeatas, contortasq; ratiocinationes petunt, captiones quasi putidas aquas hauriunt, ac tela venenata proferunt, ostendamus: & ne ab eis offendi possimus, dicamus breuiter, qua methodo, atque arte illis sit occurrendum. Etenim vt præclari Medici est, non modo salutares herbas ostendere, sed etiam pestilentes, vt illæ assumantur, istæ vitentur; sic periti est Dialectici, non solùm de syllogismis probabilibus, & demonstratorijs agere, sed de Sophisticis ratiocinationibus disputare; ut deceptiones uitentur. Facit hoc diligentissimè Aristoteles in libro de Reprehensionibus sophistarum, quum ostendit fontes & locos unde argumenta petunt sophistæ. Sed antequam de his disseramus, fines sophistarum demonstrare oportet: ut ex finibus intelligatur qualia sint argumenta. Quinque sunt autem præcipui eorum fines, scilicet Reprehensio, Falsum, Incredibile, Solœcismus, & Nugatio. Et quidem Reprehensio, seu Redargutio, est affirmatio eius, quod negatum fuerat; aut negatio rei affirmatæ, vi argumenti extorta. Vt si in disputatione alicui probatum fuisset, Regem ab eo minimè cognosci, & postmodum contrarium probaretur hoc syllogismo, Tu cognoscis veniẽtem, sed ueniens est Rex, ergo cognoscis Regem. Tum si ille concederet, se cognoscere Regem, diceretur redargui. Falsum autem uocatur in præsentia id, quod apertè falsum est; nam ea quæ obscurius falsa sunt, & probabilia existimantur, sæpe Dialecticus colligit. At sophista cùm hominum laudes, admirationemq; optet, nõ satis muneri suo se fecisse arbitratur, si falsum concludat: nisi ita falsum sit, ut à circunstantibus intelligatur. Vt si hoc pacto argumentetur, Omnis canis latrat, sed quoddam astrum est Canis, ergo quoddam astrum latrat. Inopinabile, seu incredibile dicitur, quod seu verum sit, seu omninò falsum, est tamen præter eorum opinionem, quibus præsentibus sophista disputat. Quare hic finis à præcedenti diuersus est, quia sæpe accidit, veritatem ipsam incredibilem videri; præsertim rusticis, plebeisq; hominibus, quibus spectantib. libentius sophistæ disputationes iniunt. Contra verò

Quinque peculiares fines sophistarũ.

Quid falsum ab inopinabili differat.

tra verò etiam apud sapiẽtes multa falsa sunt probabiliora,& credibiliora veris. Hinc colligunt diui Thomæ discipuli 1. parte q. 1. & 2. 2. quæst. 1. hoc argumentum esse nullius ponderis. Mysteria fidei nostræ sunt euidenter nobis credibilia, ergo sunt, respectu nostri, euidenter vera. Etenim veritas ex re ipsa sumitur; at probabilitas ex asserentium testimonijs, uel rationibus pendet: vt (quamuis omne exemplum inferius sit) Indiam esse perspicuum est, atque euidens ijs, qui Oceanum mare præternauigarunt: nobis autem, qui in hoc alio hemisphærio sumus, id non est euidenter uerum; est tamen euidenter opinabile, euidenter credibile, & euidenter probabile: quia perspicuum est nobis, ita videri oĩbus, aut plurimis, aut certe sapientibus. Deniq; respectu eorum, qui nihil vnquam de Antipodis audierunt, incredibile est, sub pedib. nostris homines habitare. Igitur ad hunc finem pertrahit sophista hoc, aut simili argumento. Quem accidit capi ab hostibus, infœlix est, sed Regem aliquando accidit capi ab hostibus, ergo Rex infęlix est. Hoc enim est improbabile apud vulgares, quorum opinione, nullus viuit Rege fortunatior. Solœcismus error est contra Grãmaticam. Conatur autem sophista, in huiusmodi incommodum adigere respondentem, hoc genere argumenti: Tu scis hoc, sed hoc est lapis, ergo tu scis lapis. Et quidem hoc loco omnis error contra Grammaticam Solœcismus vocatur. Nugatio denique est eiusdem uocis in eadem parte orationis inutilis repetitio. Eiusdem inquam vocis repetitio; quia si alia vox idem significans fuerit, vana quidem locutio erit sed nugatio non erit. Vt si dicas, Animal sensibile currit. Item in eadem parte orationis: nam si in alia atque alia fiat, nequaquam dicetur nugatio, vt Homo est homo. Denique inutilem dixi, quoniam si vtilis sit ad effectus commouendos, non erit nugatio. Ita Cicero in Epistolis, Mi frater, mi frater, mi frater, &c. Nugationem hac methodo sophistæ colligunt. Iste nasus est nasus simus, sed simum idem est quod nasus concauus, ergo iste nasus est nasus nasus concauus. At sub nugatione comprehenditur omne uitium contra Oratoriam facultatem. Et quidem sophista cùm præcipuè ob cenodoxiam disputet, hos quinque fines sibi præstituit, ut in omni scientia illo, contra quem disputat superior, habeatur. Nam si respondentem redarguit, ostendit Metaphysicæ ignarum. Docet enim Metaphysica nihil simul esse, & non esse. Si perducit ad falsum, conuincit eum tanquam Mathematicæ, aut Philosophiæ naturalis imperitum: istæ siquidem disciplinæ de rebus manifestè ueris, & quæ sensuum beneficio facilè comprobantur, agunt. Si cogit ut quidpiam incredibile fateatur, arguit illum quasi Topicæ Dialecticæ inscium, quæ maximè in probabilibus cernitur. Denique si inferat solœcismum, aut nugationem, taxat illum ut ab Oratoria facultate, aut Grammatica alienum. Bona quidem finium ad diuersas scientias accommodatio, quam diuus Thomas in opusculo Fallaciarum tradit. Negare tamen non possumus, tres priores ad quamuis scientiam pertinere. In quauis enim disciplina rudis, hæbesq;, ac illius imperitus iudicatur, qui aut duo contradicentia recipit, aut id quod manifestè falsum, ac incredibile est, asserit. Cæterùm præter hos fines alius est finis sophistarum, qui omnes sub disiunctione ambit, diciturq; Silentium, Taciturnitas, aut Infantia. Paria enim sunt apud Cauillatorem, aut redarguere, aut usqueadeo aduersarium deterrere, ut reprehensionis metu obtumescat, maximè cùm taciturnitas confesionem imitetur. Idemq; de falso, & inopinabili, ac de reliquis finibus intelligatur.

Theologorũ doctrina.

De Nugatione.

Supremus finis sophistarum.

Finiũ ad uarias disciplinas accõmodatio.

Dubium huius capitis.

An quod est euidenter credibile, sit quoque perspicuè verū.

CONtra illud quod dictum est, hanc consequentiam nō valere, Hoc est euidenter opinabile, credibile, aut probabile; ergo hoc est euidenter verum, occurrit argumentum. Nam hæc alia consequentia bona est, Hoc est nobis euidenter falsum, ergo hoc est nobis euidenter incredibile, & inopinabile. Nam si euidenter cognosceres, te esse Valentiæ, ac subinde falsum esse, te esse Romæ, quandiu ita animatus esses, quandiu ita sentires, quibus obsecro argumentis in eum errorem induci posses, ut tibi ipsi probabile, ac incredibile videretur, te non esse Valentiæ? Profectò nullis; nisi ita stolidus esses, vt ille rusticus, cui (vt fertur) cùm sanus esset, Salmantini quidam scholastici, non equidem vi argumentorum, sed arte, dolisq; persuaserūt, ipsum iam esse mortuum. Ita vt miseriam suam rudissimus homo deploraret, quòd insalutatis amicis, consanguineisq; obijsset. Si igitur hæc esset bona consequutio, profectò ex opposito consequentis, sequeretur oppositum antecedentis; & ita bene sequetur, Hoc est euidenter opinabile, credibile, aut probabile; ergo hoc est euidenter verum. Respondetur, hanc vltimam consequentiā nullius esse momenti, tametsi prior sit bona, quia non procedit ex opposito consequentis ad oppositum antecedētis. Nomine enim oppositi consequentis non intelligitur quæuis enuntiatio illi repugnans, aut ab ea dissentanea; sed quæ verè est contradicens. Istæ autem duæ enūtiationes, Hoc est euidenter improbabile, & Hoc est euidenter probabile, non sunt contradicentes, cùm ambæ sint aientes. At verò si sumatur ea, quæ est verè contradicens, bona erit argumentatio; scilicet, Hoc non est nobis euidenter incredibile, ergo hoc non est nobis euidenter falsum. Inde autem non concluditur, ergo est euidenter uerum. Multa enim nec sunt nobis euidenter uera, nec euidenter falsa: ut Catholicum Regem nostrum Philippum esse nunc Matriti, nec perspicuè verum est, nec manifestè nobis falsum videtur. Notent argumentū, qui Theologiæ sunt initiādi: nam ad 1. articulum 2. 2. diui Thomæ non erit inutile.

Notanda responsio.

Quid sit locus Sophisticus, ac quotuplex sit. Cap. 2.

Quot sint argumētorum genera, quibus Sophistæ libenter vtuntur.

IAM argumenta, quibus sophistæ vtuntur, vt optatos fines consequantur, triplicia sunt: alia constant antecedente falso, aut improbabili; sed consequutione bona alia: antecedente vero, seu probabili; sed cōsequētia mala: alia ad extremum antecedente falso, & consequutione mala. Quum itaque argumenta sunt primi ac tertij generis, facilè est interdum ea soluere, negando antecedens. Quòd si difficilè vnquam fuerit, non pertinet ad præsentem librum id ostendere; sed oportet in sciētijs hominem esse bene doctum, ut intelligat quæ sententia sit apud cuiusque facultatis, disciplinæq; peritos apertè falsa, & quæ incredibilis. At quum secundi generis argumenta proponuntur, neganda est consequentia, sed quia statim causam, ob quam negetur, quærent; ideò in hoc libro de locis Sophisticis disputandum fuit; ut citò possimus respondere, ideò consequentiam esse negatam, quia innititur tali, aut tali loco sophistico. Quare dicendum est, quid sit locus Sophisticus: ac eius species, atque formæ tractandæ sunt. Sicut autem locus Dialecticus est duarum rerū connexio, ob quam necessaria argumentatione colligimus uni eorum quidpiam cōuenire,

uenire, quia conuenit alteri: sic locus Sophisticus est apparens duorum connexio, cuius causa id quod vni conuenit, malè tribuitur alteri. Quamobrem ait diuus Thomas in libello citato, omnem locum sophisticum constare & causa apparentiæ, & causa non existentiæ: id est, quemuis locum sophisticum habere aliquid, ratione cuius uidetur rectè inferri conclusio; & aliquid insuper, quod ne bene colligatur, efficit. Sumamus in exemplum primum locum Sophisticum, qui est vocis Homonymia, seu Aequiuocatio. Certè in hoc argumento, Omnis taurus habet cornua, sed quidam mons est Taurus, ergo quidam mons habet cornua: causa apparentiæ est unitas nominis in monte & animali: causa verò non existendi, aut falsitatis, est rerum magna diuersitas. Quamobrem loci sophistici appellantur fallaciæ, quia specie & imagine bonæ connexionis fallunt respondentes: non secùs quàm homo cibis vestito, facilè pisces inescantur. Quæ etiam causa fuit, vt ab alijs Captiones appellarentur. Sed hæc quidem aculeorum tegumenta nonnunquam ex vocibus, aliquando ex rebus ipsis petuntur. Quocirca sophistici loci meritò diuiduntur in eos, qui ad voces pertinent, & qui ad res ipsas. Quum enim technæ à voce oriuntur, appellantur captiones, aut fallaciæ ex dictione; quum ex rebus, dicuntur captiones extra dictionem. Porrò in has (ut ita dicam) salebras incurrere potest quisque aut cum alio disputans, aut secum res tractans: quemadmodum accidit his, qui soli aut rerum specie, aut vocum Homonymijs ignoranter, imprudenterq; decipiuntur. At facilius est his incommodis apud se quenque occurrere, quàm quum ad aduersariorum argumenta respondet. Nam qui in solitudine positus legit, canem esse animal, postmodumq; in alio auctore reperit, quoddam astrum appellari Canem, vnde statim colligit, quoddã astrum esse animal, in ipso momento assensum retinet, & quasi iudicium continet, deq; ipsa cogitare diligentius incipit. At si idem argumentum alius, spectante populo, ei proposuisset, quando ventum esset ad cõsequens quid ageret? Quamuis enim certissimè nosset falsum esse, quod infertur, nec rectam esse argumentationem, non satisfaceret multitudini, nisi ex tempore causam redderet, quare eo argumento nihil efficeretur. Vt igitur facilè, prompteq; deceptionis causas & explorare quisque possit, & his, qui disputationi intersunt, patefacere, explicantur à Dialecticis loci omnes sophistici. Sed priùs hi qui uocibus innituntur, quoniam potissimùm hic labor ab ipsis suscipitur, ut disputantibus, altercantibusq; in nos sophistis occurramus. Disputationes autem uocibus proximè & immediatè habentur.

Sophistici loci definitio.

Sophistici loci diuisio.

Libri partitio ordoq; disputationis.

Dubitatiuncula.

QVomodo potest defendi, locos Dialecticos suppeditare nobis argumenta necessaria; cùm dictum sit libro superiore, tantùm ex eis sumi argumenta probabilia, & contingentia? Respondetur, argumenta Dialectica esse necessaria, necessitate consequentiæ, non autem antecedentis & consequentis. Aut alijs verbis dicimus, argumenta Topica necessaria esse quoad consequutionem, aut formam; licet quoad materiam sint probabilia & contingentia. Sunt nihilominus argumenta Topica, quæ quoad consequutionem etiam sunt probabilia; sed illa non sunt syllogismi. Quid igitur inquies erunt? Sæpe inductiones imperfectæ, ut Hic Germanus est albus, & ille; itemque alius, & ita cæteri quos Hispaniæ vidimus;

An ex Dialect. locis argumenta necessaria seruantur.

Quedã argumenta Dialectica consequẽtię necessitatẽ non exigunt.

vidimus; ergo omnes Germani sunt albi: non enim antecedens solùm est contingẽs, sed & consequentia aliquantulùm dubia. Præterea sæpe erunt enthymemata, sæpe exempla, quæ (ut constat) quamuis cùm sunt firmæ argumentationes, necessariò inferunt conclusionem; tamen nonnunquam aliquantulùm sunt remissæ: tumque non necessariò inferunt conclusionem, sed probabiliter: nisi adeo a recto deuient, vt potiùs sophismata debeant appellari. Quare (meo iudicio) discrimen est vel maximum inter syllogismum, & tres alias argumentationis species, quod syllogismi siue perfecti sint, (vt qui ad quatuor priores modos primæ figuræ pertinent) siue imperfecti, vt cæterorum modorum, necessariò semper conclusionem inferunt; quod profectò ab alijs tribus formis longè abest. Nam (vt lib. 5. cap. 15. diximus) dantur quædam imperfectæ inductiones, quibus in varijs negotijs vtimur, quæ nõ necessariò consequẽs inferunt. Quod idem de enthymematibus, exemplisque ita perspicuum est, vt exẽpla adhibere nolim. Si autem à me causam discriminis exigis, aliam asignare non possum, quàm syllogisticæ formæ prestantiam. Vt enim in rebus humanis videmus in mercibus pretiosis nullum admitti defectum: in alijs autem vilioribus tolerari minuta quædam vitia: sic in syllogismo (quod ad necesitatem consequutionis attinet) nulla toleratur probabilitas, aut contingentia: in alijs fertur. Hinc perspicuũ est, multa recipi enthymemata, multa exempla, multas inductiones, quæ non sunt bonæ argumentationes.

Quid syllogismus ab alijs argumentationis formis differat.

De fallacia Homonymiæ. Cap. 3.

CAptiones autem quæ ex vocibus oriuntur, quinque recensentur, nempe Homonymia, Amphibolia, Compositio & Diuisio; Accentus & Figura dictionis. Fallacia autem Homonymiæ, vel æquiuocationis in eo ponitur, vt quod vni conuenit, alteri conuenire dicatur, ob eam solùm causam, quòd nomen commune habeat. Cõmittiturque tribus modis, primus est, quando nomen vnum competit multis, sed diuersis penitùs rationibus: vt Omnis canis latrat, sed quoddam sydus est Canis, ergo quoddam sydus latrat. Secundus, quum tametsi nomen illud non conueniat eisdem penitùs rationibus, tamen vni propriè alteri per Metaphorã conuenit: vt Omnis qui ridet, aperit os, atqui pratum ridet, ergo pratum aperit os. Tertiò, quia licet nomen eadem ratione varijs rebus conueniat, accipitur tamen vt diuersa tempora adsignificat. Vt Qui surgebat, stat; sed sedens surgebat, ergo sedens stat: nam sedens in assumptione accipitur, vt participium temporis præteriti, & significat eum qui priùs erat sedens, postea surrexisse; at in consequente accipitur vt participium præsentis, & idcircò est falsum consequens. Is enim qui nunc sedet, non stat.

Quot modis hæc captio sophistis sit in vsu.

Omnibus autem his argumentis vna est communis responsio. Negari enim debet consequutio, protinusque adhibenda est ratio, cur negaueris; nempe quia in ea cõsequutione fallacia Homonymiæ continetur. Idem in omnibus sequentibus locis faciendum est, ne sæpius idipsum inculcem. Verbi gratia, adducitur syllogismus sumptus ex loco figuræ dictionis, statim respondeto: Nego consequentiam, quia cùm fallacia figuræ dictionis nitatur, uitiosa est, Deinceps verò quomodo ea fallacia in argumento lateat, explicabis.

Generalis captionũ solutio.

Difficultas quæ circa ſuperiora ſe offert.

Contra ſecundum modum huius captionis eſt argumentum. Nam ille non procedit ex nomine Homonymo, ſed Analogo, nempe riſu, qui de homine atque prato analogicè dicitur. Ex analogis autem argumenta probabilia deſumuntur. Probabilia dixi? Immò & demonſtratoria: vt ſtatim explicabitur. Ad hoc argumentum reſpondent quidam, ex analogis non duci firma argumenta. Cumq́ue videant in Metaphyſica & Theologia multa probari de Deo ex creaturis (quod reuera eſt ex analogis argumentari) negant ea, quæ Deo & creaturis communia ſunt, vt Ens, atque Bonum analogicè de ipſis efferri, quin potiùs eſſe vniuoca. Quòd ſi eis Ariſtotelem proferas, vbique entis analogiam prædicantem, ab ipſo etiam ſe diſſentire gloriantur. Sed horum ſententiam acutè (vt ſolet) Caietanus refellit, quum opuſculi de Ente, & Eſſentia caput ſecundum interpretatur. Alij reſpondent, quædam eſſe analoga, quorum ſignificatum propriè competit ſui analogatis, vt ens ſubſtantiæ & accidēti; Deo & creaturæ; alia quæ vni analogato propriè tribuuntur, alijs verò impropriè, vt hoc nomen Leo cuidam bruto & homini feroci. Concedunt igitur, ex analogis primi generis colligi firmiſſima argumenta, ſæpeq; demōſtrationis in Theologia & Metaphyſica; ex analogis aūt ſecundi generis nihil aliud quàm captiones & dolos colligi. Verùm tertia occurrit ſolutio multò præſtantior. Dicendum eſt enim, ex analogis tā primi, quàm ſecundi generis optimas raciocinationes oriri, dumtamē ſeruēt proportionem, aut proportionalitatem, ratione cuius illa analoga inter ſe conueniunt. Contra autem ex analogis primi generis, aut ſecundi nunquam ſequi neceſſariò concluſionem, ſi limites proportionis, aut proportionalitatis egrediatur. Verbi gratia. Illud argumentum de riſu hominis & prati, quod pertinet ad ſecundum modum analogorum, fuit nullum, quia riſus non dicitur de homine & prato, quoniam os aperiunt; ſed quia ſicut homo quum ridet eſt lætus (excipiatur ſardonicus riſus) ſic pratum florens videtur præ ſe ferre lętitiam: atque ideò ridere dicitur. Aut certè riſus ei tribuitur, quia coloris amœnitate ſpectantium oculos oblectat, & quaſi ridentes facit. Igitur ſi intra huius proportionis fines perſiſtamus, bene argumentabimur hoc pacto: Omnis ridens eſt lætus, uel ſecum fert quandam lætitiam; ſed pratum ridet, ergo aut lætū eſt, aut præ ſe fert quandam lætitiam: non illud prius, ergo poſterius. Item in analogis primi generis hoc argumentum eſt nullum, Homo iuſtus dicitur, quia iuſtitiæ habitu præditus eſt; at Deus eſt etiam iuſtus, ergo Deus eſt habitu iuſtitiæ præditus; nihil valet: quia proportio Iuſtitiæ humanæ & diuinæ non in eo cernitur, quòd utraque ſit habitus, aut qualitas animi; ſed quia ſicut homo iuſtus ius ſuum vnicuique tribuit, ſic Deus ex ſua eſſentia talis eſt, vt neminem iure ſuo (ſi tamen reſpectu Dei Iuris nomen certa quadam ratione, quam Theologi docent, intelligatur) defraudet. Hoc autem argumentum bonum eſt, Homo iuſtus neminem fraudat iure ſuo, ſed Deus eſt iuſtus, ergo neminem fraudabit. Item Homo ſapiens cognoſcit litem & amicitiam, ſed Deus eſt ſapiens, ergo intelligit amicitias atque lites. Quo argumento vtitur Ariſtoteles aduerſus quendam Philoſophum, vt probet Deum non ignorare litem & amicitiam, quas nec homines ipſi ignorant.

Quomodo ex analogis argumentari poſſumus.

Prima opinio.

Secunda opinio.

Auctoris opinio.

De fallacia Amphibologiæ. Cap. 4.

FAllacia Homonymiæ(quoniam in vna voce accidit)simplicior est, ac priùs tractanda fuit, quàm fallacia Amphiboliæ, quæ compositior est,& in oratione cernitur. Est enim Amphibolia, alicuius sententiæ ambiguitas. Ex hoc aūt loco tum argumenta petunt sophistæ, quum quidpiam de aliquo colligant, ratione Amphibologicæ orationis, quæ illi accommodari potest. Et fit tribus modis. Primus est, quum partes illius orationis retinent eandem significationem, eandemque cōstructionem; sed diuersam habitudinem, vt fit in hoc argumento: Liber Aristotelis posſidetur ab Aristotele, sed liber quem habes in manu est Aristotelis(cùm non sit Platonis, alterius ve auctoris)ergo posſidetur ab Aristotele: nam in propositione vox Arist. dicit relationem posſesſoris, in asſumptione verò causæ efficientis. Secundus est, quum partes ambiguæ orationis reinent eandem constructionem, tametsi earum significatio non penitus immutetur: vt Omnes Episcopi sunt homines, sed isti canes sunt Episcopi, (eos enim uenandi gratia alit) ergo isti canes sunt homines. Siquidem in propositione vox Episcopi est in nominandi casu, in asſumptione nequaquam. Tertius, quando vnam et oratio pluribus competit, sed vni propriè, alteri verò impropriè: vt Quicunque arat littus, arenam scindit: sed qui docet indocilem, littus arat; ergo qui docet indocilem, arenam scindit. In propositione enim, arare iittus, retinet significationē propriam; in asſumptione autem Metaphori cam. Item enim significat ac Oleum & operam perdere.

Triplex deceptio.

Dubitatio.

QVæritur, quomodo syllogismus positus in secundo modo huius fallaciæ fiat bonus? Respondetur, facillimum id esse, si prædicatum consequentis ponatur in eodem casu, in quo prædicatum maioris, id est in gignendi casu; dicendo, Ergo omnes isti canes sunt hominis. Ob eam autem rem hoc à me positum est, vt ex una ratiocinatione lector intelligat, quomodo alię multæ sint corrigendæ; quę antecedens habent ritè dispositum,& propter similes defectus malè conclusionem colligunt.

Pluriū argumentorum correctio.

De Compositionis & Diuisionis captione. Cap. 5.

FAllacia Compositionis committitur, quum ea quæ oportebat esse diuisa, coniunguntur: fallacia verò diuisionis è diuersa. Fiunt autem hæ captiones tribus modis. Primo, si enūtiationes modificæ compositæ mutentur in diuisas, aut cōtra. Quid si autem enuntiatio composita,& quid diuisa. libr. 4. cap. 10. diximus. Exemplum diuisæ in compositam mutatæ. Quicunque potest esse albus, illum esse album est posſibile, sed niger potest esse albus, ergo nigrum esse album est posſibile. Composita mutantur in diuisam in hoc syllogismo. Quemcunque esse album est imposſibile, ille non potest esse albus; sed nigrum esse album est imposſibile, ergo niger non potest esse albus. Ad hunc deceptionis modum innumera, quę in disputationibus occurrunt,

Primus huius fallaciæ modus.

Vtrum homo albus per se constet albedine.

Opinio diui Thomę de Vniuersis defenditur.

runt,dubia pertinent; scilicet vtrum homo albus per se constet albedine,an accidentariò. Respondendum est enim,si illa interrogatio proponatur in sensu composito, hominem album per se constare albedine;sicut Leo quatenus Leo, anima Leonina: si per Grammaticos ita loqui licet. Si verò interrogatio in sensu diuiso accipiatur: respondendum est,per accidens habere albedinem;sicut accidentariò est albus. Eodem pacto soluitur argumentum illud,quo solet probari contra diuum Thomam, hanc enuntiationem,Animal est vniuersum,esse per se; si vera est. Nam vel intelligitur de animali,quod munere intellectus abstractum est à proprietatibus indiuiduantibus, aut de eo quod non est abstractum à talibus proprietatibus. Si postremum detur,iam illa enuntiatio est falsa apud diuum Thomam: Si autem prius illud concedatur,enuntiatio est vera,& per se. Nihil enim veriùs per se conuenit animali,quod est abstractum à proprietatibus indiuiduantibus,quàm esse vniuersum. Respondẽdum est autem,eam enũtiationem esse veram de animali,quod est abstractum a proprietatibus indiuiduantibus;sed etiam loquendo de tali animali non esse per se,quia non accipitur in sensu composito,alioqui eadem ratione probari posset,omnem hominem,de quo verè dici potest esse album: habere per se albedinem. Quare nulla daretur enuntiatio vera,quæ posset esse contingens.Hinc etiam liquet,quid respondẽdum sit ad dubium Theologorum, An homo prædestinatus possit damnari. De qua re consulantur sapientissimi quique Theologi:nobis enim satis est rem attigisse.

Secundus modus huius fallacie

Secundò vtitur hoc genere captionis sophista quando ea quæ competunt alicui coniunctim,tribuit diuisim;aut ea quæ repugnant diuisum,remouet coniunctim:aut contra exemplum fallaciæ diuisionis. Quicquid constat ex binario & ternario,est binarius & ternarius;sed quinarius non est ternarius,neque etiam est binarius;ergo quinarius non constat ex binario & ternario: Exemplum fallaciæ compositionis. Quod constat ex binario & ternario, est ternarius & binarius;sed quinarius constat ternario & binario, ergo quinarius est ternarius,& est quoque binarius. Denique committitur hæc fallacia, quando aliqua pars orationis in vna enuntiatione iungitur alicui,& in alia ab eo separatur;aut è diuerso: vt in hoc syllogismo, Quicũque viuit semper,erit,hic senex viuit,ergo hic senex semper erit.

Tertius modus.

Dubia huius capitis.

PErcũctabitur aliquis, an hoc argumentum,Iste canis est pater, & est tuus, ergo est pater tuus, pertineat ad hanc fallaciam. Respondetur,pertinere ad secundũ eius modum,tametsi, quia in eo reperitur captio accidentis, diuus Thomas illud reducat ad locum accidentis:vbi nos de eo tractabimus.

Discrimen tertij modi ab Amphibologia.

Item rogabit aliquis,quomodo tertius modus differat à captione Amphibologię, nam illa oratio,Omnis qui viuit,semper erit,est Amphibologica,sicut illæ, de quibus cap.4.egimus.Respondetur,non pertinere tertium hunc modum ad Amphiboliam, quia Amphibolıæ fallacia accidit quum pars orationis,quæ est deceptionis causa,eidem voci coniungitur in antecedente & in consequente; quod haud fit in hoc tertio modo.

De

De fallacia Accentus. Cap. 6.

De accentu.

QVum non attenditur accentuum diuersitas, facilè erratur, ut in hoc argumento, Quicunque verè dicit occidi, interficit hominem, sed homo quum moritur, verè pôtest dicere occidi; ergo interficit hominem. Itaque in vocibus diligenter considerari debet, vtrum'ne syllabæ accentu graui, an acuto, an circumflexo proferantur: item an producantur, an potiùs corripiantur. Ad hanc fallaciam reducitur captio pronuntiationis, ex aspiratione addita, aut detracta, vt fit in hoc argumento, Quemcunque amamus, diligimus; sed quem fallimus hamamus, ergo quem fallimus diligimus. Denique ad hunc locum pertinet argumentum, quum vox in vna enuntiatione pronuntiatur quasi vna dictio, in alia vt duæ: vt Quicquid fit inuitè, fit coactè; sed Deus vinum fecit in vite, ergo vinum fecit coactè.

Quæstiunculæ.

De ordine tractationis fallaciarum.

QVare cùm fallacia Accentus pertineat ad vnam dictionem, & fallacia compositionis & diuisionis ad integram orationem, non est præposita fallacia Accentus fallaciæ compositionis; maximè cùm ob eam causam præposita sit fallacia Homonymia fallaciæ Amphilogiæ? Respondetur, in his fallacijs non tam considerari quæ sit simplior, quàm quæ maiores deceptionis occasiones præbeat. Et quia minùs latet deceptio accentus, quàm compositionis & diuisionis, ideò fallacia accentus inferiorem locum obtinet. At fallacia Homonymiæ & Amphibologiæ, quoniam pares sunt in dolis, ideò ad simplicitatem & compositionem confugiendum fuit Doctoribus: & illis prælata est, quæ est simplicior, nempè Homonymiæ.

Aliquis prætere a quæret: vltimus modus in hoc capite à nobis relatus, quomodo non sit fallacia compositionis & diuisionis. Sed (vt prætermittam aliam non cōtemnendam solutionem) respondeo, id fieri, quia fallacia compositionis & diuisionis ex vnius dictionis ad diuersas dictiones applicatione consurgit: at tertius hic modus ex vnius dictionis diuisione fit.

De fallacia Figuræ dictionis. Cap. 7.

REliqua est captio ex forma, aut figura dictionis orta, qua tum respondens irretitur, quum ex eo quod duæ res habent nomen ferè simile, id quod vni cōuenit, alteri postea accommodatur. Id autem tribus modis committitur. Primus, si nomen fœmininum mutetur in masculinum; aut è diuerso: aut genus neutrum malè accipiatur. Exemplum: Omnis res prædita albedine, est alba, sed Paulus est res prędita albedine, ergo Paulus est alba. Secundus, si id quod pertinet ad vnam Categoriā, ob nominis similitudinem, in aliam transferatur; ut Quod heri emisti, hodie comedisti: sed carnes crudas heri emisti, ergo carnes crudas hodie comedisti. Mutatur enim Quod in Quale; id est substantia in qualitatem. Quod enim iste emit heri, illud idem comedit; sed non quale erat, quum illud emit. Cruditas autem & aliæ huiusmodi

Primus modus huius fallaciæ.

Secundus.

iuſmodi ad qualitatem pertinent. Nec ſolùm in diuerſarum Categoriarum attributis hic fallaciæ modus accidit, verumetiam in his quæ cùm eiuſdem ſint Categoriæ, diuerſimodè prædicantur. Vt ſi quantitas continua vertitur in diſiunctam, aut contra. Exempli gratia. Quantos digitos puer habuiſti, tantos habes modò; ſed paruos digitos puer habuiſti, ergo paruos habes modò. Propoſitio enim intelligitur de quantitate digitorum, quoad multitudinem: aſſumptio & concluſio quoad magnitudinem. Tertius, ſi mutatur qualequid in hoc aliquid. Vocat Ariſtot. in Categoria Subſtantiæ Qualequid, ſubſtantias vniuerſales: & Hocaliquid ſubſtantias ſingulares. Homo eſt qualequid, Petrus hocaliquid. Cuius diſcriminis rationem explicat ſapientiſsimè Cardinalis Caietanus in Categorijs. Exemplum huius fallaciæ. Petrus eſt alius ab homine, ſed Petrus eſt homo, ergo Petrus eſt alius à ſe. In hac enim fallacia ita ſumitur hoc nomen Homo ac ſi eſſet ſingulare, & non potiùs vniuerſale; comprehendens ſuo ambitu & Petrum, & alios homines.

Quæſtio circa præcedentia.

QVæritur, an poſsit reddi probabilis aliqua ratio numeri harum fallaciarum, quare ſcilicet captiones in dictione poſitæ non ſint plures his, quas enumerauimus? Oportuit ſanè hanc quæſtionem in hunc locum differri, quo facilior eſſet ſolutionis intelligentia. Vtemur autem diui Thomæ laboribus more noſtro. Is ergo in libello Fallaciarum ita reſpondet quæſtioni. Cùm enim omnis fallacia duabus partibus conſtet, nempe cauſa apparentiæ, & cauſa non exiſtentiæ; & præterea in fallacijs q̃ pertinent ad voces cauſa apparentiæ ſit vnitas vocis, ſicut cauſa nõ exiſtentiæ eſt rerum ſignificatarum magna diuerſitas: profectò quot modis poterit vocis vnitas rebus inter ſe maximè diſsidentibus accõmodari, tot erunt in dictione fallaciæ. Vnitas autem nominis eſt gemina, vera ſcilicet, & apparens, quam diuus Thomas appellat phantaſticam, id eſt imaginariam. Apparens vnitas vocis eſt inter hoc nomen Homo & Petrus. Nam (vt Ariſtoteles in Categorijs docet) omnis ſubſtantia videtur ſignificare hocaliquid, id eſt rem determinatam: cùm tamen ſecunda ſubſtãtia, ut homo, non ſignificet hocaliquid, ſed qualequid: id eſt prædicatum vniuerſale, multiſque commune. Ex hac vocis vnitate ſimulata conſurgit fallacia figuræ dictionis. At vera unitas vocis duplex eſt, alia quæ actu multiplicem ſignificationem admittit, alia quæ ſola poteſtate. Ea autem vox dicitur actu multas ſignificationes inuoluere, quæ tametſi nihil mutetur, eademq́; permaneat, multa ſignificat. Vt hæc vox Taurus & montem ſignificat, & animal quoddam. Inſuper hæc oratio, Littus arat, eadem permanens, ſecundùm vocem multa ſignificat. Sed illa dicitur multiplicem ſignificationem ſola poteſtate habere, quæ ſi aliqua ratione mutetur, ſortietur varias ſignificationes. Motùs enim eſt actus exiſtentis in potentia, &c. vt hęc vox Occidi ſi variè mutetur ſecundùm accentum, varias habebit ſignificationes. Igitur ſi talis unitas fuerit, qua actu multas ſignificationes recipiat, conſtituitur prima & ſecunda fallacia. Prima quidem ſi vna vox fuerit: ſecunda verò ſi oratio. At ex uoce ſola poteſtate multiplici colliguntur tertia & quarta captio: tertia ſi fuerit oratio, quarta ſi vna dictio. Quare autem ex multiplici in potentia colligantur fallaciæ alio ordine, quàm ex multiplici actu, expoſitum eſt cap. 6. Hinc efficitur ordo captionum. Primum enim locum obtinent illæ, quæ pertinent ad vnam re uera vocem; quæ verò

Quare tot fallacię in dictione numerentur.

Apparens vnitas.

Quæ vox uerè & actu multiplex cenſeatur.

Vox uerè multiplex. ſed poteſtate.

rò a d fucatè vnam, postremum. Ideo enim appellatur Figura dictionis, quia ex vnius vocis specie, atque imagine fallit. Porrò fallaciæ Homonymiæ & Amphibologiæ præcedunt fallacias Compositionis, & Diuisionis, atque Accentus, quia actus præfertur potentia.

De captionibus extra dictionem, primumq́; de Accidentis fallacia. Cap. 8.

SEd quoniam ita à principio diuisimus, vt alios sophistarum locos diceremus in vocibus ipsis hærere, de quibus satis est dictum; alios ex rebus assumi, de ipsis quoque dicamus. Omnes enim percurrēdi sunt, quandoquidem cœpimus. Hæ igitur captiones, quæ vt præfati sumus ab his qui hæc tractant (quamuis sine vocibus à sophistis minimè vsurpentur) Extra dictionem, ideò appellantur, quia non ex vocibus, sed ex rebus petuntur, septenario numero continentur. Prima dicitur Accidentis; secunda Ex dicto cum adiectione, ad id quod simpliciter & absolutè dicitur; seu (vt antiqui, non ita quidem Ciceroniani, sed nostræ ætatis hominibus doctiores, loquuntur) à dicto secundùm quid, ad dictum simpliciter: tertia ignorantiæ Elenchi: quarta Petitionis principij: quinta Consequentis: sexta Ex non causa, vt causa: septima Ex multis interrogationibus ac si esset vna. Nam autem aliqua huius numeri causa reddi posit, dicemus in 14. cap. Nunc de fallacia Accidentis dicamus.

Qud sit fallacia Extra dictionē, & quotuplex sit.

Principiò illud notandum est, eorum quæ in disputationem veniunt, alia solo nomine differre, ut vestis & indumentum; alia nomine & ratione, vt homo & brutum; alia denique nomine distingui, & præterea rationem partim eandem, & partim diuersam habere, vt homo & animal. Quicquid enim ponitur in definitione animalis, ponitur in definitione hominis: sed aliquid ampliùs huius definitio continet. Huiusmodi etiam sunt homo & risibile: nam homo in definitione risibilis ponitur, nō è diuerso. Deinde obseruandum est, ex attributis accidentarijs quædam ad primas notiones pertinere, ut esse album, aut rufum: quædam ad secundas notiones, ut esse genus, aut speciem. His positis, facilè erit accidentis captionem definire, eiusque modos recensere. Fallacia accidentis est, eorum quæ in disputationem veniunt accidentarius nexus, ex quo id quod de vno dicitur, transfertur quoque in alterum. Exēpli causa, Homo est risibilis, risibile est proprium, ergo homo est proprium. Sit igitur prima regula. In rebus primi generis potest solùm committi fallacia accidentis in his, quæ pertinent ad secundas notiones. Vt Vestis est indumentum, indumentū est neutrius generis, igitur vestis est neutrius generis. Item Homo est animal rationale, sed animal rationale est definitio, ergo homo est definitio. Secunda regula. In rebus secundi generis possunt committi fallaciæ in accidentibus, quæ pertinent ad primas & secundas notiones: vt Homo est sapiens, sapiens est accidens, (saltē in cōcreto) ergo homo est accidens. Item Cognosco venientē, sed veniens est Coriscus, ergo cognosco Coriscum. Si enim cognoscam aliquem obuiam mihi venire, ignorem autem illum esse Coriscum, antecedens erit verum, & consequens falsum. Tertia regula. In rebus tertij generis potest esse vsus huius captionis, & quidem satis frequens; tam in rebus secundarum notionum, vt Homo est animal, animal est genus, ergo homo est genus, quàm primarum, ut Omnis homo est animal, sed aliquod animal est quadrupes, ergo aliquis homo est quadrupes.

Res quæ in dusputationem ueniunt.

Quid hæc captio sit.

Prima regula circa hanc fallaciam.

Secunda.

Tertia.

Dif-

Difficultates.

Vna, eademq; captio ex diuersis fontibus manat.

QVid est, quod ait diuus Thomas in hoc capite, hanc esse fallaciam accidentis, Iste canis est pater, & est tuus, ergo est pater tuus, cùm dixerimus supra esse fallaciam compositionis & diuisionis? Responeetur, nihil mirum esse, si vnus & idem syllogismus ad diuersas fallacias pertineat. Docet enim diuus Thomas in hoc loco, hunc syllogismum, Petrus est alter ab homine, sed Petrus est homo, ergo Petrus est alius à se, peccare fallacia accidentis, & fallacia figuræ dictionis.

Longa disputatio coniũctis, diuisisque prædicatis.

Altera difficultas. Quare hic syllogismus, Iste canis est pater, & est tuus, ergo est pater tuus; est fallax: & hic alius, Iste homo est substãtia, & est rationalis, ergo est substantia rationalis; est bonus? Respondetur, hoc argumentum non posse dissolui, nisi exponatur primùm ea quæstio, quam Aristoteles 2. Periherm. tractat, An scilicet à partibus prædicati compositi ad totum prædicatum; similiterque à toto ad singulas partes efficax argumentum sit. Explicat hanc quæstionem Caietanus 2. Periherm. lect. 6. & 7. Sed fortè breuius quinque regulis dissoluetur: si primùm annotauerimus, partes prædicati compositi aliquando constituere vnum per se, ut animal & rationale constituunt hominem; homo autem & alia huiusmodi sunt entia per se: aliquãdo verò constituere vnum per accidens, ut homo & albedo constituunt hominem album; itemq; Musicum & album, constituunt Musicum album. Hoc igitur probè stabilito ac fixo, hi canones recipi debẽt. Primus. In his quæ constituunt vnum per se argumentari licet à partibus ad totum, & à toto ad partes: ut Est animal, & est rationale, ergo est animal rationale: contra etiam, Est animal rationale, ergo est animal, & est rationale. Nihilominus offert se argumentum in hunc canonem. Censent enim plerique viri docti, Totum non distingui à suis partibus simul sumptis. Quare apud ipsos (saltem identicè) nihil aliud est homo, quàm sua anima, ac suum corpus: at quã quam anima & corpus constituant vnum per se, non possunt de homine diuisim prædicari, etiam in sensu identico. Hoc enim pronuntiatum falsum est, Homo est suum corpus: itemque hoc aliud, Homo est anima: alioqui filius Dei in triduo fuisset homo, cùm haberet animam sibi vnitam, & corpus etiam; à se inuicem tamen disiuncta. Ergo saltem illi qui defendunt prædictam opinionem, non possunt hunc canonem approbare. Respondetur, immò posse, quia poterunt dicere, non esse intelligendum quando antecedens est solùm verum in sensu identico. Quare cùm illa enuntiatio, Homo est anima & corpus coniuncta, solùm sit vera in sensu identico, non oportet singulas attributi partes separatim de homine efferri, etsi vnum per se constituant. Respondetur secundò, ideo non approbari illam consequentiam, qui prædicatum debet significari vt totum respectu subiecti; at in consequente cùm sumatur corpus solùm, aut sola anima, neutrum significatur vt totum: & ita quæuis pars consequentis est falsa: subindeque totum consequens. Igitur si illa consequutio est mala, ob hũc alium defectum est mala, & non ex defectu regulæ. Omnes enim canones Dialectici, aliquam consequutionem approbantes, intelligendi sunt, nisi ea consequutio aliunde vitietur. Quare hęc argumentatio est optima, Homo est anima & corpus, ergo homo est animatus, & homo est corporeus. Secundus canon. Interdum bene argumentamur à partibus totius compositi, quod est vnum per accidens, ad ipsum totũ, & è diuerso; vt Est homo, & est albus, ergo est homo albus: item-

Primus canõ de his attributis.

Qui totũ à suis partib. simul sumptis distingui negant, quid de superiori canone sentient.

itemque Petrus est homo albus, ergo Petrus est homo, & Petrus est albus. Sed quando id erit? Sit tertius canon. Quotiescunque eandem retinebunt vocabula significationem, quum erunt separata, quam habebant simul sumpta, non erit inanis illatio: vt patet in propositis exemplis. Efficitur hinc toties esse malam argumentationem, quoties vocabulorum significatio modò in hác, modò in illam partem voluitur. Exemplum inutilis argumēti a partibus ad totum: Iste canis est pater, iste canis est tuus, ergo iste canis est pater tuus. Nam in propositione illa vox Tuus significat te esse dominum eius, in consequente verò, te illi subdi tanquam parenti. Aliud exemplum vanæ collectionis à toto composito ad partes, Hoc est Leo pictus, ergo hoc est Leo, & est pictum: antecedens verum est, consequens falsum. Nam in antecedente illa dictio Leo, non significat Leonem, sed Leonis imaginem, propter illam vocem Pictus ei additam: at in consequente, quoniam in eadem enuntiatione Categorica nihil ei additur, significat viuum Leonem; quia analogum absolutè prolatū pro significato nobiliori accipiendum est. Quartus canon. Siue ex partium mutua coaptatione, coagmētationeq; fiat vnum p se, siue potiùs vnum per accidens, nunquam recta efficietur conclusio, si sequatur nugatio, tam explicita, quàm implicita. Vnde non sequitur, Petrus est animal, sed Petrus est animal rationale, ergo Petrus est animal rationale. Item non sequitur, Petrus est homo, & Petrus est rationalis, ergo Petrus est homo rationalis. Hæc enim esset nugatio implicita, sicut superior explicita; quia in hac inutilis, sed occulta repetitio accidit (in homine siquidem iam clauditur rationale) in superiori aperta. Ex quibus iam intelligitur, quid respōdendum sit ad argumentum initio difficultatis propositum.

Quartus.

Tertia difficultas. Ex his quæ in vltimis verbis huius capitis scripsimus, sequitur, cōmitti fallaciā accidētis in hoc argumēto, Brutū est animal, sed animal est rationale, ergo brutum est animal rationale. Probatur autem non committi. Nam maior est enuntiatio per se, minor est necessaria, ut docuimus lib. 4. cap. 13. in difficultatibus. Respondetur, accidentis captionem in eo syllogismo inueniri, quia illa enuntiatio, Animal est rationale, est accidentaria. Licet enim, quòd attinet ad libros Prior & Poster. sit necessaria, cùm æquipolleat particulari, & eius contradicens sit impossibilis; ueruntamen quòd attinet ad libros Elenchorum, est accidentaria: quia omnis enūtiatio, cuius subiectum est vniuersale, & ei non potest addi nota vniuersitatis, hoc loco accidentaria iudicatur. Quemadmodum apud Aristotelem hęc propositio, Homo existit in rerum natura, est necessaria, & sanè in hoc libro debet accidentaria iudicari, cùm ex ea captiosa argumentatio, & quidem pertinens ad locum accidentis, colligatur: ut in hoc syllogismo, Antichristus est homo, sed homo existit, ergo Antichristus existit.

Quot modis aliqua enūtiatio possit dici accidentaria.

De captione à dicto ex parte, ad id quod absolutè dicitur. Cap. 9.

Bifariam solent nomina rebus imponi. Nonnunquam enim absolutè eas nominamus, interdum autem cum adiectione. Philippum siquidem Regem esse dicimus, cùm eius imaginem non uocemus Regē, sed Regē pictū. Ergo si ob eā causam alicui rei nomen simpliciter conuenire colligimus, quia cum adiectione cōuenit, id

Huius fallaciæ definitio.

huius

huius captionis, quam explicare volumus, proprium est. Et quoniam doctrinæ auidum lectorem instituendum suscepi, dabo operam, vt ei quàplurimùm prosim. Quare si longior fuero, nihil a meo instituto aberrabo. Malo enim, vt reliquiarum sit potiùs aliquid, quàm vt non saciatus lector discedat. Quatuor igitur modis aliquid potest nominibus addi: primùm, ita vt rei significatæ diffinitionem non mutet, vt homo albus. Nihil enim minùs conuenit hominis definitio homini albo, quàm si albus nõ uocaretur. Secundo, ita ut tollat eius definitionem, vt quum dico, Homo mortuus. Illa enim vox mortuus destruit hominis definitionem; nempe substantiam corporeã, animatam, &c. Idem assero de homine in potentia: nam illa dictio, in potentia, tollit quodammodo eius definitionem. Tertio, quando vt non omninò tollat, minuit tamen satis rationem eius, cui additur, & ad certam partem comprimit: vt albus dentibus. Is enim qui dentibus solum est albus, albedinem habet; sed tenuissimè. Quarto, quum rei definitionem mirùm in modum amplificat, distrahit, atque dilatat; ita videlicet, vt non modo rei illi conueniat, cui nomen absolutè prolatum verè conueniret; sed multis præterea alijs: vt hæc oratio, Deus existimatus. Non enim is solum qui verè est Deus, existimatus Deus; sed is etiam qui non est: vt Iupiter à Gentilibus. Quot modis addita mẽta proponantur

Nunc hæ assertiones notentur. Prima. Si id quod additur est primi generis, nulla fallacia est, cùm argumentemur à parte ad totum in modo: vt Est homo albus, ergo est homo. De quo iam diximus lib. 7. cap. 5. Secunda assertio. Si argumentamur ab addito secundi, tertij, & quarti generis, committitur fallacia, de qua nunc disputamus. Idq; tripliciter. Primum quando additum tollit rationem, vt Est homo mortuus, ergo est homo: itemque Semẽ est potestate arbor, ergo semen est arbor. Secundò quando minuit, vt Aethiops est albus dentibus, ergo Aethiops est albus. Ad hũc modum refertur hæc argumẽtatio: Sapiens vult permittere malum, ergo sapiens vult malum. Non enim semper vir sapiens tenetur (quamuis facilè id possit) malis occurrere, sed licet nonnunquam viro prudenti ea permittere, vt meliorem corrigiendi occasionem captet. Igitur sapiens malum permittit, cùm alioqui malum nec directè (vt aiunt) uelit, nec indirectè. Ad extremum si additũ nimis distrahit rationem eius, cui additur, tertius huius captionis modus comperietur: vt orichalcum est aurum existimatum, atque apparens, ergo orichalcum est aurum. Prima assertio. Secunda.

Dubitationes.

PRima est contra secundum modum huius captionis. Nam bene sequitur, Iste est simus naribus, ergo est simus: quare ergo non sequetur, Iste est albus dentibus, ergo est albus? Respondetur. Quia non est par ratio. Dantur enim accidentia, quæ tantùm possunt vni parti conuenire, vt simitas solùm naso, & crispitudo capillis: in huiusmodi autem accidẽtibus potest ab una parte totum denominari simpliciter, vt Capilli huius hominis crispi sunt, ergo ipse est crispus. Cæterùm ex accidentibus quæ per totum ipsum diffunduntur, ut candor, non potest totum ab vna particula denominari, vt fabam non dices nigram ex hilo, quod in eius summitate nigricat. Aliquãdo ex vnius partis accidẽte totũ ipsum tale uocatur.

Altera dubitatio. Num sicut à dicto secundùm quid ad dictum simpliciter committitur fallacia, ita quoque à dicto simpliciter ad dictum secundùm quid? Respondetur, sæpe id accidere, vt si ita argumentemur, Iste est albus, ergo est albus vnguibus Alia fallacia sub superiore cõprehensa.

Antecedens enim verum est,& consequens falsum,in quibusdam artificibus,quorũ vngues statim nigrescunt.

De ignorantia Elenchi. Cap. 10.

ELenchus est syllogismus contradictionis:id est syllogismus, quo inferimus contradicentem enuntiationis concessæ. Vt si tu concedas, omne animal habere sensum tactus;& probem ego, aliquod animal eo carere. Quare si disputans sophista fingat se contradicentem enuntiationis negatæ inferre, cùm id minimè præstet, ad hunc locum eius dolus pertinet.Ignorat enim, aut se ignorare simulat veram cõtradictionis rationem.Itaq; explicare oportet,quid sit contradictio:quæ ita definitur. Contradictio est affirmatio & negatio eiusdem rei & nominis,ad idem, secundùm idem,similiter,& in eodem tempore. Quare primùm istæ non sunt contradicentes, Homo est animal,lapis non est animal; quia non sunt affirmatio & negatio eiusdem de eodem. Et dicitur rei & nominis, quia alioqui non apparebit contradictio;vt in istis, Marcus ambulat,Tullius non ambulat; deinde neque istæ repugnant,Senarius est duplus ad ternarium,& non est duplus ad octonarium; quia non sunt affirmatio & negatio ad idem. Tertiò neque istæ,Hic homo gracilis est duplo maior illo pumilione,& non est duplo crassior illo. Quartò à contradicentium ratione longè absunt hæ orationes, Cœlum mouetur in orbem, & cœlum non mouetur sursum neque deorsum;quia moueri non accipitur in vtraque similiter. Demum neque istæ contradicunt, Tu ambulabas heri, & non ambulabas nudiustertius;quia ad aliud & aliud tempus referuntur. Quot ergo leges ad veram contradictionem seruari oportet,tot modis potest committi fallacia ignorationis Elenchi; si eas transgrediamur. Vnum tamen exemplum sufficiat. Per te Socrates est albus, at non est albus quoad vngues,ergo est albus,& non albus.

Contradictionis definitio.

Quot modi sint huius captionis.

Obseruatio.

Dubia huius capitis lib.4.cap.6.tractata reperies.

De Principij petitione. Cap. 11.

TVnc temporis principium peti dicitur, quando id quod à principio probandum fuerat,postulatur. Quod quidem si manifestè agat sophista, ridiculus erit,potiùs quàm fallax.Vt si quis probaturus hominem non ambulare, roget sibi id ultro à respondente concedi,maximi risus excitabuntur. At latenter Principium quinque modis peti solet,ut diuus Thom. in opus.de Fallasc.docet.Primus est,si ad probandum aliquid de definito, petatur de diffinitione, aut è diuerso.Vt si ostensurus sophista omnem currere,petat omne animal rationale currere.Secundus quando id quod in specie dubium est, postulatur in genere:ut si ad probandum omnem hominem esse album, petatur omne animal esse album. Tertius quando quod de genere controuersum est, petitur de singulis eius formis & speciebus: ut cùm demonstraturi omne animal moueri,petunt omnem hominem,omneq; brutũ moueri. Quartus si ad probandum aliquid coniunctim, petitur diuisim:ut quum ad ostendendum medicinam esse scientiam sani,& ægri,petitur medicinam esse sciẽtiam sani, & scientiam ægri. Denique tum hæc captio locum habet,si ad probandum

Definitio huius captionis.

Quinque modis præsens fallacia acidit.

dum hoc esse relatum illius, petatur illud esse relatum huius: ut si quando disputatur, an diametrum commensuretur lateri, postuletur latus commensurari diametro. Hos modos collegit diuus Thomas ex 8. lib. Topic. ferè in ultimis paginis.

Argumenta in superiora.

An recessitæ argumentationes malæ sint.

PRimùm. Quomodo huiusmodi argumenta vt captiosa reprehenduntur, si optimi quique syllogismi ad aliquem eorum reduci possint. Nam hic syllogismus bonus est, & in Barbara; Omne animal rationale currit, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo currit. Respondetur, hos modos argumentandi non appellari captiones, quòd peccent in forma, aut materia; sed quòd malè sint probationes. Videntur enim probare, & non probant; quandoquidem id quod probandum est, petunt. Sed profectò nec solutio ista dubitatione caret, præsertim cùm præstantissimæ demonstrationes probent, aliquid competere definito, quia conuenit definitioni: vt Omne animal rationale est risibile, sed omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis. Quadruplex est huius argumenti solutio. Prima est, hos quinque modos non esse captiosos, nec in eis re uera committi petitionem principij: sed tantùm iuxta vulgi opinionem. Aristot. 8. Topic. loco citato huic solutioni videtur fauere. Acturus enim de Petitione Principij, ait, se iam dixisse in Analyticis, id est 2. Prior. c. 12. quid esset principium petere ad veritatem: sed tunc velle se de petitione principij ad opinionem agere; & è vestigio assignat hos modos, quos tradidimus. Sed dices: Quæ igitur erit uera principij petitio? Existimo, quum quis eisdem penitùs verbis assumit, quod est probaturus: ut innuit diuus Albertus Magnus 2. Prior. Item uerò propriam, veramq; principij petitionē iudico, quum quis in eadem argumentatione unam rem per aliam probat, & è diuerso. Vt si probaturus, omnem hominem esse risibilem, ita argumentetur: Omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis. Et negante aduersario antecedens, illud probet, Omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. Secunda solutio est diui Thomæ hoc loco. Quando argumentamur ex definitione ad definitum, ex genere ad speciem, &c. quia definitio est notior definito, & genus specie, non committi petitionem principij: & eodem pacto nec quando argumentamur ex vno relato ad aliud, ob eam solum causam, quia non potest illud sine isto cognosci. Quando verò ex his argumentamur, non quia aut notiora sint, aut sine eis illa, quæ probaturi sumus, cognosci non possunt; sed quia rogamus à respondente, ea concedi: tunc demum principium peti. Tertia solutio est Cardinalis Caietani. 1. Poster. cap. 3. quæst. 1. ad medium. Propriè autem ea pertinet ad primū modum petitionis principij. Itaque dicit, definitionem & definitum posse duobus modis considerari: primo secundùm se, & ita semper peti principium, quum à definitione ad definitum proceditur. Nam quòd attinet ad rem ipsam, nihil aliud est homo, quàm animal rationale; nec animal rationale, quàm homo. Quare idem omninò est, probare hominem esse risibilem, quia est animal rationale, ac ostendere hominem esse risibilem, quia est homo. Secundo posse considerari respectu nostri. Qua consideratione docet, nullum esse vitium quidpiam de definito per definitionem probare, quia diffinitio totam essentiam definiti clarè ac perspicuè significat: definitum verò implicitè & inuolutè. Quare qui probat, aliquid de definito per definitionem,

Prima solutio.

Secūda solutio.

Tertia solutio.

nitionem,

nitionem, non probat ignotum per ignotius, sed notum per notius: nec idem per se ipsum, sed per aliud secundum rationem, aut modum significandi. Deniq; offert se mihi quartus modus respondendi, qui rem ipsam manifestiùs explicat. Omnium sanè accidentium, quę de re aliqua dici possunt, duo genera inueniũtur. Nã alia propria sunt ab ipsiusq; rei essentia, natura'ue manant, ut facultas ridendi ab essentia hominis fluit; vis autem sentiendi à cuiusque animalis natura. Alia sunt, quæ contingenter rebus conueniunt, ut ambulare, aut ægrotare homini. Quocirca si definitio tanquam medium accipiatur, ad probandum aliquod accidens primi generis illi rei cõuenire, nulla est petitio principij, saltem quoad nostram cognitionem, sed est optima ratio demonstrandi: si uerò ad probandum aliquod accidens secundi generis, frequenter in illud vitium incidimus, etiam respectu cognitionis nostræ. Quia cùm talia accidentia non competant definito ratione essentiæ, non est necesse, ut nobis notior sit eorum connexio cum essentia & definitione, quàm cum ipso definito. Quare si probentur per definitionem, petetur principium, non modo vulgi opinione, sed sapientium quoque.

Quarta solutio.

De captione Consequentis. Cap. 12.

DVobus modis potest committi fallacia Consequentis, primo quando sicut ex antecedente sequitur consequens, ita ex consequente infert sophista antecedens: ut si animal currit, mouetur; ergo si mouetur, currit. Secundo quando sicut ex opposito consequentis sequitur oppositum antecedentis, ita ex opposito antecedentis infert oppositum consequentis: vt si Plato currit, mouetur; ergo si non currit, non mouetur.

Primus modus huius fallaciæ.

Secundus.

Dubia huius capitis.

DVO sunt argumenta, quibus uidetur ostendi, secundum modum non esse captiosum. Primum, quia Aristoteles 1. Poster. cap. 10. ita ait: Si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis. Ergo si ex hac affirmatione, Plato currit, sequitur hæc, Plato mouetur: ex negatione cursus sequetur negatio motus. Alterum. Aristoteles j. de Animo cap. 1. ita argumentatur: Si anima non habet aliquam operationem propriam, id est, in qua non vtatur corpore tanquam organo, non potest à corpore separari; id est, existere extra corpus: ergo si habet operationem propriam, poterit separari. In qua argumentatione ex opposito antecedentis oppositum consequentis vult Aristoteles effici. Respondetur ad primum argumentum cum Cardinali Caietano 1. Posterior. c. 13. quæst. 6. aliud esse inferre, aliud (ut ita dicam) causare, aut efficere consequens. Et quidem quando affirmatio infert affirmationem, non est necesse ut negatio inferat negationem. Hic enim est secundus modus præsentis captionis. At quando antecedens est causa propria & adæquata consequentis, tunc ex Aristotele si affirmatio sit causa affirmationis, negatio debet esse negationis causa. Quod profectò quum vsu veniet, non erit sophisma, ex opposito antecedentis oppositum consequentis inferre. Sed addo ego, non modo licere argumentari ex opposito antecedentis ad oppositum consequentis, quando antecedens est propria causa consequentis; sed etiam quando est proprius & adæquatus eius effectus: vt bene sequitur, Luna patitur eclipsim, ergo Luna est è regione

Nũ aliquãdo ex antecedẽtis negatione liceat cõsequentis negationem colligere.

Additamẽtum.

Solis,

Solis,& terra interposita est. Et optima quoque est argumentatio, Luna non patitur defectum,ergo terra non est interiecta. Similiter responderi potest ad secundum argumentum,dicendo,ibi Aristotelem non commisisse vllam fallaciam,quia habere operationem propriam,est causa propria,aut effectus proprius rei separabilis : & nō habere operationem propriam, est causa propria, aut effectus rei non separabilis. Vnde & affirmatio infertur ex affirmatione,& ex negatione negatio. Chrysostomus Iauellus (vt est in omni quæstione diligens) 1.de Animo quæst. 10.tres alias solutiones asignat. Quare autem liceat in bona argumentatione,ex opposito consequentis ad oppositum antecedentis procedere, & non è diuerso, explicat idem auctor 1. Physic.quæst.11.

De Fallacia secundùm non causam vt causam. Cap. 13.

VT docet Aristoteles 2.Prior.cap.12.captio hæc committitur sæpisimè in syllogismis ducentibus ad incommodum, quum scilicet ventum est ad consequens falsum, & quærentes vnde falsitas illa prouenerit, tribuimus causam erroris alicui enuntiationi,quæ re uera non est eius causa. Verbi gratia. Si quis ita argumētetur, Omne animal habet tactum,& omnis homo est animal, sed nullum brutum est homo, ergo nullum brutum habet tactum : ac deinde sic in respondentem inuehatur. Hoc consequens est falsum, ergo est falsum propter illam enuntiationem, Omne animal habet tactū; nam aliæ veræ sunt & certisimæ : is peccat hac fallacia, quia falsitas huius consequentis non erat tribuēda illi enuntiationi; sed vitio consequētiæ.

De Fallacia ex pluribus interrogationibus ac si essent vna tantùm. Cap. 14.

FAcilè hac captione vtuntur sophistæ, quando proposita aliqua interrogatione, quæ voce quidem simplex est,& sensu multiplex: si vnica responsio adhibeatur, falsitatis arguunt respondentem. Vt si percunctetur sophista, nùm homo & brutum sint rationalia. Si respondeatur,non esse,argumentabitur ipse,Ergo homo non est rationalis. Si respondeatur esse,continuò colliget, Ergo brutum est rationale. Quare pluribus interrogationibus plures adhibendæ sunt responsiones.

Dubium circa superiora.

QVæritur,vnde sumatur numerus harum fallaciarum extra dictionem. Respondet diuus Thomas opusc.de Fallacijs cap.8. ipsarum numerum ex varijs entis diuisionibus colligi : quibus ignoratis, deceptiones accidunt. Etenim ens aliud per se,aliud per accidens : ex ignoratione cuius diuisionis sumitur fallacia accidentis. Deinde aliud perfectum,aliud imperfectum: quam diuisionem parum comprehendunt,qui ab eo quod absolutè, ad id quod ex parte solùm tale dicitur,argumentantur. Item aliud oppositum,aliud secùs. Parum equidem id intelligit,qui falso Elencho pro uero capitur. Quartò aliud idem,aliud diuersum. Qui autem

Numerus captionū inuestigatur.

principium petit, accipit idem, tanquam diuersum. Quintò aliud prius, aliud posterius. Qui verò consequentis captione irretitur, existimat prius sequi ex posteriore, vt posterius ex priore efficitur. Sextò aliud causa, aliud effectus. Penultima autem fallacia tribuit rationem causæ & effectus ijs, quibus tribuenda non est. Deniq; ens aut unum est, aut multa: & in postrema captione multa ut vnum accipiuntur.

Quòd instes ex Aristotele 1. Elench. & diuo Thoma in hoc opusculo, & fallaciam accideutis procedere ex ignoratione eiusdem & diuersi.

Respondetur, uerum id etiam esse, sed primam radicem illius fallaciæ esse ignorantiam eorum, quæ per se, aut accidentariò rebus conueniunt. Nam quia ignoramus, quæ sint idem ex accidenti, quæ verò per se, inde contingit accidentis locus. De Fallacijs igitur satis.

CIRCA

CIRCA OMNES SVPERIO-res libros additamenta.

De vocabulis Artis. Cap. 15.

Finem hoc loco institutionibus nostris imposuissem, nisi tria mihi dicenda superessent, quibus minimè explicatis, ridiculus fortasse nonnullis, & contemnendus viderer. Reprehendent enim me quidam ob multa vocabula, quibus in superioribus libris vtor, vt vniuocum, prædicatur, maior, minor, prædicamentum, denominatur, subalterna, &c. alij accusabunt, quòd Aristotelem sophistarum more (ita enim plerique sentiunt) aliquando per textus citauerim: nec deerũt tandem, qui mihi succenseant, quòd lib. 1. cap. 1. nonnihil Aristotelis gloriæ derogauerim. Qui sanè, ut taciturnitate mea freti, nos iure contemnere videantur, non committam. Defendam enim me potiùs, & altiùs repetita oratione, partes meas agam.

Hic etiã ordo defensionis erit in his tribus capitibus.

Fateor quidem, vocabulorum elegantiam, sententiarumque venustatem ad se quodammodo lectoris animum rapere, ac ne fastidiat continere. Sed relicta ipsarum rerum difficultate, in eo omnem curam & cogitationem ponere, ut grandi eloquentia, ingenti facundia, summa verborum ac sententiarum pompa, res abstrusissimas tractes; id ego non tantùm fieri non debere, aut posse, sed à Ciceronis (qui istis pro Deo ferè est) opinione, alienum puto. Illi tamen pręsertim ab scholis mihi, aquæ & ignis interdictione, eijciendi videntur, qui eo vsque in hoc errore processere, vt nullam prorsus difficultatem, nisi quæ verbis Ciceronianis, aut Græcis saltem agitari possint, tractant. Nam grauiora dubia, quæ plura doctrinæ adiumenta desiderant, eloquentiæ prætextu relinquunt; & disputationes Dialecticas cum maximo eorum, qui tantùm Latinè sciunt, detrimento respergunt. Quos tamen ne eloquẽtiæ odio, ac non magis veritatis amore reprehendisse videar, rationibus vtar firmissimis, & testes citabo non contemnendos, utq; Iurisperiti dicũt, omni exceptione maiores. Primùm cùm Theologi res difficiles, omniumque difficillimas tractent, quas vt ad Paulinum scribens diuus Hieronymus ait, Plato doctus nesciuit, Demosthenes eloquens ignorauit, & (vt ego sentio) Latinæ linguæ Princeps Cicero ne somniare quidem potuit: vnde obsecro eis erunt petendæ voces? Quòd si Theologis eam, quam negare non possumus, facultatem concedimus, vt pro rei difficultate vocabula diu in scholis vsitata retineant, quamuis non sint elegantissima; cur obsecro, Dialecticam ita polimus? quasi verò deceat dominam vulgaribus ornamentis indui, pedissequam aut eneius famulatum neglecto, in se ornanda dies ac noctes consumere: itemque illam temperato dictionis genere, ac puro, Latinoque sermone esse contentam; huic verò horridæ, ac si cum illius pulchritudine conferatur, sordidæ arti, ne Atticè quidem loquentes satisfacere. Sed quoniam non omnes, qui hanc artem addiscunt, Theologiæ sunt initiandi, de alijs etiam disciplinis dicamus. An Medici quum ad suæ artis quæstiones explicandas Latinis vocabulis indigent, ex vno Cicerone ea colligunt? Rarissimas quidem disputationes absoluerent, sicut rarissima sunt, aut nulla potiùs, quæ de Morbis, ac Pharmacis Cicero scripsit. Num qui ius Pontificiũ, aut Imperatorium tractant, ita super-

Primę reprehẽsioni respõdetur.

Prima ratio, qnia Dialectica est aliarũ disciplinarum organum.

stitiosè Ciceroniana verba quęrunt? sed ne Historici quidē, nec Mathematici, nec Morales, aut Naturales Philosophi, aut Metaphysici in tantas se vnquam angustias coniecerunt, vt res sibi subiectas Tullianis solùm verbis tractari posse dixerint. Alioqui nũquam ternarium, aut binarium nominarent; quia his vocabulis nunquam vsus est Cicero. Si igitur Dialectica harum disciplinarum organum est, cuius erit mentis sic iuuenes in Logica erudire, vt quum ad Physicã, Medicinam, Ethicam, aut Theologiam transeunt, omnes quas audierant voces, obliuisci debeant; oporteatque præclarisimarum scientiarum magistros, quum à Dialecticis disputationibus venientes auditores recipiunt, vim quodammodo afferre sensibus, ex eorumque animis verborum cognitiones, quibus olim imbuti fuerant, extorquere? Deinde Cicero de Bonorum, Malorumque finibus lib. 3. nimium vsum Græcarum vocum reprehendit, nisi cùm longo iam vsu tritæ ab omnibus tanquam Latinæ habentur. Isti contra vocabula Græca omnium Latinorum ore decantata, ab scholis abigunt; quæ autem in hæc vsque tempora Latinis inaudita fuerunt, ab Athenis ad nostra gymnasia pertrahunt. Non dicunt Syllogismus, sed Raciocinatio; non Perihermenias, sed de Interpretatione; non liber Elenchorum, sed de sophistarum reprehensionibus: cõtra autem Aequipollentię nomen in Isodynamiam mutauerunt, Syllogismi probabilis in Epicherema, Conclusionis tandem in Symperasma: scilicet quia vulgi, puerorumque admirationes, clamores, & plausus quærunt: si autem communia, receptaque nomina in lectionibus suis adhiberent, cùm de rebus ipsis nihil admirabile, nihil splendidum, nihil denique proprium, quod dicere posint, habeant, nulla restaret eis occasio gloriandi. Nunc uerò, quamuis exiliter diui Thomæ, ac Latinorum interpretum scripta percipiant, si quid tamen fortè arripuerint, illorum ad se Philosophiam transferunt; atque (ut reliqui fures) eorum quæ cœperunt signa commutant, sic ij, cùm illorũ sentẽtijs tanquam proprio Marte inuentis gloriari velint, nomina tanquam rerum notas mutant. Inde autem id, quod maximè optant, facilè consequuntur; nimirum vt pueris, qui uix ex Grammaticis excesserunt, opiniosisimi videatur; cùm ipsi nullam vnquã, quæ eo nomine digna sit, opinionem excogitauerint. Iam uerò aliud, immò verò & alia vitia in huiusmodi vocabulorum scrutatoribus, manifesta sunt. Aliquando enim necesse habent his uocabulis vti, quibus scholastici Theologi sæpe utuntur, vt quum de vniuersis, alijsque huiusmodi disputant, & quoniã minimè eis uti assueuerũt, Deus bone? quàm tardè (ne ineptè dicam) id faciunt? Sed alij sunt, qui ut scitisimè ab his va dis emergant, definitiones pro his, quæ diffinitionibus subiecta sunt, proferunt. Haud dicunt Ens, sed id quod est. Ab his ego quærere soleo, quum affectionem aliquam entis de ipso ente demonstraturi erunt, quo sint vsuri medio, si diffinitionem, quę medium demonstrationis esse debuerat, subiectum fecerunt. Egregiè profectò Hispaniæ ornamentum Quintilianus 8. lib. Institutionum cap. 3. hos in eligendis uocabulis cunctatores reprehendit. Non uideo (inquit) cur tantopere aspernemur hæc uocabula Ens & Essentia, nisi quòd iniqui aduersus nos iudices sumus; ideoq; sermonis paupertate laboramus. Item Aristoteles in Categoria Relatorum sæpe noua facienda esse uocabula docet, quum ad res explicandas nullæ suppetunt uoces. Quid ergo reprehenduntur Latini commentatores, si ad res, Ciceroni incognitas, explicandas, Latinas uoces post eius secula inuenerunt? Denique si Grammatici quicquam certi de Latinis uocabulis statuissent, possemus eorum præiudicia & tenere, & sequi; sed nihil est ipsis incertius. Alius enim lapides ueteres præponit Ethymologiæ, alius Ethymologiã lapidibus præfert; alius profert ex antris Cimmerijs codices manu

Secunda quia nimius Gręcum vocum vsus vitandus.

Tertia ratio ex incommodis.

Quintiliani sententia.

ſcriptos (quaſi uerò omnes qui literas in ſicilibus ſculpebant, aut libros olim ſcribebant, eſſent eruditiſsimi, aut inter eos non eſſent de vocabulis diſſenſiones, vel certè omnibus librarijs vnus præeſſet Cicero, qui eos operantes inſtrueret, eorumque er rata corrigeret) huic ſolus Cicero probatus eſt auctor, illi etiã Cęſar, atq; Salluſtius; hic quum unam uoculam in Cicerone deprehenderit, iam omnibus quaſi uenalem proponit, alter clamat, una hirundine non ſatis indicari uer: alius denique nulla Ciceronis, aut alterius ſapientis auctoritate ductus uocabula fingit, ut Perionius, qui unionem pro unitate ſcripſit: nimirum quia id ipſis licet, diuo Thomæ non licet. Quòd ſi hæ quæſtiones eſſent ut illæ, quæ apud Philoſophos, aut Theologos agitantur, libenter eos pateremur: ſed de minutiſsimis quibusq; uocibus ita digladiari, ac ſi de animi ſalute ageretur; & in huiuſmodi diſputationibus longiſsima uitæ ſpatia inſumere, damnoſum eſt ualde Reipublicæ.

Verùm ut omnem excuſationis uiam noſtris aduerſarijs præcludamus, quoniam Ciceronis imitatione gloriãtur, docẽdum eſt eos, nec cum Cicerone ſentire, nec eius Philoſophicam libertatem imitari. Nam lib. 3. de Finibus, ubi quædam Latinis antea inaudita uocabula erat prolaturus, ſic ait; Quod quidem nemo mediocriter doctus mirabitur, cogitans in omni arte cuius uſus vulgaris, communisque non ſit, multam nouitatem nominum eſſe, cùm conſtruantur earum rerum vocabula, quæ in quaque arte uerſantur. Itaque & Dialectici & Phyſici verbis ùtuntur ijs, quæ ipſi ſcientiæ nota ſunt. Geometriæ, Muſici, Grammatici etiam more quodam loquuntur ſuo. Itẽ ipſæ Rhetorem artes, quæ ſunt totæ forenſes, ac populares, verbis tamen in dicẽdo vtuntur, quaſi priuatis, ac ſuis. Atque ut omittam has artes elegantes & ingenuas, ne opifices quidẽ tueri ſua artificia poſſent, niſi vocabulis vterentur nobis incognitis, uſitatis ſibi. Quin etiam agricultura, quæ abhorret ab omni politiore elegantia, tamẽ eas res, in quibus verſatur, nominibus notauit nouis; quò magis hoc Philoſopho faciendum eſt. Ex his Ciceronis verbis perſpicuum fit, quã Ciceroniani ſint, qui res Dialecticas tantùm Oratorijs uerbis tradendas exiſtimant. Sed properemus ad reliqua. Inſuper in eodem libro ait, Philoſophum ſi afferat eloquentiam, non eſſe aſpernandum; ſi non habeat, non eſſe ab eo admodùm flagitandam; dum tamẽ complectatur uerbis quod vult, & dicat planè ut intelligatur. In eodem præterea libro ſic ſcribit, Omne quod de re bona dilucidè dicitur, mihi præclarè dici videtur. Iſtiuſmodi autem res dicere ornatè velle, puerile eſt: planè autem & perſpicuè expedire poſſe, docti & intelligentis eſt uiri. Item in eodẽ uolumine ex Catonis perſona ait, Re enim intellecta, in uerborum uſu faciles eſſe debemus. Et 4. lib. de Finibus, Cur (inquit) cũ de re conueniat, non malumus uſitatè loqui? Et lib. 2. de Finib. Torquatum ridens ait; Loquuntur ipſi bene Latinè, ſed parum planè. Iam verò in Oratore ad Brutũ expende quid dicat, Res autem ſic ſe habet (vt breuiſsimè dicam quod ſentio) compoſitè, & aptè ſine ſentẽtijs dicere, inſania eſt; ſententioſè autẽ ſine verborum ordine & modo, infantia: ſed eiuſmodi tamen infantia, vt ea qui vtantur, non ſtulti homines, homines haberi poſsint, ſed etiam plerunque prudentes. Hæc ille. Vocat autem hoc loco infantiam, id quod partim facundiæ, & eloquentiæ, atque omnino opponitur loquacitati. Et in eodem libro ſic ſcribit, In Philoſophia res ſpectantur, nõ verba pẽduntur. Et I. Officiorũ ſic legimus, Ne ut quidam Græca verba inculcantes iure optimo rideamur.

Loci in quibus Ciceronimiã Grammaticorũ reb. Philoſophicis tractandis ſuperſtitionẽ deteſtatur.

Ita quidem Cicero docuit, ita Quintilianus ſenſit, ita Ariſtoteles ſcripſit. Sed non erit inutile, quibus etiam uocabulis vſus fuerit Cicero, explicare. Hinc enim

Ciceroniana quædã vocabula.

minos diui Thomæ scripta infament; quoniam in ipsis hæc nomina deprehendunt, Scibile, Affirmatiua, Descriptiua, Entitas, Aequinitas, &c. Apertissimè enim demõstrabo his similes voces, aut multò duriores in Cicerone reperiri. Lib. enim 2. de Finib. Opinabile vocat, quod opinione tenetur: & lib. 2. de Inuentione Ignorabile nominat, quod potest ignorari. Quid igitur impedit, ne quod scientia comprehẽdi potest, scibile appellamus? Deinde 1. de Inuentione vtitur his vocabulis, Deliberatiua, Definitiua, Translatiua, Ratiocinatiua: & lib. 2. Comparatiua & Assumptiua. Quodnam itaq; peccatum est dicere, definitio descriptiua, aut enuntiatio affirmatiua? Demum lib. 3. Epist. Famil. epist. 7. Apij, Lentuliq; essentias, vocat Appietatem & Lentulitatem. Quid eum acturum fuisse putas, si de æqui, entisq; natura scripsisset? Entitatem profectò & equinitatem non esset veritus dicere, nisi suauius aliud occurisset. Iam hęc mitto, ad alia enim mea festinat oratio. Quis ex his viris bonis peccato animo legeret duum Thomam, necessitudinis vocabulum, pro necessitate, aut visum entẽ, & firmitudinis argumenti pro eius efficacia? At Cicero de Inuentione lib. 2. ferè ad finem, plùs vicies vtitur necessitudinis voce, vt necessitatem explicet. Et quemadmodum diui Thomæ discipuli necessarium diuidunt in id quod simpliciter, ac omninò necessarium est, & id quod ex Hypothesi: ita Cicero duplicem facit necessitudinem, vnam simplicem & absolutam, aliam ex adiectione. Item in vtroque libro de Inuentione passim ait, hoc, illudue argumentum parum habere firmitudinis. Denique si diui Thomæ aduersarij omnia Ciceronis opera, & non duos, aut ad summũ tres eius libellos vidissent, inuenissent equidem infinitas prope voces, quas ipsi vt sordidas habent; nempe defectiuũ pro mãco, habilitatẽ pro aptitudine, artium ieiunitatem pro ignorantia, beatitatem pro beatitudine, continuatum pro eo quod minimè interruptum est, dulcitudinẽ pro dulcedine, admirabilitatem pro admiratione, condecentiam pro conuenientia, salutariter pro salubriter, germanitatem pro fratrum mutua necessitudine, & mulierositatem pro amore mulierum. Vt autẽ eorum inanis timor omnib. innotescat, locum unum Perionij in medium proferã. In libro Perihermenias, vbi ad modificatarum enuntiationum explicationem valdè id expediebat, vix ausus est dicere, possibile, aut non possibile; sed quod fieri potest, aut quod fieri non potest: & tamen in eodem capite sæpe vtitur vocabulo Impossibile. Quodq; mirabilius est 1. Prior. cap. 11. vbi non vsqueadeo necessariũ videbatur, possibilis nomen sæpe admitit. Illud tamen risum mihi prorsus mouet, quod quum aliquam minùs elegantem dictionem in aliquo Grammaticorum reperiunt, continuò illum excusant, ac vsum fuisse dicunt ea figura, quæ Barbaralexis nominatur: at in diuo Thoma nullum omninò excusationem recipiunt.

Diui Aurelij Augustini iudicium.

Sed quamuis id minimè proposueram, diuum Aurelium Augustinum, vel omnibus Gentilibus & Grãmaticis reclamantibus, Ciceronem, Aristotelemque ingenij acumine superantem, ut hanc nobis litem dirimat; vtque pro iustiori parte sententiam ferat, deprecabor. Bonorum, inquit, ingeniorũ insignis est indoles, in verbis verũ amare, nõ verba. Quid enim prodest clauis aurea, si quod volumus aperire nõ potest? aut quid obest lignea, si hoc potest, quãdo nihil quærimus, nisi patere quod clausum est? O egregium viri, & sancti, & docti iudicium quod 11. cap. 4. lib. de Doctrin. Christiana habetur. Item lib. de Vera Religione cap. 46. sic ait: Veritas cunctis rebus præponẽda est. Et lib. 2. cõtra Cresconiũ Grammaticũ, ac hęreticũ Donatistã cap. 1. sic scribit: Si Demosthenes clarissimus Oratorũ, cui verborũ tanta fuit cura, quanta rerum auctoribus nostris, cùm tamen ei nonnullam locutionis insolentiam

Aeschines obiecisset, negauit ille in eo positas esse fortunas Græciæ, illône, an alio uerbo vsus fuerit: quantò minùs nos laborare debemus de regulis deriuandorum nominum, quando siue hoc, siue illud dicamus, intelligitur sine ambiguitate quod dicimus, quorum non in expolitione sermonis, sed in demonstratione veritatis est maior intentio? A nobis itaque stat doctissimus hic, & sanctissimus Ecclesiæ Doctor. Potuissem quoque ad Hieronymi tribunal aduersarios nostros pertrahere, sed veritus sum ne, si liuentes eius scapulas recordarentur, timore perterritum nobiscum eũ sensisse dicerent.

His ita expositis, ad duo alia, quæ mihi restant, capita properabo; si tamen priùs iuuenes Dialecticos admonuerim, ut quum magistros suos Grãmaticantes vident, eos omninò contemnant; ad aliorumq; se disciplinam transferant: & quum à lectione domum redierint, omnia quæ à magistro suo contra diuum Thomam, non Philosophicè (quum enim de rebus, non de vocibus, est controuersia, nihil tale suadeo; nec dissuadeo quidem) sed Grammaticè dictata reperient, statim deleant. Illud denique cogitent, nullum ex his hominibus aut nostra ętate, aut maiorum memoria insignem Theologum, aut Iurisperitissimum euasisse. Deus mihi testis est, me hæc (quãtùm existimo, prauum enim est cor hominis & inscrutabile) non liuore, aut cuiusquam odio scribere; sed misericordia motum, quòd videam tot præclarissima ingenia in vno Cicerone exprimendo occupata. At si miratur quispiam, cur cùm ego hunc Neotericorum vsum tantopere reprehenderim, ipse quoque voces quibus illi contra morem Doctorum vtuntur, vsurpem: huic ego facilè respondebo. Aut enim cum Terentio dicam, morem gerendum fuisse Thaidi, id est, nostræ huic ætati ac seculo: aut cum diuo Hylario, in vitium me vitio alieno coarctatum esse conquerar: aut tandem quadam diui Gregorij similitudine me communiam. Nam quemadmodum is qui porrecta manu iacentem quempiam eleuare cupit, ipse se aliquãtulùm inclinet oportet; sic qui repuerascentes Philosophos excitare volui, eorum in eligendis vocabulis curiositatem; si non omninò, tamen aliqua ex parte, debui imitari.

Respõsio pro auctore.

De Textibus & Capitibus. Cap. 16.

QVod autem mihi secundò obijci potest, apertiùs refelletur. Primùm enim grauissimi quique viri per textus Aristotelem citant. Deinde nullum ego Aristotelis librũ in textus diuisum affero, ꝑter libros Metaphysicorũ. Id aũt hoc consilio feci. Plerosque enim interpretes ac translatores, qui eos in capita diuidunt, legi, & vix reperi vnum, cui cum altero quidpiam esset commune: at qui textibus vsi sunt, vnam perpetuò diuisionem seruauerunt. Nec me hæc sola causa, ut per textus citarem Metaphysicam impulisset, nisi vidissem, nullam esse Metaphysicæ è Græca in Latinam linguam versionem, quæ à plerisque in his Valentinis scholis recipiatur. Ex Dialecticorum autem & Physicorum uoluminum translatoribus (quãuis & inter ipsos quoque de capitibus diuidendis sit magna dissensio) Perionij trãslationem à Nicholao Gruchio emendatam sequor; quia ea sola à Valentinis nostris recipitur. Quare quum in superioribus libris scripsimus, hanc, illàmve sententiam haberi in tali, aut tali libro, aut capite, non iuxta Boëthij, aut Argyropili, sed iuxta Perionij sectionem intelligatur; nisi quum apertè aliud admonemus.

Secũda reprehensio ni respondetur.

iuxta Perionij sectionem intelligatur; nisi quum apertè aliud admonemus. Cæterùm quum librum Perihermenias, aut Elenchorum citauimus, non potuimus Perionium sequi: primùm quia diuus Thomas duos libros Perihermenias, & totidem Elenchorum facit; Perionius verò vnum de Interpretatione instituit. Deinde ipsa capitum, aut librorum diuisio in Elenchis in vna, eademque Perionij translatione, iuxta varia Typographorum ingenia variatur. Deinde lectorem moneo, Quintum Metaphysicorum per capita citari, quia in eo libro nō tam numerus capitum, quā tituli & inscriptiones rerum, in quouis capite tractatarum, considerantur.

De Aristotelis, Græcorumq; moribus. Cap. 17.

Tertiæ reprehensioni respondetur.

SEquitur, vt iuxta susceptam à me prouinciam, illud quod vltimo loco me tractaturum dixi, persequar. Postquam enim primus liber excussus est, rogatus sum ab amicis, vt quod de Topica Dialectica in eodem libro cap. 1. dixi, firmioribus rationibus stabilirē, ne lectoris animus fluctuaret. Id igitur nunc præstabo, vtarque primùm rationibus, deinde autem grauissimis testibus. Quòd non priùs aggrediar, quàm lectori persuaserim, nullum à me auctorem citari, cuius verba ex ipsius fonte non sumpserim. Eorum.n. insolētiam reprobo, qui mille auctores, in cuiusuis sententiæ aut probationem, aut reprehensionem afferunt; quos tamen si consulere cupias, citiùs in Ebuso serpentes inueneris, quàm quod ex illis citatur. Quamobrem nullis omninò laboribus, nullius sumptibus ipse peperci, ut auctorum libros viderem; nullumq; in his meis institutionibus testem adducerem, quem non legissem. Vnum tamen Berosum Chaldæum excipio, quem cùm in hac ciuitate minimè repperissem, vt ab alijs referri solet, ita à me lib. 1. cap. 1. eius sententia fuit transcripta. An nudiustertius librum reperi: nec tamen mihi videtur, ita generatim loqui, ut citatur.

Prima ratio ex sciētia Adæ.

Ad reliqua igitur nunc progrediar; meque ad meum munus, pensumq; reuocabo: ostendamque non fuisse Aristotelem primum Dialecticæ, etiam Topicæ, inuētorem. Equidem, ut nostri Theologi 1. parte quæst. 94. art. 3. docet, nulla est scientia quam primus homo à Deo non receperit. Quin etiam diuus Thomas addit, nihil quod sub scientiam humanam cadere possit, & in primorum principiorum generalitate, aut virtute contineatur, ipsi Adam ignotum fuisse. Sed (vt constat) ipse Adam à paradisi amœnitate exclusus, sceleris sui veniam obtinuit, fuitque deinceps vir prudentissimus & sanctissimus: ergo ea docuit filios suos, quæ ipsis vtilia admodùm futura intelligebat: maximè cùm multis seculis vnà cum filijs in hoc mundo vixerit; eosque summo amore complecteretur. Inter ea autem quæ apprimè ad hominum disciplinam conducunt, præcipuum est, quid inter necessariam rationem & probabile argumentum intersit, cognoscere: Vagabitur enim errore animus frequentissimè, si aut verisimilia tanquam certa arripiat, aut certa ut probabilia tantùm negligat. Ergo probabilissimum est, eas præceptiones, quas Adam de his rebus nouerat, filijs suis tradidisse. Quòd si ille hoc egit, nulla probabilitate constat, post eius mortem omninò eam disciplinam esse extinctam: præsertim cùm in Orbe semper aliquis vir sanctus, & multi doctissimi fuerint; priorumque ingenia nostris essent acutiora.

De-

Deinde quàm sit Aristotele antiquior Moyses, nemo est qui ignoret; & tamen Alexandrinus Philo (quem diuus Hieronymus in Cathalogo scriptorum Ecclesiasticorum,& diuus Augustinus contra Faustum,vt disertissimum laudant) Tomo 1. lib.6.cuius titulus est, Deterius meliori insidiatur,asserit, priùs disserendi facultate munitum fuisse Moysen,quàm cum Aegyptiorum sophistis disputaret. Dialecticam autem nihil aliud vult esse Cicero,quàm artem & scientiam disserendi. Iam verò Salomon omnibus qui ante eum fuerunt,& post eius secula orti sunt, (nihil de Apostolis,eorùmque similibus tracto) doctior fuit, ac proinde à diuo Ambrosio in lib. de Salomone cap.1.omnium hominum sapientissimus dicitur:quomodo ergo credibile est, artem de quauis re proposita in vtranque partem disputandi incognitam ei fuisse? Salomon autem longo temporis interuallo Aristotelem anteiuit. Regnauit enim in Iudæa multò ante quàm Sardanapalus Assyriorum monarchiam acciperet. Sardanapalus autem(ut constat)totam Mædorum,atque Persarum monarchiã præcessit. Aristoteles verò tempore Darij Condomani, ultimi Persarum Regis, & Alexandri Magni Macedonis primi Græcorum monarchæ,floruit. Itaque plusquã quingentis annis Salomon Aristotele fuit antiquior. Et quidem(vt Sacra historia refert)ex uniuersis regnis ad Salomonis sapientiam experiendam,audiendamq; cõfluebant. Nonne ergo satis,superque probabile est,hanc disserendi facultatem, quæ tantopere ad alias disciplinas conducit, ab eo illos recepisse. Ad hæc diuus Thomas 2.2.q.51.art.2.ad 3.tantùm agnoscit duas Logicas, (quomodo autem accipiẽdum sit duas esse Dialecticas, aliud dicendi tempus magis idoneum dabitur)vnam Analyticam,alteram Topicam, vel Inuentionis: at 1. Metaphysi.lect.3.non obscurè testatur,ante Aristotelis tempora Logicas esse inuentas: ergo nec primus fuit Aristoteles,qui Inuentionis artem reperit, nec qui aduersus sophistarum nugas disserere docuit. Tandem ex his quæ lib.1.cap.1.testata reliquimus, perspicuum est,vetustiorem esse demonstrationis cognitionem ipso Aristotele: ergo intelligebant homines,quamuis fortasse non ita perfectè,aliquando esse probabilia,& non necessaria argumenta.

Secũda ratio ex Moysis sapiẽtia.

Tertia ratio ex Salomonis doctrina sumpta.

Quarta ratio ex diui Thomæ autoritate

Vltima ratio satis probabilis

Quòd si in nos ipsiusmet Aristotelis testimonium afferas,qui vltimo cap. Elenchorum Topicam artem, & eam quæ sophistis respondere docet, à se inuentas esse gloriatur;magnasq; sibi eo nomine haberi gratias postulat, respondebimus statim, neminem in suis laudibus incorruptum testem videri; nisi à Spiritu Sancto agatur. Verùm in hac parte homines Græci minori fide digni sunt. Nam in seipsis laudãdis,alijsque contemnendis,perpetuò habiti sunt loquaces. Proferam autem eos auctores,qui, vt ego ita sentirem,effecerunt, eorumq; dictis tanquam luminibus opinionẽ meam illustrabo. Initio quidem quàm sint in omni historia liberales Græci, ita ut perinde eis sit verè, ac falsè scribere: vetus illud Satyrici Poetæ dicterium explicat.

Arist. testimoniũ eleuatur.

Græcorũ natio mendax.

--& quicquid Græcia mendax
Audet in historia

Iuuenalis Satyra 10

Lactantij etiam Firmiani id confirmat autoritas,qui 1.lib. Diuinarum institutionum cap.15.incredibile esse ait, quantas mendaciorum nebulas Græcia excitauerit. Idẽ quoque Flauius Iosephus 1. libro Contra Appionem multis argumentis demonstrat. Sed de hac re consulendum existimo eloquentissimum Theologum & Episcopum Cano libro 11.de Locis Theologicis, ubi plurimos laudat auctores,qui fidẽ in historia Græcis abrogauerunt; ac eam nationem semper ad mentiendum fuisse prom-

promptulam docuerunt. Cęterùm hæc, quia non sunt huius temporis, in aliud relinquamus, propriùsque id, quod ad scientiarum pertinet inuentionem, explicemus. Græci quidem illud habent proprium, vt alienis laboribus magnam sibi gloriam quærant. Nulla enim disciplina est, nulla scientia, nullaque omnino ars, cuius inuētionem non sibi, suisque arrogent, cùm certè ne vna quidem ars sit aut scientia, quā Græcus quisquam primùm inuenerit. Mentiar ni ita se res habet. Geometriam & Astronomiam ipsi sibi vendicant; at Iosephus 1. Antiquit. cap. 4. docet, filios Noē Geometria, Astronomiaque præditos fuisse. Literas à se primùm inuentas aiunt; at Viterbiensis Annius in proœmio Breuiarij Philonis id grauissimis productis auctoribus improbat. Physicam se primos excogitasse autumant: at idem Annius Macrobij testimonio eos refellit. Ethicam, quæ de iustitia naturali agit, non aliūde, quàm ex Græcia initium habere dicunt: at beatus Pater Ambrosius capit. 7. epistolę ad Romanos ex professo docet, Græcos ex Hebræis iustitiam naturalem didicisse, sicut ex Græcis Romani. Theologiam naturalem è Græcia in totum orbem manasse prædicant; at in librum 5. Berosi, & in lib. Catonis de Originibus idem Annius scribens, elegantissimè eorum iactantiam reprobat. Denique Græci omnium nationum gesta suis contribulibus applicant. Quid multa? Diogenes Laërtius initio libri de Vitis Philosophorum, non Philosophiam modò, sed hominum etiam genus ex Gręcia processisse scribit; quo profectò nihil arrogantius dici poterat. Lege Eusebium lib. 10. Præparationis Euangelicæ cap. 2. Probat nanq; ibi, nullam artem, aut scientiam à Græcis inuentam fuisse. Nec ei ad id probandū Clementis testimone defuerunt. Sed quod peius est, in eodem libro cap. 1. ostendit. Eusebius multa aliorum scripta Græcos homines sibi vsurpasse, ac libros etiam integros ab alijs æditos, nomine proprio vulgasse. A quo sanè latrocinio nec Platonem ipsum (qui multò fuit iustior & modestior Aristotele) liberum esse patitur. Denique diuus Thomas lib. 4. de Regimine Principum capit. 4. Aristotelem multa antiquis Philosophis imposuisse, & asserit; & latè probat. Sed latiùs, id præstat Iauellus tractat. 7. de Platonis politica, & alijs in locis. Si igitur graues rationes sunt, quæ Aristotelē non fuisse inuentorem efficiunt, & nulla quæ eū fuisset probet, si Græcorum prętere fides in historia magna ex parte fracta & debilitata est, si aliorū sibi labores tribuere, alijsque, vt reprehendendi & obiurgandi occasionem habeant, multa imponere solent: quid mirum est, si Aristoteli se de huius scientię inuentione glorianti, ac eam gloriam alijs inuidenti, fides non habetur? Et (vt semel finiam) Cicero in Bruto, omnes artes & inuentas & perfectas fuisse in Gręcia ante Oratoriam facultatem docet: at Arist. in fine Elenchorum, Rhetoricā se antiquiorem esse concedit; enumeratque auctores Gręcos, qui in ea uehementer excelluerunt: ergo si Ciceroni credimus, omnes Logicę artes ante Arist. tēpore & inuentæ sunt, & in Gręcia viguerunt. Itaque superiora argumenta probant, prius in orbe inuentas esse scientias, atq; artes quàm in Gręcia: hoc autem vltimum ex Ciceronis auctoritate collectum, etiam in Gręcia eas Aristotele antiquiores facit. Hęc eò dixi pluribus, ne quisquam me absque vlla causa hanc Aristoteli gloriam denegasse arbitretur.

Aristotelis laudes.

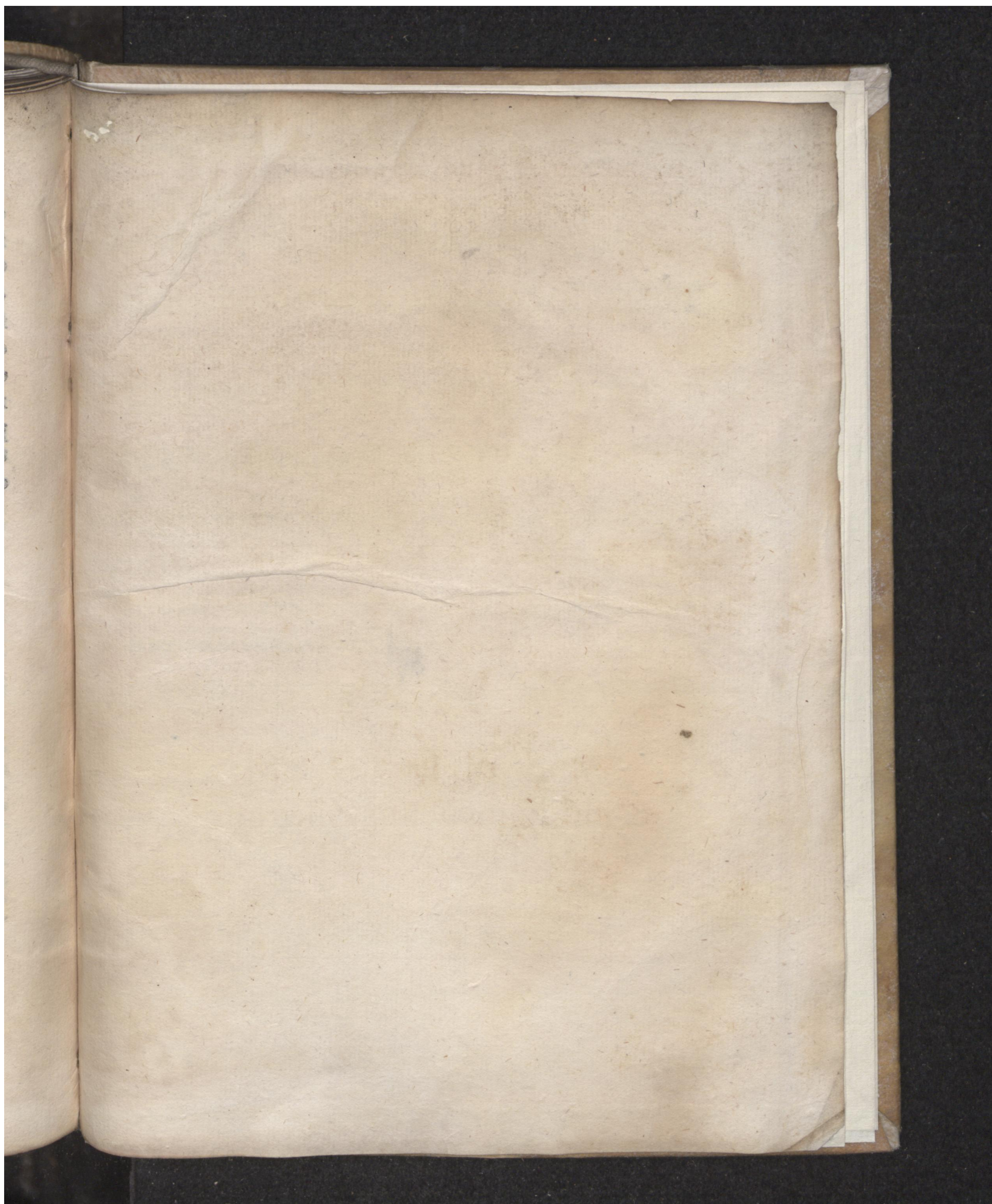
Bene-

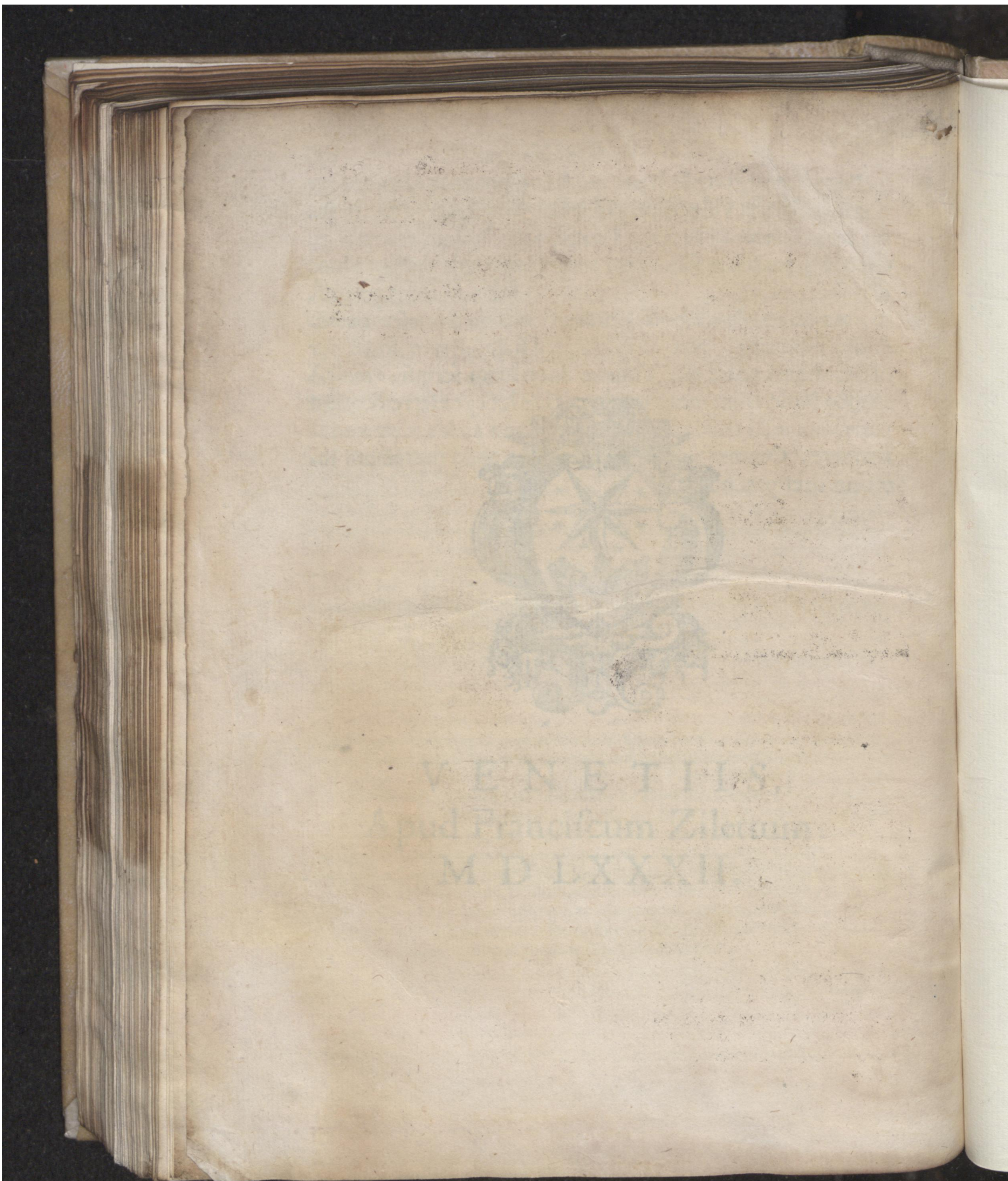
Benedictus igitur sit Deus, qui hæc Commentaria vnà cum quæstionibus in Valentinæ vrbis Cęnobio anno 1572. in festo Beati Vincentij Ferrarij Confessoris, eiusdem ciuitatis ac Cœnobij quondam filij, nunc autem in cœlesti patria aduocati finiri concesit. In ipsis autem quicquid à me ex professo, aut obiter dictum est, sanctæ Romanæ Ecclesiæ correctioni submitto. Nec id solum, sed si quicquam fortè per oscitantiam contra diui Thomæ doctrinam scripsi, omninò reuoco Nolo enim meas tenebras tãtæ luci præferre: & quem patronum mihi morienti adessc cupio, non audeo viuens contemnere. Oramus autem lectorem, vt apud supremum Iudicem oret pro nobis.

FINIS.

VENETIS,
Apud Franciscum Zilettum.
MDLXXXII.

VENETIIS.
Apud Franciscum Ziletum
M D LXXXII.